Національна академія наук України

Інститут історії України НАН України

Головна редакційна колегія науково-документальної

серії книг «Реабілітовані історією»

Служба безпеки України

Українське культурно-просвітницьке

товариство «Меморіал» імені В.Стуса

Миколаївська обласна державна адміністрація

Миколаївська обласна рада

Науково-документальна

серія книг

«РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ»

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

У ДВАДЦЯТИ СЕМИ ТОМАХ

Книга десята

ГОЛОВНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Смолій В.А.
(голова редколегії)
Рубльов О.С.
(заступник голови)
Реєнт О.П.
(заступник голови)
Бірчак В.М.
(заступник Голови)
Подкур Р.Ю.
(відповідальний секретар)
Бажан О.В.
Бажан О.Г.
Боряк Г.В.
В'ятрович В.М.
Галайко Ю.М.
Кісіль І.М.
Кокін С.А.
Литвин В.М.
Литвин М.Р.
Маковська Н.В.
Марчук Є.К.
Папакін Г.В.
Пиріг Р.Я.
Тахтай О.В.
Терещенко Ю.В.
Усенко І.Б.

Від обласної редколегії

Особливої актуальності та злободенності видання «Реабілітовані історією. Миколаївська область» набуло в умовах російської агресії в Україну. Навіть в умовах її нової фази – повномасштабного вторгнення військ РФ на українську територію – окупанти зберігають елементи гібридної війни, зокрема, її інформаційно-пропагандистську складову. Метою інформаційної війни, на думку фахівців Національного інституту стратегічних досліджень України, є нав'язування російськоцентричних цінностей та ідеології шляхом фальсифікації історії. Особливе місце серед гуманітарних інструментів російської гібридної війни проти України є маніпулювання історією для обґрунтування агресивної зовнішньої політики РФ. Реалізуючи неоімперський проєкт «руський мир», Росія прагне знищити історичну пам'ять українців як важливу підвалину національної консолідації та цементування державності[1]. Рашизм (Рашизм – різновид тоталітарної ідеології та практики, які лежать в основі російського нацистського тоталітарного режиму, сформованого у державі-агресорі, та ґрунтується на традиціях російського шовінізму й імперіалізму, практиках комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів[2]), що набув зовнішнього оформлення у вигляді «руського мира» щодо України має кінцевою метою повне знищення української ідентичності та держави.

Закон України «Про засади політики національної пам'яті Українського народу» від 21 серпня 2025 року якраз і має основним завданням правове регулювання, протистояння пропагандистській машині Росії та політики захисту національної пам'яті та протидії фальшуванню історії і маніпулюванню інтерпретаціями історичних подій. Підготовлена до видання книга 10 «Реабілітовані історією. Миколаївська область» повністю узгоджується з задачею, визначеною ст. 14 п. 9 зазначеного Закону – оприлюднює та поширює факти про вчинення злочинів проти Українського народу, історію українського державотворення та історію боротьби за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України.

Десята книга серії «Реабілітовані історією. Миколаївська область» продовжує розгляд теми політичних репресій в роки існування СРСР та реабілітації жертв тоталітарного режиму.

---

[1] Світова гібридна війна: український фронт: монографія/ за заг. ред. В.П. Горбуліна. – Харків:Фоліо. – 2017. – с. 391-392.

[2] Закон України «Про засади політики національної пам'яті Українського народу» ст. 1 п.11

І розділ «Політичні репресії на Миколаївщині у 1920-1970-х роках» містить статті науковців з Миколаєва, Івано-Франківська та Харкова.

Стаття С.С.Макарчука розповідає про трагічну долю членів родини Ікономіді, які стали жертвами репресій у так званій «грецькій операції» періоду «Великого терору».

У своєму дослідженні О.П. Тригуб висвітлює релігійний аспект процесу «СВУ» 1930 року на основі протоколів допитів миколаївського краєзнавця Миколи Лагути.

Харківські науковці О.Г.Бажан і В.А.Золотарьов у своїй статті розглядають життєвий шлях начальника Миколаївського міського відділу НКВС Прокопія Мулявко, аналізуючи документи з його особистої справи та протоколи допитів справи 1937 року.

Стаття науковця з Івано-Франківська А.В.Бойди розкриває біографію голови Виконавчого комітету Миколаївської округи Івана Слинька.

ІІ розділ «Мовою архівних документів» містить документи у справі А.А. Ікономіді за звинуваченням у шпигунстві, документи НКВС СРСР і Прокурора СРСР за 1938- 1939 р.р. та документи Миколаївського товариства «Меморіал» з особистого архіву голови «Меморіалу» Ю.О.Зайцева.

ІІІ розділ книги «Фотодокументи» містить текст обвинувального вироку у справі « англійської розвідувальної мережі» («Ллойд»), т. 2.

IV розділ книги «Спогади та біографічні нариси про репресованих» присвячений жителям Миколаївщини, які стали жертвами політичних репресій у 1930-х роках.

Доктор історичних наук І.Є.Ніколаєв у своїх нарисах розкриває долі А.К.Алексєєва, В.К.Митинкова, К.Я.Пуссена, І.М.Троченка, литовця Чарльза Йодіса.

Доктор історичних наук О.П. Тригуб продовжує дослідження репресій проти представників різних національностей на Миколаївщині. Нарис «Чеська контрреволюційна шпигунська організація(1932 р.)…» розповідає про початок репресій проти чехів в СРСР.

Другий нарис цього ж автора присвячений постаті миколаївського краєзнавця Ф.Т.Камінського на основі протоколів допиту просвітянина М.Д.Лагути, який мав з ним дружні стосунки.

Миколаївський краєзнавець С.М.Березной у своєму нарисі розповів про долю офіцера Сиваської дивізії І.Д.Голубцова.

V розділ «Відомості про громадян-жертв політичних репресій, що не ввійшли до попередніх видань» містить більше 500 біографічних довідок, про жителів Миколаївщини, зроблених на основі архівних документів фонду Р-5859 Державного архіву Миколаївської області.

Постійну підтримку і допомогу редакції надає Головна редколегія серії книг «Реабілітовані історією» в особі відповідального секретаря Р.Ю.Подкура та члена редколегії О.Г.Бажана. Глибоку вдячність та розуміння соціальної значущості даного науково-документального видання колектив обласного центру виказує управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю (в.о. начальника управління – О.О.Іваненко) Миколаївської облдержадміністрації.

Окрема подяка співробітникам Державного архіву Миколаївської області (директор – Н.А.Колєсник) за постійну допомогу в опрацюванні архівних документів.

Десята книга «Реабілітовані історією. Миколаївська область» адресована науковцям, студентам, викладачам вишів, учителям та учням загальноосвітніх шкіл, краєзнавцям, усім, хто цікавиться історичним минулим нашого краю.

Розділ І

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ НА МИКОЛАЇВЩИНІ

у 1920-1970-х роках

О. Г.Бажан, В. А. Золотарьов

«Ми самі копали могилу свою…»:

Начальник Миколаївського міського відділу НКВС Прокопій Мулявко

У назві цього нарису наведено рядки з вірша Володимира Тана-Богомаза, що стали піснею революційних матросів, присвяченій Кронштадтському повстанню 1906 року. На нашу думку цей рядок дуже вдало характеризує життєвий шлях Прокопа Мулявка, який у 1933 – 1935 рр. очолював Миколаївський міський відділ ДПУ/НКВС. Свій шлях у революцію він розпочав шістнадцятирічним юнаком, дев'ять років відсидів у царських в'язницях та засланнях, брав активну участь у жовтневому перевороті, воював на фронтах громадянської війни; працюючи в ВНК – ОДПУ – НКВС насаджував пролетарську диктатуру, знищував справжніх і надуманих ворогів і був причетним до Голодомору; як голова спецколегії Верховного суду УРСР позбавляв свободу інакомислячих. Таким чином П.Мулявко пройшов всі щаблі комуністичного силового відомства, який врешті-решт і знищив його самого. Незважаючи на посмертну реабілітацію ще часів «хрущовської відлиги» і відповідальну посаду в системі радянської номенклатури УРСР його постать маловідома сучасним дослідникам. Висвітлити його життєвий шлях досить складно, по-перше, переважну більшість свого життя він провів за межами України, по-друге, у вітчизняних архівах відсутні його кримінальна та особові справи. Понад 20 років тому була здійснена перша спроба висвітлити його життєвий шлях[3]*. У цьому нарисі здійснено спробу більш докладно відновити основні віхи буремного життя людини, яка близько двох років очолювали органи комуністичної держбезпеки Миколаївщини.*

[3] Золотарьов В. ЧК-ДПУ-НКВС на Харківщині. Люди та долі. 1919-1941. Харків: Фоліо, 2003. С.204-208.

П.С.Мулявко

Прокопій Семенович Мулявко народився у березні 1888 р. в селі Остремчево Лищицької волості Брестського повіту Гродненської губернії в українській селянській родині[4]. Про його рідню інформації обмаль. Відомо, що навесні 1937 р. в Остремчево, яке в той час входило до складу Польщі, проживали «мати Параскева Олександрівна – років 75; брат Марк – років 40; сестри Фекла – 45 років і Євдокія – 35 років». У 1886 р. в Остремчево було 29 дворів, церковно-парафіяльна школа, трактир і кам'яна церква святого Михайла. За переписом 1897 р. в селі було вже 43 двори, з'явився хлібний магазин, а церковно-парафіяльна школа була реорганізована в народну. У 1905 р. в Остремчево проживало 826 мешканців, ще 68 осіб проживали в маєтку поміщика Пузіна, який володів 921 десятинами землі[5].

Трудову діяльність Прокопій розпочав у восьмирічному віці у рідному селі спочатку пастухом, а потім батраком у маєтку поміщика Пузіна. Після закінчення у 1903 р. місцевої народної школи вступив до вчительської семінарії у місті Свислочі Гродненської губернії. Під час навчання у середньому духовному закладі захопився революційними ідеями та у 1904 р. долучився до місцевої організації партії соціалістів-революціонерів. Навесні 1907 р. Мулявко полишив навчання на останньому курсі вчительської семінарії та подався до Санкт-Петербурга, де кілька місяців провів "на нелегальній роботі по лінії есерів". Потім була робота в есерівських організаціях Брест-Литовського та Волковиського повітів Гродненської губернії, арешт у грудні 1907 р., п'ятирічне ув'язнення в

[4] Російський державний архів сучасної політичної історії (РДАСПІ), ф.17, оп.99, реєстраційний бланк (рб) члена ВКП(б) № 1646698.

[5] Гарады і вёскі Беларусі: энцыклапедыя. Т. 3, Кн. 1. Брэсцкая вобласць / под научн. ред. А. И. Локотки. Минск: БелЭн, 2006. С. 95-96.

тюрмах Гродно та Варшави, чотирирічне заслання в селі Богучари Єнісейської губернії.

Після Лютневої революції Мулявко кілька місяців працював членом суспільної безпеки у селі Казачинськ Єнісейської губернії, потім обірвав зв'язок з есерами, перебрався до Москви та влаштувався чорноробом на завод «Перунд». Звідси він був мобілізований до армії та відправлений у 55-й піхотний запасний полк[6]. Ця військова частина дислокувалася в Олександрійських казармах у Замоскворіцькому районі Москви і була одним із «локомотивів революції». Полк брав участь у знаменитій демонстрації 18 червня (1 липня) 1917 р., після якої його солдати відмовилися присягати Тимчасовому уряду. У вересні на виборах до районних дум 80% солдат полку голосувало за більшовиків. У жовтні полковий комітет перейшов на бік більшовиків, трансформувався у ревком полку та під час жовтневого перевороту повів солдатів на штурм градоначальства, Комерційного інституту, штабу Московського округу, четвертої московської школи прапорщиків[7].

Активним учасником революційних подій у Москві був і Мулявко, причому відігравав у них не останню роль, про що свідчить його послужний список: "Жовтень – листопад 1917 р. - член військово-революційного комітету Замоскворіцького району у Москві; листопад – грудень 1917 р. - комісар 55-го стрілецького полку у Москві; січень – квітень 1918 р. - член Московської ради, секретар солдатської секції; травень 1918 р. – лютий 1919 р. - секретар наркомату Соціального забезпечення Російської РФСР; березень 1919 р. – листопад 1920 р. – військовий комісар батальйону, військовий комісар спочатку Борисівського стрілецького полку, а потім

[6] РДАСПІ, ф.17, оп. 99, рб члена ВКП(б) № 1646698.
[7] Великая Октябрьская социалистическая революция: энциклопедия. М.: Советская энциклопедия, 1987. С. 429.

полку Червоних Комунарів особливого призначення на Західному фронті, разом з полком був інтернований до Німеччини» [8].

Демобілізувавшись із армії у грудні 1920 р. П.С.Мулявко повертається до Москви та поступає на роботу до ВЧК і невдовзі стає уповноваженим Економічного Управління (ЕКУ), яке боролося зі злочинами, що сприяють «розрусі у господарському життю» (економічне шпигунство, саботаж, спекуляція). На засіданні Ради праці і оборони (РПО) 20 травня 1921 р. виникло питання про нецільове використання продовольства для лісозаготівельників. РПО доручила ВЧК виділити спеціального працівника для розгляду цього питання. Керівник радянської спецслужби Ф.Е. Дзержинський наказав займатися цим П.С.Мулявку. Той швидко провів розслідування, виявив зловживання та запропонував зняти з посади голову Москвотопа Ф.Я. Лаврова та віддати його під суд. 24 травня 1921 р. доповідь П.С.Мулявка було заслухано на засіданні Ради народних комісарів під головуванням В.І. Леніна. Члени радянського уряду ухвалили рішення про створення спеціальної комісії для подальшого розслідування резонансного питання. Після розслідування Комісія РНК визначила, що підстав для віддавання під суд чи то зняття з посади члена партії Ф.Я.Лаврова немає, хоча факти невірного використання продовольства було підтверджено[9].

У червні 1921 р. Прокопія Мулявку відряджено на роботу до Латвії та Литви. Після 2-місячного відрядження він повертається на Луб'янку та через деякий час опиняється на посаді помічника начальника ЕКУ ВЧК[10].

У липні 1922 р. структура відділів, які входили до ЕКУ, була серйозно перебудована, а їхній статус значно підвищений, оскільки на посади начальників відділів рішенням Колегії ДПУ були призначені керівники вищої ланки, а керувати управлінням мав сам Ф.Е. Дзержинський. Згідно з

[8] РДАСПІ, ф.17, оп.99, рб члена ВКП(б) № 1646698.
[9] В.И.Ленин и ВЧК (1917-1922 гг.): Сб. док. / Ин-т марксизма-ленинизма при ЦК КПСС; Сост. Ю.А. Ахапкин и др. М.: Политиздат, 1975. С. 458 – 459.
[10] РДАСПІ, ф.17, оп.99, рб члена ВКП(б) № 1646698.

розпорядженням від 24-25 липня 1922 р. структура ЕКУ та його керівний склад виглядав наступним чином: 1-й заступник начальника ЕКУ – П.С.Мулявко; заступник начальника ЕКУ (О.С.Соньє-Доманський[11]); відділ зовнішньої торговлі – начальник Й.С.Уншліхт[12]; сільськогосподарський відділ – начальник В.Р.Менжинський; промислового відділ – начальник Я.Х.Петерс[13]; загальний відділ – начальник В.Д.Фельдман[14]; інформаційний відділ – начальник Р.О.Пілляр[15]; транспортний відділ – начальник Г.І.Благонравов[16]; фінансовий відділ – начальник З.Б.Кацнельсон[17]; відділ внутрішньої торгівлі – посада начальника вакантна. Прізвища знаних чекістів підлеглих П. Мулявки свідчили про його великий авторитет у чекістському апараті. По суті липень 1922 р. став вершиною його чекістської кар'єри. Втім намічена Колегією ДПУ реорганізація апарату ЕКУ не була закріплена відповідним наказом по Управлінню справами ДПУ і, швидше за все, не відбулася. Пішла на спад і кар'єра П.С.Мулявки. На початку серпня 1922 р. обов'язки начальника ЕКУ були покладені не на нього, а на З.Б.Кацнельсона, а 19 вересня 1922 р. був оголошений новий штат ЕКУ ДПУ за яким П.С.Мулявко став звичайним начальником промислового відділу. 1 грудня 1922 р., згідно до нових штатів, він очолив відділ торгівлі та промисловості[18].

---

[11] Соньє-Доманський Олександр Станіславович (1886 – 1939). Перед арештом 17 травня 1938 р. – юридичний консультант і керуючий справами в артілі «Заполярний артільник» (м. Кіровск). 13 лютого 1939 р. засуджений до розстрілу за шпигунство та створення антирадянської терористичної організації. 19 березня 1939 р. розстріляний у Москві.

[12] Уншліхт Йосиф Станіславович (1879 - 1938). У 1921 – 1924 рр. - заступник голови ВЧК-ДПУ. Перед арештом 11 червня 1937 р. – секретар ЦВК СРСР. Страчений.

[13] Петерс Яків Христофорович (1886 - 1938). Перед арештом 27 листопада 1937 р. – член комісії партійного контролю ЦК ВКП(б). Страчений.

[14] Фельдман Володимир Дмитрович (1894-1938). Старший майор державної безпеки. Перед арештом 23 жовтня 1937 р. – особливоуповноважений НКВС СРСР. Страчений.

[15] Піляр Роман Олександрович (Ромуальд Людвіг Піллар фон Пільхау) (1894 - 1937). Комісар державної безпеки 2-го рангу. У 1922 – 1925 рр. – заступник начальника КРВ ОДПУ СРСР. З грудня 1925 р. – голова ДПУ БРСР. З січня 1930 р. – повпред ОДПУ по Північно-Кавказькому краю. З листопада 1932 – повпред ОДПУ по Середній Азії. З грудня 1934 – начальник УНКВС по Саратовському краю. Заарештований 16 травня 193 р. Страчений.

[16] Благонравов Георгій Іванович (1895 - 1938). Комісар державної безпеки 1-го рангу. Перед арештом 17 травня 1937 р. – начальник Головного управління шосейних доріг НКВС СРСР. Страчений.

[17] Кацнельсон Зіновій Борисович (1892 - 1938). Комісар державної безпеки 2-го рангу. У серпні 1922 р. – квітні 1925 р. – начальник ЕКУ ДПУ/ОДПУ СРСР. З березня 1933 р. – начальник Харківського облвідділу ДПУ. З січня 1934 р. – заступник голови ДПУ УСРР. З липня 1934 р. – перший заступник наркома НКВС УСРР. З квітня 1937 р. – начальник Дмитрівського табору НКВС і заступник начальника ГУТАБ НКВС СРСР. Заарештований 17 липня 1937 р. Страчений.

[18] Лубянка: Органы ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МВД-КГБ 1917 – 1991. Справочник. Под ред. акад.

11 січня 1923 р. Колегією ДПУ СРСР було затверджене «Положення про ЕКУ ДПУ», відповідно з яким на управління покладалися завдання розкриття організацій і осіб, що протидіють у контрреволюційних цілях діяльності господарських установ або підприємств; боротьба з економічним шпигунством, хабарництвом, безгосподарністю, зловмисним невиконанням зобов'язань за договорами з держорганами та спекуляцією авансами тощо[19].

Яким конкретним напрямком роботи займався П. Мулявко на Луб'янці достеменно не відомо. Судячи з усього, значних заслуг не мав, оскільки під час святкування п'ятої річниці створення ВЧК-ДПУ на відміну від більшості своїх колег не отримав ні урядових ні відомчих нагород. Невдовзі його взагалі спровадили на периферію. У липні 1923 р. Мулявко опинився в кріслі начальника ЕКУ повноважного представництва ДПУ Туркестану. Переведення чекіста до Середньої Азії, який фактично керував роботою економічних органів СРСР по лінії промисловості та торгівлі, підвищенням по службі назвати важко. Втім радянські історики відзначали, що робота економічного управління в Ташкенті мала «важливе значення при розв'язанні ударних господарських задач»[20].

У листопаді 1924 р. Мулявко перебирається до Мінська, де очолює економічний відділ Повпредства ОДПУ по Західному краю (у 1926 – 1927 рр. це територіальне об'єднання носило назву Повпредство ОДПУ по Білоруському краю, у 1927 – 1931 рр. – Повноважне Представництво по Білоруському військовому округу)[21] та за сумісництвом економічний відділ ДПУ Білоруської СРР. Безперечно при його переведенні до Білорусії враховувалося його походження та добре знання місцевої специфіки.

А.Н.Яковлева; авт. Сост. А.И.Кокурин, Н.В.Петров, М.: МФД, 2003. С.26-30.

[19] *Маковский П.В.* Создание и реорганизация подразделений экономической безопасности ВЧК-ГПУ-ОГПУ (1917-1929 гг.) // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2017. № 10 (84): в 2-х ч. Ч. 2. С. 99 – 100.

[20] Арипов Р., Мильштейн Н. Из истории органов госбезопасности Узбекистана. Документальные очерки истории. Ташкент, 1967. С. 82.

[21] Кулеш А.Р., Пименов Л.В., Валаханович И.А. Руководители органов государственной безопасности Беларуси. Минск: Беларуск. Энцикл.,1997. С. 6.

Про своєрідну роботу керованих Мулявком економічних органів ДПУ Білорусії можна судити з його рапорту від 10 лютого 1928 р. про результати каральних заходів проти приватних торговців на хлібофуражному ринку. Репресивній акції піддані офіційні та неофіційні хлібофуражні торговці та заготівельники, нелегальні скупники та посадові особи державних кооперативних установ, які «сприяли злочинній діяльності приватників» (за гратами опинилося 339 осіб). Під час обшуків підлеглими Мулявко виявлено по БРСР хлібофуражу — 100 тис. пудів вартістю 150000 карбованців[22].

За боротьбу з контрреволюцією на економічному фронті та на честь X річниці органів ВЧК – ОДПУ Мулявко був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора Білоруської СРР (8 грудні 1927 р.), знаком «Почесний працівник ВЧК-ДПУ» (V) (1929 р). та орденом Червоного Прапора БСРР (11 липня 1930 р.).

Після призначення 31 серпня 1931 р. багаторічного голови ДПУ УСРР В.А.Балицького заступником ОДПУ СРСР разом з ним республіку полишила велика група керівних працівників «українського ДПУ», і перед новим шефом українських чекістів С.Ф.Реденсом[23] гостро постало кадрове питання. Для його розв'язання в ДПУ УСРР було відкомандировано кілька досвідчених чекістів, серед яких був і П.С.Мулявко. На нашу думку, цьому призначенню сприяло два фактори: 1. П.Мулявко та С. Реденс були знайомі та неодноразово перетиналися по роботі в Москві та Мінську. 2. Мулявко був етнічним українцем - єдиним представником титульної нації серед тогочасних начальників дев'яти оперативних секторів ДПУ УСРР.

У грудні 1931 р. П.С.Мулявко призначають начальником Харківського оперативного сектора ДПУ (а члени політбюро ЦК КП(б)У затвердили його

---

[22] Советская деревня глазами ВЧК-ОГПУ-НКВД. 1918—1939. Документы и материалы. В 4-х т. / Т. 2. М., РОСПЭН, 2000. С. 687-688.

[23] Реденс Станіслав Францевич (1892 – 1940). Комісар державної безпеки 1-го рангу. З травня 1931 р. – голова ДПУ БСРР. З 25 липня 1931 р. – голова ДПУ УСРР. З 20 березня 1933 р. – повпред ОДПУ по Московській області. З 20 січня 1938 р. – нарком НКВС Казахської РСР. 22 листопада 1938 р. заарештований. Страчений.

у цій посаді 8 січня 1932 р. [24]). Після утворення в УСРР областей згідно з наказом ДПУ УСРР № 40 від 13 лютого 1932 р. оперативні сектори були розформовані та організовані обласні відділи новостворених областей Вінницької, Дніпропетровської, Київської, Одеської та Харківської. Начальником Харківського обласного відділу ДПУ був призначений П.С.Мулявко[25].

29 січня 1932 р. політбюро ЦК КП(б)У своєю постановою затвердило склад обласних комітетів КП(б)У новостворених областей. Членами Харківського обкому КП(б)У були затверджені 9 осіб: Р.Я.Тєрєхов[26] – 1-й секретар обкому партії; Ф.Я.Голуб[27] – 2-й секретар обкому партії (по області); Г.О.Булат[28] – 3-й секретар обкому партії (по області); В.І.Порайко[29] – голова обласного виконавчого комітету; Волков – голова обласної контрольної комісії; П.С.Мулявко – «голова обласного ДПУ»; Обушний – голова обласної спілки профспілок; М.Ф.Лукін[30] – командир 23-ї стрілецької дивізії; Віленський – голова обласного комітету комсомолу.

У квітні 1932 р. 3-й секретар Харківського обкому КП(б)У Г.О.Булат на нараді, на якій були присутні С.В.Косіор і С.Ф.Реденс, доповідав про результати своєї поїздки з Мулявком в Золочівський район для розслідування масового виступу селян з метою захоплення складів з кукурудзою. Булат піддав різкій критиці дії співробітників районного апарату ДПУ, які намагалися представити подію, як стихійний виступ селян, та заперечували факт наявності контрреволюційної організації: «Коли приїхали я і т.

---

[24] ЦДАГОУ, ф.1, оп. 6, спр. 235, арк..8.
[25] ГДА СБУ, ф. 9, оп.1, спр. 287, арк. 20.
[26] Тєрєхов Роман Якович (1889 - 1979). У лютому 1932 р. - січні 1933 р. – 1-й секретар Харківського обкому КП(б)У, У 1930 – 1933 рр. – член політбюро ЦК КП(б)У.
[27] Голуб Федір Якович (1903 - 1937). У січні — жовтні 1932 р. — 2-й секретар Харківського обласного комітету КП(б)У. У жовтні 1935 - лютому 1937 року - 2-й секретар Одеського обласного комітету КП(б)У. Член ЦК КП(б)У. Заарештований 17 лютого 1937 р. Страчений.
[28] Булат Гурген Йосипович (1900 - 1949). У лютому 1932 р. – квітні 1933 р. – 3-й секретар Харківського обкому КП(б)У.
[29] Порайко Василь Іванович (1888 - 1937). У лютому-липні 1932 р. – голова Харківського облвиконкому. У липні 1932 р. – серпні 1937 р. – другий заступник голови РНК УРСР. Заарештований 13 серпня 1937 р. Страчений.
[30] Лукін Михайло Федорович (1892-1970). У 1929 – 1935 рр. – командир 23-ї стрілецької дивізії. Генерал-лейтенант.

Мулявко, ми відразу забрали кількох осіб, вночі з ними сиділи, запитували і т.п. До наступного ранку ми вже знали всіх людей, і до 12 години наступного дня всі ватажки були забрані»[31] .

У середині травня 1932 р. за масові хвилювання на ґрунті нестачі продовольства та розграбування в Чорнухинському, Миргородському та Лубенському районах Харківської області чекістами під керівництвом заступника начальника обласного відділу ДПУ В.А.Двіанінова[32] було заарештовано 216 осіб[33].

З 1 січня по 1 серпня 1932 р. Харківським обласним відділом ДПУ було ліквідовано 41 групову справу по сільському терору, 128 справ по сільській контрреволюції (з них 83 – по індивідуальному сектору, 23 – по соціалістичному, 22 – по змішаному). Лише за серпень-листопад 1932 р. у справах, заведених харківськими чекістами «у зв'язку з хлібозаготівлями» було засуджено 4873 особи[34].

Згідно з офіційною статистикою за період з 1 січня по 1 листопада 1932 р. Харківським оперативним сектором / обласним відділом ДПУ було притягнуто до відповідальності 255 осіб, 218 (85.1%) з яких проходили по групових справах, а 37 (14,9%) як одинаки. Причому лише 22% заарештованих згідно чекістської класифікації були куркулями, 73,7% складали так звані соціально близькі прошарки суспільства, 4,3% віднесені до «службовців та інших»[35].

---

[31] Голодомор 1932—1933 років в Україні: злочин влади — трагедія народу: док. і матеріали / Держ. ком. архівів України, Центр, держ. архів громад, об-ньУкраїни ; кол. упоряд.: В.С. Лозицький (кер.) [та ін.]. К, Генеза, 2008. С. 70-76.

[32] Двіанінов Василь Андрійович (1900 - 1966). З жовтня 1930 р. – заступник начальника Харківського оперсектора ДПУ. З лютого 1932 р. – заступник начальника Харківського облвідділу ДПУ. З жовтня 1932 р. – начальник Чернігівського облвідділу ДПУ.

[33] Голодомор 1932—1933 років в Україні: злочин влади — трагедія народу: док. і матеріали…С.14.

[34] Нікольський В. Репресивна діяльність органів ГПУ під час голодомору в УСРР (1932 – 1933 рр.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВС-КГБ.2001. № 2. С. 483 - 485.

[35] Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ҐПУ–НКВД / Упор.: В. Борисенко, В. Даниленко, С. Кокін та ін. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 311-313

Незважаючи на це, Харківський облвідділ ДПУ тримав перше місце в республіці по числу засуджених, та друге місце за кількістю ліквідованих справ[36] у перших числах жовтня 1932 р. П.С.Мулявко був усунутий з посади та відправлений у резерв призначень ДПУ УСРР. Коли саме він здав посаду своєму наступнику М.М.Тимофєєву[37] достеменно невідомо. Згідно з записами в особовій справі останнього, обов'язки начальника Харківського облвідділу ДПУ він став виконувати 10 жовтня 1932 р[38]. Постанова політбюро ЦК ВКП(б) (опитом) ухвалили призначення М.М.Тимофєєва 3 листопада, прізвище П.С.Мулявко в ній не згадувалося [39].

Відзначимо, що під час обміну партійних документів у 1936 р. П.С.Мулявко власноручно записав, що начальником Харківського облвідділу ДПУ він працював до березня 1933 р[40]. Втім на таку неточність ніхто уваги не звернув.

У березні 1933 р. П.С.Мулявка призначили начальником Миколаївського міського відділу ДПУ та за сумісництвом начальником Особливого відділу 15-ї Сиваської стрілецької дивізії замість А.Г.Ленського-Гуревича[41]. Після створення НКВС УРСР у липні 1934 р. Мулявко був

---

[36] Нікольський В. Репресивна діяльність органів ГПУ під час голодомору в УСРР. С. 483 - 485.

[37] Тимофєєв Михайло Михайлович (1896-1977). Генерал-майор. У липні-жовтні 1932 р. – начальник Донецького облвідділу ДПУ. З 10 жовтня 1932 р. до 3 березня 1933 р. – начальник Харківського облвідділу ДПУ.

[38] Бажан О.Г., Золотарьов В.А. Штрихи біографії начальника Чернігівського обласного відділу ДПУ Михайла Тимофеєва /Родові таємниці Сіверянського краю. Випуск 8. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2020. – С.41-55.

[39] ЦДАГОУ, ф.1, оп. 6, спр. 237, арк.168.

[40] РДАСПІ, ф.17, оп.99, рб члена ВКП(б) № 1646698.

[41] Ленський – Гуревич Арнольд Григорович (1893 – 1947). Народився в селі Миколаївка Золотоніського повіту Полтавської губернії у міщанській родині найманого робітника. Освіта нижча: закінчив хедер, у 1903 р. закінчив 2 класи 4-х класної церковно-парафіяльної школи. Член ВКП(б) з квітня 1919 р.. З березня 1903 р. - прикажчик у магазині Хуторського, м. Золотоноша. З жовтня 1915 р. - безробітний. З квітня 1917 р. - рядовий 288-го запасного полку російської армії. З квітня 1918 р. - червоноармієць 3-го інтернаціонального полку. З 1919 р. - військовий слідчий особливого відділу (ОВ) ревтрибуналу Полтавської губернії. З травня 1919 р. - начальник слідчої частини ОВ 60-ї стрілецької дивізії. З січня 1921 р. - начальник слідчої частини ОВ Новоград-Волинського прикордонного загону. З березня 1922 р. - заступник начальника прикордонного пункту ДПУ, м. Славута Волинської губернії. З жовтня 1923 р. - заступник начальника прикордонного загону ДПУ Волинської губернії. З серпня 1924 р. - помічник начальника 20-го Славутського прикордонного загону ДПУ. З вересня 1925 р. - помічник начальника 25-го Молдавського прикордонного загону ДПУ. З січня 1927 р. - начальник Одеського морського контрольно-пропускного пункту та начальник прикордонної комендатури Одеського прикордонного загону ДПУ. З жовтня 1928 р. -

затверджений начальником Миколаївського міського відділу НКВС і особливого відділу НКВС Головного управління державної безпеки НКВС 15-ї стрілецької дивізії.

Структура і штатний розклад Миколаївського міського відділу ДПУ на сьогодні не встановлена. Відзначимо, що структура і штатний розклад міських відділків ДПУ УСРР була різна. Наприклад, станом на липень 1933 р. Полтавський міськвідділів налічував 18 штатних одиниць, Сумський – 15, а Кременчуцький – 12. На відміну від обласних відділів ДПУ в міських відділах були не відділи, а відділки. Різнилися і штати особливих дивізій. Особливий відділ 23-ї стрілецької дивізії мав 14 одиниць, особливі відділи 25-ї та 75-ї стрілецьких дивізій мали 12 штатних одиниць[42].

Слід також враховувати, що окрім міського та особливого відділів в Миколаєві діяли і інші чекістські органи. Згідно з наказом ДПУ УСРР № 4 від 3 січня 1933 р., який було видано на виконання наказу ОДПУ № 1186/с–1932 р., для обслуговування портів Одеси, Херсона, Миколаєва та Чорноморського управління морського басейну було організовано водний транспортний відділ ОДПУ Одеса з одночасним підпорядкуванням останнього транспортним відділам ДПУ УСРР і ОДПУ СРСР. Обслуговуванням Миколаївського порту та пристані займався оперативний пункт транспортного відділу ОДПУ Миколаїв [43].

Не вдалося поки що встановити і весь керівний склад Миколаївського міськвідділу ДПУ – НКВС. Відомі лише всі заступники начальника

помічник начальника 24-го Могилів-Подільського прикордонного загону ДПУ. З грудня 1931 р. - начальник Миколаївського міськвідділу (МВ) ДПУ і начальник ОВ 15-ї стрілецької дивізії. З березня 1933 р. – начальник Уманського райвідділу ДПУ і начальник ОВ 99-ї стрілецької дивізії. З 30 січня 1935 р. - начальник Ворошиловградського МВ НКВС, Донецька область. З 27 березня 1937 р. - начальник Кам'янець-Подільського окрвідділу НКВС. З грудня 1937 р. - начальник Маріупольського міськвідділу НКВС. 19. Липня 1938 р. - відряджений до НКВС СРСР. З літа 1938 р. - заступник начальника Донського-Кубанського управління річкового пароплавства, Ростов-на-Дону. Старший лейтенант державної безпеки (1936 р.).

[42] Золотарьов В. ЧК-ДПУ-НКВС на Харківщині…С.135-136.

[43] Окіпнюк В.Т. Органи державної безпеки на транспорті в Україні в період формування та зміцнення радянського тоталітарного режиму (1929 – 1939 рр.) // Часопис Київського університету права. Теорія та історія держави і права. Філософія права 2018. № 4. С. 57.

міськвідділу ДПУ у 1933 – 1935 рр.: О.Г.Радін[44], Б.М.Борін-Цигельман[45], М.П.Роголь[46]. Серед начальників відділків міського відділу відомі лише

---

[44] Радін Олександр Григорович (1900 -?). Народився у с. Березна Чернігівського повіту Чернігівської губернії. Член ВКП(б) з 1920 р. У 1919 р. – інспектор Катеринославської губернської профспілкової ради. З травня 1919 р. служив у Червоній армії. З 1920р. - уповноважений Особливого відділу (ОВ) 16-ї армії.. З 1921 р. – уповноважений ОВ Харківського військового округу. З 1922 р. – начальник ОВ 30-ї стрілецької дивізії. З 1923 р. – заступник начальника Катеринославського окрвідділку ДПУ. З 1925 р. – начальник відділку Миколаївського окрвідділу ДПУ. З 1928 р. – начальник 2-го відділку Полтавського окрвідділу ДПУ. З 1930 р. – начальник відділку Одеського оперсектора ДПУ. З 1932 р. - заступник начальник Миколаївського МВ НКВС і заступник начальника ОВ 15-ї дивізії стрілецької дивізії. З 1 грудня 1933 р. - начальник Артемівського МВ Донецької області. З жовтня 1934 р. – голова спецколегії Донецького облсуду. З серпня 1938 р. –голова Сталінського обласного суду. Учасник 2-ї світової війни. Підполковник.

[45] Борін-Цигельман Борис Мойсейович (1899-?). Народився у м. Хвойхин (нині Білорусь) у родині робітника. Член ВКП(б) з 1919. Працював робітником. У 1917 – 1919 рр. – служив у Червоній Гвардії та Червоній Армії. У 1920 – 1921 рр. – оперативний працівник ВЧК. У 1921 – 1922 рр. – уповноважений Астраханської губ. ЧК. З 1922 р. - помічник уповноваженого ОВ Київського губвідділу ДПУ. З 1926 р. – помічник уповноваженого КРВ Київського окрвідділу ДПУ. З 1926 р. - уповноважений секретно-оперативної групи Миколаївського окрвідділу ДПУ. З 1927 р. - начальник секретно-оперативного відділку Маріупольського окрвідділу ДПУ. З 1930 р. – уповноважений ОВ Одеського оперсектора ДПУ. З 1932 р. - начальник відділку особливого ОВ Одеського облвідділу ДПУ. З 1933 р. - заступник начальника Миколаївського МВ ДПУ і заступник начальника ОВ 15-ї стрілецької дивізії. З 29 серпня 1934 р. - начальник Херсонського МВ НКВС. З лютого 1936 р. - начальник Кременчуцького міськвідділу НКВС. 10 червня 1938 р. - відкликаний до НКВС СРСР. З 29 липня 1938 р. - заступник начальника 3-го відділу Середньоазійського табору НКВС. 19 вересня 1939 р. - звільнений з НКВС «за порушення соціалістичної законності». У 1939 р. – військовим трибуналом Середньо-Азійського військового округу засуджений до 7 років позбавлення волі. Старший лейтенант державної безпеки (1936 р.).

[46] Роголь Марк Павлович (1903 – 1941). Народився в Одесі в родині робітника склодува. Член ВКП(б) з 1929 р. (був членом РКП(б) в 1920 – 1922 рр., виключений за п'янку). Закінчив у 1914 р. вище міське училище в Одесі. У 1914 – 1918 рр. – учень ювеліра, підмайстер ювеліра, ювелір у приватній ювелірній майстерні в Одесі. З жовтня 1918 р. – чорнороб на тютюновій фабриці Попова в Одесі. З лютого 1920 р. – агітатор Одеського губкому КП(б)У. У березні – липні 1920 р. – діловод і помічник уповноваженого Одеської губ. ЧК. З липня 1920 р. – заступник коменданта Кременчуцької губ. ЧК. З вересня 1920 р. – начальник інформаційного відділку (ІНВ) Олександрійського політбюро. З квітня 1921 р. – начальник ІНВ Хорольського політбюро. З лютого 1923 р. – уповноважений економічного відділку (ЕКВ) Олександрійського окрвідділку ДПУ. З травня 1923 р. – помічник уповноваженого ЕКВ Подільського губвідділу ДПУ. З листопада 1924 р. – уповноважений Проскурівського окрвідділку ДПУ. З серпня 1925 р. – курсант вищої прикордонної школи ОДПУ, Москва. З 19 лютого 1927 р. – уповноважений секретно-оперативної частини 26-го Одеського прикордонного загону ДПУ. З 1 липня 1930 р. – уповноважений контррозвідувального відділку Одеського окрвідділу ДПУ. У вересні 1930 р. – червні 1933 р. – служив в іноземному відділі Одеського оперсектора / облвідділу ДПУ (старший уповноважений, оперуповноважений, з 15 листопада 1932 р. – т.в.о. начальника відділу). З 10 червня 1933 р. – оперуповноважений особливого відділу (ОВ) ДПУ УСРР. З 1 жовтня 1933 р. – помічник начальника ОВ Харківського облвідділу ДПУ. З 10 серпня 1934 р. – у розпорядженні відділу кадрів НКВС СРСР. З 29 вересня 1934 р. – заступник начальника Миколаївського МВ НКВС і за сумісництвом заступник начальника ОВ НКВС 15-ї стрілецької дивізії. З 25 січня 1936р. – у розпорядженні НКВС УРСР. З 7 лютого 1936 р.– начальник 9-го відділку особливого ОВ НКВС УСРР. З 3 жовтня 1936 р. - заступник начальника УНКВС Молдавської АСРР. З 20 липня по 16 серпня 1937 р. – т.в.о. наркома НКВС Молдавської АСРР. З 17 серпня 1937 р. – начальник 3-го відділу УНКВС Київської області. 28 березня 1938 р. відкликаний до НКВС УРСР. 5 квітня 1938 р. – заарештований. 29 жовтня 1939 р. особливою нарадою НКВС СРСР засуджений до 5 років заслання. З 1 листопада 1939 р. перебував на примусовому лікуванні у Київській психіатричної лікарні. 18 жовтня 1938 р.

очільники економічного відділку І.П.Ігнатов[47] і секретно-політичного відділку працював Й.Д.Хусид[48] .

Восени 1934 р. В.А.Балицький призначив П.С.Мулявка начальником Морського транспортного відділу ГУДБ НКВС Чорноморського басейну (відповідний наказ НКВС СРСР по особовому складу № 82 вийшов лише 13

розстріляний фашистами у Бабиному Яру у Києві. Звання: старший лейтенант державної безпеки (1936 р.), капітан державної безпеки (1937 р.).

[47] Ігнатов Іван Петрович (1905 - ?). Член ВКП(б) з 1927 р. З 1917 р. – помічник цвяхаря на Луганському цвяховому заводі. З 1919 р.– лінійний агент Луганської окремої транспортної ЧК. З 1920 р. – помічник уповноваженого економічного відділку (ЕКВ) Луганської повітової ЧК. З 1923 р. – помічник уповноваженого ЕКВ Шахтинського окрвідділу ДПУ. З 1924 р. – старший уповноваженого ЕКВ Донецького губвідділу ДПУ. З 1925 р. – старший уповноваженого ЕКВ Луганського окрвідділу ДПУ. З 1929 р. – 1930 - старший уповноваженого ЕКВ Артемівського окрвідділу ДПУ. З 1931 р. – оперуповноважений Горлівського райвідділу ДПУ. У 1932 – 1933 рр. – начальник ЕКВ Миколаївського МВ ДПУ, Одеської області. З 1933 до 17 лютого 1934 р. – начальник ЕКВ Луганського МВ ДПУ. З 1934 р. – начальник ЕКВ Маріупольського МВ ДПУ. З травня 1935 р. - начальник Ворошилівського МВ НКВС Донецької області (нині місто Алчевськ). З 22 травня 1937 р. - начальник оперативного пункту 6-го (транспортного) відділу УНКВС Донецької області на ст. Дебальцово. З 5 вересня 1937 р. – начальник відділку (ВДТВ) НКВС ст. Дебальцово Південно-Донецької залізниці. З серпня 1939 р. – заступник директора заводу по найму, Сталіно. Старший лейтенант державної безпеки (1936 р.).

[48] Хусид Йон Давидович (30.12.1894-?). Народився у селі Варварівка Коренихської волості Одеського повіту Херсонської губернії (нині – район Миколаєва) в родині службовця хлібно-експортної контори. Освіта нижча: навчався в єврейському казенному училищі. Член ВКП(б) з 1919 р. З 1912 р. - підручний мідника на суднобудівному заводі, Миколаїв. З 1915 р. служив у царській армії. У 1918 – 1919 рр. - доброволець РСЧА, служив в зведеному робітничо-селянському батальйоні, курсант 14-х піхотних курсів в Миколаєві, червоноармієць зведеного комуністичного загону. Потрапив в полон до махновців під станцією Адабаш, втік з махновського полону, потрапив в полон до армії УНР, захворів на висипний тиф, утримувався в жмеринських бараках, звільнений українськими військовими, перебрався до окупованої білими Одеси. У 1920 р. - після проходження реабілітаційної комісії Одеського губкому виїхав до Миколаєва. З 1920 р. – начальник відділу військової цензури (ВЦО) Миколаївської губ. ЧК. З 1923 р. – старший реєстратор політконтролю Миколаївського окрвідділу ДПУ. З 1923 р . - помічник уповноваженого Секретного відділу (СВ) Миколаївського окрвідділу ДПУ. З 1927 р. - уповноважений секретно-оперативної частини 25-го Молдавського прикордонного загону ДПУ. З 1928 р. - старший уповноважений СВ Миколаївського окрвідділу ДПУ. З 1929 р. - старший уповноважений СВ Одеського окрвідділу ДПУ. З квітня 1931 р. - оперуповноважений секретно-політичного відділку (СПВ) Одеського оперсектора ДПУ. З лютого 1932 р. - оперуповноважений СПВ Одеського облвідділу ДПУ. З 27 серпня 1934 р. – начальник СПВ Миколаївського МВ НКВС. З 1935 р. - начальник церковного відділку СПВ УНКВС Одеської області. З 1936 р. – начальник СПВ УНКВС Молдавської АССР. З 1937 р. - оперуповноважений 4-го відділу (СПВ) УНКВС Одеської області. З 8 грудня 1937 р. - начальник відділу актів громадянського стану УНКВС Миколаївської області. Заарештований 31 травня 1938 р. Звільнений з-під варти 25 грудня 1938 р. Старший лейтенант державної безпеки (1936 р.) З 1977 р. – персональний пенсіонер союзного значення.

лютого 1935 р.) замість заарештованого 25 вересня 1934 р. Ю.Ю.Гейне[49]. Втім на цій посаді П.С.Мулявко пропрацював недовго.

Наказом НКВС СРСР № 0087 від 26 лютого 1935 р. відбулася реорганізація транспортних відділів. Дорожньо-транспортні відділи ГУДБ НКВС залізниць і морські транспортні відділи ліквідовувалися, а в обласних управліннях НКВС утворювалися відповідні транспортні відділи, які обслуговували залізничний, водний і морський транспорт в територіальних межах області. У наказі НКВС СРСР № 00158 від 26 квітня 1935 р. вказувалося, що «боротьба з диверсійною, диверсантсько-підривною і шпигунською діяльністю класового ворога, охорона соціалістичної власності, охорона революційного порядку на транспорті – диктують необхідність корінної перебудови оперативної роботи органів НКВС на транспорті»[50].

4 жовтня 1935 р. постановою Президії ЦВК УСРР Мулявко був призначений головою спецколегії Верховного суду УСРР, якій підпорядковувалися спецколегії при обласних судах. Цей судовий орган розглядав справи про злочини державні (контрреволюційні і проти порядку управління) за винятком справ про зраду батьківщини, шпигунство, терор, вибухи, підпали та інші види диверсії, а також справ на залізничному і водному транспорті, які були підсудні іншим категоріям спеціальних судів – військовим трибуналам і лінійним заліничним і водним судам за належністю. До підсудності спецколегії належали також злочини проти майна колгоспів і кооперацій. Спецколегія діяла у складі трьох постійних судів (один або два з яких – представники органів державної безпеки) без участі народних заседателів. Справи, зазвичай, розглядалися у закритих судових засіданнях[51].

---

[49] Гейне Юліан Юліанович (1891 -?). З 16 липня 1934 р. – начальник Морського транспортного відділу НКВС Чорноморського басейну. 25 вересня 1934 р. заарештований. З квітня 1935 р. - – начальник дитячого санаторію НКВС УСРР у Бердянську

[50] Окіпнюк В.Т. Органи державної безпеки на транспорті в Україні в період формування та зміцнення радянського тоталітарного режиму (1929 – 1939 рр.) // Часопис Київського Університету права. 2018. № 4. С. 56.

[51] Окіпнюк В. Т. Органи державної безпеки УРСР (1922-1941 рр.): історико-правове дослідження : монографія.– 2-е вид, доопрац. та допов. – Херсон : Грінь Д. С., 2017. – С.274-277.

У листопаді 1934 р. – листопаді 1938 р. головою спецколегії Одеського обласного суду, який обслуговував і терени сучасної Миколаївщини працював Я.Г. Ґудзь[52].

Очолювана Мулявком спецколегія верховного суду УСРР у 1936 р. у першій інстанції розглянула лише 2 справи та діяла переважно як касаційна інстанція. На її розгляд надійшло 2089 справ – 1950 касаційних і 139 наглядових. Протягом року було розглянуто 1937 справ (1801 касаційна та 136 наглядових) на 3484 особи[53].

Статистичні дані роботи спецколегій обласних судів і Верховного суду УСРР потребують подальшого вивчення, оскільки у відомій авторам

---

[52] Ґудзь Яків Генріхович (1898-?). Народився в Одесі в родині кравця по найму (пізніше кустаря-кравця). Член ВКП(б) з 1917 р.. Закінчив початкову школу У 1912 – 1914 рр. – кравець з пошиття брюк у приватній майстерні Ландесмана, Одеса. У 1914 – 1915 рр. – машиніст – підсумник майстерні Каліснера з виготовлення одностроїв, Кременчук. У 1915 – 1916 рр. – машиніст з шиття білизни білизняних майстерень. У 1916 -1918 рр. – кульбачник кульбачної майстерні, Одеса. У 1917 – 1918 рр. – десятник сотні Спілки соціалістичної робітничої молоді червоної гвардії Одеси. У 1918 – 1919 рр. – кожухар інтендантської майстерні, Одеса. У 1918 – 1919 рр. – на підпільній роботі в Одесі. У 1919 р. – оперативний комісар Одеської губ. ЧК; політком 3 роти 51-го Українського полку імені Петра Старостіна на Донецькому фронті, у бою під Іванівкою-Синельниково потрапив в полон до білих, втік з полону з Ростова. У 1919 – 1920 рр. – машиніст-кожухар у кравецькій майстерні інтендантства в Одесі, підпільник співробітник підпільної контррозвідки більшовиків та виконавець терористичних актів проти білих офіцерів. У 1920 р. - комендант, оперативний комісар Одеської губ. ЧК. У 1920 – 1922 рр. – старший оперативний комісар, уповноважений інформаційного відділу Кременчуцької губ. ЧК. У 1922 р. - начальник СОЧ Кременчуцької повітової ЧК, Полтавська губернія. У 1922 – 1925 рр. – уповноважений та начальник Обліково-повідомного відділу Полтавського губвідділу ДПУ. У 1925 – 1927 рр. – уповноважений Обліково-повідомного управління ДПУ УСРР. У 1927 – 1928 рр. – начальник Обліково-повідомного відділку Харківського окрвідділу ДПУ. У 1928 – 1930 рр.- начальник Обліково-повідомного відділку Вінницького окрвідділу ДПУ. У 1930 – 1931 рр.- начальник інформаційного відділку Одеського оперсектора ДПУ. У 1931р. – помічник начальника Дорожньо-транспортного відділу ДПУ Катеринінських залізниць, Дніпропетровськ. У 1932 – 1933 рр. – начальник Зінов'євського міськвідділу ДПУ, Одеська область. У 1933р. - помічник начальника секретно-політичного відділу Чернігівського облвідділу ДПУ. У 1934 р. - начальник відділу кадрів Одеського облвідділу ДПУ. У листопаді 1934 р. – листопаді 1938 р. – голова спецколегії Одеського обласного суду. У 1937 – 1938 рр. – голова Одеського облсуду (за сумісництвом). У 1938 – 1940 рр. - начальник Одеського облуправління наркомату юстиції. У 1940 – 1941 рр. – навчався на 1 курсі Академії права в Москві. У 1941 р. - голова Одеської обласної колегії адвокатів. У 1941 - оперуповноважений Особливого відділу 436 будівельного батальйону НКВС, с. Лещиці Ізмаїльської області. У 1941 – 1943 рр. - начальник 2 відділку економічного відділу УНКВС Пензенської області. У 1943 – 1945 рр. - начальник Нижньо-Ломовського райвідділку НКВС Пензенської області. У 1945 – 1946 рр. - Начальник 1 відділку 2 відділу по периферії УНКДБ Одеської області, заступник начальника 2 відділку 2 відділу по периферії УМДБ Одеської області. 20 серпня 1946 р. звільнений з МДБ через стан здоров'я. Лейтенант державної безпеки (1940 р.), майор державної безпеки (1943 р.).

[53] Окіпнюк, В. Т. Органи державної безпеки УРСР (1922-1941 рр… С 281.

офіційній статистиці республіканського НКВС існує лише загальна статистика немає розбивки даних на справи передані до військових трибуналів чи спецколегій обласних судів. Так у 1936 р. органами НКВС УСРР було закінчено слідчих справ на 20913 осіб. З цього числа «передано до прокуратури для притягнення до судової відповідальності 9126 справ на 15983 осіб[54]. За 1-й квартал 1937 р. НКВС УРСР передало на розгляд судів 148 справ на 641 чоловіка[55].

У травні 1937 р. Мулявко виїхав на нараду до Москви, і додому на вулицю Леонтовича будинок 6 кв. 3 більше не повертався.

Лютнево-березневий пленум (1937 р.) ЦК ВКП(б) надав потужний імпульс репресіям проти партйно-радянської номенклатури. Сенс у

сіх доповідей і виступів в обговорюваннях полягав в тому, що в країні повно всіляких ворогів народу та шпигунів, які пролізли на керівні посади навіть в НКВС СРСР. Резолюція пленуму надавала новому наркому внутрішніх справ СРСР М.І.Єжову карт-бланш на проведення масових арештів і чисток, в тому числі і у власному апараті. Втім перші кроки у цьому напрямку Єжов зробив зробив ще перед пленумом, Перший заступник начальника УНКВС по Саратовському краю І.І.Сосновський[56] був заарештований ще 23 листопада 1936 року.

І.І.Сосновський (справжнє прізвище Добржинський) був в ОДПУ СРСР особистістю легендарною і навіть певною мірою унікальною. Річ у тім, що в 1919-1920 рр. він, як підпоручик ІІ-го (розвідувального) відділу польського генерального штабу, був головним резидентом польської розвідки на прізвисько «Сверщ» у Радянській Росії. У червні 1920 р. Добржинський був заарештований і швидко перевербований. Вирішальну роль зіграла обіцянка

[54] ГДА СБУ, ф. 13, оп.1, спр. КПИ 408, т.1, арк. 73.
[55] Там само, арк. 107.
[56] Сосновський (Добржинський) Ігнатій Ігнатович (1897 – 1937). Комісар державної безпеки 3-го рангу. З 1922 р. – начальник відділку контррозвідувального відділу ОДПУ СРСР. У 1927 – 1930 рр. - начальник відділку КРВ ОДПУ СРСР. З 1927 р. – секретар секретно-оперативного управління ОДПУ СРСР. У 1929 – 1930 рр. – начальник КРВ ДПУ БСРР. Страчений.

Ф.Е.Дзержинського І.І.Добржинському не розстрілювати ідейних пілсудчиків з його агентури, а випускати до Польщі під чесне слово - не займатися більше шпигунством проти більшовиків. І дійсно, багатьох заарештованих польських розвідників відпустили додому. Це дало підстави заступнику наркома НКВС СРСР М.П. Фриновському пізніше говорити, що «росіян розстрілювали, а поляків випускали у цій справі». Незабаром Добржинський, вже як чекіст Сосновський, виїхав на Західний фронт і зробив великий внесок у розгром польського підпілля і навіть запобіг замаху на життя командувача фронтом М.М.Тухачевського. Крім того, він звернувся з листом до всіх поляків, в якому розповідав про своє прозріння і закликав припинити боротьбу з Радянською владою. За ці подвиги І.І.Сосновський в 1921 р. був нагороджений орденом Червоного Прапора, прийнятий до членів більшовицької партії і за вказівкою Дзержинського зарахований до штату ВЧК. Це рішення викликало конфлікт між Дзержинським і його двоюрідним небожем Р.О.Піляром, який на знак протесту покинув ВЧК і виїхав на підпільну роботу до Верхньої Сілезії. Рішуче виступав проти такого рішення і начальник Особливого відділу ВЧК Західного фронту Ф.Д.Медведь[57]. Свою відданість більшовикам потрібно було постійно доводити, що Сосновський постійно і робив. Тільки у 1921 р. за його активної участі були ліквідовані «підпільні контрреволюційні групи» в Києві, Житомирі, Черкасах, Харкові[58]

Після арешту І.І.Сосновського розпочалися арешти інших співробітників польської національності, яких М.І.Єжов підозрював у роботі на іноземні розвідки. В ніч проти 17 травня 1937 р. був заарештований начальник УНКВС по Саратовському краю Р.О.Піляр, якого відразу обвинуватили в шпигунстві на користь Польщі. Оскільки у 1921 – 1925 рр. Піляр працював у Москві, а у 1930 – 1937 рр. – у Ростові-на-Дону, Ташкенті

[57] Медведь Філіп Дем'янович (1889 - 1937). У квітні 1924 р. – грудні 1925 р. – повпред ОДПУ по Західному краю та голова ДПУ БСРР. Перед арештом 7 вересня 1937 р. – начальник Кулунського розвідувального району Північно-Східного табору НКВС. Страчений.
[58] Зданович А. Свой или чужой? – Свой / Тайные операции российских спецслужб с IX по XXI век. М., Гелеос, 2000, с.208-209.

та Саратові, то легше всього його було прив'язати до польської розвідки під час роботи у Мінську у 1925 – 1930 рр. І тут в нагоді став П.С.Мулявко, який в той час перебував у Москві. Йому пред'явили підозру, але ще не заарештували.

18 травня 1937 р. оперуповноважений 4-го відділку 3-го (контррозвідувального) відділу ГУДБ НКВС СРСР старший лейтенант державної безпеки І.С.Салімов[59] допитав у якості обвинуваченого П.С.Мулявка. На питання слідчого про учасників контрреволюційної шпигунської організації, яка існувала в Мінську наприкінці 1920-х років, Мулявко відповів:

«Про існування шпигунської організації в Мінську мені не було відомо, втім якщо вона існувала, то вона могла складатися з наступної групи осіб, які були тісно спаяні між собою, та були близькі за своїм соціальним походженням (із дворян, поміщиків і куркулів), вихідців із колишньої Віленської губернії (Польща), які працювали в ОДПУ». У якості підозрюваних у шпигунстві на користь Польщі обвинувачений назвав колишніх своїх товаришів по службі в ДПУ БСРР Р.О. Піляра; І.І. Сосновського, В.Т. Радецького[60], Г.Г. Рудоміно[61], І.І. Гродіса[62]. «Всіх їх окрім їхнього соціального походження об'єднувала їхня національна спільність (всі вони поляки) та принцип земляцтва» [63].

---

[59] Салімов Ібрагім Салімович (1903-1938). Оперуповноважений, а з травня 1937 р. – помічник начальника 4-го відділку 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР. 28 жовтня 1937 р. – заарештований. Страчений.

[60] Радецький (Радецький-Микулич) Вітольд Титович (1895 - 1937). Полковий комісар. У 1925 – 1929 рр. – заступник начальника Управління прикордонної охорони і військ ДПУ ПП ОДПУ по Білорусії.. Перед арештом 14 травня 1937 р. – начальник відділу підготовки Головного Управління пожежної охорони НКВС СРСР. Страчений.

[61] Рудоміно Генріх Генріхович (1898 - 1937). У 1927 – 1929 рр. – особливоуповноважений і начальник контррозвідувального відділу ПП ОДПУ по Білорусії і Західному краю. До арешту 16 травня 1937 р. – голова спецколегії Дніпропетровського обласного суду. Страчений.

[62] Гродіс Іван Ігнатович (1897 - 1938). У 1924 – 1931 рр. – начальник контррозвідувального відділу та начальник Управління прикордонної охорони і військ ПП ОДПУ по Білорусії. До 1931 р. заступник повпреда ОДПУ та голови ДПУ БСРР. Перед арештом 6 серпня 1937 р. – начальник Лузької лісової пристані «Північтранслісу» . Помер під час слідства.

[63] Протокол допроса П.С.Мулявко от 18 мая 1937 г./ Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп ,арк.28-28зв.

На питання слідчого, чому він вважає цих осіб шпигунами, П.С.Мулявко відповів: «Я вважаю, виходячи з наступних міркувань. Всі перераховані мною вище особи є націоналістами, оберталися виключно серед поляків, взаємно підтримували всюди один одного». Після цього П.С.Мулявко докладно виклав підозрілі факти з життя товаришів по службі в білоруському ДПУ[64].

Відкинувши обвинувачення І.С.Салімова у своїй приналежності до шпигунської організації, П.С. Мулявко дав свідчення про «крайню близькість Піляра до Ягоди», оскільки голову ДПУ БСРР неодноразово відвідував тесть Г.Г.Ягоди Л.М.Авербах[65]. Він також назвав ще одного доброго знайомого Р.О.Піляра співробітника комінтерна Ю.М.Ленського-Лещинського[66] польським шпигуном[67].

30 травня 1937 р. І.С.Салімов, який вже був підвищений у посаді до помічника 4-го відділку 3-го відділу ГУДБ НКВС, прийняв заяву на ім'я М.І.Єжова від підслідного ув'язненого Мулявки Прокопія Семеновича:

«Перед партією і батьківщиною я здійснив мерзеннішого роду злочин. Використовуючи мій моральний розклад, про що я буду писати нижче, шляхом низки розмов навесні 1929 року з приводу мого сімейного стану (одруження та народження дитини), положення моїх батьків у Польщі, тодішній повноважний представник ОДПУ в Білорусії Пілар одного разу сказав, що якщо поляки дізнаються, що я працюю в органах ОДПУ, то мабуть батьків моїх можуть арештувати та знущатися. На питання, чим я можу допомогти, він заявив, що єдиним шляхом для їхнього спасіння є здійснити послугу Польщі. На питання – яку, отримав відповідь: шпигунство

[64] Протокол допроса П.С.Мулявко от 18 мая 1937 г./ Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп ,арк.29-30зв.
[65] Авербах Леонід Миколайович (1874-1937). Перед арештом 13 квітня 1937 р. - заступник керуючого Ленінградським відділком Інтуриста. Страчений.
[66] Ленський – Лещинський Юліан Маріанович (1889 - 1937). Діяч польського та міжнародного комуністичного руху. Перед арештом 19 червня 1937 р. – член Президії Виконавчого комітету комуністичного інтернаціоналу. Страчений.
[67] Протокол допроса П.С.Мулявко от 18 мая 1937 г./ Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп ,арк.31-32

на користь Польщі. Маючи в Польщі стару мати 70 років, брата та сестру, я через жалість погодився.

Мені було дано завдання підвербовувати необхідні кадри для шпигунства, як тут, в апараті ДПУ, так і в тих місцях, де мені згодом доведеться працювати.

«Замість дійсної чекістської роботи з виявлення та розгрому ворогів, розпочалася картярська гра та пиятика. Керівником і організатором цієї справи був Залін[68]. Активними учасниками я, Радецький, Ємець[69], Гродіс, Коритов[70], Рудоміно. Місцями для пияток і картярської гри у більшості випадків служила квартира Ємця та Коритова. Справа доходила до того, що навіть на службі в кабінетах, як наприклад, в кабінетах Ємеця та Коритова зберігалася випивка. Під час гри та пиятик відбувалися відверті розмови про чекістську роботу, про добуті матеріали. Все це разом було не лише місцем збирання необхідних відомостей з шпигунською та іншою метою, втім необхідний розклад став шляхом для обробки, вивчення людини і подальшого вербування шпигунських кадрів. Жертвою такого методу став і я. Я їм був потрібний як робочий агент, не поляк за національністю. Все це відбувалося при прихильному заохочуванні Піляра і організатора Заліна. Робилося це без жодних сумнівів з певною контрреволюційною метою

[68] Залін Лев Борисович (Левін Зельман Маркович) (1897 - 1940). Комісар державної безпеки 2-го рангу. У 1927 – 1929 рр. – заступник повпреда ПП ОДПУ по Білорусії і Західному краю. У 1935 – 1938 рр. – нарком НКВС Казахської РСР. Перед арештом 7 липня 1938 р. – начальник 9-го відділу 1-го Управління НКВС СРСР. Страчений.

[69] Ємець Микола Васильович (1898-1939). Старший майор державної безпеки. У 1926 – 1930 рр. – начальник інформаційно-реєстраційного відділу ПП ОДПУ по Білорусії. У березня 1936 р. – червні 1937 р. – начальник УНКВС по Курській області. Перед арештом 1 грудня 1938 р. – заступник начальника Дальбуду НКВС СРСР. Страчений.

[70] Коритов Віктор Олександрович (1900 - 1938). Старший майор міліції. У другій половині 1920-х рр. – заступник начальника особливого відділку ПП ОДПУ по Білорусії. У 1934 – 1938 рр. - – начальник Управління робітничо-селянської міліції УНКВС по Горьківській області. Заарештований 19 січня 1938 р. Страчений.

Я здійснив один з найтяжчих злочинів. Повністю усвідомив всю глибину падіння, я з радістю прийму найтяжче покарання як відплату за зло, яке заподіяв партії і батьківщині»[71].

Є всі підстави вважати, що з П.С.Мулявком велася якась складна гра, оскільки він був заарештований лише 7 червня 1937 р[72]. Напевно, зрозумівши, що правила гри змінилися, 20 червня 1937 р. він відмовився від свого щиросердного зізнання у шпигунській роботі[73]. Втім слідство вже це не турбувало, оскільки компромат на нього дали інші.

У власноручних показах від 20 червня 1937 р. Р.О.Піляр написав, що тільки розраховував на залучення П.С.Мулявка для шпигунської роботи, але не завербував, оскільки останній від нього віддалився. Втім, у протоколі допиту Р.О.Піляра, датованого тим самим днем, записано, що Мулявка він завербував, але в шпигунській роботі не використовував через «балакучість»[74]

Під час слідства Р.О. Піляр також показав, що нібито Ф.Е.Дзержинський мав особисті негласні зв'язки з польськими та німецькими спецслужбами, а також організував перекачування на рахунки в іноземних банках значних грошових сум. За словами Р.О.Піляра, «залізний Фелікс» хотів таким чином забезпечити собі майбутнє на випадок провалу більшовицької влади в Росії. Ба більше, на рахунках в іноземних банках зберігалася «чорна каса» ОДПУ– для фінансування непідконтрольних ЦК ВКП(б) чекістських операцій. Піляр назвав відомі йому номери чекістських рахунків і зізнався, що і сам має секретний рахунок в Швейцарії та погодився переказати звідти гроші до СРСР. Також він «зізнався», що за дорученням Ф.Е.Дзержинського

---

[71] Заявление П.С.Мулявко народному комиссару внутренних дел СССР НКВД СССР/ Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп, арк. 33-35.
[72] Анкета арестованного П.С.Мулявко / Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп, арк. 4зв.
[73] Обвинительное заключение по делу № 11184 по обвинению Мулявко П.С. по ст. 58-1 «а», 8 УК РСФСР / Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп, арк.54.
[74] Заключение (в порядке ст. 378 УПК РСФСР) в порядке надзора по делу Мулявко П.С. от 22 мая 1956 г./ Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп, арк.75-76.

встановлював негласні контакти з поляками – по лінії іноземного відділу ОДПУ[75].

1 липня 1937 р. члени політбюро ЦК КП(б)У ухвалили питання «Про Мулявко П.С.»: «Зняти Мулявко П.С. з роботи голови Спецколегії Найвищого суду УРСР»[76].

На початку серпня 1937 р. заступник начальника 3-го (польського) відділку 3-го (контррозвідувального) відділу ГУДБ НКВС СРСР лейтенант державної безпеки М.М.Рубінштейн[77] склав «Обвинувальний висновок у справі № 1184 по обвинуваченню Мулявка П.С. за статтями 58-1 п «а» і 58-8 карного кодексу РРФСР». Начальник цього ж відділку капітан державної безпеки З.М.Пассов[78] погодився, а заступник начальника 3-го відділу комбриг А.Д.Давидов[79] затвердив. У цьому документі відзначалося:

«НКВС СРСР викрита та ліквідована шпигунсько-диверсійно-терористична організація «Польська організація Військова» та резидентура 2-го відділу Польголовштабу. Одним з емісарів організації був Сосновський І.І., який показав, що для практичного здійснення завдань «ПОВ» і 2-го відділу ПГШ він завербував Мулявка Прокопія Семеновича.

На підставі цих даних Мулявко був арештований і в процесі слідства встановлено:

Мулявко ще в період роботи у ВЧК у 1921 р. був зв’язаний з самостійним резидентом 2-го Польголовштабу Соньє (син колишнього

---

[75] Пилляр Р.А.. Правозащитники против пыток. Антигерои карательных органов СССР. URL: https://protivpytok.org/?page_id=1767 (дата звернення: 21.11.2025).
[76] ЦДАГОУ, ф.1, оп.1, спр. 440, арк. 8.
[77] Рубінштейн Марк Михайлович (1895-1964). Капітан державної безпеки. З 1937 р. – заступник начальника, а з 1 вересня 1937 р. – начальник 3-го (польського) відділку 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР.
[78] Пассов Зальман Ісайович (1905-1940). Старший майор державної безпеки. Працював у 3-му відділі ГУДБ НУВС СРСР (з грудня 1936 р. – начальник 3-го (польського) відділку, з 1 вересня 1937 р. – заступник начальника відділу). З 28 березня 1938 р. – начальник 5-го (іноземного) відділу 1-го Управління НКВС СРСР. Заарештований 22 жовтня 1938 р. Страчений.
[79] Давидов-Чхеїдзе Андрій Дмитрович (1895-1939). Комдив. У 1937 р. – заступник начальника 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР. Перед арештом 30 червня 1938 р. – начальник Буреінського табору НКВС. Страчений.

польського посла в Москві – Патека[80]). У подальшому Мулявко був залучений для шпигунсько-терористичної діяльності резидентом «ПОВ» і 2-го відділу ПГШ Сосновським, а згодом Піляром. За їхніми вказівками Мулявко проводив шпигунську та терористичну роботу, практично здійснюючи завдання пілсудчиківської організації «Польська організація військова».

Крім того Мулявко за завданням емісара «ПОВ» і 2-го відділу Польголовштабу Піляра вів самостійні вербування в члени шпигунсько-терористичної організації «ПОВ».

Окрім прямої шпигунсько-терористичної діяльності Мулявко, використовуючи своє становище начальника митного управління БРСР, сприяв викритим ворогам народу – Ягоді, Авербаху – провезення вагонами різних закордонних речей, які ним використовувалися для шпигунських і терористичних цілей.

Мулявко винним себе визнав, але 20 червня 1937 р. від даних ним свідчень відмовився. Шпигунсько-терористична діяльність Мулявка підтверджується свідченнями Сосновського та Радецького.

На підставі викладеного – МУЛЯВКО Прокопій Семенович, 1888 року народження, уродженець колишньої Гродненської губернії, українець, колишній член ВКП(б) з 1918 р., одружений, відомостей про судимості немає, громадянин СРСР, з 1924 по 1935 рр. працював в органах ОДПУ-НКВС, до моменту арешту – голова спецколегії Верховного суду СРСР, обвинувачується в тому, що з 1928 року перебував членом шпигунсько-диверсійної терористичної організації «ПОВ», до якої був завербований емісарами «ПОВ» і 2-го відділу ПГШ Сосновським і Піляром, за завданням

[80] Патек Станіслав (1866 -1944). У 1919 – 1920 рр. – міністр іноземних справ Польщі. У 1926 – 1932 рр. – посол Польщі і СРСР.

яких практично здійснював задачі організації «ПОВ», тобто у злочинах, передбачених статтями 58-1 п «а» і 58-8 кримінального кодексу РРФСР.

Справа підлягає розгляду Військовою Колегією Верховного Суду СРСР в порядку закону від 1-го грудня 1934 року»[81].

20 серпня 1937 р. Й.В.Сталін, С.В.Косіор, В.М.Молотов, К.Є.Ворошилов, Л.М.Каганович затвердили список «Москва-центр» з 98 осіб, які підлягали засудженню Військовою колегією верховного суду СРСР за першою категорією (тобто страти). Під номером 68 значився П.С.Мулявко[82].

31 серпня 1937 р. прокурор СРСР А.Я. Вишинський обвинувальний висновок у справі П.С. Мулявка затвердив[83].

2 вересня 1937 р. відбулося зарите судове засідання виїзної сесії військової колегії верховного суду СРСР (голова армвійськюріст В.В.Ульріх, члени: диввійськюрист Л.Д.Дмитрієв[84] та військовий юрист 1-го рангу Д.Я. Кандибін[85], секретар військовий юрист 3-го рангу Козлов), на якому з 16 годин 10 хвилин до 16 годин 30 хвилин розглядалася справа П.С.Мулявка.

У судовому засіданні П.С.Мулявко винним себе не визнав і назвав брехливими свідчення проти нього Р.О.Піляра, І.І.Сосновського та В.Т.Радецького; знову відмовився від своєї заяви на ім'я М.І.Єжова, в якій зізнавався у своїй приналежності до «ПОВ» оскільки «писав його сильно хвилюючись». Втім підтвердив свої зізнання від 5 червня 1937 р., про те що

---

[81] Обвинительное заключение по делу № 11184 по обвинению Мулявко П.С. по ст. 58-1 «а», 8 УК РСФСР / / Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп,, арк. 53-54.

[82] Список лиц, подлежащих суду военной коллегии верховного суда СССР. 20 августа 1937 г.. *Сталинские расстрельные списки*. URL: https://stalin.memo.ru/lists/list63/#person-228-65-9. (дата звернення: 21.11.2025).

[83] Обвинительное заключение по делу № 11184 по обвинению Мулявко П.С. по ст. 58-1 «а», 8 УК РСФСР / / Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп,, арк. 53.

[84] Дмитрієв Леонід Дмирович (1893-1963).Генерал-майор. З 1937 р. - член військової колегії верховного суду СРСР.

[85] Кандибін Дмитро Якович (1889-1952). Диввійськ юрист. У 1918 – 1933 рр. – співробітник ВЧК-ОДПУ. У 1935 – 1950 член військової колегії Верховного суду СРСР.

Р.О.Піляр завербував його для контрабандного провезення товарів із-за кордону. В своєму останньому слові П.С.Мулявко сказав, що шпигунством він не займався та ніяких свідчень він нікому не передавав. Тестя Г.Г.Ягоди Авербаха він зовсім не знає, а бачив його протягом 5 хвилин в кабінеті у Р.О.Піляра. Із-за кордону він привозив товари Г.Г.Ягоді, але про його контрреволюційну діяльність він не знав. Попросив суд розібратися та винести справедливий вирок[86].

Суд розібрався і виніс справедливий вирок, в якому відзначалося, що Мулявко з 1928 р. був учасником шпигунсько-диверсійної терористичної організації «ПОВ», до якої він був залучений Р.О.Піляром і І.І.Сосновським, та за їхнім завданням проводив шпигунську роботу на території СРСР. За статтями 58-1, 58-8, 58-11 карного кодексу РРФСР він був засуджений на смерть[87].

П.С.Мулявко був страчений 2 вересня 1937 р. і таємно похований на Бутовському полігоні в Москві.

18 травня 1937 р. у Києві була заарештована його дружина Олена Олександрівна Мулявко. 22 серпня 1937 р. особливою нарадою при НКВС СРСР вона була засуджена до 8 років позбавлення волі як дружина ворога народу. Їй вдалося пережити сталінські табори та добитися посмертної реабілітації чоловіка у 1956 році.

А.В.Бойда

[86] Протокол закрытого судебного заседания выездной сессии верховного суда Союза ССР от 2 сентября 1937 г. / Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп, арк.57-57зв.
[87] Приговор военной коллегии верховного суда СССР по делу Мулявко П.С. от 02.09.1937 г. / Особистий архів В.Золотарьова. Фотокопія з архівної слідчої справи 37249 фп, арк.58-58зв.

ГОЛОВА ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОКРУГИ
ІВАН ФЕДОТОВИЧ СЛИНЬКО

Часто буває так, що долі багатьох діячів минулого залишаються під завісою забуття. У таких випадках про них забуває преса та історіографія, у більшості про них можуть знати лише в архівах. Переважно це поодинокі особові або архівно-кримінальні справи, де інколи важко відрізнити правду від брехні, домисли слідчого та щиру сповідь арештанта. Подекуди про таких може згадати близька або далека родина в приватних розмовах або в переліку імен на заупокійній службі в церкві. А про окремих постатей не залишається і фотографій, що часто створює слабке розуміння їх ролей в історії.

Тому коли йде мова про голову виконкому Миколаївської округи соціального забезпечення (1929 – 1930) Івана Федотовича Слинька (1890 – 1937), який мав багатий досвід управлінської діяльності, зокрема у 1934 – 1936 рр. очолював наркомат соціального забезпечення УСРР, склалася дещо схожа ситуація. Окрім того, що ніде не фіксується його фото (ані індивідуальне, ані групове), згадок про нього у пресі також небагато. Через пандемію COVID-19 (2020 – 2022) та початок повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 р. провести повноцінний пошук матеріалів про цю значущу в історії Миколаївщини фігуру не вдалося. Попередньо діяльність І. Слинька на посаді наркома соцзабезу УСРР висвітлював у своїх працях В. Шарпатий[88].

Ледь не єдиним докладним джерелом про життя цього миколаївського чиновника є його архівно-кримінальна справа з фонду 6 ГДА СБУ[89]. Що ж власне вдалося дізнатися про життєпис репресованого очільника виконкому Миколаївської округи?

---

[88] Шарпатий В. Становлення та функціонування системи соціального забезпечення в Українській РСР в 1920-30-х рр.: історичний аспект [Текст] : дис... д-ра іст. наук: 07.00.01. Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2007. 390 с. Його ж: Функціональні зміни системи соціального забезпечення в УСРР 1930-х рр. *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2019. Вип. 24. С. 93 – 104.

[89] ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1 – 2, КНС.

Іван Федотович Слинько народився в 1890 р. в селі Оржиця Оржицької волості Лубенського повіту Полтавської губернії (нині селище Лубенського району Полтавської області) в селянській хліборобській родині Федота Слинька[90]. До 1917 р. у власності родини було 3 десятини землі[91]. В родині Слиньків окрім Івана були також сини Олександр (1893 – ?), Петро (1895 – 1919), Віталій (1903 – ?) і донька Надія (1900 – ?)[92]. Якщо Олександр станом на серпень 1937 р. ще був старшим науковим співробітником Академії наук УРСР, то уже на допиті в Києві 17 вересня 1937 р. він, як арештант, давав свідчення проти свого рідного брата[93].

Щодо брата Петра, то до періоду визвольних змагань в Україні (1917 – 1923) він спершу був членом партії УСДРП (1915 – 1917). У 1918 р. перейшов до УПСР. У травні 1918-го р. Слинько-молодший увійшов до лав РСДРП(б). У липні – вересні 1918 р. був кандидатом у члени ЦК КП(б)У, а у вересні 1918 – березні 1919 р. — член ЦК КП(б)У. З урахуванням його керівного досвіду в Полтаві, П. Слинько був направлений Зафронтовим бюро ЦК КП(б)У в Харків для керівництва підпільною компартійною організацією влітку 1919 р.[94]Петра Слинька було схоплено в серпні 1919 р. білогвардійською контррозвідкою та розстріляно в Харкові в ніч проти 31 листопада 1919 р.[95]

До 1917 р. доля та кар'єра Івана Слинька мало чим відрізнялися від типових портретів молодих українців Наддніпрянщини. Окрім того, що за професією він був сільським вчителем[96], в анкеті арештованого (заповнена 4 серпня 1937 р.) також вказано, що до жовтневої революції І. Слинько був і сільським фельдшером. У даних про освіту вказано, що він закінчив початкову та фельдшерську школу[97]. З урахуванням того, що його брат

---

[90]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 11 зв.
[91]ЦДАВОУ. Ф. 342. Оп. 3. Спр. 5498. Особиста справа Слинька Олександра Федотовича. Арк. 3.
[92] ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 11 зв.
[93] Там само. Арк. 100.
[94] Слинько Петро Федорович // Український радянський енциклопедичний словник (укр.) / М. П. Бажан. Київ: Гол. ред. УРЕ, АН УРСР, 1968. Т. 3. С. 297.
[95]Марик Ю. Наші жертви. *Всесвіт*, 1927. № 52. С. 13.
[96]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 54.
[97]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 11.

Олександр навчався в Полтавській фельдшерській школі, вочевидь, що Іван Слинько закінчував саме її[98]. Певним підтвердженням тому є те, що становлення Івана Федотовича як політика відбулося в 1906 р. – під час вступу до підпільної есерівської організації в Полтаві, учасником якої він був до 1915 р.[99]

Протягом 1906 – 1910 рр. Івана Слинька неодноразово заарештовувала царська поліція. Вперше це сталося в 1906 р. Тоді Слинька було заарештовано за поширення есерівських листівок в рідній Оржиці. За цей злочин Слинько відбув 2 місяці тюремного покарання в Лубнах. У 1907 р. його було заарештовано в Полтаві і відправлено під поліцейський нагляд у рідне село. Вчергове був заарештований в 1908 р. в Полтаві, але був відпущений через 5-6 днів без конкретних обвинувачень з боку поліції[100]. У 1909 р. під час роботи фельдшером в с. Петрівці Миргородського повіту Полтавської губернії Слинько вчергове був заарештований і посаджений в Полтавську тюрму на 3 місяці. У 1910 р. Слинька було заарештовано в селі Акимівка поблизу Єлисаветграда (тепер м. Кропивницький – А. Б.) за підозрою у поширенні нелегальної літератури. На час слідства близько місяця перебував у Єлисаветградській тюрмі. Під час кожного з 5 арештів Слинька не було притягнуто до судової відповідальності. Незважаючи на спроби слідчого звинуватити І. Слинька в секретній роботі на царську поліцію, арештант усе заперечив[101].

Зі свідчень І. Слинька на допиті від 14 серпня 1937 р. контактів з есерами в 1915 – 1917 рр. в нього не було, адже зв'язок з ними перервався[102]. Цікаво, що якщо ще в 1910 р. Слинько був звичайним сільським вчителем, то в 1917 р. – очільником волосної управи у рідній Оржиці. Незабаром, у тому ж 1917 р. Іван Слинько працював у земській управі в Полтаві. Тут Слинько також долучився до лав УПСР, а після внутрішнього розколу — став

[98]ЦДАВОУ. Ф. 342. Оп. 3. Спр. 5498. Особиста справа Слинька Олександра Федотовича. Т.1. Арк. 3.
[99]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 54.
[100]Там само. Арк. 80.
[101]Там само. Арк. 81-82.
[102]Там само. Арк. 54.

боротьбистом. Зі слів І. Слинька, керівниками Полтавської організації боротьбистів у той час були: Н. Калюжний, Л. Ковальов, О. Багрій, А. Заливчий, Матяш Романта ін. Ці люди, у свою чергу, були пов'язані з київською організацією боротьбистів, до якої тоді входили П. Любченко, М. Полоз, О. Шумський та ін. та інші. Ставлення полтавських активістів УПСР у той період до більшовиків було відверто ворожим, хоча робилися окремі спроби встановити з ними контакт[103].

Після приходу до влади гетьмана П. Скоропадського, в полтавській організації, яка згодом стала ядром боротьбистів, почали посилюватися тенденції щодо зближення з більшовиками. Як показав на допиті у 1937 р. І. Слинько, у травні 1918 р. він узяв участь у з'їзді УПСР в Києві, де головну роль відіграли майбутні боротьбисти. Окрім того, що вони прийняли рішення піти на злуку з більшовиками, нібито (зі слів Слинька), це все була хитра гра, де боротьбисти в радах мали взяти ключові пости. Буцімто все це було подвійною грою, де з одного боку декларувалася перспектива дружби з більшовиками, а насправді ж вибудовувалася нова стратегія щодо боротьби з ними.«Особливу підступність» в цій грі на думку І. Слинька проявив Панас Любченко, який хоч і ненавидів більшовиків, але на зустрічі з ними найбільше з усіх «загравав»[104].

За сприяння свого молодшого брата Петра, наприкінці 1918 р. Іван Слинько вступив до лав КП(б) України. Цей крок боротьбисти розцінили як «зраду» і почали переслідувати діяча. Одним із тих, хто найбільше до цього доклався, зі слів І. Слинька, був П. Любченко. Випадково зустрівши І. Слинька в Полтавському вокзалі в 1920 р., Любченко накинувся на нього зі словами: «Мы никогда не забудем твоей измены и крепко отомстим.Помни это»[105].

Доволі бурхливим на події був у І. Слинька 1919 р. Окрім того, що в 1919 р. його було заарештовано польською конттрозвідкою на Волині (зі слів

[103]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 54.
[104]Там само. арк. 55.
[105] ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 55.

брата Олександра – А. Б.). Після тортур за невідомих обставин І. Слинько зміг утекти з тюрми. Розповідь про цю втечу Іваном Слиньком викликала у його брата певні сумніви, адже надто «геройськими» були її обставини — не то він відстрілювався, не то його звільнили невідомі повстанці[106]. На допиті 16 жовтня 1937 р. у Києві Іван Слинько розповів, що ніякого арешту польськими військами відносно нього не було. Насправді ж в м. Полонне колишньої Волинської губернії Слинько був побитий польськими кавалеристами в лютому 1920 р. [107]

Це сталося під час нелегального перебування за партійним завданням І. Слинька на Волині, яка була окупована поляками. Без свідомості він був підібраний невідомим селянином, який забрав Слинька на своїм возі в м. Миропіль. Через 10 днів, коли зійшли побої і стан Слинька покращився, він покинув Миропіль і дібрався до території, яку займали червоні війська. Для того, щоб якось пояснити свої побої, Слинько і вигадав легенду про свій арешт польською розвідкою та героїчну втечу з тюрми. Ця вигадка з його ж слів стала зручною історією для подальших автобіографій І. Слинька[108].

На запитання про контакти з «контрреволюціонерами» І. Слинько заявив, що «порвав» з ними в 1919 р. Влітку того ж 1919 р. Іван Слинько спільно з братом Петром брали участь у приватній невеликій нараді комуністів в Києві. Це була група компартійців, які залишилися в місті напередодні наступу білих сил під орудою Антона Денікіна. На цій нараді ніби-то була висунута ідея створити окремий від ЦК ВКП (б) незалежний центр українського підпілля. Оскільки група людей, яка це пропонувала була невеликою, ідея не була реалізована[109].

Влітку 1920 р. окрім П. Любченка, І. Слинько мав нагоду зустрітись з А. Хвилею. З цим діячем він познайомився в тому році у Харкові, де останній перед І. Слинько був відверто антипартійним та антирадянським. У розмові з

---

[106]Там само. арк. 101.
[107]Там само. арк. 76.
[108] Там само. Арк. 77.
[109] ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 56.

І. Слинько Хвиля відстоював думку про те, що необхідно організувати активну боротьбу проти компартії[110]. Чи справді в 1920 р. мав сумніви А. Хвиля у комуністах, чи ні, але на кар'єру І. Слинька в той період це ніяк не вплинуло.

В 1921 — 1922 рр. Іван Слинько працював заступником голови губвиконкому у Полтаві[111]. У 1923 р. І. Слинько був головою виконкому в окружній раді в Сумах. На цій посаді він брав участь 3-му всеукраїнському з'їзді комітету незаможних селян, який відбувся під егідою ВУЦВК 15 травня 1923 р. Іван Слинько на з'їзді був представником ВУЦВК[112].

З листопада 1923-го і до 1924 рр. І. Слинько був головою виконкому окружної ради у Ніжині. У липні 1924 р. був головою Подільської губернської планової комісії та обіймав посаду заступника голови Подільського губвиконкому. З 24 липня 1924 по липень 1925 рр. І. Слинько очолював Подільський губвиконком. З серпня по 1 листопада 1925 року Слинько був очільником виконкому Вінницької окружної ради, а згодом і міським головою Вінниці. Водночас встановити, де і яку посаду він займав з листопада 1925-го по січень 1926 року не вдалося. З іншого боку, відомо, що 28 січня 1926 р. Івана Слинька було затверджено другим заступником наркома внутрішніх справ Всеволода Балицького[113].

Про діяльність на цьому посту, який утримував І. Слинько до 27 жовтня 1929 р. відомо небагато. У фонді № 1 «Верховна Рада України, м. Київ» Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВОУ) є відомості про чернетку його авторської статті, яка стосувалась адміністративних прав сільських рад. Публікація була надіслана до редакції газети«Червоне село». Чернетка статті І. Слинька датована 23 вересня 1927 р. [114]

---

[110]Там само.
[111] Там само. Арк. 57.
[112]Останні новини. *Селянська правда*, 4 лютого 1923. № 13. С. 1.; *Селянська Правда*, 28 лютого 1923. № 23. С. 1.
[113]Радянська Україна. *Діло*, 6 лютого 1926. № 27. С. 2.
[114]ЦДАВОУ. Ф. 1. Верховна Рада України, м. Київ. Оп. 3. спр.3763. Чернетка статті заступника наркома внутрішніх справ УСРР Слинько І. про адміністративні права сільських рад до редакції газети "Червоне

Оскільки про І. Слинька відомостей у працях про В. Балицького та НКВС УСРР (1919 – 1930 рр.) віднайти не вдалося, можна вважати, що його діяльність на посту замглави НКВС УСРР стосувалася переважно адміністративної роботи. Свідченням цьому є той факт, що у липні 1928 р. колонію Старошведське на Херсонщині (зараз частина с. Зміївка Бериславського району Херсонської області – *А. Б.*) відвідала перша урядова делегація на чолі з Іваном Слиньком. За відомостями А. Котлярчука, І. Слинько приїхав у єдине шведське село в СРСР як начальник відділу ДПУ УСРР.Під час зустрічей із мешканцями він намагався переконати колоністів відмовитися від наміру емігрувати, стверджуючи, що навіть у Швеції їхні діти не матимуть належних умов для освіти, та закликав залишитися на батьківщині: «Як ви можете виїжджати зараз до капіталістичної країни, коли Україна стала вільною?»[115].

На окремій зустрічі з бідняками Слинько наголошував, що таких соціальних пільг для наймитів, які існують у радянській державі, немає в жодній іншій країні світу. Водночас у приватних розмовах український націонал-комуніст виявляв певне співчуття до шведських колоністів, зазначаючи:«Я — українець. Я віддав половину свого життя боротьбі за Україну, її мову та культуру. Я розумію ваші почуття. Я знаю, що шведська кров проливалася за свободу України за часів Карла XII. І ми цінуємо цей внесок»[116]. Така щирість радше була прийомом загравання на національних почуттях меншини, аніж демонстрацією своїх справжніх почуттів чекістом перед шведами Херсонищини.

Незважаючи на те, що шведи з цієї колонії не погодилися на відмову від еміграції, 1 вересня 1928 року до шведської колонії з неофіційним візитом прибув заступник голови ДПУ УСРР Карл Карлсон. У розмовах із місцевими жителями він прагнув з’ясувати, хто став ініціатором намірів виїзду за

село". 8 арк.

[115] Котлярчук А.«В кузнице Сталина»: шведские колонисты Украины в тоталитарных экспериментах XX века. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. С. 67.

[116]Там само.

кордон. За спогадами очевидців, Карлсон представився як латиш за походженням — що було помітно й за його вимовою. Він зізнався, що іноді відчуває ностальгію за батьківщиною, проте думка про «капіталістичний лад» швидко охолоджує такі пориви. Менш ніж через два тижні, 13 вересня 1928 року, до колонії прибула чергова державна комісія, до складу якої входили заступник голови Центральної комісії у справах національних меншин Ян Саулевич і представник центрального апарату НКВС УСРР Іван Слинько. Цього разу офіційна лінія поведінки представників влади змінилася: замість тиску на колоністів вони вдалися до переконань і щедрих обіцянок. Колонії обіцяли «якісно нове життя» з низкою соціально-побутових пільг, а на політичнім рівні — постійне представництво у ВУЦВК. Однак, представники шведської громади і цього разу не зацікавилися маніпуляціями чекістів[117].

Остаточно старошведи з Херсонщини змогли емігрувати на історичну Батьківщину за сприяння шведської влади лише 22 липня 1929 р.[118] Історик А. Котлярчук вважає, що І. Слинько по лінії НКВС був одним із творців національної політики в радянській Україні міжвоєнної доби[119].

Іван Слинько завершив кар'єру в НКВС восени 1929 р. через перехід 27 жовтня того ж року на посаду очільника виконкому Миколаївської окружної ради. Власне Миколаївська округа була однією з тих перших 53 округ, які були утворені за постановою ВУЦВК від 7 березня 1923 р. Спершу округа була в складі Одеської губернії (1923 – 1925), а з 1925 по 1930 рр. перебувала у прямому підпорядкуванні УСРР у зв'язку з ліквідацією губерній[120]. На час перебування І. Слинька в керівництві округи, вона поділялась на 10 районів[121]. За доби І. Слинька в Миколаївській окрузі була проведена

[117] Котлярчук А. Вказана праця. С. 69.
[118] Там само. С. 75.
[119] Там само. С. 177.
[120]Верменич Я. Миколаївська округа. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/article-64422 (дата звернення – 29.08.2025).
[121] Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народніх Комісарів УСРР від 29 вересня 1926 року № 399 «Про утворення Еланецького району Миколаївської округи та инші зміни адміністративно-територіяльного поділу Миколаївської і Херсонської округ».Збірник узаконень та

українізація окружної газети, 26 квітня 1930 р. змінила назву з «Красный Николаев» на «Червоний Миколаїв»[122].

На відміну від Вінниці, де в 1925 р. І. Слинько поєднував посаду голови окружкому та голови міськкради, в Миколаєві він здійснював лише функції голови окружної ради без керівництва містом. Згідно з положенням ВУЦВК «Про міські ради УСРР» від 12 жовтня 1927 р. та за рішеннями Всеукраїнської наради міськрад у липні 1928 р. була введена заборона на сумісництво посад голів окружних виконкомів та міськрад. В рамках цієї ж наради було прийнято рішення про те, що обов'язки голів окружкомів та голів міськрад будуть розподілені під час місцевих виборів в 1929 р. Головна ідея такого розподілу полягала в тому, щоб за рахунок збільшення повноважень міськкрад і переходу із системи округів до областей і районів населення збільшило кредит довіри до існуючого режиму на місцях[123].

У цілому, кар'єра Івана Слинька в Миколаєві була недовготривалою, оскільки через ліквідацію системи округ в УСРР і, зокрема Миколаївської, 2 вересня 1930 р., він здав цей пост і якийсь час перебував у розпорядженні ЦК КП (б) України без конкретної посади. В тому ж році Панас Любченко обіймав посаду секретаря ЦК КП(б)У[124].

Іван Слинько звернувся до нього з проханням сприяти призначенню на роботу. На допитах Слинько «згадав», що Любченко запропонував зустрітися з ним на своїй квартирі та під час розмови відкрито «проявив» свої «антипартійні» настрої. Слинько зазначав, що Любченко прямо заявив: «Я хоч і секретар ЦК, але мій вплив на призначення дуже незначний. Я, наприклад, вважаю, що вас слід призначити наркомом, а Косіор вважає, що ви не можете бути навіть головою окружкому — і це результат того, що ми з вами колишні боротьбисти». Після цього Любченко додав, що «треба шукати

розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1926 рік. Офіційне видання Народньогокомісаріяту юстиції. Ч. 61.

[122]«Червоний Миколаїв» продовжить бойові традиції «Красного Николаева». *Червоний Миколаїв*, № 2791, 26 квітня 1930. С. 1.

[123]Бурда В. Більшовицька політика «пожвавлення рад» в 1920-х роках. *Етнічна історія народів Європи: збірник наукових праць*. 2014. Вип. 44. С. 155-156.

[124]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т. 1. арк. 57.

вихід, треба щось робити», однак подальші конкретні пропозиції не надав. Тим не менш, за результатами цієї зустрічі, І. Слинько отримав посаду секретаря райкому в Гельмязові[125]. Після Миколаєва, де Слинько зміг вкотре відчути себе людиною влади та впливу, Гельмязів був певним пониженням в кар'єрі Івана Слинька.

Підтвердженням того, що саме після ліквідації Миколаївської округи Слинько перейшов на роботу у Гельмязівський райком колишньої Шевченківської округи в 1930 р. є довідка, яку склав архівіст, заступник директора Інституту історії партії при ЦК Компартії України Павло Павлюк (1909 – 1992) 22 листопада 1955 р.[126]

У Гельмязові Іван Слинько затримався ненадовго. На допиті в НКВС Іван Слинько згадував, що під час зустрічі з Любченком у Гельмязові, де Любченко відвідав Слинька після його призначення туди,секретар ЦК КП(б)У запитав його про задоволеність роботою. Слинько відповів, що «масштаб роботи його не задовольняє», на що Любченко зауважив: «ох, українці ви нещасні». Зі спогадів допитуваного І. Слинька видно, що подібні зауваження повторювалися й надалі. Слинько також «визнавав», що «не протистояв антирадянським настроям» колишніх боротьбистів, зокрема Хвилі, Тараненка та інших.На його думку, така позиція сприймалася ними як співчуття їх настроям[127].

Опісля Гельмязова, з кінця 1930 по 1932 рр. Слинько працював парторганізатором у Папаснянському (Попаснянському) залізничному вузлі на Донбасі. За свідченнями своїх колишніх співробітників, І. Слинько не займався своєю роботою безпосередньо, часто займався куміством, пиячив, а своїх опонентів виживав і переводив на інші залізниці. В депо на станції в Попасній ім. Кагановича Слинька на роботі майже не бачили, адже в переважній більшості окрім пиятики, він також займався самозабезпеченням

[125]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т. 1. Арк. 57
[126]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т. 2. арк. 7.
[127]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т. 1. арк. 58.

і майже весь час де-факто перебував (жив) у Харкові[128]. Хоч із колективом у Попасній у Слинька було безліч конфліктів та непорозумінь, це не стало перепоною для того, щоб його перевели в наркомюст на посаду заступника генпрокурора та наркомюста УСРР[129].

Протягом 1932 – 1934 рр.Іван Слинько був заступником генпрокурора та наркомюста УСРР. На цю посаду він перейшов з Попасної і це, в певній мірі, було поверненням у столицю. Спершу Слинько перебував під керівництвом Василя Полякова, який в 1930-му р. замінив Василя Порайка. З 14 червня 1933 р. і до свого звільнення з посади в НКЮ 29 травня 1934 р.[130] І. Слинько був під керівництвом Михайла Михайлика — головного обвинувачувача на процесі «Спілки визволення України» (СВУ) у Харкові весною 1930 р. [131]

Звільнення з поста заступника М. Михайлика в НКЮ та генпрокуратурі було не пониженням, а радше навпаки — підвищенням. Того ж 29 травня 1934 р. постановою президії ВУЦВК УСРР № 184 від 29 травня 1934 р. (одразу після тої, якою його звільнили з НКЮ), Івана Слинька було призначено наркомом соціального забезпечення УСРР[132].

---

[128]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т. 1. арк. 19 – 20.
[129] Там само. арк. 20.
[130] Постанова президії ВУЦВК УСРР № 183 від 29 травня 1934 р. Про увільнення тов. Слинька І. Ф. від обов'язків заступника НКЮстиції УСРР. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України, 1934, т. II. С. 180 – 183.
[131] Амонс А. І.; Абраменко Л. М. Репресовані прокурори в Україні... К.: Істина, 2009. С. 41.
[132] Постанова президії ВУЦВК УСРР № 184 від 29 травня 1934 р. Про настановлення тов. Слинька І. Ф. на Народного комісара соціального забезпечення УСРР. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України, 1934, т. II. С.183.

Нарком соцзабезу УСРР Іван Слинько та його колишній шеф,
нарком внутрішніх справ УСРР В. Балицький. Київ, 2 квітня 1935 р.

Фотографія, яку було опубліковано у Вістях ВУЦВК за 2 квітня 1935 року, ледь не єдине фото з І. Слиньком. Тут він присутній з усіма наркомами та іншими функціонерами українського радянського уряду на чолі з П. Любченком та його заступником В. Порайком[133].

Незважаючи на те, що Слинько та Балицький уже не були в ролях підлеглого і начальника, між ними збереглися доволі близькі відносини. На допиті в НКВС 17 вересня 1937 р. брат Івана Слинька Олександр свідчив, що Балицький без жодних фінансових розписок надавав своєму колишньому заступнику матеріальну допомогу від 500 до 700 карбованців. В 1936 р. Балицький подарував Слиньку із фондів стадіону «Динамо» моторний човен вартістю кілька тисяч карбованців. Після звільнення з поста наркома

[133]Рада народних комісарів УСРР. *Вісті ВУЦВК*, 2 квітня 1935. № 76. С. 1.

соцзабезу Івана Слинька 23 березня 1936 р. «за станом здоров'я»[134], його також було виключено із парторганізації цього ж наркомату та компартії в цілому. Для того, щоб Слинько не залишився геть без роботи, саме Всеволод Балицький заступився за свого друга, подзвонивши до секретаря Київського міськкому КП(б)У Івана Сапова щодо проблеми І. Слинька. Сапов задовольнив пропозицію Балицького щодо поновлення його колишнього заступника в компартії[135].

Хоч у пресі радянської України не було жодних згадок про реальні причини для звільнення І. Слинька з посади наркома соцзабезу, все ж певна інформація була про це за кордоном. До прикладу, у львівській газеті «Правда» ще у листопаді 1934 р. з посиланням на ТАСС повідомлялося, що ревізія з Москви в наркоматі юстиції УСРР виявила масштабні зловживання й крадіжки державних коштів. У центрі скандалу опинилися заступник генпрокурора Розвадовський і контрольний прокурор Тіверський, які, за повідомленням, привласнили понад 1,2 млн радянських карбованців. Івана Слинька, колишнього заступника народного комісара юстиції, а на той час народного комісара соціального забезпечення, звинувачували у тому, що він знав про шахрайства й не вжив заходів, тобто фактично покривав розкрадання у відомстві[136]. Чи могло звільнення Слинька з посади наркома в березні 1936 р. бути результатом завершення перевірки по справі 1934 р.? Сказати складно.

З іншого боку відомо, що в тому ж 1936 р. під питанням щодо позбавлення партійності опинився і брат Івана Слинька Олександр. Таке питання було винесене невдовзі по зняттю з посади Івана в наркоматі соцзабезу парторганізацією академії наук УСРР через контакти О. Слинька з опальним академіком Ізраелем Аголом. Через виниклу проблему у брата,

---

[134]Постанова ЦВК УСРР від 23 березня 1936 р. № 65 Про звільнення тов. Слинька І. Ф. від обов'язків народного комісара соціального забезпечення УСРР. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України : за 1936 / видавництво Юридвидав. – [Київ]: Вид. ВУЦВК "Радянське будівництво і право", 1936 Т. І. № 1-24. С. 142.
[135]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. арк. 100.
[136]Що нового в політиці. *Правда*, 4 листопада 1934. № 44. С. 11.

Іван рекомендував йому звернутись до В. Балицького. Після того як О. Слинько направив своє прохання Балицькому листом, глава НКВС і брат академіка Слинька Іван невдовзі обговорили цю ситуацію. По результатах зустрічі Іван розповідав Олександру, що Балицький поглянув на ситуацію наступним чином:«Ваш брат неразборчив в знакомствах с людьми, болтлив, но ничего серьезного нет и он может не беспокоиться». Правда, після того як у липні 1937 р. Всеволод Балицький був заарештований, Іван Слинько у розмові з братом Олександром з острахом припустив, що наступним арештантом може стати і він сам[137].

Одним із приводів для цих негативних припущень було те, що після відрядження на Далекий Схід багаторічного очільника українського НКВС Балицького, Слинько, як друг, надіслав йому кілька телеграм. У них він вітав Балицького з цим призначенням і водночас просив друга про те, щоб через 2 – 3 місяці (тобто у липні – серпні 1937 р.) він забрав його до себе на роботу[138].

Слиньку і справді було через що переживати. Окрім того, що з середини 1936 р. тривали активні партійні чистки, в 1937 р. становище захиталось і довкола тих, хто був раніше невразливим до червоних репресій. Після того, як його було знято з поста наркома соцзабезу через деякий час він став працювати завідувачем прийомної ЦВК у Григорія Петровського. Тут він пропрацював до дня свого арешту 4 серпня 1937 р. у себе вдома в Києві. У постанові про обрання запобіжного заходу від 31 липня того ж року оперуповноважена 4-го (секретно-політичного) відділу УДБ НКВС УРСР П. Гольдман зауважила, що Іван Слинько буцім-то є «активним учасником української антирадянської націоналістичної організації»[139].

У постанові на арешт Івана Слинька за 1 серпня 1937 р. було схвалено пропозицію від П. Гольдман про обрання запобіжного заходу у формі тримання під вартою у спецкорпусі Київської тюрми. Постанову підписав

[137]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 100 – 101.
[138] Там само. Арк. 100.
[139]Там само. Арк. 2 а.

диввійськюрист, військовий прокурор Київського військового округу Калошин[140]. Ордер на арешт підозрюваного 1 серпня 1937 р., який був дійсний на одну добу, підписав нарком внутрішніх справ УРСР І. Леплевський[141]. Заарештовано І. Слинька було вдома по вул. Інститутській 40 кв. 1 в Києві в ніч з 3 на 4 серпня 1937 р., де слідчі провели обшук. Окрім посвідчень, чемоданів, книг, газет, папок з особистими документами, та переписками, закордонного службового паспорту, був вилучений арсенал екс-наркома соцзабезу — одразу два пістолети Mauser та револьвер Colt[142].

Незадовго до арешту, 2 серпня 1937 р. І. Слинька за постановою загальних зборів парткомітету ЦВК УРСР було виключено з лав компартії «як ворога народу». Матеріали справи було передано в НКВС 4 серпня — в день арешту[143]. В постанові йшлося про те, що за час роботи на посаді завідуючого прийомної голови ЦВК УРСР Г. Петровського Слинько як «розвалив» її роботу, так і «проявив повну бездіяльність» на цім посту. В постанові парткому згадувалися «факти» про працевлаштування Слиньком за рахунок свого становища у різних урядових установах членів родин «ворогів народу». Було описано випадок щодо затримки Слиньком листа від співробітників НКВС на адресу Петровського на 19 днів про службові зловживання партійними робітниками у співпраці з прокурором у Ширяївськім районі Одеської області[144].Йому також нагадали про те, що начебто на посту наркома соцзабезу він оточив себе «ворогами народу» та призначив 180 пенсій «класово ворожим елементам». На думку парткомітету, ці пенсії мали призначатись у першу чергу червоноармійцям, їх командирам, червоним партизанам, яким Слинько у цих пенсіях «відмовляв»[145].

Про те, кому виділяти чи не виділяти пенсії, Іван Слинько вирішував або в себе на квартирі, або на дачі. Також, 15 липня 1937 р. І. Слинько видав

---

[140]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 2. б.
[141] Там само. Арк. 3.
[142] Там само. Арк. 4.
[143]Там само. Арк. 13- 14.
[144]Там само. Арк. 15.
[145]Там само.

своєму брату Олександру довідку про те, що троцькістської літератури він не читав. За версією парткомітету, ця довідка повинна була посприяти академіку О. Слиньку поновити членство в лавах компартії після його виключення парткомом АН УРСР[146]. Таким же чином Слинько звертався до наркома освіти Затонського щодо поновлення в інституті троцькіста Копелєва. У постанові зазначено, що Слинько, працюючи у 1930–1932 роках партійним організатором на станції Попасна (тоді — станція імені Кагановича), «мав зв'язки з ворогами народу Лівшицем та Вайсбергом і працював за їх прямими вказівками»[147].

Слід зауважити, що ця постанова детально описує «ворожі методи роботи» Івана Слинька: «зажим критики і самокритики, самопостачання, пияцтво, виживання з роботи кращих робітників, стахановців, ударників, комуністів». Важливий момент постанови — це пряме посилання на політичне оточення Слинька: він «опирався на ворогів народу — Винокурова (заарештований напередодні арешту Слинька) та Терешатова (був виключений як троцькіст)». У пункті 9 постанови йдеться про епізод із 1931 року, коли Слинько на засіданні Попаснянського райкому партії нібито пропонував виконати план хлібозаготівель за рахунок «слабких колгоспів» і навіть ліквідувати їх. Незважаючи на всі виклики парткому, Слинько на ці засідання не приходив[148].

Усе це вище описане (ймовірно гіперболізоване та багато в чому вигадане —*А. Б.*) і стало формальним приводом для того, щоб спершу виключити Івана Слинька з лав компартії, а через два дні — заарештувати. Невдовзі після арешту, 9 серпня 1937 р. І. Слинько написав заяву на ім'я наркома внутрішніх справ І. Леплевського. В ній він розповів, що протягом шести днів «обдумував» про обставини, які «вивели його на шлях зради»[149].

---

[146]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 15.
[147] Там само. Арк. 16.
[148]Там само.
[149] Там само.Арк. 24.

Зі слів Слинька, в 1935 р. в приміщенні ЦК КП(б)У його було «завербовано» начальником управління мистецтв при РНК УРСР Андрієм Хвилею в «підпільну контрреволюційну націоналістичну організацію», яка «існувала» з 1932 р. Попередньо А. Хвиля «обробляв» Слинька в «антирадянському дусі». Окрім розповіді про те, хто причетний до «організації» (Триліський, Легкий, Зіненко, Приходько, Войцеховський, Таран, Голубятников, Лісовик, Богатирьов та ін.), Слинько повідомив, що в керівництві організації є Любченко П. П. — голова РНК України, Гринько Г. Ф. — народний комісар фінансів СРСР і Хвиля А. А. — начальник управління мистецтв при РНК УСРР[150].

Слинько в заяві переконував, що ним було «завербовано секретаря ЦВК УРСР М. Зіненка в листопаді – грудні 1936 р. та екс-очільника Чернігівського обкому Богатирьова у вересні – жовтні того ж року в Києві. Остаточне рішення про «долучення» до «підпільної організації» Микола Зіненко «прийняв» опісля того, як він переговорив про це з Панасом Любченком. При цьому кожне «вербування» колишніх боротьбистів в «організацію» Любченка – Хвилі передбачало попередження, що якщо вони не доєднаються до підпілля, їх усіх як пристосуванців рано чи пізно чекав арешт та розстріл. Саме вступ в «організацію» гарантував життя колишнім перебіжчикам з лав боротьбистів в компартію. Організаційно Іван Слинько був «пов’язаний з А. Хвилею та Ю. Войцеховським, з якими, щоправда, вкрай рідко бачився лише на урядових нарадах та засіданнях в РНК та ЦК. Головними причинами для «вступу» в «організацію» Іван Слинько назвав «страх незворотної відплати» за свій перехід в комуністи та паніку перед силами наступаючого фашизму». В цій же заяві Слинько пообіцяв дати детальні покази про свою «контрреволюційну діяльність», так і про всіх інших відомих йому членів «організації»[151].

[150]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 24 – 25.
[151]Там само. Арк. 26.

Після даних ним свідчень 14 серпня 1937 р. помічнику начальника 6-го відділу УДБ НКВС УРСР ст. лейтенант ДБ Е. Правдіну та прикомандированому до 4-го відділу УДБ мл. лейтенанту ДБ Морозову, де Слинько дав детальні свідчення про себе, Любченка, Хвилю, Войцеховського, Триліського, Тарана та ін., на другому допиті 16 жовтня 1937 р. Слинько відмовився від свідчень за 14 серпня[152].

18 жовтня 1937 р. начальником відділку 4-го відділу УДБ НКВС УРСР, ст. лейтенантом держбезпеки Б. Борисовим та начальником відділення того ж відділу, лейтенантом держбезпеки Ф.Цвєтухіним була проведена очна ставка між Іваном Слиньком та Юрієм Войцеховським. Якщо Войцеховський назвав відносини зі Слиньком хорошими, Слинько назвав їх нормальними[153]. На усі запитання слідчих про те, чи говорив Войцеховський правду про участь Слинька у підпільній організації, Слинько відповідав лише запереченнями. Окрім заперечень про участь в підпільній антирадянській організації, з обох арештантів було взято розписку, що протокол очної ставки було записано правильно і сам документ було ними ж зачитано[154].

В обвинувальному висновку слідства, які склали лейтенант держбезпеки Цвєтухін та капітан держбезпеки Хатеневер[155], 18 жовтня 1937 р. проти І. Слинька було висунуто наступні звинувачення. В пункті «а» його звинуватили в участі у «антирадянській націоналістичній терористичній організації», яка готувала збройне повстання і «насильницьке повалення радянської влади» з метою «відторгнення України від СРСР». У пункті «б» йшла мова про те, що Іван Слинько знав про підготовку до повстання і мав інформацію «зв'язки з урядами Німеччини та Польщі». В пункті «в» йшлось про «вербування до організації» Слиньком Зіненка і Богатирьова. Покарання за описані слідством злочини були передбачені в ст. 54 п. 8 (тероризм) та 11 (всяка участь у контрреволюційні організації) Кримінального кодексу УРСР.

---

[152]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 72.
[153]Там само. Арк. 103.
[154]Там само. Арк. 106.
[155]Там само. Арк. 121.

Свою вину в цих злочинах він «визнав». Підтвердженнями злочинів окрім зізнання, слідчі також визнали його згадки у свідченнях Войцехівського, О. Слинька, Криха, Мойсеєнка, Фабрики та Кудріна[156].

Копію обвинувального вироку Іван Слинько отримав 23 жовтня 1937 р.[157] 24 жовтня 1937 р. у Києві у справі І. Слинька відбулося закрите судове засідання військової колегії Верховного суду УРСР під головуванням диввійськюриста Орлова. В протоколі цього засідання зафіксовано, що Іван Слинько не визнав себе винним під час судового засідання, а від свідчень, які дав на допитах в НКВС — відмовився. На слідстві він знаходився в такому психічному стані, що «ему все время казалось, что он должен что-нибудь выдумать и этим помочь следствию раскрыть контрреволюционную организацию». Про саму ж організацію він ніколи ні від кого не чув. Згадав лише, що О. Багрій можливо був членом ЦК боротьбистів. Водночас, коли було зачитано витяг з протоколів допитів зі свідченнями Войцеховського, Моісеєнка, Кудріна, Криха, Фабрики і Слинька О. Ф., Іван Слинько встиг вигукнути, що це все є брехнею і з перерахованими особами в нього не було особистих рахунків[158].

За вироком виїздної сесії військової колегії Верховного суду СРСР 24 жовтня 1937 р. колишнього завідуючого прийомною ЦВК УРСР Івана Федотовича Слинька було засуджено по ст. 54-8 та 54-11 до розстрілу з конфіскацією майна[159]. Вирок підлягав негайному виконанню. Івана Слинька було розстріляно 25 жовтня 1937 р. в Києві[160]. Ймовірним місцем поховання І. Слинька, як і інших розстріляних того дня арештантів (серед них і екс-заступник голови РНК УРСР Василь Порайко) є урочище Биківня на лівому березі Дніпра поблизу української столиці. Того ж дня було розстріляно і

[156]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 120.
[157]Там само. Арк. 123.
[158]Там само. Арк. 124 зв.
[159]Там само. Арк. 125.
[160]Там само. Арк. 126.

брата Івана Слинька, старшого наукового співробітника академії наук УРСР Олександра Слинька[161].

Через арешт та розстріл Слиньків постраждали їхні дружини — Марія-Камчан Слинько (дружина Олександра) та Олександра Слинько (дружина Івана). Обидві були засуджені особливими нарадами при НКВС до 5 років трудових таборів 27 грудня 1937 р. (Марію) і в лютому 1938 р. (Олександру)[162].

Справу Івана Слинька розпочали розглядати після заяви його дружини до Верховної Ради СРСР від 28 лютого 1955 р. [163] Окрім запитів на справи Ю. Войцеховського, А. Хвилі, М. Зіненка та ін. фігурантів справи Слинька, у свідченнях яких Слинько не проходив, слідство отримало позитивний відгук від його колишнього начальника — голови ЦВК Григорія Петровського. Як чинний директор музею революції в Москві Г. Петровський написав заступнику прокурора КВО полковнику Савенку, що: «Слинько Ивана Фёдоровича я знал как одного из лучших украинских коммунистов (его брат был замучен белыми). Он работал в президиуме ВУЦИК и в ЦК комитетов незаможных селян Украины. Был честным и исполнительным товарищем. Никогда т. Слинько не мог быть антипартийным или антисоветским человеком, так как он прошёл суровую школу эксплуатации и угнетения. До 1937 года я знал И. Ф. Слинько как самого добропорядочного человека»[164].

Як відповідь від Г. Петровського для військової прокуратури КВО від 22 листопада 1956 р., так і переглянуті справи арештантів, які були фігурантами провадження проти Слинька та позитивні відгуки колишнього підлеглого по наркомату соцзабезу Сергія Угринчака на допиті в Києві 24 грудня 1955 р.[165] були матеріалами, які посприяли перегляду справи саме на користь розстріляного І. Слинька. 29 грудня 1955 р. у висновку помічника

---

[161]Центральний державний архів громадських об'єднань і україніки України (ЦДАГОУ). Ф. 263. Колекція позасудових справ реабілітованих. Оп.1. спр. 37228. Слинько-Камчан Марія Іллівна. Т. 1. Арк. 8.
[162]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.2. Арк. 2.
[163]Там само.
[164] Там само. Арк. 11.
[165]Там само. Арк. 70.

військового прокурора КВО майора Бурлая пропонувалося, щоб справа І. Слинька разом з матеріалами повторного слідства була направлена у головну військову прокуратуру для перенаправлення у ВК ВС СРСР для скасування вироку у його справі від 24 жовтня 1937 р. Підставою для скасування вироку і закриття справи прокурор вказував відсутність у справі складу злочину. У цьому ж висновку було вказано про те, що справа дружини Слинька Олександри Львівни буде направлена до військового трибуналу КВО для скасування постанови особливої наради при НКВС УРСР від лютого 1938 р. та закриття її справи через відсутність складу злочину[166].

Іван Слинько був посмертно реабілітований військовою колегією Верховного суду УРСР 12 травня 1956 р. через відсутність складу злочину у його справі[167]. Довідку про посмертну реабілітацію його дружина отримала 22 червня 1956 р.[168] Посмертно Івана Федотовича Слинька було поновлено в компартії Київським обкомом 2 березня 1957 р.[169]

Доля Івана Слинька багато в чому є типовою і мало чим відрізняється від трагічних фіналів всього уряду УРСР в 1937 – 1938 рр. Справа Слинька стала одним із кримінальних компроматів Кремля супроти Панаса Любченка, його команди та усіх колишніх боротьбистів в серпні – жовтні 1937 р. Іван Слинько був пересічним кар'єристом, який в залежності від посади, звання чи часового періоду завжди обирав лише власну вигоду. Алкоголізм, зловживання службовим становищем, кумівство та низка інших типових чиновницьких недоліків Слинька не змінились і в наших реаліях. Щоправда замість слиньків та балицьких і їм подібним, сучасні чиновники обростають в першу чергу великими капіталами, великим майном і намагаються через ЗМІ ще зберігати в собі образ порядних людей.

Слинько протягом життя не був людиною самостійною і в більшості випадків завжди залежав від рішень зверху. Якщо в 1918 – 1919 рр. таким

---

[166]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.2 Арк. 91.
[167]ГДА СБУ. Ф. 6. оп. 1. спр. 33241 – фп. Справа по обвинуваченню Слинька І. Ф. Т.1. Арк. 134
[168] Там само. Арк. 135.
[169] Там само. Арк. 136.

покровителем був його молодший брат Петро, то в міжвоєнну добу ними стали Любченко і Балицький. Знайшовши покровительство в особі Панаса Любченка та Всеволода Балицького, він пройшов усі можливі щаблі соціального ліфта та встиг протягом майже двох років (1934 – 1936) бути наркомом соціального забезпечення УСРР.

Правда, коли покровителі стали не вигідні Кремлю і стали жертвами тоталітарної машини, це не могло оминути Івана Слинька і стало приводом для його фізичної ліквідації 25 жовтня 1937 року. Його посмертна кримінальна (1956) і згодом партійна (1957) реабілітація є нічим іншим, як типовим трендом хрущовської відлиги. З іншого боку, його кар'єра та доля в буремних 1920-х рр. потребуватиме окремих досліджень. На перспективу цікавим було б оглянути і його недовгий період діяльності в Миколаєві (1929 – 1930) як очільника округу, партійного діяча та українізатора громадсько-культурного життя краю.

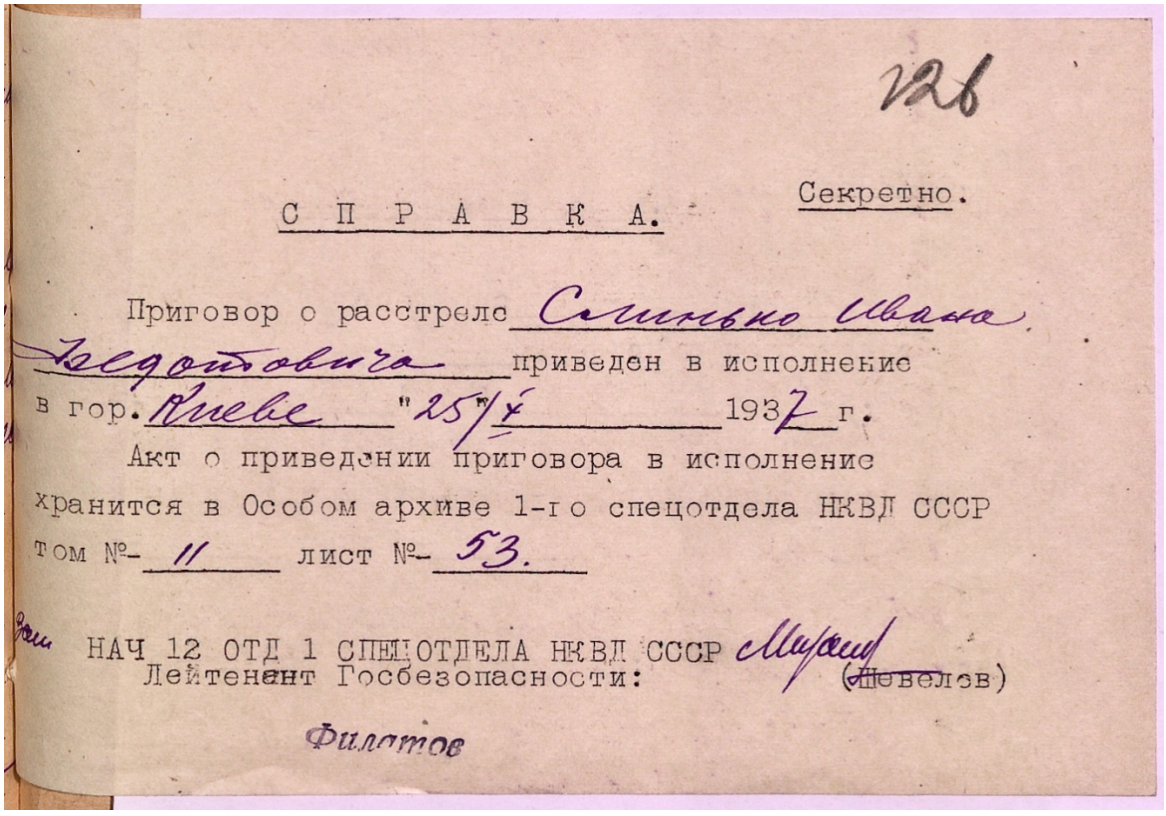

126

Секретно.

С П Р А В К А.

Приговор о расстреле Слинько Ивана Федотовича приведен в исполнение в гор. Киеве "25" X 1937 г.

Акт о приведении приговора в исполнение хранится в Особом архиве 1-го спецотдела НКВД СССР том №- 11 лист №- 53.

НАЧ 12 ОТД 1 СПЕЦОТДЕЛА НКВД СССР Шевелов
Лейтенант Госбезопасности: (Шевелов)

Филатов

Довідка про розстріл Івана Слинька за 25 жовтня 1937 р. в м. Києві.

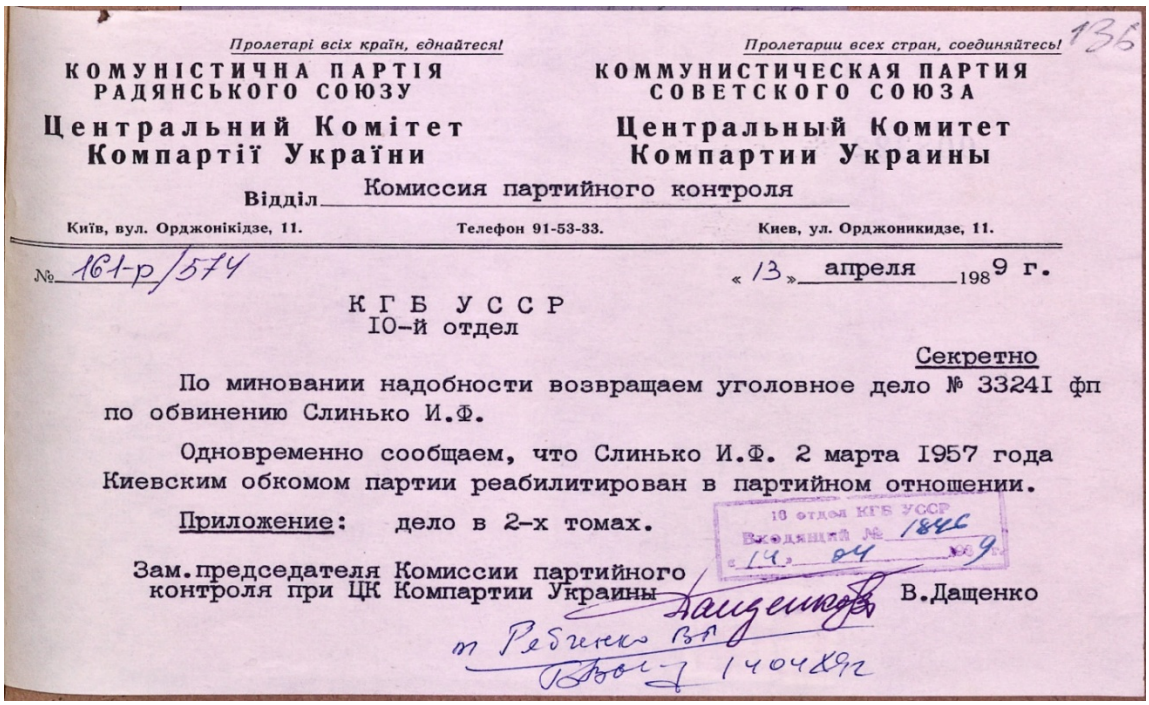

Пролетарі всіх країн, єднайтеся! Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
Центральний Комітет Компартії України

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА
Центральный Комитет Компартии Украины

Відділ Комиссия партийного контроля

Київ, вул. Орджонікідзе, 11. Телефон 91-53-33. Киев, ул. Орджоникидзе, 11.

№ 161-р/574 «13» апреля 1989 г.

КГБ УССР
10-й отдел

Секретно

По миновании надобности возвращаем уголовное дело № 33241 фп по обвинению Слинько И.Ф.

Одновременно сообщаем, что Слинько И.Ф. 2 марта 1957 года Киевским обкомом партии реабилитирован в партийном отношении.

Приложение: дело в 2-х томах.

10 отдел КГБ УССР Входящий № 1842 «14» 04 №9

Зам.председателя Комиссии партийного контроля при ЦК Компартии Украины В.Дащенко

Довідка ЦК КПУдля 10-го відділу КДБ УРСР про партійну реабілітацію Київським обком в лавах компартії Івана Слинька 2 березня 1957 р.

С.С.Макарчук

Трагедія родини Ікономіді під час проведення «грецької операції» 1937-1938 років

Початок «Великому терору» в СРСР, на думку більшості дослідників, поклало рішення політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 року «Про антирадянські елементи». У надісланій секретарям обкомів, крайкомів, ЦК національних компартій телеграмі пропонувалося «[…] взяти на облік усіх куркулів, що повернулися на батьківщину, і карних злочинців з тим, щоб найворожіші з них були негайно розстріляні в порядку адміністративного переведення їхніх справ через трійки, а інші, менш активні, але все-таки ворожі елементи, були переписані й вислані до районів за вказівками НКВС, ЦК ВКП(б) пропонує у п’ятиденний строк подати до ЦК склад трійок, а

також кількість осіб, що підлягають розстрілу, так само й кількість тих, хто підлягає засланню».[170]

У Києві телеграму отримали 3 липня 1937 р., а вже 4 липня 1937 р. на засіданні політбюро ЦК КП(б)У були сформовані обласні «трійки» у складі першого секретаря обкому, начальника УНКВС і обласного прокурора. В УРСР розпочалася ретельна підготовка до проведення масової репресивної операції – був збільшений кількісний склад репресивного апарату НКВС, сформовані 45 міжрайонних оперативних груп, створювалися нові місця для прийому заарештованих, уточнювались оперативні обліки категорій населення, які підлягали репресуванню і т. п.

30 липня 1937 року нарком внутрішніх справ СРСР М. Єжов підписав оперативний наказ № 00447 «Про операцію із репресування колишніх куркулів, карних злочинців та інших антирадянських елементів». У наказі зазначалося, що ця так звана «куркульська» операція, що започаткувала масові репресії 1937-1938 років, повинна розпочатися 5 серпня і продовжуватися чотири місяці.[171] Цей наказ передбачав стислі терміни проведення слідства та спрощену процедуру розгляду справи «трійкою» та винесення вироку без участі сторін. Обвинувачені поділялися на дві категорії – 1-ша передбачала розстріл, 2-га – позбавлення волі на певний термін. Причому кількість репресованих по категоріях заздалегідь визначалась у доведених з Москви так званих «лімітах», своєрідному плану на кількість осіб, що підлягали репресуванню. Місцеві керівники мали право звертатися в центр з проханням збільшити ліміт. Квота України становила 28800 «осіб, що підлягали репресії» (з них 8000 – за першою категорією).[172] Так, у квітні 1938 р. Москва виділила для УРСР найбільший ліміт, який коли-небудь

---

[170] Васильєв Валерій, Подкур Роман. Радянські каратели. Співробітники НКВС – виконавці «Великого терору» на Поділлі. – К, 2017.С.81

[171] Васильєв Валерій, Подкур Роман. Радянські каратели. Співробітники НКВС – виконавці «Великого терору» на Поділлі. – К, 2017С. 84-85.

[172] С. Кульчицький. Вертикаль державної безпеки в системі диктатури більшовицьких вождів (1917-1938 рр.) / Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції: Матеріали круглого столу 19 грудня 2013 р. м. Київ. – Київ, 2014 С.57

надавався одній республіці або області: 30 000 по першій категорії. Операція за наказом № 00447 тривала замість чотирьох 15 місяців.[173]

Мета політики «сталінської соціальної інженерії», яка торкнулася навіть цілком лояльних до більшовицького режиму верств населення, полягала в неможливості самої перспективи створення «п'ятої колони» в країні – опозиції до сталінської влади.

Окрім проведення «соціальної хірургії», НКВС проводив «національну/ етнічну інженерію», реалізуючи одночасно з «куркульською» операцією оперативні накази за так званими «національними лініями». Передбачалося, що їх реалізація повинна була ліквідувати в зародку потенційну «п'яту колону» в СРСР і убезпечити тил Червоної армії в умовах планованої майбутньої війни. Першою за часом була оформлена наказом наркома внутрішніх справ М.Єжова за № 00439 з репресування німців. За рішенням політбюро ЦК ВКП(б) від 9 серпня 1937 р. М. Єжов підготував наказ № 00485, який передбачав здійснення «цілковитої ліквідації шпигунсько-терористичних мереж Польської організації військової». Далі за наказом № 00593 від 20 вересня 1937 р. були репресовані так звані «харбінці», тобто колишні службовці і робітники Китайсько-Східної залізниці, які після її продажу Японії повернулися в СРСР. У жовтні-листопаді 1937 р. НКВС за вказівкою політбюро ЦК ВКП(б) почав здійснювати «латиську», «фінську», «грецьку», «румунську», «естонську» та інші національні операції. Переважна більшість жертв національних операцій була віднесена до 1-ї категорії.[174]

Відомий український історик Р. Подкур акцентує увагу на висновках дослідників із різних країн щодо мотивації архітекторів масових політичних репресій в СРСР: «На їхню думку, одним із мотивів Й.Сталіна та його

---

[173]. С. Кульчицький. Вертикаль державної безпеки в системі диктатури більшовицьких вождів (1917-1938 рр.) / Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції: Матеріали круглого столу 19 грудня 2013 р. м. Київ. – Київ, 2014. С. 58.
[174].Там само. С.59.

оточення було бажання створити нову спільноту «радянські люди/громадяни», ознакою якої була політична та соціальна однорідність, відсутність глибинних національно-культурних ознак, миттєва реалізація політико-економічних реформ тощо. «Радянська спільнота» стала одним із головних чинників глобальної сталінської стратегії побудови імперії під назвою «СРСР».[175]

Що стосується суто «національних операцій», то не можна не погодитися з висновками того ж автора про їх спільну причину (одну з основних) і руйнівні наслідки. Фактично, державний терор був спрямований на зміну національної конфігурації регіону. Передбачалося максимальне вилучення не лише потенційно «політично неблагонадійних» осіб серед польської та румунської (молдавської), німецької, грецької та інших національних громад. Водночас, масові вбивства пересічних громадян, гріх яких був лише у приналежності до цих національностей мали продемонструвати представникам цих нацменшин про небажаність їх національно-культурної самоідентифікації. Керівництво НКВС СРСР не обмежувало місцеві апарати держбезпеки в арештах за «національними лініями». Варто звернути увагу, що 90% громадян, заарештованих за «національними лініями» згідно вироків «вищої двійки» були розстріляні. Таким чином, багатьох представників нацменшин змушували відмовитися від претензій на національно-культурні запити та асимілюватися або з титульним населенням республіки чи «радянської імперії». Хоча тут був певний нюанс. Титульна нація УРСР теж була не дуже бажана для очільників СРСР.[176]

Цей висновок підтверджує той факт, з якою лютою і ненавистю окупанти в умовах російсько-української війни ставляться до будь-яких

[175] Подкур Р.Ю. «Великий терор» 1937-1938 рр. на Донбасі.- К.:Інститут історії України НАН України, 2016. – с.8
[176] Там само. С. 121-122.

проявів української ідентичності, розуміючи, що вони стоять на заваді відновленню російської, чи то «радянської» імперії.

Серед «національних» операцій до найменш досліджених, у тому числі й на регіональному рівні, є так звана «грецька операція».[177]

11 грудня 1937 р. нарком внутрішніх справ СРСР М.Єжов підписав директиву № 50215, яка надійшла в усі республіканські, крайові та обласні управління НКВС. У ній вказувалося: « 1. 15 грудня цього року одночасно в усіх республіках, краях і областях провести арешти всіх греків, підозрюваних у шпигунській, диверсійній, повстанській і націоналістичній антирадянській роботі.

2. Арешту підлягають усі греки (грецько-піддані й громадяни СРСР) наступних категорій:

а) ті, що перебувають на оперативному обліку і розроблялися ;

б) колишні великі торговці, спекулянти, контрабандисти і валютники;

в) греки, які ведуть активну націоналістичну роботу, в першу чергу, із середовища розкуркулених, а також усі, хто переховуються від розкуркулення;

г) політемігранти з Греції та всі греки, що нелегально прибули до СРСР, незалежно від країни, з якої вони прибули;

д) всі осілі на території СРСР греки, так звані закордонні агенти ІНО НКВС та Розвідувального управління РСЧА.

3. При проведенні операції особливу увагу звернути на ретельну очистку від перерахованих вище категорій підприємств і цехів оборонного значення,

[177] Історіографію по «грецькій операції» див.: О.П.Тригуб. Родина Маргеліс – жертва «грецької операції» (1937-1938 рр). Реабілітовані історією. Миколаївська область. Кн.8. – Миколаїв: Іліон, 2020.С. 39

електросилових підприємств і споруд, усіх видів транспорту, особливо портів, армії, флоту, військ НКВС та апарату органів НКВС […][178]

Оформлення справ та їх розгляд повинні були відбуватися в порядку пункту шостого оперативного (польського) наказу НКВС СРСР № 00485 від 11 серпня 1937 р.[179]

Згідно цього наказу, оформлені певним чином списки репресованих з пропонованими вироками пересилалися в Москву на затвердження «вищою двійкою» у складі наркома НКВС СРСР М. Єжова і Прокурора СРСР А. Вишинського. На засіданні «вищої двійки» список заарештованих із затвердженими вироками оформлявся у вигляді «альбому», тому такий порядок оформлення справ називався в середовищі НКВС «альбомним порядком». Затверджені «вищою двійкою» «альбоми», поверталися в республіки, краї та області для виконання вироку.[180]

В абсолютній більшості рішеннями НКВС СРСР і Прокурора СРСР (понад 90%) затверджувався розстріл. Лише 15 вересня 1938 р. політбюро ЦК ВКП(б) прийняло рішення скасувати «альбомний порядок» засудження і «вищу двійку» як орган позасудової розправи.[181]

Із дат відправки «альбомів» в Москву і дат арештів видно, що активна фаза «грецької операції» (арештів) тривала півтора місяці: з 15 грудня 1937 р. до кінця січня 1938 р. (Два останніх «альбоми» були відправлені в Москву 19 лютого 1938 року.)[182]

У пошуках причин проведення репресивної акції стосовно греків в СРСР логічними видаються міркування І. Джухи. На його думку, одна з причин полягала в проживанні на території СРСР значної кількості підданих Греції,

---

[178] Джуха И. Греческая операция. История репрессий против греков в СССР. – СПб: Алатейя, 2006. С.52.
[179] Там само.
[180] Подкур Р., Ченцов В. Документи органов государственной безопасности УССР 1920-1930-х годов: источниковедческий аналіз. – Тернополь, 2010. – с. 123.
[181] Там само. с. 35.
[182] Джуха И. Греческая операция. История репрессий против греков в СССР. – СПб: Алатейя, 2006. С.15

де вони складали 95% від загальної кількості всіх іноземних підданих, які перебували в Радянському Союзі. Їх перебування зумовлювалося бажанням Й. Сталіна використати цих людей для розгортання підпільної і диверсійної роботи на Близькому Сході та в Південній Америці. Але після приходу у серпні 1936 р. до влади у Греції генерала Метаксаса – прихильника військової диктатури та відновлення монархії – компартія Греції опинилася у глибокому підпіллі. У цьому контексті греки на теренах СРСР стали «небезпечними» і кваліфікувалися як «п'ята колона».[183]

Стосовно жертв «грецької операції» в СРСР І Джуха створив електронну базу даних на 7074 особи.[184]

Згідно службової статистики НКВС протягом першого місяця «грецької операції» на Півдні України було заарештовано 595 осіб (503 – в Одеській області і 92 – у Миколаївській).[185]

Відомий миколаївський історик М. Шитюк наводить цифру за даними Миколаївської, Херсонської й Одеської картотек у 665 осіб, 203 з яких були розстріляні. Зважаємо на те, що дослідник не враховував дані Кіровоградської області, які увійшли до статистики Миколаївського УНКВС. Але, у той же час, арешти продовжувалися до кінця 1938 року, тому вказана М. Шитюком цифра наближена до реальної.[186]

Звіт по «грецькій операції» у Миколаївській області за період до 10 січня 1938 року вказував, що з 92 заарештованих 44 були грецько-підданими. За обвинуваченням вони поділялися на: агентів грецької розвідки – 36,

---

[183] Подкур Р.Ю. «Великий терор» 1937-1938 рр. на Донбасі.- К.:Інститут історії України НАН України, 2016. – с.112

[184] Там само.

[185] Тригуб О.П. «Грецька операція» 1937-1938 рр на Миколаївщині: окремі сторінки людських доль// «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження»: збірка наукових матеріалів XI Миколаївської обласної краєзнавчої конференції (Миколаїв, 24-25 жовтня 2019 р.). – Миколаїв: Іліон, 2019. – с.58.

[186] Тригуб О.П. «Грецька операція» 1937-1938 рр на Миколаївщині: окремі сторінки людських доль// «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження»: збірка наукових матеріалів XI Миколаївської обласної краєзнавчої конференції (Миколаїв, 24-25 жовтня 2019 р.). – Миколаїв: Іліон, 2019. –с.58

учасників контрреволюційних повстанських організацій – 37, антирадянський і націоналістичний елемент – 19 осіб.[187]

На самому початку «грецької операції» в Миколаєві у ніч проти 15 грудня 1937 року були заарештовані чоловіки родини Ікономіді: батько – Ангел Апостолович (1873 р.н.) та обидва сини – Іван Ангелович (1898 р.н.) та Володимир Ангелович (1904 р.н.). Арешт Ікономіді А.А. був здійснений за заздалегідь заведеними оперативними обліками (архівний оперативний облік у 9-ти томах)[188], мета якого полягала у штучному створенні «шпигунської антирадянської організації». Справи ж Івана та Володимира виділялися в окреме провадження.

Уникнути репресій вдалося лише Ікономіді Тетяні Юхимівні – дружині Ангела Апостоловича. У 1956 році її сестра Іваницька Феодора Дмитрівна у заяві на ім'я Голови Президії Верховної Ради СРСР Ворошилова К.Є. зазначала: «До війни неодноразово зверталися в НКВС, але відповіді ніякої не отримали. Моя сестра – Ікономіді Тетяна Юхимівна, 1882 року народження є дружиною Ікономіді Ангела Апостоловича і матір'ю Івана та Володимира, виїхала в Грецію як грецько-піддана для того, щоб жити спільно із сім'єю, оскільки їй повідомили в НКВС, що їх було вислано у Грецію, [але] це був обман».[189] Простіше кажучи, «чекісти» повідомили відверту брехню, адже на цей час всі чоловіки були розстріляні.

---

[187] Тригуб О.П. «Грецька операція» 1937-1938 рр на Миколаївщині: окремі сторінки людських доль// «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження»: збірка наукових матеріалів XI Миколаївської обласної краєзнавчої конференції (Миколаїв, 24-25 жовтня 2019 р.). – Миколаїв: Іліон, 2019.. с.58

[188] Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО). Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк.81.

[189] Там само. Арк. 79.

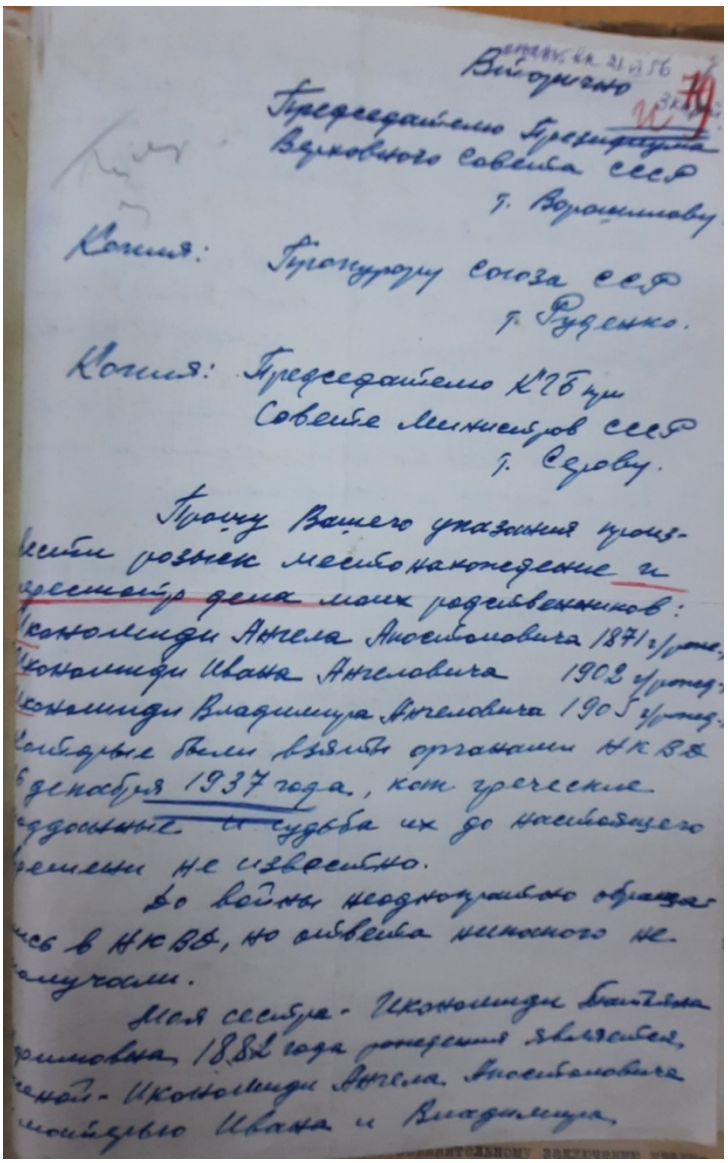

Председателю Президиума
Верховного совета СССР
т. Ворошилову

Копия: Прокурору союза ССР
т. Руденко.

Копия: Председателю КГБ при
Совете Министров СССР
т. Серову.

Прошу Вашего указания произвести розыск местонахождение и
рассмотр дела моих родственников:
Икономиди Ангела Апостоловича 1871 г/рож.
Икономиди Ивана Ангеловича 1902 г/рожд.
Икономиди Владимира Ангеловича 1905 г/рожд.
Вышеуказные были взяты органами НКВД
6 декабря 1937 года, как греческие
подданные и судьба их до настоящего
времени не известно.
До войны неоднократно обращался
лись в НКВД, но ответа никакого не
получали.
Моя сестра - Икономиди Екатерина
Ефимовна 1882 года рождения являлась
женой - Икономиди Ангела Апостоловича
имеющего Ивана и Владимира

Лист Іваницької Ф.Д. до Верховної Ради СРСР у червні 1956 року

Ікономіді Ангел Апостолович народився в 1873 році у м. Кіркіліс, на території Греції. У 1908 році з сім'єю через Одесу емігрував до Російської імперії, а через декілька років переїхав до Миколаєва, при цьому зберігши грецьке підданство. Вже на першому допиті 19 грудня 1937 року він показав: «[…] До 1917 року я в Миколаєві був відповідальним службовцем великого хлібопромисловця-грека Купле. За підтримки його і допомоги дядька грека-багача Димітріаді у мене до моменту революції були статки у 25 тисяч рублів, що знаходилися у банку. Жовтнева революція позбавила мене цих коштів, оскільки гроші в банку були конфісковані».[190]

[190] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161.Арк. 12

Того ж 19 грудня, у перерві між допитами Ікономіді А.А., не витримавши тиску слідства, пише на ім'я начальника Управління НКВС по Миколаївській області Фішера власноручні зізнання за всіма пунктами обвинувачення.[191]

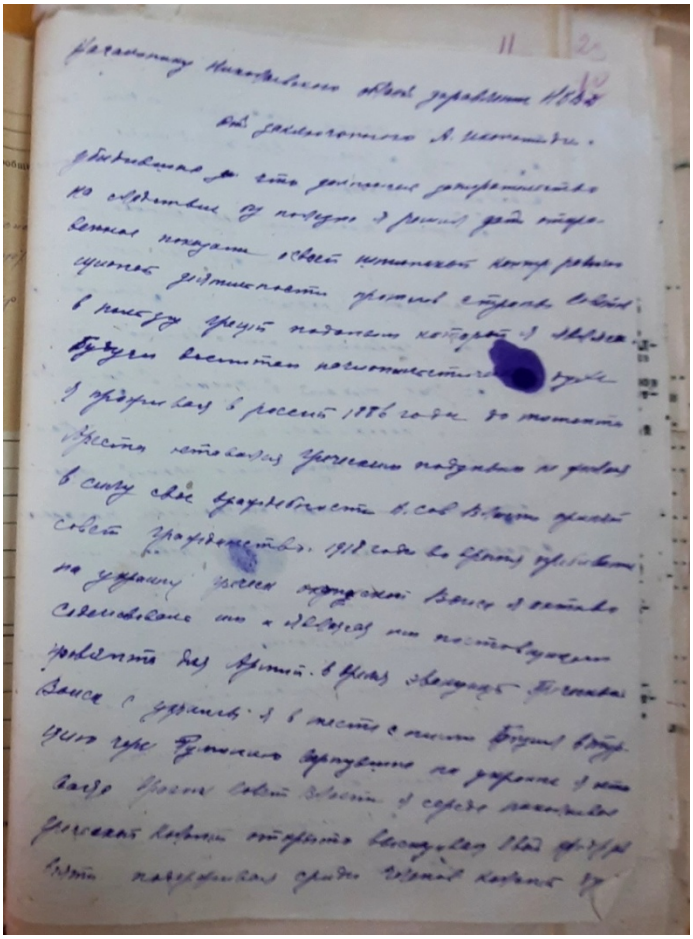

Лист Ікономіді А.А. на ім'я начальника Управління НКВС по Миколаївській області з визнанням своєї провини

Зокрема, Ангел Апостолович зізнається, що під час перебування у Миколаєві в 1918-1919 рр. грецьких окупаційних військ «увійшов у контакт з командуванням, був перекладачем при штабі і поставником продовольства для окупаційної армії. За цю свою плідну роботу я дійсно отримав грамоту від штабу військ від генерала Мумека, якого за мого сприяння під час його хвороби перевезли із с. Водопій у м. Миколаїв. Крім того, я також був одним з організаторів вшанування грецького командування Миколаївською колонією, для якого в ресторані був організований пишний обід».[192]

[191] Там само. Арк.10, зворот.
[192] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк.14.

Під час евакуації грецьких військ з України Ікономіді А.А. тікає з Миколаєва через Одесу і Румунію в Константинополь (Стамбул). В Константинополі він перебував близько 4-х місяців і в серпні 1919 року, дізнавшись, що Севастополь зайнятий білими військами, виїхав туди разом з іншими особами, що втекли від Радянської влади в Туреччину. Із Севастополя Ікономіді повернувся в Миколаїв, де в той час знаходилися білі війська генерала Слащова.

У тому ж протоколі допиту Ангел Апостолович показав, що в Миколаєві він зв'язався з офіцером контррозвідки Овошидзе і приставом Московської частини Петровим, які запропонували йому, використовуючи широкі зв'язки у місті, взяти участь у вибиванні хабарів з місцевих багатіїв, на що той дав свою згоду».[193]

Зараз важко сказати, що із показань Ікономіді А.А. на допитах відповідало дійсності, а що було результатом бурхливої фантазії слідчих. Так, у 1939 році Барбариго З.І., який проходив у тій же справі Миколаївської «шпигунської націоналістичної організації» і один з небагатьох фігурантів «грецької операції», якому вдалося уникнути розстрілу, у заяві у прокуратуру Миколаївської області описував, як слідчий примушував його підписувати протоколи слідства, і застосування слідчими фізичних методів, які той не міг винести і підписав усе.[194]

Під час знайомства з протоколами допитів Ікономіді А.А. складається стійке враження, що він намагався всілякими засобами уникнути обвинувачення у шпигунській діяльності і акцентувати увагу слідчого на «другорядних» «злочинах»[195].

Так, у своїх відповідях на запитання слідчого, його відповіді перетворюються на розлогі монологи, які за змістом далеко виходять за межі

[193] Там само. Арк.15
[194] Там само. Арк. 99, 100.
[195] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк.14-15.

запитання. Наприклад, на питання про участь у шпигунській діяльності, Ангел Апостолович розповідає у відповідь: «Після евакуації білих і заняття міста червоними військами, я, в компанії з одним місцевим громадянином Тишманом, почав спекулювати різними товарами і зайнявся обміном радзнаків на царські гроші. Коли наші спекулятивні справи провалилися, я, боячись арешту, втік з міста в село Водопій. Повернувшись у місто, я був затриманий співробітником ЧК, але під час конвоювання втік».[196]

Там же, наприкінці протоколу допиту Ікономіді показав наступні факти: «У 1935 році у Фінідіса* гостювали два турки, які скупили золоту валюту і за його сприяння виїхали нелегально в Туреччину. Пам'ятаю випадок. Коли в Миколаїв прибув грецький пароплав, на якому була доставлена велика партія контрабанди медикаментів, яка була реалізована через племінника Фінідіса – Фінідіса Савву».[197]

Та такими «дрібницями» в обвинувальних висновках НКВДешники переймалися менш за все. Вищим «досягненням» чекістів в каральних акціях було не викриття «ворогів народу» - одинаків, а розкриття розгалужених шпигунських організацій, на що постійно наголошувалося республіканським і союзним керівництвом НКВС. Тому слідчі Миколаївського УНКВС основну свою задачу вбачали у викритті саме штучно створеної грецької «шпигунської контрреволюційної антирадянської націоналістичної організації», і, чим більше епітетів у формулюванні, тим більше пунктів статей інкримінувалися обвинуваченим сумнозвісної статті 54 КК УРСР, і тим вище оцінювалася робота репресивної машини.

Ключова роль у «виявленій» фіктивній «шпигунській організації» була відведена заарештованому ще 6 грудня 1937 р. Сидоропуло Діогену

---

[196] Там само. Арк. 15.

*Фінідіс Ілля Ставрович (1879 р.н. - ?) – згідно обвинувального висновку… був резидентом грецької розвідки і одним з керівників «шпигунської націоналістичної організації» в Миколаєві, сфальшованої органами НКВС, голова грецької громади міста.(ДАМО. Оп. 2. Спр. 2161. Арк. 83-84.)

[197] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк. 22.

Філіповичу.[198] Він мав усі необхідні дані, щоб «режисери» з НКВС зарахували його до одного з основних резидентів грецької розвідки в СРСР. Зокрема, в протоколі огляду архівного оперобліку № 14036, проведеному слідчим слідчого відділу УКДБ при РМ УРСР по Миколаївській області лейтенантом Єпішкіним у 1956 році зазначено, що «із характеристики, написаної в 1933 році, видно, що Сидоропуло залучений до співробітництва з органами ДПУ в 1924 році. В роботі з органами ДПУ характеризувався самим позитивним чином.

У лютому 1934 р. Сидоропуло був направлений органами НКВС на закордонну роботу.

Ще до направлення Сидоропуло за кордон, він був розшифрований з вини органів ДПУ перед грецькими підданими в місті Миколаєві.[199]

Перебуваючи в Греції, він був перевербований грецькою розвідкою і отримав завдання займатися збором розвідувальних даних про Радянський Союз і проводити вербувальну роботу. Ним були залучені у розвідувальну групу Ікономіді Ангел Апостолович, Фінідіс Ілля Ставрович і Зулас Микола Герасимович.[200]

В оглядовій довідці по архівному оперативному обліку № 3690 від 1956 р. підтверджується провина органів держбезпеки: «Конкретний план діяльності для Сидоропуло не був розроблений. Вказівки і умовності в роботі складені примітивно…

---

[198] Детальніше про діяльність Сидоропуло Д.Ф.: Тригуб О. «Грецька операція» 1937-1938 р.р. на Миколаївщині: оремі сторінки людських доль// «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження»: збірка наукових матеріалів XI Миколаївської обласної краєзнавчої конференції. Миколаїв, 24-25 жовтня 2019 року. – Миколаїв: Іліон, 2019, с. 57-59.
[199] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк. 89.
[200] Там само. Арк. 90.

[…] За донесенням джерел «Часовой» і «Варле» ще до направлення Сидоропуло за кордон, він був розшифрований з вини органів ДПУ перед грецькими підданими в Миколаєві».[201]

Там таки зазначалося, що діяльність Сидоропуло за кордоном відзначалася «явною деконспіроваістю»[202]. Це, мовляв, дозволило грецькій розвідці розіграти на засіданні організації «Донських козаків» (білоемігрантська організація в Греції, діяльність якої Сидоропуло і повинен був висвітлювати. – Авт.) «виставу» з «виявлення» його як агента НКВС. Ця ситуація надала цілком виправдану можливість радянському резиденту в Греції Зоріну клопотати перед радянською розвідкою про відкликання Сидоропуло в СРСР, що й відбулося у травні 1935 року.[203]

Незважаючи на негативні відгуки та явний провал як агента, Сидоропуло була надана допомога у влаштуванні на роботу і отриманні квартири,[204] а в липні 1935 р. він отримав радянський паспорт і в грудні того ж року виключений з агентурної мережі.[205]

На допиті 19 грудня 1937 року Ікономіді А.А. розповів: «До шпигунської діяльності на користь грецької розвідки я був залучений на початку 1935 року Сидоропуло Діогеном Філіповичем, що повернувся в Миколаїв із Греції, якого я знаю з 1925 року як одного з впливових осіб місцевої Миколаївської грецької колонії.

[…] В одній з бесід Сидоропуло під великим секретом розповів мені, що, перебуваючи в Піреї, він там був завербований Пірейським розвідувальним пунктом, який перекинув його для шпигунської діяльності в СРСР. Отримав завдання створити в Миколаєві шпигунську групу для збору

---

[201] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк. 91
[202] Там само. Арк. 92.
[203] Там само. Арк. 58-61.
[204] Там само. Арк. 67.
[205] Там само. Арк. 93.

даних, що цікавлять грецьку розвідку, зокрема, про воєнні замовлення і поставки військових матеріалів для Туреччини.

Розповідаючи це, Сидоропуло запропонував мені вступити у створювану ним розвідувальну групу, на що я охоче дав свою згоду.

[…] Отримавши від мене згоду на проведення шпигунської діяльності, Сидоропуло доручив мені збирати інформацію про рух вантажів за кордон, оскільки я в той час працював у торговому порту, а також виявляти настрої грецьких моряків, що відвідували Миколаївський порт».[206]

Сидоропуло Д.Ф. на слідстві розповів, що Ікономіді А.А. передавав зібрані шпигунські дані грецькій розвідці через грецьких моряків.[207]

Обмежившись двома допитами протягом одного дня, співробітники 3-го відділу (контррозвідувального) Миколаївського УНКВС склали обвинувальний висновок у справі Ікономіді Ангела Апостоловича. В документі Ікономіді А.А. висувалося обвинувачення за ст. 54, п.6 (шпигунство) та 54, п.10 (пропаганда та агітація, яка полягає в заклику до повалення, підриву або послаблення Радянської влади чи до вчинення окремих контрреволюційних злочинів) КК УРСР і постановлялося направити слідчу справу згідно наказу наркома внутрішніх справ, Генерального комісара державної безпеки Єжова М.М. № 00485 в НКВС СРСР для розгляду в особливому порядку (на розгляд «вищої двійки»).[208]

[206] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк. 16-19
[207] Там само. Арк. 68
[208] Там само. Арк.73-74.

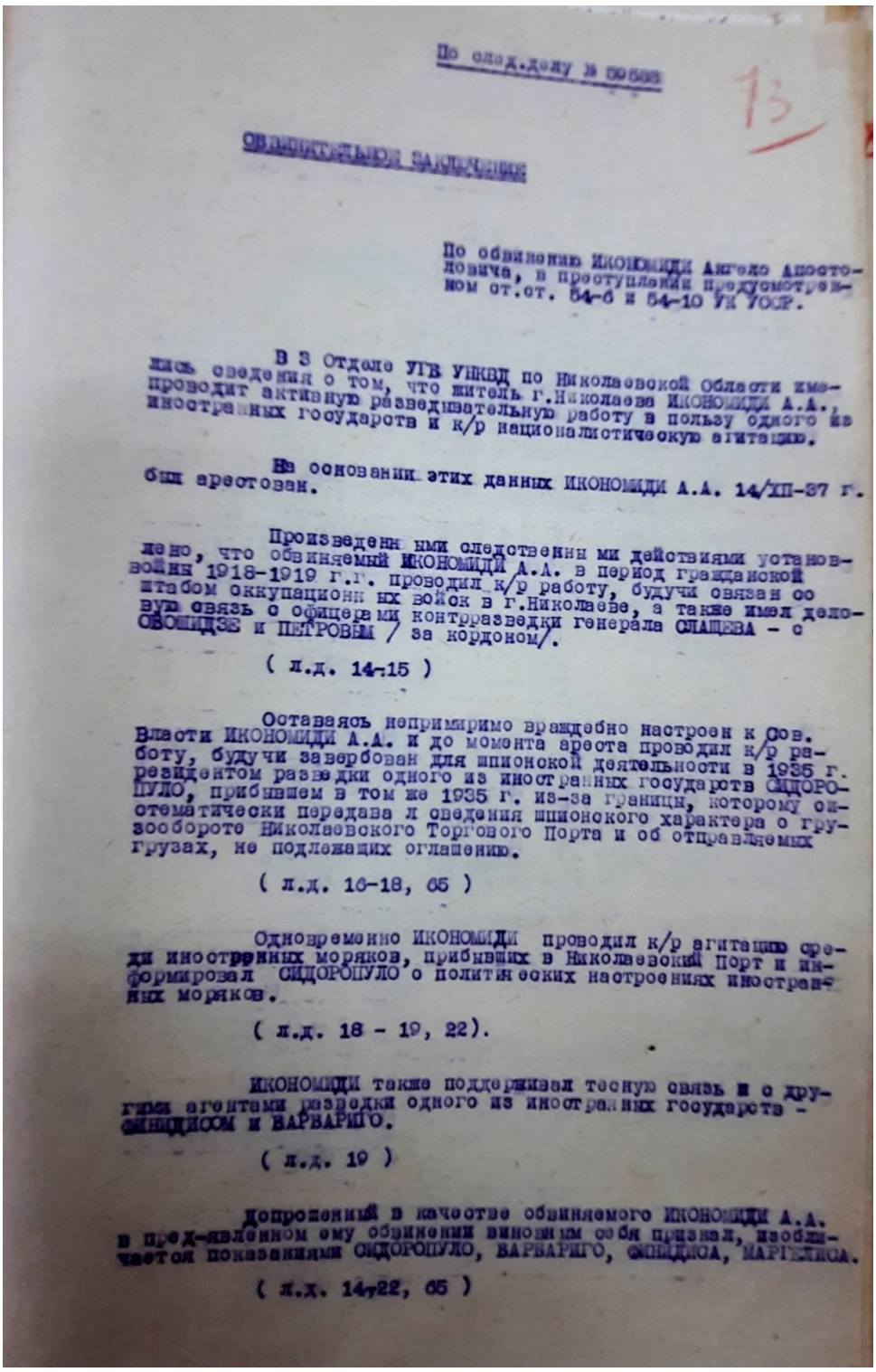

По след.делу № 50508

13

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По обвинению ИКОНОМИДИ Ангело Апостоловича, в преступлении предусмотренном ст.ст. 54-6 и 54-10 УК УССР.

В 3 Отделе УГБ УНКВД по Николаевской Области имелись сведения о том, что житель г.Николаева ИКОНОМИДИ А.А., проводит активную разведывательную работу в пользу одного из иностранных государств и к/р националистическую агитацию.

На основании этих данных ИКОНОМИДИ А.А. 14/XII-37 г. был арестован.

Произведенными следственными действиями установлено, что обвиняемый ИКОНОМИДИ А.А. в период гражданской войны 1918-1919 г.г. проводил к/р работу, будучи связан со штабом оккупационных войск в г.Николаеве, а также имел деловую связь с офицерами контрразведки генерала СЛАЩЕВА - с ОВОЩИДЗЕ и ПЕТРОВЫМ / за кордоном/.

(л.д. 14-15)

Оставаясь непримиримо враждебно настроен к Сов. Власти ИКОНОМИДИ А.А. и до момента ареста проводил к/р работу, будучи завербован для шпионской деятельности в 1935 г. резидентом разведки одного из иностранных государств СИДОРОПУЛО, прибывшем в том же 1935 г. из-за границы, которому систематически передавал сведения шпионского характера о грузообороте Николаевского Торгового Порта и об отправляемых грузах, не подлежащих оглашению.

(л.д. 16-18, 65)

Одновременно ИКОНОМИДИ проводил к/р агитацию среди иностранных моряков, прибывших в Николаевский Порт и информировал СИДОРОПУЛО о политических настроениях иностранных моряков.

(л.д. 18 - 19, 22).

ИКОНОМИДИ также поддерживал тесную связь и с другими агентами разведки одного из иностранных государств - ФИЛИППИСОМ и ВАРВАРИГО.

(л.д. 19)

Допрошенный в качестве обвиняемого ИКОНОМИДИ А.А. в пред-явленном ему обвинении виновным себя признал, изобличается показаниями СИДОРОПУЛО, ВАРВАРИГО, ФИЛИППИСА, МАРГЕЛИСА.

(л.д. 14-22, 65)

Обвинувальний висновок Ікономіді А.А.

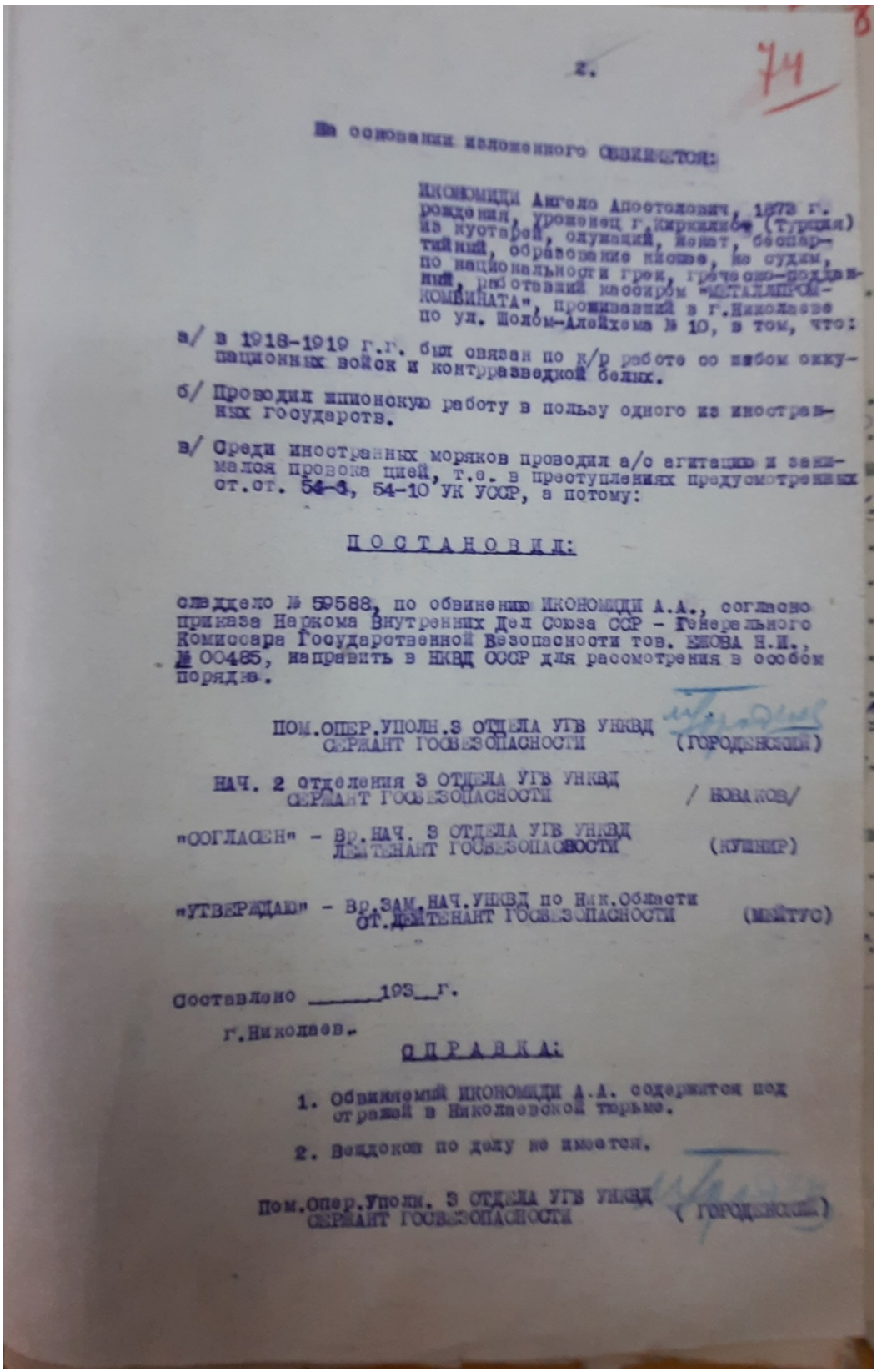

2. 74

На основании изложенного ОБВИНЯЕТСЯ:

ИКОНОМИДИ Ангело Апостолович, 1873 г. рождения, уроженец г.Кирклиса (Турция) из купцов, служащий, холост, беспартийный, образование низшее, не судим, по национальности грек, греческо-подданный, работавший кассиром "МЕТАЛЛУРГИЧЕСКОГО КОМБИНАТА", проживавший в г.Николаеве по ул. Шолом-Алейхема № 10, в том, что:

а/ в 1918-1919 г.г. был связан по к/р работе со штабом оккупационных войск и контрразведкой белых.

б/ Проводил шпионскую работу в пользу одного из иностранных государств.

в/ Среди иностранных моряков проводил а/с агитацию и занималя провокацией, т.е. в преступлениях предусмотренных ст.ст. 54-6, 54-10 УК УССР, а потому:

П О С Т А Н О В И Л:

следдело № 59588, по обвинению ИКОНОМИДИ А.А., согласно приказа Наркома Внутренних Дел Союза ССР - Генерального Комиссара Государственной Безопасности тов. ЕЖОВА Н.И., № 00485, направить в НКВД СССР для рассмотрения в особом порядке.

ПОМ.ОПЕР.УПОЛН.3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД
СЕРЖАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ (ГОРОДЕНСКИЙ)

НАЧ. 2 отделения 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД
СЕРЖАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ / НОВАКОВ/

"СОГЛАСЕН" - Вр. НАЧ. 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД
ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ (КУЛИНИР)

"УТВЕРЖДАЮ" - Вр.ЗАМ.НАЧ.УНКВД по Ник.Области
СТ.ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ (МЕЙТУС)

Составлено _____193__г.

г.Николаев.

С П Р А В К А:

1. Обвиняемый ИКОНОМИДИ А.А. содержится под стражей в Николаевской тюрьме.

2. Вещдоков по делу не имеется.

Пом.Опер.Уполн. 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД
СЕРЖАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ (ГОРОДЕНСКИЙ)

Обвинувальний висновок Ікономіді А.А.

Одночасно з Ікономіді А.А. були заарештовані і репресовані обидва його сини – Іван Ангелович і Володимир Ангелович. Це можна пояснити лише

одним – будь-якими засобами органи держбезпеки намагалися збільшити кількісні показники викриття шпигунів та «ворогів народу» і масштаби «контрреволюційної шпигунської організації». Додатковим подразником було те, що вся родина зберігала грецьке підданство (під час обшуку були вилучені види на проживання заарештованих)[209] і не мала бажання набути громадянства СРСР. Заарештовані ідеально підпадали під майже всі категорії грецького населення, які підлягали репресуванню згідно з директивою № 50215.

Старший син, Ікономіді Іван Ангелович народився 1898 року в м. Кіркіліс (Греція). Прибув у Миколаїв через Одесу у 1908 р. На момент арешту, після закінчення комерційного училища, працював техніком-будівельником на швейній фабриці в м. Миколаєві. Мав паспорт Греції, виданий грецькою місією в Москві.[210]

На першому короткому допиті 27 грудня 1937 року рішуче відкинув усі обвинувачення стосовно батька, Ангела Апостоловича, заявивши, що той в роки громадянської війни «ніякої антирадянської роботи не проводив».[211]

У протоколі допиту, який вів начальник 3-го відділення 3-го відділу УНКВС молодший лейтенант держбезпеки Горбонос, намагався пов'язати пункти обвинувачення Ікономіді І.А. з уже підписаним обвинувальним висновком батька Ангела Апостоловича:

«Питання: Чому Ви намагалися приховати від органів НКВС контрреволюційну діяльність Вашого батька в роки громадянської війни?

Відповідь: Мені здавалося, що органи НКВС про це не знають і ще тому, що він мій батько і я не хотів викривати його в цьому.

---

[209] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2161. Арк.73-74
[210] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2163. Арк. 1
[211] Там само. Арк. 10.

Питання: Слідству відомо, що Ваш батько був агентом грецької розвідки і що Ви особисто надавали йому допомогу у зборі матеріалів шпигунського характеру.

Відповідь: Про шпигунську діяльність мого батька мені нічого не відомо і я особисто ніякої шпигунської роботи не проводив.

Питання: Встановлено, що Ви і Ваш батько мали зв'язок з грецькими іноземними моряками. Ви це підтверджуєте?

Відповідь: У 1935 році мого батька відвідав один капітан грецького пароплава, прізвище його не пам'ятаю. З цим капітаном я познайомився у батька на квартирі, але з ним ніяких розмов не вів[…].[212]

Наступного дня, 28 грудня 1937 р. той же слідчий спробував звинуватити Івана Ангеловича в добровільній службі в денікінській армії та шкідництві на швейній фабриці, підтверджуючи це фактами, які останній не визнав. Складається враження, що особливого тиску на нього не було, і слідству було байдуже, зізнається він чи ні. Доля підслідного була вже заздалегідь визначена. У висновку після огляду архівно-слідчої справи Івана Ікономіді від 1956 року лейтенант УКДБ Єпішкін зазначив, що обвинувальний висновок у його справі цілком побудований на показаннях від 27 грудня 1937 року Барбариго (агента НКВС!) і трьох заляканих «свідків», які не навели жодного факту.[213]

[212] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2163. Арк. 10 зворот
[213] Там само. Арк. 37.

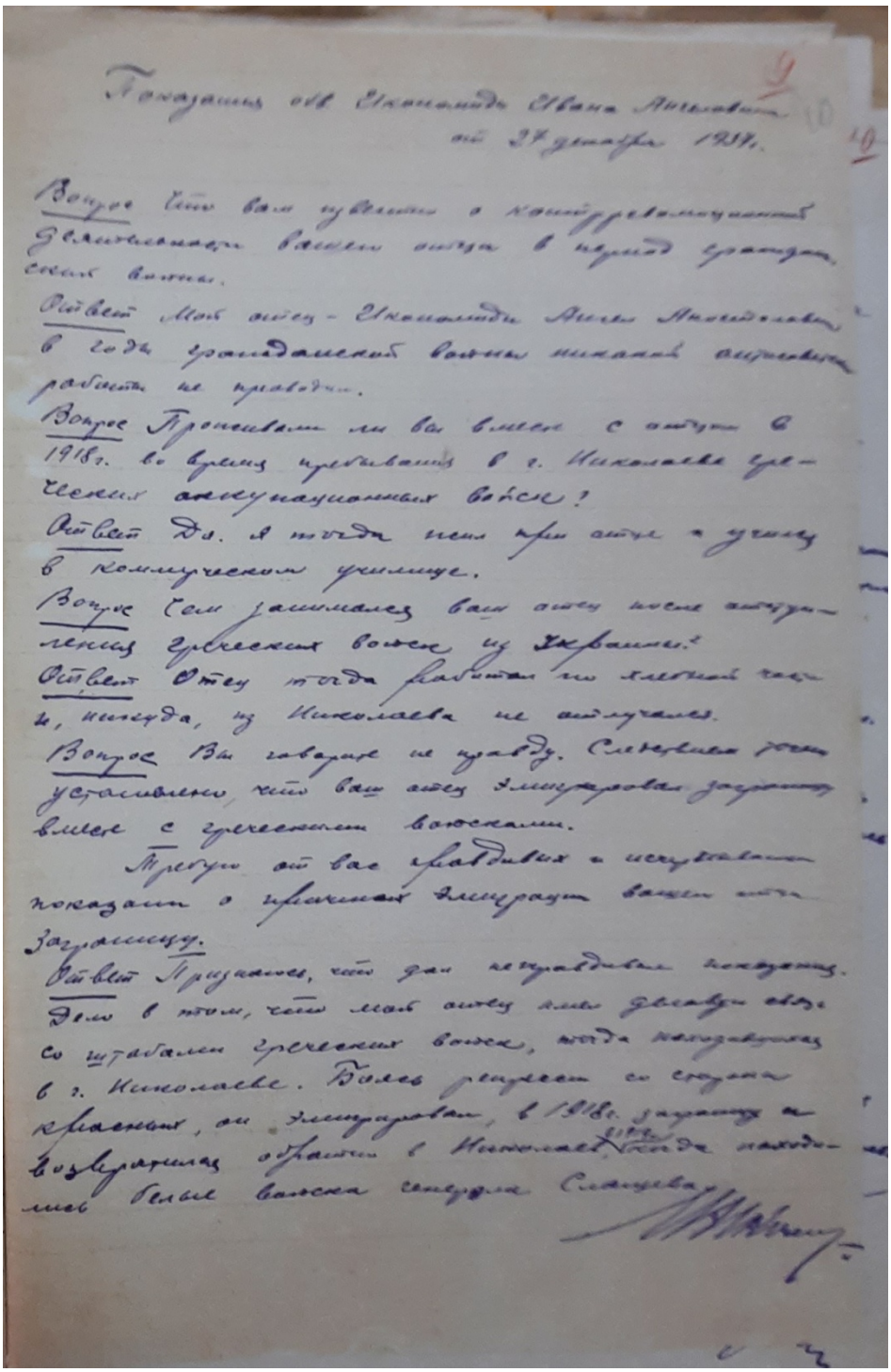

Протокол допиту Ікономіді І.А. від 27 грудня 1938 року

Складений 3-м відділом УНКВС по Миколаївській області обвинувальний висновок містив усі пункти звинувачення, відкинуті Ікономіді І.А.. Як наслідок – обвинувачення в злочинах, передбачених ст. 54-6 (шпигунство) КК УРСР і направлення в НКВС СРСР для розгляду в особливому порядку «вищою двійкою».[214]

[214] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2163. Арк. 25.

На відміну від старшого брата, який не визнав своєї провини, Ікономіді Володимир Ангелович досить швидко зламався. Мало того, він власноруч написав заяву на ім'я начальника Миколаївського УНКВС Фішера з показаннями проти Ікономіді А.А. та Ікономіді І.А.[215]

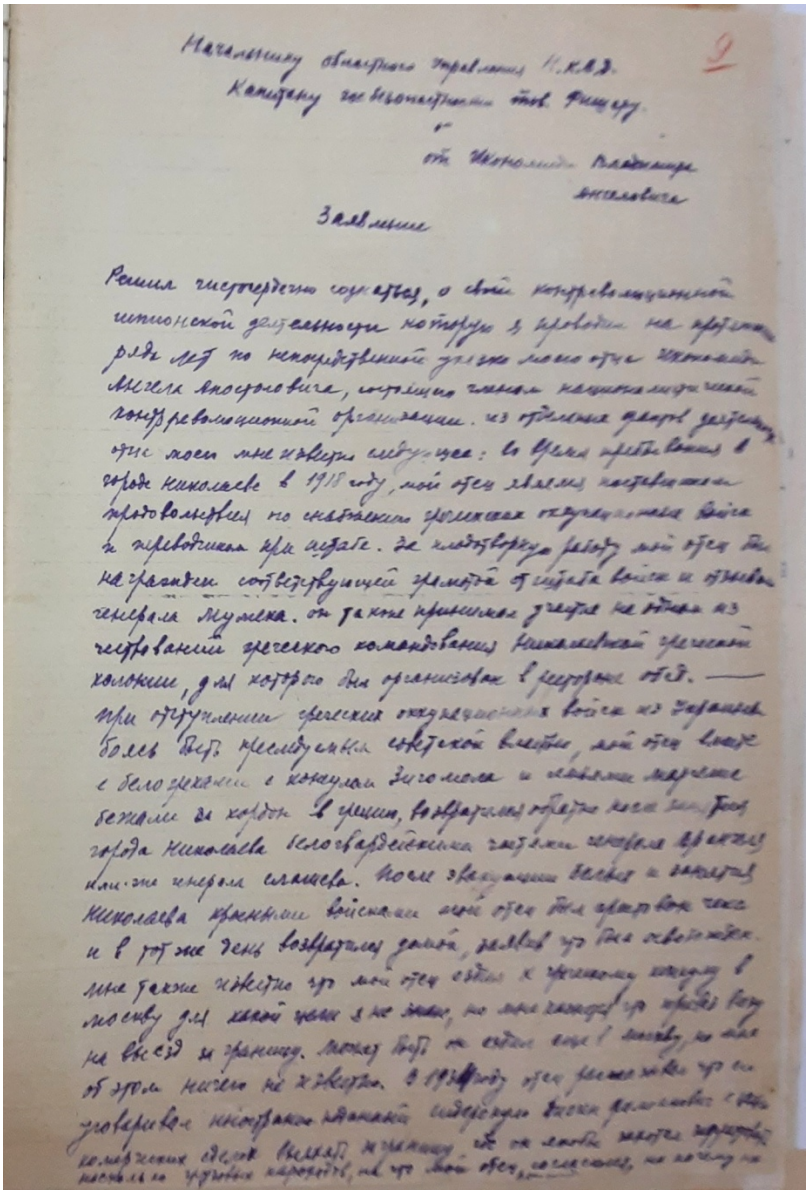

Начальнику областного управления НКВД.
Капитану госбезопасности тов. Фишеру.
от Икономиди Владимира
Ангеловича

Заявление

Решил чистосердечно сознаться, о своей контрреволюционной шпионской деятельности которую я проводил на протяжении ряда лет по непосредственной указке моего отца Икономиди Ангела Аксентьевича, который являлся активным участником контрреволюционной организации. Из прожитых совместно с отцом мне известно следующее: во время пребывания в городе Николаеве в 1918 году, мой отец являлся участником продовольствия по снабжению германских оккупационных войск и переводился при отъезде. За плодотворную работу мой отец был награжден соответствующей грамотой от командования войск и отзывом генерала Мушека. От такого прошлого отца не отошел из чествования греческого командования Николаевской греческой колонии, для которого был организован в честь отца. —
При отступлении греческих оккупационных войск из Украины более всех преследуемых советской властью, мой отец вместе с белогвардейцами и консулом Зеголосом и семьей бежали за кордон. В городе, возвратился обратно после того, как город Николаев белогвардейскими частями генерала Врангеля и генерала Слащева. После эвакуации белых и занятия Николаева красными войсками мой отец был арестован также и в тот же день возвратился домой, сказав что был освобожден. Мне также известно что мой отец ездил к красным спецам в Москву для какой цели я не знаю, но мне известно что просил выезд за границу. Может быть он ездил еще с какой-то целью, но мне об этом ничего не известно. В 1930 году отец рассказывал что он договорился с некоторыми иностранцами относительно своих дальнейших с ними коммерческих сделок выезда за границу. Но он также жаловался что большевики не дают ему возможности, на что мой отец [illegible], не хочу на

Заява Ікономіді В.А. на ім'я ім'я начальника Миколаївського УНКВС Фішера

Важко сказати, чим викликаний такий крок, адже його взагалі не допитували. Володимир народився в м. Миколаєві у 1904 році, грецько-підданий, до арешту працював бухгалтером фінансово-економічного технікуму. Був одружений з мешканкою Миколаєва Оленою Миколаївною,

[215] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2162. Арк.9

мав 11-річну доньку Галину.[216] Можливо, сім'я і була тим вразливим місцем, на яке натиснули співробітники НКВС.

Слідчий слідчого відділу УКДБ при РМ УРСР по Миколаївській області лейтенант Єпішкін у висновку по архівно-слідчій справі Ікономіді В.А. відзначив такий факт: «звертає на себе увагу заключна частина заяви (Ікономіді В.А. на ім'я Фішера – Авт.) . «Прошу прийняти до уваги щире моє признання при розгляді моєї справи і віднестись до мене поблажливо. Одночасно доводжу до Вашого відома, що ще в більшій мірі в шпигунській роботі узяв участь мій старший брат Ікономіді Іван Ангелович. Він їздив у Москву до консула, у яких справах мені не відомо. Бажаючи бути корисною людиною в майбутньому на ділянці, куди буду висланий радянським правосуддям, повторюю, що у всьому викладеному визнаю себе винним».[217]

Ці рядки із заяви свідчать про те, що Володимиру швидше за все пообіцяли зберегти життя в обмін на співробітництво зі слідством. Та сподівання на обіцянки співробітників державної безпеки виявилися марними. В обвинувальному висновку було вказано:

«На основі викладеного обвинувачується Ікономіді Володимир Ангелович… у тому, що:

а/ являвся учасником к[онтр]р[еволюційної] шпигунсько-націоналістичної організації;

б/ проводив шпигунську діяльність на території СРСР на користь однієї з іноземних держав;

в/ виказував к[онтр]р[еволюційні] настрої, тобто, в злочинах, передбачених ст. 54-6 КК УРСР, а тому –

Постановив:

---

[216] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2162. Арк.5.
[217] Там само. Арк. 25.

На основі наказу наркома внутрішніх справ СРСР Генерального комісара державної безпеки т. Єжова М.І. № 00485 слідсправу… по об[винуваченню] Ікономіді В.А. направити в НКВС СРСР для розгляду в особливому порядку».[218]

Завізований т.в.о. начальника 3-го відділу УДБ НКВС лейтенантом держбезпеки Кушніром та т.в.о заступника начальника УНКВС по Миколаївській області старшим лейтенантом держбезпеки Мейтусом, обвинувальний висновок був відправлений в НКВС СРСР на розгляд «вищої двійки».

«Вища двійка» у складі Наркома НКВС Єжова М.І. і Прокурора СРСР Вишинського А.Я. була одним з основних органів часів «Великого терору» - позасудовим караючим органом. В її арсеналі був тільки один – заочний – спосіб засудження, який не потребував ні присутності обвинуваченого, ні пред'явлення доказів його провини крім видуманих слідчими однотипних фантастичних обвинувачень.[219]

Іноді «вищу двійку», яку ще називають особливою комісією, навіть історики плутають з Особливою нарадою (рос. ОСО – Особое совещание – Авт.)[220]

Всього по грекам «вища двійка» оформила 136 протоколів на основі надісланих списків з республік, країв та областей, в яких затверджувалися винесені вироки. Протокол (альбом) № 40 з обвинуваченими з Миколаївщини (93 особи)[221] був затверджений 5 лютого 1938 року.[222] Саме до цього списку і потрапили Ікономіді Ангел Апостолович, Іван Ангелович і Володимир Ангелович, які з грудня 1937 року очікували своєї долі в

[218] ДАМО. Ф 5859. Оп. 2. Спр. 2162. Арк. 15.
[219] Джуха И. «Греческая операция» НКВД в Украине. Книга памяти мариупольских греков (жертвы греческой операции НКВД). СПб.: Алетейя, 2017,с.19
[220] Там само. с. 25
[221] Джуха вказує на 93 особи, миколаївські історики – 92. Видається біль точними є дані Джухи, який працював з протоколами «вищої двійки» по «грецькій операції».
[222] Джуха И. «Греческая операция» НКВД в Украине. Книга памяти мариупольских греков (жертвы греческой операции НКВД). СПб.: Алетейя, 2017,с. 26.

Миколаївській тюрмі. Зазвичай рішеннями «вищої двійки» в абсолютній більшості для засуджених затверджувалися смертні вироки – розстріли. Вироки виконувалися на місцях після повернення затверджених Єжовим М.І. та Вишинським А.Я. документів.

Усі Ікономіді були розстріляні майже одночасно. Комендант Миколаївського УНКВС Крюковський підписав витяги з актів про виконання вироку: 22 лютого 1938 р. щодо Ангела Апостоловича та Володимира Ангеловича, а 28 лютого – Івана Ангеловича.

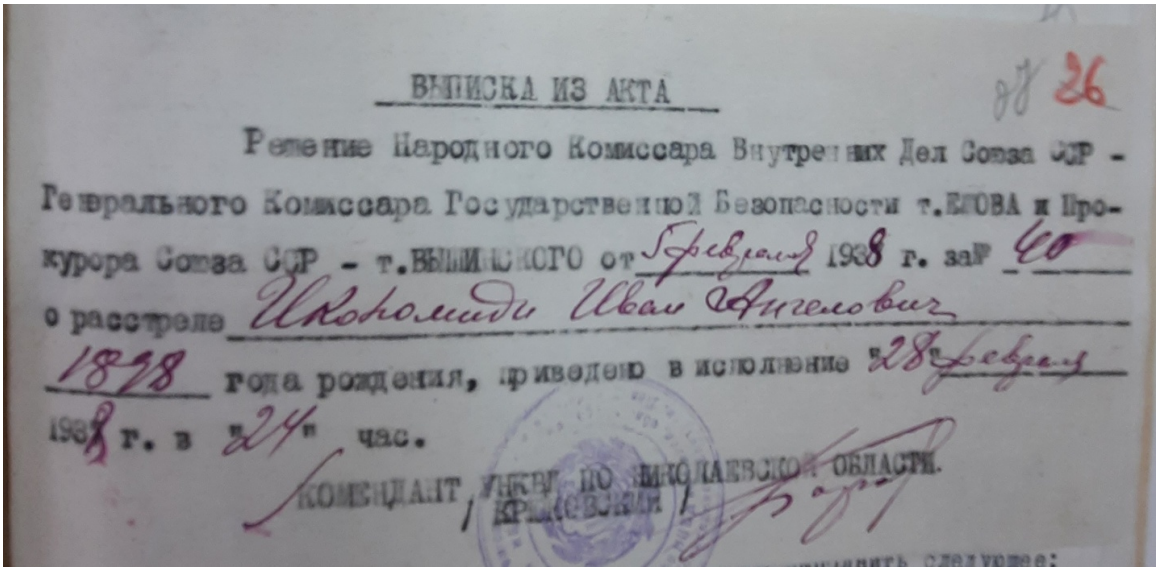

ВЫПИСКА ИЗ АКТА

Решение Народного Комиссара Внутренних Дел Союза ССР - Генерального Комиссара Государственной Безопасности т.ЕЖОВА и Прокурора Союза ССР - т.ВЫШИНСКОГО от 5 февраля 1938 г. за № 60

о расстреле Икономиди Иван Ангелович

1878 года рождения, приведен в исполнение 28 февраля 1938 г. в 24 час.

КОМЕНДАНТ УНКВД ПО НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ.

Виписка з акту про виконання вироку Ікономіді І.А.

Вибіркова реабілітація репресованих у часи сталінського терору розпочалася вже у період хрущовської «відлиги» і торкнулася родини Ікономіді. У жовтні 1956 р. з Головної Військової прокуратури СРСР на ім’я начальника управління КДБ по Миколаївській області надійшли листи з вимогою перевірити законність справ Ікономіді А.А., Ікономіді І.А. та Ікономіді В.А. Після ретельної перевірки архівно-кримінальних справ засуджених Слідчим відділом УКДБ (виконавець – уже згадуваний лейтенант Єпішкін) були виявлені порушення процесуального законодавства, злочинну фальсифікацію та підтасування фактів слідчими, застосування незаконних методів ведення слідства.

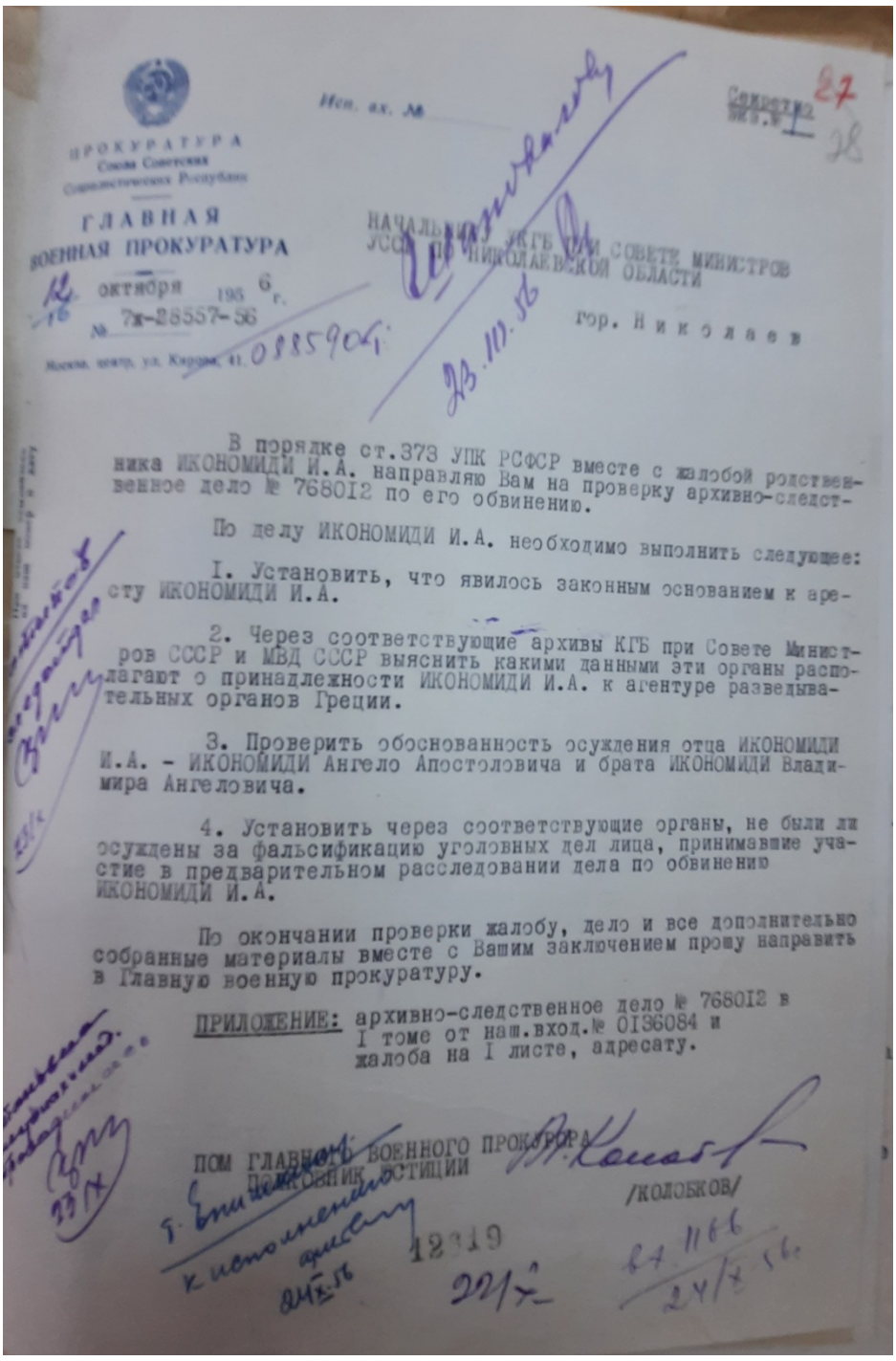

ПРОКУРАТУРА
Союза Советских
Социалистических Республик

ГЛАВНАЯ
ВОЕННАЯ ПРОКУРАТУРА

16 октября 1956 г.
№ 7к-28557-56

Москва, центр, ул. Кирова, 41.

Исх. вх. №

Секретно

НАЧАЛЬНИКУ УКГБ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ
УССР ПО НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

гор. Николаев

В порядке ст.373 УПК РСФСР вместе с жалобой родственника ИКОНОМИДИ И.А. направляю Вам на проверку архивно-следственное дело № 768012 по его обвинению.

По делу ИКОНОМИДИ И.А. необходимо выполнить следующее:

1. Установить, что явилось законным основанием к аресту ИКОНОМИДИ И.А.

2. Через соответствующие архивы КГБ при Совете Министров СССР и МВД СССР выяснить какими данными эти органы располагают о принадлежности ИКОНОМИДИ И.А. к агентуре разведывательных органов Греции.

3. Проверить обоснованность осуждения отца ИКОНОМИДИ И.А. - ИКОНОМИДИ Ангело Апостоловича и брата ИКОНОМИДИ Владимира Ангеловича.

4. Установить через соответствующие органы, не были ли осуждены за фальсификацию уголовных дел лица, принимавшие участие в предварительном расследовании дела по обвинению ИКОНОМИДИ И.А.

По окончании проверки жалобу, дело и все дополнительно собранные материалы вместе с Вашим заключением прошу направить в Главную военную прокуратуру.

ПРИЛОЖЕНИЕ: архивно-следственное дело № 768012 в I томе от наш.вход.№ 0136084 и жалоба на I листе, адресату.

ПОМ ГЛАВНОГО ВОЕННОГО ПРОКУРОРА
ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ /КОЛОБКОВ/

Лист з вимогою перевірити законність справ Ікономіді А.А., Ікономіді І.А. та Ікономіді В.А.

13 вересня 1957 року рішенням Військового трибуналу Воронезького воєнного округу постанова НКВС СРСР та Прокурора СРСР від 5 лютого 1938 року щодо Ікономіді Ангела Апостоловича, Ікономіді Івана Ангеловича та Ікономіді Володимира Ангеловича була скасована за відсутністю складу злочину з повною реабілітацією посмертно.

О.П. Тригуб

УАПЦ у протоколах допитів Миколи Лагути (за матеріалами справи СВУ 1929-30 рр.)

Вже багато років на порядку денному української історичної науки стоїть питання вивчення історії Української автокефальної православної церкви (УАПЦ), де найбільш заплутаним періодом є міжвоєнна доба, тобто епоха першої генерації УАПЦ. При цьому найменш вивченими у регіональному розрізі є периферійні території, де автокефалія мала незначну кількість прихильників – південно-східні креси УСРР.

Історія УАПЦ на Півдні України протягом останніх десятиліть вже знайшла окремих своїх дослідників. Якщо не зосереджувати свою увагу на «класиках» історії української автокефалії міжвоєнного періоду (О. Ігнатуша, І. Преловська, А. Киридон), які показали процеси на загальноукраїнському тлі, мало приділяючи уваги периферійним територіям, то необхідно згадати південноукраїнських дослідників, які зосередили свою увагу саме на північночорноморських подіях – О. Балягузову, О. Тригуба, М. Михайлуцу, О. Музичка, Д. Кузовенкова. Натомість жоден з вказаних авторів не використовував у своїх працях слідчі матеріали у масштабній справі «Спілки Визволення України», де діяльність УАПЦ була одним із ключових напрямків «антирадянської та буржуазно-націоналістичної» сутності «СВУ». Таким чином, *метою нашої розвідки* ставимо оприлюднення матеріалів допитів Миколи Лагути, які проводилися протягом жовтня-грудня 1929 р., що розкривають питання розбудови та діяльності миколаївської парафії УАПЦ, що була сформована навколо Адміралтейського собору Св. Григорія (Юри).

У кінці вересня – на початку жовтня 1929 р. у Миколаєві й інших містах були арештовані визначені чекістами за «матеріалами агентурної роботи» головні фігуранти миколаївської філії «СВУ»: директор краєзнавчого музею Феодосій Камінський, педагог, краєзнавець і просвітянин, філолог Микола Лагута, просвітянин, учитель Зиновій Гудзь-Засульський і науково-педагогічний працівник Петро Близнюк, який залишив Миколаїв у середині 1920-х років, але підтримував з миколаївською інтелігенцією дружні та професійні зв’язки. На роль ключових діячів «СВУ» було обрано М. Лагуту та П. Близнюка, які виявилися найбільш контактними (у сенсі надання показань під час допитів) й одіозними фігурами, оскільки за часів національно-визвольних змагань 1917-21 рр. тісно співпрацювали з українськими урядами гетьмана Скоропадського та Директорією Петлюри.

Під час слідчих дій одним із найбільш говірливих виявився Микола Лагута (детальніше про нього[223]). Опитуючи заарештованого, слідчі цікавилися серед іншого й контактами фігурантів справи з автокефальною громадою Миколаєва, їхньою участю у розбудові парафії, зв'язками з Всеукраїнської Православною Радою та її лідерами – Морозом, Чехівським, митрополитом Липківським й іншими. Надані Лагутою матеріали доповнюють і надають додаткових відтінків розвою автокефального руху Південної України, адже у 1922-1925 рр. Миколаїв був єпархіальним центром, що охоплював своїм підпорядкуванням край УАПЦ під назвою «Степ».

На відміну від багатьох інших фігурантів справи «СВУ» у Миколаївській окрузі, М. Лагута ніколи не був пов'язаний з автокефальним рухом[224], про що він чітко зазначив у відповіді на питання про його «ставлення й участь в автокефальній церкві у минулому та теперішньому». Просвітянин зазначав: «До автокефальної церкви відношення я не мав. Членом громади не був. У справах її участі не приймав. З цікавості, як і багато партійних, перший час декілька разів заходив до церкви. Автокефальний рух вважав тоді і тепер проявом буржуазної, консервативної ідеології. Про те, як я ставлюся до релігії і як ставився раніше свідчить той факт, що я з часів перебування в університеті з 1914 року розірвав все з релігією. Якщо потрібні якісь докази, то можу повідомити наступне: моя дружина єврейка, живу я з нею декілька років. Про релігійні переконання у мене не можна говорити. Вина моя тільки у тому, що я дійсно у 1921 році із цікавості заходив до церкви, де були автокефалісти»[225].

У той же час Лагута з багатьма провідниками автокефального руху Півдня України підтримував постійні, або періодичні зв'язки, серед яких називав Гука, Троценка, Райченка, Щербаня, Гурича, Бучила. Про характер їхніх відносин Лагута зазначав наступне: «[Зустрічався з ними] найчастіше на вулицях, бо деякі з автокефалістів були раніше просвітянами. При зустрічах обмежувалися загальними розмовами… Спільного з гр. Гуком, Троценком, Щербанем, Гуричем у мене, звісно, нічого не було. З гр. Бучило я

---

[223] Ласінська М.Ю. Тригуб О.П. Доля миколаївського краєзнавця (Микола Дмитрович Лагута). Краєзнавство. 2011. № 3. С. 105-109.

[224] Велику роль у становлення та розбудові автокефального руху на теренах не лише Півдня України, а й інших регіонів, відіграли тогочасні провідники місцевих громад «Просвіта». Просвітяни ставали у керма парафіяльних громад, боролися за церкви, подекуди приймали сан і ставали священнослужителями.

[225] Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ) Ф.6. оп. 1. Спр. 67098фп. Т. 145. Арк. 25.

зустрічався у справі організації Наукового Товариства, коли він приїхав, як приватна особа до м. Миколаєва»[226].

Отже бачимо, що підслідний повністю відмежовувався від учасників автокефального руху, хоча подальші матеріали свідчать про те, що з провідним діячем автокефалії на Миколаївщині Андрієм Гуком і єпископом Миколаївським і Херсонським Пилипом Бучилом йому приходилося мати справу постійно, з першим – як активним діячем українізаторського руху, а з другим – як науковцем, який приймав активну участь у діяльності ВУАН.

Відносно П. Бучила М. Лагута вносить окремі штрихи до його біографії, яка до сьогодні ретельно не вивчена, хоча певні спроби і були зроблені (детальніше про Пилипа Бучила див. праці автора[227]). Так, у свідченнях детально описано роль єпископа в організації у Миколаєві Наукового товариства імені Аркаса, яке виникло у 1923 р. та проіснувало усього рік. Саме Бучило привіз статут товариства, який було розроблено у ВУАН, але Лагута та Камінський відсторонили від діяльності єпископа, бо не бажали, щоб наукове товариство було пов'язане якимось чином з УАПЦ. Протягом року існування товариства Лагута спілкувався з Бучилом на наукові та організаційні теми: «Бесіди з Бучилом торкалися питань про наукову роботу тут, про чергові наукові книжкові новинки, про побутові питання, обговорення тих чи інших осіб. Спільне було… тільки прагнення працювати з історії місцевого краю, музейна справа»[228].

Пізніше М. Лагута охарактеризував автокефальний рух на Миколаївщині наступним чином: «Про стан автокефального руху у м. Миколаєві повідомляю наступне: особисто я в автокефальному русі в м. Миколаєві не приймав жодної участі. Декілька разів із цікавості ходив до церкви…

Відомості про автокефальний рух я черпав із розмов з А. Гуком . Гр.[омадянин] А. Гук повідомляв мені у загальних рисах про стан [парафіяльної] громади, про внутрішню боротьбу між окремими групами громади, про свою роль у раді громади.

---

[226] ГДА СБУ. Ф.6. оп. 1. Спр. 67098фп. Т. 145. Арк. 26.

[227] Тригуб О. Єпископ Миколаївський Пилип Бучило (1892-1983): відновлений життєпис. «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження»: збірник наукових матеріалів X Миколаївської обласної краєзнавчої конференції (Миколаїв, 20-21 жовтня 2016 р.) Миколаїв: Іліон, 2016. С.172-173.

Тригуб О. Єпископ Пилип Бучило в історії УАПЦ на Півдні України (20-ті роки XX ст.). Історико-культурна спадщина в контексті відродження самобутності регіонів України. Всеукраїнська науково-иетодична конференція «Могилянські читання-2015». Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра могили, 2015. С. 22-24

[228] ГДА СБУ. Ф.6. оп. 1. Спр. 67098фп. Т. 145. Арк. 27-32.

Гр. А. Гук довгий час приймав активну участь в автокефальному русі, говорив, що для нього має значення організація мас навколо громади більше з політичної, чим з релігійної точки зору. Казав, що громада тримається здебільшого завдяки його роботі у ній, що проти нього веде кампанію частина членів громади. За його словами, Гук мав на увазі таку діяльність, яка б послаблювала міць радянської влади. Це мій умовивід з його слів…»[229] (детальніше про Андрія Гука[230]). Пізніше важка ситуація у Миколаївському автокефальному соборі підтверджувалася і словами Близнюка: «Гр-н Близнюк казав, що на його думку, справи у місцевої автокефальної громади погані, що немає кому керувати нею»[231]. І далі: «Справи у місцевої автокефальної громади погані…, маса вже відійшла від неї»[232].

Пізніше Лагута додав наступне: «Приблизно у 1926 чи 1927 році в бесіді зі мною гр. Гук повідомив мені, що в автокефальній церкві служили панахиду по українському письменнику Франку, а фактично ця панахида була не по Франку, а по Петлюрі… Я відреагував на це фразою: «Як тобі це тільки вдається»…

Про роботу місцевої [автокефальної] громади інколи чув від Гука. Він розповідав про внутрішні негаразди у громаді, про боротьбу окремих груп за вплив, про те, що він відстоює цю громаду від розпаду, про те, що їздив декілька разів до Києва в Центральну Автокефальну Раду [мається на увазі Всеукраїнська Православна Церковна Рада – ВПЦР], як представник Миколаївської громади. Про конкретні директиви Центральної Автокефальної Ради відносно Миколаївської громади мені не говорив, до того ж я цим мало цікавився. Однак, допускаю думку, що ініціатива про панахиду по Іванову Франку у дійсності могла виходити не тільки від місцевих автокефальних кіл, але й із центру, з Києва, від [Автокефальної] Центральної Ради»[233]. У результаті, свідчення Лагути, як й інших заарештованих просвітян, привели до перегляду справи Андрія Гука, змінивши кардинально його вирок – з 5 років ВТТ до вищої міри покарання.

Пізніше Лагута додав: «Гук казав, що на зібраннях Центральної Парафіяльної Ради [мабуть мова йде про ВПЦР] відбувалися гарячі суперечки про роботу окремих парафій, говорив про те, що у роботі її приймав участь і Чехівський, працюючи в якості місіонера, що попи на

[229] ГДА СБУ. Ф.6. оп. 1. Спр. 67098фп. Т. 145. Арк. 48-49.
[230] Тригуб О. Андрій Гук – між СВУ і автокефалією. Реабілітовані історією. Миколаївська область. Т.7. Миколаїв: Іліон, 2017. С. 388-394.
[231] ГДА СБУ. Ф.6. оп. 1. Спр. 67098фп. Т. 145. Арк. 105.
[232] Там само. Арк. 109.
[233] ГДА СБУ. Ф.6. оп. 1. Спр. 67098фп. Т. 145 Арк. 53-54.

місцях повинні виконувати не тільки свої безпосередні обов'язки по церкві, але й об'єднувати маси навколо питань національної укр.[аїнської] культури.

Такий факт, як таємне служіння панахиди у [Миколаївському] соборі також наводить на думку про паралельну роботу церковну та національну в автокефальній церкві»[234]. Необхідно тут відзначити, що цю тезу підтримують практично усі сучасні дослідники історії УАПЦ.

Згадав Лагута і про соціальний ґрунт автокефального руху, підтверджуючи загальновідому тезу про роль «Просвіти» як організаційного базису УАПЦ: «Близнюк казав мені про те, що частина української інтелігенції пішла працювати у 1921-22 рр. до автокефальної церкви, та вести відповідну пропаганду за розширення укр.[аїнського] націоналістичного руху»[235]. Пізніше це твердження було доповнене: «Частина української (національної, звичайно) інтелігенції пішла в попи, щоби вести націоналістичну пропаганду, прикриваючись формою автокефальної церкви. Таку роботу ведуть чимало попів на місцях, впливаючи на селянські маси, а в Центральній Автокефальній Раді – Чехівський, Мороз. Гр. Чехівський виступає з прилюдними проповідями регулярно в церкві, а Мороз робить в Раді. Мета Чехівського й Мороза – під прапором автокефальної церкви вести політичну роботу, використовувати всі легальні умови, спрямовувати думки людей в національне річище, гуртувати навкруги церкви кадри націоналів-українців, не залишати їх без свого впливу»[236] .

Фігурують у свідченнях і тези про завдання автокефального руху: «По автокефальній лінії необхідно прагнути на Миколаївщині до організації церковних громад тут у місті та на селі. До об'єднання парафіян навколо церкви та через неї використовувати усі можливості проводити шовіністичні ідеї цієї організації [СВУ]»[237].

Цікавим є фрагмент щодо ролі держави в обмеженні діяльності УАПЦ: Близнюк «казав, що автокефальний церковний рух поширюється, хоча й незначно. На перешкоді часто стоїть влада, що не дає можливості відкривати нові парафії, заарештовує окремих діячів, напр. Липківського, примушує окремих діячів одійти од церковної роботи і не виступати ніде – напр. Чехівського Гр., Липківський же зовсім одійшов од церковної роботи. Такі перешкоди часто трапляються і на місцях. Дехто з попів кидає свої парафії,

---

[234] Там само. Арк. 60-61.
[235] Там само. Арк. 60.
[236] Там само. Арк. 132.
[237] ГДА СБУ. Ф.6. оп. 1. Спр. 67098фп. Т. 145. Арк. 75.

одмовляється од роботи, скидає з себе попівський сан, бо зазнає чимало перешкод в житті. В містах не видно церковного руху. В селах так само небагато парафій. Окремі діячі, як гр. Липківський, напр. своїми поїздками підживляли цей рух. Але за останніх часів почалися непорозуміння в Центральній Автокефальній Раді (які саме не говорив), створилися течії, групи. Про місцеву автокефальну громаду зазначав, що тут нічого, на його думку, не робиться, що всі сплять, нема кому робити… Нічого тут у Миколаєві не робиться по лінії автокефальній…»[238] .

Таким чином, дані матеріали доповнюють наші знання про становлення та розвиток Української автокефальної православної церкви, її подвижників, труднощі та перешкоди, які траплялися на шляху розбудови української незалежної церкви. У підсумку керівниками Миколаївської філії «СВУ» чекісти призначили М. Лагуту та науково-педагогічного працівника Петра Близнюка. Членів цієї організації звинувачували у намірі повалити радянську владу, підготовці контрреволюційного перевороту та реставрації буржуазно-капіталістичного ладу[239]. У результаті Лагута був засуджений лише на три роки умовно й повернувся до Миколаєва, де його було завербовано органами НКВС в якості агента[240] (мабуть віддячили за змістовні показання), а Близнюк отримав шість років суворої ізоляції, був етапований до Казахстану, де й згинув.

Розділ ІІ

МОВОЮ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Справа № 2161 за звинуваченням Ікономіді Ангела Апостоловича у шпигунській діяльності

№ 1

Постанова про початок попереднього слідства.

---

[238] Там само. . Арк. 129, 129 зворот, 134.

[239] Ніколаєв І.Є., Сліпущенко С.М. Викриття органами держбезпеки «антирадянських, націоналістичних організацій» серед освітян та творчої інтелігенції Миколаївщини. Реабілітовані історією. Миколаївська область. Т.7.. Миколаїв: Іліон, 2017. С.56.

[240] Про вербування М. Лагути вказано у справі оперативної перевірки 1936 р. І хоча справа не збереглася (по крайній мірі вона на сьогодні не виявлена), але наявна довідка у справі Х. Гудзь-Засульського свідчить, що «з органами [НКВС] співробітничали у минулому надалі заарештовані Лагута, Северин, Х. Гудзь-Засульський». Також серед агентів у довідці згадуються і вчителі І. Миронець та П. Кравченко, яким «зі сторони оперативних працівників давались завдання бувати у вчителів і будь-якими засобами домагатися їх спілкування між собою» [2, арк. 135].

Також цікавим є те, що публікуючи вищезгадану довідку у 2005 р., укладачі тому «Реабілітовані історією. Миколаївська область» скромно опустили цю неприємну інформацію із документа [5, с. 284-285].

13 грудня 1937 р.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(о начатии предварительного следствия)

Гор. *Николаев 13 декабря 1937* года. Я, *Нач. 3 отд. 3 отдела УГБ* НКВД УССР *Горбонос* рассмотрев материалы о преступной деятельности гр. *Икономиди Ангела Апостоловича 1873 года рождения, уроженец г. Киркилис (Греция), по нац. грек, греческого подданства, бухгалтер торгпорта, проживает Черниговская ул. 10.*

Проявившейся в том, *что он занимается шпионской деятельностью в пользу одного из буржуазных государств.*

И усматривая в совершенных обвиняемым *Икономиди Ангелом Апостоловичем* действиях признаки преступлений, предусмотренных ст.ст. 54-6 УК УССР

ПОСТАНОВИЛ

На основании ст. ст. 93п. 2 и 108 УПК УССР начать по настоящему делу производство предварительного следствия.

Копию настоящего постановления направить *Областному* Прокурору.

Нач. 3 отделения 3 отдела УГБ
м-лейтенант госбезопасности *Горбонос*
Согласен. *Нач. 3 отдела УГБ НКВД*
Лейтенант госбезопасности *Кушнир*
Утверждаю. *Начальник УНКВД*
Капитан госбезопасности *Фишер*

Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО). Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 1.

№ 2

Постанова про обрання запобіжного заходу

13 грудня 1937 р.

П О С Т А Н О В Л Е Н И Е

(об избрании меры пресечения)

Гор. Николаев 13 декабря 1937 года.

Я, зам. нач. 3 отдела НКВД УССР Глина

Рассмотрев материалы по обвинению гр-на ИКОНОМИДИ Ангела Апостоловича, 1873 года рождения, ур. Гор. Киркилис /Греция/, грека, греч. Подданного, бухгалтера Торгморпорта, прожив. Черниговская, 10

в преступлениях, предусмотренных ст.ст. 54-6 УК УССР, проявившихся в том, что он, будучи связан с иностранными моряками, проводил шпионскую деятельность в пользу иностранного государства

и что пребывание ИКОНОМИДИ на свободе может повлиять на дальнейший ход следствия

На основании изложенного и руководствуясь ст.ст. 143,145 и 156 УПК УССР

П О С Т А Н О В И Л:

1.Избрать мерой пресечения способов уклонения от суда и следствия по отношению к обвиняемому ИКОНОМИДИ – содержание под стражей в тюрьме гор. Николаева.

2. Настоящее постановление представить Николаевскому областному прокурору.

ЗАМ. НАЧ. 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД

МЛАДШИЙ ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ *підпис* /ГЛИНА/

УТВЕРЖДАЮ. НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ

НКВД УССР ПО НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

КАПИТАН ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ *підпис* /ФИШЕР/

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 2.

№3

Анкета заарештованого А.А.Ікономіді

15 грудня 1937 р.

АНКЕТА АРЕСТОВАННОГО

1. Фамилия *Икономиди*

2. Имя и отчество *Ангел Апостолович*

3. Дата рождения месяц *май* год *1873*

4. Место рождения *гор. Киркилис – Турция*

5. Место жительства *гор. Николаев Черниговская 10*

6. Профессия и специальность служащий

7.Место службы и должность или род занятий *кассир «Металлопромкомбината» гор. Николаев*

8. Паспорт –

9. Социальное происхождение *отец был меховщиком. Имущества не было.*

10.Социальное положение *служащий, имущества не имею*

11. Образование *низшее*

12. Партийность *беспартийный*

13. Национальность и гражданство *Грек. Подданство греческое*

14. Категория воинского учета *Не состоит*

15. Служба в белых и других армиях, участи в бандах и восстаниях против Соввласти(когда и в качестве кого) *Не служил*

16. Каким репрессиям подвергался при Соввласти: судимость и др. (когда, каким органом и за что) *Не подвергался*

17. Состав семьи *жена – Татьяна Ефимовна 53 г.*

Подпись арестованного *підпис*

1. Особые внешние приметы_____

2. Когда и кем арестован *3 отд. УНКВД 15/XII-37 г.*

3. Где содержится под стражей *тюрьма гор. Николаева*

4. Особые примечания _____

Подпись сотрудника, заполнившего анкету *підпис* *15/XII-37 г.*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 8.

№ 4

Протокол допиту А.А.Ікономіді

19 грудня 1937 року

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Обвиняемого ИКОНОМИДИ Ангела Апостоловича, 1873 г. рождения, уроженец гор. Киркилис – Турция, проживает в г. Николаеве, ул. Шолом-Алейхема, грек, подданства греческого, до ареста работал кассиром «МЕТАЛЛОПРОМКОМБИНАТА» г. Николаева, из кустарей, сам служащий, женат – жена ИКОНОМИДИ Татьяна Ефимовна, сын Иван, сын Владимир, сестра ИКОНОМИДИ Касандра, прож. в г.Пирей – Греция. Образование низшее, б/п, не судим, в Красной армии не служил.

от 19 декабря 1937 г.

Вопрос: Чем Вы занимались до революции?

Ответ: До 1917 года я в Николаеве являлся ответственным служащим крупного хлебопромышленника грека КУППЕ, при поддержке которого и помощи дяди грека – богача ДИМИТРИАДИ, у меня к моменту революции

было состояние в 25 тысяч руб., находящихся в банке. Октябрьская революция лишила меня этого состояния, т. к. деньги в банке были конфискованы.

Вопрос: Во время пребывания в г. Николаеве в 1918 году греческих оккупационных войск, Вы продолжали служить в фирме КУППА?

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 12.

Ответ: Да, продолжал заниматься хлебными операциями, являясь ответственным служащим указанной хлебной фирмы.

Вопрос: Совершали ли Вы торговые операции с командованием греческих оккупационных войск?

Ответ: Нет, никаких торговых операций я с оккупантами не совершал.

Вопрос: Вы говорите неправду. Нам известно, что Вы являлись поставщиком продовольствия для греческих оккупационных войск. Вы подтверждаете это?

Ответ: Я категорически это отрицаю.

Вопрос: Ведь Вы не только являлись поставщиком продовольствия, Вы были также переводчиком при штабе греческих оккупационных войск. Вы и дальше будете упорствовать?

Ответ: Никакого отношения к штабу оккупационных греческих войск в Николаеве я не имел. Меня оговорили.

Вопрос: Тогда чем Вы объясните получение похвальной грамоты от штаба оккупационных греческих войск за успешное и полноценное снабжение войск продуктами?

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 13.

Ответ: Сознаюсь, что во время пребывания в гор. Николаеве в 1918 г. греческих оккупационных войск, я вошел в контакт с командованием, являлся переводчиком при штабе и поставщиком продовольствия для оккупационной армии. За эту свою плодотворную работу я действительно получил грамоту от штаба войск, а также отзыв от генерала МУМЕКА, которого при моем содействии во время его болезни перевезли из с. Водопой в г. Николаев. Кроме того, я также являлся одним из инициаторов чествования греческого командования Николаевской греческой колонией, для которого в ресторане был организован пышный обед.

На этом моя связь с греческими оккупантами прекращается. После их эвакуации, я продолжал работать в упомянутой выше хлебной фирме.

Вопрос: Вы снова неискренни. Совершенно точно известно, что при эвакуации греческих оккупационных войск из Украины, Вы бежали вместе с ними за кордон. Вы обвиняетесь в проведении шпионской деятельности в пользу греческой разведки. Приступайте к показаниям.

Ответ: Шпионом я никогда не был, я буду давать показания только о своей связи с оккупационными греческими войсками. Эта связь относится к 1918-1919 гг. Я признаю, что действительно, будучи скомпроментирован

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 14.

своей связью с оккупантами , я при эвакуации их из Украины – бежал из Николаева вместе с частями греческих войск и через Одессу попал в Румынию, оттуда перебрался в Галицию, а затем переехал в Константинополь.

В Константинополе я пробыл около 4 месяцев и в августе 1919 г. узнав, что Севастополь занят белыми войсками, я выехал туда вместе с другими лицами, бежавшими от Соввласти в Турцию. Из Севастополя я вернулся в г. Николаев, где в то время также находились белые войска генерала Слащева.

В Николаеве я связался с офицером контрразведки ОБОШИДЗЕ и приставом Московской части ПЕТРОВЫМ, которые, зная мои обширные связи, предложили мне принять участие в организации вымогательства взяток у местных богачей, на что я дал свое согласие.

После эвакуации белых и занятия города красными войсками, я в компании с одним местным гражданином ШИШМАНОМ, начал спекулировать различными товарами и занялся обменом совзнаков на царские деньги. Когда наши спекулятивные дела провалились, я. Опасаясь ареста бежал из города в село Водопой. Вернувшись в город, я был задержан сотрудником ЧК, но при конвоировании бежал.

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 15.

Вот все, что я могу показать о своей связи с греческими оккупационными войсками, белой контрразведкой и в чем признаю себя виновным.

Вопрос: Вам ничего не удастся скрыть от следствия. Вы как шпион изобличены. Ваши сообщники Вас выдали. Следствие предъявляет Вам выдержку из показаний участника Вашей шпионской группы – ФИНИДИСА Ильи и даст Вам возможность убедиться, что Ваша шпионская деятельность нам известна.

Ваше упорство Вам не поможет.

Ответ: Упорствовать дальше я не намерен, я решил давать откровенные показания о своей причастности к деятельности греческой разведки в г. Николаеве.

Вопрос: Когда и кем Вы были привлечены к шпионской деятельности?

Ответ: К шпионской деятельности в пользу греческой разведки я был привлечен в начале 1935 года вернувшимся в г. Николаев из Греции

СИДОРОПУЛО Диогеном Филипповичем, которого я знаю с 1925 года как одного из влиятельных лиц в местной Николаевской греческой колонии.

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 16.

Зная мое контрреволюционное прошлое и враждебное отношение к соввласти, СИДОРОПУЛО в 1934 г. предложил мне поехать с ним в Грецию, где он хотел зафрахтовать несколько грузовых пароходов, причем заявил, что берет на себя хлопоты по оформлению выездных виз, что для него не представляет никакого затруднения, т.к. он имеет близкое отношение к греческому консулу в Москве – КАМПСАМБЕЛИСУ и за 2 дня получит визы на въезд в Грецию. Еще до того, СИДОРОПУЛО неоднократно хвастал своими связями в греческой миссии в Москве. Он мне лично рассказывал, что бывал в Москве в командировках от завода «Марти», он посещал греческое консульство.

Я согласился ехать с СИДОРОПУЛО в Грецию и мы условились, что он придет ко мне и мы напишем заявление в консульство с ходатайством о выезде в Грецию. Однако в условное время СИДОРОПУЛО не пришел. Через несколько месяцев, в одной из встреч с СИДОРОПУЛО, он заявил, что был арестован НКВД, что его временно освободили, и намечается к выселению в Сибирь, но он собирается поехать в Москву с ходатайством выслать его в Грецию. Вскоре, снова встретившись с СИДОРОПУЛО, он мне сообщил, что был в Москве и ему разрешен выезд в Грецию и что он в ближайшее время выезжает в Пирей, где проживает его отец и мать.

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 17.

Имея в Пирее сестру, я просил его посетить ее, выяснить, как она там живет, и передать ей привет.

Месяцев через 6, СИДОРОПУЛО неожиданно для меня снова появился в г. Николаеве и рассказал мне, что он был в Пирее, виделся там с моей сестрой, которая там живет в тяжелых материальных условиях и рекомендовал мне начать хлопотать об ее выезде в СССР. В одной из бесед СИДОРОПУЛО под большим секретом рассказал мне, что, будучи в Пирее, он там был завербован Пирейским разведывательным пунктом, который перебросил его для шпионской деятельности в СССР. Получив задание создать в Николаеве шпионскую группу по сбору сведений, интересующих греческую разведку, в частности о военных заказах и поставках военных материалов для Турции.

Рассказав это, СИДОРОПУЛО предложил мне вступить в создаваемую им разведывательную группу, на что я охотно дал свое согласие.

Вопрос: Будучи завербован СИДОРОПУЛО для шпионской деятельности, какое Вы получили от него задание?

Ответ: Получив от меня согласие на проведение шпионской деятельности, СИДОРОПУЛО поручил мне собирать сведения о движении грузов за границу,

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 18.

т.к. я в то время работал в торговом порту, а также выявлять настроения греческих моряков посещающих Николаевский порт греческих судов.

Вопрос: Как Вы исполняли задания СИДОРОПУЛО, и какими шпионскими сведениями Вы его снабжали?

Ответ: Работая в порту в качестве инкассатора, я был в курсе грузооборота в торговом порту и при встречах с СИДОРОПУЛО я информировал его, какие суда посетили Николаевский порт, какие грузы они везли и куда они следуют.

Встречаясь с моряками греческих судов, в разговорах выявлял их политические настроения, одновременно проводил среди них антисоветскую агитацию. О своих наблюдениях над греческими моряками я информировал СИДОРОПУЛО при встрече с ним.

Вопрос: Кого Вы лично привлекали к сбору шпионских сведений?

Ответ: Я лично никого к шпионской деятельности не привлекал, однако, будучи в приятельских отношениях с ФИНИДИСОМ Ильей Ставровичем, я в одной из бесед с ним рассказал ему о том, что СИДОРОПУЛО, будучи в Пирее, был там завербован греческой контрразведкой и переброшен обратно в СССР для шпионской работы

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 19.

При этом я всячески расхваливал СИДОРОПУЛО как умного, честного человека, хорошего патриота своей родины и рекомендовал ФИНИДИСУ встречаться с СИДОРОПУЛО и всячески помогать ему в его шпионской работе. От ФИНИДИСА я не скрыл, что я завербован СИДОРОПУЛО и снабжаю его сведениями шпионского характера. ФИНИДИС мне признался, что и он завербован СИДОРОПУЛО и помогает ему в сборе шпионский сведений.

Вопрос: Что Вам конкретно известно о шпионской деятельности ФИНИДИСА Ильи?

Ответ: ФИНИДИС вел активную шпионскую деятельность. Располагая обширными связями в среде греческих колоний не только Николаева, Херсона, но и в среде Крымских греков. Дом ФИНИДИСА всегда являлся местом стечения греческих националистов, к нему очень часто приезжали греки из Херсона и Крыма. Дом ФИНИДИСА также являлся местом систематических встреч с командным составом греческих пароходов, прибывающих в Николаев. Здесь завязывались многочисленные связи между

моряками и местно греческой колонией. Здесь информировали друг друга о политических новостях, велась широкая националистическая работа, тут же снабжались греческие моряки сведениями шпионского характера.

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 20.

Помимо националистической и шпионской работы, дом ФИНИДИСА являлся местом, где заключались большие сделки на контрабандные товары и нелегальные переброски людей за границу.

Я лично на дому у ФИНИДИСА встречался с греческими моряками, информировал их о политических настроениях греческой колонии, жаловался на тяжесть жизни при соввласти, в мрачных красках обрисовывал жизнь в СССР и выражал намерение выехать из СССР в Грецию.

Такую же клеветническую информацию распространяли ФИНИДИС и другие, связанные с иностранными моряками, как БАРБЕРИГО и другие.

Иностранные моряки советовали нам обратиться за защитой в Консульство.

В одной из таких бесед с греческими моряками я, высказывая свои контрреволюционные взгляды, заявил, что если бы я очутился в Греции, то жил бы там безбедно, сотрудничая в печати, которой снабжал бы сведениями о жизни в Советском Союзе.

В 1934 году у меня на квартире гостили капитан и механик греческого парохода с женами, в беседе с ними я также снабжал их клеветническими данными о положении в СССР.

Через ФИНИДИСА шла нелегальная переписка с Грецией, письма передавались через моряков

підпис Ікономіді

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 21.

Я был свидетелем, когда к нему приходила какая-то женщина и приносила письма для передачи СИДОРОПУЛО, когда он находился в Пирее, и получала через ФИНИДИСА ответ. Знаю, что эта женщина не родственница СИДОРОПУЛО и переписка эта, очевидно, носила деловой характер.

К ФИНИДИСУ приезжали греки из Херсона, Крыма и др. мест, останавливались у него, через него связывались с греческими моряками и при его содействии нелегально выезжали за границу и отправляли ценности.

В 1935 году у ФИНИДИСА гостили два турка, которые скупали золотую валюту и при его содействии выехали нелегально в Турцию.

Помню случай, когда в Николаев прибыл греческий пароход, на котором была доставлена большая партия контрабанды медикаментов, которая была реализована через племянника ФИНИДИСА – ФИНИДИСА Савву.

Допрос прерывается.

Протокол допроса с моих слов записан правильно, мною лично прочитан, в чем и расписываюсь.

підпис Ікономіді

ВРИД ЗАМ НАЧ 3 ОТДЕЛА УНКВД ПО НИК. ОБЛ.
ДОПРОСИЛИ:
МЛ. ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСН.
(ГЛИНА) *підпис*

И СТ. ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСН.
(ХУСИД) *підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 22.

№ 5

Виписка з протоколу допиту Ікономіді А.А.

19 грудня 1937 року

Вопрос: Что Вам известно о нелегальной связи БАРБАРИГО Занеса за границей?

Ответ: Мне лично известно, что БАРБАРИГО получал через греческих моряков из-за границы деньги, которые потом он раздавал бывшим людям, пострадавшим от Соввласти в виде помощи.

К нему из греческих пароходов, часто являлись в лавку, церковь и на дом моряки, которых он выдавал за своих земляков. Вообще БАРБАРИГО имел широкие связи с греческими моряками.

В Николаеве проживала полька ПЛИГИНСКАЯ, которая получала денежную помощь от находящейся в Греции дочери Калогарас, бывшая ученица ПЛИГИНСКОЙ. После ее смерти БАРБАРИГО, скрыв факт ее смерти, написал Калогерас о том, что она больна, не может сама писать и ходить получать деньги и поэтому она просит посылать ей помощь на имя БАРБАРИГО, который вместе с попом Романовским присваивали себе эту помощь. Я знаю лично два случая получения такой помощи для ПЛИГИНСКОЙ не через Торгсин, а непосредственно через греческого моряка.

Допрос прерывается.

Допросил: ст. лейтенант госбезопасности / ХУСИД/ *підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 29.

№ 6

Протокол допиту Фінідіса І.С.

17 грудня 1937 року

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

ОБВИНЯЕМОГО ФИНИДИСА ИЛЬИ СТАВРОВИЧА

От 17декабря 1937 г.

1879 г. рожд., урож. Трапезунд, проживает в г. Николаеве, гражд.греческого подданства, токарь, отец кустарь, женат, жена – ФИНИДИС Софья Спиридоновна, проживает в г. Николаеве, сыновья – Петр арестован органами НКВД, Ставр – проживает в Батуме. Образование низшее, б/п, в Красн. Армии не служил.

Вопрос: Вы арестованы в святи с тем, что на протяжении ряда лет проводили активную контрреволюционную шпионскую работу в пользу одного из буржуазных государств. Вы это подтверждаете.

Ответ: Да, подтверждаю. Моя антисоветская деятельность начинается еще с1922 г. когда я считался одним из активных деятелей греческой общины. Будучи председателем этой общины с 1922 по 1935 год я систематически проводил контрреволюционно-националистическую пропаганду не только среди греческого населения, но и среди украинцев, посещавших греческую церковь.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 38.

Проводимая мною антисоветская работа была направлена, главным образом, на создание националистических кадров для активной борьбы против соввласти и восстановления буржуазно-капиталистического строя.

В 1928 году я установил связь с иностранными моряками, посещавшими Николаевский порт, начал заниматься контрабандой, систематически покупая у них разные товары, которые впоследствии мною реализовывались на частном рынке. Кроме того, я также приобретал у них иностранную валюту, за которую покупал в Торгсине промтовары и продукты.

Тогда же я сблизился с одним капитаном греческого парохода, фамилии его не помню, который поле соответствующей меня обработки в контрреволюционном духе, привлек меня к шпионской работе в пользу Греции.

Вопрос: Какие контрреволюционно-шпионские задания Вы получили от капитана?

Ответ: От капитана греческого парохода я получал следующие задания:

а/ проводить антисоветско-националистическую пропаганду среди греков и украинцев, используя служебное положение, как председатель религиозной общины.

б/ информировать его о выпускаемой продукции оборонными заводами, расположенными в г. Николаеве и о политических настроениях рабочих.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 39.

Вопрос: Выполняли ли Вы эти задания?

Ответ: Да, полученные мною задания от капитана я выполнял и в последующих встречах с ним я информировал его о продовольственных затруднениях, имевших место в 1933 г. и недовольстве в связи с этим рабочих. Кроме того, я сообщал ему ряд данных шпионского характера о состоянии объектов оборонной промышленности. В частности, я дал ему сведения о новом строительстве на этих заводах и численности рабочей силы, указав, что на заводе «Андре-Марти» работает около 18 000 человек.

Не буду скрывать, что для сбора шпионских сведений по заводу «61» мною был привлечен мой сын ФИНИДИС Петр Ильич, работавший до 1933 г. на этом заводе в качестве слесаря.

Вопрос: Укажите места встречи с капитаном.

Ответ: С капитаном я периодически встречался у меня на дому до 1935 года, а когда я ему передавал сведения шпионского характера, то при этом присутствовал житель г. Николаева ИКОНОМИДИ Ангел Апостолович.

Вопрос: Следствием установлено, что Вы имели личную связь с греческим консулом.

На какой почве Вы были с ним связаны?

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 40.

Ответ: Всего я посетил греческое консульство в Москве три раза. Посещение консульства вызывалось необходимостью обмена документов и получения визы на выезд за границу. Вместе со мной посетил греческое консульство в 1934 г. житель г. Николаева МАНКОВСКИЙ Николай, по национальности поляк, передавший по просьбе БАРБАРИГИ Занеса Ивановича жалобу о незаконных действиях местной власти.

Вопрос: Кто еще кроме Вас причастен к шпионской деятельности?

Ответ: Мне известно, что шпионской работой в пользу Греции занимался также жит. Г.Николаева БАРБАРИГО Занес Иванович – староста греческой религиозной общины.

БАРБАРИГУ З.И. очень часто посещал капитан греческого парохода, причем встречи всегда осуществлялись в греческой церкви, где БАРБАРИГО отчитывался перед ним о своей шпионской деятельности.

О связях БАРБАРИГИ с агентами греческой разведки хорошо известно МАНКОВСКОМУ Николаю и ИКОНОМИДИ Ангелу Апостоловичу.

Вопрос: Известно, что, кроме всего, Ваша квартира являлась явкой агентов греческой разведки.

Подтверждаете ли Вы это?

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 41.

Ответ: Да, подтверждаю. Действительно в 1928 г. у меня на квартире в течение 15 дней скрывался агент греческой разведки – ФИНИДИС, который впоследствии нелегально возвратился в Грецию.

ФИНИДИСА я приютил у себя на квартире по записке моего родственника САУЛИТИ Анастаса Петровича, тогда проживавшего в г. Херсоне, выехавшего в 1936 г. в Грецию.

Вопрос: Назовите лиц, с коими встречался ФИНИДИС во время его пребывания у Вас на квартире?

Ответ: Связи ФИНИДИСА по г. Николаеву мне не известны, он ежедневно уходил утром и возвращался домой 12-1 ночи.

Мне ФИНИДИС рассказывал, что он прибыл в Николаев, имея цель нелегально возвратиться за границу на одном из иностранных пароходов, предупредив меня, чтобы я по этому поводу ни с кем не делился.

Вопрос: Следствием также установлено, что Вы занимались нелегальными переправами лиц за границу.

Вы это подтверждаете?

Ответ: Да, подтверждаю. В 1928 г. по договоренности с капитаном греческого парохода, с коим был связан по шпионской работе, нелегально отправил в Грецию своего сына – ФИНИДИСА Ставра Ильича. Кроме того, в том же году, таким же путем я способствовал к нелегальному уходу за границу

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 42.

КАЛАМИНИДИСА Иракла Панайотовича и оказал ему денежную помощь.

Вопрос: Известен ли Вам СИДОРОПУЛО Диоген?

Ответ: СИДОРОПУЛО Диогена я знаю с 1933 г., когда он работал бухгалтером на заводе «Андре Марти». В 1934г. СИДОРОПУЛО легально выехал в Грецию, откуда возвратился в 1935 г. При встрече с ним он мне рассказывал, что, будучи в Греции. Он встречался с моим сыном Ставро, проживающим в Пирее, работающим в одной пекарне.

Вопрос: Что Вам известно о контрреволюционной деятельности СИДОРОПУЛО Д. ?

Ответ: С СИДОРОПУЛО я никогда никаких контрреволюционных разговоров не вел и о его антисоветской работе ничего не знаю.

Показания записаны с моих слов верно и мною прочитаны, в чем и расписываюсь ФИНИДИС.

ДОПРОСИЛ:

НАЧ. 3 ОТД. 3 ОТД. УНКВД НИК. ОБЛ.

МЛ. ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВ. БЕЗОПАСНОСТИ

(ГОРБОНОС)

Верно: *підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 43.

№ 7

Протокол допиту Маргеліса Д. П.

21 грудня 1937 року

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

ОБВИНЯЕМОГО МАРГЕЛИСА ДМИТРИЯ ПАНАЙОТОВИЧА

1866 г. рождения, уроженец Остров-Левкос-Греция, прож. В г. Николаеве, Плехановская 98, грек, подданства греческого, сторож электросети г.

Николаева, сын крестьянина, до революции повар - содержатель ресторана. После революции – повар, имел свою столовую-кафе. Жена Екатерина Киноповна, 48 лет, образование низшее, б/п. В Красной Армии не служил, в белах армиях не служил.

Вопрос: Следствие располагает данными, что Вы в 1919 году принимали активное участие в контрразведке белых. Вы в этом признаете себя виновным?

Ответ: Да! Я признаю себя виновным в том, что в 1919 году, когда г. Николаев был занят греческими оккупационными войсками, я принимал участие в работе греческой контрразведки. Будучи в то время владелец кафе-ресторана, ко мне часто приходили жители г. Николаева, которых я знал, как сочувствующих Соввласти, принимали участие в советских демонстрациях, я немедленно ставил в известность

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 44.

государственную стражу. В том же году я был также близко связан с греческим консулом г. Николаева ЗИМОПОЛО, с которым при отступлении белогреков, вместе со мной отступил В Грецию, г. Салоники, там я пробыл 5 месяцев и возвратился обратно в г. Николаев после занятия его войсками генерала Врангеля, где я проживал безвыездно до моего ареста.

Вопрос: Вы обвиняетесь еще в том, что на протяжении ряда лет систематически занимались контрреволюционной и шпионской работой. Дайте правдивые показания.

Ответ: Будучи антисоветски и националистически настроен, до дня моего ареста я систематически занимался антисоветской работой, я проводил агитацию среди греческой прослойки против проводимых мероприятий партией и правительством. В 1931 году мною были получены из Греции

контрреволюционные газеты, я их распространял среди греков. Всегда высказывал надежду на поражение Советской власти в предстоящей войне и захвата Украины Грецией и др. контрреволюционные разговоры.

Вопрос: Конкретно расскажите следствию, кто и при каких обстоятельствах Вас завербовал, и какую Вы проводили шпионскую работу.

Ответ: В 1933 году, месяца не помню, после возвращения из Москвы от греческой миссии БАРБАРИГО Занеса Ивановича,

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 45.

Он меня встретил по Советской ул., высказывая сожаление по поводу того, что хотят забрать греческую церковь, нанося площадные оскорбления по адресу Светской власти, сказал: «Это просто издевательство, задумали забрать нашу церковь, я был у греческого консула в Москве и просил его ходатайствовать перед правительством об оставлении нам церкви, он обещал, но не знаю, чем кончится это». К этому добавил: «Нам, грекам, иностранно подданным нужно объединиться, чтобы в первую очередь отстоять нашу церковь и стал меня обрабатывать вступить в какую-то организацию, которая будет организованно защищать интересы иностранно подданных греков, через греческую миссию». После непродолжительных разговоров с ним я дал согласие вступить в эту организацию, на мой вопрос, какую работу я должен буду проводить, БАРБАРИГО ответил, что он от имени организации мне поручает собирать сведения о подсчетах работы электросети, о наличии стратегических мостов, побывать в очередях, интересоваться настроениями рабочих и какие бывают антисоветские разговоры, узнавать какие грузы отправляются в Турцию из военных заводов, какие и количество судов спущено в море. Все эти требуемые сведения я передавал БАРБАРИГЕ не менее одного раза в 3 недели. Месяца через два, я был БАРБАРИГО приглашен к ФИНИДИС Илье, когда я туда пришел, там уже сидел

БАРБАРИГО, ИКОНОМИДИ, ФИНИДИС Илья, ФИНИДИС Петр, сидели еще там люди

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 46.

Я их не помню. Через час зашел капитан греческого судна, фамилии не знаю, который в разговорах восхвалял греческое государство, сопоставлял мощь Греции с другими Балканскими государствами. В самой резкой форме оскорблял руководителей партии и Соввласти. Одобрял действия германского фашизма и Польши, которые ставят перед собой основной задачей захвата власти на Украине, очень зажигательно выступил и восхвалял Грецию и ИКОНОМИДИ, который рекомендовал всем грекам-националистам в интересах своей религии и нации собирать сведения шпионского характера и передавать их ФИНИДИСУ для пересылки в Грецию, я исключительно был связан с БАРБАРИГОЙ, ФИНИДИСУ я непосредственно материалов не передавал. За этот период я посетил ФИНИДИСА всего 2 или 3 раза.

Вопрос: Вы признаете, что систематически занимались шпионской работой в пользу греческой разведки?

Ответ: Признаю, что я сознательно систематически занимался шпионской деятельностью в пользу греческой разведки.

В протоколе записано из моих личных слов верно, мне прочитано, в чем собственноручно и расписываюсь. *Підпис*

Допросил: НАЧ БЕРИСЛАВСКОГО РО НКВД
МЛ ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(ДАВИДЕНКО)

Верно: *Підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 47.

№ 8

Протокол допиту Маргеліса Д. П.

22 грудня 1937 року

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

ОБВИНЯЕМОГО МАРГЕЛИСА ДМИТРИЯ ПАНАЙОТОВИЧА

1866 г. рождения, уроженец Остров-Левкос-Греция, прож. В г. Николаеве, Плехановская 98, грек, подданства греческого, сторож электросети, бывший владелец кафе-ресторана, б/п, иностранно-подданого, паспорт К 22684, несудимого, женатого

Вопрос: Расскажите следствию, откуда Вы получали газеты, которые Вами распространялись среди греческого населения?

Ответ: До 1931 года я систематически получал газеты из Греции от приезжих греков греческими судами в Николаев, эти греческие контрреволюционные газеты я давал читать греческому населению.

Вопрос: Какими путями Вами добывались сведения шпионского характера, которые передавались БАРБАРИГО для передачи греческой разведке?

Ответ: Сведения шпионского характера мною добывались при разговорах с рабочими, я также часто посещал порт, когда отправлялись какие-либо грузы, там я также выпытывал у рабочих, фамилии рабочих не знаю. Легче всего мне удавалось добывать сведения по электросети, поскольку я там работал долгое время и мне знакомо.

В протоколе записано из моих личных слов верно, мне прочитано, в чем собственноручно и расписываюсь. *Підпис*

Допросил: НАЧ БЕРИСЛАВСКОГО РО НКВД
МЛ ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(ДАВИДЕНКО)

Верно: *Підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 48,49.

№ 9

Протокол допиту Сидоропуло Д.П.

25-27 грудня 1937 року

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
ОБВИНЯЕМОГО СИДОРОПУЛО ДИОГЕНА ФИЛИППОВИЧА

1890 года рождения, урож. г. Константинополя /Турция/, по национальности грека, гражданства СССР, до 1935 года греческо-подданый, старшего бухгалтера Заготконторы Варваровского Райпотребсоюза, со средним образованием, беспартийного, бывшего закордонного агента Одесского МНО УГБ НКВД

От 25-27 декабря 1937 года

Вопрос: В 1934 году Вы были направлены органами НКВД за кордон со специальным заданием. По приезде в Пирей Вы связались с греческой разведкой, сообщили о Вашей связи с органами НКВД, по заданиям греческой разведки дезинформировали НКВД, а затем были направлены в СССР со шпионскими заданиями. Свою связь с органами НКВД Вы использовали для прикрытия своей предательской работы.

Признаете Вы это?

Ответ: Нет. Предъявленное мне обвинение я категорически отрицаю.

Действительно в 1934 году я был направлен органами НКВД в Пирей /Греция/ с заданием по освещению белоэмигрантов. Это поручение я добросовестно выполнял и после расшифровки меня, как сотрудника НКВД, вынужден был возвратиться в СССР.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 50.

За время пребывания в Пирее я ни с кем из сотрудников греческой разведки связан не был и к работе ее не привлекался. Наоборот, когда возникли подозрения о моей связи с НКВД, я подвергался преследованиям со стороны греческих властей и был вынужден срочно выехать из Греции.

Вопрос: Как Вы после приезда из СССР остались на жительстве в Пирее?

Ответ: До посылки меня за кордон я работал в Николаеве на заводе имени Марти в качестве Начальника Расчетного Отдела. Для создания соответствующей обстановки выезда в Грецию, я по предложению органов НКВД был уволен с завода, якобы за задержку выплаты заработной платы рабочим и использования этих денег в спекулятивных целях.

После этого меня в административном порядке «выдворили» из СССР как иностранно-подданого, нарушившего Советские законы.

Будучи греческо-подданым для меня не представило больших трудностей остаться на жительство в г.Пирее.

Вопрос: Чем Вы там занимались?

Ответ: По приезде в г. Пирей я устроился на работу в одном из частных предприятий, одновременно выполняя порученные мною задания органов НКВД.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 51.

Вопрос: Каким образом Вам удалось устроиться на работу?

Ответ: Устроился я в г. Пирее на работу при помощи своих родственников.

Вопрос: Это неверно. Следствию известно, что по приезде в г. Пирей Вы связались с «Комитетом по оказанию помощи грекам, пострадавшим в СССР» и этим комитетом были определены на работу. Говорите правду.

Ответ: Действительно, приехав в Пирей, я связался с «Комитетом по оказанию помощи грекам, пострадавшим в СССР», которым мне была оказана помощь.

Однако, должен заявить, что с этим комитетом я связался по поручению органов НКВД.

Вопрос: Почему же Вы это пытались скрыть?

Ответ: Этому факту я не придавал значения, тем более, что с комитетом после поступления на работу я связи не поддерживал.

Вопрос: Вы снова хотите увильнуть от дачи правдивых показаний. Установлено, что с этим комитетом Вы были связаны до момента Вашего возвращения в СССР, и все Ваши попытки скрыть от следствия действительность ни к чему не приведут.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 52.

Ответ: Связан я был с руководителем этого комитета ЧЕВЕЛАКОСОМ, связь с ним носила исключительно характер личных отношений и не имела ничего общего с работой возглавляемого им комитета.

Вопрос: ЧЕВЕЛАКОС – агент греческой разведки и Вы об этом знаете.

Ответ: Я категорически это отрицаю.

Вопрос: Помимо ЧЕВЕЛАКОСА Вы были тесно связаны с агентом греческой разведки – руководителем белоэмигрантской фашистской организации ВИШНЕВСКИМ. О его сотрудничестве в греческой разведке Вы тоже не знали?

Ответ: С ВИШНЕВСКИМ я был знаком и часто с ним сталкивался, имея поручения органов НКВД освещать его деятельность.

Вопрос: О Вашей «работе» по заданиям НКВД Вас не спрашивают. Отвечайте, знали ли Вы о том, что ВИШНЕВСКИЙ является агентом греческой разведки?

Ответ: Я понимал, что ВИШНЕВСКИЙ, как представитель белоэмигрантской организации, должен был быть связанным с греческой разведкой. Убедился в этом лишь в конце 1934 года, когда он начал распространять слухи о моей работе в НКВД.

Вопрос: Как это стало ему известно?

Ответ: По поручению ЗОРИНА, с которым я был

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 53.

связан, как с резидентом НКВД в Греции, я познакомил ВИШНЕВСКОГО с неким Николаем, матросом советского парохода, осуществлявшим связь между мной и органами НКВД.

Вопрос: Вы сказали ЗОРИНУ о том, что подозреваете ВИШНЕВСКОГО в связи с греческой разведкой?

Ответ: Нет.

Вопрос: Все же Вы познакомили ВИШНЕВСКОГО с Николаем?

Ответ: Да.

Вопрос: Почему Вы не сообщили ЗОРИНУ о связи ВИШНЕВСКОГО с греческой разведкой?

Ответ: Мне тогда это не было точно известно, и этому обстоятельству я должного значения не придал.

Вопрос: Когда Вас расшифровали как сотрудника НКВД?

Ответ: В декабре 1934 года, и вследствие этого я должен был выехать из Греции. Выехал я в апреле 1935 года.

Вопрос: Следовательно, после разоблачения Вас как сотрудника НКВД, проводящего работу в Греции, Вы пробыли там еще четыре месяца и не подвергались преследованиям со стороны греческих властей?

Ответ: Да, это так.

Вопрос: Значит, ранее показывая о том, что Вы подвергались преследованию греческих властей как сотрудник НКВД, Вы врали?

Ответ: Да.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 54.

Вопрос: Вы окончательно запутались. Следствие располагает достаточными материалами, чтобы изобличить вас в двойничестве и шпионской работе для греческой разведки. Своими ответами Вы только усугубляете совершенные Вами преступления. Не изворачивайтесь и говорите правду.

Ответ: Признаю, что я действительно все время дезинформировал органы НКВД, являясь агентом греческой разведки с 1934 года.

Я показывал, что в 1934 году был привлечен органами НКВД к закордонной работе и был направлен под видом «выдворенного» из СССР в Грецию. По приезду в Грецию мне было поручено остаться на жительство в г. Пирее, где связался с белогвардейской фашистской организацией «Донских казаков» для выполнения ее работы на территории Советского Союза.

Прибыв в Пирей, мне удалось связаться с руководителем этой организации ВИШНЕВСКИМ и проникнуть в круги участников.

Однако, ничего существенного органам УГБ о работе «донского казачества» не сообщал, наоборот, дезинформировал, сообщая неправильные сведения о перебросках в СССР несуществующих людей закордонного центра «Донского казачества» для проведения контрреволюционной работы.

За все время моего пребывания за границей я не сообщал ни об одном участнике фашистской белогвардейской организации «Донского казачества», ездивших в Советский Союз со специальными контрреволюционными поручениями.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 55.

Я это делал , так как рассматривал свое сотрудничество с НКВД как источник получения материальных выгод и не был совершенно заинтересован в работе в пользу Советского Союза.

Вопрос: О Вашей предательской деятельности как закордонного сотрудника НКВД будете специально допрошены. Сейчас подробно расскажите, как Вы были завербованы греческой разведкой?

Ответ: По приезде в Пирей, для того, чтобы беспрепятственно получить возможность остаться там на жительство, я связался с «Комитетом помощи грекам, пострадавшим в Советском Союзе». Председателем этого комитета являлся ЧЕВЕЛАКОС Евтерий, отчество не помню, с которым, после того как я записался в члены этого комитета, у меня установились дружеские взаимоотношения. Я с ним почти каждый день встречался в помещении комитета и у него на дому.

Личная дружба привела к тому, что ЧЕВЕЛАКОС посвятил меня в сущности «комитета помощи грекам, пострадавшим в СССР», являвшегося фактически филиалом греческой разведки и призванного помогать ей в вербовке агентуры для разведывательной работы на территории СССР.

Таким образом, еще до оформления меня как агента греческой разведки, я с ней связался через ЧЕВЕЛАКОСА, сообщив ему ряд данных по заводу имени Марти, зная о том, что эти сведения его интересуют для разведывательных органов Греции.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 56.

Через некоторое время ЧЕВЕЛАКОС познакомил меня с официальным работником греческой разведки ПОПАНДОПУЛОС. Свидание с ним было организовано в кабинете ЧЕВЕЛАКОСА. О предстоящей встрече с ПОПАНДОПУЛОС я был заранее предупрежден.

Разговор с ПОПАНДОПУЛОС начался с того, что он заявил мне об осведомленности греческой разведки о моем сотрудничестве с НКВД. При этом казал, что им также известно о действительных целях моего приезда в Греции.

ПОПАНДОПУЛОС указал, что меня не арестовали лишь только потому, что ЧЕВЕЛАКОС положительно обо мне отзывался, и я им нужен для работы в греческой разведке. ПОПАНДОПУЛОС выразил уверенность, что я охотно соглашусь на его предложение, так как должен понимать об ответственности, которая мне грозит как греческо-подданному за приезд в Грецию по заданию НКВД.

Я ответил ПОПАНДОПУЛОСУ, что в своих выводах он прав и его предложение о работе в греческой разведке я принимаю.

После данного мною согласия ПОПАНДОПУЛОС сказал, что я их для работы в Греции не интересую, и они думают меня использовать для разведывательной деятельности в СССР. На это я также согласился.

Мне было обещано ПОПАНДОПУЛОС, что в случае провала мне как агенту греческой разведки будет оказана всемерная помощь со стороны греческого посла в СССР вплоть до устройства мне возвращения в Грецию.

Вопрос: Вы, конечно, подробно рассказали ПОПАНДОПУЛОС о своем сотрудничестве с НКВД?

Ответ: Да, я подробно проинформировал ПОПАДОПУЛОС о своей связи с органами НКВД в СССР, моей посылке в Грецию и полученных заданиях.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 57.

Вопрос: Вы не только рассказали о себе, вы также предали греческой разведке людей с коими Вы были связаны по работе НКВД в Греции.

Ответ: я не досказал, что сообщил ПОПАНДОПУЛОС о том, что связан в Пирее с сотрудником Советского консульства ЗОРИНЫМ, который руководил моей работой в Греции, а также матросом Советского парохода Николаем, получавшим от меня материалы для перевозки в СССР.

Вопрос: Вы выехали в Грецию, как иностранно-подданный, выдворенный из СССР в административном порядке, и возвращаться обратно не могли. Каким образом Вы должны были проникнуть в СССР?

Ответ: Когда ПОПАНДОПУЛОС поставил передо мной вопрос о посылке меня для разведывательной работы в СССР, я обратил его внимание на то, что визу на возвращение в Советский Союз я получить обычным порядком не смогу, тем более, что против этого будет возражать ЗОРИН.

ПОПАНДОПУЛОС мне ответил, что нужно будет создать такую обстановку, при которой мой выезд из Греции будет необходим, а тогда я естественно смогу поставить перед ЗОРИНЫМ вопрос о возвращении домой.

Мы договорились, что через ВИШНЕВСКОГО, также являющегося агентом греческой разведки на одном из собраний организации «Донских казаков» будет инсценировано разоблачение меня как агента НКВД. Наряду с этим ПОПАНДОПУЛОС обещал через свою агентуру распространить слухи, подтверждающие мою работу в НКВД.

Это давало мне возможность потребовать у ЗОРИНА возвращения меня в СССР в связи с опасностью моей полной расшифровки и возможностью ареста греческими властями.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 58.

На этом первое свидание с ПОПАНДОПУЛОС закончилось.

Вопрос: Как эта провокационная инсценировка была осуществлена?

Ответ: Через некоторое время после этого разговора с ПОПАНДОПУЛОС, меня предупредил ЧЕВЕЛАКОС, что в ближайшие дни мне нужно будет пойти на собрание «Донских казаков», где согласно новой договоренности с ПОПАДОПУЛОС мне один из участников собрания будет бросать обвинения в сотрудничестве с НКВД.

На собрании по указанию ПОПАДОПУЛОСА я должен был пойти с ВИШНЕВСКИМ.

В указанный мне день я, вместе с ВИШНЕВСКИМ, поехали в Афины, где проходило это собрание. Поехал я по пригласительному билету, полученному ВИШНЕВСКИМ.

Во время банкета, после официальной части, к столу, за которым я сидел с ВИШНЕВСКИМ, подошли двое неизвестных мне белоэмигранта, которые придрались по какому-то вопросу к нам и начали кричать, что среди собравшихся присутствует греко-большевистский агент, и предложили мне уйти из помещения.

Когда через несколько дней я об этом случае рассказал ЗОРИНУ, то он мне ответил, что обо мне среди эмигрантов начались разговоры как об агенте НКВД.

Это дало мне возможность поставить перед ЗОРИНЫМ вопрос о необходимости отъезда из Греции.

ЗОРИН предложил мне при первом удобном случае иметь визу на выезд в Турцию, откуда он меня отправит в СССР.

О своем разговоре с ЗОРИНЫМ я сообщил ПОПАНДОПУЛОС.

Вопрос: Какие указания Вы получили у ПОПАНДОПУЛОС?

Ответ: После проводимого «инцидента» и договоренности с ЗОРИНЫМ о своем возвращении в СССР я выехал из Греции лишь спустя четыре месяца.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 59.

За это время я неоднократно встречался с ПОПАНДОПУЛОС. Эти встречи были использованы им для дачи мне подробных указаний о моей разведывательной работе в СССР. Сводились они, в основном, к тому, что по возвращении в СССР я должен поселиться в Одессе или Николаеве.

Необходимость избрания местом жительства Одессы или Николаева ПОПАНДОПУЛОС объяснял тем, что греческую разведку интересуют эти города как порты, откуда отправляется значительная часть грузов для Турции. Кроме того, в Николаеве сосредоточены судостроительные заводы, также весьма интересующие греческую разведку.

ПОПАНДОПУЛОС говорил, что греческую разведку, главным образом, интересуют сведения о всех выполненных заказах Советского Союза для Турции, связанных с оснащением турецкой армии.

Особенно ПОПАНДОПУЛОС просил обратить внимание на сбор сведений относящихся к отправке в Турцию военных судов, десантных барж и грузовых автомашин.

Наряду с этим я должен был давать подробные данные о военном и коммерческом судостроении.

Для получения указанных материалов он поручил подобрать нужных людей и привлечь их к шпионской работе.

Вопрос: Речь идет не только о сборе этих материалов. Вам было поручено греческой разведкой создать в Николаеве и Одессе шпионскую резидентуру и возглавить ее.

Ответ: Да, это так. Я, по поручению ПОПАНДОПУЛОС, должен организовать шпионскую группу, могущую снабжать греческую разведку интересующими ее материалами по Одесскому и Николаевскому портам и оборонной промышленности.

Вопрос: Вам, как резиденту греческой разведки,

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 60.

не только было предложено привлечь к шпионской работе новых людей, но были переданы для использования и ее старые агенты.

Ответ: Перед отъездом из Греции мне ПОПАНДОПУЛОС назвал ПОТИНКОТИЛОСА, проживавшего в Одессе, и ПОПАНДОПУЛО Леонида, работавшего инженером на заводе имени Марти в Николаеве.

Об этих людях ПОПРАНДОПУЛОС мне говорил как о старых агентах греческой разведки, с которыми мне нужно было связаться для использования их по сбору шпионских материалов.

О ПОТИНКОТИСЕ ПОПАНДОПУЛОС мне говорил как о человеке, которого я также смогу использовать для осуществления связи с греческим консульством в Москве.

После приезда в СССР я дважды специально ездил в Одессу для того, чтобы связаться с ПОТИНКОТИСОМ, но не заставал его дома. ПОПАНДОПУЛО мне также не удалось найти, так как он был уволен с завода еще до моего приезда и из Николаева выехал.

Вместо ПОТИНКОТИСА и ПОПАНДОПУЛО я привлек к шпионской работе других людей, о которых укажу при показаниях о проведенных мною вербовках.

Вопрос: Как должна была осуществляться Вами связь с греческой разведкой?

Ответ: ПОПАНДОПУЛОС специально останавливался на вопросах моей связи с греческой разведкой. В основном, эта связь должна была идти по линии греческого консульства в Москве. В целях конспирации он рекомендовал ни в коем случае мне лично греческое консульство не посещать, а подобрать специально для передачи материалов надежного человека.

Помимо этого я при возможности мог использовать моряков греческих пароходов, прибывавших в Николаев и Одессу.

В марте месяце ПОПАНДОПУЛОС предложил ускорить переезд в СССР. Я по этому вопросу снова говорил с ЗОРИНЫМ и категорически потребовал моей отправки.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 61.

В начале апреля месяца я имел визу только до Константинополя, выехал из Пирея на Советском пароходе. По договоренности ЗОРИНА с капитаном этого парохода я в Константинополе на берег не сошел и был недегально привезен в Одессу.

После доклада в НКВД СССР я выехал на жительство в Николаев.

Вопрос: Как у Вас осуществлялась связь с греческой разведкой?

Ответ: ПОПАНДОПУЛОС предложил мне по приезде в СССР, установить связь в Москве с греческим консулом КОДЛИБИСОМ. Со слов ПОПАНДОПУЛОСА мне известно, что КОДЛИБИС в СССР проводит большую разведывательную работу и специально для этой цели направлен греческой разведкой в Советский Союз.

КОДЛИБИС является вторым помощником Начальника Центральной охранки Греции. Он имеет широкие полномочия и поручения по организации разведывательной работы в СССР и создает в различных городах Советского Союза шпионские резидентуры.

КОДЛИБИС в СССР шпионскую работу проводит не только для греческой, но и для английской разведки.

Вопрос: Откуда это известно?

Ответ: Я уже показывал, что в Греции в г. Пирее я находился в дружеских отношениях с председателем общества помощи грекам, пострадавшим в СССР, ЧЕВЕЛАКОСОМ, который являлся ближайшим помощником ПОПАНДОПУЛОС и был в курсе всей шпионской работы, проводимой пунктом греческой разведки. Он лично рассказывал мне, что КОДЛИБИС в Москве шпионскую работу проводит одновременно для двух

разведок – греческой и английской. ЧЕВЕЛАКОС также мне говорил, что Начальник Пирейской охранки ПАПАС также сотрудничает с английской разведкой. Позже ПОПАНДОПУЛОС подтвердил мне, что ПАПАС действительно связан с английской разведкой.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 62

Вопрос: Вы установили связь с КОДЛИБИСОМ?

Ответ: Да, установил. В июле 1935 года в поехал в Москву и как было обусловлено с ПОПАНДОПУЛОС в Пирее – явился в греческое консульство, где имел беседу с КОДЛИБИСОМ.

ПОПАНДОПУЛОС перед моим отъездом из Пирея в СССР предупредил меня, что КОДЛИБИС в Москве будет осведомлен о том, что я должен к нему явиться для установления связи и получения указаний. Я, действительно, когда я пришел к КОДЛИБИСУ и назвал себя, последний мне ответил, что он меня ждет и что ему уже известно о моем приезде.

Вопрос: О чем Вы говорили с КОДЛИБИСОМ?

Ответ: КОДЛИБИС мне сказал, что он в курсе тез заданий, которые я получил в Пирее от ПОПАНДОПУЛОСА. Он потребовал их исполнения. Речь шла о том, что я, проживая в Николаеве, должен из числа знакомых мне греков, на которых можно положиться, создать шпионскую группу и собирать сведения о работе Николаевских судостроительных заводов и о грузах, отправляемых из Николаевского торгового порта за кордон. Он также как и ПОПАНДОПУЛОС упомянул, что Греция должна знать, что Советский Союз отправляет в Турцию и просил на это обратить особое внимание при сборе шпионских сведений. Способ связи с ним КОДЛИБИС рекомендовал тот, что и ПОПАНДОПУЛОС.

В целях конспирации я не должен сам ездить в консульство. Мне нужно подобрать такого человека, который мог бы привозить ему в МОСКВУ собранные материалы, одновременно он настоятельно рекомендовал при

вербовке в Николаеве необходимых мне людей для шпионской работы, учесть необходимость создания в Николаеве явочной квартиры для греческих моряков, через которых можно непосредственно пересылать шпионские материалы в Грецию для разведки. Об этом же у меня была договоренность с ПОПАНДОПУЛОС.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 63

КОДЛИБИС поинтересовался, наметил ли я уже людей для вербовки и я назвал ему ИКОНОМИДИСА Ангела, БАРБАРИГО, ФИНИДИСА Илью и ЗУЛАСА Николая.

КОДЛИБИС одобрил всех названных мною людей, только поставил меня в известность о том, что БАРБАРИГО в Николаеве уже ведет работу в пользу Греции, поэтому его вербовать не следует.

КОДЛИБИС говорил, что весьма удобной формой связи с разведкой является передача материалов через греческие пароходы, где капитаны их палубные помощники использовались греческой разведкой в качестве курьеров, исходя на берег, они имеют возможность посещать обусловленные места и встречаться с нужными людьми. Он мне указал, что квартира БАРБАРИГО в Николаеве является местом посещения и получения курьерами греческой разведки материалов шпионского характера.

Вопрос: Кого Вы привлекли к шпионской работе?

Ответ: ПОПАНДОПУЛОС И КОДЛИБИС рекомендовали мне использовать для шпионской работы греков, проживавших в значительном количестве в Одессе и Николаеве, считая, что это наиболее надежные люди.

Приехав в Николаев, я привлек к шпионской работе в пользу Греции следующих лиц:

В начале 1936 года я завербовал ИКОНОМИДИСА Ангела, бывшего работника торгового порта в Николаеве. С ним я знаком с 1925 года. Знаю о том, что ИКОНОМИДИС награжден похвальным листом от греческого

генерала КОНДИЛИСА – командовавшего экспедицией греческих войск на Украине в 1918-1010 г., за помощь в снабжении греческой армии продуктами и передачу сведений о движении и расположении красных частей. ИКОНОМИДИС исключительно патриотически настроен, всегда выражал антисоветские настроения.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 64

Когда я приехал, ИКОНОМИДИС проявил большой интерес к жизни в Греции.

В одной из бесед, я посвятил ИКОНОМИДИСА Ангела в то, что име. Задание от греческой разведки собирать сведения, и предложил ему оказать мне в этом помощь, как я и ожидал, ИКОНОМИДИС дал свое согласие собирать нужные мне сведения.

С ИКОНОМИДИСОМ я также договорился, что лично он будет осуществлять связь с греческим консулом, к которому будет ездить по моему поручению.

Тогда же, в начале 1936 года, я привлек для шпионской работы других двух греков – ФИНИДИСА Илью и ЗУЛАСА Николая – греческо-подданных.

ФИНИДИС по своим антисоветским патриотическим убеждениям ничем не разнится от ИКОНОМИДИСА.

Сын ФИНИДИСА – ФИНИДИС Ставр в 1925 г. нелегально бежал из СССР на греческом пароходе. Будучи в Пирее, я узнал, что ФИНИДИС Ставр сотрудничает с греческой разведкой, о чем мне говорил другой агент разведки СОЛОМОС, о котором я покажу отдельно.

ФИНИДИС в Греции имеет близких родственников, один из коих ГРАМАТИЯДИС является крупным капиталистом и членом греческого парламента.

ФИНИДИСА я посвятил так же как и ИКОНОМИДИСА, что в Николаев прибыл с заданиями от греческой разведки. Предложил ему помогать в сборе сведений по оборонной промышленности, на что он согласился.

Третий участник шпионской группы, лично мной завербован ЗУЛАС Николай, работавший в Садоэлитресте в Николаеве бухгалтером. Исключительно антисоветски настроенный элемент, антисемит – согласен помогать мне в сборе сведений о выполняемых заказах на оборонных судостроительных заводах

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 65

Вопрос: Этими лицами Ваши вербовки не ограничились. Кого еще Вы привлекли для шпионской работы?

Ответ: Я хотел скрыть от следствия, что мною для шпионской работы были привлечены еще ШИЛЯЕВ Василий Васильевич, б. зав. Отделом кадров завода им. А.Марти и ЗИСЬКО Александр, представитель завода им. Марти в Одессе.

Этих людей я привлек для шпионской деятельности в 1935 году и получал у них сведения о строительстве военных судов, подводных лодок и других военных заказов.

Вербовку их я осуществлял при следующих обстоятельствах.

ШИЛЯЕВА Василия Васильевича я знаю с 1928 года, работал с ним на заводе П.Марти. В августе 1935 года при встрече с ним в городе, я узнал от него о том, что он исключен из партии. В беседе Шиляев выражал возмущение, высказывался в антисоветском духе и жаловался на работников Горпарткома, снимающих его с работы в Электросети.

На его вопрос зачем я приехал из Греции, я ответил, что семья заставила вернуться и что сейчас я через греческое консульство добиваюсь выдачи виз на выезд всей семьей в Грецию.

Рассчитывая на то, что ШИЛЯЕВ знает меня как греческо-подданного, что наши взаимоотношения все время были хорошие, я, улучив момент, когда он наиболее резко стал себя проявлять и наносить оскорбления по адресу руководства Ком. Партии, предложил ему оказать мне помощь в сборе сведений по оборонным николаевским заводам, сказав при этом о проявлении интереса к работе этих заводов со стороны греческого консула.

Должен сказать, что ШИЛЯЕВ сначала колебался, мотивируя боязнью ответственности и возможного раскрытия его шпионской деятельности, но после того, как я обещал даже в случае провала его не выдать, он согласился через свои связи

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 66

по этому заводу собрать интересующие меня данные о производственной деятельности последних.

При следующей встрече с ШИЛЯЕВЫМ, которая была на квартире у нашего общего знакомого РЕДЯЕВА, ШИЛЯЕВ сообщил мне о заложенных к строительству на заводе А.Марти двух военных кораблей эсминцев, предназначенных для Черного моря, и о штамповке на заводе гусеничных цепей для танков.

Эти данные я позже сообщил через моряка греческого парохода в Пирей ПОПАНДОПУЛОС.

ЗИСЬКО Александра – представителя завода А.Марти в Одессе (Лассаля № 4) я знаю с 1927 года как антисоветского человека.

В июле месяце 1935 года я был в Одессе и пошел на квартиру к ЗИСЬКО, но так как у него в квартире были люди, то я назначил ему свидание в городе.

Встретившись с ним в городе, после ужина я обратился к ЗИСЬКО с вопросом, желает ли он оказать мне помощь в сборе сведений о работе

завода А.Марти, за что я знал его как весьма падкого на деньги, обещал периодически материально ему помогать.

С ЗИСЬКО я договорился о том, что он будет меня информировать о строительстве военных судов по заводу А.Марти и гарантировал его как и Шиляева, что никто не узнает о характере нашей связи.

ЗИСЬКО я поставил в известность о том, что интересующие меня сведения по заводу А. Марти я должен передать греческому консулу в Москву.

С ЗИСЬКО в последующем я встречался разов шесть. Из наиболее интересных сведений, которые я получил от него, могу привести сообщенные им данные о строительстве на заводе А. Марти двадцати подводных лодок и о начале работ по двум военным кораблям, предназначенным для отправки на Дальний Восток.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 67

Эти сведения мною также были пересланы в Пирей, о чем я буду рассказывать ниже.

Вопрос: Какие материалы Вы передали греческой разведке?

Ответ: Я разновременно сообщил ПОПАНДОПУЛОС сведения о военном судостроении на заводах имени А. Марти и «61», строительстве подводных лодок, грузах, идущих в Турцию, в частности, об автомашинах, погруженных в Одессе, и ряд других материалов, о чем я дам дополнительно подробные сведения.

Вопрос: Вы говорили, что у Вас была непосредственная связь с греческой разведкой, через моряков греческих пароходов. Как практически Вы эту связь установили?

Ответ: Связь с греческой разведкой через моряков была налажена ФИНИДИСОМ Ильей, сын которого ФИНИДИС Ставр является агентом Пирейского пункта греческой охранки. От ФИНИДИСА Ставра приезжали

специально курьеры, которые получали собранные нами шпионские сведения для разведки.

Другой участник нашей шпионской группы ИКОНОМИДИ Ангелос также установил связь с иноморяками и через них также сообщал собранные данные в греческую разведку. Он же меня информировал, что БАРБАРИГО, о котором я указывал выше, таким же путем систематически снабжает разведку в Греции шпионскими материалами.

Завербованные мною ФИНИДИС Илья и ИКОНОМИДИ Ангелос передавали через моряков шпионские сведения, в каждом отдельном случае информируя о данных, которые они направляли в греческую разведку.

Так ФИНИДИС Илья в декабре 1936 года передал присланному из Пирея курьеру греческой разведки, одному из помощников капитана греческого парохода, подробные данные о расширении строительства военного судостроения на николаевских заводах. Он мне лично рассказал, что имеет сведения о расширении программ и планов строительства боевых единиц.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 68

Вопрос: Близко соприкасаясь с ПОПАНДОПУЛОС и ЧЕВЕЛАКОСОМ, Вы были в курсе деятельности Пирейского пункта греческой разведки, а также были связаны с рядом ее агентов. Кого Вы знаете из агентов греческой разведки помимо уже названных Вами?

Ответ: Помимо ПОПАНДОПУЛОС и ЧЕВЕЛАКОС я в Пирее знал и других агентов греческой разведки, с которыми бы в весьма близких взаимоотношениях, а именно: СОЛОМОС Иваном, ЛАНГОДАС Леонидом и БУРГАЗЛИ Ангелосом. Об этих лицах мне известно следующее:

1) СОЛОМОС Иван до 1922 года проживал в Советском Союзе, в гор. Новороссийске, где работал электриком портового элеватора. Прибыв в Грецию, он при помощи ЧЕВЕЛАКОСА был завербован

ПОПАНДОПУЛОСОМ специально для провокационной работы среди моряков, главным образом, уезжающих за границу. О том, что СОЛОМОС сотрудничает с Пирейской охранкой, он лично мне говорил. Об этом мне также было известно со слов ЧЕВЕЛАКОСА.

СОЛОМОС и по заданию Пирейской разведки ездил в 1934 году в Советский Союз на пароходе «Меотис».

После того, как СОЛОМОС вернулся из рейда, он в беседе со мной рассказал, что в новороссийском порту виделся с латышом МАРТУСОМ Николаем – ответственным работником Совторгфлота /иностранного отдела/, у которого был дома и подарил ему револьвер системы «Браунинг»№2.

СОЛОМОС с МАРТУСОМ знаком давно по совместной работе в Новороссийском порту.

2) ЛАНГОДАС Леонид, уроженец гор. Одессы

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 69

В Грецию приехал в конце 1928 года или начале 1929 года. Меня с ним познакомил СОЛОМОС и представил как человека, связанного с ЧЕВЕЛАКОСОМ ПОПАНДОПУЛОС. ЛАНГОДАС по заданию Начальника Пирейской охранки ПАПАСА работал как провокатор среди моряков экипажа парохода «Меотикс». Одновременно он являлся курьером от ПОПАНДОПУЛОСА к его агентуре в г.г. Советского Союза. Об этом мне говорил сам ЛАНГОДАС.

3) БУРГАЗЛИ Ангелос в 1932 г. проживал в Одессе, выполняя полномочия греческого консула по Одессе и Кавказу, в конце 1932 года за сделки с заграничными паспортами он был арестован органами НКВД и впоследствии выдворен за пределы СССР. БУРГАЗЛИ как агент Пирейского пункта греческой разведки мне назвал ПОПАНДОПУЛОС. БУРГАЗЛИ, зная от ПОПАНДОПУЛОС о моем отъезде в Советский Союз для разведывательной деятельности, не открывал передо мной связь с охранкой

и рассказал, что, находясь в Советской Союзе, он помогал греческому консулу в Москве КОЛУМБИСУ в проведении им шпионской работы.

Вопрос: Вы говорите об агентах греческой разведки, находящихся за кордоном. Расскажите, кто Вам известен из лиц, проживающих в СССР, занимающихся шпионажем.

Ответ: Будучи близко связан с ЧЕВЕЛАКОСОМ, БУРГАЗЛИ и другими агентами греческой разведки в Пирее и, пользуясь их доверием, я в разговоре с ними узнал о некоторых лицах, проживающих в СССР и проводящих работу в пользу Греции.

Из таких людей мне известны:

По городу Москве – большую шпионскую работу по Москве проводит МАВРОДАТИС – греческо-подданный, завербованный для этой цели греческим консулом в Москве КОЛУБИСОМ. МАВРОДАТИС бывший крупный валютчик, спекулянт. О его сотрудничестве с КОЛУМБИСОМ по шпионской работе мне рассказывал в Пирее БУРГАЗЛИ.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 70

Помимо шпионской связи МАВРОДАТИС одновременно выполнял задание КОЛУМБИСА по скупке иностранной валюты для вывоза ее за кордон.

По городу Ленинграду. В Ленинграде долгое время шпионскую работу для греческой разведки проводил греческо-подданный инженер СТЕПАНДИС, лично завербованный КОЛУМБИСОМ. СТЕПАНДИС систематически снабжал КОЛУМБИСА шпионскими материалами о военном судостроении по заводам ЛЕНИНГРАДА, за что в 1937 г. был арестован НКВД и выдворен за пределы СССР. Находясь в Пирее, меня познакомил со СТЕПАНДИС ЧЕВЕЛАКОС, который сам долгое время проживал в Ленинграде и хорошо был знаком с ним. О шпионской связи СТЕПАНДИСА с КОЛУМБИСОМ мне говорил ЧЕВЕЛАКОС, СТЕПАНДИС тоже не

скрывал передо мной о том, что он в СССР проводил шпионскую работу по заданию КОЛУМБИСА.

СТЕПАНДИС мне тоже рассказал, что в Ленинграде шпионскую работу после его отъезда продолжает проводить его отец, который также связан был с греческим консулом в Москве – КОЛУМБИСОМ.

По городу Одессе. В Одессе шпионской деятельностью для греческой разведки занимается инженер ЛАНГОДАС, брат которого Леонид ЛАНГОДАС, как я указывал выше, является агентом Пирейского пункта греческой разведки.

Со слов самого Леонида ЛАНГОДАСА, мне известно, что его брат, проживающий в Одессе по Малому переулку в доме № 3 или 10, причастен к работе греческой разведки, и что он лично по заданию Нач. Пирейского пункта греческой разведки ПАПАСА ездил за какими-то сведениями к своему брату в Одессу. Ездил он в конце 1934 г. под видом матроса парохода «Меотис», и за привезенные шпионские сведения ЛАНГОДАС Леонид должен был следующим рейсом отвезти своему брату вознаграждение.

По городу Таганрогу: Со слов СОЛОМОСА в Пирее мне было известно, что в Таганроге проживает брат капитана

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 71

греческого парохода «Меотис», церковный староста греческой церкви по имени Николай. Его брат, капитан парохода «Меотис» в Пирее, был связан с белогвардейской организацией, так называемым «обществом кубанского казачества», по заданию которого он возил письма в Советский Союз и передавал их адресатам через своего брата Николая, проживавшего в Таганроге.

От СОЛОМОСА мне также известно, что к Николаю в Таганрог посылались и другие греческие моряки.

В Таганроге также проживает греческий подданный ВАЛЬСИАКИ /женщина/, о которой мне СОЛОМОС в Пирее рассказывал как об активном агенте КОЛУМБИСА, ведущим шпионскую работу для греческой разведки.

О том, что ВАЛЬСИАКИ состоит в шпионской связи с греческим консулом в Москве КОЛУМБИСОМ, мне подтвердил грек ЯРАКАРИС, высланный из Таганрога в 1934 году, являющийся родственником ВАЛЬСИАКИ.

Допрос прерывается.

Показания с моих слов записаны правильно, мною прочитаны, в чем и расписываюсь.

ДОПРОСИЛ: ВРИД НАЧ. 3 ОТДЕЛА УНКВД
ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
/КУШНИР/
ВРИД ЗАМ. НАЧ. 3 ОТДЕЛА УГБ
МЛ. ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ /ГЛИНА/

Верно: *підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 72

№ 10

Обвинувальний висновок

за звинуваченням Ікономіді А.А.

По след. делу № 59588

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По обвинению ИКОНОМИДИ Ангела Апостоловича в преступлении, предусмотренном ст.ст. 54-б и 54-10 УК УССР

В 3 отделе УГБ УНКВД по Николаевской области имелись сведения о том, что житель г. Николаева ИКОНОМИДИ А.А. проводит активную разведывательную работу в пользу одного из иностранных государств и к/р националистическую агитацию.

На основании этих данных ИКОНОМИДИ А.А. 14 декабря 1937 г. был арестован.

Произведенными следственными действиями установлено, что обвиняемый ИКОНОМИДИ А.А. в период гражданской войны 1918-1919 г.г. проводил к/р работу, будучи связан со штабом оккупационных войск в г. Николаеве, а также имел деловую связь с офицерами контрразведки генерала Слащева – с ОБОШИДЗЕ и ПЕТРОВЫМ /за кордоном/

(л.д. 14-15)

Оставаясь непримиримо враждебно настроен к Сов. Власти ИКОНОМИДИ А.А. и до момента ареста проводил к/р работу, будучи завербован для шпионской деятельности в 1935 г. резидентом разведки одного из иностранных государств СИДОРОПУЛО, прибывшим в том же 1935 г. из-за границы, которому систематически передавал сведения шпионского характера о грузообороте Николаевского торгового порта и об отправляемых грузах, не подлежащих оглашению.

(л.д. 16-18)

Одновременно ИКОНОМИДИ проводил к/р агитацию среди иностранных моряков, прибывших в Николаевский порт и информировал СИДОРОПУЛО о политических настроениях иностранных моряков.

(л.д. 18-19, 22)

ИКОНОМИДИ также поддерживал тесную связь и с другими агентами разведки одного из иностранных государств – ФИНИДИСОМ и БАРБАРИГО.

(л.д. 19)

Допрошенный в качестве обвиняемого ИКОНОМИДИ А.А. в предъявленном ему обвинении виновным себя признал, изобличается показаниями СИДОРОПУЛО, БАРБАРИГО, ФИНИДИСА, МАРГЕЛИСА.

(л.д. 14, 22, 65)

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 73

На основании изложенного ОБВИНЯЕТСЯ:

ИКОНОМИДИ Ангело Апостолович, 1873 г. рождения, уроженец г. Киркилис (Турция), из кустарей, служащий, женат, беспартийный, образование низшее, не судим, по национальности грек, греческо-подданный, работавший кассиром «МЕТАЛЛОПРОМКОМБИНАТА», проживавший в г. Николаеве по ул. Шолом-Алейхема № 10, в том, что:

а/ в 1918-1919 г.г. был связан по к/р работе со штабом оккупационных войск и контрразведкой белых.

б/проводил шпионскую работу в пользу одного из иностранных государств.

в/ среди иностранных моряков проводил а/с агитацию и занимался провокацией, т.е. в преступлениях предусмотренных ст.ст. 54-6, 54-10 УК УССР, а потому:

П О С Т А Н О В И Л:

Следдело № 59588 по обвинению ИКОНОМИДИ А.А., согласно приказа Наркома Внутренних Дел СССР – Генерального Комиссара Государственной

Безопасности тов. Ежова Н.И., № 00485, направить в НКВД СССР для рассмотрения в особом порядке.

ПОМ. ОПЕР. УПОЛН. 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД

СЕРЖАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ *підпис* /ГОРОДЕНСКИЙ/

НАЧ. 2 ОТДЕЛЕНИЯ 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД

СЕРЖАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ /НОВАКОВ/

«СОГЛАСЕН» ВР. НАЧ. 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД

ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ /КУШНИР/

«УТВЕРЖДАЮ» ВР. ЗАМ. НАЧ. УНКВД ПО НИК. ОБЛАСТИ

СТ. ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ /МЕЙТУС/

СПРАВКА:

1. Обвиняемый ИКОНОМИДИ А.А. содержится под стражей в Николаевской тюрьме.

2. Вещдоков по делу не имеется.

Пом. Опер. Уполн. 3 Отдела УГБ УНКВД

СЕРЖАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ *підпис* /ГОРОДЕНСКИЙ/

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 74

№ 11

Лист голові президії Верховної Ради СРСР К.Є. Ворошилову від Іваницької Ф.Д.

21 червня 1956 року

Вторично

Председателю Президиума Верховного Совета СССР

Т. Ворошилову

Копия: Прокурору Союза ССР т. Руденко

Копия: Председателю КГБ при Совете Министров СССР т. Серову.

Прошу Вашего указания произвести розыск местонахождения и пересмотр дела моих родственников:

Икономиди Ангела Апостоловича 1871 г. рождения,

Икономиди Ивана Ангеловича 1902 г. рождения,

Икономиди Владимира Ангеловича 1905 г. рождения,

Которые были взяты органами НКВД 16 декабря 1937 года как греческие подданные и судьба их до настоящего времени неизвестна.

До войны неоднократно обращались в НКВД, но ответа никакого не получали.

Моя сестра – Икономиди Татьяна Ефимовна 1882 года рождения является женой Икономиди Ангела Апостоловича и матерью Ивана и Владимира, выехала в Грецию как греческая подданная для того, чтобы жить совместно с семьей, т.к. ей сообщили в НКВД, что их выслали в Грецию, это был обман.

В настоящее время моя сестра Икономиди Т.Е. просит меня, чтобы я узнала о судьбе ее семьи и сообщила ей.

Прошу Вашего указания произвести розыск местонахождения и пересмотр дела моих родственников.

Проситель: Иваницкая Феофания Дмитриевна,

проживающая по адресу:

УССР, г. Николаев, ул. Привозная

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 79, зворот

№ 12

Протокол допиту свідка Фішера Й.Б.

5 липня 1956 року

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА

Допрос начат 5 июля 1956 г. в 11.45.

Окончен 5 июля 1956 г. в 18 ч. 45 м.

гор. Николаев

Начальник следотдела УКГБ при СМ УССР по Николаевской области подполковник ШАПОВАЛОВ допросил в качестве свидетеля –

ФИШЕР Иосифа Борисовича, 1896 года рождения, урож. С. Тростянец Винницкой области, члена КПСС с 1925 года, еврея, с высшим юридическим образованием, работающего адвокатом Одесской коллегии адвокатов, проживающего в г. Одессе, ул Малиновского 7, кв. 1.

Свидетель ФИШЕР за отказ от показаний и за дачу заведомо ложных показаний по ст.ст. 87, 80 УК УССР предупрежден. Подпись.

Вопрос: В настоящее время, в результате пересмотра ряда архивно-следственных дел производства 1937-1938 г.г. устанавливаются факты незаконных арестов граждан и применение к ним физических мер воздействия со стороны работников УНКВД Николаевской области. В частности, с вашей санкции была арестована группа партийных работников и инженерно-технического состава заводов: секретарь горкома партии КОЛОМОК, работники горкома партии и советских органов ЧЕРКАС, СОРЕЛЬ Мария, БЕССАРАБОВ, ЖАЙВОРОНОВ, ЛЕВИН, КОЖИН-НОВИКОВ, ОНИЩЕНКО, ОПЕЛЬМАН, КРЮЧЕК, директор завода СТЕПАНОВ и др. Чем вы можете объяснить незаконные аресты граждан и извращенные методы следствия, имевшие место в УНКВД Николаевской области, по отношению к арестованным в 1937-1938 г.г.?

Ответ: Невозможно ответить на этот вопрос в отрыве от той обстановки, в которой протекала вообще работа органов НКВД с тех пор, как их возглавил Ежов, а затем БЕРИЯ. С этого момента культивировалось бесчеловечное отношение к арестованным (карцер, наручники и др. физические методы воздействия). Совершенно игнорировался один из

принципов социалистической законности – презумпция невиновности. Единственным прямым доказательством обвинения стало признание арестованного и для этой цели рекомендовалось принимать всякие меры физического воздействия. Примерно в первой четверти 1937 г. начали поступать директивы НКВД СССР

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 113

производства на местах массовых арестов и организации в дополнение к существующему тогда органу внесудебного разбирательства дел (Особого совещания) – в областях, так называемые тройки в составе начальника УНКВД. Секретаря обкома партии и областного прокурора, для рассмотрения на месте отдельной категории дел (кулацкий антисоветский элемент, бывших полицейских, жандармов, воровской элемент и т.п.) с правом присуждения к расстрелу и заключению в ИТЛ сроком на десять лет. При этом количество подлежащих аресту и осуждению тройками (к расстрелу или ИТЛ) заранее определялось НКВД УССР, в частности, на Украине по каждой области в отдельности. Затем последовала директива о производстве массовых арестов среди польской национальности и об осуждении признанных виновными в особом порядке, а именно: путем представления списка непосредственно в НКВД УССР с характеризующими данными на каждого человека и кратким изложением сущности обвинения. На основании этих списков там решался вопрос о расстреле (1 категория) или заключении в ИТЛ сроком на 10 лет (2 категория) из НКВД СССР после рассмотрения там этих списков в УНКВД поступали указания за подписью наркома внутренних дел и Генерального прокурора СССР о приведении их решения в исполнение. Затем эта же директива была распространена на арестованных из числа греческой, немецкой, болгарской национальностей. Также были директивы о массовых арестах выходцев из мелкобуржуазных партий (сионисты,бундовцы, эсеры и др.), бывших белогвардейцев,

петлюровцев (на Украине), дела, по которым решались на месте по усмотрению: либо тройки, либо направлялись на особое совещание или же в судебные органы. Дела на участников правотроцкистских организаций разрешались Выездными сессиями военной коллегии Верховного суда СССР. Причем меры наказания по ним заранее были определены для состава суда и прокурора, участвовавшего в этом деле кем-то в Москве. Кто там рассматривал эти дела, я не знаю. Для производства арестов и проведения следствия по всем этим категориям дел давались весьма ограниченные сроки и был установлена телеграфная отчетность перед центром о количестве арестованных законченных и рассмотренных делах, осужденных и о мерах наказания. На этом основании на местах были произведены массовые аресты по всем имеющимся оперативным материалам, поступавшим дальше на НКВД СССР, НКВД УССР и других областей, материалам из парторганов (исключенных из партии по политмотивам), заявлениям и сообщениям граждан и другим материалам. К следствию привлекались почти поголовно все работники аппарата, в т.ч. не только квалифицированные работники, но зачастую безграмотные политически общеобразовательно. Понятно, что времени для тщательной проверки этих материалов не было. Достаточно было либо «признания» заключенного, либо непроверенных показаний других обвиняемых или свидетелей.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 114

Массовость и быстрота такой работы лишали возможности обнаружить самые нелепые и смехотворные обвинения. Работники, занимавшиеся допросами обвиняемых, были хорошо осведомлены о применяемых в НКВД СССР, НКВД УССР методов «получения» признаний обвиняемых, многие лично наблюдали применение этих методов в НКВД УССР в бытность там наркома ЛЕПЛЕВСКОГО, а потом Успенского, который, кстати, как мне известно, лично избивал арестованных и поучал других, как «добывать» признания.

Качество и квалификация того или иного работника оценивалась по количеству полученных им «признаний» или значения (положения в партийно-советском руководстве сознавшегося). Это служило мерилом для награждения таких работников. В такой обстановке приступил аппарат УНКВД Николаевской области к работе с момента его организации в октябре 1937 года при следующих специфических условиях: до этого времени в Николаеве был горотдел НКВД, входивший в подчинение Одесского УНКВД. Деятельность последнего к тому времени ознаменовалась уже вскрытием, как это сообщалось нам, широко разветвленной право-троцкистской к/р организации под руководством бывш. Секретаря Одесского обкома партии ВЕГЕРА и ряда др. работников советского партийного актива.

По показаниям ВЕГЕРА и др., полученным в Одесском УНКВД проходило много лиц советско-партийного актива гор. Николаева и районов, отошедших к вновь организованной Николаевской области, которые, как я показал выше, подлежали немедленному аресту.

Аппарат Николаевского УНКВД сформировался, главным образом, за счет работников бывшего горотдела, работников аппарата Одесского УНКВД, частично других областей аппарата НКВД УССР. При назначении меня на работу в Николаев, в Киеве на совещании начальников УНКВД вновь организованных тогда областей (Николаевской, Полтавской, Каменец-Подольской, Житомирской) бывший нарком ЛЕПЛЕВСКИЙ предложил нам немежденно развернуть массовые операции по всем вышеперечисленным категориям, в частности, обратил мое внимание на материалы по делу ВЕГЕРА и других, снабдил нас лимитами для осуждения на тройке и предупредил, что через некоторое время вызовет нас с докладом о проведенной работе. Тогда же ЛЕПЛЕВСКИЙ предупредил всех нас, что мы все назначаемся временно исполняющими должность начальника УНКВД, а если справимся с работой, то будем утверждены в должности начальников УНКВД. В таком направлении развернулась работа аппарата УНКВД Николаевской области. Были использованы все учетные материалы,

показания по делам вскрытой организации в Одессе, по которым в частности проходил КОЛОМОК и др. Многие работники аппарата, принимавшие раньше участие в следствии по делу ВЕГЕРА и др. по памяти знали проходивших по этим показаниям лиц, проживавших в Николаевской области. В декабре 1937 года в Киеве состоялось совещание начальников Управлений НКВД и аппарата НКВД УССР. Совещание проводил ЛЕПЛЕВСКИЙ. При всем активе было выражено недовольство по отношению ко мне за недостаточную работу, обвиняя меня в увлечении хозяйственной и строительной работой.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 115

Действительно, в тот период надо было строить помещения и размещать аппарат, что мы и делали. Как я показал выше, на совещании в Киеве в феврале 1938 года уже новым Наркомом УПЕНСКИМ и КЛОТЫМ мне было выражено недоверие за слабую работу, и я был снят с должности начальника УНКВД. В период моей работы в УНКВД Николаевской области, в силу сложившейся в то время обстановки, о чем я показал выше, аресты перечисленных лиц, а возможно и других, проводились на основании материалов оперативного порядка и других. С точки зрения сегодняшнего дня. Да да и в тот период, как я считал и считаю, они безусловно недостаточны, но и был бессилен противодействовать незаконным арестам и извращенным методам ведения следствия.

Лично я никого не допрашивал, а, следовательно, и не применял извращенных методов следствия. На партийных собраниях парторганизации при УНКВД в то время вопросы о нарушении советской законности не ставили, а, наоборот, всегда бросался упрек тем коммунистам, которые не имели арестов и признательных показаний арестованных.

Я к выше сказанному хочу добавить, что по своему характеру мне была противна вся эта форма допросов и от навязанной мне работы врид.

Начальника УНКВД я всячески доступными мне мерами старался уйти, хотя я сознавал, что это сопряжено с опасностью.

В подтверждение сказанного свидетельствует тот факт, что я не награждался как другие и был снят с работы. Вся моя предыдущая работа в органах госбезопасности может свидетельствовать о том, что я не провокатор или бессовестный карьерист, как характеризовал лиц такого типа т. Хрущев. При необходимости это может быть подтверждено…

Протокол допроса мною прочитан. Ответы с моих слов записаны правильно. Подпись.

Допросил: НАЧАЛЬНИК СЛЕДОТДЕЛА УКГБ ПРИ СМ УССР
по Николаевской области – подполковник
(Шаповалов)

Верно: НАЧАЛЬНИК СЛЕДОТДЕЛА УКГБ ПРИ СМ УССР
по Николаевской области – подполковник
(Шаповалов)

Печатка *підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 116

№ 13

Лист начальнику КДБ при Раді Міністрів УРСР по Миколаївській області

17 жовтня 1956 року

ПРОКУРАТУРА СССР
ГЛАВНАЯ
ВОЕННАЯ ПРОКУРАТУРА
17 октября 1956 г.
№ 7х-32192-56

НАЧАЛЬНИКУ КГБ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УССР ПО НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

гор. Николаев

В порядке ст. 73 УПК РСФМР направляю Вам на проверку архивно-следственное дело № 768021 по обвинению ИКОНОМИДИ Ангела Апостоловича, осужденного постановлением НКВД СССР и Прокурора Союза ССР в 1938 году к ВМН.

В процессе проверки, помимо тех вопросов, которые Вы сочтете нужным выяснить, прошу Вас произвести следующие следственные действия:

1. Проверить были ли осуждены за контрреволюционную деятельность проходящие по показаниям ИКОНОМИДИ А.А. – СИДОРОПУЛО Д.Ф. и ФИНИДИС Илья.

Если они были осуждены, необходимо по данным делам составить обзорные справки, обратив внимание, имеются ли в них протоколы допросов, копии которых имеются в деле по обвинению ИКОНОМИДИ А.А.

2. Запросить соответствующие органы КГБ при Совете Министров СССР и МВД СССР о наличии у них данных о шпионской работе ИКОНОМИДИ А.А. и СИДОРОПУЛО Д.Ф.

3. Установить и допросить лиц, которые знали ИКОНОМИДИ А.А. по совместной работе и могут его охарактеризовать в деловом и политической отношении.

4. Проверить в архивах КГБ, не имеется ли данных о том, что лица, проводившие предварительное следствие по делу ИКОНОМИДИ А.А., занимались фальсификацией и нарушали нормы социалистической законности.

Не имеется ли данных в этих архивах о том, что данное дело по обвинению ИКОНОМИДИ сфальсифицировано.

По окончании проверки дело и все дополнительно собранные материалы с Вашим заключением прошу направить в Главную военную прокуратуру.

ПРИЛОЖЕНИЕ: архивно-следственное дело № 768021 в 1 томе

От н. вх. № 0136095, адресату.

ПОМ ГЛАВНОГО ВОЕННОГО ПРОКУРОРА

ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ *підпис* /КОЛОБКОВ/

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 80

№ 14

Протокол допиту Калашникової Анни Іванівни

21 грудня 1956 року

Протокол допроса

21 декабря 1956 года *г. Николаев*

Допрос начат в 12.00

окончен в 13.30

Я, следователь следотдела УКГБ при СМ УССР по Николаевской области лейтенант Епишкин, допросил в качестве свидетеля –

Калашникова Анна Ивановна, 1879 годп рождения, уроженка Николаева, русская, из рабочих, беспартийная, пенсионерка, малограмотная, проживает вместе с родственниками, в гор. Николеве, по улице Черниговской (бывшая Шолом-Алейхема) в д. 10, проживает с момента рождения.

К ответственности за дачу ложных показаний и за отказ от дачи показаний предупреждена по ст.ст. 87 и 89 УК УССР

підпис Калашникової

Показания свидетеля

Вопрос: Знаете ли Вы Икономиди Ангела Апостоловича и его семью?

Ответ: Икономиди Ангела Апостоловича и его семью я знаю очень хорошо. Его жена Татьяна Ефимовна из русских женщин. У них было двое детей Иван и Владимир. Вместе с ними проживал брат-инвалид (без обеих ног) Дмитрий Апостолович. Он давно умер.

Вопрос: Каковы были у Вас взаимоотношения с семьей Икономиди? С какого времени они проживали по Черниговской улице в доме № 10? Каково было имущественное состояние из семьи? Каков образ жизни вела семья Икономиди?

Ответ: Я всю жизнь прожила в доме № 10 по улице Черниговской. Семья Икономиди жила в этом доме все время сколько я помню. Взаимоотношения у меня с семьей Икономиди были хорошими. Часто посещали квартиры друг друга. В материальном отношении семья Икономиди жила плохо. Много они бедствовали потому, что семья была болшая, а сыновья Иван и Владимир учились в техникумах. Татьяна Ефимовна в эти годы очень много работала, и, чтобы заработать денег, брала у людей стирать белье. Одевалась вся семья неважно. Когда сыновья закончили техникумы, им стало жить немного легче и все-таки чувствовалось, что в семье есть недостатки, так как сыновьям нужно было получше одеться.

Разладов крупных в семье не было, хотя и не обходилось без ссор – как и в каждой семье. Ангел Апостолович и сыновья работали, но где, я теперь не помню.

В 1937 или 1938 году Ангел Апостолович и его сыновья были арестованы, но за что я не знаю.

Вопрос: Часто ли заходили к Икономиди знакомые греки? Посещали ли их квартиру греческие моряки?

Ответ: Мне не известен никто из их знакомых греков, так как в их квартире я ни одного грека не видела. Мне не приходилось видеть, чтобы квартиру Икономиди посещали моряки.

Вопрос: Как Икономиди Ангел и его сыновья Иван и Владимир относились к социалистическим преобразованиям в России, и каково было их отношение к советской власти?

Ответ: Ни от кого из семейства Икономиди я никогда не слышала обид или недовольств Советской властью. Советская власть их ничем не обидела, так как они до октябрьской революции жили еще хуже, чем в трудные годы при советской власти.

Протокол записан с моих слов правильно и мне прочитан.

підпис Калашникової

Следователь следотдела УКГБ при СМ УССР по Николаевской области

Лейтенант: підпис

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 117-120.

№ 15

Протокол допиту Демирова Івана Дмитровича

22 грудня 1956 року

Протокол допроса

22 декабря 1956 года г. Николаев

Допрос начат в 14.00

окончен в

Я, следователь следотдела УКГБ при СМ УССР по Николаевской области лейтенант Епишкин допросил в качестве свидетеля –

Демиров Иван Дмитриевич, 1880 года рождения, уроженец с. Виноградное Ивановского района Измаильской области, из крестьян, болгарин, беспартийный, образование – трехклассное училище, работает

кассиром областного Госбанка, проживает в г. Николаеве, ул. Черниговская, д. 10, со слов не судим.

Об ответственности за дачу ложных показаний и за отказ от дачи показаний предупрежден по ст.ст. 87 и 89 УК УССР

підпис Демирова

Показания свидетеля

Вопрос: Знаете ли Вы Икономиди Ангела Апостоловича и его семью?

Ответ: Икономида Ангела Апостоловича я знаю очень хорошо. Знаю и всю его семью. Его жена Татьяна Ефимовна была из местных николаевских жителей. У них было двое детей Иван и Владимир. У них еще жил брат Икономиди Ангела – Дмитрий Апостолович. Кроме того, у них жила родственница жены. Икономиди Ангел вместе со мной работал с 1920 по 1930 год в городском пищеторге кассиром. С 1930 года я работал кассиром в Госбанке, а Икономиди Ангел хлебным приказчиком при Госбанке. В то время госбанк занимался закупками хлеба. Впоследствии незадолго перед арестом Икономиди поступил работать кассиром в «Металлопромкомбинат». Сыновья Икономиди учились в техникумах. По окончании Иван работал строителем на швейной фабрике, а Владимир – бухгалтером в горпищеторге.

Вопрос: Как Вы можете охарактеризовать Икономиди Ангела Апостоловича и его сыновей Ивана и Владимира в деловом и политическом отношении? Каков образ жизни они вели? Как они относились к социалистическому строю? Каково было имущественное положение семьи Икономиди?

Ответ: Семью Икономиди я знаю с 1916 года, т.е. с того времени, когда я переехал на жительство в дом № 10 по ул. Черниговской в гор. Николаеве. Семья Икономиди уже проживала в этом доме.

В имущественной отношении семья Икономиди жила недостаточно хорошо, даже можно сказать бедновато. Но я никогда не слыхал никаких недовольств или обид Советской властью со стороны Икономиди и его

сыновей. Ведь Икономиди жил в России очень долго, а его сыновья всю жизнь прожили среди русских и украинцев, получили у нас образование и поэтому, мне кажется, каждый из них воспринимал наши преобразования как должное. Ничего враждебного к советской власти и даже ничего предосудительного за Икономиди и его сыновьями я не замечал. К своим служебным обязанностям Икономиди Ангел и его сын Владимир относились серьезно и в коллективе были на хорошем счету.Как относился к работе Икономиди Иван я не могу сказать.

В 1937 году Икономиди Ангел и его сыновья были арестованы, и от жителей нашего двора я слышал, что их якобы арестовали за то, что они греческие подданные. За что они действительно были арестованы, я не знаю. Жену Икономиди Татьяну Ефимовну после ареста мужа выслали в Грецию.

Вопрос: Не служил ли в белых армиях Икономиди Иван в годы гражданской войны?

Ответ: Я знаю, что в белых армиях из семьи Икономиди никто не служил. Все они в годы гражданской войны жили все время в Николаеве, и никуда не выезжал никто из них. В Советской армии они тоже не служили.

Я ничего предосудительного не могу сказать об Икономиди Ангеле и его сыновьях, так как ничего плохого за ними не замечал.

Протокол записан с моих слов правильно и мною прочитан.

Підпис Демирова

Следователь следотдела УКГБ по Николаевской области

Лейтенант: *підпис*

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 121-125

№ 16

Висновок у архівно-слідчій справі № 768021

26 грудня 1956 року

«УТВЕРЖДАЮ»

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ КГБ ПРИ СМ УССР

по Николаевской области

полковник *підпис*

(И.СИДОРОВ)

27 декабря 1956 г.

З А К Л Ю Ч Е Н И Е

(по архивно-следственному делу № 768021)

26 декабря 1956 года город Николаев

Следователь следственного отдела Управления КГБ при СМ УССР по Николаевской области лейтенант Епишкин, рассмотрев архивно-следственное дело № 768021 и материалы проверки по обвинению на –

И К О Н О М И Д И Ангела Апостоловича, 1873 года рождения, уроженца Турции, грека, подданного Греции, служащего, с низшим образованием, до ареста работавшего кассиром «Металлопромкомбината», проживавшего в гор. Николаеве.

Н А Ш Е Л:

ИКОНОМИДИ А.А. арестован Управлением НКВД по Николаевской области 15 декабря 1937 года и по решению НКВД СССР и Прокурора СССР от 5 февраля 1938 года расстрелян.

Согласно обвинительному заключению ИКОНОМИДИ обвинялся в том, что в период гражданской войны проводил контрреволюционную работу, был связан со штабом оккупационных войск в гор. Николаеве и имел связь с офицерами контрразведки генерала Слащева.

До момента ареста ИКОНОМИДИ проводил контрреволюционную работу. В 1935 году был завербован в шпионскую организацию греком

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 127

СИДОРОПУЛО, которому систематически передавал сведения о грузообороте Николаевского торгового порта. Кроме того, ИКОНОМИДИ проводил антисоветскую агитацию среди иностранных моряков, прибывавших в Николаевский порт.

По обвинительному заключению деятельность ИКОНОМИДИ квалифицировалась по ст.ст. 54-6 и 54-10 УК УССР.

Требование ст. 200 УПК УССР по делу не выполнено.

Анализом архивно-следственного дела т других архивных материалов обвинения, имеющихся на лиц, проходящих по данному делу, установлено, что решение Особой комиссии НКВД СССР в отношении ИКОНОМИДИ принято на основании недостаточно проверенных и вызывающих сомнение материалов.

Об отсутствии оснований для осуждения ИКОНОМИДИ свидетельствуют следующие факты:

К моменту ареста ИКОНОМИДИ А.А. и других греческих подданных, проживавших в городе Николаеве, Управление НКВД по Николаевской области не располагало материалами, которыми подтверждалась бы шпионская деятельность указанных лиц. Об этом свидетельствуют документы архивного оперативного дела.

В 1936 году Николаевским Горотделом НКВД ставился вопрос перед Одесским Управлением НКВД об аресте грека БАРБАРИГО З.И. по подозрению его в шпионской деятельности, так как, будучи старостой греческой церкви в городе Николаеве, он часто встречался с греческими моряками, прибывавшими в Николаевский порт. В ответ на это требование Управлением НКВД указывалось, что для ареста и предания суду иностранного подданного необходимо иметь конкретные материалы, изобличающие его в совершении того или иного преступления. В связи с

этим вопрос об аресте БАРБАРИГО ставился в зависимость от результатов документации по делу.

(л.д. 94)

Вопрос об аресте ИКОНОМИДИ А.А. и других лиц, проходивших по оперативному учету, в 1936 году не ставился.

С 1936 года и до момента ареста ИКОНОМИДИ А.А. никаких новых доказательств о преступной деятельности лиц, проходящих по оперативному учету, не добыто. Указанный оперативный учет не раскрывает преступной деятельности БАРБАРИГО, ИКОНОМИДИ и других лиц.

(л.д. 93-94)

Несмотря на то, что ИКОНОМИДИ А.А. привлечен к ответственности за антисоветскую агитацию и шпионаж, по делу не был допрошен ни один свидетель и в процессе ведения следствия не добыто ни одного вещественного доказательства.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 128

Показания обвиняемого о своей практической шпионской деятельности не конкретны. На вопрос следствия: «Как Вы выполняли задания СИДОРОПУЛО и какими шпионскими сведениями Вы его снабжали?» - ИКОНОМИДИ ответил: «работая в порту в качестве инкассатора, я был в курсе грузооборота в торговом порту и при встречах с СИДОРОПУЛО я информировал его какие суда посетили Николаевский порт, какие грузы они везли и куда они следуют. Встречаясь с моряками греческих судов, я в разговорах выявлял их политические настроения и одновременно проводил среди них антисоветскую агитацию. О своих наблюдениях за греческими моряками я информировал СИДОРОПУЛО при встречах с ним».

(л.д. 35)

Поводом к возбуждению уголовного преследования против ИКОНОМИДИ А.А. и других лиц греческой национальности, проживавших

в гор. Николаеве, послужили показания обвиняемого СИДОРОПУЛО, который арестован 6 декабря 1937 года, а ИКОНОМИДИ А.А., БАРБАРИГО, ФИНИДИС и другие греки арестованы 15 декабря 1937 года. Однако, показания СИДОРОПУЛО противоречивы и неконкретны. СИДОРОПУЛО с 1934 по 1935 год находился в Греции по заданию органов НКВД. По признанию СИДОРОПУЛО, он был перевербован греческой разведкой и по возвращению в СССР начал проводить вербовочную работу по вовлечению греков в шпионскую организацию. На допросе 14 декабря 1937 года он показал, что в начале 1936 года им были завербованы ИКОНОМИДИ Ангел, ФИНИДИС Илья и ЗУЛАС Николай. О том, какие сведения были переданы греческой разведке, СИДОРОПУЛО показал:

«1. ФИНИДИС Илья – сообщил в Пирей через своего сына Ставро о расширении военного судостроения в Николаеве.

2. ИКОНОМИДИ – писал в марте 1936 года бывшему генералу КОНДИСИСУ о том, что он просит выслать ему визу для въезда в Грецию и что он по приезде сможет сообщить ему сведения.

3. СИДОРОПУЛО – писал об отгрузке из Одессы в Турцию около 360 грузовых машин, предназначенных для текстилькомбината.

4. ЗУЛАС Николай – вопреки обещаниям ничего не писал».

(л.д.99)

В деле по обвинению СИДОРОПУЛО нет подлинного протокола допроса обвиняемого от 25-27 декабря 1937 года. Из имеющейся копии протокола допроса видно, что СИДОРОПУЛО в начале допроса отрицал свою связь с греческой разведкой и заявлял, что он добросовестно выполнял задания органов НКВД, но после расшифровки он вынужден был возвратиться в СССР. В процессе допроса СИДОРОПУЛО снова признал, что он был перевербован греческой разведкой,

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 129

А органам НКВД сообщил дезинформационные сведения. На вопрос следствия: «Какие материалы вы передали греческой разведке?» СИДОРОПУЛО ответил: «Я разновременно сообщил сведения о военном судостроении на заводах Николаева, строительстве подводных лодок, грузах, идущих в Турцию, в частности об автомашинах, погруженных в Одессе, и ряд других материалов, о чем я дам дополнительно подробные показания».

(л.д. 100, 68)

В копии протокола допроса от 25-27 декабря 1937 года указано, что допрос прерывается (л.д.72). Однако, продолжения протокола допроса в деле нет даже в копии. Какие конкретно сведения были переданы греческойц разведке в процессе следствия не выяснено.

Копия протокола допроса обвиняемого СИДОРОПУЛО от 25-27 декабря 1937 года, приобщенная к делу по обвинению ИКОНОМИДИ А.А. (л.д. 50-72), не может служить доказательством по делу, так как в деле по обвинению СИДОРОПУЛО нет указанного протокола допроса.

(л.д.99)

По показаниям обвиняемого ФИНИДИСА, он был привлечен к шпионской деятельности в 1928 году капитаном греческого парохода. Кроме того, ФИНИДИС привлек в шпионскую организацию в 1933 году своего сына Петра и старосту греческой церкви БАРБАРИГО.

(л.д. 95-97)

По показаниям обвиняемого НИКОЛАУ, он был завербован в контрреволюционную организацию ФИНИДИСОМ Ильей в 1933 году (В деле по обвинению ФИНИДИСА есть копия протокола допроса НИКОЛАУ от 18 декабря 1937 года).

(л.д. 97)

По показаниям обвиняемого БАРБАРИГО от 16 декабря 1937 года, он был завербован в шпионскую организацию ФИНИДИСОМ в 1933 году.

На допросе от 20 декабря 1937 года БАРБАРИГО показал, что он был завербован для шпионской деятельности секретарем греческой миссии в Москве в 1934 году. В этом же протоколе допроса указано, что ФИНИДИС Илья в 1935 году посетил греческое посольство в Москве и по возвращении в Николаев сказал обвиняемому БАРБАРИГО о том, что ему известно со слов секретаря греческой миссии о его (БАРБАРИГО) шпионской деятельности, и поэтому ФИНИДИС предложил все сведения передавать ему.

(л.д. 106-108)

Таким образом, в делах по обвинению ИКОНОМИДИ А.А., ФИНИДИСА И.С., СИДОРОПУЛО Д.Ф., БАРБАРИГО З.И. содержатся настолько противоречивые следственные материалы по основным фактам обвинения, что они не могут иметь доказательной силы.

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 130.

Будучи под следствием, БАРБАРИГО в 1939 году написал четыре жалобы Прокурору Николаевской области и начальнику Управления НКВД с просьбой вызвать его для объяснения, так как никаких преступлений не совершал, а протокол допроса заставили подписать насильно.

(л.д. 109-113)

В учетах органов государственной безопасности нет данных о принадлежности к иноагентуре ИКОНОМИДИ А.А. и других лиц, проходящих по его делу

(л.д. 81-92)

Бывший начальник Управления НКВД по Николаевской области ФИШЕР на допросе в 1956 году показал, что в 1937-1938 годах органами НКВД производились аресты по национальным признакам. По его показаниям, массовые аресты производились и среди лиц греческой национальности.

(л.д. 114)

Эти показания ФИШЕРА частично подтверждаются тем, что греки, проживавшие в городе Николаеве были арестованы в течение 2 суток 14 и 15 декабря 1937 года. В числе других были арестованы сыновья ИКОНОМИДИ А.А. – ИКОНОМИДИ Иван Ангелович и ИКОНОМИДИ Владимир Ангелович, на которых органы следствия к моменту их ареста не располагали никакими компроментирующими материалами.

В настоящее время проверить всю практическую деятельность осужденного ИКОНОМИДИ Ангела Апостоловича не представляется возможности, однако допрошенные в 1956 году в качестве свидетелей КАЛАШНИКОВА Анна Ивановна и ДЕМИРОВ Иван Дмитриевич, хорошо знавшие семью ИКОНОМИДИ в течение 30-40 лет, характеризуют ИКОНОМИДИ А.А. в деловом и политическом отношении положительно.

(л.д. 117-120, 121-125)

На основании вышеизложенного, -

П О Л А Г А Л Б Ы:

Дело на осужденного ИКОНОМИДИ Ангела Апостоловича представить Главному Военному Прокурору для опротестования решения НКВД СССР и Прокурора СССР от 5 февраля 1938 года на предмет отмены его и прекращения дела по ст. 197 ч. II УПК УССР.

СЛЕДОВАТЕЛЬ СЛЕДОТДЕЛА УКГБ ПРИ СМ УССР
по Николаевской области
лейтенант *підпис* /ЕПИШКИН)

«Согласен» НАЧАЛЬНИК СЛЕДОТДЕЛА УКГБ ПРИ СМ УССР
по Николаевской области – подполковник
підпис /ШАПОВАЛОВ/

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 131.

Справка: Заявительница двоюродная сестра жены ИКОНОМИДИ А.А. ИВАНИЦКАЯ Феодора Дмитриевна проживает в гор. Николаеве, улю Привозная, дом № 63

Жена осужденного – ИКОНОМИДИ Татьяна Ефимовна проживает в Греции (из жалобы)

СТ СЛЕДОВАТЕЛЬ СЛЕДОТДЕЛА УКГБ ПРИ СМ УССР
по Николаевской области
лейтенант *підпис* (ЕПИШКИН)

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 132.

№ 17

Довідка з відділу кадрів УМВС по Миколаївській області

25 грудня 1956 року

По данным 1-го Спецотдела и отдела кадров УМВД по Николаевской области и отдела кадров УКГБ по Николаевской области, лица, проводившие предварительное расследование по делам Икономиди А.А., Икономиди И.А., Икономиди В.А., бывшие работники управления НКВД по Николаевской области Глина, Горбонос, Городенский, Давиденко, Кушнир и Хусид к уголовной ответственности за фальсификацию следственных дел не привлекались.

Основание: Проверка производилась 22-24 декабря 1956 года.

Следователь Следотдела УКГБ по Николаевской области
Печатка Лейтенант *підпис* /Епишкин/

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 126

№ 18

Ухвала Військового Трибуналу Воронезького Воєнного суду про реабілітацію Ікономіді А.А. від 13 вересня 1957 року

ОПРЕДЕЛЕНИЕ № 698/631

ВОЕННЫЙ ТРИБУНАЛ ВОРОНЕЖСКОГО ВОЕННОГО ОКРУГА

В лице: председательствующего *полковника юстиції Барышова*

и членов *полковника юстиції Дентабурова*

подполковника юстиції Павлова

Рассмотрел в заседании от 13 сентября 1957 года надзорный протест Главного военного прокурора на постановление НКВД и Прокурора СССР от 5 февраля 1938 года, которым Икономиди Ангел Апостолович, 1873 года рождения подвергнут расстрелу.

Выслушав доклад Павлова и заключение пом. Военного прокурора Воронежского военного округа подполковник юстиции Мясникова об удовлетворении протеста,

Установил:

Икономиди А.А. обвинялся в том, что он занимался шпионской деятельности на территории СССР в пользу Греции. Кроме того, в период гражданской войны он был связан со штабом оккупационных войск в гор. Николаеве, имел связь с офицерами контрразведки генерала Слащева и занимался антисоветской агитацией.

В протесте ставится вопрос об отмене постановления НКВД и Прокурора СССР и прекращении дела по п.5 ст. 4 УПК РСФСР по следующим основаниям.

Обвинение Икономиди А.А. основано на неконкретных, противоречивых показаниях самого Икономиди А.А., свидетелей Финидиса И.С., Маргелиса Д.П., а также на копии протокола допроса Сидоропуло, которая не может служить доказательством вины Икономиди А.А., поскольку в его деле отсутствует подлинник этого протокола.

Показания Икономиди А.А. о его якобы преступных связях в годы гражданской войны со штабом оккупационных войск в гор. Николаеве и офицерами контрразведки не могут служить доказательством, т.к. они никакими другими объективными доказательствами не подтверждены.

Бывший начальник УНКВД по Николаевской области Фишер на допросе в 1956 г. показала, что в 1937-1938 гг. органами НКВД производились необоснованные аресты ни в чем не повинных граждан по национальным признакам, в том числе и греческой национальности.

Проверив материалы дела и протест, военный трибунал округа, находя доводы, изложенные в протесте, обоснованными, и, руководствуясь Указом Президиума Верховного совета СССР от 7 августа 1957 г.,

Определил:

Постановление НКВД и Прокурора СССР от 5 февраля 1938 года в отношении ИКОНОМИДИ Ангела Апостоловича отменить и дело о нем за отсутствием состава преступления прекратить.

Председательствующий підпис

Члены: підписи

ДАМО. Ф-5859, оп. 2, спр. 2161. Арк. 133, зворот

ДОКУМЕНТИ НКВС СРСР І ПРОКУРОРА СРСР ЗА 1938- 1939 Р.Р.

№ 19

Наказ № 0059 Про своєчасну перевірку запитів осіб, які їдуть у відрядження за кордон.

16 лютого 1938 року

Приказ

Народного комиссара внутренних дел Союза ССР за 1938 год

Содержание:

№ 0059 О своевременной проверке запросов лиц, командируемых за границу.

№ 0059 16 февраля 1938 г. гор. Москва

В последнее время наблюдаются массовых случаи, когда местные органы НКВД, несмотря на неоднократные напоминания на несколько месяцев задерживают исполнение запросов 7 отдела ГУГБ, касающихся проверки советских граждан, командируемых за границу.

Учитывая особую важность своевременной проверки указанной категории лиц.

П Р И К А З Ы В А Ю:

Все запросы 7 отдела ГУГБ о проверке лиц, намеченных к выезду за границу, исполнять – немедленно. В тех же случаях, когда проверка связана с затратой времени (выезд на места, установки и т.п.) – крайний срок исполнения запроса не должен превышать 7 дней.

Неполучение 7 отделом ответа в течение указанного срока будет рассматриваться как отсутствие компроментирующих материалов на данное лицо.

В этом случае ответственность за выпуск за границу лиц, в отношении которых в местном органе НКВД имелся компроментирующий материал и не был своевременно сообщен 7 отделу, – возлагается персонально на начальника соответствующего органа НКВД.

Заместитель Народного комиссара
внутренних дел СССР
Комкор М.Фриновский

Архів ВРСДЗ УМВС України в Миколаївській області. Відділ режимно-секретного та документального забезпечення. (Далі Архів ВРСДЗ). Ф.14. Оп.2. Спр. 9. Арк. 6

№ 20

Наказ № 00932 Про порядок розгляду справ на секретних співробітників.

11 серпня 1939 року

Приказ

Народного комиссара внутренних дел и Прокурора Союза ССР за 1939 год

Содержание:

№ 00932 О порядке рассмотрения дел на секретных сотрудников.

№ 00932 11 августа 1939 г. гор. Москва

В связи с поступающими из органов НКВД запросами о подсудности следственных дел на бывших секретных сотрудников, обвиняемых в систематической дезинформации органов НКВД, сообщений вымышленных, клеветнических сведений о разных лицах, в результате чего были арестованы и осуждены невиновные люди,

Р А З’ Я С Н Я Е Т С Я:

Следственные дела указанного характера следует направлять на рассмотрение Особого совещания при НКВД СССР, а при особо отягчающих обстоятельствах – в военные трибуналы пограничных и внутренних войск НКВД для рассмотрения в закрытых заседаниях

Зам Народного комиссара
внутренних дел Союза ССР
комиссар госбезопасности
3-го ранга — В. Меркулов

Прокурор Союза ССР — Панкратьев

Архів ВРСДЗ. Ф.14. Оп.2. Спр. 14. Арк. 117

№ 21

Наказ № 00681 Про організацію роботи ЦОАГС НКВС СРСР у зв'язку із запитами з-за кордону про записи актів громадянського стану.

15 липня 1939 року

Приказ

Народного комиссара внутренних дел Союза ССР за 1939 год.

Содержание:

№ 00681 Об организации работы ЦОАГС НКВД СССР в связи с запросами из-за границы о записях актов гражданского состояния.

№ 00681 15 июня 1939 г. гор. Москва.

ЦОАГС НКВД СССР допускал посылку за границу свидетельств о записи актов гражданского состояния (рождение, смерть, брак, развод) без предварительной проверки и без учета степени политической и оперативной целесообразности снабжения советскими документами каждого отдельного лица. Такая практика не могла не приводить к получению советских документов белогвардейцами, невозвращенцами и т.д., и представляла большие возможности использования этих документов во вред общегосударственным интересам СССР.

П Р И К А З Ы В А Ю:

1. Высылку за границу подлинных документов о записи актов гражданского состояния, в том числе и гербовых свидетельств о рождении – прекратить.

2. Центральному отделу актов гражданского состояния НКВД впредь все поступающие заграничные запросы предварительно тщательно проверять через местные и центральные аппараты ГУГБ и ОАГС и вопрос о них решать согласованно с соответствующими оперативными отделами ГУГБ в зависимости от результатов проверки.

3. В случаях положительного ответа на запрос ЦОАГСа НКВД для отсылки за границу составлять справку о наличии акта гражданского состояния.

4. Справки для заграницы о наличии актов гражданского состояния ЦОАГС НКВД направлять через НКИД и Инюрколлегию, вне зависимости от кого и каким образом поступила просьба из-за границы.

Запретить местным органам ОАГС/ЗАГС НКВД непосредственно выдавать и высылать какие бы то ни было справки по заграничным запросам, кроме дипагентов НКИД, запросы которых исполняются непосредственно начальниками ОАГС УНКВД (НКВД) на месте.

5. В работе по заграничным запросам по загсовским документам руководствоваться утвержденной мною Инструкцией.

6. Начальникам УНКВД (НКВД республик) принять меры к организации тщательной проверки заграничных запросов на высылку загсовской документации, особенно на лиц, выбывших из СССР.

7. Организовать в ЦОАГС и ОАГС НКВД картотеку на лиц, попадающих в их поле зрения в связи с запросами из-за границы по загсовским документам. Картотеку вести и пользовать в оперативно-чекистской работе наравне с оперативными картотеками отделов и управлений НКВД СССР.

8. Работу по спецпроверке запросов и по оперативной картотеке ОАГС УНКВД (НКВД республик) поручить специальному работнику ОАГС персонально утвержденному начальником УНКВД/НКВД.

Народный комиссар

Внутренних дел Союза ССР Л. Берия

Архів ВРСДЗ . Ф.14. Оп.2. Спр. 14. Арк. 66.

№ 22

Інструкція щодо організації роботи органів ЦОАГС НКВС СРСР у зв'язку із запитами з-за кордону на записи актів громадянського стану

«УТВЕРЖДАЮ» Приложение к приказу

Народный комиссар НКВД СССР
Внутренних дел Союза ССР № 00681 – 1939 г.
Л.Берия

ИНСТРУКЦИЯ

Об организации работы органов ЦОАГС НКВД СССР в связи с запросами из-за границы о записях актов гражданского состояния

1. По всем поступающим из НКИД запросам о высылке документов из записи актов гражданского состояния (рождение, смерть, брак, развод) ЦОАГС НКВД СССР дает областным, краевым, республиканским ОАГС УНКВД (НКВД) задания по проверке их на месте.

2. По получении с мест исчерпывающих материалов проверки в соответствующих отделах НКВД СССР проходящих лиц по этим материалам, ЦОАГС НКВД СССР отбирает из них, не подлежащие положительному решению.

3. Не подлежат положительному решению запросы, поступающие от:

белогвардейцев,

служителей культов,

невозвращенцев,

военнослужащих царской армии – от фельдфебеля и выше,

перебежчиков,

граждан государств, с которыми СССР не имеет дипломатических сношений, иномиссий, непосредственно обратившихся в органы ОАГС и ЗАГС НКВД, частных лиц и от различного рода организаций, непосредственно поступившие в органы ОАГС/ЗАГС из-за границы.

4. Данные проверки заявлений, указанных в п. 3 ЦОАГС НКВД направляет в 3 и 5 отделы ГУГБ НКВД на согласование.

5. Получив из 3 и 5 отделов ГУГБ данные об отсутствии возражений против положительного ответа, ЦОАГС НКВД составляет и направляет в

НКИД справку о наличии интересующей записи акта гражданского состояния.

6. Все представляющие оперативную ценность данные, полученные в результате проверки всех запросов, ЦОАГС НКВД направляет в соответствующий отдел ГУГБ для дальнейшей разработки.

7. Всех лиц, указанных в запросах, а также выявленных в процессе проверки запроса ЦОАГС НКВД берет на учет в своей оперативной картотеке и по ней дает справки оперативным отделам и управлениям НКВД СССР.

8. Запросы советских и общественных организаций по заграничным вопросам, кроме инюрколлегии, органами ОАГС/ЗАГС не выполняются. Сами же запросы проверяются наравне с поступившими из НКИД.

9. Заявления, поступившие от иностранных миссий и консульств, находящихся в СССР, непосредственно в сельсовет и райгорбюро ЗАГС, не выполняются. Запросы и заявления в сельсовет и райгорбюро ЗАГС направляют в ОАГС. Последний направляет в ЦОАГС.

10. Областные (краевые, республиканские) отделы актов гражданского состояния проверку всех заявлений, поступающих к ним в порядке п.п. 1,8,9, непосредственно из-за границы и от агентов НКИД или заменяющих их лиц в области (крае, республике), проводят следующим образом:

А. В рай и облархивах ОАГС разыскивают и снимают копии записей всех актов гражданского состояния заявителя, лица, на имя которого запрашивается запись, и всех лиц, указанных в заявлении или обнаруженных родственников при розыске акта заявителя или лица, на имя которого разыскивается запись.

Б. Составляют и направляют в аппарат УГБ в соответствии с местом производства записи акта (село, районный центр, областной город) задания о производстве агентурной проверки личности заявителя, лица, на имя которого разыскивается запись и его ближайших родственников.

Задания на полях помечают словом «специальное».

В. Ставят дополнительные запросы по проверке и следят за выполнением задания. О всех случаях небрежного выполнения или отписки докладывают начальнику УНКВД (НКВД республик) для принятия мер воздействия.

Г. Проверяют материалы у себя и по оперативным картотекам отделов и управлений НКВД/УНКВД и получают мнение 3 и 5 отделов УГБ о степени целесообразности положительного ответа по запросам, не входящим в категории согласно п.3.

Д. Всех лиц по проверяемым материалам берут на учет по своей оперативной картотеке (форма карточки в приложении). Картотеку пользуют в работе по проверке заграничных запросов и для справок по запросам оперативных отделов и управлений НКВД/УНКВД.

11. По выполнении всех мероприятий по п. 10 ОАГС НКВД/УНКВД весь материал направляют в ЦОАГС НКВД.

Запросы, поступившие в ОАГС непосредственно от агентов НКИД и председателю горсоветов и СНК республик, на которых возложены обязанности агентов НКИД, ОАГСы выполняют непосредственно. Результаты ответа на запрос с копией всего материала сообщают в ЦОАГС.

12. Циркуляр НКВД СССР № 116 от 31 мая 1938 г. отменяется.

Нач. 5 отдела ГУГБ НКВД
Майор госбезопасности
ФИТИН

ВРИО. Нач. ЦОАГС НКВД
Союза СССР
полковой комиссар СОЛОДОВ

Архів ВРСДЗ . Ф.14. Оп.2. Спр. 14. Арк. 77-78.

№ 23

Наказ № 00836 З оголошенням Інструкції про порядок проведення операції (обшуків, арештів) ГУДБ НКВС. *22 липня 1939 року*

Приказ

Народного комиссара внутренних дел Союза ССР за 1939 год

Содержание:

№ 00836 С объявлением Инструкции о порядке производства операции (обысков, арестов) ГУГБ НКВД.

№ 00836 22-го июля 1939 г. гор. Москва.

Объявляется для руководства Инструкция о порядке производства операции (обысков, арестов) ГУГБ НКВД.

Приложение: Инструкция.

Заместитель Народного комиссара внутренних дел СССР

В. Меркулов.

Архів ВРСДЗ . Ф.14. Оп.2. Спр. 14. Арк. 74.

№ 24

Інструкція про порядок проведення операції (обшуків та арештів) ГУДБ НКВС.

22 липня 1939 року

Совершенно секретно

«УТВЕРЖДАЮ»

Заместитель Народного комиссара

Внутренних дел Союза ССР

Комиссар госбезопасности

3-го ранга

В.Меркулов

И Н С Т Р У К Ц И Я

О порядке производства операции (обысков и арестов) ГУГБ НКВД

I. Общие положения

1. Арест и обыск производится на основании ордера, подписанного Народным комиссаром внутренних дел СССР или его заместителем, на периферии – Народными комиссарами внутренних дел Союзных и автономных республик и их заместителями, начальниками (заместителями начальников) соответствующих органов НКВД.

2. Арест преступников, пойманных на месте преступления, может быть произведен сотрудниками НКВД без ордера, в порядке задержания с последующим оформлением.

3. Ордер выписывается на основании постановления отделов ГУГБ и Управлений НКВД СССР, утвержденного Народным комиссаром или его заместителем и начальниками УНКВД на местах.

В постановлении должны быть указаны установочные данные объекта, подлежащего аресту (обыску), точный адрес местонахождения его. На постановлении должна иметься санкция прокурора на арест.

4. Как правило, до выписки ордера, производится агентурная проверка (установка), проживает ли объект по указанному адресу.

5. Отмена или отсрочка утвержденной Народным комиссаром или его заместителем операции может быть произведена только с их санкции, или с санкции начальников соответствующих органов НКВД (на периферии).

6. Арест, как правило, сопровождается личным и домашним обыском по месту службы арестованного, обыск может производиться и без ареста, если это оговорено в ордере.

В отдельных случаях, по оперативным соображениям, арест производится только с личным обыском, без производства домашнего обыска.

7. Минимальный наряд для производства операции должен состоять из 2 сотрудников ГУГБ НКВД. Наряд строится в зависимости от характера и условий операции, в соответствии с чем и определяется численный его состав.

При включении в наряд красноармейского состава руководителем операции обязательно назначается оперативный сотрудник ГУГБ.

Численность наряда для каждой операции устанавливается руководством 3 Спецотдела НКВД, а на местах начальниками соответствующих органов НКВД.

В составе каждого наряда выделяется руководитель операции, на имя которого выписывается ордер.

8. Руководитель операции несет полную ответственность за:

а) четкий инструктаж наряда;

б) проверку оружия у наряда;

в) обеспечение быстрого проникновения в квартиру объекта;

г) производство тщательного личного обыска, изоляцию арестованного в момент ареста и строгое наблюдение за ним;

д) тщательность и полноту производимого ареста;

е) бдительные и четкие действия всего состава наряда и личный контроль этих действий;

ж) документальное оформление результатов операции;

з) конвоирование арестованных НКВД (в приеме арестованных).

II. Подготовка операции

9. До выхода на операцию наряд должен быть обеспечен:

а) оружием (револьвер системы «Наган» или автоматический пистолет с 14 запасными патронами);

б) электрофонарем;

в) бланками протоколов ареста и обыска в количестве, соответствующем числу операций;

г) печатью, сургучом.

10. Наряд должен быть тщательно проинструктирован по следующим вопросам:

а) характеристика объекта, возможность оказания вооруженного сопротивления, возможность побега, попытки к самоубийству и действия наряда в этих случаях;

б) что искать и отбирать при обыске, на какие вещи, предметы и места обратить особое внимание;

в) расположение входов в квартиру, число комнат и, в соответствии с этим, распределение обязанностей среди состава наряда.

Наряду даются номера телефонов для связи с руководством операции на случай необходимости получения указания в процессе самой операции.

11. При следовании к месту операции наряд должен соблюдать полную конспирацию:

а) в пути не вести о ней разговоров;

б) при следовании пешком или транспортом общественного пользования держаться раздельно;

в) при поездке на машине, оставлять ее в удалении от места производства операции.

III. Действия наряда на месте операции.

12. Если непосредственно перед самой операцией не была проведена агентурная проверка (установка) дома ли объект, подлежащий аресту, то руководитель наряда организует конспиративную проверку по прибытии на месте операции.

Проверка организуется для того, чтобы в случае внезапного отъезда (отлучки) объекта, непосредственным появлением наряда в его квартире не разгласить о предстоящем его аресте.

13. Конспиративная проверка может быть проведена через представителей домовой администрации, общественности, обслуживающий персонал домов или соседей объекта, под соответствующим обстановке и времени предлогом.

Проверка может быть также проведена непосредственно посещением квартиры объекта под соответствующим предлогом или разговором по телефону.

Такая проверка проводится только с ведома оперативного отдела, выносившего постановление об аресте.

Для обеспечения проверки, в состав наряда включать обязательно оперработника в штатской одежде.

Если проверка проводится под видом представителя уголовного розыска или по обстановке вынуждены ее проводить как сотрудники ГУГБ НКВД, то в целях зашифровки установки объекта операции, перед представителями домовой администрации следует путем просмотра домовой книги интересоваться местопребыванием не только объекта, но и ряда других жильцов.

14. Во время проверки руководитель операции наряд оставляет в укрытом месте (в другом дворе, парадном и т.п.).

15. Как правило, при отсутствии объекта в квартире операцию следует отложить до его прихода или организовать по месту его нахождения и обыск на его квартире проводить только после ареста объекта.

Если конспирацию о предстоящем аресте объекта не удалось сохранить, тогда в его квартире организуется засада и принимаются меры к аресту его по месту нахождения.

В этих случаях ставится в известность тот оперативный отдел, который вынес постановление об аресте.

16. Для того, чтобы предупредить побег объекта или выбрасывание компроментирующих его материалов и вещей, руководитель операции расставляет наряд так, чтобы закрыть все выходы из квартиры и обеспечить наблюдение за окнами.

17. В целях предотвращения вооруженного сопротивления, самоубийства, побега, уничтожения вещественных доказательств – руководитель операции должен организовать быстрое и под соответствующим предлогом зашифрованное проникновение в квартиру лица, подлежащего аресту. До проникновения в квартиру не следует перед квартирантами раскрывать цели посещения и своей принадлежности к органам ГУГБ НКВД.

Заставить открыть дверь может представитель домовой администрации под соответствующим предлогом или непосредственно сотрудник или руководитель операции, представившись представителем другой организации, выбрав соответствующий обстановке и времени предлог.

(Так, например, в дневное время проверка санитарного состояния жилплощади, состояние электросети и т.п., в ночное время – срочная телеграмма, проверка водопровода, канализации в связи с порчей их в близрасположенных квартирах ит.п.)

18. В случае невозможности быстрого проникновения в квартиру под замаскированным предлогом и через представителей домовой администрации, наряд требует немедленного открытия дверей в качестве официальных представителей НКВД, и при отказе двери взламываются (применением ломика, сильным ударом с разбега ногой в район замка, если дверь открывается внутрь, выбиванием верхней филенки плечом, нижней филенки ногой).

Весь наряд при этом должен быть готовым встретить вооруженное сопротивление.

IV. Арест.

19. Немедленно после проникновения в квартиру, оставив внутри у входной двери красноармейца или сотрудника, руководитель операции предлагает всем оставаться на своих местах и не двигаться, обнаруживает подлежащего аресту, предъявляет ему ордер и тут же подвергает его тщательному личному обыску, предлагая в первую очередь сдать, возможно имеющееся, оружие. После чего объект под наблюдением одного сотрудника помещается в отдалении от мест, где может быть скрыто оружие от окон и дверей.

20. Руководитель операции быстро обходит помещение, занимаемое арестованным (комнату, квартиру), всех находящихся в ней лиц группирует в одной комнате с арестованным, в стороне от него, проверяет их документы.

Личный обыск женщин производится сотрудницами НКВД или женщинами-понятыми, желательно членами ВКП(б) или ВЛКСМ.

При наличии достаточного наряда арест объекта, обход и проверка всей квартиры производится одновременно. При аресте в коммунальной квартире производится проверка документов у всех жильцов, в целях проверки наличия в квартире посторонних или подозрительных лиц.

О всех подозрительных лицах, находящихся в квартире, сообщается начальнику Отдела ГУГБ.

После обхода квартиры и изоляции всех находящихся в ней, в квартиру вызывается состав, наблюдающий за входами и окнами.

Все находившиеся к моменту занятия квартиры сотрудниками органов НКВД лица задерживаются в квартире до полного окончания операции (обыска).

21. Подлежат безусловному задержанию с доставкой в прием арестованных или в районные отделения милиции (согласно данных указаний) для установления личности и причастности к делу арестованных все лица, у которых при обыске в помещении, занимаемом арестованным, обнаружено оружие без соответствующего разрешения, контрреволюционная, шифрованная или подозрительная переписка, и лица

без соответствующих документов или с подозрительными документами. Все задержанные лица записываются и о них даются сведения в отдел ГУГБ, по предложению которого был выписан ордер на данную операцию.

22. В случае пребывания в квартире (где производится обыск) или прибытия в квартиру (уже во время производства обыска) депутатов Верховного Совета СССР или Союзных республик, членов Правительства, членов ЦК ВКП(б) или дипломатических представителей какой-либо страны – надлежит проверить у них документы и удостовериться в их правильности.

Личный обыск у указанных выше лиц не производится.

О присутствии или о прибытии позже в квартиру (где производится обыск или организуется засада) перечисленных выше лиц, сотрудник немедленно докладывает лично или по телефону руководителю данной операции или руководству отдела, проводящего операцию, и в дальнейшем действует, согласно полученным им указаний.

23. Выделенный для наблюдения за арестованным, сотрудник обязан следить за тем, чтобы:

а) арестованный не вставал с места и не передвигался по комнате, не мог выбросить никаких бумаг и предметов или уничтожить их;

б) не происходило бы никаких переговоров и условных сообщений между арестованным и изолированными.

V. Обыск

24. Обыск производится в присутствии арестованного, одного из членов его семьи, и, в качестве понятых, привлекаются представители домоуправления (управдом, комендант, ответственный съемщик по квартире) или сельсовета.

Обыск производится в той последовательности, какая вызывается обстановкой.

Все изолированные лица (имеющие какое-либо отношение к арестованному) группируются в первой обысканной комнате.

Обыску подлежат:

а) все комнаты, занимаемые арестованным и членами его семьи;

б) комнаты, занимаемые его родственниками в его же квартире;

в) комната домашней работницы;

г) подсобные помещения, принадлежащие арестованному и его семье (чулан, погреб, чердак, сарай);

д) места общего пользования в коммунальной общей квартире (коридор, кухня, уборная, ванная).

25. Так как скрытие улик и наличие тайников возможно в самых разнообразных предметах и вещах, все они должны быть просмотрены самым тщательным образом; контроль за этим должен обеспечивать руководитель операции.

В процессе обыска должны быть осмотрены и проверены в целях обнаружения спрятанных в них (особенно в скрытых тайниках) вещественных доказательств:

а) пол, потолок, стены, двери и окна и прикрепленные к ним предметы (портреты, картины, зеркала, люстры, портьеры, занавески и другие возможные тайники; подъемные паркетные плитки и доски пола, пороги, железные листы у печей, выдвижные крышки и в подоконниках, отдушины, замурованные в стенах тайники, скрытые выемки в дверях, тайники в картинах, портьерах, печах, плитках и т.п.);

б) мебель и ее содержимое, возможные тайники: скрытые ящики в письменных столах и шкафах (измерять на глаз наружные и внутренние габариты – размеры, под обивкой мебели (кожей, материей), в ножках столов, стульев, шкафов, в матрацах, подушках, стеганых одеялах, музыкальных инструментах, в цветочных горшках и т.п. (земля прощупывается каким-либо острым предметом).

в) книги, одежда, белье, посуда и все предметы личного обихода, возможные тайники в переплетах и корешках книг, между склеенными страницами, под подкладкой одежды и в воротниках, в портмоне, часах,

дровах, угле, продуктах. Продукты переливаются, пересыпаются и прощупываются каким-либо предметом. В книгах обращать внимание на соответствие заглавия содержанию, на подчеркнутые слова, точки и надколы над (под) буквами.

При производстве обыска сотрудники не должны допускать бесцельной порчи вещей и беспорядочного разбрасывания вещей, книг и т.п. в обыскиваемом помещении.

26. Взламывание пола, стен, мебели, распарывание одежды производится или при соответствующих данных о наличии в них спрятанных улик или же при обнаружении соответствующих признаков, указывающих на существующие в них тайники.

27. Безусловному изъятию при обыске подлежит следующее:

а) нарезное огнестрельное оружие и патроны к нему, холодное оружие, гранаты, все взрывчатые вещества и взрывающие механизмы, запалы, капсюли, бикфордов шнур, все яды и химикаты, используемые для составления взрывчатки и отравляющих веществ;

б) контрреволюционная литература во всех видах (книги, брошюры, журналы, газеты, листовки), все книги, изданные белоэмигрантскими издательствами, вся фашистская литература);

в) вся подозрительная по контрреволюции и шпионажу переписка, вся переписка с признаками шифра, тайнописи, кода, условного содержания;

г) сов. секретные и не подлежащие оглашению материалы организации ВКП(б), Коминтерна, ВЛКСМ, НКОбороны, др. наркоматов и гос. учреждений, секретные чертежи, карты, схемы, планы и несекретные с подозрительными пометками;

д) контрреволюционные или изобличающие арестованного графические произведения и фотографии (портреты врагов народа, к.-р. карикатуры, фотографии арестованного в форме царской или иностранной армии, а также порнографические произведения);

е) всякие записи адресов, фамилий, номеров телефонов, все записки подозрительного характера;

ж) предметы и переписка, которые хотя внешне и не имеют компроментирующий арестованного характер, но были обнаружены в тайниках;

з) иностранная золотая и бумажная валюта в банкнотах и чеках, золото в монетах царской чеканки, золото в слитках и песке, бриллианты и другие драгоценные камни, если они не оправлены, изделия из золота и драгоценных камней, если количество этих изделий явно указывает на неблаговидный характер их приобретения и хранения, акции и облигации царского времени и иностранные;

и) другие материалы по указанию отдела ГУГБ, являющиеся в данном случае уликами (денежная отчетность, интимная переписка, личные дневники и т.д.);

к) множительные приборы – станки, шапирографы, стеклографы, краска и химикаты для них, типографский шрифт и пишущие машинки;

л) предметы и переписка, представляющие политический и исторический интерес (письма и рукописи видных политических деятелей, выдающихся писателей и т.п.);

м) паспорт арестованного и другие личные его документы и ордена.

При возникновении сомнений в необходимости изъятия каких-либо предметов – следует обращаться по телефону к руководящим операциями лицам.

VI. Действия наряда при проведении операции.

28. Во время проведения операции каждый ее участник выполняет по указанию руководителя наряда определенные функции: наблюдает за арестованным и за другими изолированными лицами или проводит обыск.

Совмещение наблюдения за арестованными с одновременным производством обыска запрещается.

29. Во время проведения операции из квартиры никого выпускать нельзя.

На звонки двери в квартиру открывает сотрудник. У всякого входящего проверяется документ, после чего он обыскивается, и в случае, если выясняется, что он имеет какое-либо отношение к арестованному, помещается с группой изолированных лиц.

30.Все предметы, стоящие на окнах, ставни, занавески, цветы и прочее – должны оставаться в таком же порядке, в каком они были до начала операции (имея в виду возможные условные сигналы).

31. Во время обыска руководитель операции должен внимательно наблюдать за арестованным и в случае проявления признаков беспокойства или попытки отвлечь внимание при приближении к какому-либо месту – надо особенно тщательно это место обыскать.

32. Сотрудники должны быть корректными при производстве операции, однако настойчиво и в категоричной форме требовать выполнения законных требований.

На вопросы квартирантов и арестованного о причинах ареста, характере обыска и т.п. сотрудники не отвечают.

О местонахождении оружия, денег и ценностей руководитель операции спрашивает у арестованного в начале обыска и изымает их в первую очередь.

33. Пользоваться какими бы то ни было услугами и пищей в обыскиваемой квартире воспрещается (за исключением воды для питья и умывания).

VII. Документальное оформление операции

34. Все отобранное при обыске, вплоть до отдельных записок, заносится в протокол обыска.

На отбираемых, компроментирующих арестованного письменных материалах, арестованный должен расписываться и в этом случае в протокол отдельно заносятся только документы, имеющие характер улик, остальные документы указываются общим счетом документов и страниц в них.

Если арестованный не расписывался в материалах, они должны быть подробно перечислены в протоколе.

Неконкретные перечисления отобранного воспрещаются. Нельзя, например, писать «к.-р. брошюра», необходимо указать ее название, автора, год и место издания.

Обнаружение скрытых в тайниках и в спрятанном виде предметов переписки – особо оговаривается в протоколе. Все отобранное после занесения в протокол, надо аккуратно упаковать. Вся переписка, рукописи, письма и другие материалы должны быть опечатаны печатью органов НКВД.

Протокол обыска прочитывается арестованному и представителям домоуправления и должен быть ими подписан.

При отсутствии самого арестованного протокол подписывают его близкие родственники.

Всех присутствующих руководитель операции опрашивает о наличии жалоб и обязан занести их в протокол.

Протокол составляется в трех экземплярах: один сдается в прием арестованных Комендатуры НКВД, другой – дежурному 3 Спецотдела НКВД, а на местах начальникам соответствующих отделов УГБ НКВД, с распиской дежурного по приему арестованных о сдаче арестованных и всего изъятого при обыске. Третий экземпляр вручается под расписку лицу, обыскиваемому или его домашним, а при отсутствии их, домоуправлению (сельсовету).

VIII. 8. Опись имущества и опечатывание квартиры (комнаты)

35. Если в постановлении отдела ГУГБ специально указано, производится опись имущества, в которую заносится все лично принадлежащее арестованному имущество (мебель и другие предметы обстановки и обихода, носильное платье, белье). Опись подписывают: руководитель операции, арестованный и представитель домоуправления. Опись составляется в 4 экземплярах, из которых один экземпляр оставляется домоуправлению под расписку и остальные три сдаются дежурному 3 Спецотдела НКВД, а на местах начальникам соответствующих отделов УГБ НКВД.

Описанное имущество складывается в опечатываемой комнате, а при отсутствии отдельной комнаты сдается на хранение одному из членов семьи или представителю домовой администрации, если у арестованного нет семьи.

36. Опечатыванию подлежит комната, занимаемая арестованным, если в ней больше никто не живет. Об опечатании комнаты делается отметка на обороте протокола обыска, с указанием номера печати, которой комната опечатана, и составляется отдельный акт с указанием краткой характеристики опечатанного помещения.

В случае, если квартира состоит из нескольких комнат, руководитель операции определяет (исходя из минимальной нормы) количество жилплощади, необходимой для них членов семьи, а остальную площадь опечатывает.

Если без перемещения семьи в другие комнаты опечатание (по условиям расположения квартиры) невозможно, руководитель предлагает произвести необходимое перемещение.

Перед опечатанием помещения необходимо запереть окна, форточки и двери в нем.

IX. Конвоирование и сдача арестованного

37. Конвоирование арестованного наряд обеспечивает таким образом, чтобы пресечь всякую попытку к побегу, сопротивлению и самоубийству.

Конвой занимает места по отношению к арестованному в зависимости от количества наряда: при трех сотрудниках: один впереди (материалы обыска у него), второй с правой стороны арестованного и один позади арестованного; при двух сотрудниках – один позади и один рядом с арестованным.

На машине арестованный должен быть помещен между двумя сотрудниками.

Арестованному в пути запрещается курить, разговаривать, отвлекать внимание конвоя.

Конвой должен тщательно следить за поведением и движениями арестованного.

Особо опасные государственные преступники конвоируются в наручниках; при отсутствии наручников следует держать арестованного за кисти рук.

38. В отделение приема арестованного НКВД или в тюрьму сдаются: арестованный, ордер с талоном к нему, 1 экземпляр протокола обыска и все обнаруженное при обыске (в опечатанном свертке или пачке), за исключением строго секретных материалов ЦК, СНК, парторганизаций и советских учреждений, особо ценных вещественных доказательств и антисоветских брошюр, листовок и т.п.

Эти материалы наряд передает в опечатанном виде непосредственно начальникам соответствующих отделов ГУГБ, под расписку, оговорив это в экземпляре протокола обыска, переданного в прием арестованных.

На втором экземпляре протокола обыска дежурный по приему арестованных или дежурный по тюрьме расписывается в принятии арестованного и всего изъятого при обыске.

П р и м е ч а н и е: указанные в п.38 изъятые при обыске материалы передаются в соответствующие отделы ГУГБ при наличии специального на то указания.

X. Засада.

39. Засада устанавливается для задержания скрывающегося преступника и его сообщников на квартире или квартирах, связанных с ним лиц, по специальному указанию Народного комиссара или его заместителя, и начальников управлений НКВД и их заместителей – на местах.

40. Организация и руководство засадой возлагается на ответственного оперативного работника, который должен быть в достаточной степени ориентирован по следственному или агентурному делу об объектах ареста (задержания).

41. Численность наряда для засады определяется в зависимости от характера объекта и дела, целей и задач засады и от особенностей местности (квартиры, дома), где устанавливается засада.

42. Общий режим засады, методы маскировки, порядок задержания, проверки и освобождения задерживаемых, время смены для наряда и другие мероприятия определяются в каждом отдельном случае специально

разработанным планом по организации засады в соответствии с целями засады, характером дела и особенностями местности.

43. При организации засады:

а) подлежат задержанию все лица, зашедшие в квартиру (дверь обязательно открывает сотрудник из наряда);

б) никто из жильцов квартиры из задержанных не выпускается из квартиры, все находятся под тщательным наблюдением наряда;

в) никто из задержанных, не исключая хозяев квартиры, не должны подходить к окнам, дверям, на звонок и к телефону; перемещения и изменения положения вещей, просматриваемых через окна недопустимо;

г) никакие просьбы задержанных и передача писем, записок, позвонить по телефону или зайти к соседу и т.п. не удовлетворяются;

д) находящиеся в засаде сотрудники и красноармейцы не имеют права принимать от граждан какие бы то ни было продукты и пользоваться ими;

е) принимать все меры, чтобы зашифровать засаду перед другими жильцами дома, окружающим населением и связями объекта, подлежащего задержанию;

ж) маскировать смену засады незаметным проникновением и выходом из квартиры.

XI. Групповые операции

44. Групповая операция проводится строго по разработанному плану и требует весьма тщательного проведения подготовительных мероприятий:

а) заблаговременной установки лиц, подлежащих аресту, проверки их адресов перед операцией;

б) составление расчета людей (сотрудников и красноармейцев), необходимых для обеспечения операции;

в) своевременной выписки ордеров, приготовления соответствующего количества протоколов обыска, сургуча, печатей;гГ) обеспечение средствами передвижения и техническими средствами (фонари и пр.)

д) подготовки быстрого приема и размещения арестованных.

45. Все подготовительные мероприятия по групповой операции должны быть проведены в строго секретном порядке.

Не допускать скопления машин и других средств передвижения в открытом месте, скопления в открытом месте сотрудников и красноармейцев выхода и входа их в здание НКВД большими группами.

46. Руководитель операции обеспечивает своевременное распределение людей по нарядам, назначение старших в составе каждого наряда, раздачу ордеров и тщательный инструктаж всего оперативного состава, участвующего в массовой операции.

47. Каждый наряд должен четко знать задачи операции, характеристику объекта, на что обращать особое внимание при аресте и обыске, как найти адрес, указанный в ордере (чтобы не спрашивать на улице), как войти в квартиру, как связаться с руководителем операции в случае срочной необходимости, как и куда доставить арестованного.

48. Руководитель операции проверяет, обеспечены ли все наряды необходимыми средствами передвижения, опечатывания, оружием.

При больших размерах операции для руководства выделяется группа ответственных оперработников – организуется оперативный штаб.

49. При групповой операции должны быть обеспечена одновременность начала операции, особенно если лица, подлежащие аресту, связаны между собой к.-р. деятельностью.

Наряды должны рассылаться таким образом, чтобы обеспечить одновременное их прибытие на места операции.

XII. Наложение ареста на имущество.

50. Наложение ареста на лично принадлежащее арестованному имущество производится согласно инструкции, объявленной в приказе НКВД № 094 от 25 апреля 1939 года.

51. В случае ареста мужа и жены накладывается арест на имущество в соответствии со ст. 40 УК РСФСР.

52. Передача имущества в госфонд как конфискованного, производится по спец. предписанию, по вновь составляемой новой описи с указанием

оценки каждой вещи (оценка производится представителем госфонда). Конфискованное имущество сдается представителю госфонда под расписку и последним вывозится для реализации.

Опись составляется в 4 экз., один из коих дается под расписку представителю госфонда, а 3 экз. представляются в 3 Спецотдел НКВД СССР, который посылает два экземпляра в 1 Спецотдел, во исполнение его задания. Наложение ареста фиксируется актом, который составляется в 4 экз.

53. Снятие ареста с имущества производится также по спец. заданиям и оформляется составлением акта в 4 экз., копия оставляется домоуправлению или лицу, у которого имущество было на хранении.

54. Передача имущества родным арестованного, доверенным лицам или домоуправлению на хранение и т.п.производится также по специальным заданиям, с соответствующим оформлением, актом и описью имущества.

XIII. Учет работы по операции в 3 Спецотделе НКВД СССР (Центр)

55. Все операции по обыскам и арестам учитываются соответствующей регистрацией по картотеке.

56. На выписанные ордера на обыск и арест выписываются учетные карточки.

В учетную карточку записывается имя, отчество, фамилия, адрес места жительства, номер ордера, фамилия исполнителя и результаты выполнения ордера.

Форма учетной карточки должна быть построена с учетом всех тех сведений, которые включает в себя регистрационная книга выписанных ордеров.

57. Учетные карточки хранятся в картотечном шкафу в строго-алфавитном порядке.

58. Учет предписаний на арест имущества, передачу имущества, распечатание комнат и прочее – производится также согласно существующих форм учета, применительно к учету арестов и обысков.

Заместитель начальника 3 Спецотдела НКВД СССР

Старший майор государственной безопасности ЦЕРЕТЕЛИ

Архів ВРСДЗ . Ф.14. Оп.2. Спр. 14. Арк. 75-81.

ДОКУМЕНТИ З ОСОБИСТОГО АРХІВУ ГОЛОВИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «МЕМОРІАЛ» ЮРІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА ЗАЙЦЕВА

Теряник М.О., Зайцев Ю.О.

Миколаївський «Меморіал»: історія, листування, здобутки

Громадська організація «Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса» — громадська організація, утворена 1989 року. Займається збереженням пам'яті про політичні репресії у УРСР у XX сторіччі та правозахисною діяльністю.

Ініціативна група зі створення Українського «Меморіалу» вперше зібралася 8 грудня 1988 року в Києві в «Будинку кіно», а 4 березня 1989 року а тому самому приміщенні відбулась установча конференція, на якій був прийнятий Статут та обрані керівні органи Українського товариства «Меморіал».

Тоді в Товариство вступило близько 360 000 осіб із числа репресованих, їхніх нащадків та членів їхніх родин. З квітня 1991 «Меморіал» названий ім'ям Василя Стуса.

Участь у створенні взяли творчі спілки, редакції журналів, Інститут літератури АН України, митці, науковці, студентська молодь, активісти демократичного руху

Основні завдання:

• громадське розслідування масових репресій, сприяння розслідуванню фактів порушення законності;

• увічнення пам'яті жертв репресій, моральне оздоровлення суспільства.

Попри переслідування, залякування і моральний тиск через офіційну пресу, «Меморіал» організовував мітинги, демонстрації, вів агітацію за демократичних кандидатів на перших демократичних виборах. Завдяки наполегливості членів «Меморіалу» та проведених ним депутатів 17 квітня 1991 Верховна Рада УРСР прийняла Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні».[241]

Установчі збори Миколаївського «Меморіалу» відбулися у квітні 1989 року. До складу товариства ввійшли працівники ПТЗ, ЧСЗ, обчислювального центру, телевізійного центру. Збори відбувалися у підвалі будинку № 17 на проспекті Миру. Перші активісти: Ніколаєв Володимир, Зайцев Юрій, Бойченко Валерій, Гіршберг Анатолій, Трофімов Гліб, Пучков Володимир, газети «Вечірній Миколаїв», «Трибуна робочого».

Згадує голова Миколаївського товариства «Меморіал» Юрій Олександрович Зайцев: «Спершу почали збирати списки реабілітованих. За отриманими від відділу соцзахисту списками ходили за вказаними адресами, зв’язувалися по телефону. За поданими списками влада надавала фінансову допомогу малозабезпеченим родинам.

З допомогою вдови репресованого Розалії Савченко віднайшли місця поховання репресованих у 1930-х роках миколаївців. З Києва приїздили дослідники і підтвердили, що це дійсно поховання жертв репресій.

[241] https://uk.wikipedia.org/wiki/

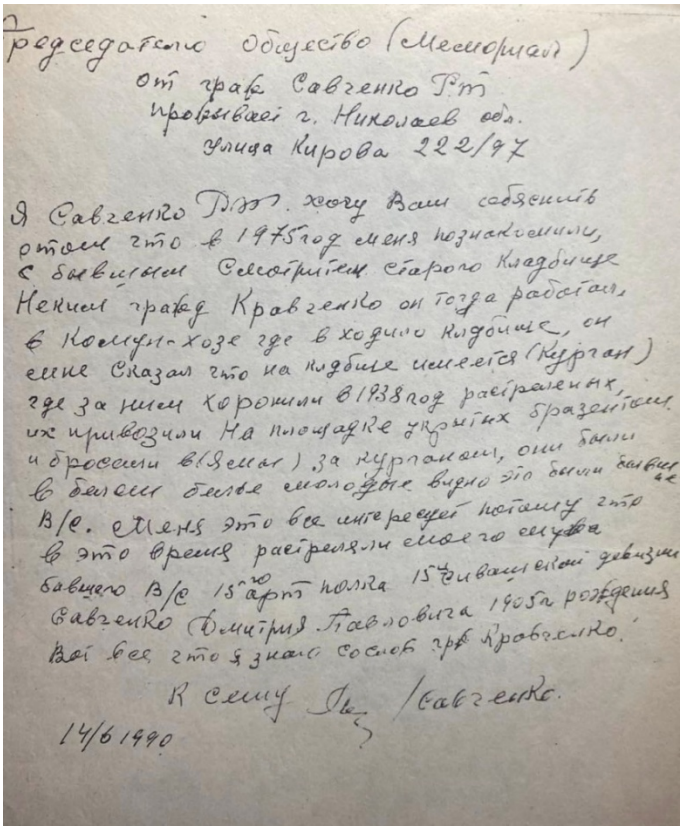

Председателю общества (Мемориал)
от гражд. Савченко Л.П.
проживающей г. Николаев обл.
улица Кирова 222/97

Я Савченко Л.П. хочу Вам сообщить
о том что в 1975 год меня познакомили,
с бывшим Сексотом старого Кладбища
Неким гражд. Кравченко он тогда работал,
в Комун-хозе где в ходило кладбище, он
мне сказал что на кладбище имеется (Курган)
где за ним хоронили в 1938 год расстрелянных,
их привозили на площадке укрытых брезентом.
и бросали в (Яму) за курганом, они были
в белом белье молодые видно это были бавовн
В/с. Меня это все интересует потому что
в это время расстреляли моего отца
бывшего В/с 15 арт полка 15 дивизии
Савченко Дмитрия Павловича 1905 г рождения
Вот все что я знала сослан гр Кравченко.

К сему Л. /Савченко.

14/6 1990

Лист Розалії Савченко до товариства «Меморіал». Червень 1990 року[242]

На міському некрополі на місці масових розстрілів жертв репресій було встановлено пам’ятник.

Фото з особистого архіву Ю.О.Зайцева

У Миколаївських музеях були створені тематичні виставки про репресованих миколаївців.

[242] З особистого архіву Ю.О.Зайцева

Перша виставка в пам'ять про репресованих у Миколаївському музеї суднобудування і флоту. Вересень 1989 року. Зліва направо – члени товариства «Меморіал»: Юрій Євгенович Кірсанов, Сергій Костянтинович Бондаревський (ЧСЗ), Юрій Олександрович Зайцев, Анатолій Мойсейович Гіршберг (ПТЗ)

Група активістів з ЧСЗ публікували нариси про репресованих у газеті «Трибуна робочого». На основі цих нарисів було створено альбом з фотографіями репресованих.

Титульна сторінка Книги пам'яті репресованих працівників Чорноморського суднобудівного заводу.

Сторінка з фотографіями репресованих з Книги пам'яті ЧСЗ.

іння жертв рег

Товариству було виділено приміщення, телефон, фінансова підтримка. Почалася робота в архіві СБУ».[243]

Саме архів СБУ і став тим джерелом інформації про репресованих, яка використовувалася при підготовці матеріалів до книг із серії «Реабілітовані історією. Миколаївська область».

Почалася робота по створенню осередків «Меморіалу» в області.

Активну діяльність по створенню осередку у Первомайську проводив Володимир Качеровський. У листі до Ю.О. Зайцева від 14 листопада 1992 року він писав: *«…І коли зараз люди говорять про наших «вождів» «позитивні» риси і не хочуть бачити те, що з 1917 року більшовики брали владу в свої руки за рахунок життів інших і продовжували тиранію в 20-і, 30-і, 40-і, 50-і роки, то ми таких людей зрозуміти не можемо.*

Зараз на сесії Верховної Ради України намагаються виробити закони, положення, щоб забезпечити матеріально забезпечених, а про членів сімей репресованих і реабілітованих і не думають допомагати, але ж якби не репресії, то і нам, дітям, від батьків щось залишилося б, а так ще і внукам дістанеться важка доля. Я намагався організувати в Первомайську «Меморіал» підтримали мене члени Руху, демократи і інші приватні особи. Але люди настільки зачерствіли, навіть з родин репресованих, що не бажали про це навіть чути, під девізом: «А що це дасть?»[244]

Активістам з Первомайська – В. Качеровському, М. Швиді, О. Різниківу – вдалося подолати інертність місцевої громади. І вже в березні 1993 року відбулися перші збори Первомайського осередку «Меморіалу». Про це в своєму листі до Ю. Зайцева розповів В. Качеровський.

«*Вітаю, шановний Юрію Олександровичу.*

Отримав Вашого листа і визначили делегата на ІІІ з'їзд Українського Меморіалу – Олексу Сергійовича Різниківа, він же Резниченко. Він вам зателефонує…

Висилаю Вам для загального розуміння неофіційні папери: чернетку протоколу, чернетку доповіді, бланк заяви, газету з текстом «Створено осередок «Меморіалу».

---

[243] З особистого архіву Ю.О.Зайцева

[244] Там само.

Збори пройшли успішно, 4 години засідали, люди активно працювали і схвалили товариство «Меморіал». Одразу розібрали бланки заяв – вступали до товариства, вступні 100 купонів, але дехто здавав і по 200 купонів. Одразу вступило 26 осіб. Голова міськради пообіцяв нам допомогти. А поки ми зіткнулися з такими труднощами.

Стройпромбанк ми вибрали для відкриття рахунку, а там нас не хотіли, але після дебатів вони погодилися и для цього потрібні наступні документі: свій Устав, затверджений миколаївським «Меморіалом», Лист, затверджений осередком первомайського «Меморіалу». Ми повинні зареєструватися, а за реєстрацію треба платити 15 000 купонів, замовляти печатки. Нам доведеться подолати бюрократичні перешкоди.

Що ви порадите щодо цього?... Це, звичайно у майбутньому, але нам необхідні для членів «Меморіалу» бланки посвідчень і значки? Що порадите? Які від нас документи потрібні Вам?

<u>Додаток</u>

ПРОТОКОЛ № 1

від 13 березня 1993 року м. Первомайськ

На зборах присутні 48 осіб

Спільні відкриті збори Первомайського осередку Всеукраїнського історико-просвітницького товариства «Меморіал» відкрив Микола Павлович Швидя, який оголосив порядок денний:

1. Доповідь головуючого Володимира Віталійовича Качеровського.

2. Ознайомлення зі Статутом «Меморіалу» – Швидя М.П.

3. Ознайомлення зі Статутом товариств репресованих і документом-розпорядженням представника Президента України миколаївської облдержадміністрації А.К.Кінаха. – О.С.Різників.

4. Прийом в члени товариства «Меморіал».

5. Обговорення і прийняття рішень.

В президію зборів одностайно були обрані 3 члени президії: В.В.Качеровський, М.П.Швидя, О.С.Різників.

На зборах були присутні представники товариства «Зелений світ», Всеукраїнської спілки політв'язнів, «Меморіалу», ветеранів ВВв, міські партії: соціал-демократів, партії демократичного відродження України, колишні члени компартії України.

Від державних структур – комісія у справах репресованих, міської редакції «Первомайського Вісника» та міського музею, фермер, колишні політв'язні, члени сімей репресованих, зацікавлені особи. Усього 48 осіб.

СЛУХАЛИ:

1. Доповідь голови осередку Первомайського «Меморіалу» В.В.Качеровського. Він подякував присутнім на зборах за участь в роботі товариства «Меморіал».

Загострив увагу на тому, що спроби створити товариства «Меморіал» були і раніше, але люди до цього не були підготовлені, а партійна влада не давала навіть думати про це.

Нагадав, що в м. Первомайську немало людей, у яких запеклися в душі біль і страждання, нагадав про події Голодомору 1932-33, 1946-1947 років та про неоправдані умисно створені репресії проти свого народу, наслідки яких ще й сьогодні відчуває більшість людей.

Торкнувся доповідач і тих безпідставно звинувачених людей, які переживали фашистські та більшовицькі тюрми, табори. Говорив про масові висилання цілих родин до Сибіру і про переслідування віруючих.

А наша задача – надати політичну оцінку «білим плямам», засудити дії колишніх керівників і політиків, що створювали десятками років умисні безпідставні знущання, вбивства українського народу. Ми повинні повернути імена безвинно загиблим жертвам співвітчизників, предків, родичів, близьких і знайомих і збудувати пам'ятник, а зараз прошу вшанувати їх пам'ять <u>*Хвилиною мовчання.*</u>

Продовжував свою доповідь і про 1960-70-ті роки, коли грубо порушувалися і попиралися права людини, і що були люди, які боролися й ратували за чистий соціалізм, але ці передбачливі люди переслідувалися владою та її органами. Наведені були приклади грубих порушень, і що адміністративні діячі ніколи ні за що не відповідали, були безкарні.

Недобудований соціалізм найдорожчою ціною обійшовся радянському народові, який тільки й того, що перебував у виживанні.

До доповідача питань не було, все зрозуміло, а доповідь одностайно була схвалена.

2. М.П. Швидя ознайомив зі Статутом Всеукраїнського історико-просвітницького товариства «Меморіал», який одностайно схвалений і є необхідним.

3. Представник Всеукраїнської спілки репресований О.С.Різників ознайомив зі Статутом Всеукраїнської спілки репресованих, а також з документом-розпорядженням Миколаївської облдержадміністрації України А.К.Кінахом, в якому говориться про підготовку випуску обласної книги серії видання «Реабілітовані історією».

Відносно Постанови Кабінету Міністрів України від 11.10.1992 р. №530 О.С.Різників зосередив увагу на тому, що нам потрібно знайти місце поховання людей, які постраждали від голодомору, бо десь в районі вулиці Желябова є братська могила, її потрібно знайти, встановити пам'ятник з участю церковного ритуалу.

Виступали:

1. За дорученням священика В.В.Мальчука, В.В.Качеровський доповів, що при церкві будується каплиця в пам'ять загиблих від голодомору та репресій. Каплиця будується спільними силами з участю підприємств, які забезпечують коштами та будівельними матеріалами, а щоб закінчити потрібна робоча сила, і хто бажає, то візьміть участь у закінченні будівлі. Збори схвалили одностайно, щоб допомогти добудувати каплицю, і прийдуть коли стануть потрібні за першим запрошенням.

2. Від ПДВУ Л.К.Шедевр засудив колишніх керівників, як кремлівських, так і міських у тому, що тільки вони чинили проти народу всяке зло, щоб самим жити вдосталь і ні за що не відповідати. Вони, колишня партійна номенклатура, і сьогодні керують на всіх рівнях і засобах, а у всіх своїх помилках звинувачують демократів, які не мають влади ніде. Ми будемо підтримувати товариство «Меморіал», бо воно діє на підставі демократії і є необхідним нашому суспільству.

3. А.С.Горбенко від соціал-демократичної партії схвалив ініціативу міського товариства «Меморіал» і визнав, що це є необхідним у нашому місті, тому що питанням реабілітованих невинних жертв у нас практично немає кому займатися.

«Меморіал» є благодійним товариством і його всім треба підтримувати, бо ця робота не з легких і простих. Де була колись тюрма біля мосту на Богополі потрібно встановити пам'ятник репресованим.

4. Завідуючий відділом районної комісії у справах репресованих О.І.Перфілов зауважив, що дуже задоволений створеним товариством «Меморіал» і першими зборами, але, на жаль, товариству буде нелегко реалізовувати свої благородні дії, тому що, як я знаю, у нас у різних кабінетах державних структур сидять люди з черствими почуттями, у цьому я впевнений, і навів приклади.

5. В.Л.Войтенко, представник товариства «Зелений світ», розповів про те, що у нашому місті в різних районах складне несприятливе становище в екологічному розумінні. Навів приклади. Вніс пропозицію, щоб спільними силами припинити порушення екології в місті. А товариство «Меморіал» схвалює тому, що це є необхідним для вшанування пам'яті невинних жертв.

6. А.Ф.Кирилков сказав, що він колишній член партії комуністів, з якої сам вийшов, тому що давно в ній розчарувався. Я, в більшості, не поділяв її практичної позиції, намагався сперечатися, але завжди був переможений і, навіть, переслідувався органами КГБ. Я впевнений в тому, що КПРС повністю себе скомпрометувала і заслуговую осуду. А товариство «Меморіал» нам дуже потрібне і дякую за цю зустріч. Ми повинні за загиблих пам'ятати, це наш людяний обов'язок.

7. Депутат міськради Карташов відзначив у виступі, що більшість членів КПРС пристосувалася до нових життєвих умов і зараз. Я теж, каже, був комуністом, але ніколи не підтримував їхні практичні дії тому, що вони були властолюбці і користолюбці, і я боровся проти зла і мав немало неприємностей. Вважаю, що був чесною людиною і комуністом. Я бачу, що товариство «Меморіал» тільки з'явилося і уже діє, тому і буду його членом. Ця справа повинна бути всіх громадян нашого міста.

8. М.П.Марченко, фермер, доповів, що наші батьки і діди жили у важких умовах, бо і у мене в сім'ї були репресовані дід і батько, і нам було нелегко і тому вважаю, щоб вшанувати пам'ять безвинно загиблих в роки лихоліття, треба ставити їм

пам'ятники, навіть, виявляти прізвища і писати. А я готовий у всьому допомогти, хоча землю дали мені не дуже, болота й яри.

9. Завідуюча міським музеєм Шелех Олена Філ. У своєму виступі сказала, що не треба політичних амбіцій, а орієнтуватися на Статут «Меморіалу», всіляко намагатися увічнити пам'ять жертв голодомору та репресій. У музеї можна підібрати кімнату, і хто має якісь експонати, що стосуються подій чи невинних жертв, приносьте і ми тут створимо показні стенди, бо є у нам штатні одиниці-спеціалісти і оформлять професійно. «Меморіал» і музей близькі до історико-просвітницьких цілей, і ми раді будемо спілкуватися.

Поступили пропозиції:

1. Завершити виступи.

2. Вибрати Раду осередку Первомайського «Меморіалу».

3. Усім узяти участь в завершенні будівництва каплиці.

4. Виробити свій Статут на основі Всеукраїнського статуту.

5. Вступні внески – 100 купонів, а членські – на самовизначення.

6.Знайти місця поховання невинних жертв і встановити пам'ятники.

7. Відкрити кімнату в музеї для експонатів часів голодомору і репресій.

Персональним голосуванням вибрані члени ради Первомайського осередку товариства «Меморіал».

1. В.В.Качеровський

2. Різниченко (Різників) О.С.

3.В.Л.Войтенко

4. П.М.Гальма

5. Л.Ф.Кирилков

6. М.П.Гальма

7.О.Ф.Шелех

До розкладу обов'язків вибрані:

Голова осередку «Меморіал» - Качеровський В.В.

Заступник голови осередку «Меморіал» - Різників О.С.

Секретар-касир - Шелех О.Ф.

Рішення.

Статут і Програму Всеукраїнського історико-просвітницького товариства «Меморіал» взяти за основу і визнати необхідним для керування у своїй практичній діяльності. Як доповнення виробити свій Статут на інтерес Первомайського осередку товариства «Меморіал».[245]

Основна діяльність «Меморіалу» в той час полягала у зібранні документів, спогадів очевидців і жертв репресій з метою розповісти правдиву історію про репресивну політику СРСР по відношенню до власного населення, реабілітувати усіх невинних жертв репресій, вшанувати пам'ять загиблих і надати допомогу тим, хто залишився живим.

У 1992 році у с. Лиса Гора була створена меморіальна дошка пам'яті репресованих земляків.

Лиса Гора.

Липень 1992 року

Первомайський осередок «Меморіалу» проводив активну роботу з увічнення пам'яті репресованих жителів Миколаївщини, співпрацюючи з місцевою владою і ЗМІ.

[245] З особистого архіву Ю.О.Зайцева

З листа В. Качеровського: *«...Дякую за надісланого Вами мені листа, з якого я дізнався частково про справи у Миколаєві відносно «Меморіалу», а про Київське Ви мені підтвердили мою здогадку. За те, що не в'яжеться я борюся і виборюю, але, нажаль, немає підтримки від обласних та Київських керівних структур. У нас справи йдуть начебто непогано, бо з нашим товариством рахуються всюди, але є у нас і розкольники та іншого мислення люди.*

Коли створювався у нашому місті «Меморіал», то не було ніяких політичних партій і в момент їх створення, і тепер всі члени різних партій та інших товариств є членами «Меморіалу» і це дало можливість висунути у кандидати в депутати різних рівнів 23 особи, із них 6 чоловік стали депутатами міської ради і один – Сіленко І.Г. – обласної ради, тому легше тепер стало просувати «Меморіальні» справи за вимогами Статуту. Якщо раніше неможливо було щось оголосити по місту, то тепер мені не відмовляють в користуванні місцевими засобами інформації. Виступаю на телебаченні, радіо, друкуємось у місцевій газеті. Комуністам та їхнім відданим не подобається, і лепечуть, що тільки на язик впаде, плюються від злості, а від безсилля погрожують. Це є останні їхні здригання.

У нас, всередині демократичного блоку також є розмежування в діях, розмовах, в роботі. Мені до жаху це не подобається, бо існуємо як «лебідь, рак та щука». Кожен тягне ковдру на себе, від чого іноді неможливо прийняти рішення. Жодній з партій місцева влада не бажає йти назустріч, і я отримав відповідь від голови виконкому, що як тільки у «Меморіалі» не буде різних партій, то буде у всьому безвідмовна допомога. Це питання складне і навіть через збори вирішити неможливо, але доведеться щось робити заради виконання статутних вимог. Членство у нас 150-155 чоловік. Членів Ради – 15 чоловік. Але не всі активні, більшість пасивні і всю роботу доводиться виконувати самому.

Жодній з партій не дали дозвіл на мітинг, а «Меморіал» отримав цей дозвіл офіційно, і мені довелося усіляко напрягтися по організації мітингу і складати сценарій, у спонсорів просити мільйони карбованців і переживати за все. Були придбані гарні хвойні вінки, квіти. Мітинг пройшов на славу вдало, всі були задоволені, крім комуністів.

Перед мітингом пом'янули хвилиною мовчання загиблих жертв Голодоморів, репресій, колективізації, інших різних воєн і поклали квіти і вінки. Це був хороший офіційний мітинг.

Я надав заяву у прокуратуру на опротестування попередження стосовно «Меморіалу», тому, що немає законної підстави. Чекаю рішення прокуратури.

Печатка у нас є, штамп є, банківський рахунок також є, але коштів ще поки немає. На це потрібно прикласти велику працю, мені одному важко, не дуже спішать до праці.

Є плани споруджувати пам'ятні знаки і пам'ятники, але це залежить, як від владних структур, так і мешканців міста і від членів «Меморіалу».

Бувають у мене важкі, гнітючі моменти, що і не радий, але на півшляху зупинятися не варто. Та і своїх справ особистих багато і доводиться відкладати на 5-й план.

Посвідчення у друкарні виготовлено і надається усім членам [товариства]…»[246]

З різних куточків області до «Меморіалу» надходили листи від миколаївців, які були жертвами репресій. Вони розповідали про тяжкі випробування, що випали на їхню долю.

Лист Артеменка Віктора Михайловича від 26 жовтня 1990 року

«Шановні панове-друзі з «Меморіалу».

Звертаюсь до Вас з надією хоч приблизно знайти могилу мого репресованого й розстріляного в Миколаєві діда. Порадив мені звернутися до Вас «начальник підрозділу Херсонського УКГБ Е.Ф.Мартинець».

Виходить так, що розстрілювали і таємно заривали одні, а шукать треба іншим. Та що вже казати про цю організацію – у неї до сих пір ті ж самі методи роботи і управління. Можливо ще й сьогодні мені, внуку, доводиться кормити катів мого діда!!

Тому вся надія дійсно на Вас. Ось ті дані на мого діда, які мені повідомили з УКГБ,: Артеменко Андрій Маркович, народився 10.07.1893 року в с. Томина Балка Білозерського району бувшої Миколаївської (тепер Херсонської обл.). Під час арешту проживав в с. Цареводар (тепер Правдине) того ж району. Заарештований 27.09.1937 року, засуджений

[246] З особистого архіву Ю.О.Зайцева

4.11.1937 року, розстріляний 28.11.1937 (утримувався в Миколаївській тюрмі). Реабілітований 22.02.1958 року.

Якщо Вам стане відомо місце поховання жертв репресій, повідомте мені, може й його кості там лежать. Спасибі Вашому товариству за клопіт, який Ви взяли на себе. З повагою і надією до Вас Артеменко Віктор Михайлович».[247]

Лист Середенко М.В. від 2 квітня 1991 року

«*Уважаемый Юрий Александрович.*

Письмо Ваше получила, спасибо. Знаете, о себе как-то и неудобно писать. Да, лично я была репрессирована по статье 54, срок 10 лет и 5 лишения прав. В 1947 г. 3 ноября. А суд был 15 декабря, Военный трибунал. Мне в ту пору было 24 года, после оккупации, после горя, которое пришлось пережить при отступлении румынов (я жила на территории, где «господствовали румыны», а после немцев. Я лично ни на государство, ни на Сталина не обижаюсь, наверное так было нужно. Было дано право тройкам. Ведь они взрослые люди, с большими звездами и должны были иметь большие умы, но, увы: перед ними стоит крестьянская девочка, далекая от всего и запугана всем, и этой девочке дают такой срок. Что говорить, это очень тяжело и больно и наверное эта рана никогда до последнего вздоха не заживет. Были моменты и их много. Когда закрою глаза и думаю, это бред, сон, а открою – это правда, решетки, тюрьма. Но это уже все позади. До того, еще я работала на железной дороге ст. Вознесенск в техконторе и 19 мая я попала в ж/д катастрофу. Моя левая нога осталась только 1 кость, все мышцы, сухожилия, вены остались на полотне. Долго я была по больницам разным, но ходила. С такой ногой и забрали меня. Там тоже я бесконечно лежала в больницах. В 1952 или 1953 я написала жалобу на генерального прокурора. Было много «ответов», но освободили меня после смерти Сталина по указу, кто отсидел 2/3, меня это безусловно мало радовало. «Свобода», но какая? Поражение в правах и неотбывшийся срок тянулся за мной хвостом. Вот только не помню сколько я была уже дома около родителей, когда в наш нарсуд г. Вознесенска пришла моя реабилитация. И я тогда стала искать работу. Вот и проработала, инвалид по третьей группе, 12 лет, с ногой все хуже и хуже.

[247] З особистого архіву Ю.О.Зайцева

ВТЭК дает мне 2 группу, и так я домучилась с той больной ногой до января 1972 года…»[248]

Лист від Ковальова Григорія Яковича від 13 травня 1991 року

«… Несколько слов о себе.

Арестовало меня 20 августа 1937 года Управление государственной безопасности в Одессе с Черноморской партийной конференции, делегатом которой я был от партийной организации Черноморского пароходства. После избиений, издевательств, несмотря на мои протесты и обещания жаловаться на незаконные действия во время следствия, следователь заявил : «Можешь жаловаться в прокуратуру, в горком, обком, они все у нас, партия пустое место, партия – хозяин и мы». После паузы добавил: «Учти, ты от нас живым не выйдешь». Дело передал в суд.

Судила меня Военная коллегия Верховного суда СССР по ст. 58-8 и 58-11. 28 сентября 1937 года в г. Одессе и приговорила к 10 годам тюремного заключения с поражением в правах на 5 лет и конфискацией лично принадлежащего мне имущества, несмотря на то, что на суде виновным себя не признал. Заявил, что мою принадлежность к контрреволюционной право-троцкистской организации никто и ничем не доказал. Кто-то из членов суда бросил реплику: «А ты хотел, чтобы там партбилеты выдавали?»

После суда увезли в Тобольскую тюрьму (так называемый политизолятор) управления государственной безопасности СССР. Начальником тюрьмы был начальник Окружного Тобольского управления НКВД. Режим в тюрьме по издевательствам и унижениям человеческого достоинства заключенного мало чем отличался от тех, что применяли во время следствия.

В 1941 году в начале войны нас вывезли на Колыму. Там от голода, цинги и издевательств люди умирали как мухи. На нашу колону за лето привезли 800 человек, а к весне осталось человек 20, а то и меньше. Из оставшихся человек сорок нас увезли, какие способны к труду, чтобы утром не кормить, на материк в Иркутскую область в тайшетлаг, а оставшихся увезли обратно вглубь Колымы, за могилой и крестом.

В Тайшетлаге я отбывал наказание до конца срока 20 августа 1947 года. После отбытия основного срока нас, кто остался в живых,

[248] З особистого архіву Ю.О.Зайцева

отпустили. Я вернулся в Николаев, не имея права проживать в городе, с горем пополам устроился в Снигиревке на молочный пункт. Принял меня на работу старый член партии директор Бармитовского маслозавода Ефим Аронович Ярошевский, который знал меня по работе в Вознесенске. Правда, я предупредил его, что из-за меня он по партийной линии может иметь большие неприятности. Он ответил мне: «Я вас знаю как большевика и это скажу всем».

И он имел неприятность, и большую, когда меня арестовали вторично.

Работая на молокопунте уже в совхозе «Красное знамя», повез сдавать сливки. Неожиданно обгоняет машина. Стали поперек дороги, из нее вышли двое военных, спросили: «Ковалев?» «Да», - ответил я. «Поехали, ты арестован». Привезли в Николаевское УГБ. Началось следствие, по тем же статьям. Виновным себя ни в чем не признал, но, как и Военная Коллегия Верховного суда, Особое Совещание при МГБ СССР от 11 июня 1949 года заочно решило сослать в Красноярский край на вечное поселение. Красноярский КГБ направил в г. Енисейск на судоремонтный завод в п. Подтесово.

И только после разоблачения злодеяний Сталина и его окружения Военная Коллегия Верховного суда СССР от 23 мая 1956 года свой приговор от 28 сентября 1937 года и постановление Особого Совещания при КГБ СССР от 11 июня 1949 года мое дело за отсутствием состава преступления прекратила и полностью реабилитировала. Красноярским крайкомом партии, восстановлен членом КПСС со стажем с апреля 1927 года. Персональный пенсионер республиканского значения.

Арестован с последнего места работы Председателя Басейнового комитета профсоюза работников водного транспорта Черноморского пароходства.

О всем пережитом, о преследованиях почти за 20 лет от ареста до восстановления в партии подробно не пишу. Все злодеяния и преступления Сталина и его окружения широко освещено в печати, осуждены партией и народом. Ковалев Григорий Яковлевич.»[249]

Лист Троченка Всеволода Івановича від 20 травня 1991 року

[249] З особистого архіву Ю.О.Зайцева.

В октябре 1940 года со 2 курса Одесского Института инженеров водного транспорта я был призван Ленинским РВК г. Одессы в ряды Красной армии. Службу проходил в 415 Зенитно-артиллерийском полку ПВО.

В Великой отечественной войне участвовал с июня 1941 года по август 1944 года, занимая с итюня 1941 года по октябрь 1943 года должность командира орудия 4-й батареи, а с октября 1943 года по август 1944 года – командира огневого взвода 5-й батареи 415 зенитного артполка ПВО.

1 августа 1944 года был арестован органами контрразведки «СМЕРШ» НКВД. 13 августа 1944 года Военный Трибунал 11 корпуса Юго-Западного округа ПВО осудил меня по статье 54-10, часть 2-я УК УССР к лишению свободы на 10 лет, с поражением в правах на 3 года и конфискацией личного имущества, хотя виновным себя я на суде не признал.

Основанием для суда было клеветническое заявление командира взвода управления 5 батареи л-та Петрущенко и свидетельские показания двух его подчиненных солдат.

Обвинение сводилось к трем основным пунктам:

1. Где-то в июле 1944 года я зашел в землянку связистов и обратился к лейтенанту Петрушенко: «Дай мне, пожалуйста, книгу т. Сталина «Великая отечественная война», мне завтра нужно трепаться на политзанятиях». Л-т Петрушенко и два его солдата на суде показали, что я обратился к нему со словами: «Дай мне, пожалуйста, книгу Сталина, где он треплется о Великой отечественной войне, мне завтра нужно проводить политзанятия». Безусловно, такая перестановка слов сделал мою фразу вообще особо крамольной, да еще в те времена. Само выражение «трепаться на политзанятиях» было недопустимо и легкомысленно, но в армию я пошел прямо со школьной скамьи, зрелого рассуждения не имел, хотя воевать научился, будучи ст. сержантом – был назначен командиром огневого взвода лучшей батареи полка. Летом 1944 года мл. л-ту Есипенко, мне и еще одному сержанту была оказана особо высокая честь – получить в штабе 3-го Украинского фронта новое боевое знамя 415 зен. Артполка ПВО, которое мы и доставили в полк.

2. Л-т Петрушенко показал на суде, что я летом 1944 года, читая в землянке про себя газету со сводкой Совинформбюро, вслух произнес: «Да, немцы еще сильны, они смогут еще наступать». Я этого случая не помнил,

но даже если он имел место (л-т Петрушенко сам подтвердил на суде, что в землянке были только он и я), то это было не «восхваление немецкой армии», как утверждалось в приговоре, а только мое субъективное мнение, возможно даже и не совсем точное.

3.Мне приказал комбат отвезти в арсенал на ремонт орудие, поврежденное в бою, и забрать его после ремонта. Там я увидел трофейное немецкое орудие большого калибра на широком гусеничном ходу и, по возвращении на батарею, рассказал об этом. Мне это квалифицировали, как «восхваление немецкой техники». А ведь орудие было трофейным! Сюда же был приобщен тот факт, что я рассказал, как во время поездки в штаб 3-го Украинского фронта по пути следования видели много брошенной немцами военной техники во время отступления весной 1944 года по югу Украины в сильную распутицу.

Сразу же после суда я подал в трибунал заявление с просьбой об отправке меня в штрафной батальон, чтобы я мог доказать преданность родине, но трибунал эту просьбу отклонил. Я был отправлен по этапу на «Переваллаг», строительство № 500 НКВД СССР – железной дороги из Комсомольска-на-Амуре до Совгавани через Сихоте-Алиньский хребет. На перевале через горы на участке в 3 км. Работало около 60 000 заключенных, жили в больших палатках по 200 человек, морозы до 50 градусов, сильные ветры, работа каторжная, питание – баланда пустая да пайка хлеба, люди умирали ежедневно, я заболел цингой.

23 января 1946 года по протесту Военного прокурора Юго-Западного округа ПВО (докладывал майор Фатюхин), на основании определения Военного трибунала приговор, как чрезмерно суровый, был изменен, срок лишения свободы мне был снижен до 3-х лет и по Указу Президента Верховного Совета СССР от 7 июля 1945 года п. 1-а. 13 апреля 1946 года я был освобожден из ИТЛ-«Ц», т.е. сработало неписаное правило: когда человек осужден несправедливо, приговор отменяется не полностью, а меру наказания снижают до срока, который позволяет освободить осужденного. Начались новые хождения по мукам. Начальник ОУРЗ ИТЛ-«Ц» № 500 НКВД СССР надумал отправить меня, больного доходягу, в Караганду. Два раза с великими приключениями меня актировала медкомиссия, пока я добился отправки домой. Но ехать домой я не мог, пошел жить (за сторожа) к русскому врачу, который обслуживал колонну японских военнопленных. Три месяца я жил у врача, сторожил его дом, а за это он меня кормил и лечил, пока я не стал на ноги и смог выехать домой.

Таким образом, вся моя безупречная служба в период Великой Отечественной войны была зачеркнута. Будучи раненым недалеко от хутора Веселого в р-не г. Сталино (ныне г. Донецк). Я отказался лечь в госпиталь и меня лечил батарейный санинструктор.

Всю жизнь я работал, имею 40 лет непрерывного стажа работы на одном предприятии, общий стаж – более 55 лет, за войну, добросовестную работу имею орден, медали, много грамот, премий, поощрений, благодарностей.

Жена умерла в 1978 году, оба сына – военные, авиаторы. Старший – служит и живет в г.Первомайске, меньший – в Забайкалье, военный летчик, командир звена.

Я ныне – пенсионер, живу в своем доме, вторая жена – учительница-пенсионерка. Материально обеспечены по нынешним временам. Но возраст и пережитое дают о себе знать, болеем, но себя пока обходим, слава Богу. Копию справки о реабилитации – прилагаю.

П.С. Считаю, что мною в войну заинтересовалась СМЕРШ НКВД и создала «дело» потому, что я считался сыном врага народа.[250]

(Батько В.І.Троченка – Іван Миколайович Троченко, 1894 р. народження, українець, із селян, освіта вища. Проживав у м. Первомайську, працював учителем у школі. Заарештований 15.02.1938 р. Постановою Трійки при УНКВС Одеської області від 20.04.1938 р. засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1957 р. Детальніше про долю В.І.Троченка у нарисі І.Є Ніколаєва «До депутата Верховної Ради СРСР від заарештованого вчителя…». Доля репресованих педагогів Первомайська.(Реабілітовані історією. Книга 10.) – Прим. авт.)

Найбільш активними учасниками товариства були працівники ЧСЗ і ПТЗ.

За ініціативи Анатолія Гіршберга був знятий відеофільм «Де мене зустріла Перемога над Німеччиною». Там виступив і відомий у місті заслужений тренер з боксу Олег Григор'єв, який перебував тоді на Луб'янці.

Згадує Ю.О.Зайцев: «Почалася довга і важка робота із захисту прав реабілітованих. Кожна стаття зустрічалася з перепонами. В судах уже знали

[250] З особистого архіву Ю.О.Зайцева

учасників «Меморіалу». А Анатолія Ільченка знали навіть в Одеському апеляційному суді.

На прикладах героїв Миколаївського підпілля ОУН виховували молодь, яка і сьогодні воює за Україну.

На жаль, за ініціативи начальника управління соціального захисту Ольги Сивопляс у 2015 році було припинено фінансування товариства, що привело до втрати приміщення. Але робота продовжувалася в архівах, судах, державних установах. Голова Миколаївського товариства «Меморіал» був призначений головою регіональної комісії з реабілітації при Миколаївській ОДА. Через суди добилися статусу жертви нацизму німцю Йосифу Бендеру. Посвідчення вручив на день Перемоги голова міського управління соцзахисту. Узяли на себе судові процеси з реабілітації жителів міста Херсон. Через міністерство добилися перерахування пенсії херсонцю Петру Славичу».

Крім того, продовжувалася робота в архівах з метою висвітлення діяльності ОУН на території Миколаївщини. Було визначено роль підпільної молодіжної організації ОУН в с. Піски Баштанського району в боротьбі проти нацистів у роки Другої світової війни. Віднайшовши фото Богдана Бандери у Польщі 1941 року, довели факт загибелі його у с. Піски у березні 1944 року.

Наслідком багаторічної дослідницької роботи стало видання книги Ю.О.Зайцева « ОУН на Миколаївщині в роки війни»

Титульна сторінка книги Ю.О.Зайцева

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну ситуація ще ускладнилася: перервані зв'язки з осередками «Меморіалу» в області, припинила діяльність обласна комісія з реабілітації, тому справи жертв репресій передаються в інші регіональні комісії України.

Незважаючи на відсутність фінансування, приміщення і підтримки з боку держави, миколаївський «Меморіал» продовжує роботу із захисту прав репресованих та їхніх родичів у судах, установах соціального захисту, Пенсійному фонді.

Документи та фотографії з архіву Ю.О. Зайцева.

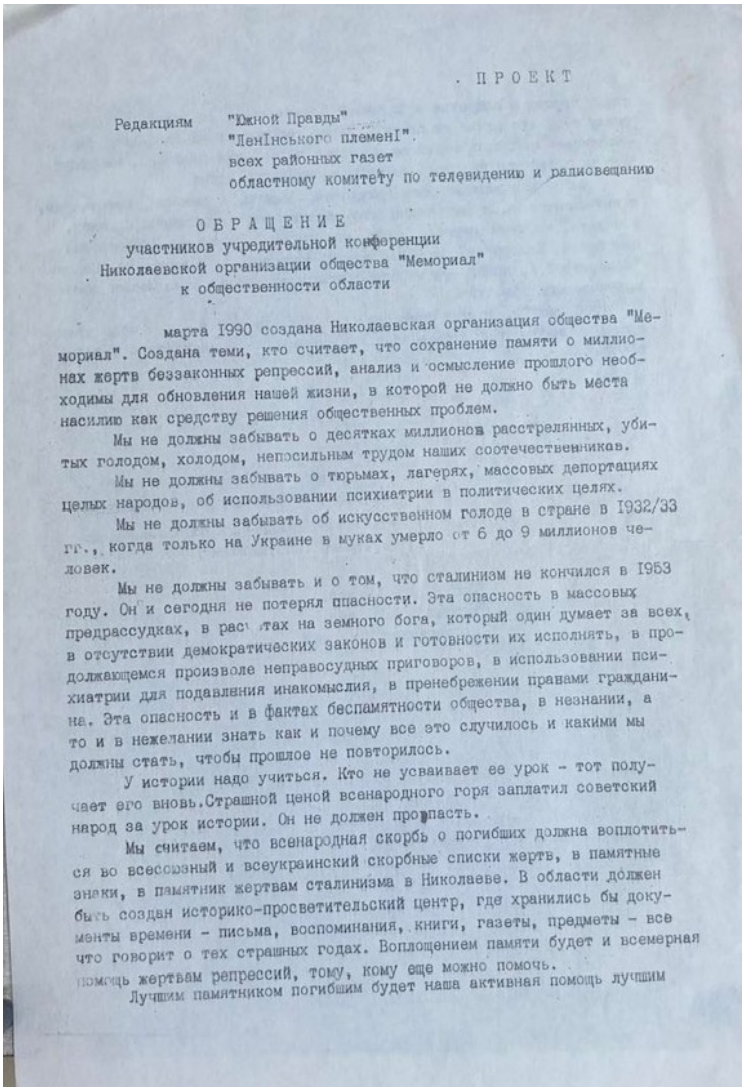

. П Р О Е К Т

Редакциям "Южной Правды"
"Ленінського племені".
всех районных газет
областному комитету по телевидению и радиовещанию

О Б Р А Щ Е Н И Е
участников учредительной конференции
Николаевской организации общества "Мемориал"
к общественности области

марта 1990 создана Николаевская организация общества "Мемориал". Создана теми, кто считает, что сохранение памяти о миллионах жертв беззаконных репрессий, анализ и осмысление прошлого необходимы для обновления нашей жизни, в которой не должно быть места насилию как средству решения общественных проблем.

Мы не должны забывать о десятках миллионов расстрелянных, убитых голодом, холодом, непосильным трудом наших соотечественников.

Мы не должны забывать о тюрьмах, лагерях, массовых депортациях целых народов, об использовании психиатрии в политических целях.

Мы не должны забывать об искусственном голоде в стране в 1932/33 гг., когда только на Украине в муках умерло от 6 до 9 миллионов человек.

Мы не должны забывать и о том, что сталинизм не кончился в 1953 году. Он и сегодня не потерял опасности. Эта опасность в массовых предрассудках, в расчетах на земного бога, который один думает за всех, в отсутствии демократических законов и готовности их исполнять, в продолжающемся произволе неправосудных приговоров, в использовании психиатрии для подавления инакомыслия, в пренебрежении правами гражданина. Эта опасность и в фактах беспамятности общества, в незнании, а то и в нежелании знать как и почему все это случилось и какими мы должны стать, чтобы прошлое не повторилось.

У истории надо учиться. Кто не усваивает ее урок - тот получает его вновь. Страшной ценой всенародного горя заплатил советский народ за урок истории. Он не должен пропасть.

Мы считаем, что всенародная скорбь о погибших должна воплотиться во всесоюзный и всеукраинский скорбные списки жертв, в памятные знаки, в памятник жертвам сталинизма в Николаеве. В области должен быть создан историко-просветительский центр, где хранились бы документы времени - письма, воспоминания, книги, газеты, предметы - все что говорит о тех страшных годах. Воплощением памяти будет и всемерная помощь жертвам репрессий, тому, кому еще можно помочь.

Лучшим памятником погибшим будет наша активная помощь лучшим

Звернення учасників установчої конференції Миколаївської організації товариства «Меморіал» до громадськості області. Ст. 1

Березень 1990 року

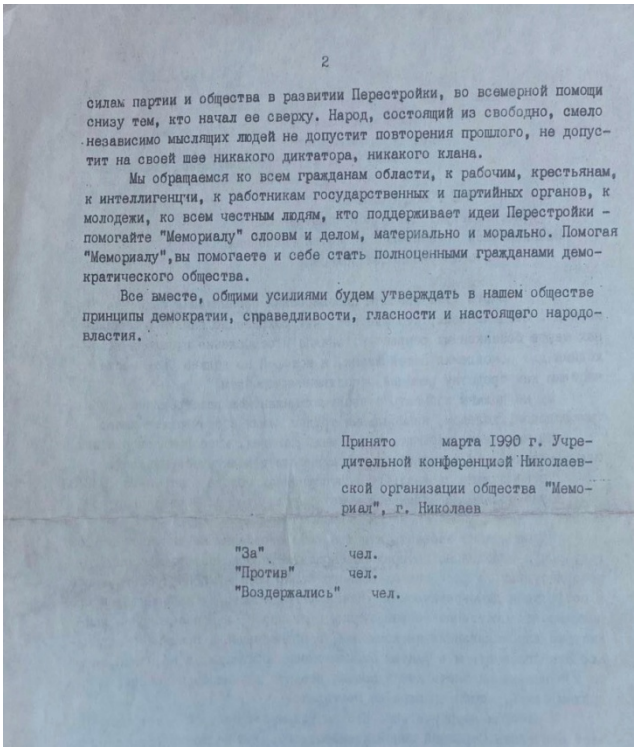

2

силам партии и общества в развитии Перестройки, во всемерной помощи снизу тем, кто начал ее сверху. Народ, состоящий из свободно, смело независимо мыслящих людей не допустит повторения прошлого, не допустит на своей шее никакого диктатора, никакого клана.

Мы обращаемся ко всем гражданам области, к рабочим, крестьянам, к интеллигенции, к работникам государственных и партийных органов, к молодежи, ко всем честным людям, кто поддерживает идеи Перестройки - помогайте "Мемориалу" словом и делом, материально и морально. Помогая "Мемориалу", вы помогаете и себе стать полноценными гражданами демократического общества.

Все вместе, общими усилиями будем утверждать в нашем обществе принципы демократии, справедливости, гласности и настоящего народовластия.

Принято марта 1990 г. Учредительной конференцией Николаевской организации общества "Мемориал", г. Николаев

"За" чел.
"Против" чел.
"Воздержались" чел.

Звернення учасників установчої конференції Миколаївської організації товариства «Меморіал» до громадськості області.

Ст. 2

Березень 1990 року

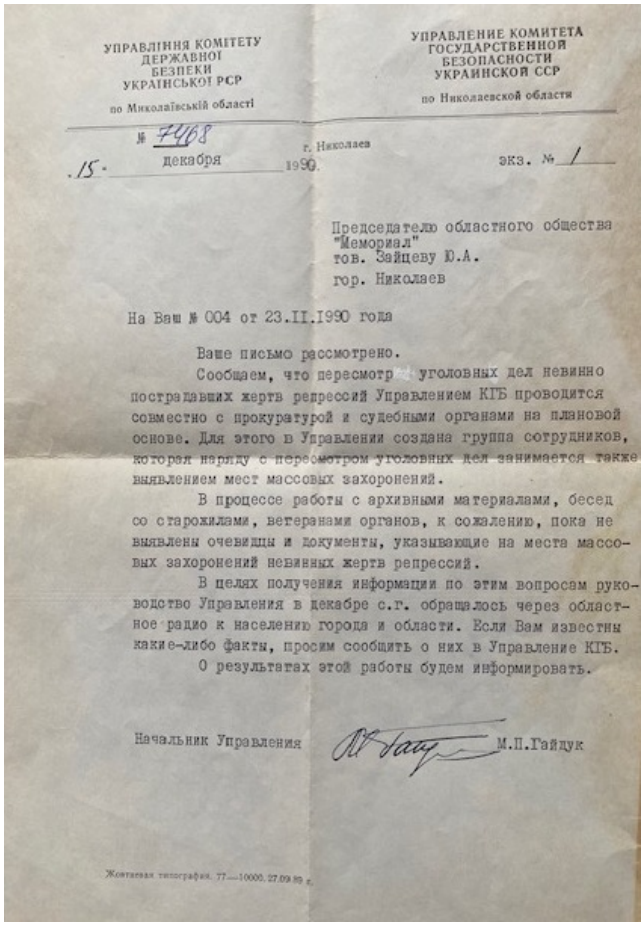

УПРАВЛІННЯ КОМІТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
по Миколаївській області

УПРАВЛЕНИЕ КОМИТЕТА ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНСКОЙ ССР
по Николаевской области

№ 7468
15 декабря 1990 г. Николаев
экз. № 1

Председателю областного общества "Мемориал"
тов. Зайцеву Ю.А.
гор. Николаев

На Ваш № 004 от 23.II.1990 года

Ваше письмо рассмотрено.

Сообщаем, что пересмотр уголовных дел невинно пострадавших жертв репрессий Управлением КГБ проводится совместно с прокуратурой и судебными органами на плановой основе. Для этого в Управлении создана группа сотрудников, которая наряду с пересмотром уголовных дел занимается также выявлением мест массовых захоронений.

В процессе работы с архивными материалами, бесед со старожилами, ветеранами органов, к сожалению, пока не выявлены очевидцы и документы, указывающие на места массовых захоронений невинных жертв репрессий.

В целях получения информации по этим вопросам руководство Управления в декабре с.г. обращалось через областное радио к населению города и области. Если Вам известны какие-либо факты, просим сообщить о них в Управление КГБ.

О результатах этой работы будем информировать.

Начальник Управления М.П.Гайдук

Жовтневая типография. 77—10000. 27.09.90 г.

Відповідь СБУ на запит товариства «Меморіал» про перегляд справ невинно постраждалих жертв репресій.

Грудень 1990 року.

Відповідь обласної прокуратури на запит товариства «Меморіал» про дозвіл на проведення розкопок з метою пошуку місць масових поховань репресованих.

Червень 1991 року.

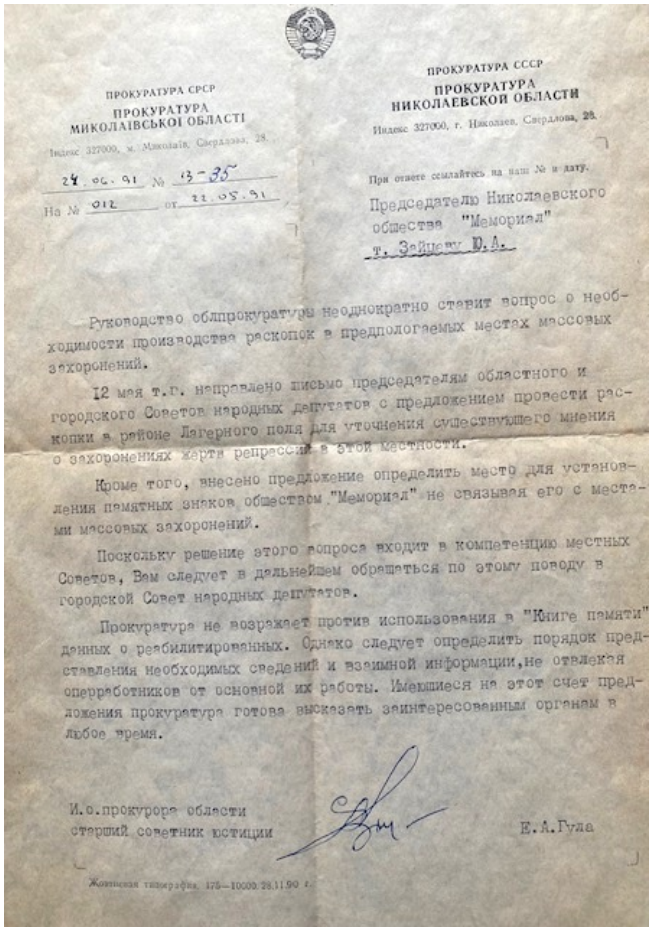

ПРОКУРАТУРА СРСР
ПРОКУРАТУРА
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Індекс 327000, м. Миколаїв, Свердлова, 28.

24.06.91 № 13-35
На № 012 от 22.05.91

ПРОКУРАТУРА СССР
ПРОКУРАТУРА
НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ
Индекс 327000, г. Николаев, Свердлова, 28.

При ответе ссылайтесь на наш № и дату.

Председателю Николаевского
общества "Мемориал"
т. Зайцеву Ю.А.

Руководство облпрокуратуры неоднократно ставит вопрос о необходимости производства раскопок в предполагаемых местах массовых захоронений.

12 мая т.г. направлено письмо председателям областного и городского Советов народных депутатов с предложением провести раскопки в районе Лагерного поля для уточнения существующего мнения о захоронениях жертв репрессий в этой местности.

Кроме того, внесено предложение определить место для установления памятных знаков обществам "Мемориал" не связывая его с местами массовых захоронений.

Поскольку решение этого вопроса входит в компетенцию местных Советов, Вам следует в дальнейшем обращаться по этому поводу в городской Совет народных депутатов.

Прокуратура не возражает против использования в "Книге памяти" данных о реабилитированных. Однако следует определить порядок представления необходимых сведений и взаимной информации, не отвлекая оперработников от основной их работы. Имеющиеся на этот счет предложения прокуратура готова высказать заинтересованным органам в любое время.

И.о.прокурора области
старший советник юстиции Е.А.Гула

Жовтнева типографія 175—10000.28.11.90 г.

Робота з реабілітації невинно репресованих на заводі ім. 61 Комунара.

Вересень 1991 року

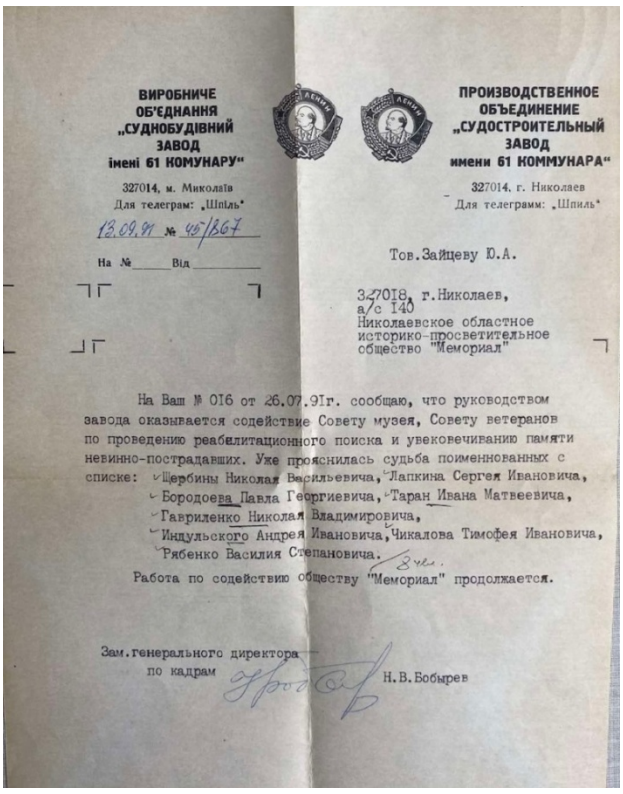

ВИРОБНИЧЕ
ОБ'ЄДНАННЯ
„СУДНОБУДІВНИЙ
ЗАВОД
імені 61 КОМУНАРУ"
327014, м. Миколаїв
Для телеграм: „Шпіль"

ПРОИЗВОДСТВЕННОЕ
ОБЪЕДИНЕНИЕ
„СУДОСТРОИТЕЛЬНЫЙ
ЗАВОД
имени 61 КОММУНАРА"
327014, г. Николаев
Для телеграмм: „Шпиль"

13.09.91 № 45/867
На № Від

Тов.Зайцеву Ю.А.

327018, г.Николаев,
а/с 140
Николаевское областное
историко-просветительное
общество "Мемориал"

На Ваш № 016 от 26.07.91г. сообщаю, что руководством завода оказывается содействие Совету музея, Совету ветеранов по проведению реабилитационного поиска и увековечиванию памяти невинно-пострадавших. Уже прояснилась судьба поименованных в списке: Щербины Николая Васильевича, Лапкина Сергея Ивановича, Бородоева Павла Георгиевича, Таран Ивана Матвеевича, Гавриленко Николая Владимировича, Индульского Андрея Ивановича, Чикалова Тимофея Ивановича, Рябенко Василия Степановича.

Работа по содействию обществу "Мемориал" продолжается.

Зам.генерального директора
по кадрам Н.В.Бобырев

Допомога жертвам репресій у Єланці на запит товариства «Меморіал».

Жовтень 1992 року

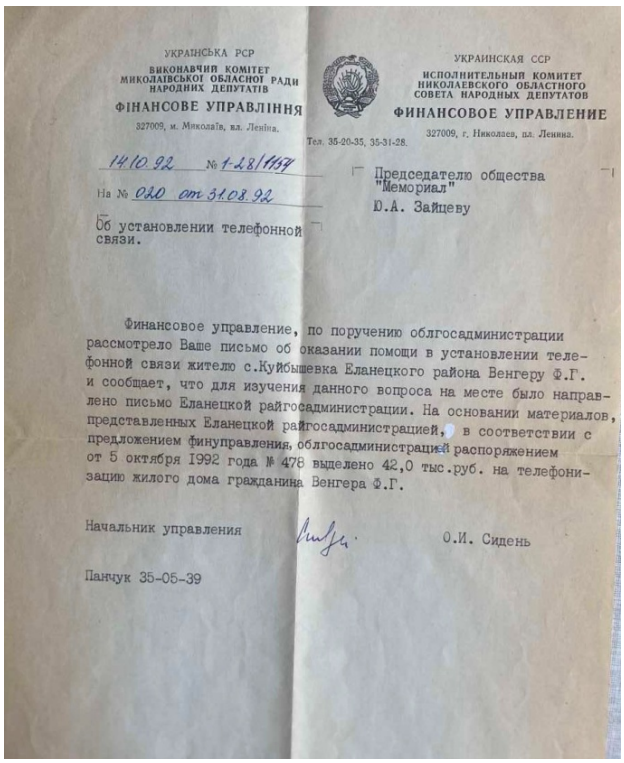

УКРАЇНСЬКА РСР
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ
ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ
327009, м. Миколаїв, вул. Леніна.

УКРАИНСКАЯ ССР
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ НИКОЛАЕВСКОГО ОБЛАСТНОГО СОВЕТА НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ
ФИНАНСОВОЕ УПРАВЛЕНИЕ
327009, г. Николаев, пл. Ленина.
Тел. 35-20-35, 35-31-28.

14.10.92 № 1-28/1147
На № 020 от 31.08.92

Об установлении телефонной связи.

Председателю общества "Мемориал"
Ю.А. Зайцеву

Финансовое управление, по поручению облгосадминистрации рассмотрело Ваше письмо об оказании помощи в установлении телефонной связи жителю с.Куйбышевка Еланецкого района Венгеру Ф.Г. и сообщает, что для изучения данного вопроса на месте было направлено письмо Еланецкой райгосадминистрации. На основании материалов, представленных Еланецкой райгосадминистрацией, в соответствии с предложением финуправления облгосадминистрацией распоряжением от 5 октября 1992 года № 478 выделено 42,0 тыс.руб. на телефонизацию жилого дома гражданина Венгера Ф.Г.

Начальник управления О.И. Сидень

Панчук 35-05-39

Члени ОУН: Марія Іван, Надія Семен, Левко Олещук, Микола Ткаченко. На другому план стенд репресованих ЧСЗ.

Р О З Д І Л ІІІ

ФОТОДОКУМЕНТИ З АРХІВНИХ ФОНДІВ

СПРАВА « АНГЛІЙСЬКОЇ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ» («ЛЛОЙД»), Т. 2

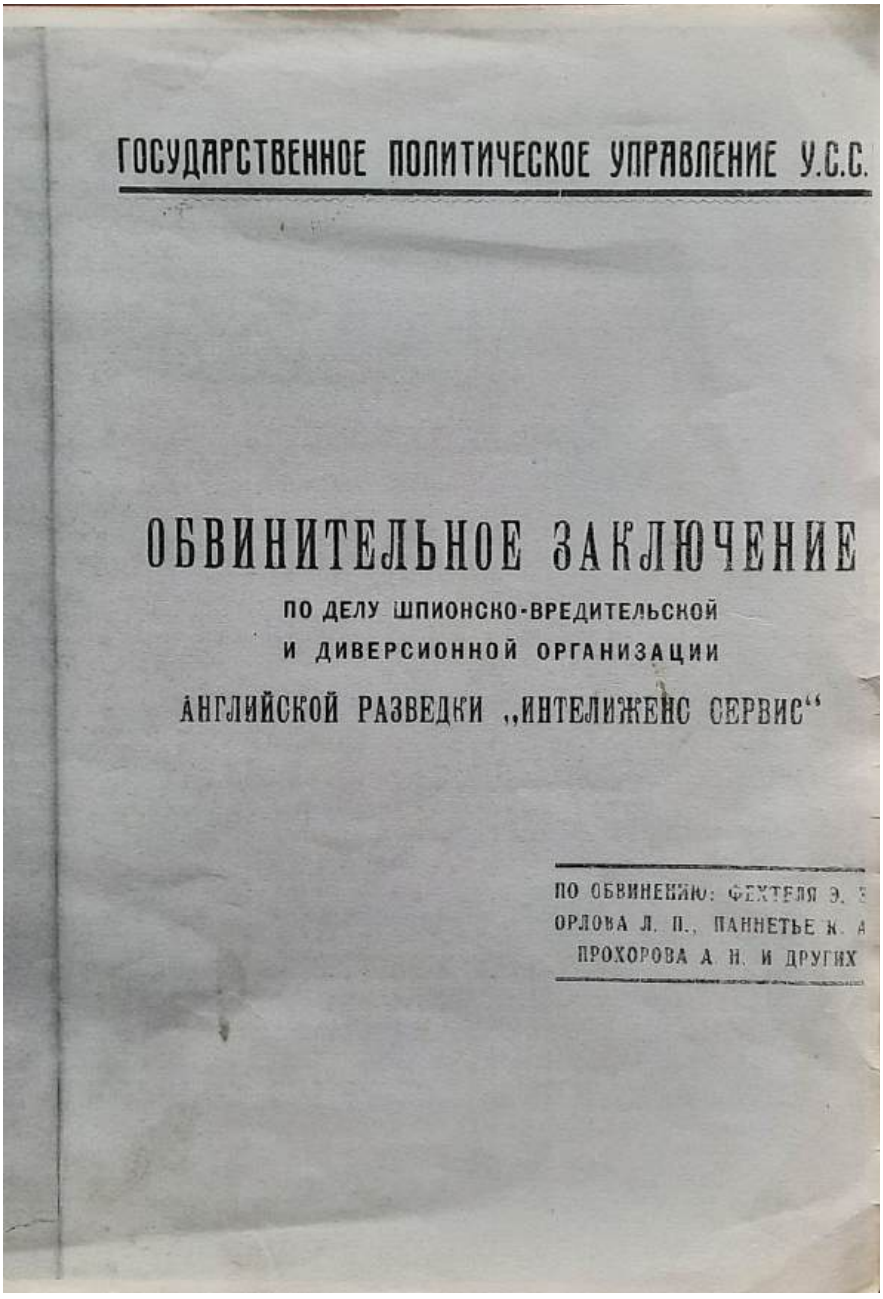
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ПОЛИТИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ У.С.С.

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПО ДЕЛУ ШПИОНСКО-ВРЕДИТЕЛЬСКОЙ
И ДИВЕРСИОННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ
АНГЛИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ „ИНТЕЛИЖЕНС СЕРВИС"

ПО ОБВИНЕНИЮ: ФЕХТЕЛЯ Э.
ОРЛОВА Л. П., ПАННЕТЬЕ К. А
ПРОХОРОВА А. Н. И ДРУГИХ

Державний архів Миколаївської області. – Ф.Р.5859. Оп.2. Спр. 5967. Т.2. Арк. 1.

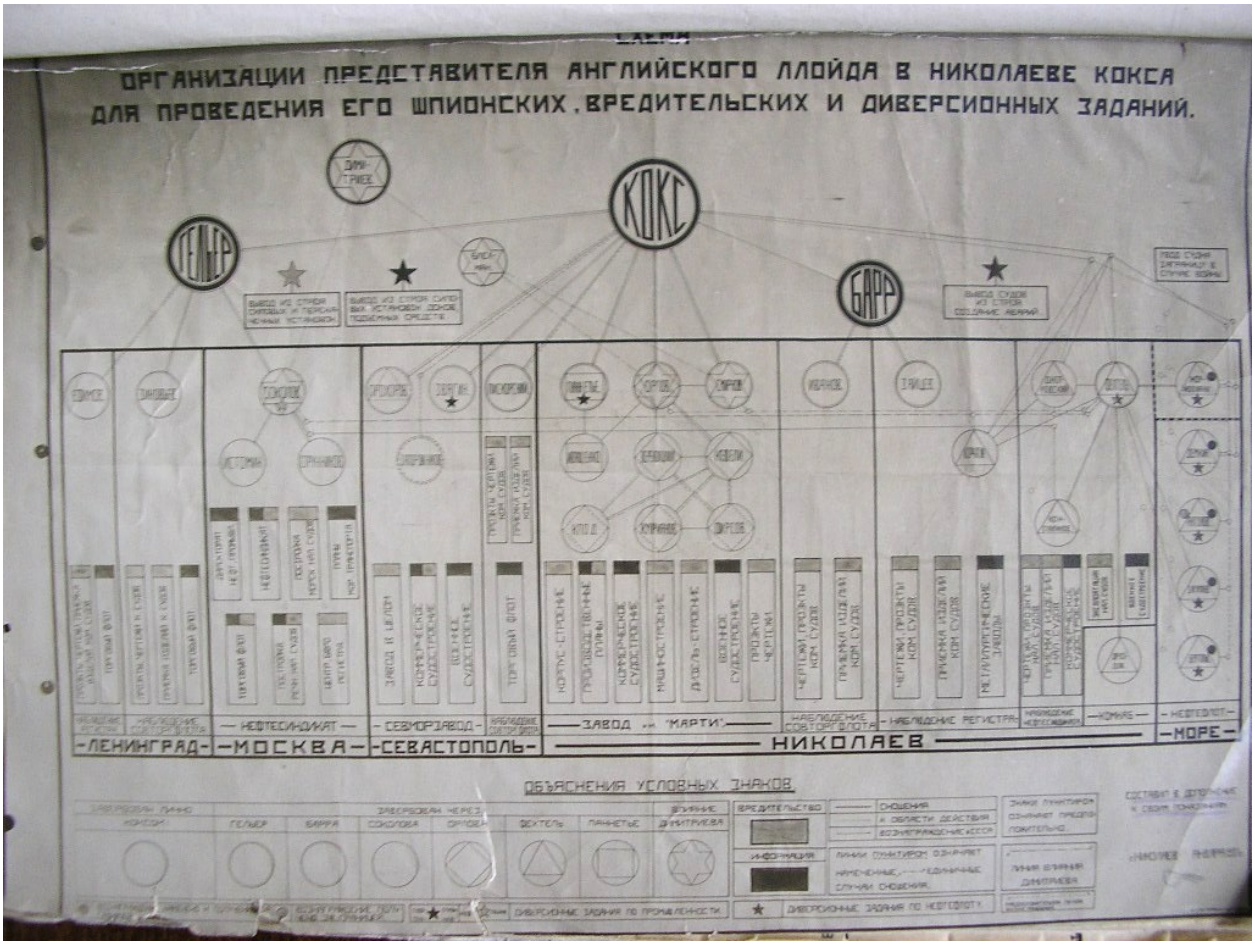

Схема шпигунсько-диверсійної організації «Ллойд» за версією співробітників ДПУ.

Державний архів Миколаївської області. – Ф.Р.5859. Оп.2. Спр. 5967. Т.1

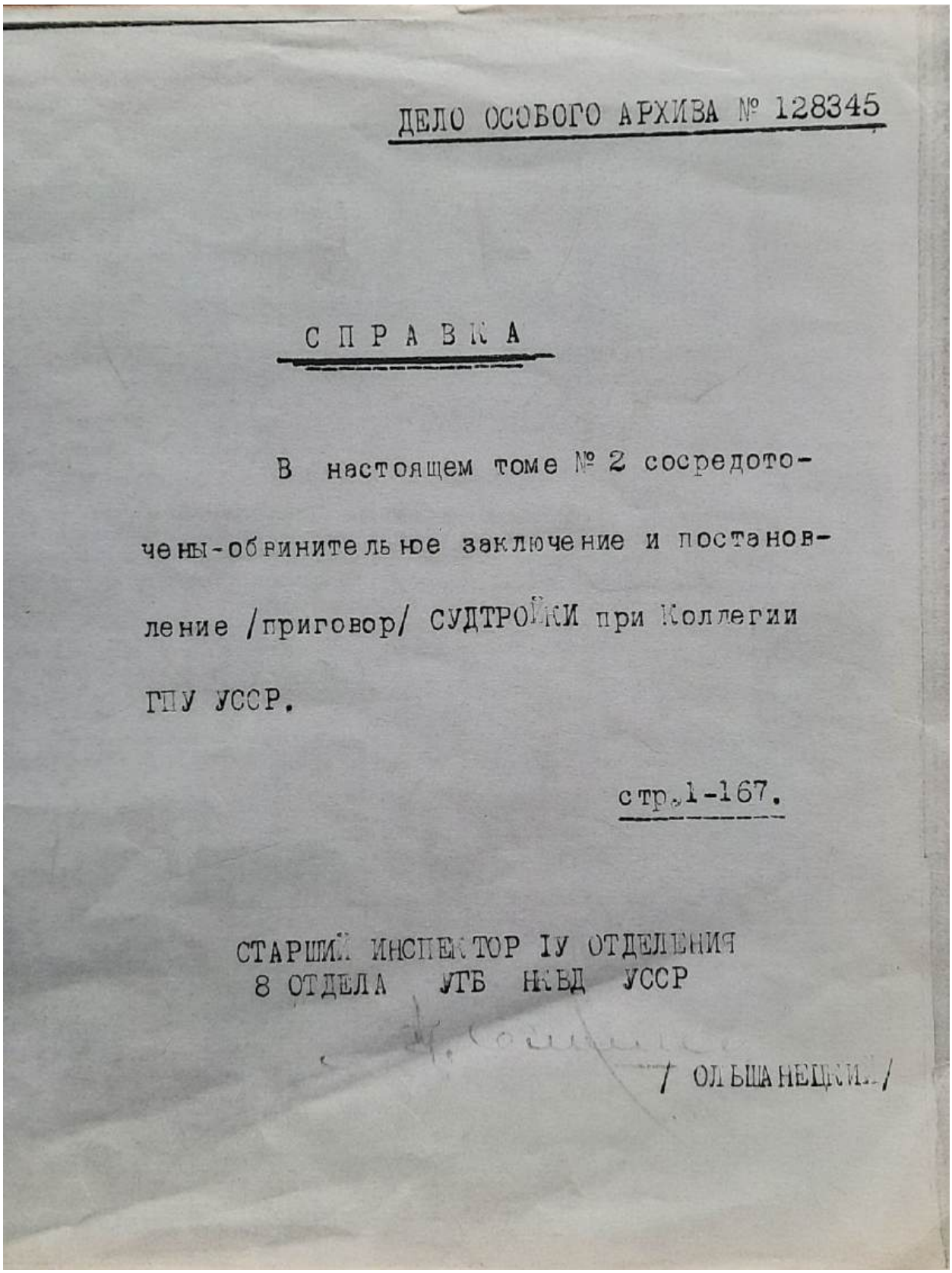

ДЕЛО ОСОБОГО АРХИВА № 128345

СПРАВКА

В настоящем томе № 2 сосредоточены-обвинительное заключение и постановление /приговор/ СУДТРОЙКИ при Коллегии ГПУ УССР.

стр.1-167.

СТАРШИЙ ИНСПЕКТОР IУ ОТДЕЛЕНИЯ
8 ОТДЕЛА УГБ НКВД УССР

/ ОЛЬШАНЕЦКИЙ /

Державний архів Миколаївської області. – Ф.Р.5859. Оп.2. Спр. 5967. Т.2 Арк. 2.

«УТВЕРЖДАЮ»
Председатель ГПУ УССР
В. Балицкий

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

О ШПИОНСКО-ВРЕДИТЕЛЬСКОЙ И ДИВЕРСИОННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ АНГЛИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ „ИНТЕЛИЖЕНС-СЕРВИС"

Раздел I

ФОРМУЛА ОБВИНЕНИЯ

Особым Отделением 15 дивизии и Николаевским Горотделением ГПУ раскрыта и ликвидирована крупная шпионско-вредительская и диверсионная контрреволюционная организация, существовавшая с конца 1926 года на территории СССР (Николаев, Одесса, Ленинград, Москва, Севастополь и Донбасс), созданная и руководимая английской разведкой „Интелиженс-Сервис" в лице сюрвееров Английского „Ллойд-Регистра" — Кокса, Гельера, Барра, Топпинга и других, проживавших до 1930 года в Советском Союзе.

В основном организация ставила перед собой задачу свержения Советской власти при помощи интервенции.

Ликвидированная организация английской разведки охватывала судостроительные заводы Николаева, Севастополя и Ленинграда, морские силы и береговую оборону Черного и Балтийского морей, металлургические заводы Донбасса, нефтяную промышленность и Черноморский торговый флот, где были созданы из числа инженерно-технического персонала и плавсостава Торгового и Военного флотов шпионско-вредительские и диверсионные ячейки.

Деятельность организации шла в следующих направлениях:

1. Военно-политический и экономический шпионаж.

2. Вредительство в судостроительной промышленности, коммерческом судостроении, постройка нефтеналивных судов, военном судостроении и в металлургической промышленности Донбасса.

3. Диверсия, направленная:

а) в мирное время к выводу из строя плавающих судов нефтеналивного, торгового флота;

б) во время интервенции — к уводу коммерческих судов в иностранные порты стран, находящихся в состоянии войны с СССР, или потоплению их на месте;

в) к подготовке диверсионных актов на судостроительных предприятиях и сооружениях нефтяного хозяйства созданными так называемыми „Бригадами боевой активности".

Кроме того, во время интервенции, организация намеревалась подготовить измену в военном флоте созданием затрудненний тактическо-

Там само. Арк. 3.

ЛИЧНЫЙ СОСТАВ И ХАРАКТЕРИСТКА ОБВИНЯЕМЫХ

По своему социальному прошлому большинство обвиняемых старо-дворянского и буржуазного происхождения, получили высшее и специальное образование за границей и являются бывшими офицерами царского флота:

1. ФЕХТЕЛЬ Эдгард Эдуардович — немец, бывший главный инженер. нефтефлота СССР, а в момент ареста инженер Союзнефти, инженер-кораблестроитель. Сын инженера. Учился в Шарлотенбургском Политехническом Институте в Берлине и окончил в 1911 г. Политехнический Институт в Данциге.

2. ПРОХОРОВ Алексей Николаевич — технический директор судостроительного завода имени „61“ в гор. Николаеве, инженер-кораблестроитель, происходит из семьи военного чиновника, личный дворянин, бывш. капитан корпуса корабельных инженеров.

3. ОРЛОВ Леонид Порфирьевич — технический директор судостроительного завода имени „А. Марти“ в гор. Николаеве, происходит из семьи чиновника, окончил высший технический университет в Шарлотенбурге (Германия), прапорщик царской армии.

4. САНЧУРСКИЙ - СМИРНОВ Михаил Петрович — инженер-механик, начальник технического отдела николаевского военного порта, происходит из семьи почетного потомственного гражданина. Окончил морское инженерное училище, гардемарин царского флота.

5. ПАННЕТЬЕ Карл Андрианович — ст. инженер судостроительного отдела завода имени „А. Марти“ в гор. Николаеве, инженер-кораблестроитель, происходит из семьи служащего — французского подданного, проживавшего во Франции. Высшее образование получил в Америке. Русское подданство принял в 1904 году.

6. ЛАПОТНИКОВ Сергей Иванович — технический директор судостроительного завода имени „61“ в гор. Николаеве, происходит из семьи нотариуса, окончил судостроительный университет в Англии в гор. Глазго.

7. СМИРНОВ Александр Яковлевич — начальник судостроительно-технической конторы завода имени „А. Марти“ в гор. Николаеве, сын священника русской церкви царского посольства в Париже, где поныне проживают его родные, потомственный дворянин, штабс-капитан корпуса корабельных инженеров. Окончил Кронштадское морское инженерное училище.

8. СОКОЛОВ Петр Александрович — главный инженер нефтесиндиката в Москве, происходит из семьи служащего. Инженер-кораблестроитель, ответственный старослужащий фирмы бр. Нобель.

9. ДНЕПРОВСКИЙ Владимир Павлович, он же СОКОЛОВ Владимир Петрович — инженер нефтесиндиката в гор. Москве, инженер-кораблестроитель, сын обвиняемого инженера Соколова, прапорщик старой армии. В 1918 году участвовал в контрреволюционной организации и восстании против Советской власти в гор. Рыбинске. После ликвидации восстания, боясь преследования, проживал под вымышленной фамилией Днепровский до дня ареста.

Там само. Арк. 4.

10. КОРЧАГИН Григорий Дмитриевич — начальник техотдела судостроительного завода имени „61“ в гор. Николаеве, происходит из семьи крупного подрядчика, окончил Петербургский политехнический институт.

11. ЗАЙЦЕВ Георгий Герасимович — наблюдающий инженер Регистра СССР Дальневосточной инспекции, сын подрядчика и комерсанта образование получил заграницей, прапорщик царской армии.

12. БЕРГОЛЬЦ Эгон Львович — второй помощник капитана теплохода „Азнефть“, происходит из почетных граждан, окончил морской кадетский корпус, мичман царского флота.

13. ЖОРЖОЛИАНИ Василий Максимович — старший помощник капитана теплохода „Союзнефть“, происходит из семьи чиновника, мичман царского флота.

14. ИВАНОВ Сергей Георгиевич — старший врач 44 полка 15 дивизии, происходит из крестьян, окончил военно-фельдшерскую школу и Медицинскую Академию.

Характеристики и психология обвиняемых также видны из следующих показаний:

Смирнова:

„Инстиктивное стремление к личной выгоде и чувство обязанности защищать своих бывших хозяев за те блага, которые они мне доставляли, были сильнее вновь приобретенных внушенных себе убеждений. Этим определились цели и результаты моей деятельности.

Осенью 1919 года, я, очутившись среди белых оказался в среде своих, идеологически и материально связанных со мной людей. Поражение красных, успех белых — определили мое место в борьбе, — я был на стороне белых“

„... Я имел беседы с М. И. Сосиновским и Н. И. Дмитриевым и от них я получил установку не препятствовать ходу развития производства при красных, но удерживать их технический уровень на существующей стадии, всячески избегая прогресса и улучшения.

Этой установкой определялась вся моя последующая деятельность производства“.

(Показанил Смирнова от 25-XII-30 г., том 5, л. д. 54).

Прохорова:

„Надо сказать, что как раз в это время (при знакомстве с англичанами) я переживал в своем политическом самосознании острый кризис. Дело в том, что, всмотревшись в хозяйственно-экономическую жизнь страны, я обратил внимание, что на разных участках хозяйственной и экономической жизни того периода один за другим возникали и росли всякого рода кризисы. Нехватало топлива (угля, нефти, дров, чугуна, цветного металла, прокатного металла, труб, качественного леса, олифы, смолы, жиров, кожи и т. п.). Сопоставляя же выявившиеся к тому времени острые разногласия на верхах партийного и государственного аппарата, с появлением и ростом ра-

Там само. Арк. 5.

нее упомянутых мною кризисов второго периода, я в свем мышлении пришел к выводу, что эти кризисы являются результатом потери единства партии, результатом раскола в партийной идеологии, что идеологический раскол должен привести к развалу партии, а с нею и ее государственного аппарата— Советской власти",

(Показание Прохорова от 16-I-31 г., том 2, л. д. 43, 44).

и далее:

„При национализации банков я потерял около 22000 рублей, лежавших в банке на текущем счету. Как политически грамотный человек, я понимал правильность этой меры большевиков, но как потерявший по этом деле лично, я чувствовал горечь личной обиды, трудно не остаться человеком с его слабостями даже при политической грамотности. Здесь был заложен в мою душу первый камешек недовольства Советской властью".

(Показания Прохорова от 25-I-31 г., том 2, л. д. 107).

Лапотникова:

„Мое личное убеждение в то время заключалось в том, что существовавшая тогда обстановка для старых специалистов была совершенно невыносима, особенно с моральной стороны и должна быть пересмотрена. Будучи воспитан в буржуазной обстановке работы и сохранив внутри себя старые традиции инженерства, я был убежден, что для промышленности не может быть другого пути, как только возвращение к системе управления, укоренившейся в капиталистических странах. В развитие социалистических начал я не верил".

(Показания Лапотникова от 2-I-31 г., том 4, л. д. 72).

Там само. Арк. 6.

Раздел II

ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ, ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ, СТРУКТУРА И МЕТОДЫ РАБОТЫ ОРГАНИЗАЦИИ

Зарождение шпионско-диверсионной и вредительской организации, возглавляемой резидентами английской разведки „Интележенс-Сервис"— Коксом и Гильером, относится к периоду 1926 года. В это время, по соглашению советских правительственных органов с английским классификационным обществом „Ллойд-Регистр" в качестве главного сюрвеера такового в гор. Ленинград прибыл англичанин Гельер для наблюдения за постройкой судов коммерческого флота. В прошлом, до 1918 года Гельер являлся представителем того же общества на заводе Беллино-Фендриха в гор. Одессе и с первых дней Октябрьской Революции уехал в Англию.

В октябре месяце 1926 года, для тех же целей, из Англии прибыли, в помощь Гельеру, сюрвееры „Ллойда-Регистра" лейтенант английского флота Кокс Фридрих и Барр Джон для наблюдения за южной группой судостроительных заводов в Николаеве и Севастополе, с постоянной резиденцией в Николаеве.

О принадлежности сюрвееров „Ллойд-Регистра" к английской разведке имеются следующие показания обвиняемого Лапотникова:

> „Во время одной из моих бесед с гр. Коксом 1928 г. был затронут вопрос о том, для кого собственно Кокс собирает сведения о нашем флоте, промышленности и т. д. Так как в это время у меня с Коксом была уже давно налаженная связь и достаточное сближение, то он откровенно пояснил мне, что все сведения осведомительного характера заграницей у них собирает так называемая „Интелиженс-Сервис", т. е. осведомительная служба и что он, Кокс, имеет связь с этой организацией непосредственно".
>
> (Показания Лапотникова от 25-II-31 г., том 4, л. д. 115).

Несколько позже, по требованию англичан, к Мариупольскому заводу Югостали был прикреплен также прибывший из Англии сюрвеер „Ллойд-Регистра" — Топпинг, осуществлявший наблюдение за качеством кораблестроительной стали, производимой на металургических заводах Донбасса.

Таким образом, сюрвееры Английского „Ллойд-Регистра" Кокс, Гельер, Барр, Топпинг и др., являвшиеся в тоже время агентами английской разведки „Интелиженс-Сервис", использовывая антисоветские настроения буржуазной интеллигенции и старого инженерства, — создали основное ядро организации, через каковое английская разведка развернула работу по военно-экономическому шпионажу, вредительству, диверсии и подготовке к интервенции.

7

Там само. Арк. 7.

Следствием установлено, что:

1. Шпионской деятельностью через завербованную агентуру были поражены:

По военной линии

а) боевые единицы Черноморского и Балтийского флотов;
б) военное судостроение и судоремонт по южной группе заводов (г.г. Николаев и Севастополь) и Балтийских заводах;
в) Береговая оборона и строительство таковой в Очакове, Севастополе, Ленинграде и Кронштадте;
г) морская авиация;
д) военные порты Николаева, Севастополя и Ленинграда.

По экономической линии

а) судостроительные заводы Николаева, Севастополя и Нижнего-Новгорода (Сормово);
б) металлургические заводы Донбасса;
в) нефтяная промышленность и ее сооружения;
г) коммерческий флот (морской и речной).

2. Вредительская деятельность была распространена в:

а) военном судостроении на Николаевских заводах;
б) военном судоремонте Николаевского и Севастопольского военных портов;
в) судостроительной промышленности по заводам г.г. Николаева, Севастополя и Ленинграда;
г) металлургической промышленности заводов Донбасса;
д) нефтяной промышленности;
е) коммерческом судостроении на заводах Николаева и Севастополя;
ж) эксплоатации коммерческого флота и
з) санитарном обслуживании населения и некоторых частей гарнизона гор. Николаева.

3. Диверсионная деятельность осуществлена в:

а) модельном цехе судостроительного завода имени „А. Марти“ в гор. Николаеве;
б) котельной и медницкой мастерских военного порта и
на вновь построенном крупном нефтевозе „Эмбанефть“.

Исключительно благоприятную почву для работы Кокс нашел на Николаевских госзаводах „А. Марти“, где к тому времени уже проводилось широкое вредительство во всех областях производства заводов существовавшей вредительской организацией, в которую входил инженерно-технический персонал, из числа которого Кокс завербовал ряд ответственных специалистов в основных отраслях производства завода.

Будучи по роду своих оффициальных функций тесно связан с Николаевской конторой наблюдения за постройкой судов Нефтесиндиката и Инспекцией Регистра СССР, Кокс постепенно взял под свое влияние инженерно технический персонал этих организаций, который почти полностью впоследствии был им завербован.

8

Там само. Арк. 8.

О начале развития организации дали показания обвиняемые:
Лясковский

„После того, как на завод прибыли англичане Барр и и Кокс, они стали нащупывать почву для того, чтобы завязать сношения с инженерством и создать среди него нужную организацию. Не зная того, что на заводе уже существовала организация Промпартии, они начали переговоры как раз с теми лицами, которые являлись представителями существующей организации, а именно: с Орловым, Иващенко, Лапотниковым и Смирновым, а также с Корчагиным. Этим лицам постоянно приходилось иметь деловые сношения с англичанами при постройке судов и потому их близкое знакомство не казалось никому подозрительным. Под видом вечеринок-журфиксов на квартире у Корчагина собирались некоторые из членов вместе с Коксом и Барром где обсуждались и вырабатывались планы подготовки интервенции, роли и участие при проведении ее и после окончания ее в случае удачи или даже неудачи. Орлов, Лапотников и Иващенко, естественно, использовали существующую уже организацию, не ставя об этом англичан в известность. Таким образом существующая организация стала вести работы и на английскую ориентировку. Англичане, повидимому не догадывались, что им приходится иметь дело с существующей организацией".

(Показания Лясковского от 17-II-31 г.).

Лапотников:

„Так как задержки в достройке этих судов, путем затяжки в изготовлении арматуры и оборудования, входили в состав вредительских действий по моей связи с Цереквицким и уже проводились в жизнь, то я заверил Кокса, что всякие меры к задержанию будут приняты, не открыв ему, конечно, что уже это делается без его предложения".

(Показания Лапотникова от 24-I-31 г., том 4, л. д. 82).

Таким образом, в организацию были вовлечены следующие обвиняемых, привлеченные к следствию по настоящему делу:

По наблюдению Нефтесиндиката на заводе А. Марти

1. Фехтель — старший наблюдающий.
2. Днепровский-Соколов — инженер наблюдения.
3. Паннетье — быв. старший наблюдающий, а впоследствии инженер завода А. Марти.

По заводу А. Марти в гор. Николаеве

1. Лапотников — быв. Пом. Нач. Судостроительного цеха, а впоследстви Нач. Производств. Отдела и Нач. Техотдела завода им. „61".
2. Смирнов — Начальник С. Т. К
3. Орлов — главный корабельный инженер.
4. Рафес — быв. Зав. Подотделом заказов Коммерческого Отдела завода А. Марти.

9

Там само. Арк. 9.

По инспекции регистра в гор. Николаеве

1. Корчагин — ст. инспектор-инженер, а впоследствии Нач Тех. отдела завода имени „61“ в гор. Николаеве.
2. Зайцев — инспектор-инженер.

По военному порту в гор. Николаеве

1. Санчурский — быв. Начальник Тех. Отдела.

В 44 полку 15 Сивашской дивизии

1. Иванов С. Г. — быв. старший врач полка.

По Севморзаводу в гор. Севастополе

1. Запорожченко — быв. Нач. Судостроительного цеха.
2. Маслеха — быв. Нач. Планово-Производственного Отдела.

По торговому порту в гор. Севаствполе

1. Рыбарский — быв. Начальник Техчасти.

По Ленинградскому Судотресту

1 Прохоров — быв. Зам. Нач. Производственно-Технического отдела Судотреста, впоследствии техн. директор Севморзавода и техн. директор завода им. „61“ в гор. Николаеве.

По Нефтесиндикату в гор. Москве

1. Соколов — быв. главный инженер.

По Нефтефлоту

1. Жоржолиани — быв. капитан „Эмбанефть“.
2. Бергольц — быв. второй помощник капитана „Азнефть“.
3. Загуляев — быв. ст. помощник капитана „Эмбанефть“.
4. Демкин — быв. капитан „Нефтесиндикат СССР“.

По Совторгфлоту в гор. Ленинграде

1 Рыбинский — быв. капитан, впоследствии наблюдающий Совторгфлота за постройкой судов на заводах г.г. Ленинграда и Севастополя.

Как уже указано выше, англичане по роду своей работы имели тесное общение с инженерством, которое предварительно обрабатывали различными путями:

а) используя антисоветские настроения, внушением нетвердости Советской власти и преимущества инженерства заграницей;

б) приближением к себе обрабатываемого об'екта путем личных встреч на вечеринках и т. п.;

в) оказыванием разного рода услуг в виде денежных ссуд, подарками заграничных вещей или перепродажей их за бесценок и, наконец, угощениями.

Об этом дают показания следующие обвиняемые:

Паннетье:

„Не помню в каком точно году, кажется в 1926 на заводе А. Марти, где я работал наблюдающим Нефтесиндиката

10

Там само. Арк. 10.

я познакомился с приехавшим из Англии представителем Английского Ллойда м-ром Коксом, а затем и м-ром Барром.

... По мере того, как крепла моя дружба с Коксом, последний стал питать ко мне особое доверие, которое определилось в беседах на политические темы, в процессе которых Кокс узнал мои взгляды на существующий строй и общее положение нашей страны. Я никогда ни от кого не скрывал своих несимпатий к проводимым властью мероприятиям и существующему укладу жизни.

Зная о моих настроениях и вытекающему отсюда отношению к Советской власти, м-р Кокс использовал таковые, для превращения меня в источника необходимых ему сведений".

(Показания Паннетье от 25-X-30 г., том 3, л. д. 81).

Лапотников:

„Я оказался искусно вовлеченным гр. Коксом в его разведывательную работу постепенным запутыванием на почве денежных затруднений и сообщил ему данные, которые послужили ему основой для развертывания его работы на заводе и вовлечению в дальнейшем многих других лиц в его работу".

(Показания Лапотникова от 6-XII-30 г., том 9, л. д. 47).

Запорожченко:

„Кокс постепенно приближал меня к себе. Мы бывали с ним в кафе, иногда ужинали в Северной гостиннице, он старался всегда угостить меня. В первое время я ему либо компенсировал встречным угощением, а затем незаметно, под его настоянием, уплачивал большей частью он. Несколько позже мы с ним в порядке обмена опытов касались производственных вопросов. Сперва методов работы, организации производственных процессов, затем строящихся судов, при чем выдавал себя за интересующегося специалиста ради специальности и тем играл на моей наиболее слабой струнке, что мне очень импонировало. Так шаг за шагом, он увлекал меня в свои сети, затем в июне либо в июле ссудил мне деньгами в размере нескольких десятков рублей. „Подготовительный" период, следовательно, продолжался с февраля месяца, либо марта по июнь месяц, либо июль, когда он попросил сообщить ему сведения о металлургическом заводе в Мариуполе, Сталино, Макеевке".

(Показания Запорожченко от 9-XII-30 г.).

Смирнов:

„Сразу же при первом знакомстве с приехавшим в 26 г. сюрвеером „Ллойда" Коксом у меня с ним установилось взаимное понимание в отношении к производству. Оба мы считали, что существующее руководство производством, конечно, неправильно и должно быть заменено руководством в буржуазном духе, но впредь до перемены необходимо было не мешать развитию производства, воздерживаясь, однако, от рационализации его и улучшения качества продукции.

11

Там само. Арк.11.

В 1927 году, незадолго до спуска „Эмбанефти“, в один из приходов в кабинет Кокса, он начал разговор на тему о малом содержании, получаемом заводскими инженерами по сравнению с содержанием инженеров на иностранных заводолах. Он указывал, что он имеет возможность откладывать часть получаемых денег и чтобы они не лежали без движения он был бы рад, если в случае нужды я обращусь к нему за кредитом. Я взял у него взаймы 100 рублей, с расчетом вернуть после получения премии за спуск „Эмбанефти“. Когда я потом зашел к нему для возвращения денег, Кокс предложил мне не торопиться и сообщил мне, что ему очень хотелось бы видеть меня в числе сотрудников Ллойда.

Кокс высказал уверенность, что Комитет разрешит привлечение заводского инженера и что он хотел бы привлечь именно меня Я выразил свое согласие и Кокс сообщил, что об условиях он еще не говорит со мной, пока же предложил не стесняться брать у него деньги, когда потребуется, в счет будущего оклада за сотруднитество у Ллойда. Я взял у него еще в два приема, один раз пятьдесят рублей, другой раз семьдесят рублей“.

(Показания Смирнова от 26-XII-30 г., том 5, л. д. 84).

Санчурский:

„Среди разговоров выдвигались мысли о тяжелой жизни в Советском Союзе, общей неудовлетворенности всякого культурного человека настоящей жизнью, особенно инженера, также о недостаточной обеспеченности последних, что сама Советская власть не тверда

С доводами Кокса я согласился В беседе со мной он проводил вновь мысли, глубоко враждебные Соввласти, развивая их, так как видел, что я их воспринимаю. Подобная обработка Коксом, также и Корчагиным проводилась и дальше, для чего использовывались и кратковременные встречи и вечера, которые были вслед за этим—в декабре—январе 1928 года: один у Карчагина и один у Паннетье, на которых я присуствовал. На них мне указывалось, что необходимо от слов перейти к делу, а именно: принять участие в организации, которая ставит своей задачей собирание необходимых сведений о коммерческом и военном судостроении, о военном флоте и промышленности Сов. Союза для пересылки их заграницу, а также нанесения своими действиями вреда Соввласти, для ослабления ее и приближения конца ее существования. Ознакомление меня с существованием подобной организации для Кокса стало возможным после длительной обработки меня, когда он убедился, что я усвоил основные его положения и что являясь военным человеком, буду полезным в организации. Вступил в нее я, дав свое согласие на работу в ней в апреле м-це 1928 года на вечере у Корчагина“.

(Показания Санчурского от 23-XII-30 г. том 13, л. д. 51).

Там само. Арк. 12.

и далее:

„Кокс внушал, что только свержение Соввласти и приход капиталистов—могут вернуть должное положение инженера. Подобная обработка производилась Коксом на устраиваемых вечерах в доме Корчагина и Паннетье, путем скрытия от других бесед. Убедившись в том, что я воспринимаю все доводы Кокса и представляю для возглавляемой им шпионской организации ценного члена, тем более, что я служил в военном флоте, Кокс, при одной из встреч у Корчагина в апреле 1928 года предложил мне вступить в их организацию".

(Показания Санчурского от 19-XII-30 г. том 13, л. д. 17).

Завербованный Лигиным для Кокса обвиняемый военный врач Иванов показал:

„Продолжая прежние разговоры о моей работе в полку, Лигин указал мне на трудные условия врачей, как военных, так и гражданских, что первым нет возможности специализироваться из-за перегрузки, а гражданских врачей посылают на село. Разговор тогда коснулся положения с кончающей ВУЗ'ы молодежью, которая также поставлена в тяжелые условия. При моем выходе Лигин сказал, чтобы я еще к нему зашел и мы еще поговорим. В следующий раз, когда я был у Лигина, он позвал меня к себе в кабинет и там сказал, что я буду у него работать и совершенствоваться, но это не так важно, как то, что скоро должны произойти перемены политического характера и если я как врач хочу обеспечить свое будущее, то я должен примкнуть к группе людей, которые ждут этой перемены, не называя никого персонально из этих лиц. Наш разговор был прерван вошедшей женой Лигина, но я все же успел сказать ему что подумаю и дам ответ. Приблизительно дней через 10, в конце апреля, я пришел к Лигину и там после разговора со мной Лигина, я дал ему согласие на вступление в контрреволюционную организацию".

(Показания Иванова от 25-III-31 г. том 14, л. д. 48-49).

Обвиняемый Фехтель:

„С Коксом я познакомился 7 ноября 1927 года на банкете в ленинградском ресторане (г. Николаев) по случаю спуска „Эмбанефти". Возможно, что я его видел и раньше, но лично с ним не был знаком. В августе-сентябре 1928 года я находился в Севастопале, куда я поехал по ремонту нефтевоза „Эльбрус". Был ли тогда уже в Севастополе Кокс или он приехал позже, не помню, но в это время в г. Севастополе я с ним встретился. В этот период пребывания в г. Севастополе я как то вечером пошел на Приморский бульвар искать свою жену, где случайно встретил Кокса. При этой встрече я был Коксом завербован для информирования его о положении в СССР, в частности о нашем военном судостроении. Разговор начался с того, что Кокс меня спросил, не могу ли

13

Там само. Арк. 13.

я ему давать некоторые сведения, которые ему нужны по нашей судостроительной и обслуживающей ее машиностроительной промышленности, а что он имеет возможность оказать мне некоторую материальную поддержку. На этом разговор закончился. Разговор возобновился на следующий день или через день на нефтевозе „Эльбрус“ на верхнем мостике. Он меня спросил как я решил насчет его вчерашнего вопроса относительно информации и я ему из'явил свое согласие. Фактически с этого дня он меня завербовал и я приступил к информации всех интересующих его вопросов. После дачи моего согласия там же на мостике он обещал давать вознаграждения за мою работу“.

(Показния Фехтеля от 5-XI-30 г. том 1, л. д. 50).

Прохоров:

„Надо сказать, что в одну из наших поездок на завод Льюис сообщил мне, что он знает от Гельера, что я не сторонник советского правительства. Я подтвердил ему это, высказав мысль, что буду весьма рад, когда эта власть провалится и уступит место другим партиям, могущим вывести страну из тупика, в который загнали ее большевики.

... Разговор со мной Гельер начал заявлением, что Вилли (сокращенное имя Льюиса) рассказал ему обо всех наших разговорах при поездке в Нижний Новгород. По его, Гельера, мнению, я ошибаюсь, что большевики близки к падению, что они не только собираются уступить кому-либо власть, но, наоборот, усиленно готовятся к внешней войне. Я ответил, что эту подготовку надо считать естественным желанием борьбы на случай необходимости защищать свои завоевания от внешних врагов, каковых у Соввласти больше, чем у кого-либо и что смешно было бы ожидать, что Соввласть, зная о росте враждебных к ней настроений, не готовилась бы к защите“.

(Показания Прохорова от 16-1-31 г. том 2, л. д. 43, 45).

и далее:

„Последний раз я встретился с Гельером частным порядком за несколько дней до моего от'езда для службы на Севморзавод. Это было в Ленинграде же, в погребе не то „Кахетия“, не то „Армения“, где мы собрались впятером: А. И. Гельер, Льюис, Маквирик Стивенсон и я. Время встречи—часов 9 вечера одного из декабрских дней 1927 года. Надо сказать, что если в 1926 году в беседах с англичанами я воздерживался в разговорах на политические темы, то в 1927 году я уже не скрывая от них своих антисоветских настроения и с их стороны встречал, конечно, настроения такого же порядка. И в указанный вечер, сидя в погребе, мы с осторожностью обменивались пожеланиями встретиться когда либо в такой же обстановке, но уже не при Советской и запивали эти пожелания вином.

Высказывались также пожелания о дальнейшей встрече

Там само. Арк. 14.

высказаны взаимно при расставании около 12 часов ночи. Здесь я должен отметить, что в выражении антисоветских настроений нами, более осторожным из всех Ллойдовских англичан в Ленинграде всегда был А. И Гельер, очевидно, в силу своего более почтенного возраста".

(Показания Прохорова от 15-I-31 г. том 2, л. д. 15).

Будучи завербован Гельером, Прохоров вследствие переезда по месту новой службы на Севморазавод в гор. Севастополь, был передан для дальнейшей связи Коксу. Об этом Прохоров показывает:

„При моем от'езде в гор. Севастополь, в конце 1927 г., Гельер просил меня о даче нужной информации инженеру Коксу, когда последний ко мне за этим обратится. Я ему это обещал.

Вскоре по моем прибытии в Севастополь в конце января или начале февраля 1928 года в мой служебный кабинет на Севморзаводе явился, инженер Кокс. С ним мы уже были знакомы, так как прибыв из Англии в помощь инженеру Гельеру весной 1927 года в Ленинград, инженеры Кокс и Барр были представлены мне А. И. Гельером как сюрвееры Английского Ллойда для юга России с обязательством на южных заводах производить приемку металла для судов, строящихся на заводах Судотреста, поскольку эти суда строятся на класс Английского Ллойда.

Инженер Кокс сразу же сообщил мне, что имел обо мне беседу с А. И. Гельером, который и сообщил ему, что я выразил желание помочь ему Коксу информацией по интересующим его вопросам".

(Показания Прохорова от 30-1-31 г. л. д. 164, том 2).

Гельер, находившийся в России до революции, в целях вовлечения в организацию лиц, использовывал свои старые связи. С приездом в СССР в 1926 году, Гельер сразу же связался с обвиняемым Лапотниковым, которого знал еще до революции, а затем познакомил его с Коксом.

Об этом обвиняемый Лапотников показал:

„Со старшим сюрвеером Английского Ллойда Гельером я был знаком еще в довоенное время, когда служил в Одессе на заводе Беллино-Фендрих. После 1915 года его потерял из виду и он, как оказалось, с начала революции уехал в Англию. Я с ним встретился вновь, когда он в начале 1926 года, еще до появления в Николаеве гр. Кокса приехал на завод А. Марти из Ленинграда и посетил судостроительный цех, где я тоже был помощником Начальника. После этой встречи я был у него в гостиннице и он был у меня на дому и мы имели продолжительные беседы, из которых он учел мои настроения. Возможно, что он осведомил Кокса и рекомендовал ему сблизится со мной, с целью использования в информационных целях. Из этого обстоятельства, а также и посещения меня Гельером перед его

15

Там само. Арк. 15.

от'ездом, с целью получить информацию для Кокса ясно, что Гельер является также представителем той же организации, что и Кокс. Между прочим тот же Гельер при своем посещении Николаева уже после того, как приехал Кокс, рекомендовал ему меня, как своего хорошего старого знакомого".

(Показания Лапотникова от 24-I-31 г. том 4, л. д. 83-84).

Лапотников Коксу дал наводку на Паннетье, Днепровского, Корчагина и Зайцева, которые уже впоследствии были—Коксом вовлечены в организацию:

„В раз'яснение показания о сообщении Коксу фамилий заводских работников, которые ведут определенные работы по судостроению заявляю. что я сообщил ему фамилии всех лиц, которые вели самостоятельно группы работ по судостроению на заводе, а также познакомил его с наблюдающими Нефтесиндиката Паннетье, Днепровским и Регистра: Корчагиным и Зайцевым".

(Показания Лапотнпкова от 7-XII-30 г. том 4, л. д. 52).

Обвиняемый Зайцев, по вопросу его вовлечения в организацию Коксом, показывает:

„В Николаеве я поселился в семье инженера Корчагина, где вскоре познакомился с сюрвеером Английского Ллойда Коксом. Кокс, примерно, в начале 1927 года, как то разговорился со мной, тема разговора все время крутилась о незначительности заработка совслужащих, о трудностях жизни на этот заработок, с выражением удивления, как можно в таком случае сводить концы с концами. В следующий раз он также в тему собеседования вплетает мысль о необходимости мне найти побочную, хорошо оплачиваемую работу. Продолжая с большими перерывами обрабатывать меня, он мне предложил вступить в организацию, неоффициально об'единяющую, под руководством Ллойда, наблюдающих Регистра и Нефтесиндиката. Я, так долго обрабатываемый и имея за собой большой промежуток времени для обдумывания сделанного предложения, в конце концов, теряя стыд, вступаю в организацию, предающую дело пролетариата, в сентябре, говорю по памяти, 1927 года".

(Показания Зайцева от 11-II-31 г. том 10, л. д. 40).

Лапотников содействовал Коксу приобрести связи по городу Севастополю в лице Рыбарского и Звягина, при чем на имя Рыбарского передал через Кокса письмо. Как Звягина так и Рыбарского Кокс впоследствии завербовал и использовал в шпионских целях.

„Когда Кокс уезжал впервые из Николаева в Севастополь, то он просил меня, не могу ли я указать ему в Севастополе лиц, с которыми он мог бы там завязать знакомство, так как он едет в совершенно чужой город и еще не владеет достаточно русским языком и никого там не знает.

Там само. Арк. 16.

дрют английским яаыком и будут рады встретить англичанина. Эти указанные мною лица былу: инженер Рыбарский и инженер Звягин,

Для знакомства с инженером Рыбарским я дал Коксу письмо, к Звягину просто рекомендовал обратиться, так как знал, что Кокс с ним встретится по делу на заводе. Позднее я узнал от Кокса, что он близко познакомился с указанными лицами и бывал у них в гостях при каждом приезде в Севастополь и насколько мне известно более сблизился с Звягиным".

(Показания Лапотникова от 7-XII-30 г. том 4, л. д. 52).

Кроме англичан, обработкой и вербовкой в организацию занимались и отдельные участники созданного Коксом Гельером основного ядра организации—Фехтель, Соколов П. А., Корчагин, Прохоров, Паннетье, Санчурский и Запорожченко.

Особой активностью отличался Фехтель, который, являясь непосредственным помощником Кокса, а после его от'езда,—резидентом, производил предварительную подготовку лиц, намеченных для вербовки Коксом, а равно сам завербовал для Кокса следующих лиц:

1. Дроздова — бывшего старшего приемщика Николаевского Комнаба за постройкой военных судов.

2. Бергольца—бывшего командира эсминца „Шаумян", а впоследствии второго помощника нефтевоза „Азнефть".

3. Жоржолиани—бывшего капитана нефтевоза „Эмбанефть".

4. Заруляева—бывшего старшего помощника капитана нефтевоза „Грознефть" и „Нефтесиндикат СССР".

5. Демкина—бывшего капитана нефтевоза „Эмбанефть" и Нефтесиндикат СССР".

6. Антонова — бывшего капитана теплоходов — „Грознефть", „Совнефть", а ныне „Азнефть".

7. Корчагина Г. Д.—бывшего ст. инспектора Регистра в городе Николаеве.

8. Днепровского-Соколова В. П.—бывшего инженера наблюдения Нефтесиндиката в Николаеве и

9. Орлова — бывшего главного корабельного инженера завода А. Марти. Всего им было завербовано 9 человек.

Обвиняемый Прохоров, с которым Фехтель, по поручению Кокса, поддерживал связь, так говорит о роли Фехтеля в организации английской разведки:

„Э. Э. Фехтеля на Севморзаводе я впервые увидел, если не ошибаюсь, в марте, либо в апреле 1928 года, хотя от инженера Кокса знал о его пребывании в Николаеве еще до этого, так как Кокса на Севморзаводе я встретил ранее, чем Фехтеля, примерно в феврале. Фехтель сообщил мне, что ему предстоит быть в постоянном контакте с Севморзаводом и со мною, так как Нефтесиндикат предполагает под его, Фехтеля, наблюдением произвести, при посредстве Севморзавода подкрепление и переклепку корпусов нефтевозов „Азнефть" и „Грознефть" в сухих доках завода, в порядке [illegible] по очереди. Пои

Там само. Арк. 17.

этом Фехтель сказал мне, что знает о моей договоренности с Коксом так и по проведению вредительства. Сообщил о себе, что он сам находится в тесном контакте с Коксом и что отношения между ними наилучшие, что Кокс ему вполне доверяет и что учитывая, что основная работа Кокса по обязательствам Ллойда находится в Николаеве, ему нет возможности часто и долго бывать в Севастополе и что Кокс поэтому возложил на него, Фехтеля, представительствовать его в Севастополе на время отсутствия из него Кокса, при чем в нем, Фехтеле, я могу быть также уверен—как и в самом Коксе".

(Показания Прохорова от 9-II-31 г. том 2, л. д. 213).

О порядке и методах вербовок Фехтелем дают показания следующие обвиняемые:

Корчагин:

„Летом 1928 года, приблизительно, в июне и июле м-це Фехтель меня вызвал из конторы наблюдения Регистра. Вместе с ним я вышел на территорию завода, где Фехтель сказал мне, что он хочет со мной поговорить, но с условием, чтобы этот разговор остался между нами Направились мы к стапелям. Здесь Фехтель от имени Кокса сделал мне предложение следующего характера: 1) давать сведения о приемках металла на маталлургических заводах; 2) о коммерческом судостроении на Николаевских заводах; 3) о создании условий видимости преимущества наблюдения Английского Ллойда перед наблюдением Бюро „Веритас", путем задержки чертежей, утверждаемых Бюро „Веритас".

На другой день или через два дня после разговора, происходившего у меня с Фехтелем, Кокс зашел в контору наблюдения Регистра. Воспользовавшись что я был в конторе один, Кокс осведомился был ли у меня разговор с Фехтелем. Я ответил утвердительно. Он спросил согласен ли я делать предложенную Фехтелем работу, т. е. давать сведения о коммерческом судостроении, о металлургических заводах и задерживать чертежи судов, строящихся под наблюдением Бюро „Веритас", при чем он сказал, что он будет уплачивать 5 фунтов стерлингов, но как он сказал, что будет платить эти 5 фунтов помесячно или за каждые сведения, я не помню.

С предложением Кокса я согласился".

(Показания Корчагина от 29-XII-30 г. том 9, л. д. 57).

Фехтель от имени Кокса, предложил Орлову и Днепровскому принять участие в работе в пользу англичан. Об этом показали:

Орлов:

Далее он (Фехтель) конфиденциально спросил, в каких отношениях я нахожусь с Коксом, известно ли что—либо мне о нем и как я смотрю на него. Я сказал, что по-

Там само. Арк. 18.

дозреваю его, что он не только наблюдающий Ллойда, а думаю, что он имеет и специальные поручения и рассказал ему о просьбе Блехмана ко мне снабжать его, если он попросит, какими-либо справками о заводе, просьбы, с которыми он ко мне обращался, были несерьезного характера, я их ему дал. Но это было давно и с тех пор Кокс ко мне ни с чем не обращался, но видимо приобрел большую дружбу с моими сотрудниками со Смирновым, Паннетье, Лапотниковым, Иващенко, с наблюдающими Нефтесиндиката и наблюдающими Русского Регистра. На это он ответил, что Кокс ему сказал, что он со всеми ими в дружеских отношениях и помагает ему, но он хотел бы заручится и мною, а с ним, Фехтелем, у него договоренность есть и далее убеждал меня, что я смогу улучшить свое положение, а при какой-либо перемене, мне-де будет даже лучше. В результате этого разговора я постыдно согласился помогать им в этом грязном деле".

(Показания Орлова от 2-I-31 г. том 6, л. д. 214).

Днепровский:

„Осенью 1928 года, вскоре после октябрских торжеств, Фехтель у себя дома наедине сказал мне, что он, помимо деловых связей с Коксом, связан с ним еще по части информирования интересующих его об'ектов промышленности, что таким же порядком связан с ним и Паннетье, при чем он заявил, что Кокс поручил ему со мной поговорить на этот счет и узнать у меня желаю ли я быть ему полезным в смысле передачи интересующих его сведений, что за означенные сведения Кокс будет давать вознаграждение. Я выразил свое желание в этой части и Фехтель мне сказал, что тогда по этому вопросу со мной подробно переговорит лично Кокс.

Через несколько дней, после указанной беседы с Фехтелем, когда я ходил с Коксом в цех, последний напомнил мне мою беседу с Фехтелем, спросив каково мое решение в части информирования по интересующим его вопросам, при чем он сказал, что за эту работу он будет давать вознагрождение. Я дал свое согласие".

(Показания Днепровского-Соколова от 30-XI-30 г., том 8 л. д. 97).

Фехтель:

„В гор. Николаеве, воспользовавшись настроением Жоржолиани, вследствие снижения его заработка по причине долгого нахождения на берегу (отпадают премиальные), сказал ему, что Кокс ему предлагает содействовать задержке судна, путем предявления дополнительных требований по капитанской части, за что он его будет компенсировать соответствующим образом. Жоржолиани немного поколебался, но потом выразил свое согласие".

(Показания Фехтеля от 14-XII-30 г. том 1, л. д. 261).

Там само. Арк. 19.

Подтверждая это, Жоржолиани показал:

„Летом 1929 года завербован инженером Фехтелем для представителя Английского Ллойда инженера Кокса для проведения антисоветской работы. Инженером Фехтелем было предложено выполнить во время плавания заграницей некоторые задания от имени инженера Кокса".

(Показания Жоржолиани от 13-II-31 г. том 11, л. д. 13).

Обвиняемый Фехтель о вербовке Бергольца говорит:

„Бергольц Эгон Львович. Его я видел когда то в детстве. Затем когда я вернулся из Германии в Россию в 1912 году и, наконец, совершенно неожиданно в г. Севастополе в 1928 году. Когда я его встретил в Севастополе, он только что был демобилизован с эсминца „Шаумян", на котором он являлся командиром и подыскивал какую нибудь службу. Он обратился ко мне с просьбой помочь ему устроиться в Торговый флот и так как в тот момент требовались помощники для комплектации „Азнефти", я через Правление устроил его поступление на должность второго помощника капитана „Азнефть". После его устройства в начале, без ведома его, получал от него сведения о количестве команд и мореходных качеств эсминцев, кои нужны были Коксу. В дальнейшем из бесед с ним, я узнал его отрицательное отношение к Соввласти, которое особенно укрепилось, после его демобилизации из флота, по его мнению, незаслуженной. Кроме того его возмущение Соввластью в тот момент еще больше усилилось тем обстоятельством, что он контрольным пунктом ГПУ не был выпущен в заграничное плавание и переведен на каботажное судно. Воспользовавшись этим настроением, я ему предложил сообщить мне общие данные о тех судах Балтфлота, которые ему знакомы по его прежней службе в Балтфлоте для использования этих сведений Коксом, о чем я ему сказал, он спросил что он за это получит. Я ему ответил, что определенно я ему сейчас ничего сказать не могу, но думаю, что он это может смело сделать пока без особого вознаграждения, так как я его устроил на службу, котороя из собственных слов его ему материально столько дает, сколько он никогда не имел на военной службе, После этой беседы он согласился дать мне интересующие сведения".

(Показания Фехтеля от 14-XII-30 г. том 1, л. д. 159).

Вербовку свою Фехтелем Бергольц подтвердил:

„Встретившись в июне 1928 года в Севастополе с Фехтелем, в разговоре со мной он затронул политические темы и осведомился доволен ли я жизнью, говоря, что сам недоволен, вслед за этим он спросил меня желаю ли я в таком случае помочь сделать так, чтобы жить было лучше и на мой положительный ответ очень искусно об'яснил, что для этого мне нужно давать ему сведения о военном флоте и других

Там само. Арк. 20.

численности, вооружения, действительной скорости судов, постановки их в ремонт и на какой срок, а также о политико-моральной устойчивости людей. Все это было нужно агентам разведки Англии для подготовки к предстоящей борьбе".

(Показания Бергольца от 10-II-31 г. том 12, л. д. 35).

Арестованный Демкин показал:

„Вовлечение меня в эту организацию произведено было Фехтелем Э. Э. в феврале 1930 года в гор. Севастополе. Процесс обработки начат был с резкой критики пятилетнего плана работ по под'ему экономического состояния страны на социалистической базе и вообще критика правительственных мероприятий, освещая их с правооппортунистической точки зрения. Затем на необходимость перемены всего государственного строя и с этой точки зрения оправдания даже интервенции".

(Показания Демкина от 10-III-31 г.).

Обвиняемый Фехтель в беседе с Соколовым по вопросу о его работе в нефтяной промышленности в пользу англичан, узнал, что Соколов для этой цели еще использовывает: 1) Истомина — бывшего косультанта Нефтесиндиката, 2) Струнникова инженера-профессора Госплана, 3) Савина, 4) Смирнова и 5) Покровского.

(Показания Фехтеля от 28-II-31 г., том 1, л. д. 479, 380).

Использование Соколовым указанных лиц в интересах англичан Фехтелю подтвердил Кокс (показания Фехтеля от 27-XII, л. д. 309, 313, 307).

Из показаний обвиняемого Корчагина Г. Д. видно, что он, по заданию Кокса, завербовал Санчурского—быв. Нач. Техотдела Военного порта.

Он говорит:

„Когда я Коксу поведал о моей завербовке Санчурского и что последний дал согласие представлять сведения по Военному Порту, он, Кокс, сказал, что разработает для него задания и передаст их через меня".

(Показания Корчагина от 30-XII-30 г. том 9, л. д. 68).

По этому поводу обвиняемый Санчурский показал:

„В 1927 году, находясь в Николаеве в должности Нач. Технического Отдела Военного Порта, я был, через моего знакомого инженера Корчагина, втянут в шпионскую организацию, существовавшую на заводе А. Марти и возглавляемую английскими инженерами Английского Ллойда".

(Показания Санчурского от 19-XII-30 г, том 13, л. д. 17).

Со своей стороны Санчурский имел задание от англичан по по вербовке лиц в организациюю из военнослужащих.

и говорит:

Там само. Арк. 21.

„В процессе всех встреч, как с Коксом, так и с Корчагиным перед о мной всегда ставился вопрос о лицах из военослужащих, кои могли быть использованы в шпионских и вредительских целях".

(Показания Санчурского от 20-XII-30 г. том 13, л. д. 28).

и далее:

„Желая выполнить задание Кокса в части вербовки новых членов, я приступил к обработке инженера завода А. Марти Ковалева, который по приезде из Нижнего Новгорода, заходил к Корчагину, как единственному своему старому знакомому еще по институту".

(Показания Санчурского от 20-XII-30 г. том 13, л. д. 30).

Из показаний Паннетье от 21-XI-30 года видно, что он обрабатывал Запорожченко для вербовки Коксом.

„Кокс в своей же конторе на заводе А. Марти меня просил узнать у инженера Запорожченко И. Е. сможет ли он дать ему сведения о военных судах в Севастополе и о металлургических заводах, на коих он работал. Помню, что я с Запорожченко встретился на каком то заводе в Николаеве или же в другом городе, точно не помню. Там я ему передал предложение Кокса. Запорожченко ответил мне, что когда он встретиться с Коксом, то сам с ним будет по этому поводу говорить".

(Показания Паннетье от 21-XI-30 г. том 3, л. д. 198).

Арестованный Запорожченко обрабатывал, а равно лично вербовал в организацию инженеров Севморзавода: Маслеху, Юнгмейстера, Вербицкого и Дульветова, а также по металлургическим заводам Донбасса: Диденко—инженер завода им. Рыкова в Енакиев, Вишнева—Пом. Нач. Листо-прокатного цеха завода им. „Ильича" в гор. Мариуполе, Муровянникова—техника Сталинского завода и Зав. Браковочным Отделом завода им. Томского в Макеевке, фамилию коего Запорожченко не помнит.

(Показания Запорожченко от 14-III, 23-III, 5-IV-31 г.).

По заданию Гельера, обвиняемый Прохоров вовлек в организацию инженеров Судотреста: Борисова и Воронина.

Прохоров показал:

„... Вместе с тем, я стал замечать, С. С. Борисов иногда беседует с Гельером. Тогда я завел с Борисовым осторожные разговоры на тему об интервенции. Он высказался в том смысле, что приветствовал бы—ее, хотя знает, что дорого стоило бы, так как от России многое утекло бы навсегда. Я сказал ему, что наши мысли сходятся и что по моему мнению, нужно в этом деле англичанам всячески помочь, как по линии вредительства, так и путем дачи информации по интересующим их вопросам. Борисов в принципе согласился с этим".

(Показания Прохорова от 4-II-31 г. том 2, л. д. 184).

Там само. Арк. 22.

Кроме того, Прохоровым по этому же заданию обрабатывался на предмет вовлечения в организацию главный корабельный инженер Балтийского завода Гойникис.

„Из работников заводов я на Балтийском заводе с осторожностью зондировал главного корабельного инженера Павла Густавовича Гойникиса по вопросам вредительства и интервенции".

(Показания Прохорова от 4-II-31 г. том 2, л. д. 185).

Организация имела своей основной политической целью всеми мероприятиями помочь подготовке к интервенции, в целях свержения Соввласти и восстановления буржуазного строя.

По этому поводу обвиняемый Прохоров показывает:

„Летом 1928 году, уже после организации на Севморзаводе бригады боевой активности, я имел с инженером Коксом беседу об организации власти в гор. Севастополе, после его военной оккупации.

Инженер Кокс заявил, что совершенно очевидно, что в оккупированном районе все военные должности и высшие гражданские должны находиться в руках оккупантов, но исполнительный аппарат в гражданских органах, а также в местные хозяйственно-технические организации должны укомплектовываться из числа русских, сочувствующих идее освобождения от Соввласти".

(Показания Прохорова от 5-II-31 г. том 2, л. д. 199).

и далее:

„Мы оба (Фехтель и Прохоров) понимали, что конечной целью интервенции должно было быть свержение Соввласти, разгром Коммунистической Партии, ликвидация коммунизма и насаждение наиболее ярого противника коммунизма—фашизма".

(Показания Прохорова от 9-II-31 г. том 2, л. д. 215).

Одной из задач организации являлось вредительство и срыв нашего судостроения, дабы в интересах английского капитала вынудить Соввласть сдавать заказы на постройку судов на заграничные (английские) верфи и пользоваться тоннажем иностранных держав, главным образом Англии, для осуществления чего организация, состоящая, главным образом, из инженеров судостроителей, путем массового вредительства, срывала судостроение в СССР.

Говоря о целях организации, в части передачи заказов на постройку коммерческих нефтеналивных судов английским заводам, обвиняемый Лапотников показывает:

„Ранней весной или зимой 1929 г. Кокс заговорил со мной по новому вопросу—о необходимости задержки достройки нефтеналивных судов ввиду того, что имеются предложения английской фирмы „Суан Хунтер энт Ричардсон" на постройку двух нефтеналивных судов и что этому предложению уже обеспечено содействие Правления Нефтесиндиката, в том числе поддержка инженера Соколова, на что реальной основой для заказа может служить исключительно

Там само. Арк. 23.

задержка в постройке нефтеналивных судов в СССР, т. е. на Николаевских Госзаводах А. Марти.

В данном конкретном случае необходимо было затормозить достройку и выпуск судов „Эмбанефть“ и „Союз Горнорабочих“.

и дальше:

„При этом Кокс заверял, что в случае получения заказа английской фирмой всех содействующих этому ожидает хорошая компенсация“.

(Показания Лапотникова от 24-I-31 г. том 4, л. д. 82).

Обвиняемый Фехтель по этому же вопросу говорит:

„Он, Соколов, высказывался, как уже я показывал раньше, в том смысле, что нужно во что бы то ни стало доказать властьимущим, что никакая работа не пройдет, если отношение к спецам не будет коренным образом изменено и будут для них созданы нормальные условия работы ..

Надо принимать меры к достижению этой цели, а не ждать пока кто нибудь для нас что-нибудь сделает. Доказать несостоятельность завода выполнить заказы в соответствии с требованиями договора в экономически выгодные сроки и по такой цене, которая оправдалась бы эксплоатацией.

Это должно было привести к передаче заказов на суда заграничным заводам и следовательно поставить перед правительством вопрос о добывании для этих заказов валюты, которой так мало“.

(Показания Фехтеля от 28-II-31 г. том 1, л. д. 470,471).

Обвиняемый Фехтель получил непосредственно от Кокса задание добиться через Правление Нефтесиндиката передачу заказов на суда английским заводам.

Он показывает:

„Кокс настаивал провести в Правлении агитацию за передачу заказов на возможно большее число судов английским заводам, доказывая выгодность такой меры, ссылаясь на длительные сроки наших заводов“.

(Показания Фехтеля от 31-1-31 г. том 1, л. д. 342).

Из показаний обвиняемого Паннетье видно, что:

„Вообще он, Соколов, говорил: „Чем больше мы будем находить дефектов, тем продолжительнее таким образом будет вестись постройка, тем больше шансов будет заказать последующие суда заграницей“.

(Показания Паннетье от 10-XII-30 г. том 3, л. д. 126).

и дальше:

„В частных письмах Днепровский и Горбунов информировали Соколова о проводимой ими по данной единице работе.

Таким образом, у Кокса и Соколова была тенденция путем искусственных задержек строящихся судов, вы-

Там само. Арк. 24.

Аналогичное задание о вредительстве в отдельных областях нашей промышленности было оставлено перед от'ездом Кокса Днепровскому, Фехтелю и Запорожченко перед самым от'ездом его Кокса, в Англию".
(Показания Паннетье от 4-XI-30 г. том 3, л. д. 106).

В интересах своего исключительно влияния и сохранения Английского „Ллойд-Регистра" в СССР, что способствовало было бы работе английской разведки на территории Советского Союза, организация, по заданиям англичан, направила свою деятельность к ликвидации в СССР Французского Классифицированного Общества „Веритас" и дискредитации Русского Регистра.

Такие задания имел обвиняемый Карчагин, который показал:

„Задания Кокса были следующие: 1) задерживать утверждение чертежей, особенно по судам, строящимся на класс Бюро „Веритас", 2) по возможности утяжелять конструкции, 3) производить побольше бракований работы произведенной в цеху и на стапелях, 4) по всем более или менее серьезным вопросам обязательно согласовывать решение с Коксом на предмет выявления авторитета Ллойда".
(Показания Корчагина от 23-XII-30 г. том 9, л. д. 49).

и далее тот же Корчагин говорит:

„Представители завода А. Марти в лице Орлова и Смирнова стояли за целесообразность единого наблюдения Английского Ллойда и стремились к тому, чтобы сорвать соглашение Бюро „Веритас" с Регистром и оставить наблюдение исключительно за Ллойдом, а особенно за постройкой судов 188 и 189 („Майкоп" и Баку"), которые были начаты на класс Английского Ллойда. Насколько мне известно, заводом было послано в этом смысле письмо Правлению".
(Показания Корчагина от 16-III-31 г. том 9, л. д. 213).

Обвиняемый Фехтель о пропагандировании идеи необходимости и укрепления в СССР Английского „Ллойда" показал:

„Кроме того, мне Кокс сказал, что он согласовал со Смирновым о том, что Смирнов будет всячески вести пропаганду о преимуществе Английского „Ллойда" и его польза для завода. Смирновым такая линия проводилась даже в печати".
(Показания Фехтеля от 7-XII-30 г. том 1, л. д. 224).

Для успешного проведения вредительства по коммерческому судостроению организация строила свою деятельность по следующему принципу:

„Основным моментом, определяющим существование организации является то обстоятельство, что меры, намечаемые Коксом для осуществления его вредительских заданий, распределялись им по отдельным завербованным лицам и по отдельным группам этих лиц, при чем эти меры могли повести к результатам только в применении одной опреде-

Там само. Арк. 25.

ленной группой лиц и при условии дополнения их другими мерами, принимаемой другой группой лиц. Создать например какой нибудь слабый участок в проекте чертежа или установить на судно негодную часть, завод не мог бы без того, чтобы наблюдение заказчика и Регистра способствовало этому необращением внимания на действия завода. Также наблюдение заказчика и Регистра не могло бы задерживать утверждение чертежей и приемку деталей без того, чтобы завод ограничивался бы формальными возражениями.

С другой стороны, были и моменты, где наблюдения Регистра и Нефтесиндиката должны были распределять между собой функции по проведению той или иной вредительской меры, в зависимости от того, чьей компентенции преимущественно разрешение данного вопроса относится".

(Показания Фехтеля от 30-XII-30 г. том 1, л. д. 336).

В своей деятельности организация практиковала узкие совещания с участием основного руководящего ядра организации, которые устраивались, главным образом, на квартире Корчагина, под видом вечеринок, а также в рабочих кабинетах на заводе А. Марти в удобное время.

На этих совещаниях прорабатывались и согласовывались вопросы дальнейшей вредительской деятельности, распределялись роли и обязанности и т. п.

По этому вопросу говорят обвиняемые: Днепровский-Соколов:

„Участники шпионско-вредительской организации Кокса старались избегать устройства специальных совещаний для обсуждения вопросов, интересующих Кокса. Помимо только одно организационное совещание весной 1929 г. на квартире Корчагина Г. Д., где в этот момент была вечеринка. На этой вечеринке присутствовали: Фехтель Я. Иващенко, Паннетье, Зайцев и Корчагин. Указанные лица отделились от женского общества и зашли в кабинет Корчагина. Перед собравшимися Фехтель информировал результаты его переговоров с Коксом и поездке в г. Москву в Правление Нефтесиндиката. Он сказал, что на основе этих переговоров—вредительская организация принимает следующую структуру. Он, Фехтель, руководит по линии Нефтесиндиката, Корчагин—по линии Регистра, Иващенко и Паннетье—по линии Судостроительного Отдела завода А. Марти.

Остальные члены организации, как-то: Я. Зайцев, Горбунов, Дьяковский, Изилов выполняют работу по заданням названных выше руководителей. Я и Горбунов по заданиям Фехтеля, Дьяковский и Зайцев—по заданию Корчагина".

(Показания Днепровского—Соколова от 18-XII-30 г. том 8, л. д. 126).

Фехтель, подтверждая вышеприведенные показания Днепровского—Соколова, говорят еще о совещаниях, происходив-

Там само. Арк. 26.

ших в рабочих кабинетах завода А. Марти, с участием Кокса.

„В октябре 1929 г. обсуждались в конторе Наблюдения между мною, Коксом, Днепровским и Корчагиным вопросы о задержке проведения рационаиизационных мер по парофикации следующих наливных судов, по стандартизации вспомогательных механизмов для них, сокращению арматуры и устранению тех или иных неудобств, обнаруженных при приемке „Эмбанефти". Мне было поручено согласовать с Орловым этот вопрос, что я и сделал, предупредив его, что на предстоящих оффициальных обсуждениях этих вопросов я буду настаивать на проведении рационализационных мер, предоставляя ему, по поручению Кокса, оттягивать их выполнение по тем или иным вопросам, вытекающмм из заводской обстановки.

На этом же совещании были намечены позиции, которые я и Корчагин, как представители Нефтесиндиката и Регистра, должны были занять к отдельным вопросам по рационализации на предстоящих оффициальных совещаниях. Я, например, должен был соглашаться на оставление котельных помещений на следующих судах в таком виде, как они были изменены против „Эмбанефти" для „Союза Горнорабочих", Корчагин должен был настаивать на их дальнейшем изменении, ссылаясь на требования инспекции труда, при чем с этим изменением котельных помещений был бы связан целый ряд других переделок. В таком же роде и другие вопросы.

(Показания Фехтеля от 30-XII-30 г. том 1, л. д. 337, 338).

Зайцев:

„Для поддержания связи по вредительству некоторыми из членов организации, в своих частных квартирах, собирали иногда группу сотоварищей для дружеских бесед. Проведение бесед, в частных условиях, вносило интимность в беседу. А поэтому неудивительно, что главной темой было, естественно, вредительство и выгодность служить ему.

...Собеседования небольших групп, как мне известно, были на квартирах Фехтеля, Днепровского и Паннетье, с присутствием Кокса. Сам я участвовал лишь на некоторых вечеринках, устраивавшихся в присутствии м-ра Кокса на квартире Корчагина, при чем Кокс, кроме принятия общего участия в разработке, давал и дополнительные указания для работы общего характера".

(Показания Зайцева от 11-II-31 г. том 10, л. д. 42).

Аналогичные показания дали Корчагин от 30-I-31 р. том 9, л. д. 99), Санчурский от 28-XII-30 г. (том 13, л. д. 63) и Паннетье от 26-XII-30 г. (том 3, л. д. 254).

[redacted]

27

Там само. Арк. 27.

Раздел III

ШПИОНАЖ

Резиденты английской разведки Кокс, Гельер и др. максимально развили разведывательную роботу, которая была ими направлена, главным образом, на охват военно-морских об'ектов, а также и важнейших отраслей нашего хозяйства.

Завербованные англичанами лица использовывались как для дачи шпионских сведений по вопросам, связанным с их непосредственной работой, так и по другим об'ектам, к которым имели близкое соприкосновение.

Для проведения шпионской работы англичане использовали следующих обвиняемых: Фехтеля, Корчагина, Днепровского-Соколова, Паннетье, Зайцева, Орлова, Прохорова, Бергольца, Санчурского-Смирнова, Лапотникова, Смирнова А. Я., Соколова П. А., Иванова и Рыбинского.

А) ВОЕННЫЙ

Английская разведка, будучи заинтересована состоянием наших военно-морских сил, получила от обвиняемых в этой области весьма ценные сведения.

Обвиняемый Фехтель Э. Э. передал англичанам подробные данные о боевых единицах Черноморского флота, с указанием их скорости, вооружения, количество команд и т. п.

Перечисляя переданные им сведения, он показывает следующее:

„Приблизительно в марте-апреле 1929 года в гор Севастополе Кокс дал мне задание проинформировать его о миноносце „Фрунзе". Разговор этот начался на нефтевозе „Нефтесиндикат", почему то он прервался и окончился на следующий день на Графской пристани. О „Фрунзе" Кокса интересовало его скорость, вооружение, количество и состоянне машин, винтов и т. п.

По миноносцу „Фрунзе" я ему дал следующие сведения, указав, что:

1. Он имеет ход 29-30 узлов, но по проекту он должен был иметь 34 узла, но этой скорости ни один из этой серии миноносцев не выдержал и нет оснований предполагать, что он после перестройки больше даст, чем в довоенное время.

2. У него три тройных минных аппарата четыре 4-х дюймовых орудия, 2 пулемета и 1 зенитное орудие.

3. На миноносце имеются две турбины фирмы „Вулкан" в Щетине общей мощностью около 30 000 сил. Турбины эти

28

Там само. Арк. 28.

были достроены металлическим заводом в гор. Ленинграде, так как часть ящиков с импортными турбинами не была доставлена, вследствие начатия войны. Наибольшую скорость хода эти турбины должны давать при 600-625 оборотов.

4. Миноносец имеет котлы водотрубные системы „Ярроу" с нефтяным отоплением и искусственным дутьем.

5. После перестройки миноносца в 1929 году сделана некоторая модернизация, которая привела к утяжелению судна, следовательно увеличило его осадку, вследствие чего его скорость несомненно значительно ниже проектной, так как при таком судне увеличение осадки хотябы на полфута должно привести к уменьшению скорости не менее как на 2 узла.

6. Миноносец имеет главным источником электрической энергии две турбо-динамо с очень высоким числом оборотов: около 30.000 оборотов в минуту. Вспомогательным источником служит так называемое керосино-динамо системы Ижорского завода, мощностью около 20 лошадиных сил.

7. Обводы миноносца по моему мнению являются не удачными, имея слишком большое закругление по моделю (поперечное сечение посредине судна), что должно скверно отразиться на его устойчивости во время большого хода по волне.

8. Рулевое устройство имеет следующее: вертикальную паровую рулевую машину моей конструкции, разработанной по образцу рулевых машин, устанавливаемых Щетинским заводом „Вулкан" на миноносцах его постройки. Эта машина управляется пеленгатором и валиковым приводом Ее мощность около 25 лошадиных сил, что при двухвинтовой установке оказалось совершенно достаточным для свободного маневрирования на всех ходах, между тем как на трехвинтовой установке она оказалась маломощной и пришлось ее заменить машиной около 55 сил, что при трехвинтовой установке струя среднего винта ударяет на переднюю часть балансированного руля и не дает ему возможности вернуться в среднее положение, после того как он был положен на тот или другой борт. Рулевые машины моей разработки оказались настолько удачными, что они были изготовлены для всех миноносцев Балтфлота разных мощностей.

9. Машинные телеграфы валиковой системы завода „Механн" в Англии.

10. На миноносце команда состоит из 200-240 человек, из коих в машинном отделении около 30 человек.

По миноносцу „Шаумян" позже я дал К о к с у следующие сведения:

1. Его скорость не больше 29 узлов, так как проектная скорость этой серии миноносцев была намечена 32 узла.

2. У него три тройных минных аппарата, четыре 4-х дюймовых орудия, 2 пулемета и 1 зенитное орудие.

3. Отличается он только своими обводами, которые ему должны обеспечить значительно лучше, по сравнению с „Фрунзе" мореходные качества.

29

Там само. Арк. 29.

4. После переделки в 1925 году он отяжелел также как и „Фрунзе“ со всеми вытекающими отсюда последствиями.

Во всем остальном я его проинформировал, что практической разницы по другим пунктам, по сравнению с „Фрунзе“ не имеется.

В отношении миноносцев: „Незаможник“, „Петровский“ и „Дзержинский“ я ему сообщил, что они идентичны с миноносцем „Шаумян“.

По крейсеру „Червона Украина“ я сообщил, что:

1. Скорость его около 29 узлов.

2. Главными машинами служат турбины фирмы „Браун Боверн“ в Швейцарии, мощностью около 40.000 лошад. сил, что установка четырехвинтовая.

3. Команда состоит из около 550 человек, из них машинного персонала около 40 человек.

4. После перестройки в 1927 году на нем было сделано ряд изменений, которые привели его к отяжелению, к увеличению осадки и следовательно к уменьшению скорости, которая для этой серии судов в свое время намечалась свыше 30 узлов.

5. Вооружен, помимо артиллерии, минными аппаратами.

В части старых подлодок Кокс интересовался качеством работы двигателей „Новый Лондон“. На это я ему ответил, что работы двигателей на этих лодках, я не знаю, но думаю что в условиях работы на винт и при наличии большого количества обслуживающего персонала высокой квалификации они не должны выявлять всех тех недостатков, которые наблюдаются на „Эмбанефти“ при работе двигателей на динамомашинах и при наличии количественно и качественно несоответствующего обслуживающего персонала.

О новых подлодках я ему сообщил, что;

1. Они будут снабжены двигателями „Ман“ по 600 лош. сил на двух винтах.

2. Скорость их должна получиться при этих двигателях примерно в 17 узлов над водой и около 11 узлов под водой.

3 Вооружение должно состоять из 4-х подводных аппаратов и зенитной пушки.

4. Строются они в количестве трех штук, о дальнейших предположениях мне неизвестно.

Все указанные данные о военных судах я сообщил Коксу разновременно по даваемым мне заданиям, при чем я знал, что они его интересуют в шпионских целях и он облечен полномочиями Английской разведки“.

(Показания Фехтеля от 5-XI-30 г., том 1, л. д. 51-52).

С отъездом Кокса в Англию, в начале 1930 года, Фехтель с ним связь не прервал, получив новые задания.

„Конкретно он (Кокс) мне поручил извещать его о сроках выхода в эксплоатацию коммерческих и военных судов с южных заводов, а по возможности и северных, сообщить ему возможные отступления и изменения в планах постройки судов“

(Показания Фехтеля от 15-XI-30 г., том 1, л. д. 133).

Там само. Арк. 30.

Англичане, через завербованного ими Прохорова, получали информации о дефектах, имеющихся на боевых кораблях.

Об этом обвиняемый Прохоров показывает, что:

„В сенябре или октябре 1928 года я сообщил Гельеру что крейсер „Червона Украина" вернувшись с моря был срочно заведен в сухой док, так как после его похода полным ходом у него обнаружилась какая то деформация и течь в кормовом отделении Я ему рассказал тут же, что еще весной 1927 года во время ходовых испытаний этого судна после его достройки на НГЗ обнаружилась чрезвычайно сильная вибрация, заставившая морские власти поручить Балтийскому заводу проработать этот вопрос специально, применительно к аналогичному крейсеру Балтики „Профинтерн".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г., том 2, л. д. 167-168).

Интересующие англичан сведения о судьбе старого царского флота и о перспективах использования затонувших военных судов были получены от того же Прохорова, который показал:

„По вопросу, куда делись оставшиеся от царского флота боевые судна, я сообщил Гельеру, что крейсера „Громобой", „Россия", „Богатырь", „Диана", „Адмирал Макаров", „Рюрик", „Память Азова", броненосцы „Цесаревич", „Андрей Первозванный", „Павел I", „Император Александр II", „Петр Великий", три корпуса сверхдредноутов типа „Измаил", учебные суда „Африка" и „Азия", а также значительное число миноносцев и более мелких судов Балтийского флота и Кронштадтского порта обращены в лом, путем разломки и разрезки. Эти работы начались в 1922 году и закончились в 1926 года.

Сверх перечисленных выше информационных сведений, мною еще в 1926 году были сообщены Гельеру подробности секретных работ по с'емке с берега на воду эсминца „Белли", выкинутого бурей в 1924 году. При этом я подтвердил предположение Гельера что „Белли" намечен ко введению в строй после произвооства необходимых капитальных на нем работ".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г., том 2, л. д. 163).

По показаниям обвиняемого Прохорова он при одной из встреч с Коксом получил от него задание собрать по флоту следующее:

„ 1. Какова система управления минным огнем на эсминцах в целом и в деталях. 2. Каково управление артиллерийским огнем на эсминцах и на крейсере „Червона Украина". 3. Число, калибр и расположение сухопутной артиллерии в Севастопольском районе, система прикрытия сухопутной артиллерии, маскировка ее, комплект боевого снабжения на каждое орудие, система артиллерии".

(Показания Прохорова от 27-I-31 г., том 2, л. д. 125).

Как видно из материалов следствия, англичане, в целях контроля, одни и те же данные о военных судах проверяли через других своих иифорыаторов.

Там само. Арк. 31.

По заданию Кокса обвиняемый Паннетье К. А. дал следующие сведения о боеспособности военных кораблей, аналогичных с данными обвиняемого Фехтеля.

„Уточняя свои показания в отношении тех сведений, которые были мною переданы по военному судостроению Коксу сообщаю следующее:

По крейсеру „Червона Украина" скорость на пробных испытаниях была достигнута 30 узлов, сила машин при этом была около 55.000 действ. лош. сил, при чем все механизмы, котлы работали вполне исправно и пара во все время испытания крейсера было достаточно.

По миноносцу „Шаумян" мною были даны следующие сведения: скорость на пробном испытании была получена 33 узла, сила машины при этом была около 29.000—30.000 действ. лош. сил. Котлы вполне обслуживали машины и давали достаточно пара. Все вспомагательные двигатели, обслуживающие главные машины работали исправно.

По миноносцу" Дзержинский" дал насколько помню такие же сведения, так как этот миноносец однотипный с мин. „Шаумян". Относительно сторожевых судов, ввиду того, что они были в постройке я дал сведения предположительные, а именно: скорость хода предполагалась 20,9 узла, что же касается силы машин, то какую я дал не помню".

(Показания Паннетье от 10-XI-30 г. том 3, л. д. 126).

По этому же вопросу обвиняемый Лапотников дал нижеследующую информацию:

„В списке судов строющихся и построенных за 1926 и 1927 годы на НГЗ были мною упомянуты, кроме коммерческих судов, также военные суда: миноносцы „Незаможник" „Петровский", „Шаумян", „Фрунзе", „Дзержинский" и крейсер „Червона Украина".

Данные о каждом судне содержали: главные размеры, т. е. длину, ширину и осадку, водоизмещение, проэктную скорость хода, число сил машин и вооружение.

Намечаемые сроки достройки по фактическому положению работ были даны по миноносцам „Фрунзе" и „Дзержинский и крейсер „Червона Украина".

Соображения о возможных сжатых сроках постройки судов были даны по таким же типам судов предположительно, если таковые же суда будут строиться при более налаженном производстве и следовательно более быстрыми темпами".

(Показания Лапотникова от 7-XII-30 г. том 4, л. д- 52-53).

Завербованный, через обвиняемого Фехтеля, бывший командир эскадренного миноносца „Шаумян" Бергольц Э. Л. как хорошо сведующий в военно-морском деле, давал ценные для англичан сведения.

Обвиняемый Бергольц показывает:

„Кроме перечисленных общих сведений о флоте мне приходилось получать и другие более мелкие задания. Эти за-

Там само. Арк. 32.

дания я получал от Фехтеля. Как я показывал с июня 1928 г. я привлечен был к этому делу. В июле я демобилизовался и приступил к выполнению задания о состоянии подводного плавания. Сведения были собраны о состоянии их материальной части, подготовленности личного состава и перспектив на вход в строй новых лодок с Никгосзавода. Кроме того одна маленькая лодка была поднята со дна и сдана в капитальный ремонт Севморзаводу. Мною было указано, что две новые большие лодки должны вступить в строй в течение 1930 года, точно же сроков я не знал. Все эти сведения я сдал Фехтелю в августе в Севастополе".

(Показания Бергольца от 12-II-31 г. том 12, л. д. 38).

и далее:

„... Мною сообщалось, что сторожевые катера 2-х больших бывших французских „Альбатрос" в строю.

Кроме того имеется еще 5 меньших. Скорость их до 16—17 миль, вооружение 1—4 м/м пушки. Что касается торпедных катеров, то я сообщил, что число их постоянно увеличивается, прибывают новые с нумерацией, кончающейся на „4", что их свыше 10 штук и что скорость чрезвычайно большая до 50 миль „Цаги", построенные из металла. Одновременно мною было сообщено, что эсминец „Петровский" вскоре становится в капитальный ремонт в Севастополе, что в январе ожидаются идущие из Балтийского моря л-к „Парижская Коммуна" и крейсер „Профинтерн" для пополнения судового состава. Также я сообщил, что э-м „Шаумян" кончает капитальный ремонт в Николаеве к весне 1930 года, а крейсер „Коминтерн" станет в капитальный ремонт. В январе 1930 г. в конце, я в беседе с Коксом указал, что в настоящее время флот не становится более на зиму целиком к заводам, он не прекращает плавание и прохождение учебно-боевой подготовки в течение всего года по части судов. Таким образом качество личного состава очень поднялось, так как плавание в условиях зимних штормовых погод дало свой результат.

В январе 1930 года мною также было обращено внимание Фехтеля на установку 4-х торпедных аппаратов на крейсере „Червона Украина", чтобы он сказал Коксу, находящемуся в Севастополе.

Таким образом за время этой моей преступной работы я довольно точно и полно обрисовал все состояние флота, авиации и береговых главных укреплений".

(Показания Бергольца от 12-II-31 г. том 12, л. д. 38-39).

Кроме того, обвиняемый Бергольц имел от Кокса поручение информировать его о заданиях сторон флота во время маневров (показания Бергольца от 12-II-31 г., том 12, л. д. 38).

Сведения о Черноморском флоте Кокс также получал от Запорожченко И. Е. и обвиняемого Орлова Л. П. (показания Запорожченко от 9-XII, 11-XII, 16-XII и 20-XII-30 г. и показ. Орлова от 2-I-31 г., том 6, л. д. 16, 17).

По показаниям Паннетье для сбора сведений по Черноморскому флоту Кокс использовывал еще обвиняемого Рыбинского Н. Н.,

22

Там само. Арк. 33.

бывшего наблюдающего Совторгфлота за постройкой лесовоза „Фрунзе“ в Севастополе (показания Паннетье от 6-XI-30 г., том 3, л. д. 105).

Помимо состояния боевого флота, англичане проявили значительный интерес к береговым батареям г. г. Севастополя и Очакова и ведущимся тем оборонительным строительствам.

Обвиняемый Бергольц показывает, что им было передано:

„Через Кокса непосредственно в Севастополе о береговой обороне: число батарей, калибров и новая стройка в июле 1929 года“.

(Показания Бергольца от 10-II-31 г. том 12, л. д. 35).

и далее:

„Мною было указано о скором окончании работ по установке 2-х 12″ башен по 2 орудия в каждой и окончательной их годности. Батарея эта у мыса Фиолент дальность обстрела свыше 150 кабельтовых (15 миль), вследствие их высокой установки“.

(Показания Бергольца от 12-II-31 г. том 12, л. д. 38).

Использовывавшийся англичанами бывший Нач. Техотдела Николаевского Военного Порта, Санчурский, осветил состояние Очаковского Укрепленного района и оборонительного строительства.

По этому поводу он говорит:

„Когда мною было получено через Корчагина задание о передаче сведений по Укрепленному району, в частности по Очакову, то я на это сообщил как показывал о производимом в нем строительстве. Но помимо этого мною было сообщено и об укреплениях, а именно: при посещении мною Очакова, весной 1929 года по делам Технического Отдела для освидетельствования двигателей, мною при осмотре города была замечена береговая батарея, состоящая из 2-х морских орудий, как я определил 130 м/м и расположенная в части города, обращенной к морю. Тогда же я видел в черте города зенитную батарею с одной аэропушкой. Эти сведения об укреплении города я передал Корчагину для Кокса“.

(Показания Санчурского от 4-II-31 г. том 8, л. д. 208).

По показаниям обвиняемого Прохорова А. Н., он получил следующие задания от англичан в части береговой батарей.

1. О расположении, числе, калибре и системе орудий береговой артиллерии Севастопольского и Кронштадтского укрепленных районов, их прикрытии и маскировки, комплекте боезапасов на одно орудие и системе управления артиллерийским огнем.

2. О наличии противогазовых убежищ в Севастопольском укрепленном районе.

3. По вопросу об организации и соподчинений военных морских и воздушных сил ЛВО, Севастопольского и Кронштадтского укрепленных районов в случае войны, в смысле координирования их действий.

4. О современном назначении Кронштатской крепости (показания Прохорова от 30-I-31 г. том 2, л. д, 165).

Обвиняемый Прохоров показал:

„По вопросу о современном значении Кронкрепости я сообщил Гельеру, что если в прежнее время, имея доволь-

Там само. Арк. 34.

но мощный флот в Балтике, царская Россия базировала его на Кронкрепость, тем значительно усиливая его мощь для встречи под прикрытием крепости с сильнейшим противником, иными словами тогда Кронкрепость служила опорой для флота, а в настоящее время при значительно ослабших морских силах в Балтике, Кронкрепость предназначена непосредственно для защиты с воды Ленинграда. На вопрос Гельера могут ли форты Кронкрепости обстреливать Ленинград, я ничего сообщить ему не мог, за отсутствием у меня таких сведений. Однако, я высказал предположение, что без специальной переделки орудийных установок такой обстрел вряд ли возможен".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г., том 2, л. д. 162-163).

В руки англичан попали сведения о расположении и стратегическом положении постов службы наблюдения и связи Северо-Западного Укрепленного Района Морских Сил Черного моря, связывающие штаб района с береговой обороной и штабом флота.

Означенные данные были добыты агентом англичан Иващенко М., через родного брата Иващенко Н. С., занимавшего должность главного связиста Севастопольского Военного Порта.

Иващенко М. С. показал:

„Я просил его (Иващенко Н.) набросить мне схему его „епархии", чтобы иметь представление о его хозяйстве Николай Семенович сказал, что они разделились с товарищами на 2 района, его северо-западное, а того восточное побережье. Набросал он на листе бумаги очертание Черного моря и пометил на северо-восточном побережье все подведомственные ему пункты связи радиостанции и телефоны, с указанием мощностей радио-установок и главные установки во втором районе. Эту зарисовку я на другой или на третий день, при удобном случае в заводе передал Коксу.

(Показания Иващенко М. С. от 18-II-31 г.).

Попутно англичане интересовались производимыми работами военных портов г. г. Николаеве, Севастополя, Кронштадта и Ленинграда и состоянием подведомственных им сооружений.

Освещением этих вопросов занимались обвиняемые Санчурский, бывший Нач. Техотдела Николаевского Военного Порта и Прохоров, бывший Технический Директор Сев Морзавода.

О порядке получения задания и передачи означенных сведений Санчурский показывает:

„В апреле месяце 1928 года я снова встретился с Коксом у Корчагина и там же получил у него задание шпионского характера Задание это выражалось в следующем: Я должен был информировать Кокса о наличии военных судов Черного моря, о качестве их, о находящихся судах в состоянии плавания и в ремонте, о судах ремонтирующихся в порту, численность команд на них, о личном составе флота. В части судов ремонтирующихся в Николаевском Военном Порту, я через Корчагина в устной форме сообщил, что ремонти-

35

Там само. Арк. 35.

руется одна канлодка „Красный Аджаристан", требующая капитального ремонта переоборудуются для десантных целей две угольные баржи, состав плавучих средств Порта, а именно: наличие буксиров, плавучего крана, состав Технического Отдела Порта, назвав количество должностей и лиц занимающих эти должности. Одновременно с этим я сообщил о личном составе канлодки „Красный Аджаристан" в плоскости наличия комсостава и строевого состава. В частности выполнения задания о наличии военных судов в Черном море я сведений не давал до октября 1928 года, так как не был в Севастополе и почерпнуть эти сведения у кого либо в Николаеве не представлялось возможным. Получение этих сведений я мыслил через личный состав судов, приходящих в Николаевский Порт, что и осуществилось в октябре м це 1928 г., с приходом на зимний ремонт канлодок в количестве двух из дивизиона канлодок Черноморских сил „Красная Грузия" и „Красная Абхазия", насколько помню из разговоров с личным составом канлодок, в частности с механиками, с которыми я раньше не был знаком, я почерпнул сведения о плавающих крейсерах „Червона Украина" и „Коминтерн", о находящемся в ремонте эскадренном миноносце „Незаможник", подводными лодками, я тогда не интересовался. Попутно с этим я получил сведения о количестве командного и строевого состава дивизиона канлодок. куда входили „Красная Грузия" и „Красная Абхазия" по 8 человек комсостава и 50—60 человек строевого состава на каждом корабле в отдельности. Я получил также сведения из разговоров с личным составом этих же канлодок, что крейсер „Коминтерн" не годен для боевых операций, благодаря изношенности котлов, что судно использовывалось, главным образом для учебных целей. Полученное мною от Кокса задание таким образом было выполнено в два срока, т. е. частично то, что касалось Николаевского Военного Порта до октября 1928 года, а остальное после октября 1928 года, т. е. с приходом на ремонт канлодок. Информация Кокса проводилась мной через Корчагина и лично при встрече у первого на рождестве в декабре 1928 г. Давая те или иные сведения о которых указано выше, я еще сообщал о маломощности и слабом оборудовании мастерских порта и о непригодности мастерских для ремонта крупных судов"

(Показания Санчурского от 19-XII-30 г. том 13, л. д. 27-28).

Обвиняемый Корчагин Г. Д. служивший связывающим звеном между Санчурским и Коксом, подтверждает получение и передачу англичанам этих данных, говоря что:

„Сведения об этих судах, заключающие в себе главную характеристику их, были переданы мне Санчурским в начале ноября 1928 года, вместе с описанием мастерских Порта.

Эти сведения вместе с описанием мастерских порта я передал Коксу, как я уже показывал 4-II-сего года в начале ноября в его кабинете на заводе „А. Марти".

(Показания Корчагина от 5-II-31 г. том 9, л. д. 134).

Там само. Арк. 36.

На протяжении своей шпионской деятельности в пользу англичан, обвиняемый Прохоров, как видно из его показаний, получил от последних следующие задания, касающиеся деятельности Военных Портов:

1. О местонахождении и расположении мин по снаряжательной станции Морского Ведомства.
2. О плане минирования Черного моря.
3. Об организации сторожевой службы на Чорном море.
4. По вопросу минирования Севастопольских тунелей, где, как и откуда должно быть управление минами.
5. О расположении погребов боезапасов Морского Ведомства.
6. О хранении запасов каменного угля под водой.
7. О военных газах.
8. Об уязвимых местах Севастопольского Военного Порта и места их защиты.
9. О расположении общих погребов взрывчатых веществ в ЛВО.
10. О месте и системе хранения военных газов.
11. О количестве, природе и действии предназначенных к употреблерию на войне военных газов и средства нейтрализации их.
12. О плане минирования Балтийского моря.
13. Об организации сторожевой службы на балтийском море.
14. Об уязвимых местах Кранштадтского Военного Порта и системе их защиты.

(Показания Прохорова от 30-I-31 г. том 2, л. д. 161, 165).

О выполнении указанных заданий обвиняемый Прохоров показал, что:

„По вопросу об уязвимых местах Сев. Военпорта и системе их защиты сообщил Коксу, что не имея верных связей с Моботделом Порта, я никакими оффициальными сведениями не располагаю, но что со своей стороны уязвимими местами считаю следующие места: угольные и нефтяные склады в Северной бухте, плавучие и береговые краны, склады порта по соседству с Севморзаводом, а также все плавучие средства Порта вообще. Я высказывал предположение, что специальная защита (ввиде мешков с песком на кранах или на чердаках) возможно лишь для постоянных береговых складов".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г. том 2, л. д. 167).

и далее:

„По вопросу об уязвимых местах Кранштадского Военного Порта и системе их защиты, я сообщих Гельеру, что к таковым местам отношу: электрическую станцию порта, тоже города, батопорты и насосные станции всех кронштадтских доков, береговые и плавучие краны, плавучие средства порта. При этом я сообщил Гельеру, что во время войны с немцами над батопортом самого большого дока Алексеевского были натянуты горизонтально и два или три слоя сети судовой противоминной защиты, на деревянных стойках, высоко, около 10 фут. О каких либо иных видах защиты мне ничего известно не было".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г. том 2, л. д. 162).

Там само. Арк. 37.

По вопросу о хранении под водою каменного угля Прохоров А. Н., после наведения справок в Севвоенпорту сообщил, что в СССР такой системы хранения угля нет и что таковой хранится на берегу в открытых штапелях.

(Показания Прохорова от 29-I-31 г. и 30-I-31 г. том 2, л. д. 139, 166).

О состоянии ремонтных средств в Кронштадтском порту Прохоров А. Н. проинформировал Кокса о том, что таковые обеспечивают весь ремонт, кроме капитальных работ по механизмам, вследствие того, что погоревший пароходный завод не восстановлен.

(Показания Прохорова от 6-V-31 г. том 2, л. д. 294).

Из полученных информаций по боевым единицам флота и находившихся в постройке военных судов англичане в достаточной степени изучили советский флот Чорного и Балтийского морей и его перспективы в будущем.

Обвиняемый Лапотников, имевший отношение к военному судостроению на заводе А. Марти в гор. Николаеве, о передаче Коксу сведений, касающихся выпуска новых боевых единиц, показал:

„После получения этих данных Кокс просил меня осветить ему вопрос о сроках постройки у нас судов, как намеченных, так и возможных при большей налаженности у нас судостроения. Я ему приготовил данные о времени постройки у нас всех судов, в том числе и военных поместив туда как фактические сроки, так и проэктные, те которые были мне известны и осветил возможности сжатия сроков в дальнейших постройках. Эти сроки касались и военных судов опять таки миноносцев и крейсера. Остальные сроки в судостроительном цеху не были известны. За эту работу он мне заплатил еще 200 рублей. В дальнейшем Кокс интересовался сравнением прошлых данных с фактическими результатами и в этой области я сообщил ему данные о фактических сроках выполнения работ и перспективах сроках выполнения работ и перспективах выполнения, в связи с фактическими задержками в постройке, которые имели место на заводе".

(Показания Лапотникова от 6-XII-30 г. том 4, л. д. 47).

Из его же показаний видно, что перед от'ездом Кокса в Англию в начале 1930 года, он получил задание в дальнейшем сообщать программы по военному судостроению. (Показания Лапотникова от 24-I-31 г. том 4, л. д. 83).

О переданных англичанам сведений по военному судостроению, обвиняемый Прохоров показал, что:

„Гельер спросил меня, каково мое мнение о боевой мощи СССР. Я ответил, что сухопутная армия, повидимому хорошо подготовлена и достаточно сильна Что же касается флота, то таковой, конечно слаб, но за то и протяженность наших морских границ в Балтике совсем незначительна. После этого он обратился ко мне с просьбой сообщить, какое намечено усиление морских сил на Балтике в ближайшее время. Я сразу же сообщил ему, что имеется задание по-

28

Там само. Арк. 38.

строить 3 подлодки по 1000 тонн водоизмещения и 6 сторожевых судов, скоростью хода около 40 узлов. Эти данные его не удовлетворили, он попросил более подробных".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г. том 2, л. д. 160).

По этому же вопросу обвиняемый Смирнов А. Я., бывший Нач. Судостроительно-Технической Конторы завода „А. Марти" в гор. Николаеве, дал англичанам ряд ценных сведений.

Он показал:

„Осенью в 1928 г. при нашей встрече он (Кокс) мне сообщил, что его ходатайство комитетом отклонено, но просил не торопиться с возвратом денег и сделал мне предложение вовсе ликвидировать задолженность получением от меня некоторых данных о подводных лодках, о которых у него уже имеются некоторые данные. Я согласился на его предложение и передал ему составленную мною сравнительную таблицу элементов новых и старых подводных лодок. Кокс принял таблицу и сообщил мне, что долг мой ликвидирован и что по содержанию таблиц он еще со мной поговорит. Зимой 1928-29 г. он при встрече со мной сказал мне, что данные мною сведения, в общем все же его не удовлетворяют и просил меня дать ему ряд уточняющих сведений о количестве и расположении балластных цистерн, скорости заполнения и продувания, о количестве торпед в залпе, о скорости перезарядки аппаратов, о районах плавания под водой и т. п. Также просил изготовить для него на листе формата листа писчей бумаги схематический чертеж общего расположения с показанием главнейших устройств и механизмов и т. п. Вместе с тем он предложил мне давать ему сведения о степени готовности лодок и сроках окончаниях их. Об окончательном расчете за доставляемые ему сведения он обещал поговорить впоследствии, пока же он предложил брать у него по мере надобности деньги в счет полного расчета".

(Показания Смирнова от 26-XII-31 г. том 5 л. д. 84).

О заданиях, полученных от англичан в отношении строющихся военных судах, обвиняемый Паннетье К. А. показал:

„Кокс дал мне следующие задания: Собирать и давать ему сведения об элементах военных судов, строющихся на заводе „А Марти", а именно: крейсер „Червона Украина", миноносцев и сторожевых судов, а также и о результатах их испытания".

(Показания Паннетье от 6-XI-30 г. том 3, л. д. 104).

а затем:

„Перед своим от'ездом в Англию Кокс поручил мне продолжать информировать его о военном судостроении и о состоянии промышленности вообще, при чем указал, что он зная мой адрес будет давать задания капитанам пароходов, прибывающих в Николаев из Англии, видеться со мной, которые и будут говорить о деле".

(Показания Паннетье от 26-X-30 г. том 3. л. д. 85).

Там само. Арк. 39.

Обвиняемый Днепровский—Соколов В. П. показывает:

„В отношении военного судостроения я сообщил (Коксу), что предполагаю, что будут строиться крейсера легкого типа. На вопрос о скорости крейсерского типа судов, я сказал, что 29 узлов, а мощности, я сказал, не знаю".

(Показания Днепровского — Соколова от 20-XI-30 г. том 8, л. д. 83).

От обвиняемого Орлова Л. П., бывшего главного коробельного инженера завода „А. Марти" в гор. Нчколаеве, Кокс регулярно получал квартальные схематические таблицы о %% готовности военных судов, сроках и т. п.

Орлов показал:

„Он (Кокс) при свидании в марте попросил наше стапельное расписание по военным судам, я его сделал карандашем от руки без внесения фактических к тому времени поправок и дал ему. Особого вознаграждения от него за это не получал. Последний раз я ему дал исправленные сведения срокового плана и %% готовности за третий квартал, приблизительно в первых числах июля.

...Таким образом я в продолжении 28 и 29 года регулярно давал представителю Английского Ллойда сведения (в начале за 2 месяца, а потом только по кварталам) и %% готовности судов и сроках, внося корректив против имевшихся наших оффициальных отчетах в которых было преувеличение % и преуменьшение сроков. Передал ему стапельный план расписания военных судов, назвал ему скорость миноносца „Дзержинского".

(Показания Орлова от 2-I-31 г. том 6 л. д. 16, 17).

Обвиняемый Прохоров А. Н. давал Коксу сведения и о ремонте военных судов на Севморзаводе.

Он показал:

„Я сообщил ему (Коксу), что заводу поручается восстановительный ремонт поднятой из воды подводной лодки типа АГ (американский Голанд). Срок готовности обуславливается конец 1929 года. Технические условия—первоначальная спесификация со всеми ново введениями и улучшениями введенные в подводные лодки Балтики. Я сообщил ему, что пока мы еще не располагаем ни первоначальной спесификацией, ни описаниями или чертежами каких либо улучшений или нововведений, я высказал ему свое мнение, что ввиду отсутствия на заводе компетентных по постройке подводных лодок лиц, мы едвали удовлетворительно справимся с поручаемой задачей.

По поводу этой лодки уже весною 1929 года в беседе с Фехтелем я рассказывал ему, что на одной и той же работе по ней дважды получился серьезный брак: в первый раз заменяемый лист наружной обшивки сделали на $^1/_2$" ко-

Там само. Арк. 40.

новом листе при просверловке дыр по месту, сверловщик из-за косо направленного листа по одной кромке листа вышел с дырами в самый край листа и тем испортил уже второй лист, прийдется изготовлять третий на одно и тоже место".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г. том 2, л. д. 168).

Помимо ремонта отдельных боевых единиц флота Прохоров А. Н. передал Коксу план военного судоремонта на 1928-1929 г.г. (показания Прохорова от 7-II-31 г. том 2, л. д 203).

Аналогичные сведения Кокс получал от завербованного Запорожченко И. Е., быв. Начальника Судостроительного цеха Севморзавода в гор. Севастополе, который показал:

„Затем я ему (Коксу) дал сведения о производимом судоремонте по военному флоту в весеннюю кампанию 1929 г. Эти сведения я собрал, пользуясь дефектными ведомостями (я работал в то время в корпусном цехе в качестве помощника начальника цеха), затем пользуясь в порядке подчинения опросами мастеров, работающих по судоремонту Илюхина Петра Пантелеевича и Неведрова Ефрема Власовича и Фомина (имя и отчества не помню). Все сведения я передал Коксу в письменном виде, неподписанные в Северной гостинице за что получил три раза частями 210 рублей советскими деньгами".

(Показания Запорожченко от 20-XII-30 г.).

В числе военно-морских об'ектов по которым аигличане проводили разведывательную работу, входила морская авиация, о которой подробные данные сообщил обвиняемый Бергольц Э. Л.

„Сведения об авиации касались главным образом морской, при чем я указал, что в Севастополе морских истребителей нет, есть сухопутная эскадрилия Фоккер 17, стоящая на Куликовом поле Морская авиация, как мною было сообщено состояла из бомбовозов Дарнье-Валь в количестве 5 Савойя 316 числом до 10 с моторами 450 сил, поплавковые аппараты МР 1 число около 10, при чем они постоянно прибывали новые Кроме указанных имелось 2 аппарата „Хейнкель" чрезвычайно большой скорости (до 260 кл.) и ряд учебных (Авро, Савойя, МР1), при школе морских летчиков Также я указал, что бывшие в Черном море Юнкерсы „Голиаф" с 3-мя моторами перелетели в Балтморе в количестве 3-х штук и в Черном море их нет. Все это касается Севастопольского района, об авиации в других районах (северо-западный) я ничего не указал".

(Показания Бергольца Э. Л. от 12-II-31 г. том 12, л. д. 38).

Обвиняемый Прохоров А. Н. также получил задание собирать данные о сухопутной и морской авиации, но, по его показаниям, по этому вопросу англичанам ничего не дал (показания Прохорова от 27-I-31 г. и 30-I-31 г. том 2, л. д. 125, 160).

Тот же Прохоров А. Н., по заданию Кокса, сообщил численный состав и назначение военизированной охраны Севморзавода (показания Прохорова от 30-I—30-I-31 [illegible]

Там само. Арк. 41.

Обвиняемый Иванов, быв. старший врач 44 полка 15 дивизии дал англичанам сведения о политико-моральном состоянии, социальном положении и бытовых условиях личного состава полка (показания Иванова от 25-III-31 г. том 14, л. д. 54).

Б. ЭКОНОМИЧЕСКИЙ

В области экономичеикого шпионажа англичане, в основном, интересовались судостроительной и обслуживающей ее металлургической промышленностью, строительством нефтеналивного флота и вопросами нефти.

На протяжении своей шпионской деятельности Кокс, Гельер и друг., через завербованных инженеров наблюдений Нефтесиндиката за постройкой судов, Русского Регистра, судостроительных заводов и центрального аппарата Нефтесиндиката. получили всесторонние сведения, характеризующие состояние указанных отраслей промышленности флота и т. д.

От обвиняемого Фехтеля Э. Э.—быв. ст. наблюдающего Нефтесиндиката за постройкой нефтеналивных судов на заводе „А. Марти" в гор. Николаеве, в распоряжении которого находились все данные о развитии строительства Нефтефлота и других типов коммерческих судов, Кокс получил весьма существенные по этому вопросу материалы.

Фехтель показал:

„В отношении заводов А. Марти и Руссуд, Кокс желал знать:

а) Какие типы и сколько судов предположено построить в пятилетку.

б) Какие главные двигатели предназначены для этих судов и место их постройки.

в) Тоже в отношении вспомогательных двигателей.

г) Из каких источников будут доставляться главные материалы и полуфабрикаты и готовое оборудование для этих судов.

На эти вопросы я ему ответил, что:

а) Предпсложено к постройке, помимо уже выпущенных 2-х нефтевозов грузопод'емности в 10.000 тонн „Эмбанефть" и „Союз Горнорабочих" и еще 4 таких же нефтевоза.

Далее—4 нефтевоза грузопод'емности в 7500 тонн, отличающиеся от больших предыдущих нефтевозов тем, что их вспомогательные механизмы, кроме рулевого устройства будут не электрофицированными, а паровыми, при чем будет предусмотрена возможность работать этими механизмами воздухом. Далее предположена постройка 5-ти нефтевозов грузопод'емности в 11.000 тонн, совершенно без электофикации со всеми вспомогательными механизмами паровоздушными.

Далее предназначена постройка 2-х нефтевозов грузопод'емности в 15 000 тонн с паровоздушными вспомогательными механизмами.

Далее сухогрузных двухпалубных судов грузопод'емности в 3000 тонн 30 и 4 дальневосточных 2-х винтовых каботаж-

Там само. Арк. 42.

ных-грузовых пароходов с пассажирскими местами около 11.000 тонн.

б) Главные дизеля для нефтевозов грузоподъемности в 10.000 тонн, 11.000 тонн и 7.500 тонн будут все одинакового типа и мощности, т. е. на каждом из этих судов будет установлено по 2 дизеля мощности по 1.400 лош. сил каждый, 4-х цилиндровых двухтактных простого действия, компрессорных системы „Зульцер", марки 4-3-60. Соответственно с этим суда будут иметь рабочую скорость: 10.000 тонные 10,5 узлов, 11 тонные—10-10,25 узлов и 7.500 тонные—11-11,25 узлов. Все эти дизеля, за исключением 3-х комплектов для 3-х судов в 7.500 тонн, т. е. 6 машин будут построены на НГЗ Марти. 6 же машин для 3-х нефтевозов в 7.500 тонн подлежат импорту. Главными двигателями для нефтевозов в 15.000 тонн будут служить дизеля системы Ман, двухтактные, двойного действия, крейц-коперные бескомпрессорные, но будут иметь подвешенные компрессора для изготовления пускового воздуха и воздуха для работы вспомогательных механизмов. Двигатели будут пятицилиндровые мощности в 2500 лош. сил. каждый, при чем на каждое судно будет установлено по 2 двигателя. Общая мощность будет следовательно 5000 сил на каждом судне, что даст рабочую скорость около 10,5-11,0 узлов...

Двигатели в 2500 сил для нефтевозов в 15.000 тонн, предположено построить на Коломенском заводе".

(Показания Фехтеля от 8-XI-30 г. т. 1 л. д. 61).

Фехтель Э. Э., помимо указанных сведений, сообщил Коксу о том, что вспомогательные двигатели на этих судах будут системы „Зульцер" 4-х мощностей: 50, 100, 150 и 300 лош. сил и системы Ман" для 2-х 15.000 тонных нефтевозов, а также перечислил каково будет остальное оборудование этих судов и где оно будет приобретаться (показания Фехтеля от 8-XI-31 г. т. 1, л. д. 62).

В связи с отъездом англичан заграницу, в начале 1930 года, Фехтель, в числе других возложенных на него заданий, должен был пересылать в Англию данные о сроках выхода из постройки коммерческих судов, как из южных, так и северных заводов (показания Фехтеля от 12-XI-31 г. т. 1, л. д. 102).

Программу пятилетки по коммерческому судостроению, с перечислением назначения, района плавания, водоизмещения, скорости и т. д. передал англичанам обвиняемый Прохоров А. Н.

Он показал:

„Гельеру мною в разное время даны следующие сведения:

1. Программа пятилетки по морскому коммерческому судостроению по всему СССР, с выделением особо того, что намечено по Судотресту, Ник. Госзаводам и Сев. Морзаводу и что по предположениям Комиссии Госплана должно было заказываться заграницей (для Совторгфлота, Цумора и Нефтесиндиката). Этой программой предусматривалось: назначение судов по району плавания и характеру перевозимых грузов,

Там само. Арк. 43.

водоизмещение, дэдвейт, грузопод'емность, скорость, примерная мощность число судов, их себестоимость, род механизмов, (паровые или тепловые), число гребных винтов, число перевозимых пассажиров, сроки закладки, спуска и готовности. Сообщил по заданию в письменной форме.

2. Сведения о тех работах, которые были выполнены на заводах Судотреста за 1925 и 1926 г. об их недостаточности за малостью средств, а также о работах на 1927 г. и на последующую пятилетку, с указанием, что в виду недостаточной еще стабильности самой судостроительной программы пятилетний план капитальных работ еще менее устойчив и подлежит ежегодному уточнению и корректированию. Сообщил по заданию в письменной форме.

3. О перегруженности заводов ГЭТ'а заказами при недостатке производственных материалов, о приеме им новых заказов на весьма отдаленные сроки (от 12 до 20 месяцев), что неизбежно связано с удлинением сроков готовности судов, а также с нерациональным использованием и без того недостаточных денежных средств, превращаемых в мертвый капитал. Задания не имел.

4. О затруднениях с чугуном, прокатным и цветным металлом и об одновременных директивах мобилизации внутренних рессурсов, понимаемых в смысле продажи излишков заводских товарных ценностей. О вытекающих из этого затруднениях. Задания не имел.

5. Сведения об импортных планах по судоремонту на 26-27 год и на 1927-28 г. Задания не имел. Сообщил в письменной форме.

Мною даны Коксу лично либо через Фехтеля в разное время следующие сведения:

1. О пятилетней программе судостроения по Севморзаводу по тем же элементам деталей, как сообщалось аналогичное Гельеру. Сообщил по заданию в письменной форме".

(Показания Прохорова от 7-II-31 г. т. 2, л. д. 203).

Обвиняемый Корчагин Г. Д.—быв старший инспектор Русского Регистра в г. Николаеве о передаче англичанам сведений по коммерческому флоту, говорит:

„В июле месяце 1929 года в Севастополе Кокс запросил у меня сведения о предполагаемом по пятилетке размере коммерческого судостроения на заводе „Руссуд", при чем сообщил, что сведения по заводу А. Марти у него имеются.

Мною было сообщено, что на заводе „Руссуд" предположено к постройке около 65 судов, из которых 28 единиц сухогрузных теплоходов, грузопод'емностью 3000 тонн, 4-ре дально восточные каботажные, грузопод'емностью каждый 10.500 тонн и около 30 лесовозов, а также и окончание 2-х нефтевозов грузопод'емностью 7500-7900 тонн".

(Показания Корчагина от 30-I-31 г. т. 9 л. д. 92),

Тот же Корчагин Г. Д. сообщил англичанам данные о речном флоте рек Нижний Днепр и Южный Буг.

Там само. Арк. 44.

Он показал:

„Летом 1929 года, если не ошибаюсь, в июле Кокс дал мне задание выяснить количество судов речного флота на реках Днепр и Буг и сравнительную картину уменьшения этого флота с 1914 года.

Так как я в 1923 году был Начальником Херсонского Бюро Регистра и имел полное представление о флоте, я дал ему те цифры, которые по моему должны были близко подходить к действительным Я сообщил ему, что в бассейне рек Нижний Днепр и Южный Буг имеется около 50 единиц с механическим двигателем и около сотни судов без механического двигателя. Средняя мощность паровых судов мною была сообщена, приблизительно, именно около 250 индикаторных сил. Средняя грузоподъемность не паровых судов мною была названа 25.000 пудов (400-420 тонн)".

(Показания Корчагина от 30-I-31 г. т. 9, л. д. 90).

и далее:

„В октябре 1929 года, Кокс у себя в кабинете на заводе А. Марти дал задание дополнить данные мною сведения о непаровом флоте р.р. Нижний Днепр и Южный Буг представлением эскизов подчалки типичного непарового судна в этом районе. Из имеющихся у меня в копии моей исследовательской работы эскизов я снял копию продольного и поперечного разреза подчалки и эти два рисунка передал Коксу на заводе А. Марти в его кабинете, в середине октября".

(Показания Корчагина от 30-I-31 г. т. 9, л. д. 132).

Из показаний обвиняемого Корчагина Г. Д. видно, что он еще проинформировал Кокса о структуре и деятельности Регистра СССР (показания Корчагина от 30-I-31 г. т. 9 л. д. 96).

Обвиняемый Днепровский-Соколов В. П. показал, что о речном флоте он сообщил англичанам, что:

„1. Идет постройка на Сормовском заводе барж речного типа большого тоннажа, примерно на 400.000 пудов для усиления перевозки нефтепродуктов в центр и на периферию.

2. Баржи строятся Нобельского типа как наиболее рентабельные.

3. Наряду с этим идет постройка теплоходов соответствующей силы для буксировки барж, так как за время революции наш флот износился и много единиц вышло из строя.

4. В связи с необходимостью усиления паротеплового и баржевого хозяйства на Волге возник вопрос о постройке новых верфей и что окончательно этот вопрос еще не вырешен, так как идет проработка того, где более удобно строить в смысле удобства, как самой постройки, так и удобства в части приглашения рабочей силы.

5. Сормовская верфь неудобна для судостроения потому, что все время испытывается затруднение в смысле вывода построенных судов из затона, что все же Сормовская верфь усиливается соответствующим оборудованием".

(Показ. Днепровск.-Соколова от 30-XI-30 г. т. 8, л. д. 97-98).

Там само. Арк. 45.

Как непосредственно связанный с постройкой нефтеналивных судов на заводе А. Марти Днепровский-Соколов передал Коксу ряд сведений, характеризующих состояние плавающих единиц нефтефлота и перспективы его развития в дальнейшем (показания Днепровского-Соколова от 29-XI-30 г. и 30-XI-30 г. т. 8, л. д. 76-87, 98).

Обвиняемый Зайцев Г. Г. о своей деятельности в этой области говорит:

„Должен заметить, что по запросу я давал Коксу сведения по всем строящимся и предполагающихся к постройке судам на Никгосзаводах под наблюдением регистра СССР. Сведения давались по всем имеющимся данным Регистра и по заводским, имевшимся в распоряжении наблюдения, вплоть до стапельного расписания по пятилетке. Об этом я уже частично говорил в одном из предыдущих показаний. Кроме того, мною давались сведения и по отдельным судам, как я там указывал".

(Показания Зайцева от 10-II-31 г. т. 10, л д. 32).

Использовывавшийся в шпионских целях Лапотников также получал задания от англичан о коммерческом флоте.

Он показал:

„Так как коммерческие суда, строившиеся на „Руссуде" проходили мимо наблюдения Английского Ллойда, то Кокс просил также сообщить ему ежемесячные данные о %% готовности и я ему давал копии тех донесений, которые посылались сначала в БПС, а потом в Правление Союзверфи".

(Показания Лапотникова от 24-I-31 г. т. 4, л. д. 83).

Обвиняемый Рыбинский Н. Н., бывший наблюдающий за постройкой судов Совторгфлота в г.г. Севастополе и Ленинграде, по заданию англичан, передал им пятилетнюю программу коммерческого судостроения, информировал о предполагаемых заказах судов заграницей, а также отстаивал, в соответствующих кругах, оставление в СССР наблюдение „Ллойд-Регистра" (показания Рыбинского от 7-XII и 8-XII-30 г. т. 15, л. д. 34).

Подробные данные о коммерческом судостроении, Кокс получал от Запорожченко И. Е.—быв. Начальника судостроительного цеха Севастопольского морского завода. Последний, с целью более полного освещения этого вопроса, вербовал других инженеров, связанных по своей работе с постройкой флота.

Запорожченко показал:

„В августе месяце 1928 года во время одной прогулки в г. Севастополе, Кокс поручил мне завербовать инженеров Севморзавода Маслеху Виталия Григорьевича и Вербицкого Антона Петровича и получить у них материалы: у Маслехи—о главных вспомогательных механизмах строившихся тогда на заводе Крымско-Азовских теплоходов и у Вербицкого о состоянии строительства на том же заводе лесовоза имени „Фрунзе". Для этой работы Кокс дал мне 110 руб. советскими деньгами, при чем он также сказал, что Маслехе за эти сведения он выдаст 100 руб., а Вербицкому—60 руб. 110 рублей предлагались в качестве задатка".

Там само. Арк. 46.

Пользуясь тем, что Маслеха и Вербицкий являются моими товарищами, что учитывал и сам Кокс я с этим предложением последнего согласился и получил для них деньги.

Примерно в то же время, когда Вербицкий, как всегда пришел ко мне домой, я ему сделал такое же предложение от имени Кокса, обещав ему вознаграждение. Вербицкий также согласился и я ему выдал 60 рублей советскими деньгами, полученные мною от Кокса. Я Вербицкому, как и Маслехе предложил эти данные изложить на бумаге. Через несколько дней Вербицкий принес мне домой подробные сведения о состоянии постройки лесовоза „Фрунзе“ и главным образом о снабжении постройки строительными материалами. Эти сведения также не были им подписаны и я их принял.

Получивши эти материалы от Вербицкого и Маслехи, я их совместно с моими сведениями о коммерческом судостроении вручил лично Коксу в Северной гостиннице, куда я лично отправился для этой цели, Кокс их просмотрел, спрятал у себя же в карман, после чего Кокс выдал мне деньги для Маслехи 50 рублей и мне рублей 60. У себя дома я Маслехе вручил эти 50 рублей.

(Показания Запорожченко от 13-XII-30 г.).

и далее он показал, что:

„Летом в 1929 году предложил мне дать сведения в отношении других новостроющихся судов на Севморзаводе. Тогда проектировались Черноморско-грузовые тепловозы, проценты готовности по всем судам, какие имеются заказы на новые суда, их главные элементы, скорость, длина, ширина, водоизмещение и т. п., я Коксу сообщил в письменной форме о ледоколе Днепра и речных буксирах для Дона и Кубани. Тогда я от него получил за эти сведения 50 рублей советскими деньгами. В этих же сведениях я Коксу, по его просьбе сообщил и сроки постройки“.

(Показания Запорожченко от 11-XII-30 г.).

Арестованный Маслеха В. Г., подтвердив показания Запорожченко И. Е. так говорит об ущербе, нанесенном Советскому Союзу, благодаря передачи агличанам сведений о флоте.

„Приступая к изложению фактов и причин моей преступной деятельности, я прежде всего должен сознаться в том, что действительно в течение 1928 года фактически содействовал шпионской организации, бывшей на Севморзаводе и поставившей себе целью передачу англичанам таких сведений, которые могли бы и должны были служить для английских арматоров руководящим материалом в борьбе с СССР на фрахтовом рынке, т. е. угрожать внешней торговле Союза, а для английского адмиралтейства эти сведения могли бы быть положены в основу организации военных действий против СССР. на море (Черное море), главным образом против вспомогательного и транспортного флота в так называемой „малой войне“.

47

Там само. Арк. 47.

Независимо от этого, указанные сведения давали англичанам ясное представление о состоянии Севморзавода, ремонтной и восстановительной базе МСЧМ и таким образом открывали для врага возможность легче и вернее ударить по обороне Севастопольского рейда".

(Показания Маслехи от 5-II-31 г.).

По этому же вопросу был использован Коксом обвиняемый Жоржолиани, который передавал англичанам сведения о состоянии плавающего коммерческого флота Черного и Балтийского морей (показания Днепровского-Соколова от 24-V-31 г., том 8, л. д. 177).

Английская разведка, через созданную Коксом и Гельером организацию, собирала сведения по судостроительной промышленности СССР, как базы военного и коммерческого судостроения.

Из добытых материалов следствия видно, что, в этой области англичане, главным образом, интересовались такими данными, которые дают представление о возможной загрузке заводов военными заказами и их выполнения.

Обвиняемый Прохоров показал:

„В 1926 году, в какой части года не помню, я подтвердил Гельеру, что Балтийский завод специализировался на ремонте линкоров и подлодок, а Северная верфь на ремонте эсминцев. Тогда же я осведомил его, что Кронштадтский Военный Порт в деле капитального ремонта боевых сил Балтфлота находится в полной зависимости от Ленинградских судостроительных заводов (Балт. зав. и Сев. Верфи), а последние не имея своих сухих или плавучих доков в этом отношении находятся в зависимости от Кронштадтского порта".

(Показания Прохорова от 24-I-31 г., том 2, л. д. 81).

Тот же Прохоров о перспективах развития Севморзавода сообщил Коксу, что:

„Должны быть оборудованы достаточно мощный турборемонтный и дизелеремонтный цеха для создания дизелестроения надежной базы для ремонта (капитального) турбинных и дизельных судов флота В перспективах же более отдаленного будущего предвидится коренная реконструкция Севморзавода и по линии судостроения со значительными капитальными вложениями, но что вопрос упирается в отсутствие места для постройки верфи, если не считать инкерманского района. Мне помнится, что эта информация была сообщена мною Э. Э. Фехтелю, приблизительно в указанных выше рамках. Не помню сейчас сообщал ли я, что имело ввиду оборудование для турборемонтного цеха получить с завода А. Марти (НГЗ)".

(Показания Прохорова от 25-I-31 г., том 2, л. д. 112).

и далее:

„По своей распланировке Севморзавод не допускает рациональной реконструкции, ибо без полной почти разломки всего существующего, а в существующих условиях дело заводского транспорта, особенно железнодорожного крайне не-

Там само. Арк. 48.

удовлетворительно. Наконец, я обратил внимание инженера Кокса, на то, что этот завод почти не располагает причальной линией и с этой точки зрения равно неудобен, как для судостроения, так и для судоремонта".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г., том 2, л. л. 167).

В целях вывода предприятий из строя англичане интересовались уязвимыми местами северных и южных судостроительных заводов.

Означенные сведения дал обвиняемый Прохоров:

„Об уязвимых местах Севморзавода и система их защиты. Я сообщил Коксу, что такой вопрос при мне не рассматривался и я не знаю было ли что намечено в этом смысле, но что по моим соображениям наиболее чувствительными пунктами в смысле поражения должны считаться плавучий и береговые краны завода, электростанция завода, насосные станции и ботопорты доков, а также машинное отделение большой мортоновой тележки из каковых пунктов ни один не имеет специальной защиты.

По аналогичным вопросам Гельера я в 1927 году сообщал Гельеру следующие сведения.

Об уязвимых местах заводов Судотреста. Таковыми местами я считал: трансформаторные киоски, насосные и компресорные установки стапеля, береговые и плавучие краны, причальные линии, лесные, угольные и нефтяные склады. Ничто из перечисленного никакой специальной защиты не имело и не было слышно, чтобы таковая предвиделась".

(Показания Прохорова от 29-I-31 г., л. д. 139).

Из показаний Прохорова видно, что он передал Коксу план Севморзавода в гор. Севастополе.

Он показал:

„Осматривая залежи оставшихся от моих предшественников бумаг в моем письменном столе, я среди них нашел план Севморзавода на синьке. В одно из посещений меня Коксом я передал ему этот план".

(Показания Прохорова от 2-II-31 г., том 2, л. д. 179).

Помимо перечисленного Прохоров сообщил англичанам следующие данные по Севморзаводу:

1. О работах по капитальным вложениям за 1927-28 г.г. и о предположениях на 1928-29 г.г.

2. О плановых соображениях по ремонту военных и коммерческих судов в 1928-29 г.г., с указанием наметки себестоимости тех или других ремонтных работ.

3 О дефектах противопожарного оборудования, в частности о трудной доступности некоторых мест на заводе для пожарного обоза.

4. Об отпуске дополнительных капитальных вложений в два последние года пятилетки в размере 8-9 миллионов рублей на нужды военного судостроения.

(Показания Прохорова от 9-II-31 г., том 2, л. д. 212).

49

Там само. Арк. 49.

О передаче данных по заводу имени „А. Марти“ Лапотников говорит:

„Сведения о судостроительном цехе были даны в предположениях использования его для постройки, как комерческих, так и военных судов с раз'яснением помимо цифровых данных еще возможности использования стапелей для постройки военных судов типа миноносцев, крейсеров и подлодок.

Все данные сведения относились к периоду 1927 года и были даны преимущественно в первой половине 1927 года. Дальнейшие дававшиеся мною сведения до мая 1928 года касались преимущественно деталей фактического хода работ, задержек, сдвига сроков и более мелких обстоятельств“

(Показания Лапотникова от 7-XII-30 г., том 4, л. д. 53).

и далее:

„Кроме того я осветил ему вопрос о мощности нашего судостроительного цеха и возможных перспективах, расширения его работы, так как в то время цех полностью не был загружен. В этой области его интересовало число рабочих и размеры и назначение стапелей.

(Показания Лапотникова от 6-XII-30 г., том 4, л. д. 47).

Арестованный Запорожченко И. Е. показал, что Кокс:

„Интересовался еще пропускной способностью завода. В отношении ремонта, он спрашивал как часто ли военные суда ставятся о ремонт. В отножении завода, он спрашивал о предполагаемой реконструкции аавода. Спрашивал о наличии специалистов, их возраст и их настроениях, т. е. их отшение к существующему строю“.

(Показания Запорожченко от 9-XII-30 г.).

и далее:

„В общих чертах, я Коксу рассказал о намечаемой реконструкции завода, в частности корпусного цеха. Сказал, что для реконструкции корпусного цеха намечается затратить около 6-ти миллионов рублей. Кокс меня спросил, что же предполагается строить на Севморзаводе, я ему ответил, что по программе еще не уточненной предполагается к постройке 26 малых Черноморских грузовых пароходов, примерно 1500 тонн водоизмещения для Совторгфлота. На этом разговор закончился“.

(Показания Запорожченко от 25-XII-31 г.).

Обвиняемый Фехтель по заданию Кокса сообщил, что:

1. Восточный и западный доки Севморзаводе требуют на откачку около 13—15 часов, на заполнение около 5 часов. Северный док требует на откачку около 28—30 часов, на заполнение около 9—10 часов.

2. Судоремонтный цех Севморзавода может в год выпустить работы в размере около 400.000 человеко дней“.

(Показания Фехтеля от 15-XI-30 г. том 1, л. д. 125.

Там само. Арк. 50.

Обвиняемый Днепровский-Соколов В. П. передал англичанам сведения о состоянии судостроительного завода „Красное Сормово"

Он показал:

„Насколько мне помнится, в апреле—мае месяце, точнее во второй половине апреля (числа не помню), как-то на прогулке, на едине с представителем Английского Ллойда Коксом, последний выразил желание узнать каковы по своему состоянию заводы „Красное Сормово".

Я ему ответил, что знаю лишь оборудование дизельного и судостроительного цехов, так как в продолжении почти 3-х лет работал на заводе по испытанию и приемке продукции только этих цехов. Вместе с тем я добавил, что Сормовские заводы производят самую разнообразную продукцию от прокатной стали до пароходов и паровозов включительно.

К наиболее оборудованным цехам следует отнести механический, дизельный, паровозный, тогда как судостроительный слабо оборудован.

Несмотря на это Сормовская судостроительная верфь выпускала ежегодно по несколько паротеплоходов и барок.

Затем уже впоследствии я удовлетворил (в мае в средних числах) желание Кокса иметь письменные данные об оборудовании судостроительного цеха завода и перспективах развития верфи, с решеним постройки у Сормовского завода сухого дока.

За переданные сведения я получил от Кокса 150 руб. советскими деньгами".

(Показания Днепровского - Соколова от 21-I-31 г. том 8, л. д. 150).

Обвиняемый Орлов Л. П., в порядке выполнения задания Кокса сообщил последнему мощность электростанции, размер и количество стапелей и количество рабочих завода „А. Марти" в гор. Николаеве (показания Орлова от 2-I-31 г. том 6 л. д. 12-13).

Английская разведка также интересовалась мобилизационными заданиями по военному судостроению, каковые данные были получены Коксом от завербованных им лиц.

По этому поводу обвиняемый Лапотников показал:

„Часть мобзадания НГЗ по заводу имени „61", а именно то обстоятельство, что на заводе „61" по мобплану 1929-30 г. предположена была постройка в случае об'явления войны 3-х больших подлодок того же типа, как строятся на заводе Марти и 6 малых, тип, которых известен был только в общих чертах, т. е, размеры и водоизмещение (проэкта нет). Я также сообщил ему, какие сроки постройки примерно намечались и каким образом (т. е. по срокам) построен этот мобплан. Кокс также интересовался мобпланом по заводу „А. Марти", но этих данных я ему сообщить не мог, так как этих сведений у меня не было, ибо я с ними не соприкасался. Он по-видимому интересовался новыми данными, так как старый

Там само. Арк. 51.

мобплан, составленный Орловым и Цереквицким был ему известен от Орлова...

...Кокса еще интересовал вопрос о той роли, которую мог играть НГЗ как ремонтная база в случае войны, т. е. средства докования и возможности вести ремонт военных судов за счет сокращения коммерческого судостроения. Данные о под'емной силе плавдока я ему сообщил, а также максимальные размеры судов, которые могут доковаться и размещение одновременно нескольких меньших судов, как это практиковалось, как например, крейсер и два миноносца или крейсера с подлодкой. Так как твердых предположений о плане судоремонта не было, то я сообщил ему свое мнение о том, что ремонт может быть развернут главным образом за счет достройки коммерческих судов и каким образом. Эти сведения я ему дал еще будучи в судостроительном цеху, а именно в начале 1928 года".

(Показания Лапотникова от 16-II-31 г. том 4 л. д. 88).

Перед от'ездом Кокса в Англию обвиняемый Лапотников обещал ему переслать новый мобплан.

Он говорит, что:

„Перед своим от'ездом Кокс весьма интересовался новым мобпланом и всячески нажимал на меня, чтобы я что либо узнал, но в то время нового мобплана на заводе имени „61" еще не было и я ничего сообщить ему не мог. Он взял с меня обещание, что я сообщу нужные сведения, как только они у меня будут через указанную им связь, т. е. через Паннетье".

(Показания Лапотникова от 16-II-31 г. том 4, л. д. 89).

Обвиняемый Прохоров А. Н. по вопросу специализации Ленинградских заводов с наступлением войны сообщил Гельеру о том:

„Что все судостроительные заводы работая как таковые' так и судоремонтные будут загружены изготовлением снарядов в пределах свободного станкового оборудования, что Путиловский, Обуховский и Металлический заводы будут усиленно строить пушки всех калибров, а также снаряды, лафеты и станки для них, автомобили, танки, автомоторы оптические приборы бомбометы, минометы с бомбами и минами, судовые минные аппараты и мину ауйтхеда. Невский завод по моим соображениям, кроме усиленного выпуска снарядов должны был обслуживать железнодорожный транспорт ремонтом и постройкой паровозов. Ижорский завод являясь в основном металлическим полупродуктом: прокатом, крупными паковками и отливками, стальными балванками и заготовками, стальными и железными трубами, а также двигателями внутреннего сгорания системы Болиндера, бронематериалом для броневиков и танков, а равно для боевых судов. Металлический завод, кроме того, неизбежно должен был быть привлечен к капитальному ремонту турбинных установок боевых

Там само. Арк. 52.

судов, как завод имеющий новейшее оборудование по турбостроению".

(Показания Прохорова от 29-I-31 г. том 2, л. д. 140).

Тот же Прохоров А. Н. сообщил Коксу некоторые сведения о плане эвакуации Севморзавода.

Он показал:

„Я Коксу сообщил, что не располагаю детальными сведениями, а знаю лишь, что в случае эвакуации Севморзавода, таковая должна выполняться в Сталинградский район, т. е. в район бывшего гор. Царицына на р. Волге".

(Показания Прохорова от 29-I-31 г. том 2, л д. 139).

Обвиняемый Санчурский получил, через Корчагина, от Кокса задание об освещении организации мобработы в Николаевском Военном Порту. Вот что по существу этого показал Санчурский.

„В 1929 году, в начале его, мною было получено зададание через Корчагина—ознакомить Кокса с проводимой во флоте мобработой. Хотя я и был допущен к мобработе, но проводил ее по отдельным заданиям технического характера, полное содержание мобработы и мобплан мне знакомы не были, а потому я смог сообщить только организацию этого дела в Порту, что выполняет ее только один человек и работа продвигается медленно. В дальнейшем я предполагал собирание более важных сведений, хотя детального плана работ по этому заданию у меня и не было, но все же намечал ознакомить хотя бы устно с мобдневником, который мне стал известен только в конце 1929 года—начале 1930 года.

(Показания Санчурского от 23-XII-30 г. том 13, л. д. 52).

Кроме того, англичане собирали сведения о ведущихся работах по подготовке коммерческих судов на случай войны.

По этому поводу арестованный Запорожченко И. Е. показал, что:

„Во время ремонтной кампании военных судов 1928-29 г. я от инженера Дульветова Федора Христофоровича во время бесед получал сведения о некоторых секретных работах, а именно: о парованном устройстве на судах, а также об устанавливаемых подкреплениях под орудия на рейдовых шхунах. Последние сведения я передал Коксу".

(Показания Запорожченко от 16-XII-30 г.).

Такое же задание от англичан имел обвиняемый Зайцев Г. Г.

„В своих беседах, Кокс иногда задавал вопрос не сделано ли на судне каких либо приспособлений, креплений и изменений против утвержденных чертежей, изменений неоправдываемых нормальной морской практикой, очевидно подразумевая подготовку судна на случай мобилизации".

(Показания Зайцева от 10-II-31 г. том 10, л. д. 32).

Там само. Арк. 53

Разведывательная работа англичан охватила и металлургическую промышленность Донбасса, при чем таковой они интерисовались как базой, снабжающей материалами судостроительную промышленность.

Обвиняемый Зайцев Г. Г. по заданиям Кокса собирал по металлургической промышленности следующие сведения:

„По домнам: количество их, система загрузки, система выпуска шлака, производительность (суточная) каждой.

По кацнерам: число при каждой домне.

По мартенам: система головок, число и емкость печей, суточная производительность каждой, система печей и их ренегенераторов, число плавок в сутки.

По бессемеру: емкость и число конвертеров, суточная производительность. Система подводящего дутья.

По микстерам: число, емкость и имеется ли система добавочного подогрева.

По станам: система, мощность, производительность для листов и профилей, калибровка вальцев.

К станам: имеются ли столы для охлаждения с вентиляцией (естественной).

Газовые генераторы: количество, система, имеется ли механизация.

Печи: количество рольных печей, их система, количдство колодцев Джерси, система печей при них.

Сведения, которые я должен был предоставить и которые нельзя было получить официальным путем, принудили мене итти другим путем для их получения. А именно: совместить обычные производившиеся мною осмотры завода с получением нужных данных, что и было мною осуществлено.

Труд по каждому заводу оценивался в зависимости от величины его производства, числа и сложности его устройств и давал мне примерно от 50 до 100 рублей".

(Показания Зайцева от 12-II-31 г. том 10, л. д. 47)

Обвиняемый Паннетье К. А. использовывал свои поездки по металлургическим заводам для собирания интересующих англичан сведений.

Он показал:

„Из металлургических заводов, на которых я собирал сведения суть следующая: завод имени „Петровского" в Днепропетровске, Сталинские металлургические заводы, а также завод в Мариуполе.

...В этой области задания Кокс сводил к поручению мне освещать техническое состояние металлургических заводов, как-то: оборудование прокатных цехов и их изношенность

. .По заводам, которые-я посетил, я дал сведения о работе этих заводов, в связи с фактическим состоянием и их оборудованием.

Все сведения я передавал Коксу в его конторе на заводе А. Марти наедине".

(Показания Паннетье от 6-XI-30 г. том 3, л. д. 105, 106).

54

Там само. Арк. 54.

В деле насаждения сети по металлургическим заводам англичанам оказал услуги Запорожченко И. Е., через которого Топпингом были вовлечены в организацию Муровянников Василий Николаевич—техник Сталинского завода, Диденко—инженер завода имени Рыкова в Енакиево, Вишнев Михаил Алексеевич — Пом. Начальника листо-прокатного цеха им. „Ильича" в гор. Мариуполе и Зав. Браковочным Отделом завода имени „Томского" в Макеевке.

Указанные лица передавали англичанам, в основном, следующие сведения о состоянии металлургической промышленности:

1. Тип прокатных станков.
2. Двигатели станков и их мощность.
3. Размеры станков.
4. Пропускная способность станков.

(Показания Запорожченко от 13-III-31 г. и 14-III-31 г.)

О своей деятельности по линии освещения металлургических заводов для англичан, арестованный Запорожченко так говорит:

„В июне-июле месяце 1928 г., во время одной из прогулок по улицам Севастополя, он Кокс, предложил мне дать ему некоторые сведения о металлургических заводах Мариуполя, Сталино, Макеевки и Енакиево. Он просил сообщить ему количество доменных печей, пропускную способность выплавки металла, количество и емкость мартеновских печей, о прокатных цехах, количество станов, пропускную способность, сортамент завода, участие отдельных заказчиков и количество выпускаемой продукции.

В ответ на поручение, я Коксу в устной форме сообщил сведения в отношении доменных печей на Мариупольском заводе, количество—2, емкость и пропускную способность цифры не помню. Также сообщил ему, что на заводе имеется всего 3 стана. Процент участия заказчиков и качество продукции с примерным процентом брака по судостроительной и котельной стали.

По Макеевскому заводу сообщил, что имеется 3 доменных печей, количество мартеновских печей цифры не помню, количество пропускной продукции по прокатным цехам, количество сортового железа.

По Енакиевскому заводу сообщил: количество доменных печей, мартеновских печей, количество прокатных станков, количество бессемеровских печей, количество и качество продукции прокатного цеха по судостроительным материалам, цифры не помню.

По сталинскому заводу я дал сведения о количестве мартеновских печей и доменных печей, выпуск листопрокатного цеха судостроительной стали, цифры не помню.

Все эти сведения я ему дал в устной форме в гостинице и Кокс записал их в своей записной книжке. За эти сведения он мне уплатил 50 рублей.

В отношении перспектив Коксу я сообщил:

По Мариупольскому заводу, что там производиться постройка трубного цеха, что постепенно пускается в ход завод

Там само. Арк. 55.

Провиданс, что при мне были на таковом пущены мартеновские печи и мелкосортный прокат".

(Показания Запорожченко от 11-XII-30 г.).

Об использовании по металлургическим заводам обвиняемых Корчагина Г. Д. и Днепровского—Соколова В. П. Фехтель показал:

„От Кокса я в конце 1929 года узнал, что Днепровский ему дал сведения о металлургических заводах, которые он посещал для приемке материалов для т-х „Эмба-нефть".

(Показания Фехтеля от 22-XII-30 г. том 1, л. д. 292).

и далее:

„Со слов Кокса мне известно, что он по указанию Днепровского и Корчагина имел связь с некоторыми лицами для получения информационных сведений в металлургических заводах.

...Насколько я помню со слов Кокса он получил от Корчагина и Днепровского указания о лицах, с которыми они познакомились во время своих поездок по металлургическим заводам для приемки материалов, которые могли бы дать Коксу более полные интересующие его сведения, чем это могли сделать сам Днепровский и Корчагин, знакомые с этими заводами лишь кратковременными посещениями".

(Показания Фехтеля от 27-II-31 г. том 1, л. д. 446).

Кроме того из показаний Фехтеля видно, что последний при вербовке Корчагина дал ему задание давать Коксу сведения о работе металлургических заводов в части прокатываемого ими материала.

Обвиняемый Корчагин Г. Д. подтверждает, что им были даны Коксу сведения о постановке дела приемки Регистром судостроительных материалов на металлургических заводах Донбасса, с указанием лиц, ведающих приемками.

(Показания Корчагина от 5-II-31 г. том 9, л. д. 132).

Как установлено следствием англичане особое внимание уделили также вопросам, связанным с нефтехозяйством СССР и нефтеэкспортом.

По этому вопросу обвиняемый Фехтель показывает:

„Кокс интересовался емкостью Ленинградской нефтяной морской пристани и Ленинградских сухопутных нефтехранилищ. Имея случайно эти данные, ввиду того, что я приготовлял Ленинградскую морскую пристань для приема грузов из новых 10 000 тонных судов, я ему их сообщил.

Я сообщил также Коксу, количество намеченных на пятилетку нефтеперевозок на собственные склады заграницей, взяв их из имеющихся у меня данных для обоснования программы постройки наливных судов.

Я передал Коксу отчетные данные по себестоимости фрахта на наших наливных судах и об'яснил их сравнительно высокий уровень отсутствием обслуживающего персонала

Там само. Арк. 56.

достаточной квалификации, низким уровнем трудовой дисциплины, падающей в данное время постепенно и высокой себестоимости судов нашей постройки".

(Показания Фехтеля от 31-X-30 г. том 1, л. д. 41)

и далее Фехтель сообщил, что:

„1. Глубина в нефтяном порту в Батуме до 30 футов, а в Туапсе до 27-28 футов.

2. Себестоимость фрахта нефтопродуктов из Черного моря в порт Англии или Северного моря около 7 шиллингов за тонну.

3. В 1929 г. было намечено к экспорту около 750.000 тонн нефтепродуктов и что эта цифра в течение пятилетки утрясется.

4. Нефтяные баки-керосиновые на морской пристани в Ленинграде могут принять как раз один груз наших 10.000 тонных судов. О береговых (сухопутных) я ему также назвал цифру, которой сейчас больше не помню".

(Показания Фехтеля от 15-XI-30 г. том 1, л. д. 128).

Из показаний обвиняемого Днепровского-Соколова видно, что, Жоржолиани передал Коксу сведения об оборудовании Батумского, Ленинградского и других портов СССР.

Он говорит:

„Кроме отмеченной выше вредительской роли Жоржолиани, как капитана, считаю долгом остановиться на его шпионской деятельности, о которой узнал не только от Кокса, но от него (Жоржолиани) непосредственно в начале мая месяца 1929 года.

Гр. Жоржолиани, по заданию, передал последнему сведения об оборудовании и комплектовании Ленинградского, Батумского и некоторых других портов Черного моря".

(Показания Днепровского-Соколова от 24-V-31 г., том 8, л. д. 177).

Обвиняемый Днепровский-Соколов, по предложению Кокса, дал ему подробные сведения о складском хозяйстве Нефтесиндиката и о перспективах в области развития такового.

По этому поводу Днепровский-Соколов показал, что:

„В числе передаваемых Коксу в его конторе сведений имелись:

1. Об'ем восстановительного ремонта, предпринятого об'единением в отношении:

а) гражданских сооружений;

б) служебных и хозяственных построек:

в) промышленных предприятий (бондарок, сушилок, масловарок);

г) механических мастерских и электростанций;

д) флота нефтяного синдиката, состоявшего к тому времени из плавучих перекачечных станций на деревянных и железных корпусах, станционаров-баржей, пароходов, баркасов.

Там само. Арк. 57.

2. Сведения о новых складских сооружениях, построенных после Революции.

3. Сведения о мерах, предпринятых Нефтесиндикатом в отношении концентрации своего хозяйства, относя к этому вопросу мероприятия по реконструкции и усилению хозяйства, ликвидации нежизненных и недоходных предприятий, об'единение различных хозяйств в одно целое, рациональное хозяйство, с использованием удовлетворительного по состоянию старого оборудования и с введением нового (в Астрахане, Кинешме. Нижнем Новгороде).

4. Проведение программы Нефтесиндиката в отношении теплофикации своего механического оборудования, касаясь в этом вопросе перехода с парового нерентабельного хозяйства на тепловой (замена паровых машин, котлов двигателями внутреннего сгорания на 20 установок).

5. О постройке по программе намеченной Павлением Нефтесиндиката, новых, усовершенствованных плавучих перекачечных станций на железных корпусах, постройки Сормовских заводов.

6. Об эксплоатации уже 3-х построенных вышеупомянутых плавучих станций.

7. О перекладке трубопроводов на нефтескладах, с точки зрения рационального их направления уклона и диаметра, для уменьшения излишних сопротивлений при перекачке нефтяных продуктов с реки в резервуары, а также в связи с об'единением в одно хозяйство предприятий бывш. хозяйственников.

8. О заказах Нефтесиндиката для целей обновления и рационализации своего хозяйства по Волге и Каме на Сормовском заводе котлов, двигателей

Я передал, что вышеуказанные мероприятия дадут возможность рациональной эксплоатации всего оборудования Нефтесиндиката и механизмов и возможность выполнения большой программы переброски нефтепродуктов с мест добычи в места потребления на внутренний рынок, а также и заграницу".

(Показания Днепровского-Соколова от 20-I-31 г., том 8, л. д. 145-146).

Из показаний Фехтеля Э. Э. видно, что обвиняемый Соколов П. А. — бывший Главный инженер Нефтесиедиката в гор. Москве имел от Гельбера задания в части собирания сведений о планах добычи и экспорта нефти, а также о новых строительствах в нефтяном хозяйстве (показания Фехтеля от 27-XII-30 г., том 1, л. п. 309, 313).

Обвиняемый Санчурский показал, что Паннетье по этому вопросу поредал англичанам: 1) об организации управления нефтяной промышленностью Союза, 2) о лицах руководящих и возглавляющих это дело, 3) о состоянии нефтяной торговли и ее развитие на ближайший период времени (показания Санчурского от 21-XII-30 г., том 13, л д. 35).

Помимо перечисленного, следствием добыты еще данные, указывающие на то, что англичане интересовались настроениями различных слоев населения и что означенную работу они проводили, главным образом

Там само. Арк. 58.

Вот что по этому поводу показал обвиняемый Фехтель:

„Врачебные круги, Кокс считал, особенно подходящими для привлечения их к своему делу, так как врачи имеют широкое соприкосновение с самыми различными слоями населения и поэтому им могли быть использованы в двойном направлении. Во первых для информирования Кокса о существующих в различных слоях городского населения настроениях, об отношении их к Советской власти, а также для получения информации по тем или другим конкретным вопросам, которые врачи при исполнении своей практики могли легко и незаметно узнать от лиц, пользующихся их врачебными услугами, между тем как другим путем Коксу было бы весьма трудно или даже совсем невозможно добраться до этих лиц. Во вторых Кокс считал очень удобным использовать врачей для оказания через них влияния на настроение среди населения города в желательном Коксу направлении.

Задания следовательно для врачей и близких к ним лиц из интеллигетных кругов, Кокс наметил информационные и агитационные. Для выполнения этих заданий он не считал нужным задаться целью завербовать многих лиц из указанных кругов, так как, по его мнению, эти задания могли быть успешно выполнены небольшим числом лиц, при чем пришлось бы меньше тратить средств и одновременно была бы уменьшена опасность оглашения. Мнение Кокса о том, что достаточно будет иметь небольшое количество завербованных лиц среди этих кругов для выполнения его заданий, он об'яснял своими наблюдениями над тем обществом преимущественно врачами с которыми ему приходилось встречаться в доме своего квартирохозяина доктора Лигина...

... В этой же беседе Кокс мне сказал, что доктор Лигин им завербован и имеет от него задание привлечь еще несколько врачей, имеющих по своей практике широкое соприкосновение с городским населением".

(Показания Фехтеля от 11-III-31 г., том 1. л. д. 519-520).

далее:

„Про этих врачей также как и о Лигине, Кокс говорил, что они ему дали очень много ценных сведений, раздобытых ими на своей практике.

Как на самые важные из полученных им сведений он ука·ывал на следующее:

1. Схема организации и численность воинских частей и принадлежность их к разным родам оружия Николаевского военного округа.

2. Сведения о том, что среди красноармейцев частей имеются многие, принадлежащие к зажиточным деревенским элементам (слова Кокса „богатые"), которые очень недовольны проводимой в деревне колхозной политикой, считая ее ведущей к обнищанию деревни и которые по этому ни малейшего желания не имеют защищать власть, проводящую такую политику. По этой информации, полученной Коксом

Там само. Арк. 59.

от указанных врачей, он считал, что обстановка для интервенции будет очень благоприятная, раз в самой красноармейской массе имеются лица серьезно и „обоснованно" (как он выражался) недовольные властью.

3. Сведения о том, что среди заводских рабочих главным образом старых и высококвалифицированных недовольство властью постепенно растет, что это недовольство вызвано несоответствующей дороговизне зарплатой или вернее отсутствием соответствующего снабжения за эту зарплату, а также тем, как Кокс выражался со слов давших ему эту информацию, что каждый квалифицированный рабочий должен протащить десять других квалифицированных только на бумаге работать не умеющих.

4. Сведения финансового характера, источником которых служили сотрудники Госбанка По этим сведениям финансовое положение страны изображено так, что проведение строительных планов раньше чем они могут быть осуществлены приведет к катастрофической инфляции червонца, которого дальше искусственным путем нельзя будет удержать на принудительном курсовом уровне и что этот курс червонца уже в данное время фактически реально в десять раз ниже официального курса.

5. Сведения о том, что колхозное движение приводит к прекращению избыточного сева и что при продолжении такой политики в деревне скоро хлебный экспорт прекратится".

(Показания Фехтеля от 11-III-31 г. т. 1, л. д. 521-522).

Наконец, англичане интересовались перечнем стратегических сооружений крупных приморских городов Ленинграда и Севастополя, характером и системой защиты этих пунктов от нападения с воздуха и наличием противогазовых убежищ в Ленинграде и Кронштадте.

Означенные сведения передал обвиняемый Прохоров А. Н.

Он показал:

„По вопросу об уязвимых местах Ленинграда и его района и системе их защиты (п. 16). Я высказал Гельеру свои соображения, что наиболее чувствительными местами являются: все мосты через реку Неву, все железнодорожные станции Ленинграда, водонапорная башня городского водопровода, все трамвайные парки, все городские электрические станции, гидроэлектрическая станция на Волхове, с питающими Ленинградские подстанции проводами, Охтинские пороховые заводы, все крупные заводы Ленинграда, которые с началом войны должны немедленно перейти на выпуск военной продукции. К числу таких заводов я относил: Путиловский, Обуховский, Невский, Ленинградский металлические и Ижорские заводы. О характере и системе специальной защиты перечисленных пунктов против поражения с воздуха я ничего сообщить Гельеру не мог, за отсутствием у меня подобных сведений".

Там само. Арк. 60.

и далее:

„По вопросу о защите уязвимых мест г. Севастополя, сообщил Коксу, что не располагая средствами добыть требуемые сведения, со своей стороны считаю наиболее чувствительными местами: железнодорожную станцию, пристани с товарными складами, центральную электростанцию города, железнодорожную станцию города, телефонную станцию города, сооружения по водоснабжению, холодильник, о системе защиты коих мне, однако ничего неизвестно".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г. т. 2, л. д. 167)

„По вопросу о противогазовых убежищах в Ленинграде и Кронштадте (п. 7) я сообщил Гельеру, что хотя достать эти сведения было неоткуда, однако по характеру почвы в Ленинграде я сильно сомневаюсь, чтобы могло быть широкое применение подобных убежищ. О Кронштадте сказать ничего не мог, что же касается заводов Судотреста, то в отношении их уже есть просто уверенность, что на них подобных убежищ не имеется и не предвидится, так как об этом я что нибудь да слышал бы, если бы что нибудь намечалось".

(Показания Прохорова от 30-I-31 г. т. 2 л. д. 162).

Там само. Арк. 61.

Раздел IV

ВРЕДИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Как указывалось уже выше, организация проводила систематическое вредительство в основных об'ектах Судостроительной промышленности—Южном и Северном Судостроительных заводах и в строющихся там военных и коммерческих судах Черноморского и Балтийского морей.

Вредительство со стороны Кокса шло по всем линиям: „Нефтесиндиката", „Регистра—СССР", Комиссии наблюдения за постройкой военных судов Техупра УВМС и Ник Гос. заводов имени „А. Марти", и выражалось в применении при постройке судов чрезмерно жестких, излишних технических требований, отодвигающих срок готовности судов, задержке в разработке и утверждении проектов и чертежей, что удорожало стоимость судов, при чем англичане, оставаясь внешне вполне лойяльными, проводили это через завербованных ими лиц.

О тактике организации и заданиях по вредительству полученных им от Кокса, показывает Фехтель Э. Э.

> „Он (Кокс) указал мне на то, что от меня требуется только выполнение директив моего начальства инженера Соколова, с которым имеется договоренность в этом отношении через инженера Гельера и что Соколов сам эту линию проводит и проводил...
>
> Далее указал он, что конечной целью этих мероприятий является передача заказов на постройку наливных судов Английским заводам".
>
> (Показания Фехтеля Э. Э. от 3-XI-31 г. том 1, л. д. 201).

и дальше:

> „Во всей работе инженера Соколова, которая мне известна, им проводилась в отношении судов строющихся на заводах СССР, такая линия, которая должна была привести к задержке выпуска этих судов.
>
> Достигалось это путем дачи неопределенных основных заданий, путем настояния на выполнении требований второстепенной важности путем затягивания разрешения основных вопросов при проэктировании, путем задержки утверждения текущих чертежей и расчетов и путем создания в подчиненном ему аппарате такой обстановки, при которой его работа фактически сводилась на нет".
>
> (Показания Фехтеля Э. Э. от 9-XI-30 г. том 1, л. д. 91).

Метод работы организации сводился к распределению функций и об'ектов вредительской деятельности, для полного контакта и взаимодействии отдельных членов организации

Там само. Арк. 62.

Из показаний обвиняемого Корчагина Г. Д. видно, что:

„Третье совещание состоялось у меня на Майских праздниках в 1929 году...

На этом совещание было сделано распределение ролей по работам в пользу Кокса, в силу чего вредительская работа в пользу Кокса начала принимать более концентрированный характер по схеме, а по существу, мне кажется, изменений никаких не произошло".

(Показания Корчагина Г. Д. от 30-I-31 г. том 9, л. д. 99).

Вредительские директивы и указания по линии Нефтесиндиката организация получала через Фехтеля Э. Э. и Днепровского В. П.

Днепровский В. П. показывает:

„Ранее, скрывая от отца свою принадлежность к вредительству на Ник. Гос. Заводах, я признался ему в этом и указал, что выдвинутые им требования целиком совпадают с положениями, проводимыми мною, Фехтелем Э. Э. и Горбуновым и представителями Регистра—Корчагиным и Зайцевым, по указанию Кокса.

После этого отец подтвердил мне свою принадлежность к вредительской линии.

В полном соответствии с линией Кокса поименованные положения проводились в жизнь со стороны завода Лапотниковым, Иващенко и Орловым".

(Показания Днепровского от 3-II-31 г. том 8, л. д. 153).

и потом:

„В заключение отец мой указал, что держит он непосредственную связь с сюрвеером Английского Ллойда Гельером. На этом тогда мы и расстались.

Кроме того, мой отец добавил, что переданный им мне ряд положений и указаний, в дальнейшей нашей работе (в предыдущем показании) является в полном соответствии с линией поведения нашей, намеченной также Гельером.

О связи моего отца с Гельером мне было известно также от Фехтеля Э. Э., после приезда последнего из Москвы и Ленинграда в конце лета 1929 года".

(Показания Днепровского от 3-II-31 г. том 8, л. д. 157).

О директивах, полученных им от своего отца, Соколова, Днепровский показывает:

„В заключение Соколов дал мне ряд вредительских установок для проведения в жизнь на месте, при повседневном выполнении работ.

В основном эти установки сводились к излишним требованиям, с точки зрения качества работ, ведущих к удорожанию постройки и к удлинению срока окончания постройки судов.

При этой беседе с отцом, Соколовым, мы услови-

Там само. Арк. 63.

ской организации, а он, со своей стороны, в дальнейшем будет давать дополнительные указания".

(Показания Днепровского от 16-II-31 г. том 8, л. д. 164).

Вредительская организация Ник. Гос. заводов „А. Марти", с приездом англичан и по их влиянием, активизировала свою деятельность и продолжала проводить систематическое вредительство в основных цехах завода.

О вредительстве в судостроительной промышленности обвиняемый Лапотников С. И. говорит следующее:

„Отдел Производства я разоружил, воспользовавшись ставшей модной тогда установкой на цеховые, распределительные бюро (ЦРБ). Дело это в то время еще совершенно не созрело и цеха были еще не подготовлены.

Следовательно не нарушая учета движения производства в своем Отделе, начать по немногу переносить это в цеха, я же умышленно, без надлежащей подготовки, закрыл это дело и Производственный Отдел и предложил цехам все это вести самим и передал им ряд лучших работников по делу производства, зная заведомо, что Начальники цехов руководить ими не будут, так как они были настроены по существу против ЦРБ, но внешне за них, так как это было общественная установка и рекомендовано было Комиссией РКИ.

Результат получился, конечно, такой, что создалась совершенная неразбериха в выполнении отдельных деталей и цеха пошли самотеком".

(Показания Лапотникова С. И. от 21-I-31 г. том 4, л. д. 72).

Обвиняемый Иващенко М. С. показал:

„В середине 1929 года, вскоре после конкретного предложения, сделанного мне Паннетье о вредительской работе в интересах англичан, ему была поручена мною работа по составлению типового плана постройки нефтеналивных судов для каждого размера, предполагавшегося к постройке на НГЗ.

Эти планы должны были довольно подробно предусмотреть моменты выпуска заказов материала для отдельных участков судна, в соответствии с тем порядком постройки, который был принят: моменты выпуска в цеха рабочих чертежей, также на отдельные участки судна и на отдельные заказы; моменты в которые цехами должны производиться определенные работы, как по постройке судна на стапеле, так и по достройке и в соответствии с этим и моменты подачи на судно отдельных изделий и механизмов.

Такой план должен был служить постоянной базой для работы технической конторы при выпуске чертежей и для БПС и Производственного Отдела, при выдаче цехам квартальных и месячных производственных программ, т. е. этот план должен был бы быть постоянным законом для постройки каждого типа судов.

Там само. Арк. 64.

И вот в эти коренные планы Панетье были внесены, а мною санкционированы, такие вещи:

1. Общий срок постройки на стапеле и достройки на плаву опять были взяты преувеличенными, кажется соответственно 10 и 7 месяцев для нефтевозов в 10.000 тонн грузоподʻемности.

2. Заказ материала стали для корпуса был разбит на пять частей и с таким расчетом, что от момента заказа до момента пуска материала в работу оставлено было только время, необходимое по существующему в обʻединении „Сталь“ на исполнение заказа на месте и совершенно не принято в расчет время, необходимое на транспорт до нашего завода, время для рассортировки и оформления на нашем заводе и наконец хотя бы небольшой запас времени на неполную точность в сроках проката материала Обʻединением „Сталь“.

3. Выдача заказа на изделия вне завода и на электрооборудование намечена была к выдаче неодновременно с открытием заказа на судно, а позднее, так что эти части едва ли могли бы быть изготовлены в срок поставщиками.

4. Срок выпуска чертежей и заказа в цеха завода, а также сроки подачи на судно частей особо важных и крупных изделий, как например: форштевень, ахтерштевень, кронштейна и дейдвуда гребных валов, данная арматура и насосы, назначены были таким, что при самых благоприятных условиях, при отсутствии брака только можно было расчитывать на получение их в срок, необходимый для сохранения общего растянутого плана, не говоря уже о нормальном.

В случае брака, а в таких предметах—крупных и ответственных, брак в каком либо одном из них вполне возможен, это сразу же сдвигало общий срок постройки на стапеле и достройки на 2-2, 5-3 месяца, при чем, раз стапель оставался занятым, то это опоздание влекло за собою опоздание в закладке следующего судна, а значит и сдвиг всей программы судостроения и срыв плана работы всего завода.

Ко всем этим моментам были готовы и соответствующие, почти законные обʻяснения; так, в отношении материалов, что нельзя затовариваться, в отношении позднего заказа на сторону и коротких сроках в цехах, то план ведь „нормальный“, работы значит и поставщики и свои цеха должны укладываться в нормальные сроки, откладывать средства раньше времени и авансы при заказе или в полуфабрикаты нельзя; однако, все эти законные обʻяснения, конечно, имели под собой вредительскую установку“.

(Показания Иващенко М. С. от 22-XII-30 г. л. д. 143 -144)

О составлении совместно с Иващенко М. С. вредительских, нереальных планов судостроения, Панетье показывает:

„В начале 1928 года, по указанию Правления Нефтесиндиката, на заводе А. Марти и Бюро Постройки Судов был разработан пятилетний план постройки нефтеналивных судов.

Этой разработкой занимался я, совместно с сотрудником

Там само. Арк. 65.

Бюро Постройки Судов при наблюдении Начальника Иващенко.

В периоде постройки судов в продолжении 1928 года, этот план подвергался изменению.

Изменения, главным образом, касались увеличения срока постройки этих судов, которое выражалось в том, что во время закладки судна отодвигалось, срок спуска, а также срок окончательной сдачи отодвигался на несколько месяцев. Таким образом, общая продолжительность постройки суда увеличивалась".

(Показания Паннетье от 12-I-31 г. т. 3, л. д. 265).

и дальше:

„Таким образом, я подтверждаю, что в 1928 году пятилетний план постройки коммерческих судов на заводе А. Марти действительно перерабатывался в сторону увеличения сроков постройки этих судов по причинам вышеуказанным.

Все эти изменения производились с ведома и согласия Начальника Иващенко.

(Показания Паннетье от 12-I 31 г. т. 3, л. д. 265).

Обвиняемый Зайцев о своей вредительской деятельности показывает:

„Вступив, таким образом, на этот гадкий путь и получив наставления от Барра, как и каким образом должно вредить, о чем я сообщу в дальнейшем, я попутствуемый его желанием мне успеха, вступаю на позорный путь.

Система вредительства Барра состояла в следующем, согласно следующей разбивки:

1. Вредительство в Технической Конторе,
2. Вредительство в цеху,
3. Вредительство при испытании материалов"

(Показания Зайцева от 11-II-31 г. т. 10, л. д. 40).

Обвиняемый Прохоров А. Н., бывший технический директор Севастопольского морского завода, о заданиях Кокса по вредительству на Севморзаводе, показывает:

„При моем от'езде в Севастополь в декабре 1927 года, А. И. Гельер вспомнил наш вышеприведенный разговор и сообщил, что в роли технического директора завода у меня больше возможностей влиять на задержку производства, путем не введения рационализации и путем бесплановости работ, в чем мне в Севастополе будет большая помощь от Никонора Дмитриевича Звягина—инженера Севморзавода, который уже проводит вредительскую работу, о чем ему говорил и сам Звягин и Кокс, с которым Звягин очень дружен".

(Показания Прохорова от 2-II-31 г. т. 2, л. д. 178).

и потом:

„Спрошенный же мною, как могу я вредить по своей должности инженера Правления по сдаче коммерческих судов А. И. Гельер ответил, что мне надлежит много шуметь,

Там само. Арк. 66.

напоминая о таких заказах на стороне, которые заведомо не могут задержать готовности судов и забывать о таких заказах, которые влияют на срок готовности. Например, отнюдь не напоминать и не торопить заказом мебели и электрооборудования для Крымско-Азовских судов".

(Показания Прохорова от 2-II-31 г. т. 2, л. д. 178).

и дальше:

„Вскоре после прибытия в Севастополь, я имел возможность побеседовать со Звягиным по сути дела.

Толчком явились газетные известия о Шахтинском деле, что дало нам возможность взаимно открыться, хотя каждый о каждом уже знал через англичан Гельера и Кокса.

Мы сговорились со Звягиным, что я для внешности иногда буду требовать и планы и сметы и реформы в аппарате по его работе, но что все эти попытки должны разбиваться о недостаток людей"

(Показания Прохорова от 4-II-31 г. т. 2, л. д. 185).

Конкретизируя свою вредительскую деятельность по заданиям англичан на Севморзаводе, Прохоров говорит:

„Помимо дачи информации инженеру Коксу, моя вредительская деятельность на Севморзаводе выражалась в том, что я воздерживался от радикального внедрения в работу названного завода начала плановости и не проявлял своей инициативы в деле рационализации всех сторон хозяйственной и производственной жизни завода, а также и организации управленческого заводского аппарата".

Обвиняемый Фехтель Э. Э., подтверждая вредительские директивы, полученные Прохоровым А. Н. от Кокса, в этой части дополняет:

„О вредительских заданиях, выполняемых Прохоровым, Кокс мне сказал следующее:

Основной задачей поставленной Коксом перед Прохоровым была задержка рационализации Севморзавода и задержка пополнения завода инструментом и прочим техническим оборудованием, в котором завод сильно нуждался. Далее, составление нереальных планов работ по новому судостроению и по судоремонту, что должно было приводить к задержкам этих работ, вследствие прорывов на отдельных участках. Далее, принятия на завод возможно большего количества посторонних заказов, не имеющих отношения к судостроению, которые должны были засорить, главным образом, работу механического цеха, и создавать прямой работе, связанной с судостроением и судоремонтом—затруднения.

Кроме того, Прохоров должен был препятствовать или не принимать мер к пополнению Севморзавода техническим персоналом, в котором ощущается на Морзаводе особенно сильный недостаток.

Со слов Кокса Прохоров выполнял все эти задания в контакте с его ближайшим помощником, инженером Звя-

Там само. Арк. 67.

гиным, который тоже являлся сотрудником Кокса по вредительской и информационной работе".

(Показания Фехтеля от 23-XII-30 г. том 1, л. д. 296)

и дальше:

„Вспомнил еще одно поручение Кокса, переданное мною Прохорову:

Сговориться с Военным Портом в том смысле, что Порт свои заявки заводу на ремонт давал в преуменьшенном виде с тем, чтобы в процессе выполненяя работ пришлось увеличивать их об'ем, помимо естественного увеличения об'ема всяких ремонтных работ во время их выполнения, для того, чтобы создавать затруднения с рабочей силой и оттягивать ее от других таких работ".

(Показания Фехтеля от 7-II-31 г. том 1, л. д. 508).

О проведенных вербовках в Ленинградском Судостроительном Тресте в целях вредительства по заданию англичан, обвиняемый Прохотов говорит:

„В одном из последних моих показаний я сообщил, что Гельер признавая, что по своей прямой должности я совершенно ограничен во вредительской деятельности, подсказал мне, что для меня открыт широкий путь вербовки участников в этом, необходимом для борьбы с Советской Властью, предприятии--вредительстве.

При чем ценность таких участников, конечно, значительно повысится, если они к тому же будут способны давать и ценные информации.

При этом Гельер сказал, что у него уже есть на обоих главных заводах (Балтийский завод и Северная Верфь) надежные связи, но люди уж очень осторожны.

Я возразил, что это конечно только хорошо, так как меньше риска провалить дело, при чем я высказал свое мнение, что в деле вредительства я не вижу иных надежных действий, кроме задержки рационализации, искажения или даже отсутствия перспективных планов, а в смысле использования капитальных вложений, стараться средства расходовать в первую очередь на то что эффектно, хотя по сроку и терпит, а не на то, что насущно необходимо.

Гельер согласился, что это удовлетворительный путь вредительства, так как направлен к той же основной цели— задержать развитие производственных сил страны.

Будучи в хороших отношениях со своим помощником С. С. Борисовым, а после разговора с Гельером, зная антисоветское настроение Борисова, с осторожностью завел с ним разговор о возможности сильно навредить Правительству задержкой рационализации и искажением планов и вообще бесплановостью.

На это Борисов мне ответил, что он это давно понял и к таким благоглупостям, как перспективные планы, относится весьма сдержано по одному тому, что трудно наметить точно.

Там само. Арк. 68.

На это я сказал ему, что если трудно наметить точно, то тем лучше включить сознательно неточности и искажения и их заметить очень трудно. Он согласился. Тогда я поставил ему вопрос—не может ли он развить эти мысли перед плановыми работниками завода. Борисов согласился. Я же со своей стороны рассказал те же мысли плановому работнику Правления Треста, корабельному инженеру Леонтию Георгиевичу Воронину, который высказался в том смысле, что если технические показатели позволят это сделать, то все от него зависящее он сделает при предстоящей проработке промплана.

Эти разговоры относятся примерно к февралю—марту 1927 года.

Между тем Борисов вскорости сообщил мне, что на заводах дело идет на лад, что планы не только не будут точны, но еще и не будут готовы в срок, т. е, опоздают, что, разумеется, задержит сводный план Судотреста.

На деле, помнится, это так и было; промпланы прибыли с опозданием, перерабатывались на спех и попали в центр с опозданием"

(Показания Прохорова А. Н. от 4-II-31 г. том 2, л.д. 184).

Из показаний обвиняемого Фехтеля Э. Э. видно, что вредительская работа организации проводилась также по наблюдению Совторгфлота в Ленинграде:

„В беседе с Коксом, точно время не помню, примерно летом 1929 года, он мне сообщил, что через Гельбера проводил вредительские задания по наблюдению Совторгфлота в Ленинграде.

Для этой работы был Гельбером завербован инженер Зиновьев Ф. Л, который в свою очередь завербовал еще двух сотрудников Ленинградского наблюдения, фамилии которых мне Кокс не назвал.

Задания и плату получал Зиновьев через Гельбера с которым был непосредственно связан.

Я Зиновьева последний раз видел во время отпуска в 1927 году в октябре, на пароходе „Ленин", на котором совершал поездку по Кавказскому Побережью. Других разговоров о Зиновьеве с Коксом не имел и подробностей о его работе не знаю".

(Показания Фехтеля Э. Э. от 27-XII-30 г. том 1, л. д 319).

Вредительство в проектировании строющихся на Судостроительных заводах СССР—коммерческих нефтеналивных судов выразилось в выборе трех типов нефтевозов: в 10.000 тонн, 7 500 тонн и 3.000 тонн, что повлекло за собой целый ряд ошибок, умышленных задержек и перебоев в работе.

Крсме этого, при наличии 10.000 тонных нефтевозов, постройка 7.500 тонн являлась экономически невыгодной, а постройка 3.000 тонн, при наличии 2.100 тонных нефтевозов Совторгфлота—абсурдной.

Там само. Арк.69.

Вот что по этому вопросу показывает обвиняемый Фехтель:

„Далее он (Кокс) настаивал на том, чтобы я прекратил начатую мною кампанию по ограничению типов вспомогательных механизмов при переходе на парофинированные суда, а вообще предлагал не настаивать на парофикации.

Далее он предложил способствовать дальнейшей постройке 7.500 тонных нефтевозов, судов экономически невыгодных по сравнению с 10.000 тонными, что я покажу в прилагаемом расчете".

(Показания Фехтеля от 3-XII-30 г. том 1, л. д. 202).

и дальше:

"Вредительский момент в заданных типах заключается в следующем:

Время определения типов судов совпало с началом организации судостроения на заводах СССР вообще. Совершенно ясно, что чем больше типов одновременно расходятся в разработке и постройке, при ограниченности числа опытных специалистов, тем больше имеется возможности ошибок, задержек и перебоев в работе.

...Из изложенного видно, что введением этого типа в программу достигнут следующий вредительский эффект:

1. Конструкторский персонал отвлечен разработкой этого проекта от разработки другого, нужного для программы проекта,—примерно на год.

2. Четыре уже построенные единицы этого типа поступают примерно на год позже в эксплоатацию, чем поступили бы 10.000 тонные суда, которые строились бы по имеющемуся проекту, имеющимся шаблонам и моделям.

3. Цена судов будет относительно выше, чем цена 10.000 тонных.

4. Эксплоатация четырех судов будет иметь более высокую себестоимость.

5. Груза будет перевезено меньше.

(Показания Фехтеля от 3-XII-30 г. том 1, л. д. 205).

и далее:

„В цифровых выражениях для четырех судов выразится их экономическая невыгодность против 10.000 тонных в недовозе 1.500.000 тонн груза за 25 лет службы, для перевозки которого придется тратить валюту—около одного миллиона фунтов, и в убытке на себестоимости фрахта, перевезенного на этих судах груза в сумме около—4.500.000 руб.

Другими словами, не вводя 7.500 тонного типа, можно было бы за счет убытков иметь еще 3-4 лишних 10 000 тонных судов сверх четырех, заменяющих четыре судна по 7.500 тонн.

При этом не учтены убытки в денежном выражении, вызванные более поздним выступлением ряда судов в эксплоатацию, сложением проектной работы и работы завода и относительно более высокой стоимости этих судов".

(Показания Фехтеля от 3-XII-30 г. том 1, л. д. 205, 206).

Там само. Арк. 70.

и потом:

Постройкой этих судов отвлечен значительный капитал от рационального использования для создания наливного флота. Это и есть та цель, которую теперь Кокс преследовал, предлагая влиять на продолжение постройки дальнейших судов указанного типа.

Вообще все предложения Кокса вредительского характера преследовали эту цель, стремясь ее достигнуть путем задержки постройки судов, путем создания конструкции отдельных частей оборудования судов слабых мест, которые должны были привести к выводу судов из эксплоатации и подвергать их риску серьезных аварий.

Последствием нерационального использования вкладываемых в наливное судостроение капиталов, должно было, кроме того, явиться уменьшение экспорта нефтепродуктов и уменьшение выгодности этого экспорта в отношении притока валюты в СССР, отвлекая значительную часть этой валюты на фрахтование иностранного тоннажа".

(Показания Фехтеля Э. Э. от 3-XII-30 г. т. 1, л. д. 205,206).

О своем участии в этом вредительском акте обвиняемый Фехтель Э. Э. показывает:

„В установлении типов наливных судов в свое время я участия не принимал, но все таки не чувствую себя свободным от вины в том отношении, что в то время, когда у меня появлялись первые сомнения о целесообразности постройки 7500 тонных судов, я не проделал точного анализа и на основании этого анализа не потребовал прекращения дальнейшей постройки этих судов, ограничиваясь первыми двумя".

(Показания Фехтеля Э. Э. от 3-XII-30 г. т. 1, л. д. 206).

В целях затягивания процесса стройки судов, Соколовым, также как и другими, создавался ряд задержек, вносивших путаницу в дело проектирования.

Обвиняемый Фехтель Э. Э. говорит:

„Основные моменты, послужившие впоследствии причиной бесконечных споров и обсуждений и вызвавших затяжку в проектировании судна, заключались в составленных Соколовым основных заданиях для проектирования судна.

Эти задания были отчасти составлены без определенной ясности, недопускающих различных толкований, отчасти неполные, что привело к ряду дополнительных требований и в связи с этим переделка проекта.

и дальше:

...„Бракуя какую нибудь часть проэкта или деталь, он не пред'являл заводу определенного требования, подлежащего выполнению, для того, что бы впоследствии утверждение этой части проэкта было обеспечено, а указывал только, что так он это не утверждает, что завод проэктирует, а не он, и что дело завода проэктировать так, чтобы он мог утвердить проэкт. Наибольшее что он давал были „советы", при чем он

Там само. Арк. 71.

предупреждал, что выполнение этих советов заводом его, Соколова, еще не обязывает к утверждению впоследствии проэктного чертежа, о котором шла речь

В результате обсуждение и утверждение проэкта, потребовало больше времени, чем сама разработка проэкта, пришлось привлечь технический совет Регистра, в качестве арбитра для разрешения всех спорных пунктов, созданных Соколовым.

Неправильная постановка задания о скорости судна и мощности машин, создала такое положение, при котором можно было спорить бесконечно, не придя ни к каким определенным результатам.

Для заказчика в эксплоатационном отношении имеет значение получить определенную скорость судна и расходовать для получения этой скорости не более определенного количества топлива.

Задавая такое задание, заказчик не имеет никакого основания пред'являть заводу требования в отношении мощности машин и форм (обводов) судна.

В постановке же Соколова разрешение этого вопроса втечении более полугода лишило завод возможности закончить разработку основной части проэкта и выдать заказ на судостроитееьный материал...

(Показания Фехтеля Э. Э. от 17-XI-30 г. том 1, л. д. 143).

Обвиняемый Паннетье К. А. дает нижеследующие показания едительстве процесса проэктирования:

„Кроме действительной задержки по этим чертежам, был ряд вопросов технического характера, которые разрешались Правлением Нефтесиндиката, т. е. Соколовым.

Разрешение таких вопросов происходило весьма медленно, так например: 5, 6 и 8 месяцев. Естественно, это вносило в работу большую дезорганизацию и задерживало постройку судна.

Каждый при зд Соколова на завод, вызывал всегда большие недоразумения, разногласия, а также большую и продолжительную работу в Техническом Бюро по переделкам конструкции чертежей Эта работа принимала большое количество конструкторов, которые, оставляя разработку дальнейших чертежей, занимались исключительно переделками,—это задерживало выпуск новых чертежей.

С одной стороны Соколов неоднократно в устной и письменной форме сообщал заводу, что выпуск рабочих чертежей в цеха идет весьма медленно, с другой стороны, когда завод говорил ему, что выпуск задерживается из-за больших переделок, которые он требует, он отвечал, что это не его дело, завод должен отвечать за твою работу.

Так происходило во все время разработки чертежей и судно, можно сказать, задерживалось примерно на 9—10 месяцев.

Там само. Арк. 72.

В дальнейшем все задержки и препятствия делались Соколовым, или главным образом, по линии цехов строющих судно".

(Показания Паннетье от 12-XI-30 г. том 3, л. д. 143).

и дальше:

„В первой же беседе с ним (Соколовым), я получил от него установку пред'являть заводу чрезмерно жесткие требования технические, как в разработке рабочих чертежей, так и к работам при постройке судов.

В дальнейшей беседе с ним я понял, что этим самым он хочет подействовать на темпы постройки нефтеналивных судов, и доказав несостоятельность и неспособность нашего завода к выполнению такового рода работ, с последующей целью передачи судов для постройки заграницу.

Поняв установку Соколова, я проводил таковую в жизнь сам лично и через моего помощника Днепровского и присланного Соколовым мастера Горбунова, который считался его доверенным лицом, ранее работавшим вместе с ним у Нобеля в продолжении 30 лет".

(Показания Паннетье от 12-XI-30 г. том 3, л. д. 145).

и потом:

..."Эти инструкции выражались в следующем: Соколов требовал, что бы мы, особенно в первое время, пред'являли жесткие требования к заводу в отношении разработки рабочих чертежей по наливному судну и требовали бы настойчиво переделки чертежей.

Если завод в тех случаях, в которых он не соглашался итти на переделку, составлять списки таковых чертежей и давать знать ему Соколову, по приезде его на завод.

Соколов требовал все разработанные чертежи и вносил свои изменения, даже после того, когда эти чертежи были уже в цехах, как я так и Днепровский требовали всяческих изменений в чертежах, что, конечно, влияло на срок выпуска рабочих чертежей, а следовательно и на срок готовности судна. Это продолжалось в первый период постройки судна".

(Показания Паннетье от 12-XI-30 г. том 3, л. д. 143).

Обвиняемый Смирнов А. Я., говоря о своей вредительской деятельности при проэктировании т-х „Эмбанефть", показывает:

„В результате первоначальная нагрузка оказалась составленной неправильно, в преуменьшенных против действительности цифрах и была упущена возможность выборов главных размеров судна, обеспечивающих заданную грузопод'емность в 10.000 тонн нефпродуктов и 165 тонн тарного груза.

Размещение также было невполне удачным, в части отнесения топливной цистерны в корму машинного отделения, что было выполнено мною, без детального анализа рациональности, по предложению инженера Нефтесиндиката Соколова.

Там само. Арк. 73.

В свое время исправления этого дефекта, хотя и не вызвало прямых переделок исполнениых работ (так как чертежи топливной цистерны к моменту переделки расположения еще не были выпущены), но заготовка новых чертежей, естественно, вызвала задержку выпуска их".

(Показания Смирнова А. Я. от 25-XII-30 г. том 5, л. д 73).

Вредительская работа процесса проэктирования и разработки чертежей, по линии наблюдения „Русского Регистра", так рисуется обвиняемым Корчагиным:

„Согласно уже полученному (от Кокса) заданию, я начал всеми подходящими способами задерживать чертежи, строющихся судов, надлежащие утверждению.

Я начал давать, инструкторам, проэктирующим судовые конструкции, указания небрежно и иногда с осторожностью неправильно.

Отправку чертежей, подлежащих утверждению Регистра и Бюро „Веритас", я задерживал постолько посколько это можно было, без риска быть обнаруженным".

(Показания Корчагина от 20-XII-30 г. том 9, л. д 36).

Резюмируя проведенную организацией работу в проэктировании нефтеналивных судов, обвиняемый Корчагин, приводя отдельные моменты, характеризующие вредительскую деятельность говоря о том, вредительском контакте, который был осуществлен „Русским Регистром" и Наблюдением Нефтесиндиката, показывает:

„Во исполнение этих целей производилось следующее:

1. Задерживалось утверждение чертежей, но задержка производилась не в наблюдении английского Ллойда, а в наблюдении заказчика—Нефтесиндиката и в наблюдении Регистра СССР

2. Производилась весьма строгая приемка материала деталей, при чем браковка по механическим испытаниям производилась, почти исключительно, постановлением Регистра.

3. Испытания отсеков, цистерн и проч. непроницаемости на судах, производились весьма строго, при чем представители Ллойда всегда отмечали некоторую чрезмерность требований при испытании. Отмечая, что центральными органами поэтому вопросу делались еще более жесткие указания, чем применялись наблюдением Регистра".

(Показания Корчагина от 23-XII-30 г том 9, л. д. 47).

и дальше:

„Вся эта деятельность проводилась по указаниям представителя Английского Ллойда Кокса, при чем эти указания делались обычно одновременно и наблюдающими Регистра и наблюдением Нефтесиндиката.

Таким образом, проведение работы по 8 выше перечисленным пунктам и наблюдениям Регистра и наблюдением Нефтесиндиката производилось согласованно, при чем большая активность работы по проведению этих 8 пунктов проявлял тот, кого это больше касалось формально".

(Показания Корчагина от 23-XII-30 г. том 9, л. д. 48)

Там само. Арк. 74.

Обвиняемый Днепровский о своей вредительской деятельности при разработке чертежей, показал:

„В этой беседе, Фехтель мне сказал, что его и моя роль и остальных работников Конторы по наблюдению Нефтесиндиката, а также Регистра будет заключаться в ухудшении качества и затяжке работ по судостроению, путем дачи неправильных консультаций в области практического характера и разработки чертежей.

Задания Фехтеля я принял к руководству и выполнению на практике.

При проведении вредительского акта, в каждом отдельном случае, я получал инструкции и указания от Фехтеля".

(Показания Днепровского от 18-XII-30 г. том 8, л. д. 126).

О продолжении своей вредительской деятельности, по заданиям Кокса, по проектированию, уже после от'езда последнего в Англию, а равно в целях отстаиваня и сохранения английского Ллойда в СССР и сдачи заказов на постройку судов в Англию обвиняемый Фехтель показывает:

„Я оказывал некоторое влияние на решение Нефтесиндиката строить и второе 15.000 тонное судно на клас Ллойда, не считая лично это, необходимым (это было после от'езда Кокса, до от'езда Гельера). Цель—дальнейшее пребывание Ллойда в СССР.

Я поддерживал е Нефгесиндикате мысль о целесообразности заказа нескольких судов в Англии для покрытия в первое время дефицита наливного тоннажа, хотя особых причин для заказа именно в Англии не было".

(Показания Фехтеля от 27-II-31 г. том 1, л. д. 440' 441).

О вредительстве в конструкции обвиняемый Зайцев показывает:

„Вредительство при конструктивных разработках велось примерно следующим образом, говоря вообще:

1. Утяжеление судна, т. е. увеличение материала и его механизмов и систем.

2. Создание сложных конструкций, по выполнению.

3. Создание сложных и путанных конструкций, при практическом обслуживании их.

4. Создание искуственно кризисов материалов, т. е. не соглашаясь на их замену другими, хотя бы одинаковой прочности".

(Показания Зайцева от 11-II-31 г. том 10, л. д. 41).

и дальше:

Создание сложных конструкций можно осознать при рассмосрении трубопроводов, особенно „Эмбанефти".

Трубопроводы этого судна настолько сложны и так обильно снабжены клапанами, клинкетами и вентилями, что вредительство бросается в глаза само собой жизнь показывала правильность высказанного: часть трубопроводов отключена от остальных их частей и не используется совершенно в эксплоатации, создавая лишь излишний груз, от которого навряд-ли придется судну освободится".

(Показания Зайцева от 11-II-31 г. том 10, л. д. 41).

Там само. Арк. 75.

и потом:

„Создание сложных конструкций в машиностроении дало нам такие насосы, как главные нефтеперекачающие судна „Эмбанефть“ и последующих однотипных судов. Сложность конструкции привела здесь к созданию сложных отливок, приведших к грандиозным размерам всех частей и и утяжелению веса самого механизма и к увеличению, кая я полагаю, стоимости его изготовления и к меньшему удобству работ, обслуживающего персонала.

Разрешение постановки самих по себе простых управлений винтом, как „Девис“, привело к необходимости создания сложных передач и механизмов для того, чтобы его электрофицировать, в последнее время на судах уже осуществляются секторные приборы с простой передачей к электромеханизмам.

Не лишнее здесь будет отметить тяжелую и плохо работающую конструкцию брашпиля судна „Эмбанефть“, с неправильно сделанной звездочкой и неподходящдй конструкцией конусного включения. Это было так ясно, что для следующих стоов брашпиль был просмотрен и внесены изменения.

При постановке газового котла на судне „Эмбанефть“ было ясно с самого начала, что некуда будет расходовать пар. Котел к удовольствию Ллойда, был поставлен без переключений и дал себя знать при первом же рейсе, так как не было спасения от пара, который вследствие бурного парообразования улетал в атмосферу, унося с собою высокую стоимость пресной воды

Далее отбрасывая в сторону эту стоимость мы могли привести суоно к риску остаться в открытом океане совсем без пресной воды, так как запасы ее на судне органичены. Вообще же говоря, даже при переделке водвода газа к котлу нерентабельность установки очевидна.

Моей работой в этом направлении м-р Барр остался доволен и особых неудовольствий на мою работу при контролировании ее не выражал.

(Показания Зайцева от 11-II-31 г, том 10, л. д. 41).

Обвиняемый Фехтель Э. Э. о вредительстве Соколова, в вопросе его заданий — смены клепок, что затянуло выпуск судна т-п „Эмбанефть“ и удорожание его, показывает:

„В отношении количества зеклепок, подлежащих смене в тех участках парохода „Эмбанефть“ которые были форсированным темпом заклепаны, для осуществления спуска теплохода на воду к Октябрьским торжествам 1927 года:

Насколько мне помнится эта цифра выражалась в десятках тысяч, а была впоследствии мною и Регистром, в лице инженера Корчагина, понижена до 1500 штук.

Доказательством того, что необходимости к смене всех намеченных Соколовым заклепов не было, служит то обстоятельство, что при аварии парохода „Эмбанефть в ноябре 1929 года заклепки на этих участках остались прочными, не показывая течи, несмотря на сильнейший толчок судна с пол-

Там само. Арк. 76.

ного хода, в полном грузе о подводные камни. Пострадали только непосредственно пораженные заклепки и находящиеся в ближайшем соседстве к месту аварии".

(Показания Фехтеля от 17-XI-30 г., т. 1, л. д. 140-141).

Говоря о своей вредительской деятельности, по заданиям Кокса, по постройке теплохода „Эмбанефть" обвиняемый Фехтель говорит:

„Я согласовывал свои действия с действиями Днепровского, при выполнении заданий Кокса о приемке вспомогательных двигателей для теплохода „Эмбанефть".

Это было весной 1929 года, когда производили цеховые испытания этих двигателей.

Я дал Днепровскому директиву воздерживаться на этих испытаниях от дачи таких заключений, которые могли бы окончательно препятствовать приемке этих двигателей, сказав ему, что он формально вполне прав так поступать, так как эти цеховые испытания являются заводскими—несдаточными, где мы только присутствуем для сведения".

(Показаниь Фехтеля от 22-XII-30 г., т. 1, л. д. 291-292).

О вредительской деятельности в процессе постройки теплохода „Эмбанефть", бывшего капитана этого судна, Жоржолиани, обвиняемый Фехтель показывает:

„О том, что Жоржолиани так же завербован Коксом и имеет задачу пред'являть разные добавочные требования по капитанской части, я сообщил Днепровскому, в последний период постройки „Эмбанефть", примерно в маеиюне 1929 года".

(Показания Фехтеля от 22-XII-30 г., т. 1, л. д. 291, 292).

По этому вопросу обвиняемый Днепровский говорит:

„Капитан В. М. Жоржолиани входил в число активных лиц, проводящих вредительские действия и выполняющих шпионские задания Кокса, насколько мне стало известно, с зимы 1928-29 г.

О такой роли Жоржолиани мне стало известно, примерно, в начале декабря 1928 года первоначально от гр. Фехтеля на дому, затем и самого Жоржолиани; последнее в том же месяце, но на заводе в период службы, когда обсуждались между мной, им и Фехтелем ряд основных положений по выполнению вредительских заданий Кокса, касающихся вопроса оборудования новых нефтеналивных судов, предложенных капитаном.

Вопрос сводился к наметке ряда деталей оборудования судов, затяжка в приемке которых, и требования переделок, могли бы вызвать соответственно задержку в выпуске танкеров.

Насколько мне помнится, вопрос касался также и ряда дополнительных необоснованных требований, в отношении шлюпочного и пр. снабжения, сигнализации и телефонии.

Кроме того были затронуты вопросы, подлежащие к разрешению на ближайший отрезок времени части внутреннего

Там само. Арк. 77.

оборудованию кают, особой тщательности отделок их и проч.

(Показания Днепровского от 24-V-31 г., т. 8, л. д. 176-177).

и далее:

„В дальнейшем, этой намеченной Коксом и оформленной Фехтелем, линиа поведения гр. Жоржолиани держался до последнего момента его совместной с нами службы в качестве капитана по наблюдению за судами вообще и капитана теплохода „Эмбанефть“ в частности.

Отдельные детали и наметки в своей работе капитан обсуждал с Коксом вполне самостоятельно, доводя до сведения об этом Фехтеля или меня в отсутствии последнего.

То же самое касается и роли Жоржолиани, как наблюдающего капитана, по рассмотрению чертежей, касающихся оборудования судна выполняемых техническими конторами завода“.

(Показания Днепровского от 24-V-31 г., т. 8, л. д. 176-177).

Обвиняемый Фехтель, говоря о вредительских заданиях, полученных им от Кокса по наблюдению за постройкой теплохода „Эмбанефть“, показывает:

„Вредительские задания, даваемые мне Коксом, в отношении парохода „Эмбанефть“ и других, строющихся под моим наблюдением судов, сводились все к затягиванию срока постройки судов.

Он предлагал настаивать на возможно строгом проведении всех испытаний и приемок не только основных но главным образом, и второстепенных частей оборудования судов.

Далее он предлагал не соглашаться с исправлением обнаруженных во время приемки отдельных деталей, дефектов и настаивать непреаенно замене новыми, даже в тех случаях, когда с технической стороны такие исправления были бы возможны и никаких отрицательных последствий для данного механизма от них не последовало бы, так как все эти случаи относились, главным образом, к браку литья, одному из самых узких мест завода „А. Марти“, проведение этих заданий должно было привести к значительной оттяжке сроков готовности судов через задержку, незначительных по весу и стоимости, по сравнению со всем судном в целом, предметов“.

(Показания Фехтеля от 12-XI-30 г., том 1, л. д. 100-101).

Обвиняемый Днепровский дает следующий перечень вредительских актов, совершенных организацией по теплоходу „Союз Горнорабочих“:

„Показываю, в части вредительств, совершенных по теплоходу „Союз Горнорабочих“ следующее:

1. Неплановое хаотическое поступление судостроительного материала с металлургических заводов Донбасса крайне тормозило и расстраивало план постройки судна. С заводов зачастую прибывал материал (листы и угольники) второй и последующих очередей, тогда как необходимые ассортименты отсутствовали и даже не прокатывались.

Там само. Арк.78.

Причины вредительского характера со стороны, как работников завода А. Марти, так и металлургических заводов Донбасса. В то время как работники судостроительной конторы и Правления завода не торопились с передачей заявок к заказу, работники металлургических заводов не торопились с их исполнением. Таким путем выполнялось согласованно, задание Кокса в части поставки металла для постройки, данное им при об'езде заводов. Вредительство совершено при участии в общей линии приемщиков Регистра и наблюдающего за исполнением заказов и приемщика на заводах Запорожченко И. Е.

2. Задержка в клепке корпуса и повышение себестоимости его, вследствие присылки с заводов Донбасса бракованных заклепок с трещинами и расслоениями. Приходилось заклепки браковать до клепки и после нее.

Причина вредительского характера со стороны работников металлургических заводов и приемщиков Регистра. Вредительство выполнено в соответствии с линией, намеченной Коксом.

3. Неразрешенная Регистром в период постройки сварка деталей корпуса, как метод исправления ошибок при обработке и заготовке деталей судового корпуса, в особенности при неправильной рассвердловке дыр, вследствие ошибок разметки, проколки заклепочных дыр, в то время, когда этот метод приобрел заграницей права гражданства.

Причина вредительского характера со стороны Центрального Правления Регистра и его работников здесь, выполнено заводом в соответствии с линией намеченной Коксом.

4. Требование особой тщательности при сборке корпуса, без прокладок и стопоров, особенно в тесных местах, как-то: в коффердамах и др. удорожало работу, так приходилось местами переделывать чтобы достичь хорошего качества работы. Та же особая тщательность по стыкам, накладкам в отношении степени прикладки их была излишняя.

Мера вредительского характера, выполненная (Нефтесиндикатом и Регистром) и заводом в соответствии с линией, намеченной Коксом.

5. Значительная браковка заклепок с трещинами и сомнительных по обшивке корпуса и по переборкам.

Мера вредительского характера со стороны нашей, Нефтесиндиката и Регистра и завода, в соответствии с указаниями Правления и Кокса.

6. Малоудовлетворительная работа в носу в отношении сборки шпангоутов, насколько мне помнится, привела к плохой клепке обшивки в этом районе.

Выполнено в соответствии с линией Кокса работниками завода и является вредительством".

Там само. Арк. 79.

К крупным вредительским актам, совершенным Коксом, на теплоходе „Союз Металлистов СССР“, обвиняемый Зайцев относит:

„По указанию Кокса, совместно с ним, мною разрешена заварка кронштейна, в котором, в месте присоединения выступающей лавы для правого гребного вала, к основной плите кронштейна, обнаружена была большая усадочная раковина, во время испытаний наливом ахтерпика. Раковина была вырублена и заварена. Последствия—надежность деталей зависит от добросовестно произведенной сварки, степень доброкачественности которой определить затруднительно, а потому при возможности недоброкачественной заварки излом кронштейна выведет из строя судно не менее как на 2 месяца, а стоимость отливки с постановок и со съемкой поломанного кронштейна выразится не менее, как 18000-24000 руб.“.

(Показания Зайцева от 14-II-31 г. т. 10, л. д. 61).

О способе проведения самим Коксом, намеченных им вредительских мероприятий, обвиняемый Фехтель Э. Э., говорит:

„Способ проведения в жизнь самим Коксом намеченных им вредительских мероприятий, освещается весьма ярко известными мне двумя следующими случаями:

1) Несколько дней до спуска корпуса парохода „Союз металлистов СССР“, в конце декабря 1929 года при гидравлическом испытании ахтерпика обнаружилась течь через тело фланца правого кронштейна гребного вала в том месте, где фланец, крепящий кронштейн к корпусу судна, переходит в тело кронштейна. Дефектное место было прорублено и оказалось на лицо большая сквозная раковина в литье. Прорубку не удалось довести до конца порочного места, так как этому мешал покрывающий в этом месте корпус кронштейна лист. Порок следовательно не был исследован в полном об'еме, позволяющем судить о возможности исправления путем заварки старого кронштейна или необхолимость заменить его новым.

Для того, чтобы не задерживать судна на стапеле на всю зиму в случае появления сильных морозов, которые можно было ожидать со дня на день, я договорился с заводом в лице инженера Орлова о следующем: раковину кронштейна сейчас временно заварить, чтобы не задержать спуска судна, а полное последствие порока произвести при постановке судна в док для окраски и в зависимости от результатов исследования, решить способ окончательного исправления порока или замены кронштейна.

Новый кронштейн во избежание задержек заказать сейчас же, так как он не пропадет в том случае, если старый окажется годным и пойдет в дело на одно из следующих, идентичных судов.

Временная заварка была произведена и совершенно неожиданно для меня принята окончательно Английским Ллойдом и Регистром. Осмотр порока был произведен инженером

80

Там само. Арк. 80.

Барр от Ллойда, инженером Зайцевым от Регистра. Осмотрел ли сам Кокс кронштейн на месте, я не знаю, но Кокс уговаривал меня в последствии не протестовать против совершившейся приемки, как я это сделал немедленно после того, как мне стало известно об этом факте".

(Показания Фехтеля от 15-XI-30 г. т. 1, л. д. 132).

О последствиях вредительства по т. х. „Эмбанефть" и понесенных убытках, явившихся как следствие уменьшения тоннажа теплохода „Эмбанефть", обвиняемый Паннетье показал:

„Стоимость договорная определяющая 2 миллиона руб., предварительная и увеличенная впоследствии до 5 с половиной миллионов рублей, дошла до 6 миллионов 100 тысяч рублей (приблизительно).

Таким образом разница против договорной стоимости и фактической определяется в 4 100.000 рублей.

Если принять во внимание, что вследствии задержки выпуска судна по совокупности вышеназванных причин, мы вынуждены были, при неиспользовании данного тоннажа, пользоваться иностранным тоннажем,—понесли убытки:

При стоимости фрахта при перевозке данным тоннажем за одну тонну—16 миллионов.

При грузопод'емности в 10.000 тонн, 7 рейсах заграничного плавания. общая стоимость определяется примерно в 8.000 за рейс, а значит за год эксплоатации судна 56.000 английских фунтов стерлингов.

Таким образом, Правительство вынуждено было уплатить за пользование иностранным тоннажем 56.000 фунтов или 560.000 руб. золотом.

При своевременном спуске судна и эксплоатации его, Правительство получило бы прибыли за два года пользования своим тоннажем—28 000 фунтов стерлингов или 280.000 руб. золотом.

За экспортируемый заграницу нефтепродукт, за каждый рейс судна данной грузопод'емности мы получали, как я грубо предполагаю, за тонну от 150 до 200 рублей, т. е. при грузопод'емности в 10 000 тонн—2 000.000 руб. ориентировочно, а при годовой эксплоатации 14.000.000 рублей, а значит за два года возможного пользования неготового корабля было вывезено нефтепродукта на 28 миллионов руб. Таким образом, вредительская тактика Соколова привела к вышеназванным результатам, т. е. потере времени и указанной прибыли".

(Показания Паннетье от 12-XI-30 г. том 3, л. д. 145, 146).

Об отдельных вредительских актах по строющимся на Ник. Гос. Заводах коммерческим, нефтеналивным судам, показал обвиняемый Зайцев (теплоход „Эмбанефть"):

„1. Главные размеры судна и его конструкция даны были СТК в лице инженера Смирнова.

Коксом были сильно изменены в сторону увеличения размеры крепости набора, на что и без того сильно урезанное в размерах судно было не подготовлено.

Там само. Арк. 81.

Из-за боязни посадки судна носом в первом танке были сделаны занавески для неполного заполнения танка.

Вся эта перегрузка имела своим последствием недогрузку судна, выражавшуюся в размере 500 тонн, что приносит очень большие эксплоатационные убытки.

2. Трубопровод машинного отделения — сконструирован Одарюком, утвержден Коксом и кем-то из нас, из Регистра. Трубопровод настолько сложен и запутан, что при первой же пробе не смогли управлять им, а в дальнейшем в эксплоатации, как говорят, часть трубопроводов была отсоединена при помощи застопаривания клапанов, чтобы обслуживающий персонал по ошибке не взялся бы ими управлять.

3. Брашпиль: Мною утверждены детальные его чертежи, в частности звездочка, спроэктированная по „Нью-Лондон" и коническое включение. В собранном виде по изготовлении брашпиля, таковой Барром и мною допущен к постановке на судно.

При работе оказалось, что цепь проскакивает и что работа с включением и выключением звездочки затруднительна. Звездочка была вновь обработана, но для работы на коническом включении все же пришлось прибегать к кувалде. В последних судах от этой системы отказались и перешли к кулачной системе включения.

Вывод: после исправления звездочки не уничтожены — неудобства для работы обслуживающего персонала.

4. Машинная установка с газовым котлом, утверждена, кажется Коксом и кем то из нас, из Регистра.

Газовый котел не имел обхода, для выхода газов от двигателя, минуя котел. При первом же рейсе сказалось это отсутствие обхода для газов, газы все время шли через котел и вызывали такое бурное парообразование, что пар не находя себе применения на судне вырывался и травился через предохранительный клапан в атмосферу, теряя запасы дорогой в море пресной воды приблизительно около 20 тонн в сутки, что при цене ведра в 10 коп. дало бы убытку около 150 руб в сутки, не говоря уже о невозможности пополнить этот расход в открытом море судовыми средствами (опреснителями).

5. Нефтесиндикатом заказаны были заводу „А. Марти" двигатели „Нью-Лондон". Первый двигатель испытывался в мастерской на недостаточно поверенном динамометре. Однако постановка его на судно была допущена мною, инж. Фехтель и согласована с Барром.

Двигатели эти как оказалось впоследствии не могли работать параллельно надлежащим, для совместной работы, динамообразом. Убытки при замене, что предполагалось делать, их другими, значительны. Оценить их не могу.

6. Неправильная система установки трубопроводов конденсатора подогревания нефтяных цистерн без применения контрольных смотровых цистерн, допущена инженером Корчагиным, согласована с Коксом.

Там само. Арк. 82.

писана работа „особенности парового хозяйства наливных судов". (Одобрена Регистром).

Результат—на судне пришлось сделать изменения, без гарантий однако, что слегка загрязненная жирами вода не попадет в котел.

7. Водяной насос в помповом помещении утвержден инж Корчагиным, согласован с Коксом, служащий для перекачки смазачного масла червячного колеса главного насоса из нижнего маслосборника в верхний.

Недостаток при бензине в холодное время этим насосом работать нельзя, так как вода может замерзнуть. Кроме того, для работы им необходимо иметь в действии одну из пожарных помп большой мощности по сравнению с этим насосом".

(Показания Зайцева от 14-II-31 г. том 10, л. д. 61-62).

Следствием установлена вредительская линия по наблюдению и приемке судов „Нефтесиндикат СССР" и „Совнефть", строющихся во Франции, на заводах „Шантье-Наваль". Об этом Фехтель показывает:

„Договорные условия в отношении стоимости судов и условия расчета с заводом, должны быть признаны выгодными для Нефтесиндиката.

Стоимость была обусловлена вполне нормальная, скорее даже несколько ниже нормальной, а условия платежа предусматривали окончательный расчет с заводом, насколько мне помнится, примерно через два года после вступления судна в эксплоатацию.

Постройка должна была в значительной мере опередить платежи.

На деле же завод мог опоздать со сдачей первого судна примерно на 18-20 м-цев, а второго—на 25-26 м-цев, совершенно безнаказанно, не компенсируя значительные убытки Нефтесиндиката, вызванные этим опозданием. Платежи же он получил в обусловленные договором сроки.

Таким образом, фактически постройка не опережала платежей, а исполнялась примерно наравне с платежами сводя выгодные по этой части условия договора к нулю.

Считая грубо потери Нефтесиндиката на фрахте, вследствие опоздания срока сдачи судов и потери процентов на капитал, получая примерно такую сумму в валюте, на которую можно было бы построить еще третье такое же судно".

(Показания Фехтеля от 18-XI-30 г. том 1, л. д. 153).

О качестве построенных на французских заводах „Шантье-Наваль" нефтеналивных судов обвиняемый Фехтель Э. Э. говорит:

„Для второго судна дизеля были построены на другом заводе, на каком именно мне неизвестно и они оказались неудовлетворительными, с самого начала стали выходить из строя и требовать ремонта и переделки некоторых деталей,

Та само. Арк. 83.

Внутренняя отделка судна и оборудование жилых помещений выполнено явно недоброкачественно, как в отношении работы, так и в отношении материалов.

Из вспомагательных механизмов машинного отделения оказались вполне удовлетворительными только два вспомагательных дизеля Зульцера, работающие на вспомогательные компрессора и на главные зачистные грузовые насосы. Все остальные вспомогательные механизмы были сданы заводом с теми или иными дефектами, незаконченными, неотрегулированными или неопробованными.

Вспомагательные котлы оказались неудовлетворительными в отношении выполнения работы из примененного материала.

Палубные вспомогателььеые механизмы, как-то: шпиль, брашпиль, оказались неудовлетворительными в отношении мощности, брашпиль (якорный шпиль), также в отношении материала (поломка цепного барабана в Батуме, вследствие раковин в чугунном литье). Рулевая машина удовлетворительная Сектор руля оказался сданным из несоответствующего материала и лопнул во время шторма в Английском канале, подвергая судно в целом риску гибели.

Канализация электрического тока на судне выполнена без соблюдения правил электро-техники и самым небрежным образом. Электрическая арматура не судового типа и низкого качества

Главные и зачистные грузовые насосы оказались совершенно непригодными для перекачивания бензина, т. е. основного продукта, для перевозки которого предназначены эти судна. Кроме того для них было задано слишком низкое рабочее давление. не отвечающее условиям эксплоатации, вследствие чего насосы не могут дать в эксплоатации той производительности, которая диктуется экономикой эксплоатации. Обусловленную договором и спецификацией производительности они достигли на испытаниях, но при низком рабочем давлении, заданном теми же—договорами и спесификацией".

(Показания Фехтеля от 18-XI-30 г. том 1, л. д. 153, 154).

Вследствии передачи данных танкеров на постройку во Францию заводу „Шантье-Наваль", был нанесен значительный ущерб государству, о чем говорит обвиняемый Фехтель Э. Э.

1. Передача заказа на постройку судов во Францию, наимнее опытное из всех иностранных Государств в постройке коммерческих судов вообще, а наливных в частности.

2. Передача заказа на завод сомнительной солидности, ни чем не отрекомендовавшему себя в области коммерческого судостроения и имеющего в числе своей администрации крупного белоэмигрантского инженера Дмитриева.

3. Заключение договора на постройку судов, необеспечивающего заказчика от возможности недобросовестного выполнения заводом договорных обязательств.

Там само. Арк. 84.

4. Помещенные в спецификации задания на рабочее давление грузовых насосов, не соответствующее действительным условиям эксплоатации.

5. Выбор типа насосов неприспособленного к работе на бензине, основном нефтепродукте, перевозимом на этих судах.

6. Уступчивость, проявленная при наблюдении за постройкой первого судна.

7. Уступчивость, проявленная при приемке первого судна с целым рядом существующих дефектов".

(Показания Фехтеля от 18-XII-30 г. том 1, л. д. 154).

Об отдельных вредительских актах, деятельности инженера Соколова по этим судам, обвиняемый Фехтель Э. Э. говорит:

„По пункту 4—задание, не соответствующее действительным условиям эксплоатации рабочего давления грузовых насосов в 3, 5 атмосферы, могу сказать, что спецификация была составлена академиком А. Н. Крыловым во Франции.

Вредительским актом со стороны Соколова в этом вопросе является то обстоятельство что он узнав осенью 1926 года из спецификации несоответствующее действительным потребностям задание, не протестовал и не настаивал на изменении этого условия.

Между тем, он отлично знал, что это задание явно неправильное и к чему оно приведет, доказательством чего служит то оастоятельство, что он, для Николаевских судов требовал пять атмосфер, а впоследствии настаивал даже на семи атмосферах".

(Показания Фехтеля Э. Э. от 18-XI-30 г. том 1, л. д. 154, 155).

и далее:

„По пункту 5,—выбор типа грузовых насосов, насколько мне известно, был произведен инженером Нефтесиндиката Н. Н. Константиновым, при участии инженера Соколова.

Впоследствии, работая в Правлении Нефтефлота „Союзнефти", в апреле 1930 года, я познакомился детально с типами этих насосов, так как мне приходилось решать вопрос, какими мерами предотвратить эти перебои в эксплоатации теплохода „Нефтесиндикат СССР", которые постоянно имели место вследствие порчи насосов.

Ознакомившись с конструкцией насосов, а также с материалами об имевших место аварий я пришел к определенному выводу, что каждому инженеру, знающему дело обращения с нефтепродуктами и их свойства, должно быть ясно, что эти насосы для перекачки бензина, и вообще легких продуктов непригодны, особенно если качать приходиться длительное время без перерывов. Бензин неминуемо должен протекась через зазоры, между поршнями и стенками их цилиндров во внутр вращающегося барабана, в котором заключены все трущиеся части движения насоса и растворять и смывать смазку с этих частей, быстрая сработка и поломка

85

Там само. Арк. 85.

их, при чем, нагрев может достигнуть такой степени, что пары взорвутся, угрожая целости всего судна.

Все имеющиеся аварийные акты указывают, что именно эти явления имели место.

Для предотвращения взрыва приходилось через небольшие промежутки времени останавливать насосы, чтобы дать им остынуть и поливать их из брандсбойта водой".

(Показания Фехтеля от 18-XI-31 г. том 1, л. д. 155).

и потом:

„Сморчанский (наблюдающий инженер за постройэтих судов), насколько мне известно, из некоторых докладов его в Правлении, обращал внимание на то, что выполнение работы по отделке жилых помещений не соответствует по качеству самым нормальным требованиям, которые могут быть пред'явлены заводу.

Как Правление, в лице Соколова, на эти доклады Сморчанского реагировало, мне неизвестно, но факт тот, что результатов каких нибудь мер, предпринятых Соколовым, в этом отнсшении не видно.

Дефекты оставались неустраненными, несмотря на то, что Соколов впоследствие сам был командирован во Францию и последний, кажется, 9 месяцев наблюдал за достройкой судна и вел техническую его окончательную приемку".

(Показания Фехтеля от 18-XI-31 г. том 1, л. д. 156).

В заключение обвиняемый Фехтель Э. Э. показывает:

„Об'ясняю его снисходительное отношение к судну французской постройки, его стремлением показать превосходство построенного заграницей судна, над судами нашей постройки, создавая впечатление гладкой приемки и выполнения заводом всех условий договора и спецификации.

Это об'яснение является вполне логичным, если принять во внимание его жесткое придирчивое отношение к нашим заводам.

Цель одна: направить наши заказы на суда заграницу.

На особо снисходительное отношение к заводу „Шантье-Наваль", несомненно, оказало влияние его общение с инженером Дмитриевым, о котором мне известно сослов Жарко и других и со слов самого Соколова".

((Показание Фехтеля Э. Э. от 18-XI 30 г. том 1, л. д. 157, 158)

Кроме вредительства в проэтировке и постройке коммерческого нефтеналивного флота СССР, англичанами проводилось вредительство в эксплоатации, уже готовых судов, через завербованных ими для этой цели капитанов.

Из показаний обвиняемого Фехтеля, видно, что:

„По поручению Кокса мною был завербован для вредительской работы по эксплоатации наливных судов капитан дальнего плавания Евгений Андреевич Загуляев с тем, что бы он стал выполнять задания Кокса по получении им

Там само. Арк. 86.

в свое управление судна, на что он мог в неотдаленном будущем расчитывать.

Заручившись его словом, я ему рассказал о том, что Кокс мне поручил привлечь лиц плавающего состава наливного флота к вредительской работе по задержке эксплоатации судов с целью вызвать необходимость увеличить состав флота и таким образом, ввиду больших сроков постройки на наших заводах, способствовать передаче заказа на наливные суда Английским заводам

Я ему сказал, что за эту деятельность Кокс предлагает платить вознаграждения. Я ему об'яснил, что задания Кокса заключаются в том, чтобы задерживать погрузочно-разгрузочные операции под тем или иным предлогом, способствовать незначительным авариям при швартовочных маневрах и грузовых операциях, одним словом, принятии таких мер, которые могли находить естественное об'яснение, задерживая судно. Далее, я ему сказал, что при составлении дефектных ведомостей для ремонта нужно будет включать возможно большее число работ, чтобы удлинить сроки простоя в ремонте.

(Показания Фехтеля Э. Э. от 9-I-31 г. том 1, л. д. 346).

По вопросу вредительской деятельности организации в эксплоатации нефтеналивных судов, показывает:

Обвиняемый Бергольц Э. Л.

„При поступлении моем в наливной флот Нефтесиндиката в октябре 1928 г., наряду с разговорами между Фехтелем и мною о даче сведений по военному флоту для Английской разведки, он затронул вопрос о том, что вредительские действия в эксплоатации наливного суда должны будут сыграть значительную роль, учитывая большую нужду в нефтеперевозках и малое число судов.

Особенно это вредительство может отозваться на работе заводов, железных дорог и тракторов, которые, оставшись без топлива—станут.

Так могло бы случиться в Одесском районе, где перевозка нефти, точка в точку, удовлетворяет потребность.

и дальше:

„Моя роль во вредительстве могла проявиться лишь в том, что я, допустив явное невнимание при погрузке разного груза, например, керосина и мазута, или моторного топлива, смешаю их, чем выведу из строя судно на 2—4 дня и кроме того, придется этот продукт вновь пустить на перегонку, чем задержится плановая работа завода, а за этим следует и экспорт и задержка цистерн, что в условиях напряженной работы отзовется крайне болезненно.

Такой вредительский акт мог быть сделан раз и при удобных обстоятельствах.

Фехтель мне сказал, что за это может мне выдать единовременно значительную сумму.

Я в принципе согласился с его установкой. (12-II-31 г.

Там само. Арк. 87.

О вредительских актах, совершенных непосредственно Коксом, обвиняемый Фехтель показывает:

„Что же касается вредительских актов, произведенных самим Коксом, я с определенностью могу указать на те два случая, о которых я уже говорил:

Приемка того же кронштейна, угрожающая целости всего судна и аварийный акт, составленный им после аварии парохода „Эмбанефть“, имевший целью вывод судна из эксплоатации на срок не менее полугода.

В этом акте, требуется замена таких листов новыми, которые, имея толщину около 20 и более миллиметров, имеют лишь царапины глубиною от 0,5-1-2 м-м, или незначительные вмятины, не имеющие никакого практического значения для прочности в ходе судна“.

(Показания Фехтеля от 12-XI-30 г. том I, л. д. 101).

Вредительство в проэктировании строющихся на Ник. Гос. Заводах имени „А. Марти“, военных судов Черноморского флота, с последующими задержками процесса постройки и сдачи флоту этих судов, так характеризуется обвиняемым Смирновым А, Я:

По военному судостроению в течении 1925 г. производилась разработка и выпуск чертежей эсминца „Петровский“ и крейсера „Червона Україна“.

В отношении работ по этим судам, общая моя вредительская установка имела следствием полную пассивность во всех вопросах, связанных с усовершенствованием технического совершения проэкта и ускорения разработки чертежей.

Выпуск чертежей шел самотеком и техническое содержание их я предоставлял решить конструкторам и наблюдающим Комнаба, по их взаимной, между собой, договоренности.

В результате, кроме медленного темпа выпуска чертежей и разработки проэкта, не была использована возможность исчерпывающей проработки вопроса, обеспечить такое совершенство проэкта достройки „Петровского“, чтобы воспользоваться этим проэктом для следующего эсминца „Шаумян“, для последнего, проэкт пришлось разрабатывать вновь.

В отношении крейсера „Червона Украина“, моя установка заставила меня, воздержаться от инициативы предложения рационального выполнения заданий Техупра; вместо таких предложений затягивалась длительная переписка со взаимными обвинениями в задержках“.

(Показания Смирнова А. Я. от 26-XII-30 г. т. 5, л. 74)

и дальше:

По военному Судостроению в 1926 г. продолжался выпуск чертежей по крейсеру „Червона Україна“ и проэктирование достройки эсминца „Шаумян“.

Результаты моей установки были те же, что и в 1925 г“.

(Показания Смирнова от 25-XII-30 г.—том 5, л. д. 76)

Там само. Арк. 88.

О произведенных организацией задержках в проектировании и разработке чертежей подводных лодок, обвиняемый Смирнов А. Я. показывает:

„В коце 1926 года Техупр поднял вопрос о заказе на НГЗ трех подводных лодок и Заводоуправлению необходимо было решить вопрос производить ли постройку по чертежам, разрабатываемым на НГЗ, или по чертежам, получаемым от Балтийского завода.

Мне было вполне ясно, что разработка чертежей на НГЗ безусловно лучше обеспечит проведение постройки на месте, благодаря тесной увязке проектирования и выполнения работ в цехах.

В техническом отношении, вследствии разницы в условиях планования подлодок в Балтийском и Черном морях, самостоятельный проект лодки для Чорного моря будет, конечно, гораздо совершеннее, чем приспособление лодки, спроэктированной для плавания в Балтийском море,—к условиям плавания в Черном море.

Однако, усвоенная мною установка привела меня на путь требующий наименьших затрат, усилий, без учета возможной рационализации дела и повышения качества продукции завода

Я стал поддерживать предложения о постройке лодок по чертежам Балтийского завода.

Мое предложение было принято и в результате, получился непрерывный ряд исправлений, переделок и всяких недоразумений и задержек в постройке этих лодок.—количество их настолько велико, что перечислить их нет возможности.

и дальше:

„Тогда же производилась разработка проекта восстановления эсминца „Фрунзе“ (бывш. „Быстрый“).

При разработке этого проекта, пассивная моя установка и полное передоверие контроля работникам, исполнителям, едва не привело к полному аннулированию работ по постройкам вследствии обнаружения при сдаче этого эсминца чрезмерно малой устройчивости.

В 1927 году началась постройка лодок 27, 28, 29 и вместе с работами начались те переделки, недоразумения и задержки, о которых я говорил выше и которые являлись следствием неправильного решения вопроса о способе постройки подводных лодок, принятом вследствии усвоенной мною вредительской установки“.

(Показания Смирнова А. Я. от 25-XIII-30 г. том 5, л. д. 77).

и потом:

„По военному судостроению к периоду 1927-28 г., относится проектирование большого числа вариантов достройки крейсера „Красный Кавказ“ на корпуса недостроенного кораб-

Там само. Арк. 89.

Моя вредительская установка и в этом деле выяснилась в полной пассивности к вопросам улучшения и ускорения дела. Я почти не вмешивался в проектирование, представляя безконтрольно конструкторам договариваться с наблюдающими Комнаба и заботиться больше об оформлении препятствий, чем об их устранении.

Отсутствие инициативы в моем руководстве с одной стороны и неустойчивость заданий Техупра—с другой стороны, привели к тому, что проект разрабатывался чрезвычайно долго, вследствии необходимости постоянных изменений".

(Показания Смирнова А. от 25-XII-30 г. том 5, л. д. 78).

Помимо вредительства в проектировке и задержки чертежей по нным судам, организация проводила систематическое вредительство роцессе самих работ по этим судам.

Не имея при том отношения к постройке военных судов на Ник. заводах „А. Марти", англичане использовали для вредительства в й области членов организации, непосредственно ведущих работы и оводящих таковыми по военному судостроению.

Из показаний обвиняемого Иващенко М. С. видно, что:

„Решив окончательно раскрыть все свои преступления перед Советской властью, я должен рассказать и о своей вредительской работе для организации, руководившей наблюдающим Английского Ллойда Коксом.

Примерно в середине 1929 года, Паннетье прямо как то обратился ко мне и сказал, что англичане заинтересованы в замедлении темпа строительства, как военного, так и коммерческого и что если мы будем продолжать также помогать этому, то это будет оплачиваться.

льше:

„Я должен был выполнять функции вредительства в военном судостроении, что мною, по совокупности с мотивами, изложенными в ранее данных показаниях о вредительстве вообще, было конкретно выражено в способствовании задержкам в развертывании работ на крейсера „Красный Кавказ", посылка с. 27 в неподготовленном виде в Севастополь и не—принятии должных мер для продвижения деталей для с 27 в цехах".

(Показания Иващенко М. С. от 18-XII-30 г. том л. д. 93).

Обвиняемый Лапотников С. И. так говорит о своей вредительдеятельности по военному судостроению:

„По части моей вредительской деятельности в группе Цереквицкого, сообщаю нижеследующие дополнительные факты.

Мне было поручено Цереквицким использовать подлодки как орудие для дезорганизации производства.

Под видом форсировки этих работ делать для них все, что нужно и что не нужно в данный момент и тем закрывать возможность

Там само. Арк. 90.

Это было использовано мною в особенности в части работы, заготовительных цехов, чему еще способствовало наличие высокого процента брака в Литейных цехах, особенно по бронзе.

Я настаивал на отливке деталей сразу на 3 лодки и такие задания включали и в планы. Мотивировка была такая, что это делается на случай брака.

На самом деле такой метод работы перегружал цех исключительно весьма ответственным и технически трудным литьем, лишая возможность использовать рабсилу разной квалификации и проваливал остальные работы.

В то же время, вслучае задержек по отдельным деталям, мною не принималось мер к продвижению их и тем задерживалась сборка.

(Показания Лапотникова С. И. от 16-II-31 г. том 4, л. д. 89).

Вредительская деятельность организации, охватывала также и ремонтные работы военных судов, путем задержек и внесения серьезных изменений во время самого процесса ремонтных работ.

Обвиняемый Прохоров, говоря о директивах полученных им от Кокса, через Фехтеля, в этой части показывает:

„В своих предшествовавших показаниях, я не осветил полученную мною от инженера Кокса, через инженера Фехтеля, директиву в отношении организации приема работ по военному судоремонту.

Осенью 1928 года, Фехтель сообщил мне, что при приеме работ по военному—судоремонту. Кокс рекомендует, при рассмотрении дефектных ведомостей наиболее серьезные работы относить либо на судовую команду, либо на портовые средства, принимая к исполнению на Севморзаводе наиболее простые работы.

Одновременно инженер Фехтель передал и вторую директиву, планируя принятые по военному судоремонту работы, оценивать их возможно ниже, в смысле потребности в рабочей силе

Основная цель первой директивы внести в дело выполнения ремонта, элемент серьезных затруднений и задержек, учитывая более слабые производственные возможности судовой команды и портовых ремонтных средств по сравнению с такими же возможностями Севморзавода.

Цель второй директивы—привлечением слабых сил к военному судоремонту, возможно больше ослабить производственный эффект этих работ в начальной стадии с тем, что бы отдалить срок выполнения и внести в прочие работы завода перебои, путем отвлечения на судоремонт недостающих рабочих в конечной стадии такового тогда станет ясно, что при наличных силах, предназначенных для судоремонта, окажется огромная просрочка".

(Показания Прохорова от 8-IV-31 г том 2, л. д. 268).

Давая пояснения, о проведении в жизнь полученной им вредительской установки, обвиняемый Прохоров, продолжает:

Там само. Арк. 91.

„Я тогда же пояснил инженеру Звягину истинный смысл своего распоряжения Действительность подтвердила мои ожидания: завод по всем ремонтировавшимся судам имел от Воен. Порта дополнительные наряды с отодвинутыми сроками выполнения. Скопившийся зимой и весной 1929 года об'ем всех судоремонтных работ был столь значителен, что с окончанием в мае 1929 г. судоремонта, завод стал перед трудной задачей ликвидации избытка освободившейся рабсилы которую пришлось частично уволить,—а остальных рассосать по другим работам и при том не всех по их прямой квалификации, что, разумеется было связано с неудовольствием и нареканиями со стороны рабочих".

(Показания Прохорова от 8-IV-31 г. том 2, л. д. 270).

С целью употребления в судостроительной промышленности дектного металла, организацией проводилась вредительская деятельсть в приемке, на прокатных Металлургических заводах—Сталинском, акеевском и Мариупольском.

О такой деятельности показывает обвиняемый Запорожнко:

„В развитие и конкретизации моих показаний, по вопросу моего вредительства, как по Донбассу, так и по Севастополю, показываю согласно указания Топпинга, мною проводилось нижеследующее вредительство по Донбассу.

С целью загрузки средств Ленинградского Треста с одной стороны, а с другой стороны с целью употребления дефектного материала—металла на выработку ненужных товаров, я, после переговоров с Топпингом, стал требовать, что бы инженер Вишнев—Пом. Нач. Прокатного цеха, прокатывал листы судостроительной стали, являющейся остро дефицитным металлом, в количестве гораздо большем, чем оно требовалось заказчиком.

Так например, когда заказом предусматривалось 14 листов, я требовал прокатки 18 листов и т. д. Все прокатные листы принимал.

Это я делал в течении июля—августа 1927 г. при чем примерно лишних листов принял штук 20.

Стоимость одного листа 150—200 рублей,—считаю, что этим был мною нанесен большой вред, ввиду дефицитности судостроительной стали и загрузкой Мариупольского завода выполнением ненужных работ".

(Показания Запорожченко от 5-IV-31 г.).

льше:

„На Макеевском заводе я провел нижеследующее вредительство:

Мною, по согласованию с Топпингом, была принята судостроительная сталь не отвечающая по качеству, т. е. требовалось сопротивления на разрыв 41—50 кгр., а нами были приняты угольники с сопротивлением на разрыв 38—39 кгр., что противоречило требованиям Ллойда.

Приемка материалов пониженного качествами нами про-

Там само. Арк. 92.

водилась и на других заводах, вопреки требованиям, пред'являемым Ллойдом.

Так на заводе имени Рыкова были приняты, приблизительно тонн 30 швеллеров № 16 пониженного качества, несоответствовавшие требованиям заказа в высоте сопротивления на разрыв не ниже 41 кгр., приняли же в 38-39 кгр.

На Сталинском заводе нами приняты были также тонн 30 листовой стали, не соответствовавшие требованиям, вместо нужного сопротивления на разрыве не свыше 50 кгр., там оказалось сопротивление 52 кгр., т. е. сталь была жесче чем она требовалась, затем из Сталинского завода в периоде лета 1927 года, так как мое вредительство проводилось в это время, я с Топпингом приняли тонн 25 листовой стали пониженного качества, имевшего сопротивление на разрыв вместо необходимых 41-50 кгр.—39 кгр.

Кроме указанного выше, еще я с Топпингом приняли из Сталинского завода, по 2 кгр. приблизительно, выше требуемого сопротивления металла на разрыв—тонн 10 заготовок.

Вредительство я проводил с мая по сентябрь 1927 года так как в ноябре 1927 года убыл на работу в г. Севастополь.

(Показания Запорожченко от 5-IV-31 г.).

Днепровский:

„По вопросу о роли представителей Регистра СССР, ведающих приемкой металла на металлургических заводах Донбасса в период вредительской деятельности организации, сообщаю следующее:

Поскольку делом приемки металла был занят Регистр через своих представителей на местах, а также и наблюдающих Регистра на заводе „А. Марти" в Николаеве — Корчагин и Зайцев как личным участием, так и обязательной, насколько я знаю, информацией вышеуказанных представителей, инспекторов, я знаю об этой роли от Корчагина и Зайцева.

Через них мне известно, что металл (листы и заклепки) часто браковался с вредительской целью, согласно директив Кокса, без достаточно справедливых оснований, с другой стороны был принят заклепочный металл с заведомым браком трещинами.

Учитывая разбросанность заводов Донбасса, также с вредительской целью вызывались задержки в приемке металла, на тех или иных заводах.

Последнее обстоятельство, помимо задержки поставки металла, выполняемой в соответствии с линией преподанной Коксом вызывало заторы и затруднения для самих заводов Донбасса.

При информации меня и других участников организации об этой деятельности, Корчагин и Зайцев называли, насколько мне помнится, следующих инспекторов Регистра, выполняющих задания вредительского порядка по линии метал-

Там само. Арк. 93.

лургических заводов: Горанский, Сысоев и Янковский.

(Показания Днепровского от 16-II-31 г., том 8, л. д. 159)

Зайцев:

„В отношении приемки материалов он (Кокс) рекомендовал два пути, коими необходимо было пользоваться, взвесив предварительно степень вредительства от применения каждого из них. Эти два пути состояли:

а) сильная скидка с норм, т. е. дающая материал сильно пониженным качеством, что влияет на надежность изделий и

б) строгое следование правилам испытания, когда получается заведомо хороший материал, дабы этим создать хоть малое, но все таки затруднение с материалами на складах завода.

Вот были и все его указания, но по мере возможности он обещал дать и другие, которые выявлялись сами собой при его контролировании выполнения нами взятых на себя обязательств".

(Показания Зайцева от 11-II-31 г. том 10, л. д. 41).

Обвиняемый Фехтель показывает, что задания, полученные Соловым от Гельера по вредительству в нефтепромышленности дились к следующему:

„1. Задержка темпов разработки и просмотрения проектов новых нефтеперерабатывающих заводов.

2. Уменьшение планов добывания нефти.

3. Задержка нового складского строительства и капитального ремонта существующих заводов.

Возведение новых складских помещений и капитальный ремонт существующих в таких районах, обслуживание которых в данное время еще не требует увеличения мощности этих сооружений, и наоборот, отягивать постройку в районах, нуждающихся в немедленном увеличении.

4. Замедление темпов изыскания новых мест рождении нефти.

5. Замедление развития портовых нефтяных сооружений, трубопроводов и проч.

6. Выбор мощности и размеров новых сооружений таким образом, чтобы они в кратчайшее время оказались неудовлетворяющими действительной потребности и в связи с этим появлялась бы необходимость в дополнительных и более мощных сооружениях, связанных с новым проектированием, новым рассмотрением проектов и новыми строительными работами".

(Показания Фехтеля Э. Э. от 28-II-31 г. том 1, л. д. 479).

Вредительская деятельность организации распространялась также мед. сан. обслуживание воинских частей 44 стрелкового полка 15 зии в г. Николаеве, а также на Отдел Местного Хозяйства.

Там само. Арк. 94

Вредительство в данной отрасли выразилось в хранении моб. запаса медикаментов и заведомо непригодной упаковке, неправильном оборудовании приемных покоев и общего антисанитарного состояния 44 стр. полка, путем непринятия мер против увеличившейся вшивости среди красноармейского состава и приведения в непригодное состояние банного хозяйства.

Об этом показывает арестованный и привлеченный к следствию старший врач 44 полка Иванов:

„Когда я согласился (на вербовку), он сказал, что представителем от английского правительства действует Кокс.

Тогда же он поставил моей задачей вредительство в санитарном отношении, ввиде создания неподготовленности на случай войны а на первое время предложил наметить на складе неп запаса все мероприятия, которые я найду необходимыми. О результатах просил сообщить ему.

В начале лета был просмотрен склад и я нашел, что его настоящее положение в смысле снабжения медикаментами и их упаковки является далеко не отвечающим требованиям, так как ящики в большинстве были оббиты кое как, совершенно непригодное к перевозке медикаментов, были упакованы в посуде слишком тяжелой и несоответствующей по об'ему.

Мое положение облегчалось и мне предстояло поддерживать склад в таком положении. Об этом я сообщил доктору Лигину и он спросил, что же я намерен дальше делать.

Я ответил, что пока я больше сделать ничего не могу, но коль скоро меня допустят к ведомостям на затребование медикаментов я постараюсь дать неправильные данные".

(Показания Иванова С. С. от 24-II-31 г. том 14, л. д. 32).

О вредительстве в составлении ведомостей имущества укомплектования непзапаса 44 стрелкового полка тот же Иванов показал:

„Летом 1930 года я работал по составлению ведомостей и дал неверные ведомости на имущество, которое необходимо для укомплектования непзапаса".

(Показания Иванова С. С. от 24-II-31 г. том 14, л. д. 34).

О способствовании распространению вшивости среди красноармейских частей Иванов говорит:

„Сначали лагерного периода в 44 полку была обнаружена вшивость и непринятие мною энергичных мер повело к увеличению этой вшивости, что до известной степени входило в программу действий, преподанных мне инженером Рафесом.

Мне им же задавался вопрос, не знаю ли я относительно пунктов, намеченных для противоздушной обороны гор. Николаева, но я этих сведений не знал".

(Показания Иванова С. Г. от 24-II-31 г. том 14, л. д. 36).

Там сам. Арк. 95.

Раздел V

ДИВЕРСИЯ

Кроме задач шпионско-вредительского порядка, организация наме-ила прямую диверсионную деятельность. Об'ектами таковой в основ-ом были намечены центральные силовые станции, питающие заводы нергией, компрессорные установки, доки и под'емные краны. Намечался ывод их из строя на более или менее длительное время в мирный ериод.

Обвиняемый Фехтель по этому поводу показал:

„Кокс мне говорил в разное время, начиная с весны 1929 года о его диверсионных намерениях по Николаевскому и Севастопольскому заводам. Об'ектами против которых диверсионные меры должны были быть направлены, он намечал центральные силовые станции, питающие заводы энергией, компрессорные установки, доки и под'емные краны. Вывод из строя указанных установок на более или менее длительное время в мирный период он считал необходимым осуществлять „скрытными" мерами, не наводящими на мысль о наличии злого умысла.

Конкретными мерами для вывода вышеуказанных установок из строя, Кокс считал, главным образом, пережег паровых котлов, путем упущения воды, пережег движущихся деталей машин, путем упущения смазачного масла, пережег электрических механизмов, путем создания коротких замыканий неправильными включениями и перегрузкой. Все эти меры были направлены против механически тыловой части названных установок и не могли быть проведены без участия обслуживающего эти установки персонала, при чем нисшего, в числе которых найти сочуствующих Кокс не расчитывал. По этому Кокс считал основной задачей привлечь нужные для проведения диверсионных действий мирного времени лица нисшего обслуживающего силовые установки персонала путем выдачи высокого вознаграждения за каждое выполненное задание помимо постоянного вознаграждения, при чем подбор этих лиц должен был быть произведен с большой осторожностью через лиц, знающих хорошо по своей работе обслуживающий персонал. Со слов Кокса, вербовка этого обслуживающего силовые установки персонала и подготовка вербовки, передача заданий и вознаграждений, были им, Кокс ом, поручены по Николаеву Паннетье, а по Севастополю—

Там само. Арк. 96.

дача завербовать лиц, которые в случае войны выполнять открытые диверсионные действия, путем подрыва или создания пожаров на названных силовых установках или на складах материалов и топлива".

(Показания Фехтеля от 7-I-31 г. том 1, л. д. 355).

и далее:

„В марте 1929 года мне со слов Кокса стало известным, что Прохоров имеет от Кокса помимо вредительских и информационных заданий, еще диверсионные задания, эти задания намечали подготовку вывода из строя главным образом доков Севморзавода, но включали в себе также вывод из строя силовой станции завода, компресорной станции, под'емных и плавучих средств. По мысли Кокса, задача Прохорова должна была состоять в том, чтобы завербовать лиц из низового обслуживающего—эти инстанции персонала для осуществления диверсионных заданий в мирное время".

(Показания Фехтеля от 23-II-31 г. том 1, л. д. 381, 382).

18 декабря 1928 года обвиняемый Санчурский—Смирнов совершил диверсионный акт, выразившийся в поджоге котельной и медницкой мастерских Николаевского военного порта, при чем Председателем комиссии по выяснению причин пожара был тот же Санчурский.

По этому поводу упомянутый Санчурский—Смирнов показывает:

„Мною была намечена для поджога котельная мастерская, как находящаяся в центре среди других деревянных зданий мастерских. Выбрав в начале декабря достаточно ветряный и морозный день, я незадолго до окончания работ спустился на территорию мастерских и пришел в контору, где передал, чтобы после четырех часов собрались на техническое совещание Начальник мастерских, старший мастер и бухгалтер. Сам же после этого пошел пройти по мастерским. Убедившись, что рабочие все из мастерских вышли и котельная мастерская оставалась открытой до прихода закрывающего мастерские содержателя, зашел быстро в нее, вынул из кармана шинели кусок пакли и спички, приготовленные для этой цели, зажег ее и положил в задний левый угол мастерской, чтобы огня не было замечено.

Быстро выйдя после этого на территорию, я прошел в контору мастерских, где меня ожидал начальник мастерских, старший мастер и бухгалтер. После моего прихода мы приступили к обсуждению намеченных вопросов",

(Показания Санчурского-Смирнова от 25-I-31 г., том 13, л. д. 153, 155-160).

5-го в ночь на 6 января 1929 года обвиняемым по настоящему делу Орловым, при помощи своего единомышленника, бывшего инженера завода имени „А. Марти", Лясковского (осужден), по заданию организации, был совершен диверсионный акт, выразившийся в поджоге модельного цеха Судостроительного завода имени „А. Марти" в Нико-

Там само. Арк. 97.

лаеве. Цех был огнем совершенно уничтожен, при чем убыток выразился в сумме одного миллиона восьмисот тысяч рублей и затормозило надолго производство, приостановив отливку деталей по сгоревшим моделям для военных судов. Совершавшие этот диверсионный акт Орлов и Лясковский по этому же поводу показывает:

Показания Орлова:

„Для меня было ясно, что уничтожение этой мастерской действительно было бы наиболее чувствительным уроном для завода, так как уничтожение модельной вместе с находившимися там готовыми и полуготовыми моделями вызвало бы неминуемую остановку литья, а следовательно и последующую обработку и сборку в механических цехах и сильно удалило бы сроки окончания срочных и ответственных заказов, как по военному, так и по коммерческому судостроению и по другим специальным заказам завода...

...За это время Лясковский должен был хорошо ознакомиться с внутренностью модельной, с расположением наиболее уязвимых в пожарном отношении мест, в смысле скопления материалов и готовых изделий Сам я в модельную не ходил для осмотра, чтобы не вызвать потом каких либо подозрений, так как у меня с модельной никакой связи служебной не было и я туда никогда не ходил раньше...

...В результате решили все таки произвести этот акт сожжения, но я сейчас не могу вспомнить, на какой день это было тогда нами условлено, но день был выбран рабочий. В этот день мы видились только мельком, во время дня сговорившись встретиться за модельной около часу ночи, принеся с собой керосин и тряпок Нам это удалось, мы встретились около стапелей леса вблизи модельной, никого не видевши по дороге и не возбудив ничьего подозрения. Сколько прошло времени, я не знаю, но приступили к действию. Намочили тряпки керосином и оставили немного чтобы вылить остатки после заброса тряпок и стали пробираться к модельной. Лясковский шел впереди к окну, которое он наметил, где как он говорил, лежит много горючего дерева, ввиду заготовок моделей и тесно стоят верстаки. Подойдя к окну и убедившись, что нам ничто не угрожает, я подсадил Лясковского к окну и подал ему тряпку, которой он выдавил несколько стекол и просунулся в окно, бросив ее в предназначенное место. За ней последовала и вторая, также, намоченная керосином, после чего был выплеснут туда же остаток керосина и брошены бутылки Запалку (кусок тряпки, смоченной спиртом) я приготовил и подал ему и спички Он снова просунулся в окно, зажег ее и бросил на керосиновые тряпки, которые сейчас же вспыхнули, но мы уже бежали в разные стороны, еще не зная, что из всего выйдет, но не слышали никакой еще тревоги и каждый из нас добрался до своего дома никого не встретив На утро я пошел в Суд цех, берегом и там мне сказали, что был пожар сегодня ночью в Модельной, которая сгорела до тла, в чем я позднее и убе-

Там само. Арк. 98.

сам. Лясковского в этот день я не видел, а встретил его через несколько дней и обменялся с ним впечатлениями, что так все удачно вышло и не возбуждает ни у кого подозрения на нас".

(Показания Орлова от 20-I-31 г. том 6, л. д. 34 и 35).

Показания Лясковского:

„Так как модельный цех является наиболее важным звеном в производстве крупного машиностроения и приостановка в изготовлении моделей вызывает всегда задержку всего производства в целом, как в машиностроительной части завода, так и в судостроительной, то естественно, пожар Модельного цеха был наиболее серьезным ходом в выбранном направлении. По моем возвращении из отпуска Орлов передал мне распоряжение о поджоге Модельного цеха и у него на квартире нами обсуждался вопрос о времени и плане его выполнения. Решено было выбрать такой момент, когда в производстве Модельного цеха будет наибольшая загрузка, а также скопится достаточное количество крупных и сложных моделей, совершенно законченных и готовых к отправке в литейные цеха. Как раз в ноябре или декабре 1928 года было изготовлено очень много моделей по судостроению, а также дизелестроению. Эти модели были задержаны в Модельном цехе на проверочных плитах, т. е. последней операции перед отправкой их в литейные цеха Нами был выбран день для выполнения плана 6-го января 1929 года, т. е. в ночь под 6-I".

(Показания Лясковского от 24-II-31 г.).

и далее:

„„Работу, которую мы провели с Орловым совместно по поджогу модельного цеха Орлов выдал перед Коксом за проведенную в пользу английской ориентации. Об этом он мне сам говорил и должен был получить за нее вознаграждение, но в каком размере, я сейчас не могу вспомнить".

(Показания Лясковского от 17-II-31 г.).

Следствием установлено, что раскрытая организация английской разведки через завербованных Коксом лиц плавающего состава нефтеналивных судов в лице: Жоржолиани, Бергольца, Загуляева, Демкина и других, проводила диверсионную работу, заключавшуюся в создании ряда аварий во время эксплоатации, могущих быть оправданы естественными причинами.

По этому поводу обвиняемый Фехтель показывает следующее:

„Впервые мне Кокс говорил о своих диверсионных намерениях в начале 1929 года, когда он указывал на необходимость привлечения лиц плавающего состава к вредительской работе по эксплоатации судов.

Он сказал, что вредительские действия по эксплоатации судов, выражающиеся в задержке погрузочных и разгрузочных операций и в удлинении сроков простоя судов в текущем ремонте, должны быть пополнены более продолжительными

Там само. Арк. 99.

Он указывал на то, что создавать аварии, могущие быть об'яснены естественными причинами совсем не трудно".

далее:

„К таким авариям, могущими быть созданными искусственным путем, он относил главным образом наведение судов на мелкие места, пользуясь туманной погодой или другими естественно благоприятствующими этому обстоятельствами, касания грунта и посадки на мель. Все аварии, которые даже в случае незначительности вызванных ими повреждений обуславливают простой судна для осмотра в доку, выяснения повреждений и совершения всех формальностей для востановления права судна на плавание. Далее он такими авариями указывал столкновения с другими судами в портах и аварии при швартовочных операциях, в таких случаях, когда условия погоды и другие обстоятельства могли служить об'яснением происшествий. Кроме того как на систематические действия для выведения судов из эксплоатации, Кокс указывал на систематическую перегрузку главных машин, делая переходы под предлогом экономии времени, форсированным ходом, требующим перегрузки главных машин. В отношении вспомогательных механизмов он рекомендовал тоже самое, т. е. распределять судовую работу таким образом, чтобы увеличивалась одновременная потребность энергии до максимума и заставляла работать вспомогательные двигатели с перегрузкой, способствуя таким образом поломкам и выводу из строя. Кроме того, он предлагал под видом экономии снабжать суда горючим и смазочным материалом нисшего качества, что должно было способствовать прждевременной сработке и поломке частей".

(Показания Фехтеля от 6-I-31 г. том 1, л. д. 352).

Обвиняемый Бергольц показал:

„Одним из способов нанесения нами ущерба в деле нефтеперевозок Кокс в разговоре, где присутствовали Фехтель, Загуляев и я, считал умышленное неправильное ведение судна, следствием чего произошла бы авария и вывод судна таким образом из строя. Это было в Севастополе, где Загуляев и служили на „Азнефти". Подобный случай произошел с „Эмбанефтью" при плавании в Ленинград в проливе между Балтийским морем и Немецким морем. „Эмбанефть" в это время стояла в доке. Кокс хотел бы, что если мы пойдем заграницу осуществить это".

(Показания Бергольца от 11-II-31 г. том 12, л. д. 45).

В конце 1929 года обвиняемый капитан Жоржолиани, командуя судом „Эмбанефть", во время второго заграничного рейса, по пути за границы совершил диверсионный акт, выразившийся в посадке на подводные камни в Балтийском море, вблизи острова Лоаланд. Благодаря этому, судну было нанесено значительное повреждение, повлекшее за собой выход—его из строя на 6 недель для ремонта подводной части судна.

Там само. Арк. 100.

Обвиняемый Жоржолиани по этому поводу показывает:

„Летом 1929 года завербован инженером Фехтелем для представителя английского Ллойда Кокса для проведения антисоветской работы. Инженером Фехтелем было предложено выполнить во время плавания заграницей некоторые задания от имени инженера Кокса, из которых, главные из них, посадка судна на мель, чтобы вывести из строя судно. Нуждаясь тогда в деньгах, получая жалование без грузовых процентов, для вербовки моей был удачный момент и я дал согласие. За посадку судна должен был получить 20 фунтов стерлингов. Вторым рейсом, командуя теплоходом „Эмбанефть", теплоход был легко посажен на мель в Балтийском море и по возвращении в Черное море, простоял в доку около пяти недель. За это через инженера Фехтеля получил 20 фунтов стерлингов, переданные Коксом".

(Показания Жоржолиани от 13-14 и 15-II-31 г. том 11, л. д. 13, 15 и 18).

Там само. Арк. 101.

Раздел VI

ВОПРОСЫ ИНТРВЕНЦИИ

Попутно с проведением шпионско-диверсионной и вредительской льности в мирный период, раскрытая организации английской ра- и широко развернула работу по подготовке к интервенции.
Следствием установлено, что обвиняемые Прохоров, Фехь, Паннетье, Санчурский, Соколов, Жоржолиани, гольц и Загуляев, по заданиям Кокса, стремились к ор- ации диверсионных ячеек в предприятиях судостроительной и про- омышленности, в портах военно-стратегического значения, а также мерческом и военном флотах. Эти ячейки, носившие название ад боевой активности", должны были производить взрывы и раз- ия силовых установок, сооружений и увод судов в иностранные , либо потопление их с целью деморализации тыла и помощи ации местности интервентами.
Из показаний обвиняемых Прохорова и Фехтеля видно, середине лета 1918 г., беседуя с Фехтелем об интервенции озможности ее успешного осуществления, Прохоров пришел оду, что рабочие крестьянские массы и интеллигенция, в связи о ощущаемым неудовлетворительным положением и налоговым ом, достаточно недовольны Советской властью для того, чтобы ять твердо на защите ее интересов и наоборот окажут содействие жению ее.

По вопросу об интервенции Прохоров показывает:

„Мы оба (Фехтель и Прохоров) понимали, что конечной целью интервенции должно было быть свержение Советской власти, розгром Коммунистической Партии, ликвидация коммунизма и насаждение наиболее ярого противника коммунизма — фашизма. Мы также понимали, что интервентов меньше всего трогают интересы русского народа и больше всего свои собственные — каждый наровит, что то урвать от России. Я утешал себя мыслью, что Россия на своем веку еще не то видела и все же не погибла, вынесет и эту беду. Я знал также, что и интеллигенции русской будет не легко под властью оккупантов, но полагал, что и это можно вынести ради освобождения от Советской власти, при которой особо трудно приходится именно интеллигенции".

(Показания Прохорова от 9-II-31 г., том 2, л. д. 215).

им обоим, говорит Прохоров, казалось, что ни рабочий, ни нин воевать больше не захочет и что никакие уговоры или же не удержат его на фронте.

Там само. Арк. 102.

„Нам представлялось, что при всех изложенных условиях интервенция имеет все шансы на успех, в особенности, если оккупации подвергнутся одновременно наибольшее число пунктов, так как это должно произвести потрясающее впечатление на народные массы. Разумеется, никто из нас не допускал мысли, что Советская власть без борьбы сдаст свои позиции даже при удачной оккупации окраин. Мы считали, что Соввласть должна мобилизовать все силы для борьбы и постараться оттянуть время, дабы использовать агитационную систему борьбы. Но при нашей предпосылке, что мобилизационные войска удержать на фронте не удастся, положение Соввласти нам рисовалось в этом случае проигранным, так как удержать фронты, лишь одними партийными силами против об'единенных сил капиталистических стран, казалось невозможным. Так рисовалась нам база для интервенции, казавшейся мне тогда вполне реальной".

(Показания Прохорова от 9-II-31 том 3, л. д. 215).

Подвергая дальнейшему обсуждению вопрос об интервенции, Прохоров в тех же показаниях и в данных за 6 мая 1931 года указывает, что как он, так и Фехтель считали, что успех интервенции может усилиться, если начало ее будет сопровождаться хорошо организованными и подготовленными диверсионными актами и повстанческими выступлениями:

„И Кокс и Фехтель выдвигали то соображение, что вооруженное восстание нужно в момент оккупации района, когда угрожаемые извне войска, приведенные в паническое настроение эффектом диверсионных действий, легко поддадутся заражающему действию восстания и станут постепенно переходить на сторону восставших, тем ослабляя фронт защитников данного района и увеличивая шансы оккупантов на быстрый успех".

(Показания Прохорова от 9-II-31 г. том 2, л. д. 215).

Соглашаясь в приципе с доводами Фехтеля и Кокса о необходимости вооруженного восстания, Прохоров, однако, считал, что формирование повстанческих сил опасно и грозит провалом.

Однако, как упомянуто ниже, обвиняемый Прохоров, в бытность его на службе в Севастополе на Морском заводе, создал диверсионную ячейку.

В конце 1927 года, незадолго перед от'ездом Прохорова из Ленинграда в Севастополь для работы, Гельер сообщил ему о договоренности его с Коксом об организации в Ленинграде и Севастополе диверсионных ячеек под названием „Бригад боевой активности", чтобы облегчить оккупацию местностей, где организованы эти бригады в нужный момент.

Прохоров показал:

„Еще до от'езда моего из Ленинграда в Севастополь А. И. Гельер сообщил мне, что они с Коксом обсудили

Там само. Арк. 103.

активности в Ленинграде и Севастополе, на случай оккупации этих пунктов, дабы этой активностью в нужный момент отвлечь внимание местных военных властей, оттуда где должен быть сосредоточен главный удар А. И. Гельер сказал, что по Севастополю в основном предстоит, как минимум, организовать три бригады: по городу, по Военному Порту и по Сев. Морзаводу, что в бригаду по Севморзаводу мне придается войти, так как жизнь Технического директора на территории Севморзавода является большим удобством для концентрации у него кое каких запасов. Он предупредил, что о деталях у меня будет разговор в Севастополе с Коксом, когда он закончит проработку вопроса в основных положениях".

(Показания Прохорова от 4-II-31 г. том 2, л. д. 188).

По приезде же своем в Севастополь на должность Технического Директора Севморзавода, Прохоров вскоре установил связь с Коксом и по его заданию приступил к созданию одной из таких „бригад" по Севастопольскому Морскому Заводу.

Об этом Прохоров показывает:

„Действительно, весною 1928 года инженер Кокс сообщил мне, что в целях облегчениях оккупации Севастополя, по Севастополю должно быть создано несколько бригад боевой активности. Прямое назначение этих бригад, вносить панику и смятение среди военных и гражданских властей, отвлекая в моменты боевого напряжения внимание и силы на явления деморализующего свойства, на пожары и взрывы в разных местах подлежащего оккупации района. Как минимум в Севастополе должно быть не менее трех бригад: в городе, в Военном Порту и на Севморзаводе. Бригады должны состоять из преданных делу смелых лиц, самого ограниченного числа, могущих на своем участке—районе обеспечить подготовку пожара или взрыва, не привлекая к себе ничьего подозрения.

По словам Кокса, мое положение Технического Директора, которому предоставляется квартира на заводе, весьма благоприятствует тому, чтобы я возглавлял такую заводскую бригаду. Я осведомил Кокса, что намечавшееся ранее восстановление разрушенного после землятресения директорского дома на территории Севморзавода не состоится, ввиду отсутствия на это разрешения кредита и что поэтому я буду жить в нанятой для меня квартире в городе. Это обстоятельство обезкуражило было Кокса, так как вносило, по его мнению, некоторые затруднения в деле хранения кое каких запасов, однако, с этим пришлось мириться и даже признать преимущество такого положения, так как оно давало возможность иметь мне живую связь, не привлекая к ней внимания сторожевого аппарата Севморзавода.

По обсуждении вопроса с Коксом мы пришли к выводу, что по Севморзаводу, по числу мест, где следует подготовить пожары, вполне достаточно двух-трех лиц. Учитывая.

Там само. Арк. 104.

однако, возможность выхода кого-либо в нужный момент из строя, мы условились, что не считая меня, будет еще три человека. Кокс сообщил мне, что инженер Н. Д. Звягин уже сообщил ему свое согласие принять участие в Севморзаводской организации и что у него есть на примете еще два человека (том 2, л. д. 194).

Последующая беседа со Звягиным подтвердила сказанное Коксом о его согласии войти в бригаду, что же касается остальных двух лиц, Звягин взялся окончательно выяснить таковых, уже имея кое кого ввиду Через короткое время Звягин сообщил мне одного инженера Маслеху, а о другом сказал, что условием своего вступления в бригаду он поставил сохранение тайны его имени ото всех. Это меня несколько обеспокоило и я предложил Н. Д. Звягину обдумать и проверить степень верности этого участника бригады. Звягин мне ответил, что верит ему как самому себе".

(Показания Прохорова от 5-II-31 г. том 2, л. д 195)

и после:

„Н. Д. Звягин сообщил мне, что это заведующий доковым цехом Сев. Морзавода техник Иван Александрович Швайцер".

(Показания Прохорова от 9-II-31 г. том 2, л. д. 218).

Из тех же показаний Прохорова видно, что производство диверсионных актов по Севморзаводу должно было быть обеспечено за 10 дней до начала активных действий интервентов и что для этого неизвестное лицо доставит взрывчатые вещества.

„При этом Кокс об'яснил, что патроны представляют собою механизированные спички: по своему размеру они очень невелики, имеют форму сильно пропитанных маслом деревяшек, нахождение таковых где бы то нибыло не может вызывать чьего либо подозрения. По своей природе до момента назначенного действия они вполне безопасны, не боятся ни ударов, ни толчков. Действие их сводится к слабому в назначенный момент взрыву с выделением небольшого количества горящей жидкости, развивающей очень высокую температуру, при чем вместе с жидкостью воспламеняется и горит пропитанное масло дерево оболочки патрона",

(Показания Прохорова от 5-II-31 г. том 2, л. д. 195).

По этому же поводу обвиняемый Фехтель показал, что для разрушений силовых установок на случай войны, Кокс через завербованных им капитанов, предполагал доставлять на судах из заграницы взрывчатые вещества Фехтель показал:

„В дополнение к моим показаниям о диверсионных заданиях Кокса показываю, каким путем Кокс собирался доставить взрывчатые вещества для подрыва в случае войны силовых установок. Он предполагал доставлять их на судах через завербованных капитанов ввиде батарей или аккумуляторов для электрических фонарей или ввиде запасных частей

Там само. Арк. 105.

для механизмов. Подробности он хотел сообщить через Гельера после выясения в Англии наиудобнейшего способа упаковки и маскировки этих снарядов".

(Показания Фехтеля от 24-II-31 г. том 1, л. д. 391).

По намеченному Прохоровым, совместно со Звягиным, ану активных действий взрывы, с целью пожара и разрушений по вмозаводу, предполагалось произвести: на стапелях, в дерево-делочной и шлюпочной мастерских, в складах угля, бревен, досок на сном дворе и ящиков для эвакуации завода, о чем Прохоров казал:

„По нашему обдуманному со Звягиных плану, были намечены следующие места для закладки патронов: на угольном складе 3-4 патрона, на складе досок на лесном дворе, такое же число, на складе бревен там же 2-3 патрона, на складе ящиков для эвакуации завода 1-2 патрона, в деревообделочной и шлюпочной мастерской 2-3 патрона, на лесах одного из строющихся судов 2-3 патрона. Таким образом общее число погребных патронов определялось счетом от 13 до 19 штук. Коксом этот план был одобрен. Для устранения персонального риска участников бригады было решено, что в день активности после закладки патронов по назначенным местам, таковых не должно оставаться ни у кого из участников, ни дома, ни в служебной комнате. По словам Кокса, патроны могут закладываться на любое время до 12 часов, что фактически позволяло в дневное присутственное время обеспечить пожар на точные даже часы".

(Показания Прохорова от 5-II-31 г. том 2, л. д. 195).

Относительно существования таких же „бригад боевой активности" руководителей в гор. Севастополе, в Севастопольском Военном у и в г. Николаеве, обвиняемый Прохоров показал:

„Из последующих бесед с Коксом, уже к осени 1928 года, я от него узнал, что по Севастополю организовалась бригада в количестве 10-ти человек, с каким то греком Дротросом во главе.

От него же, уже в сентябре 1928 г., я узнал, что в Севастопольском военном порту также организовалась бригада в пять человек.

В моей памяти сейчас держится представление, что Кокс говорил о возглавляемой инж. Александровым боевой бригаде по Сев. Военпорту и об участии инженера Пестова в бригаде по Николаеву".

(Показания Прохорова от 5-II-31 г. том 2, л. д. 195, 196).

Допуская возможность неудачи оккупантов в их попытке коротким ным ударом завладеть Севастополем, Кокс предупреждал Про-ова что в этом случае к нему, Прохорову, явится высше-ный Дротос с новыми инструкциями. Дротос не установлен идимому эта фамилия вымышлена и ей назвался бы тот, кто впо-вии явился бы к Прохорову.

(Показания Прохорова от 5-II-31 г. том 2, л. д. 196).

Там само. Арк. 106.

Для создания диверсионных ячеек с целью организации подрывных разрушительных действий по предприятиям промышленности в г. Николаеве, такие же задания от Кокса получил завербованный им инж. Паннетье, который показывает:

„Приблизительно за один месяц перед своим от'ездом в Англию, Кокс заявил, что он должен найти людей, кои согласились бы на выполнение диверсионных заданий на случай интервенции. Кокс сказал, что время интервенции ему неизвестно, но что этот вопрос возможен в ближайшем будущем. Кокс сказал, что план диверсии будет своевременно разработан, кем именно и где—не сказал, после чего через того же капитана английского судна будет передан тем же лицам, коих он, Кокс, найдет. В число этих лиц Кокс предложил и мне войти.

Делая мне это предложение, Кокс сообщил мне, что такое же самое предложение он сделал известным мне лицам, а именно: Фехтелю, Днепровскому и Запорожченко, которых он хорошо знает.

Кокс, продолжая со мной свою беседу, просил меня помочь ему найти для этого дела подходящих людей Кокс сообщил мне, что когда ему удастся найти необходимое число людей, сколько именно не указал, но таковые будут разбиты на группы и каждая из них будет иметь свои функции, полученные в виде заданий от английского капитана коммерческого парохода.

Кокс мне также сказал, что если ему удастся осуществить такие группы, то им будет поручено на случай интервенции произвести ряд диверсионных актов, которые будут заблаговременно выработаны и переданы тем же капитаном.

Кокс в общих предположительных чертах сказал мне, что диверсия будет состоять в том, чтобы подвергнуть остановке некоторые необходимые заводы, где и какие—тогда не указал, но с условием расчета возможности быстрого восстановления их при надобности".

(Показания Паннетье от 14-XII-30 г., т. 3. л. д. 223, 229).

Такие же диверсионные действия предполагалось осуществить по силовым установкам нефтяных заводов, складам и перекачечным установкам наливных портов Туапсе и Батума, с целью вывода их из строя во время войны, при чем для этой цели Кокс дал задание Соколову через Фехтеля.

По этому поводу обвиняемый Фехтель показывает:

„Кокс говорил, что Соколов имеет диверсионные задания по нефтяной промышленности, состоящие в том, чтобы завербовать подходящих людей для производства диверсионных актов по выводу из строя силовых установок нефтяных заводов и складов. Мне Кокс при от'езде поручил настоять перед Соколовым на завербовании лиц для вывода в случае войны из строя силовых и перекачечных установок наливных портов. После от'езда Кокса, Кокс мне предложил

Там само. Арк. 107.

осуществлять связь между Соколовым и Гельером, так как последнему, в связи с уходом Соколова от морского судостроения не будет представляться удобная возможность к посещению Соколова по служебным делам".

(Показания Фехтеля от 1-II-31 г. т. 1, л. д. 371).

Как уже указано выше, организация английской разведки в своих нах на случай войны предусматривала увод судов коммерческого та в одно из иностранных государств, находящееся на положении ны с СССР, с целью их интернирования, посадки на мель, либо пления таковых в портах, без причинения больших разрушений. этой цели через Фехтеля велась вербовка плавающего состава, ным образом, по нефтеналивному флоту. Таким образом, Фехте- были вовлечены в организацию капитаны и их помощники следуих нефтевозов заграничного плавания:

1. Жоржолиани—капитан теплохода „Эмбанефть".
2. Загуляев—ст. помощник капитана теплохода „Эмбанефть".
3. Бергольц—второй пом. капитана теплохода „Азнефть".
4. Демкин—капитан теплохода „Нефтесиндикат СССР".
5. Антонов—старший пом. капитана теплохода „Совнефть".

Указанные лица получили задания в случае войны доставить свое в иностранные порты за крупные вознаграждения.

По этому вопросу дают показания нижеследующие обвиняемые:

„Кокс сообщил также, что кроме вывода из строя необходимых заводов или промышленных предприятий во время интервенции, будут также задания вывести закордон те суда, которые по каким либо причинам вывести нельзя будет, то таковые притопить на месте без всяких разрушений".

(Показания Паннетье от 14-XII-30 г. т. 3, л. д. 223).

Фехтель:

„На случай войны, как я уже ранее показывал, он, Кокс, предлагал принять меры к тому, чтобы находящиеся в заграничных водах суда были подведены к иностранным портам, где бы они могли быть интернированы. Для судов находящихся во внутренних портах и водах, он предусматривал создание какой нибудь более значительной аварии, делающей восстановление полученных повреждений в короткий срок не возможным. Все эти меры он намечал к проведению через завербованных лиц плавающего состава, при чем при своем от'езде поручил мне инструктировать соответствующим образом тех капитанов, которые я, по его поручению, завербую. За применение более дешевых и низкокачественных сортов топлива и смазочного материала я должен был агитировать, работая в Правлении. Это были конкретные задания для вывода судов из строя. Как общую директиву он предлагал воспользоваться всяким удобным случаем для применения той или иной меры, могущей вывести судно из строя".

(Показания Фехтеля от 6-I-31 г. т. 1, л. д. 352).

„Я ему (Загуляеву) сказал, что хотя Кокс намечает использование его лишь после того, когда он получит судно

Там само. Арк. 108.

в собственное управление, он еще до этого согласен выдать ему аванс, если он—Загуляев примет его предложение. Загуляев подумав некоторое время, сказал, что пожалуй можно и согласиться Тогда я ему развил дальнейшую мысль Кокса о том, что в случае возникновения военных действий, если в это время судно, управляемое им, будет находиться в заграничом рейсе, нужно будет судно вести так, чтобы оно могло быть задержано неприятелем, или интернировано в каком нибудь заграничном порту.

Я Загуляеву передал, что Кокс сказал, что в случае успешного проведения такого задания, разговор о вознаграждении будет особый и что вознаграждение будет соответствовать ценности об'екта".

(Показания Фехтеля от 9-I-31 г. т. 1, л. д. 346).

Загуляев:

„Через некоторое время уже в Севастополе Фехтель как то раз находясь у меня в каюте, сказал мне, под честным словом молчания о том, что он постарается выдвинуть меня в капитаны, но что я обязан буду если дам свое согласие, поступать по его указаниям. Он мне сказал, что говорит от имени Кокса и сказал, что если будет война, я должен отвести судно в иностранный порт на предмет интернирования. В случае же, если войны не будет, я должен принять меры к посадке судна, кое мне будет вверено. За это была обязана компенсация, неопределенная, но очень крупная. Предложение Фехтеля я принял. В случае тумана или другой, облегчающей посадку возможности, я имел судно посадить, так как помощники люди, иногда понимающие и могли мне служить помехой, то я решил заранее подобрать подходящих, посвященных в дело помощников. Выбор мой пал на Бергольца и Туторского, коих я и завербовал. Разговор с первым был крайне короткий, он согласился, но выражал только сомнение, что его вообще не выпустят заграницу А Туторский согласившись сказал мне, что он боится лишиться диплома. Я ответил ему, что во первых он будет хорошо вознагражден, а во вторых после этого ему не надо будет возвращаться в СССР, так как вознаграждения хватит на всю жизнь".

(Показания Загуляева от 26-I-31 г.).

Жоржолиани:

„К вопросу интервенции ставилились задания в случае осуществления таковой, передавать суда в распоряжение татервентов, путем увода судов и самим вступать в их распоряжение. За это предлагалось вознаграждение 400 фунтов стерлингов, которые нужно было получить в Английском Военном Штабе в Лондоне после сдачи судов или в другом месте, где это было бы возможно и необходимо. В помощь для выполнения этого задания намечались старший помощник командира Дробинко и старший механик Погарский".

(Показания Жоржолиани от 15-II-31 г. т. 11 л. д. 18).

Там само. Арк. 109.

Заеания, даваемые Коксом для завербованных лиц флотского комсостава, заключались в следующем:

Кербовать новых лиц в окружающей среде комсостава.

Нащупать почву среди нисшего комсостава для завербования лиц этой категории. Лиц нисшего комсостава стараться привлечь таких, которые находились в хороших отношениях с командой, дабы их использовать для привлечения лиц команды, что Коксу было очень желательно, но что он предлагал делать с величайшей осторожностью после длительного и всестороннего выяснения настроения и убеждения завербуемого.

С другой стороны, он, Кокс, подчеркивал необходимость привлечения лиц не только командного состава, но и из самой команды, так как он только при этот условии рассчитывал на успешное проведение своих заданий".

(Показания Фехтеля от 2-III-31 г. т. 1, л. д. 496, 497).

Далее Фехтель показывает, что намечалась через завербованных лиц пропаганда среди команд боевых судов против Соввласти, ссылкой на шаткость ее существования и превосходство иностранных флотов. Как на методы осуществления этой деятельности обвиняемый Фехтель показывает:

„Вести среди команды широкую просветительную работу о достижениях в области техники военного судостроения, вооружения и военной техники вообще заграницей. Для проведения этой работы воспользоваться официальными учебными занятиями. Во время этих занятий также подробно знакомить команду с численным составом иностранных военных флотов, особенно английского, приводя сравнения в этом отношении с нашим флотом.

Вести работу, направленную к созданию обоснованного неудовольствия среди команды. Для этой цели заботиться о том, чтобы бытовое снабжение команды было несвоевременное, не полное и недоброкачественное и чтобы удовлетворение бытовых нужд команды вообще не соответствовало их запросам.

Для углубления и расширения результатов Кокс считал необходимым привлечь к работе именно в этой части намеченных к завербованию лиц из самой команды, считая, что такие лица будут иметь значительно больший успех, чем командный состав, считая даже, что только при условии участия лиц из команды в этой работе может быть вообще достигнут успех".

(Показания Фехтеля от 2-III-31 г. т. 1, л. д. 499).

Наряду с упомянутыми методами агитационного порядка, направленными к разложению команд боевых судов военного флота СССР,— ганизация намечала следующие меры, о коих

Обвиняемый Фехтель показывает:

„Способствовать падению дисциплины в команде, путем необращения внимания на дисциплинарные поступки не вы-

Там само. Арк. 110.

скивая за них и поощряя таким образом, создавая одновременно таким поведением лично для себя популярность среди команды.

Ведение учебной работы по подготовке команды к обслуживанию корабля со всеми его устройствами и к несению строевой службы поставить так, чтобы в случае войны команда не оказалась подготовленной к обслуживанию корабля в боевой обстановке.

Все указанные меры был направлены к ослаблению боевых качеств и к деморализации команды, т. е. личного состава флота".

(Показания Фехтеля от 2-III-31 г. том 1, л. д. 499, 500)

В целях же ослабления технической части судов флота СССР, организацией была намечена следующая деятельность.

„Производить возможно частные и продолжительные маневровые пробеги форсированным ходом, основываясь на том, что каждый пробег форсированным ходом уносит с собой безвозвратно известную долю жизненной силы организма корабля, как корпуса так и машин.

Эта же цель—понижение технических качеств корабля и его технической боевой готовности преследовалась заданием Кокса в отношении производства ремонтных работ на кораблях.

Ремонт по директиве Кокса должен был производится главным образом несвоевременно. Этой мере он придавал особенно значение, так как несение службы корабля имеющем неисправные места в своих механизмах и устройствах должно было привести к увеличению этих неисправностей, требующих в будущем ремонт значительно большего об'ема и исключающих во многих случаях вообще возможность восстановления первоначального состояния в полной мере.

Производство ремонта Кокс предлагал осуществить не в полном нужном по существу об'еме, производя лишь самые необходимые работы „временного характера" для поддержания способности карабля к несению службы. На качество производимого, как командой, так и заводскими рабочими ремонты не обращать внимания, допуская всякую работу".

(Показания Фехтеля от 2-III-31 г. том 1, л. д. 500).

„Не уделять должного внимания, правильному и тщательному уходу за машинными установками судов, способствуя таким образом их износу и лишая их способностями проявлять в нужный момент точную мощность".

(Показания Фехтеля от 24-II-31 г. том 1, л д. 399, 400).

Другой обвиняемый, бывший Начальник Технического Отдела Николаевского Военного Порта Санчурский-Смирнов Михаил Петрович по этому же поводу показывает:

„Им (Коксом) ставились общие задачи членам организации, а именно в случае войны члены организации всемерно должны были способствовать задержке развертывания сил

Там само. Арк. 111.

Советского военного флота, путем несвоевременного выпуска строящихся на заводе А. Марти военных судов, тормозить их вступление в строй, путем плохого качества постройки. Кроме того путем диверсионных актов, не называя отдельных об'ектов. Я понимал свою задачу в подобных действиях в применении ко всем вооруженным и ремонтирующимся в Порту судам.

На случай неудачи интервенции члены организации должны были способствовать уводу советских, коммерческих и военных судов заграницу".

(Показания Санчурского - Смирнова от 23-XII-30 г. том 13, л. д. 53).

При непосредственном соприкосновании с английским флотом, при боевой обстановке, надо было:

„Завербованным лицам способствовать распространению паники среди команды, восприимчивость которой к паническим настроениям, благодаря предыдущей работе должна была быть особенно сильна, так как в ее сознание должна была быть вселена полная уверенность в том, что успех для наших судов является совершенно невозможным. Паническое же настроение команды должно было создать благоприятную почву для сдачи корабля неприятелю без попытки к какому либо серьезному сопротивленню.

В случае наличия на корабле среди команды и комсостава значительного числа завербованных лиц, при чем таких лиц, которые имели бы влияние на команду, Кокс ставил задачу, подлежащую к выполнению в боевой обстановке шире, не ограничиваясь осуществлением сдачи корабля неприятелю, а переходу корабля на сторону неприятеля и обращение им боевых действий против судов своей же эскадры

Помимо указанных мер Коксом были поставлены еще диверсионные задания, подлежащие выполнению к моменту открытия военных действий. Эти диверсионные задания имели целью вывод перед боевыми действиями из строя ряда таких механизмов на корабле, без которых он оказался бы неспособным двигаться или маневрировать. Главными об'ектами этих диверсионных действий Коксом были намечены во первых турбины и механизмы корабля, как наиболее доступные основательной порче минимальными средствами в короткий срок (пуск без достаточного прогрева и без предварительного удаления конденсационной воды).

Во вторых механизмы и приборы управляющие рулевым устройством корабля. В третьих электромеханизмы, управляющие орудиями и в четвертых все большее количество электроприборов и проводок к ним, осуществляющих связь и сигнализацию на корабле.

Помимо этих указаний, Кокс еще говорил, что в зависимости от обстановки конечно следует и использовать каждый удобный случай для создания „случайной" аварии, столкновения или посадки на мель".

(Показания Фехтеля от 2-III-31 г. том 1, л. д. 501).

Там само. Арк. 112.

В военных портах организацией были поставлены следующие задачи:

„1. Снабжение плавающих единиц и их баз организовать с таким расчетом, чтобы при общем большем количестве предметов и материалов, имеющихся на складах базы, всегда отсутствовали бы некоторые материалы, требующиеся не в больших количествах, но безусловно необходимых и без которых корабль не может исправно нести службу или выйти в поход.

2. Снабжение продовольствием и обмундированием задерживать, не удовлетворять требования полностью и своевременно и предметами не первого качества.

3. Задерживать проработку и утверждение дефектных ведомостей под предлогом экономии урезать их в таких статьях, невыполнение которых служило бы причиной для понижения боевых качеств корабля.

4. Портовые плавучие средства и береговые портовые сооружения поддерживать в таком состоянии, чтобы они в случае войны не были в состоянии удовлетворять повышенным требованиям, пред'являемым к ним боевым флотом, т. е. чтобы они своей неисправностью нарушили правильное и бесперебойное обслуживание флота".

(Показания Фехтеля от 2-III-31 г. том 1, л. д. 502),

Попутно намечалось охватить влиянием береговую оборону, о чем обвиняемый Фехтель показывает:

„Кокс расчитывал распространить через лиц плавающего состава и портовых работников свое влияние также на части береговой обороны и включил задание о завербовании лиц комсостава береговой обороны в число заданий, поставленных им лицам плавающего состава.

Работу в частях береговой обороны Кокс наметил аналогичную как среди команд плавающих судов, долженствующая привести к деморализации и разложению этих частей и привести их в состояние, негодное для серьезных боевых действий. В этих частях он считал еще более необходимым для успеха вести пропаганду через привлекаемых лиц нисшего комсостава и лиц из самой команды, так как считал, что командный состав береговых частей находится на более далеком расстоянии от рядовых лиц команды, чем на плавающих судах, что по его мнению обусловлено разницей в бытовых условиях на судах и на берегу.

Летчикам ставилась Коксом задача доставить свой аппарат в неприятельское расположение.

О всех этих планах и заданиях Кокса я в разное время, как я уже показывал, имел беседы с Прохоровым, Бергольцем, Загуляевым, Жоржолиани, Дроздовым и, насколько мне помнится, как то раз и с Днепровским".

(Показания Фехтеля от 2-III-31 г. том 1, л. д. 502, 503)

Там само. Арк. 113.

Из показаний обвиняемого Прохорова видно, что по вопрос вербовок лиц плавающего командного состава Черноморского военног флота, он давал Фехтелю характеризующие данные о Начальник Технического Отдела Севастопольского Военного порта — инженер Александрове; главном корабельном инженере того же порта — Котылевском; главном механике того же порта—Плотникове флагманском механике штаба Черноморского флота Величковском командире дивизиона эсминцев того же флота Шельтинге, флагмеха нике Пискунове и по Николаевскому Военному порту — бывшем председателе Комнаба Пестове. При чем Фехтель не скрывал от Прохорова, что он эти сведения собирает по поручению Кокса, в связи с вопросом о подготовке к интервенции (показания Прохорова от 9-XII-30 г. том 2, л. д. 216, 217).

Уже в последующих беседах с Коксом, Прохорову в сентябре м-це 1928 года стало известно, что Пестов и Александров вовлечены в деятельность организации.

Для деловых встреч участников организации на Севморзаводе, под благовидным предлогом, был специально выделен кабинет.

Об этом Прохоров дает следующие показания:

„В беседе со мной в начале сентября 1928 года Кокс, сообщая, что мои приятели Пестов и Александров уже дали свое согласие войти в повстанческую организацию, сказал, что необходимо в Севастополе иметь базу, где члены организации могли бы безопасно встречаться. Такой базой намечен мой кабинет, где под видом судоремонтных совещаний могут встречаться участники Морского Сектора организаций. Я самым решительным образом отверг это, так как такое положение подвергало наибольшему риску меня. Но я обещал подумать над этим вопросом. После этого мы обсудили этот вопрос со Звягиным и решили добиться выделения официального кабинета в заводской конторе для работ представителей Моркома в связи с судоремонтом. Это мероприятие, не возбуждая ни чьих подозрений, давало возможность участникам организации держать между собой связь, не подводя под угрозу провала всю организацию, если бы засыпался один непремен. ее член, каким явился бы я в случае сохранен. идеи базы в моем кабинете.

Кабинет для представителей Моркома был выделен на Севморзаводе с началом осеннего ремонта в 1928 года (в октябре-ноябре) и существовал до моего ухода с Севморзавода".

(Показания Прохорова от 9-XII-30 г. том 2, л. д. 217).

Обвиняемому Фехтелю в беседе с Коксом стало известно, что в Севастопольском военном порту в организацию вовлечены: вышеказанный Александров и еще один инженер, работающий по судоремонту, фамилию коего Фехтель не помнит. В Черноморском флоте вовлечены:

1. По эсминцу „Шаумян"—командир такового Евдокимов.
2. По эсминцу „Фрунзе"—2 лица палубной и машинной службы.
3. По эсминцу „Незаможник"—одно лицо палубной службы.
4. По эсминцу „Петровский"—одно лицо палубной службы.
5. По крейсеру „Червона Украина"—два лица палубной и машинной службы.

Там само. Арк. 114.

6. По Штабу Черноморского Флота—одно лицо.

7. По школе авиации—два летчика. При чем фамилии упомянутых лиц Фехтель не помнит (показ. Фехтеля от 2-III-31 г. т. 1, л. д. 503, 504).

На случай успешного завершения интервенции, Прохоров намечался на должность помощника Начальника Севастопольского Адмиралтейства по части судостроения и ремонта. Другие обвиняемые также намечались на разные посты.

Об этом сам Прохоров показывает:

„Летом 1929 года, уже после организации на Севморзаводе бригады боевой активности, я имел с инженером Коксом беседу об организации власти в Севастополе после его военной оккупации.

Инженер Кокс заявил, что совершенно очевидно, что в оккупированом районе все военные должности и высшие гражданские должны находиться в руках оккупантов, но исполнительный аппарат в гражданских органах, а также в местных хозяйственно-технических организациях должен укомплектовываться из числа русских, сочувствующих идее освобождения от Соввласти. Ввиду же неизбежности возникновения и вербовки боевых отрядов из числа русских граждан для несения как военной, так и полицейской службы, необходимо заранее наметить надежных лиц на командные должности. Кокс между прочим высказал мысль, что в Севастополе все, что имеет какое либо касательство к созданию, ремонту, снабжение и укомплектованию судов и команд флота, должно об'единиться в Севастопольское Адмиралтейство для обслуживания морских сил оккупантов. Начальник такового должен быть назначен властью последних. На пост помощника Начальника Адмирадтейства по части судостроения и судоремонта Кокс намечал выдвинуть мою кандидатуру, при чем Коксу было желательно, чтобы мною были выдвинуты по Севморзаводу и Военному порту лица, на чью добровольную и добросовестную службу в Адмиралтействе можно было бы расчитывать.

Мною были сообщены фамилии инженеров: Звягина, Горюнова, Марковича, Шамина, Ушакова, Вейгельта, Цима и Шидловского, как лиц, в которых я вполне уверен по Севморзаводу и инженера Александрова по Севастопольскому военному порту".

(Показания Прохорова от 5-II-31 г. том 2, л. д. 199).

По этому же вопросу показал обвиняемый Санчурский-Смирнов:

„На случай занятия интервентами Советской территории, задачи членов организации состояли в том, чтобы составляя основное ядро, на которое может опереться новая власть, налаживать работу в ее учреждениях на занятой территории. Коксом давались для этого только общие указания, членам же организации предоставлялась инициатива в намечении своей работы. Для себя я плана хотя и не составлял, но намечал, что должен буду руководить работой порта, совместно с представителями новой власти".

(Показания Санчурского от 23-XII-30 г. том 13 [illegible] 53)

Там само. Арк. 115.

Организация успела распространить некоторое влияние и на медико-санитарное обслуживание населения и гарнизона гор. Николаева. этой цели Кокс завербовал местного врача Лигина (умер), который в свою очередь завербовал врача 44 полка Иванова, а также нера Горместхоза Шахматова. Указанные лица должны были одить вредительскую деятельность, с целью распространений эпий во время интервенции.

По этому поводу дает показания обвиняемый Фехтель, которые тся к следующему:

„Помню еще следующую мысль Кокса, высказанную им в отношении тех моментов, которые он считал возможным использовать мобилизованными в армию врачами, для создания недовольства среди красноармейцев. Из разговоров с врачами Кокс знал или полагал, что снабжение медицинскими лекарственными средствами весьма ограничено. Поэтому он считал, что в случае войны будет в армии ощущатся большой недостаток в этом снабжении, что должно было способствовать возникновению болезней среди красноармейцев и затруднять проведение мер против распространения этих болезней. Этим моментом Кокс считал необходимым воспользоваться мобилизованными в армию врачами для распространения мысли о том, чтобы создать нужные условия для охраны здоровья и жизни посылаемых на войну не думали позаботиться".

В то же время мне Кокс еще говорил, что он перед теми из врачей, которые в случае войны могут оказаться мобилизованными, поставил задачу о введении агитации в таком же направлении, в каком эту задачу поставил перед плавающим составом военного флота".

(Показания Фехтеля от 4-III-31 г. том 1, л. д. 522, 523).

рестованный б. врач 44 полка 15 дивизии Иванов показывает:

„В 1929 года весной, будучи на квартире у доктора Лигина я был вовлечен им в контрреволюционную организацию, возглавляемую английским инж. Коксом, ставящую себе целью свержение Соввласти путем организации массового вредительства и поддержки интервенции. Тогда же я дал свое согласие на вступление в организацию и тогда же Лигин мне сказал, что организацию возглавляет Кокс. Лигин дал мне задание осмотреть склад непзапаса санимущества полка и наметить на какой срок обеспечена часть в случае войны медсанимуществом и в зависимости от этого наметить конкретные мероприятия по вредительству".

(Показания Иванова от 23-III-31 г., том 14, л. д. 19, 20).

„Шахматов говорил, что им принимаются меры к срыву подготовки банного дела для обслуживания населения, с целью вызвать эпидемию. Спрашивал мнения о возможности заражения водопровода, с целью вызова эпидемии".

(Показания Иванова от 25-III-31 г. том 14, л. д. 54)

Там само. Арк. 116.

Раздел VII

СВЯЗЬ С ЗАГРАНИЦЕЙ

Следствием установлена связь организации с английской разведкой.

Являясь официальным сюрвейером классификационного Общества „Ллойд-Регистр", Кокс в то же время являлся резидентом „Интеллиженс-Сервис" в СССР, деятельность которой осуществлял через созданную им организацию.

По этому поводу дает показания обвиняемый Лапотников, сводящиеся к следующему:

> „Во время одной из моих бесед с гр. Коксом в 1928 г. был затронут вопрос о том, для кого собственно Кокс собирает сведения о нашем флоте, промышленности и т. д. Так как в это время у меня с Коксом была уже давно налаженная связь и достаточное сближение, то он откровенно пояснил мне, что все сведения осведомительного характера заграницей у них собирает так называемая „Интеллиженс-Сервис", т. е. осведомительная служба и что он, Кокс, имеет связь с этой организацией непосредственно".
>
> (Показания Лапотникова от 25-II-31 г. т. 4, л. д. 115).

и далее:

> „Я интересовался каким образом Кокс передает сведения заграницу и какой организации. Мне удалось от него узнать, что сведения пересылались, главным образом, через некоторых капитанов судов. Фамилии их мне остались неизвестны, но название судна, с капитаном которого Кокс не раз виделся, было „Эльсвик".
>
> (Показания Лапотникова от 16-II-31 г. т. 4, л. д. 88).

Осуществление связи между организацией и английской разведкой „Интеллиженс-Сервис" относится к трем основным периодам, а именно:

1. В бытность Кокса в СССР связь шла через него, а затем капитанов английских коммерческих судов, входящих в порты СССР и через завербованных Коксом капитанов Совторгфлота и Нефтефлота заграничного плавания.

Об этом обвиняемый Фехтель показывает:

> „Со слов Кокса он свою переписку по информационной и вредительской части направлял Гельеру, который пользовался следующим способом сообщения с Англией. Так как чертежи, подлежащие утверждению Комитетом Ллойда, Совторгфлотом для ускорения направлялись в Лондон

Там само. Арк. 117.

через капитанов своих пассажирских судов, при чем Гельер к этим чертежам писал об'яснительные препроводительные письма, Гельер пользовался этим обстоятельством и посылал, в случае надобности, под видом утвержденных чертежей или вместе с ними вышеуказанные материалы. Для передачи этих материалов капитанам пассажирских судов Балтийской линии, он пользовался лицами аппарата Наблюдения Совторгфлота в Ленинграде, завербованных им. В своих предыдущих показаниях я указывал на инженера Зиновьева, как о завербованном Гельером лице, так как о нем мне Кокс определенно говорил. Кроме того, Кокс упомянул еще фамилию двух лиц, взвербованных с его слов через Зиновьева: одного капитана наблюдения и одного инженера наблюдения. Фамилия инженера Вейнский или Венске.

Фамилия капитана из Ленинградского наблюдения Совторгфлота, упомянутая Коксом в числе завербованных Гельером, капитан Тульский.

Через этих лиц, со слов Кокса, Гельер отправлял в некоторых случаях свою и Кокса переписку в адрес Ллойда в Лондон через капитанов пассажирских судов.

Об одном случае отправки такого пакета Коксом через капитана Жоржолиани на теплоходе „Эмбанефть" стало мне известно. В Батуме перед уходом в первый рейс, Кокс дал Жоржолиани запечатанный пакет в $^1/_2$ листа в адрес Ллойда в Лондон с тем, чтобы Жоржолиани отправил этот пакет по почте из первого английского порта, куда судно зайдет. Пакет он передал Жоржолиани в его каюте на „Эмбанефти" 29 сентября (или 28-го) 1929 года, предупредив его, что пакет секретный. Я случайно зашел в каюту и видел пакет в руках Кокса".

(Показания Фехтеля от 24-II-31 г. т. 1, л. д 387, 388, 389).

Это же подтверждает Жоржолиани:

„За кратковременность пребывания на теплоходе на службе успел выполнить 2 задания, а именно: 1) будучи в Лондоне, согласно письма Кокса, за почтой явились на теплоход представители Центрального Управления Английского Ллойда для осмотра судна и в то время им я вручил два или три пакета, переданные мне Коксом, совместно с Фехтелем, на судне в Батуме перед отправкой. За это я получил от них 10 фунтов стерлингов".

(Показания Жоржолиани от 14-II-31 г. т. II, л. д. 15).

Загуляев:

„Корреспонденцию заграницей я должен был сдавать приходившему на судно представителю Английского Ллойда. Просматривая судовые документы, он спрашивал меня, нет ли бумаг от Бюро Российского Регистра, на что я ему и отдавал указанную корреспонденцию. Был случай этот на „Грознефти" в Гамбурге.

Там же от этого представителя Английского Ллойда я получил за это 5 английских фунтов.

(Показания Загуляева от 17-II-31 г.).

Там само. Арк. 118.

2. С ликвидацией наблюдения Английского „Ллойда-Регистра“ в Ленинграде и отозванием в марте 1930 года в Англию Кокса, сюрвейер „Ллойда“ Гельер был переведен из Ленинграда в Николаев вместо Кокса, передавшего ему дальнейшее руководство деятельностью организации.

Об этом Фехтель дал следующие показания:

„Последнее свидание между мной и Коксом и последний наш разговор имели место в марте 1930 года в г. Николаеве на квартире Кокса. Положение в то время было таково: Кокс получил от Ллойда распоряжение вернуться на работу в Англию и сдать дела по Николаевскому наблюдению Гельеру, который работу Ллойда на ленинградских заводах закончил. Я, ввиду предстоящей ликвидации наблюдения Нефтесиндиката в Николаеве, намечался правлением на работу в Москве по Нефтефлоту, но сам еще не решил вопроса о принятии этого назначения и был вызван в Москву для переговоров с Правлением.

Кокс настаивал на том, чтобы я немедленно остался работать в Нефтефлоте и продолжал выполнять его задания, дав мне весьма недвусмысленно понять, что в случае моего отказа, он меня после своего отъезда может поставить в весьма скверное положение. С другой стороны, он обещал дальнейшую помощь моей матери. В результате я выслушал его задания, которые состояли в следующем:

1. Принять должность в Управлении Нефтефлота в Москве.

2. Продолжать работу по задержке разрешения всех вопросов, связанных с постройкой новых судов.

3. Вносить требования и изменения в проекты судов, находящихся уже в процессе постройки их.

4. Довести, таким образом, к созданию еще нового типа судов, требующего разработки совершенно нового проекта, что должно было в дальнейшем нарушить возможность серийной постройки судов.

5. Провести в Правлении агитацию за передачу заказов на возможно большее число судов английским заводам, доказывая выгодность такой меры, ссылаясь на длительные сроки наших заводов

6. Настаивать перед правлением на сохранении класса Английского Ллойда для следующих судов, дабы обеспечить дальнейшее пребывание Гельера в СССР.

7. Стремиться завербовать капитанов, назначенных на новые суда, выходящие из постройки и направлять их к Гельеру, или же указывать Гельеру, кого из назначаемых капитанов, по моему мнению, Гельер сможет завербовать лично.

8. Стремиться получить влияние на эксплоатацию наливных судов и принять меры к уменьшению ее эффекта.

9. Информировать его регулярно о ходе постройки судов, о намечаемых новых планах по постройке и о намечаемых заказах.

Там само. Арк. 119.

10. Воспользоваться моим местонахождением в Москве для получения сведений не только о наливных судах, но и о работе судостроительных заводов в целом и информировать его.

11. Связь с ним Коксом поддерживать через Гельера, который будет периодически бывать в Москве, и который будет принимать от меня сообщения о моей работе, информацию об интересующих Кокса вопросах и который мне будет передавать задания Кокса в дальнейшем. Вознаграждение также я должен был получать от Гельера.

12. В виду предстоящего ухода Соколова от морского судостроения осуществлять связь между Гельером и Соколовым, так как служебная связь между ними таким образом прекращалась.

13. Стремиться завербовать дальнейших лиц, которые могли бы быть полезными для исполнения заданий Кокса и связать их с Гельером".

(Показания Фехтеля от 3-I-31 г. т. 1, л. д. 342),

ее о связи:

„Основную связь между Коксом и завербованными им лицами в СССР должен был осуществлять Гельер, практикуемыми им во время пребывания Кокса в СССР способами, т. е. преимущественно через капитанов английских пароходов, посещающих порты СССР, а в случае надобности через пассажирские суда Совторгфлота

Кокс предполагал в тех случаях, когда окажется надобность в осуществлении связи через русские суда, использовать для этой цели капитанов наливных судов, которые всегда могли быть посещаемы лично Гельером под предлогом сюрвея, как имеющие все класс Английского Ллойда.

„В случае же пересылки почты из Англии в адрес Гельера, вызов Гельера должен был осуществляться в виде предписания Английского Ллойда из Лондона, произвести осмотр той или иной части судна. Вызов мог быть осуществлен и капитаном судна, при чем предлог или основание для такого вызова на наливном судне всегда легко мог бы быть найден, в виду особых правил, применяемых к эксплоатации судов перевозящих огнеопасный груз.

В случае надобности, я должен был также в отдельных случаях осуществлять сношение между Гельером и уже плавающими завербованными капитанами. Из николаевских работников, о которых мне известно со слов Кокса, должны были иметь связь с Гельером-Паннетье, Смирнов и, кажется, также Иващенко.

Связь с ленинградскими работниками и связь с плавающим составом, завербованным в военном флоте, как в Балтийском, так и в Черноморском, Гельер должен был иметь, через Козина, который со слов Кокса еще во время его, Кокса, пребывания в СССР служил звеном, связывающим Гельера с ленинградскими заводскими работниками и с плавающим составом военных флотов Черного и Балтийского мо-

Там само. Арк. 120.

рей, в том числе и Кронштадтского и Севастопольского военных портов.

(Показания Фехтеля от 26-II-31 г. том 1, л. д. 431, 432, 433).

а затем:

„Встретился я с Соколовым снова, после от'езда Кокса, в начале апреля 1930 года. В разговоре с ним, у него на квартире, я ему передал по поручению Кокса, следующее:

1. Что ввиду переезда Гельера в Николаев и в связи с этим (ввиду одновременного ухода Соколова от морского судостроения) затруднения встреч между Гельером и Соколовым, он, в случае надобности, может через меня с ним связался, так как я буду иметь соприкосновение по службе.

2. Что Гельер ему в ближайшее время передаст деньги на расходы".

(Показания Фехтеля от 28-II-31 г. том 1. л. д. 480, 481).

Обвиняемый Санчурский-Смирнов показал:

„Приблизительно в феврале месяце 1930 года Корчагин поставил меня в известность о том, что Кокс уезжает в Англию и сказал о том, что им оставлена для передачи членам нашей организации, в частности мне, инструкция о продолжении шпионско-вредительской работы по данным им ранее установкам. Передача сведений должна была проводиться через Корчагина, тот же в свою очередь через инженеров, едущих в командировки заграницу, или через капитанов судов Совторгфлота".

(Показания Санчурского от 21-XII-30 г. том 13, л. д. 31).

3. С окончательной ликвидацией в мае 1930 года представительства Английского „Ллойд-Регистра" в СССР был отозван в Англию также Гельер. Однако связь организации с заграницей и Коксом не прекращалась и осуществлялась через завербованных капитанов, плавающих в Англию нефтевозов. Для этой цели Фехтель использовал бывшего капитана нефтевоза „Нефтесиндикат СССР" Демкина, через которого передал в Англию пакет. Для тех же целей Фехтелем намечались капитаны Жоржолиани, Загуляев и другие, но по независящим от них причинам, они использованы не были.

Об этом показал сам Фехтель:

„Мне предложил Гельер осуществлять связь с Коксом через капитанов, завербованных мною на наливных судах и этим же путем направлять связь с Соколовым и связанных с ним лицами. Также он предложил мне, в случае надобности передавать почту от Паннетье через наливных капитанов, о чем он хотел сказать Паннетье. Он спросил меня, кого из наших капитанов я считал бы самым надежным для использования в целях связи, на что я ему ответил, что я лично хотел бы иметь только дело с Жоржолиани, которого я более знаю, чем других и что я его использую в случае надобности, когда он опять будет назначен в плава-

Там само. Арк. 121.

ние. Также я ему сказал, что я использую Бергольца и Загуляева, когда они поедут в заграничное плавание. С Демкиным и Антоновым я бы не хотел иметь дела, так как я их вообще мало знаю.

Гельер мне сказал, чтобы я в Ленинграде связался с Казиным, что он, Гельер, его об этом предупредит и я согласился, что через некоторое время с Казиным переговорю"

(Показания Фехтеля от 26-II-31 г. том 1, л. д. 433, 434, 435).

далее:

„При встрече с Демкиным в Ленинграде в корридоре правления Союзверфи я ему передал письмо для отправки Коксу по пути из Киля (о встрече с Демкиным я показывал раньше).

Я просил Демкина отправить это письмо при проходе Кильского канала, а если почему либо ему не удастся это письмо отправить, уничтожить его, а в Батум его не везти. Из Батума я просил его известить меня открыткой о том, что отправил ли он письмо, в положительном случае написав, что в плавании его, Демкина, здоровье значительно поправилось, в отрицательном, что с его желудком все еще неблагополучно, хотя плавание оказало и благоприятное влияние.

Далее я ему сообщил, что я для себя связь с ним считал бы более безопасной через английские судна и потому сообщил ему номер своего служебного телефона с тем, чтобы английский капитан мог бы меня вызвать в какое нибудь общественное место—вокзал или почту и мне там передать письмо.

Далее я его просил сообщить мне послал ли он моей матери условленные деньги и в какой сумме и имеет ли он сведения от банка о том, что моя мать эти деньги получила".

(Показания Фехтеля от 27-II-31 г. том 1, л. д. 441, 442).

потом:

„Я переговорил при встрече в Москве, о которой я показывал раньше с Жоржолиани о том, что он намечен Коксом для передачи писем мне и от меня, когда он снова пойдет плавать и просил его, при его первом рейсе в плавание в Англию, дать Коксу по адресу Английского Ллойда в Лондоне—знать о том, что он снова плавает и может принять поручение О том, что он снова будет принят в Нефтесиндикат мне было известно из разговоров в Управлении".

(Показания Фехтеля от 27-II-31 г. том 1, л. д. 441).

Я передал Бергольцу подтверждение Кокса о способе получения им вознаграждения заграницей также Загуляеву (об этом я уже показывал). Далее я просил Загуляева, если он пойдет сейчас в заграничное плавание или вообще при первом плавании заграницу написать заграницей Коксу по адресу Ллойда в Лондоне, что он (Кокс) может через него (Загуляева) мне передать

Там само. Арк. 122.

ему (Коксу) на каком судне он (Загуляев) плавает, чтобы Кокс имел возможность во время узнать через агентство Ллойда в английском наливном порту о приходе судна".

(Показания Фехтеля от 27-II-31 г. том 1, л. д. 442).

По этому же поводу дает показания обвиняемый Паннетье. Он должен был через одного из капитанов неустановленного английского торгового судна осуществлять связь организации с Коксом в Англии и переотправлять ему свои шпионские материалы по Николаеву, а также данные Фехтеля по Ленинграду и Запорожченко по Севастополю.

„Перед своим от'ездом и Николаева в Англию Кокс предложил мне лично давать сведения, кои ему необходимы будут в будущем и сообщил, что эти сведения нужно будет передавать капитану английского парохода, который должен будет найти меня в Николаеве с указаниями от него Кокса После от'езда Кокса я никакого капитана не видел и никаких сведений не передавал, так как был арестован. Кокс предлагая мне перед от'ездом продолжать работать, как об этом я сказал выше, сообщил мне, что ему будут давать сведения, необходимые для него, также Фехтель по Ленинграду, Днепровский по Николаеву и Запорожченко по Севастополю".

(Показания Паннетье от 10-XII-30 г. т. 3, л. д. 126, 127).

Там само. Арк. 123.

Раздел VIII

ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ АГЕНТУРЫ

дствием установлено, что для оплаты агентуры английская разведка, апитанов английских торговых судов, бывавших в портах СССР, ала материальные средства в иностранной и советской валюте. и оплате агентуры практиковалась также раздача заграничных в.

этому поводу показывают:

ехтель:

„О способе получения денег из Англии, помимо привозимых самими сотрудниками Ллойда при их поездках в отпуск, у меня разговоров с Коксом не было, но я вспоминаю один конкретный случай, когда Кокс спешно выехал для осмотра одного английского парахода в Одессу, при чем этот его выезд состоялся как раз в такие дни, когда его присутствие для каких то формальностей по нашим приемкам было необходимо. На мой вопрос, не может ли он отложить поездку, он об'яснил ее спешность и неотложность тем, что судно может недолго простоять в Одессе, а ему необходимо его обязательно застать, не столько из-за осмотра, к которому он вызван, как потому, что он ожидает получения от капитана денег из Англии.

Далее он упомянул, что случай прихода английских судов с капитанами, могущими быть использованными для пересылки секретной почты в Черноморские порты, весьма редкие и потому этого случая ни в коем случае упустить не может. Кроме того, он указал на то, что ему получение этой посылки очень важно, т к. он ожидает получить кроме английских денег, также и советских, в которых он больше нуждается вследствие ограниченных возможностей размена английской валюты в банке, во избежание возбуждения подозрений, а кроме того и потому, что приобретение советской валюты заграницей для него выгоднее из-за курсовой разницы".

(Показания Фехтеля от 26-II-31 г. том, 1, л. д 423).

ннетье:

„Мне известно, что иностранной валютой Кокса снабжало его правительство, через капитанов английских пароходов, приходящих в Николаев, о чем он мне лично рассказывал. Свидания с капитанами носили характер системы".

(Показания Паннетье от 25-X-30 г. том 2 [illegible])

Там само. Арк. 124.

Вознаграждения получили следующие участники организации и в нижеуказанном виде и размере.

1. Лапотников получил от Кокса вознаграждение в сумме 300 рублей.

„Я при первом же денежном затруднении в 1-ой половине 1927 года воспользовался его любезностью и взял у него взаймы 200 рублей, при чем давая эти деньги он мне сказал, чтобы я не беспокоился о сроке их возврата, а отдал бы тогда, когда это будет для меня совершенно легко.

Несколько позднее я у него взял взаймы еще 100 рублей, таким образом был уже должен ему 300 рублей.

Когда я как то упомянул ему о своем долге, Кокс сказал мне, что долг я мог бы погасить не деньгами, а иным способом, а именно: дав ему информацию по вопросам судостроения у нас в СССР"

(Показания Лапотникова от 6-XII-30 г. том, 4, л. д. 46).

2. Корчагин от Кокса получил 450 рублей и один мужской костюм.

„За все время моей преступной связи с Коксом, я от него получил 450 р. следующими приемами: первый раз я получил от Кокса 200 рублей, в ноябре месяце 1928 года, в конторе Регистра; второй раз я получил сто пятьдесят рублей в гор. Севастополе в июле месяце 1929 года в Северной гостиннице и сто рублей я получил чеком в Сберкассу через Фехтеля в июне месяце 1930 г. в конторе Регистра, при чем чек на 100 рублей передал мне в запечатаном конверте наблюдающий Нефтесиндиканта Горбунов, коему пакет передал Фехтель в гор. Николаеве для меня".

(Показания Корчагина от 20 и 29-XII-30 г. том 9, л. д. 37, 59).

3. Орлов получил от Кокса в три приема 600 американских долларов за представленные ему сведения о готовности военных и коммерческих судов.

(Показания Орлова от 2-I-31 г. том 6, л. д. 14, 16).

4. Днепровский-Соколов получил 450 рублей.

„За все время моей подобной связи с Коксом я получил от него разновременно 450 рублей.

Деньги он мне передавал непосредственно на заводе в конторе „Ллойд", по пути в цеха и в других местах, где это представлялось возможным".

(Показания Днепровского-Соколова от 30-XI-30 г. том 8, л. д. 99).

5. Зайцев получил 6.300 рублей и разные вещи.

„Таким образом, мною получено: два вечных пера, две бритвы, несколько книг технического содержания. Кроме того, англичане иногда давали свои книги, конечно, никогда не требуя их возврата. Всего получили около 6.300 рублей".

(Показания Зайцева от 11 и 14-II-31 г. том 10, л. д.

Там само. Арк.125.

6. Жоржолиани получили 50 фунтов стерлингов.

„В дополнение моих ранее данных показаний о получении аванса—исправляю, что перед выходом теплохода „Эмбанефть" из постройки, мною был получен аванс в 50 фунтов, через Фехтеля.

Детализируя получение аванса, показываю, что аванс мною был получен для выполнения заданий, показанных мною в показании от 13 и 14 февраля, а именно: доставка пакетов в Лондон, посадка теплохода на мель, задержка судна в портах, во время грузовых операций и мелкого ремонта. При получении аванса была договоренность с Фехтелем о выполнени задания, при чем выполнил задание, как-то: доставка пакетов, получил в Англии 10 фунтов стерлингов и выполнив посадку теплохода на мель, учтено было 20 фунтов стерлингов. Из полученного аванса осталось за мной 30 фунтов стерлингов".

(Показания Жоржолиани от 15-II-31 г. том, 11, л. д. 18).

7. Вознаграждение обвиняемого Санчурского-Смирнова разилось в сумме 60 фунтов стерлингов, о чем показал:

„Я получил от Кокса вознаграждение в 20 фунтов в 1929 году, которые мне были им переданы у Корчагина на квартире в мае месяце. После этого в летний период 1929 года получил через Корчагина два раза по той же сумме, т. е. всего 40 фунтов".

(Показания Санчуркого от 23-XII-30 г. том 13, л. д. 53).

8. Прохоров от Гельера и Кокса получил 2.000 рублей:

„Компенсация за сообщенную мною информацию Кокса была получена мною в следующем порядке: от Кокса в мае и июле 1928 года по 250 рублей и в сентябре 200 рублей, остальные 300 рублей я получил уже от инженера Фехтеля в два приема зимою 1928-29 года, в первый раз в ноябре, а второй, кажется в январе 1929 года.

Таким образом, от организации Гельера—Кокса мною было всего получено 2.000 рублей".

(Показания Прохорова от 15, 29 и 30-I и 9-II-31 г. том 2, л. д. 144, 145, 164, 166, 169, 212 и 213).

9. Паннетье за проделанную им шпионскую работу в пользу личан получил от Кокса вознаграждение в размере 1.000 рублей, них 50 фунтов стерлингов по курсу дня.

Паннетье показал:

„Глупый страх и боязнь, руководимые мною ранее, мешали мне назвать действительную общую сумму полученную мною от Кокса. Взвесив свое положение, я пришел к заключению, что разницы между указанной мною суммой в 500-600 руб. и фактически полученной мною, в смысле тяжести наказания быть не может, а поэтому для того, чтобы окончательно очиститься перед лицом Советской власти, я заявляю, что конечная действительная сумма, полученная мною от Кокса за все время моей связи с ним, определяется в 1000 рублей, из них: 50 фунтов [illegible]

Там само. Арк. 126.

10. Фехтель от Гельбера и Кокса получил 1000 рублей и 40 фунтов стерлингов.

Фехтель показывает:

„В качестве вознаграждения за сообщенные Коксу сведения от него получил за все время 10 фунтов стерлингов английскими деньгами и 800 рублей советскими деньгами, при чем первые 10 фунтов, которые я от него получил английскими фунтами, я вскоре у него обменял на советские деньги, по курсу 10 руб. за 1 фунт стерлингов.

Мотивом к этому обмену служило для меня то обстоятельство, что я английские фунты использовать не мог, а хранить их опасался. По этой же причине, я в дальнейшем получал от него вознаграждение советскими деньгами по тому же курсу 10 руб. за 1 фунт стерлингов.

В марте 1929 года в Николаеве, при его от'езде, он мне сообщил, что он в компенсацию того, что я вознаграждение получил советскими деньгами, а не английскими фунтами, перевел моей матери в Германию 10 фунтов стерлингов, помимо 100 рублей, которые я ему дал для этой цели и что он переведет ей еще 20 фунтов стерлингов в два приема.

Помимо этого прямого вознаграждения, он мне оказал следующие услуги, которые я в данной обстановке должны быть отнесены к вознаграждению, полученному мною от него:

Он мне продал по себестоимости: 1) наручные никелевые часы за 50 рублей, 2) один дорожный держанный чемодан за 15 рублей, 3) одно дамское вязанное, ношенное его женой, платье за 90 рублей.

Он мне подарил один малый дорожный чемодан с приборами для еды в дороге; тарелками, ножами, вилками, ложками, чашками, стоимостью с его слов $1^1/_2$ фунта. Кроме того, по его просьбе, продал мне Гельбер один хороший костюм по себестоимости за 85 или 95 руб., точно не помню.

Далее мне были Гельбером при его от'езде проданы 1 ношенный костюм за 150 руб. и 1 дорожная пишущая машинка за 150 рублей".

(Показания Фехтеля от 15-XI-30 г. том 1, л. д. 128, 129).

11. Смирнов получил от Кокса 500 рублей.

Он показывает:

„Я в разное время брал у него (Кокса) деньги суммами от 50 до 75 рублей каждый раз. Всего я взял у него, по приблизительному подсчету (я не записывал сумму) рублей 400 или 500".

(Показания Смирнова от 26-XII-30 г. том 5, л. д. 84).

Там само. Арк. 127.

Раздел IX

ЕЛЬНОСТЬ ОТДЕЛЬНЫХ ОБВИНЯЕМЫХ В ДРУГИХ ШПИОН-ВРЕДИТЕЛЬСКИХ И КОНТРРЕВОЛЮЦИОННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

А. ФРАНЦУЗСКИЙ ШПИОНАЖ

С 1927 года, наряду с английским классифскационным Обществом д-Регистр", на заводе „А. Марти" в г. Николаеве существовало дение за постройкой судов Совторгфлота и Нефтесиндиката 7.500 одоизмещения со стороны французского общества „Веритас".
Вскоре после приезда в гор. Николаев представителей Общества гас", последние начали создавать шпионскую сетку, вербуя инже- с которыми по роду своей работы поддерживали связь.
На первых порах французы вовлекли в организацию обвиняемого агина Г. Д.—быв. ст. инспектора Русского Регистра.
О своей вербовке представителем Об-ва „Веритас" Готье и шпи- работе французов говорит Корчагин:

„Во время совместного время провождения Готье доказывал преимущество постановки высшего технического образования во Франции, рассказывал о дешевизне жизни в Константинополе, о хороших условиях работы экспертов бюро „Веритас" и др., сравнивая с условиями труда и быта в СССР. Означенные разговоры, можно сказать, заложили фундамент для возможности дальнейшего привлечения меня к работе в пользу французов, т. к. из наших бесед Готье мог выявить идеологическую невыдержанность и признаки моего антисоветского настроения. Убедившись, чко я антисовотски настроен, Готье как то в конторе Регистра, где находилось Бюро „Веритас", произвел первые шаги к моей вербовке, склонив меня к работе в пользу французов. Это заключалось в том, что Готье дал мне задание принять меры к дискредитации наблюдения английского Ллойда и выявлять произведенные Ллойдом ошибки. Я задание Готье принял и последний обещал мне привезти в виде вознаграждения из Константинополя костюм. Незадолго до от'езда в Константинополь, в октябре м-це 1927 года Готье дал мне еще одно задание, которое заключалось в том, что к следующему его приезду в гор. Николаев я должен был подготовить сведения о развитии коммерческого судостроения на Никгосзаводах в в ближайшее время.

Наконец, в последний раз Готье приехал в г. Николаев в средних числах декабря месяца 1927 года и пробыл

Там само. Арк. 128.

здесь до начала марта 1928 года, когда его сменил приехавший Бувье.

С этим приездом Готье мы с ним больше сблизились и бывали друг у друга. Между, прочим, Готье привез мне из Константинополя костюм, который мне был обещен во время его предыдущего пребывания в г. Николаеве. Вскоре после его приезда я вручил ему сведенин о предстоящих постройках коммерческих судов на Никгозаводах, информировал его об организационной структуре кораблестроительной части завода А. Марти, в частности о функциях Орлова, Смирнова и Паннетье, дал подробные сведения об организации приемок судостроительных материалов на заводах Днепропетровска, Каменском и Сталино. Кроме того, я по заданию Готье, сообщил ему характеристику производства стали на заводах Днепропетровска, Каменском и Сталино, с указанием предполагаемого мною количества рабочих.

Таким образом, если во время предыдущего пребывания Готье в г. Николаеве, он произвел только первые шаги к моей вербовке, то в этот раз он окончательно меня завербовал в пользу французов, давая мне более конкретные и обширные шпионского характера задания".

(Показания Корчагина Г. Д. от 16-III-31 г. том 9, л. д. 214 215).

В целях активизации шпионской деятельности Корчагина в пользу французов, Готье обещал ему содействие к выезде в Париж, в качестве представителя Регистра СССР, с последующим назначением экспертомбюро „Веритас" в г. Николаеве.

По этому поводу Корчагин показал:

„Готье сообщил мне, что в г. Николаев назначен экспертом Бувье и вместе с тем сообщил, что Лонг — представитель бюро „Веритас" в г. Москве согласовал с Центральным Бюро Регистра вопрос о назначении меня представителем Регистра СССР в Париже. Это, говорил он мне, даже лучше, так как, изучив — французский язык, мне будет легче справляться с должностью эксперта бюро „Веритас" в гор Николаеве, на каковую должность я буду назначен после выезда Бувье из Николаева, т. е. прблизительно в апреле-мае 1929 года, так как было известно, что Бувье приезжает только на один год. Быть представителем Регистра в Париже, работать в Управлении бюро „Веритас" и затем быть назначеным экспертом Бюро „Веритас" в СССР—все это было мне очень лестно и приятно и потому, понятно, что я старался вести работу так, чтобы бюро „Веритас" не имело оснований отказаться от своего намерения, переданного мне инженером Готье".

(Показания Корчагина от 9-III-31 г. том 9, л. д. 171, 172).

С от'ездом Готье, в начале 1928 года из Николаева, Корчагин продолжал шпионскую работу, совместно с заменившим его представи-

Там само. Арк. 129.

Во время пребывания Бувье в СССР, Корчагин развил свою эту в пользу французов. По предложению Бувье он давал ему обные сведения о морском и речном коммерческих флотах, а также иемках и приемщиках судостроительных материалов на Металлур- ских заводах Донбасса, оказав ему содействие в вербовке этих лиц, ковой целью была предпринята совместная поездка по Донбассу.

Об этом Корчагин показал:

„Во всяком случае при мне Готье прямо не говорил Бувье, что я им завербован и выполняю его поручения. Об этом, как видно, он сообщил Бувье в личной беседе, так как последний начал меня использовывать без предварительной обработки, ставив мне прямые, конкретные задания. Во исполнение этих заданий я сообщил Бувье подробные сведения о приемках и приемщиках материалов на Донбассе, указав, что приемками ведает Ростовское Бюро Регистра, что в Сталино, Мариуполе и Днепропетровске имеются постоянные районные приемщики: Янковский (Днепропетровск и Каменском), Богоявленский (Сталино) и Синявин (Мариуполь). Бувье мне сообщил, что он предлагает поехать в эти места для заведения знакомства и налаживания связи с этими лицами. Таковая поездка и состоялась в августе месяце 1928 года. В гор. Днепропетровске я познакомил Бувье с Янковским в доме приезжих Брянского завода, куда он был мною вызван. Вначале беседа Бувье с Янковским касалась производства приемок судостроительных материалов и рельс для Туркестана. Затем Бувье, расширяя интересующие его вопросы запрашивал о приемках вообще и о мощности заводов. Получив приблизительные сведения, Бувье заручулся согласием Янковского на дачу ему более подробных сведений по заводам Днепропетровска и Каменском, которые должны были осветить мощность производства, количество принимаемых материалов и количество рабочих этих заводов. Янковский дал свое согласие и с этого момента считался завербованным Бувье.

... По пути в Донбасс я с Бувье заехал в г. Харьков. Остановились мы в гостинице „Красная“. В г. Харькове мы пробыли один день, ожидая поезда на Днепропетровск. Пребывание в г. Харькове Бувье хотел использовать для заведения знакомства с Брауном—представителем Ленинградского Судотреста, для чего просил меня посетить вместе с ним Контору представительства. В беседе с Бувье последний мне сказал, что он желает встретиться с Брауном, чтобы его завербовать с целью получения сведений о работе Ленинградского Судотреста в частности Севастопольского завода, для которого Браун занимался также приемкой материаллов.

Придя в контору где занимался Браун, я последнего познакомил с Бувье, который интересовался у него о судах, строющихся на Ленинградских и Севастопольском заводах, о количестве принятых материалов для этих судов и

Там само. Арк. 130.

лагаемых постройках в ближайшем будущем. От Брауна Бувье получил сведения о ведущихся постройках и о приемке материалов для этих судов. Сведения о предполагаемых постройках Браун обещал прислать. Указанные сведения Бувье получил от Брауна во второй приезд в г. Харьков на обратном пути из Донбаса в г. Николаев, при чем при первой беседе Бувье просил эти сведения подготовить ему к тому времени, когда он будет возвращаться через Харьков, в г. Николаев.

... На обратном пути из Донбасса Бувье посетил, вместе со мною, Брауна в конторе, где получил сведения о строющихся судах в Ленинграде, а вечером в квартире Брауна получил сведения о количестве принятых материалов для судов, строющихся в г. Ленинграде и Севастополе...

... Получив эти сведения, Бувье повидимому имел с Брауном личное соглашение конфиденциального порядка и об этом я еще сужу из того, что Бувье сказал мне, что Браун будет в дальнейшем присылать ему сведения, указанные выше".

(Показания Корчагина от 16-III-31 г. том 9, л д. 217, 218, 219, 220).

Как видно из показаний Корчагина Г. Д., он завербовал для французов обвиняемого Санчурского-Смирнова М. П., который через Корчагина, разновременно передал Бувье сведения о мощности мастерских Ник. военпорта, о плавучих средствах Никвоенпорта и о ремонтируемых военных судов Черноморского Флота и характере ремонта (показания Корчагина от 29-III и 9-V-31 года, том 9, л. д. 261, 260 и 262).

Обвиняемый Санчурский-Смирнов, подтверждая проведение шпионской работы для французов, дает следующие показания:

„В 1929 году в одной из бесед с Корчагиным у него на дому я узнал, что на заводе „А. Марти" в Николаеве имеется, помимо представителя Английского Ллойда, а также представитель французского бюро „Веритас" по наблюдению за постройкой коммерческих судов, в лице инженера Бувье. Со слов Корчагина я понял, что у него с французскими представителями непосредственная связь по вопросам о постройке судов. В том же разговоре он указал мне, что Бувье используется французским правительством и для собирания секретных сведений по коммерческому и военному судостроению. Основной характер этих сведений должен был выявить планы по строительству коммерческих судов и нефтефлота на заводе „А. Марти" в Николаеве, с распределением их по годам, об общем тоннаже намеченных к постройке судов и тоннаже отдельных закладываемых, единиц, о грузоподъемности и назначении пароходов, как в смысле перевозимого груза, так и предполагаемых районов; о намеченных расходах на судостроение и сметной стоимости каждого в отдельности судна; кроме того о конструкциях и усо-

Там само. Арк. 131.

судостроению характер сведений был аналогичный; сверх того они должны были включать и данные о численности личного состава судов. В части самого завода сведения должны были характеризовать его производственные планы, загрузку цехов, их намеченную реконструкцию.

Получение этих сведений осуществлялось Бувье, по словам Корчагина, при помощи заводских инженеров и наблюдающих за постройкой. Корчагин, как я понял, являлся одним из тех, кто обслуживал Бувье в части сведений по судостроению Совторгфлота и Нефтефлота. Несколько спустя, после описанной беседы, Корчагин в разговоре со мной указал, что желательно, чтобы и я помог ему в деле собирания сведений для французского представителя в части военного флота.

Я сообщал ему тогда о численном составе ремонтировавшихся в Ник. Военном Порту канлодок черного моря „Красный Аджаристан", „Красная Абхазия" и „Красная Грузия", а именно: что на них комсостава 7 человек и краснофлотцев 42 — 45; о составе Управления Военного Порта и его Технического Отдела; о наличии в составе флота Черного моря крейсера „Коминтерн", являющегося по своему изношенному состоянию, главным образом, учебным судном; о производящейся постройке для флота быстроходных катеров типа „Туплоев", испытания которых уже проводятся в Севастополе кроме того о том, что в Очакове проводятся строительные работы и о нахождении в городе одной морской в 2 орудия и одной зенитной батарей"

(Показания Санчурского-Смирнова от 6-V-31 г. том 13, л. д. 228, 229).

последующих своих показаниях Санчурский-Смирнов что передал французам и данные о мощности и характере пробных ремонтов военных судов (показания Санчурского-Смирнова 31 г. том 13, л. д. 229).

организацию, созданную французами, был вовлечен также обви- Паннетье К. А., который от завербовавшего его Бувье задание собирать сведения о количестве и состоянии заводов, ческого и военного флотов (показания Паннетье от 23-II-31 г., л. д. 278, 279).

СВЯЗЬ С КОНТРРЕВОЛЮЦИОННОЙ ВОЕННО-МОРСКОЙ ОФИЦЕРСКОЙ ОРГАНИЗАЦИЕЙ

ледствием выявлено наличие контрреволюционной военно-морской ации, с руководящим центром в г. Москве, куда входили быв. офицеры царского флота, находившиеся в последнее время в орском и Балтийском флоте, а также и демобилизованные быв. офицеры, работающие в Торговом Флоте и промышленности. ой организации заключалась в подготовке интервенции, путем ия боеспособности тактических качеств военного флота и берероны морских границ; в проведении вредительства на строю-

Там само. Арк. 132.

щихся судах, затяжкой выпуска их в строй и в совершении диверсионных актов, как на боевых судах флота, так и на строющихся.

Существовавшую в гор. Николаеве ячейку контрреволюционной военно-морской офицерской организации возглавлял и принимал активное участие в проведении вредительской деятельности и постройке военных судов б. Комнаб Пестов.

Для этой же деятельности в Николаевском Военном порту Пестов вовлек Санчурского — быв. Начальника Техотдела Николаевского Военого Порта.

Санчурский показал:

> Он (Пестов) указывал, что необходимо морским инженерам способствовать ослаблению Соввласти, путем ослабления боеспособности флота, в целях приближения падения ее. Убедившись из ряда этих разговоров, что мною восприняты все его доводы, он в следующий раз, при встрече со мной в июне месяце у здания Порта, когда уже занятия окончились и никого из сотрудников не проходило, указал не необходимость с моей стороны активного участия в действиях против Советской власти и предложил вступить в организацию, проводящую вредительскую работу во флоте. При этом он указал, что организация опирается на комсостава флота из бывших кадровых офицеров, а также демобилизованных кадровых офицеров, служащих в промышленности. Я дал свое согласие, после чего Пестов указал какую именно работу проводит организация: способствует задержке достройки судов на заводе „Марти", путем затяжки разрешения тех или других вопросов, связанных с достройкой, как возникающих у завода, так и непосредственно у самого Комнаба, а также несвоевременным рассмотрением предложений центра; недоброкачественной приемкой как материалов, так и отдельных деталей и механизмов для кораблей, браковкой достаточно пригодных частей. Мне Пестовым была поставлена задача способствовать задержке срока готовности ремонтировавшихся в мастерских Военного Порта кораблей флота, также тормозить выполнение поручаемой Техническому Отделу Мобработы. О достигнутых результатах ставить при встречах в известность непосредственно его".
>
> (Показания Санчурского от 24-I-31 г. том 1, л. д. 137, 138).

О своей вредительской деятельности в военном флоте, по заданиям Пестова, Санчурский показал:

> „Мною лично, по заданию полученному от Пестова, проводилась в течение конца 1928 года и 1929 года работа по задерживанию срока готовности ремонтировавшихся в Николаеве в военном и торговом порту двух канлодок: „Красная Абхазия" и „Красная Грузия". Мною несвоевременно производилась заготовка материалов для ремонта задерживался выпуск заказов на работы и не давалось своевременного указания и раз'яснения мастерским по возникающим в процессе

Там само. Арк. 133.

работы вопросам. Хотя суда и вышли с незначительным опозданием, но они могли бы вступить в строй ранее срока. По мобилизационной работе мною также делались задержки в выполнении отдельных заданий, поручаемых Техническому Отделу Мобчастью. Этим срывалась мобработа в целом".

(Показания Санчурского от 24-I-31 г. том 13, л. л. 139).

Говоря о вредительской работе членов военно-морской офицерской организации Пестова и Дроздова (представителей Комнаба по наблюдению за постройкой военных судов), обвиняемый Санчурский показывает:

„В разговорах с Пестовым и Дроздовым я интересовался проводимой ими работой по установкам организации. Так, в беседах с Пестовым я выяснил, что он проводил вредительскую работу в самой организации дела наблюдения за постройкой судов. Его работа заключалась в том, что он, путем не требовшихся по характеру дела совещаний, ненужной перепиской с заводом, затягивал решение целого ряда вопросов по постройке военных судов; на этих совещаниях вместо того, чтобы выдвигать свои сроки готовности кораблей и добиваться из выполнения заводом, соглашался только со сроками завода, которые завод всегда удлинял против первоначально намеченных и брал их с запасом. Но и эти сроки он не добивался соблюдения заводом. В результате все суда, выходившие на достройку, запаздывали на полгода и более. Так было со спуском вновь строющихся подлодок и ремонтировавшихся эсминцев „Фрунзе", „Незаможник" и др.".

(Показания Санчурского от 24-I-31 г., том, 13, л. д. 138).

В целях полного охвата всей отраслей производства и наиболее шного проведения вредительства при постройке военных судов и жения их боеспособности, „военно-морская офицерская организация" екла руководящий инженерно-технический персонал завода „А. Мар- преимущественно служивших в царском флоте, которые контактили свою вредительскую деятельность с руководителями Николаевячейки военно-морской организации Пестовым и Дроздовым— омнаба Техупра УВМС.

Об этом Санчурский показал:

„В июне месяце 1929 года, встретившись с Пестовым и, идя по направлению к Центру, я завязал с ним разговор по этому вопросу, а именно интересовался, имеются ли среди членов военной организации инженеры, служащие на заводе „А Марти" и если состоят, то кто именно. Он мне на это об'яснил, что для наиболее полного выполнения организацией своих задач по нанесению ущерба военному флоту и понижения его боеспособности, естественно, организация должна была связаться с руководящим инженерским составом завода и вовлечь его в организацию, так как с помощью этих лиц, в руках которых находилось руководство со стороны завода производством по военному судостроению, более верно и скорее возможно осуществить задания организации.

Там само. Арк. 134.

Из инженеров завода были выбраны лица, ранее служившие в царском флоте, при этом он мне назвал ряд лиц, а именно: главного инженера завода Церквицкого — корабельного инженера, в прошлом поручика царского флота, Смирнова — Начальника Судостроительной Конторы — корабельного инженера и поручика в старом флоте, Синицина — руководителя постройкой подводных лодок, инженер-механика в старом флоте, Клодта — начальника Механического цеха, инженер-механика военного времени и Прохорова, который был главным инженером завода „Руссуд", а в прошлом капитан и корабельный инженер флота. Кроме того, он назвал главного корабельного инженера завода „Марти"—Орлова, служившего на заводе „Марти" в дореволюционное время, чин его он мне не называл. Все эти лица, по словам Пестова, являлись активными членами военной организации и проводили работу в тех отраслях военного судостроения, которым каждый из них непосредственно руководил на заводе".

(Показания Санчурского от 26-I-31 г. том 13, л. д. 169).

и далее:

„Из разговора с Пестовым я узнал, что в организацию для полного охвата всех отраслей производства были вовлечены и штатские инженеры, а именно: он назвал главного инженер-механика завода „Марти"—Кефели, который проводил работу по военной организации ту-же, что Орлов и Смирнов, но только по механической части, объединяя под своим руководством Бюро по проэктированию механизмов и механические цеха. Также назвал фамилию Иващенко, он возглавлял бюро постройки судов, как военных, так и коммерческих, где принимал все меры к переброске большего количества рабочих судостроительного цеха на коммерческие суда, чем на военные и создавал всякие тормозы для своевременного окончания постройки судов (военных).

Общей установкой военной организации ее членам — на производстве являлось: снижение качества постройки военных судов, ухудшение их тактических свойств и боеспособности и задержка срока вступления судов в строй. Обсуждение выполнения отдельных заданий организаций ее членами делалось, пользуясь встречами по служебным делам и совещаниями, а также встречами на дому".

(Показания Санчурского от 26-I-31 г. том 13, л. д. 170).

О роли обвиняемого Смирнова А. Я. и проведенной им вредительской работе по военному судостроению, по заданию военной организации, Санчурский показывает:

„Смирнов, под непосредственным руководством которого и частью лично разрабатывались проэкты вновь строющихся судов и переоборудования достраивавшихся и ремонтирующихся кораблей, по заданиям военной организации, задерживал разработку этих проэктов и составление чертежей по ним, чем срывал сроки закладки и начала постройки но-

Там само. Арк. 135.

вы„ судов и переобовудования дотсраивавшихся. Благодаря нетщательной и неполной проработке заказов по военному судостроению и проэктов по ним, он создавал расхождения между первоначальными требованиями заказа и получаемыми в действительности после постройки, т. е. судно не получало тех элементов, которые требовались для полной его боеспособности, это касалось тоннажа судов, их скорости и остойчивости".

(Показания Санчурского от 26-I-31 г. том 13, л. д. 169, 170).

По показаниям того же Санчурского задачи, которые ставила собой контрреволюционная Военно-Морская офицерская организа на случай интервенции, заключалась в следующем:

„Знакомя меня с заданиями для членов организации, в связи с интервенцией, Пестов указывал, что они сводятся к следующему: В период войны деятельность их должна способствовать задержке мобилизации военных кораблей в Порту срывом плана отпусков топлива, воды и боезапаса, затягиванием работы по вооружению торговых судов, призываемых по военному времени. Члены организации в Комнабе и на заводе должны в этом случае способствовать задержке форсирования, как это предусмотрено работой завода в военное время—постройки военных судов, неудовлетворительным выполнением работ и допущением дефектов. Кроме того, члены организации указанными выше способами должны были подготовлять массы, используя настроения, свойственные военному времени, Все эти меры должны были приводить к ослаблению сил красной стороны".

(Показания Санчурского от 28-I-31 г. том 13, л. д. 180, 181).

ие:

„Ведя с Пестовым разговор об интервенции, я интересовался какова роль в этом случае будет членов организации. Он об'яснил, что они будут составлять то ядро, которое будет при приходе новой власти руководить работой учреждений, где каждый работает в настоящее время. При этом он указал, что так как наибольшее количество членов организации находится в Комнабе и на заводе, то часть их будет переброшена в те учреждения, где недостаточно таких лиц, в частности Военный Порт".

(Показания Санчурского от 27-I-31 года том 13, л. д. 176).

виняемый Санчурский, в порядке полученного от Пестова по вовлечению новых членов в Военно-Морскую организа рабатывал инженера Военного Порта Тютчева, а впоследе говоря ему о существовании такой организации использовал жению команды минной партии.

„В дополнение к ранее мною показанному о работе своей в военной организации, я припомнил следующее: по

Там само. Арк. 136.

получании задания от Пестова на вербование новых членов организации я свой выбор остановил на портовом минере Тютчеве, который мне был подчинен. Хотя он и окончил военную школу в советское время, но из разговоров с ним я убедился, что ему свойственны были антисоветские настроения и поступки; эти последние выражались в его подходе к команде, имевшийся в его распоряжении, а именно: ему были свойственны замашки офицера старой армии. Так как подобное отношение между комсоставом и командой совпадало с заданиями организации в отношении разложения плавающего состава судов, то я при встречах с Тютчевым в начале 1929 года, когда он приходил ко мне по служебным делам, старался внушить ему правильность его поведения по отношению к команде, при этом, хотя и не говорил о существовании военной организации, но основные установки и задачи ея внедрял ему. Из наблюдений за командой минной партии я видел, что Тютчеву удается работа по разложению команды: он неправильным применением дисциплинарной практики, неправильными подходами к краснофлотцам, пренебрежительным отношением к их бытовым условиям, пресечением всякой их инициативы в хозяйственной жизни, способствовал ненормальным взаимоотношениям между рядовым составом и младшим командным составом партии. В результате подобная работа Тютчева привела к уничтожению сплоченности в части и значительному падению ея боеспособности, как строевой части".

(Показания Санчурского от 4-II-31 г. том 13, л. д. 206).

Для облегчения поставленных организацией задач обвиняемые: Иващенко М. С., Орлов и Смирнов, в ведении которых находилась постройка военных судов на заводе, „А. Марти" в г. Николаеве, контактировали свои вредительские мероприятия, намечаемые к проведению на этих судах, с военно-морской офицерской организацией.

О целях военно-морской организации и существовавшем контакте с ней, а также о проведении вредительства, при постройке военных судов, Иващенко М. С. показал:

„Основная цель, которую имела Военно-Морская организация заключалась в создании условий, облегчающих интервентам военные действия, т. е. оказание помощи интервенции в подготовке таковой на местах теперь же и содействие во время активных действий. Из этой основной целевой установки вытекали программные действия отдельных членов организации, в основном долженствовавшие выражаться во вредительстве на Морских Силах в рамках своей служебной деятельности".

(Показания Иващенко М. С. от 15-II-1931).

и далее:

„К концу 1928 г. Орловым был налажен контакт с военно-морской контр. революционной организацией на нашем заводе в лице Пестова и Дроздова. Тогда же Орлов сообщил мне, что возможно, что для увеличения

Там само. Арк. 137.

задержек придется прибегать к частным диверсионным актам и сказал, что надо обратить внимание на двойное дно миноносца „Фрунзе“ в том смысле, что несмотря на его частичную непригодность оставить его местами не меняя. В начале Марта 1928 г. я через брата твердо узнал о наличии военной контрреволюционной организации как морской, так и сухопутной. С теми же моряками, которые мне были названы братом и подтверждены Орловым, как члены организации, я контактировал свою вредительскую работу в том порядке, как это изложено было в моих показаниях при чем информировал Попандопуло о Пестове, Дроздове и Костылеве, а впоследствии и об Ирбе и указал ему, что он может смелее действовать в отношении задержек, как в продвижении проекта, как и в производстве. Тогда же мною было предложено Попандопуло, по соглашению с Орловым, при отбраковке листов и угольников наружной обшивки и второго дна отстаивать как можно больше дефектных листов к оставлению без замены и всемерно противодействовать шоспированию второго дна. И в том и другом при соответствующей поддержке Комнаба он успел“.

(Показания Иващенко М. С. от 23-II-31 г.).

Обвиняемый Орлов Л. П. (быв. главный корабельный инженер „А. Марти“ в г. Николаеве) в порядке существовавшего у него та с военно-морской офицерской организацией, содействовал по-ию боеспособности флота, затяжкой сроков окончания постройки их судов и вредительскими актами на них.

Он показал:

„О существовании военно-морской организации я узнал от инженера Дроздова Бориса Викторовича, который был наблюдающим по военному судостроению на нашем заводе, примерно это было в конце лета 1926 года.

Далее он сказал, что он сам Дроздов Б. В. участник военно-морской организации и знает еще другого, а именно артиллерийского приемщика Костылева, тоже состоящего в ней и что они проводят с ним свою вредительскую деятельность в части судостроения, так как Костылев связан тесно с корпусными работами, в части фундаментов, подкреплений, вентиляции, аэрорефрежирации, оборудования самих погребов и изоляции и т. д. кроме, конечно, установки артиллерии, которая обычно производится самостоятельными контрагентами Техупра. Далее он указал на то, что в части исполнения вредительских установок, он считает, что у нас должны быть общие точки соприкосновения, т. к. их организация преследует и проводит задания, порядка такого, как понижение качественных устройств и оборудований механизмов, главных и вспомогательных, создает задержки в исполнении сроков окончания, путем различных претензий к заводу, не имеющих то или другое устройство, но фактически только задерживающие достройку или ремонт судна, особенно сильно, если претензия является несвоевременной, а уже в про-

Там само. Арк. 138.

цессе выполнения работы по ранее утвержденным чертежам. Что насколько ему известно, цель этой военной организации в конечном сводится к созданию меньших боевых качеств наших судов, опозданий готовности, что должно явиться благоприятным моментом, в случае интервенции, которая, как он слышал, намечается на конец 1929-30 г., что является конечной целью вредительской военной организации. На мой вопрос, чтобы раз'яснить мне, кто же всем этим руководит и какие на этот счет существуют планы—он ответил, что этого он не знает, так как все проходит чрезвычайно конспиративно и никаких других—подробностей у него нет, но считает, что достаточно ясно преследуемая цель этой организацией. Далее он упомянул в разговоре, что ему известно о такой же вредительской военно-морской организации в г. Севастополе которая через главного корабельного инженера Порта, не помню фамилию (она короткая и не русская) контактируется с инженером Севастопольского морского завода, назвал несколько фамилий, но я удержал в памяти только фамилию Звягина. Когда я прослушал и уяснил, что вредительство будет выражаться в пособничестве со стороны морской военной организации в смысле ослабления темпов работы, затягивания сроков окончания судов, как в ремонте, так и достройке их, а также в понижении качественных работ в различных судовых устройствах и общих оборудованиях, у меня получилось убеждение, что это не вносит в характер проводимой уже мною вредительской деятельности никаких изменений, но даже, до некоторой степени, облегчит мою преступную работу, так как принимая во внимание какое либо встречное предложение состороны военной ячейки, как например, не оспаривать и не сопротивляться каким либо предложенным переделкам оборудования или устройства, уже исполненного по чертежам в большом об'еме.

... Взвесив эти обстоятельства—я дал согласие, без всякого уговора о вознаграждении за это, имея ввиду конечную цель вредительства как облегчающие моменты при подготовке к интервенции, так и потому, что это не давало мне никакой новой нагрузки и создавало меньший риск в проведении нечестных поступков. Позднее, через нескольно месяцев, я узнал от Дроздова, что он завербовал и инженера Михаила Семеновича Иващенко, который очевидно так же согласился с указанной установкой и Дроздов с ним контактировался самостоятельно, так как М. С. Иващенко был ответственное лицо—Нач. Достройки Судов, который во время моего отсутствия заменял меня и присутствовал на всех совещаниях Комнаба, а также участвовал в работах вредительства. Одним из примеров вредительства состороны судостроения по линии военно-морской группировки, была тактика поведения инж. Дроздова в том, что он требовал часто и ускорения и усиления работ по проэктной части крейсера „Кр. Кавказ" и миноносцев, без дачи конкретных указаний или создавал длительную переписку с Техупром по

Там само. Арк. 139.

выяснению, чем задерживал и непроизводительно нагружал и нарушал плановую работу Тех. Конторы. При сдачах готовых судов вносил изменения вделанные оборудования, несмотря на то, что чертежи подписывались раньше, мы соглашались на переделку которая обходилась весьма дорого Часто задерживал водяные испытания и откладывал сдачу на том основании, что ему сказали не накануне, а в день сдачи, иногда делал поверхностную приемку судовых оборудований иногда делал неосновательную браковку, в общем проводил линию, не ускоряющую производство и окончание работ, а задерживающую всякими способами, на первый взгляд, не носящий в себе ничего преступного и сознательного. Такой же линии держался и Костылев в оборудовании погребов, устройств фундаментов и разных артиллерийских подкреплений на судах, а при проэктировании артиллерийских установок, и при испытаниях орудий, старался и настаивал брать такие предельные углы, при которых достигал некоторого разрушения близлежащих к пушкам переборок, как было на крейсере „Червона Україна", что при испытании носовых орудий были нанесены повреждения в боковой и передней стенке наружной рубки и примыкающих каютах, что вызвало добавочные подкрепления, не предусмотренные артиллерийской частью при проэктировании и постройке".

(Показания Орлова от 22-I-31 г. том 6, л. д. 43 и 44).

Обвиняемый Смирнов А. Я. об обработке его Пестовым и Дроздовым говорит:

„В. И. Пестов и Б. В. Дроздов неоднократно беседовали со мной о своем вредительском отношении к выполнению ими своих служебных обязанностей, при этом они давали мне понять соответствующими намеками, что линия поведения не является только их личным делом, а что такую же линию поведения проводит их начальство—Нач. Техупра Н. О. Власьев и что на места бывшее кадровое офицерство проводит ту же линию и что имеется взаимная связь и поддержка на почве общности интересов и оппозиции мероприятиям Соввласти.

Из их слов вытекало, что руководящую роль по Николаевской ячейке осуществлялась В. И. Пестовым, получавшем непосредственно директивы от Н. О. Власьева и что исполнителями были все кадровые офицеры, работавшие в органах Моркома на Николаевских заводах".

(Показания Смирнова от 9-II-31 г. том 5, л. д. 98).

Как видно из дальнейших показаний обвиняемого Смирнова, последний совместно с членами Николаевской ячейки контрреволюционной военно морской организации Пестовым, Дроздовым и Костылевым (работники Комнаба УВМС), в целях понижения боеспособности флота, задерживали готовность выпуска военных судов.

Там само. Арк. 140.

Он показал:

„Работал в контакте с Николаевской ячейкой „Военно-Морской Организации“ по проведению вредительской установки быв. инженера Васильева в части задержки и дезорганизации военного удостоверения“.

(Показания Смирнова от 14-II и 16-II-31 г. том 5, л. д. 101, 115).

О существовании контрреволюционной Военно-Морской организации было известно также обвиняемому Лапотникову:

„Приблизительно в середине 1929 г стало известно из разговоров с Цереквицкими разговоров его в моем присутствии с Куприяновым, а позднее и с Прохоровым о существовании военно-морской контрреволюционной организации, с которой Цереквицкий и другие бывшие военно-морские корабельные инженеры и инженеры-механики поддерживали связь как в Николаеве, так и в Севастополе“.

(Показания Лапотникова от 18-II-31 г. т. 4, л. д. 93).

В составе выявленной Военно-Морской организации входил также обвиняемый Бергольц Э. Л.—быв. лейтенант царского флота, находившийся до 1929 г. в рядах Черноморского флота в должности командира эскадронного миноносца „Шаумян“, которого завербовал Авраамов—Нач. Отдела комплектования штаба МСЧМ.

О задачах этой организации Бергольц говорит:

„Задачей организации, кроме уже изложенного было освещение всестороннего положения во флоте Чорного моря. Кроме этой повседневной деятельности, организации, в лице ее отдельных членов, предстояло в случае войны, провести ряд мер, которые с самого начала ее должны были бы подорвать мощь флота и береговых укреплений.

(Показания Бергольца от 16-II-31 г. том 12, л. д. 69).

и далее:

„О диверсионных актах в момент начала войны надо указать, что целью их было нанести самый серьезный ущерб, путем вывода из строя боевых запасов. Роль каждого члена организации была ему известна. Предполагалось произвести ряд взрывов“.

(Показания Бергольца от 19-II-31 г. т. 12, л. д. 91).

Принадлежность к данной организации Загуляева—быв. мичмана старого флота, подтверждается его же показаниями:

„Зимой 1928-29 г. я был в Севастополе и встретился там со своими прежними сослуживцами по Красному Военному флоту. Среди них был командир подлодки К. К. Немирович—Данченко. Он окончил морской корпус в 1917 году. Зная его хорошо, я доверял ему всецело. Как то во время моего прихода к нему в Севастополе у нас зашел разговор на тему о грядущих перспективах флота, в частности и СССР вообще. Он верил в прочность существования СССР и разговорившись в конце концов сказал мне

Там само. Арк. 141.

(тоже мне доверяя), что интервенция очень недалека и доказательством этому существование военной организации, имеющей целью мешать делу защиты Советской власти. Он сказал мне, что он состоит в рядах организации и что если я не хочу, в случае интервенции, быть приравнен к коммунистам с вытекающими отсюда последствиями, то и я должен в нее вступить. Перед тем, как сделать такой решительный шаг я захотел проверить основательность его слов и пошел к своему товарищу по выпуску Исаакову И. С, служившему в то время в Штабе Нач. Опер. Части.

С Исааковым я вместе учился, потом неоднократно у него бывал, он то же у меня бывал и в Севастополе по примеру прошлых лет я продолжал у него бывать. Придя к нему, я ничуть не скрывая ничего и с полным доверием прямо передал ему словам Данченко и сказал, что хочу проверить его отзывы об этом деле и правильность имевшихся у меня сведений. Он мне совершенно определенно и точно ответил, что сведения вполне правильные, что организация насчитывает в своих рядах много бывших кадровых офицеров и что существование ее доказывает близость интервенции. В заключение он сказал, что и сам он состоит в ней и на мой вопрос, кто же из известных мне лиц еще числится в организации, указал на Виноградского (Нач. Штаба) и Несвицкого („Червона Україна").

Относительно моего вступления в организацию мнение его вполне совпадало с мнением Данченко. Это решило вопрос и положило конец моим сомнениям.

Я пошел к Данченко и сказал ему о своем согласии вступить в организацию".

(Показания Загуляева от 31-I-31 г.).

далее:

„Имелось в виду, что я, как специалист—тральщик, по всей вероятности, был бы назначен в отряд траления, так что исходя отсюда и функции мои должны были приблизительно быть в сфере трального и заградительного дела. Срока начала войны и интервенции Данченко мне не определял, но говорил, что во всяком случае это недалеко и придет неожиданно, без каких бы то ни было предупреждений, так что всегда надо быть готовым".

(Показания Загуляева от 17-II 31 г.).

О существовании в Черноморском флоте контрреволюционной фицерской организации арестованный ГПУ УССР Ивановский С. С.— ыв. Нач. 1 Отдела Штаба УВО, говорит следующее:

„Добавляю, что в одном из разговоров с Пугачевым, он мне сообщил, что он Московским центром поставлен в известность о том, что в Черноморском флоте также существует офицерская контрреволюционная организация, которая увязывает свои действия в вооруженном восстании с моментом интервенции и что наша украинская организация будет увязана общим планом выступления с Черноморским флотом. Фами-

Там само. Арк. 142.

лию лиц, состоящих членами этой организации, он мне не назвал, но я знаю на все 100% о том, что Пугачев в курсе дела состояния контрреволюционной организации в Черноморском флоте, так как он мне передавал некоторые подробности плана выступления, не называя лиц. Из этого видно, что он в курсе дела".

(Показания Ивановского от 16-II-31 г.).

О наличии, целях и задачах этой организации говорят арестованные: Иващенко Н. С.—главный связист Севастопольского Военного порта, Пискунов М. В.—пом. флагманского механика штаба Морских сил Черного моря, Котылевский С. Н.—главный корабельнмй инженер Севастопольского Военного Порта и Котылевская, впоследствии отправленные для дальнейшего следствия в гор. Севастополь, где находится центр офицерской организации Черноморского флота.

В) СВЯЗЬ С УКРАИНСКИМ ДИВЕРСИОННЫМ ЦЕНТРОМ ПРОМПАРТИИ

Следствие установило, что отдельные члены шпионско-вредительско и диверсионной организации, созданнсй Английской разведкой „Интелиженс-Сервис", были связаны с Украинским Диверсионным Центром Промпартии.

В показанинх от 3-I-31 г. о своей связи с означенными диверсионным центром, обвиняемый Орлов показывает:

„Кроме вышеизложенных фактов моей шпионской работы с представителем Английского Ллойда инженером Кокс, я в 1927 году вступил в контрреволюционную организацию, существующую на Украине, при следующих обстоятельствах:

К нам на завод „А Марти" приехал, если память мне не изменяет, в начале января 1927 г. член нашего Правления ЮМТ'а инженер Г. П. Георгиевский с оффициальной целью рассмотреть и утвердить схему организации завода, а в действитлльности завербовать часть инженеров завода в контрреволюционную организацию

После короткого совещания с Цереквицким мною, а, от ЮМТ'а Георгиевским и Тилем мы, придя к решению стали расходиться. Ко мне подошел Г. П. Георгиевский и взяв меня под руку сказал, что хочет посмотреть на стапеля нефтевоза „Эмбанефть" и просил его сопровождать.

Мы пошли с главной конторы по направлению к реке и остановились в конце стапеля и здесь он спросил, состою ли я в какой либо организации, на что я ответил отрицательно. Вот, сказал он, я Вам совершенно доверительно кое что об'ясню, а вы послушайте и мы поговорим с Вами. Он начал с характеристики общего положения советского хозяйства и перешел незаметно на тему о неудачах в исполнении заказов почти на всех заводах, о прорывах получения материалов и общей неувязке в стране, о том, недоверии, какое проявлялось еще в стране в отношении специалистов и так

Там само. Арк. 143.

плохо оплачиваемых, о якобы, создавшемся мнении, непрочности политического положения страны.

Вследствие этого, как он сказал, образовалась группа недовольных лиц, инженеров, которые хотят своими действиями не содействовать укреплению Советской власти, а наоборот всячески ее расшатывать, он упомянул о том, что такие вредительские действия инженерных сил, если будут действовать на всех заводах, то это будет большим тормазом в восстановлении страны, что эту группу поддерживают заграницей разные эмигранты из кругов старых капиталистов и акционеров и что не исключена возможность интервенции.

Я не сделал никаких возражений и он принял мое молчание за согласие. Когда состоялся его (Георгиевского) приезд, я точно не помню, возможно месяца через 2-3. Встретившись с ним в Главной Конторе завода, он сказал, что задания будут таковы, чтобы причинять различные порчи отдельным оборудованиям трубопроводов, электропроводкам, электростанциям и стараться поддерживать на высокой степени ремонт машин и проч. и доходить даже до уничтожения отдельных мастерских, что с одной стороны могло бы служить диверсионной обстановке, а с другой—хотя и на время, но частично бы останавливало то или другое производство и создавало бы задержки в общем производстве, как общее задание. Что кроме меня точно такие же задания получил инженер Терехов, как главный механик завода, хорошо знакомый со всеми установками как паровыми, так и гидравлическими, которые можно иметь об'ектами для порчи, в ведении которого, т. е. Терехова, как главного механика завода, находилась электростанция".

(Показания Орлова от 31-I-31 г., том 6, л. д. 22, 23).

далее:

„Осенью 1927 года, во время моей остановки в Харькове и личном с ним свидании в кабинете инженера Георгиевского, в помещении ЮМТ'а он осветил мне этот вопрос в том смысле, что у него имеются указания о том, чтобы дело с вредительством на заводах облечь в более организованную форму, что даст возможность шире привлечь нужных специалистов и шире развернуть эту деятельность во всех отделах завода с тем, чтобы больше подготовить благоприятную обстановку для предстоящей интервенции, которая принимает все боле и более реальные возможности ее осуществления. С этой целью он считает необходимым создать на заводе такую вредительскую ячейку, которая бы проводила свою линию, вербуя и кооптируя в свою организацию большее количество занятых технических сил на производстве и, получая директивы и указания, сама легче могла бы осуществить их и проводить в исполнение. Он поручил мне составить ядро на заводе из групп не более трех лиц, которые по разным линиям завода охватили бы своей работой все специальности главных производств. Он предупредил меня, что по этому вопросу я могу поговорить и посоветоваться с

Там само. Арк. 144.

новым тех. директором завода Цереквицким, который в курсе этих вопросов, так как имеет личную связь с ВСНХ в Москве через Нач. Судостроительного Отдела инженера Швецова".

(Показания Орлова от 20-III-31 г. том 6, л. д. 97, 98).

Обвиняемый Лапотников, подтвердив, в основном, показания Орлова, говорит:

„Заявляю, что мы проводили нашу вредительскую работу, взаимно согласовывая отдельные возникавшие вопросы и намерения в части судостроения с Церекцицким, Орловым и Иващенко. Центральное руководство существовало и поддерживалось как поездками в Москву и Харьков при командировках, так и при приезде в Николаев Швецова. В данном случае я говорю о руководстве вредительской работой заводской организации. Из разговоров с Цереквицким мне было известно, что Харькове в ЮМТ'е тоже существует группа, руководящая вредительской работой, в лице Георгиевского, но это руководство не чувствовалось, так как таковое исходит из Москвш".

(Показания Лапотникова от 5-V-31 г. том 4, л. д. 95).

О существовании ячейки Украинского Диверсионного Центра Промпартии на заводе „А. Марти", которой руководили обвиняемые: Орлов и Лапотников, арестованный Лясковский дал следующие показания:

„Инженерами Орловым и Петровым были получены от Георгиевского директивы о создании основного ядра филиала—„Украинского Диверсионного Центра".

Указанные выше Орлов Л. П. и Петров завербовали помощника главного инженера Иващенко М. С. и Начальника Производственного Отдела Лапотникова С. И., вместе с коими положили начало основному руководящему ядру Промпартии на заводе.

Отошедший впоследствии от руководящей вредительской работы, ставший рядовым членом организации, инженер Петров выбыл из основного ядра и таким образом руководящую роль впоследствии продолжали осуществлят Орлов Л. П., Иващенко М. С и Лапотников С. И.".

(Показания Лясковского от 21-II-1931 г.).

[redacted]

Там само. Арк.145.

Раздел X

РЕЗОЛЮТИВНАЯ ЧАСТЬ

НА ОСНОВАНИИ ВЫШЕЗЛОЖЕННОГО
НИЖЕПОИМЕНОВАННЫЕ ГАЖДАНЕ:

1. ФЕХТЕЛЬ Эдгард Эдуардович, 1885 года, уроженец гор. Ленинграда, сын инженера, по национальности немец, инженер-механик, гр. УССР, женат, главный инженер Нефтефлота гор. Москвы.

2. ПРОХОРОВ Алексей Николаевич, 1879 года, уроженец г. Ленинграда, происходит из семьи военного чиновника, личный дворянин, б. капитан корпуса корабельных инженеров, русский, гр. УССР, корабельный инженер, женат. Технический директор завода им. „61" г. Николаева, осужден за участие во вредительской контрреволюционной организации к высшей мере социальной защиты—расстрелу, с заменой лишением свободы сроком на 10 лет;

3. ОРЛОВ Леонид Порфирьевич, 1884 года, уроженец гор. Баку, происходит из семьи чиновника, прапорщик царской армии, корабельный инженер, русский, гр. УССР, главный корабельный инженер Никгосзаводов А. Марти г. Николаева, осужден за участие во вредительской контрреволюционной организации к высшей мере социальной защиты—расстрелу, с заменой лишением свободы сроком на 10 лет;

4. САНЧУРСКИЙ-СМИРНОВ Михаил Петрович, 1896 года, урогор. Серпухова, происходит из семьи почетного потомственного гражданина, гардемарин царского флота, русский, гр. УССР, женат, инженер-механик. Начальник технчиеского отдела Николаевского военного порта в г. Николаеве;

5. ПАННЕТЬЕ Карл Андрианович, 1877 года, уроженец г. Таганрога, происходит из семьи служащего, по национальности француз, подданства СССР, инженер-судостроитель, женат, старший инженер Судостроительного отдела НГЗ „А. Марти" в гор. Николаеве;

6. ЛАПОТНИКОВ Сергей Иванович, 1884 года, уроженец г. Ялты, происходит из семьи нотариуса, русский, гр. УССР, женат, инженер-судостроитель, технический директор завода имени „61" в Николаеве;

7. СМИРНОВ Александр Яковлевич, 1888 года, уроженец г. Парижа (Франция), сын священника русской церкви царского посольства, потомственный дворянин, штабе-капитан корпуса корабельных инженеров, русский, гр. УССР, женат, инженер-конструктор, Начальник судостроительно-технической конторы НГЗ „А. Марти" в г. Николаеве;

Там само. Арк. 146.

8. СОКОЛОВ Петр Александрович, 1868 года, уроженец села Всеволодчино, Саратовской губернии, происходит из семьи служащего, русский, гр. УССР, женат, инженер-судостроитель, главный инженер правления Нефтесиндиката в г. Москве;

9. ДНЕПРОВСКИЙ Владимир Павлович, он же СОКОЛОВ Владимир Петрович, 1890 года, уроженец села Всеволодчино Саратовской губернии, сын обвиняемого Соколова П. А., прапорщик старой армии, русский, гр. СССР, женат, инженер-механик, инженер Нефтесиндиката в г. Москве;

10. КОРЧАГИН Григорий Дмитриевич, 1892 года, уроженец города Киева, сын крупного подрядчика, русский, гр. УССР, женат, инженер-судостроитель, Нач. техотдела завода имени „61“ в г. Николаеве;

11. ЗАЙЦЕВ Георгий Герасимович, 1886 года, уроженец гор. Мурома, сын полрядчика-комерсанта, прапорщик царской армии, русский, гр. УССР, женат, инженер-механик. Инженер-наблюдающий Дальневосточной инспекции регистра СССР в гор. Владивостоке;

12. БЕРГОЛЬЦ Этон Львович, 1892 года, уроженец гор. Тюрсель, происходит из почетных граждан, окончил морской кадетский корпус, мичман царского флота, по национальности немец, подданства СССР, женат, проф. моряк, второй помощник капитана теплохода „Азнефть“.

13. ЖОРЖОЛИАНИ Василий Максимович, 1885 года, уроженец гор. Озургеты, Кубанской губ., по национальности грузин, подданства СССР, происходит из семьи чиновника, мичман царского флота, беспартийный, женат, проф. моряк, капитан теплохода „Совнефть“.

14. РЫБИНСКИЙ Николай Николаевич, 1880 года, уроженец гор. Одессы, происходит из дворян, русский, гр. УССР, по профес. моряк, женат, наблюдающий за постройкой судов на Ленинградских судоссроительных заводах, осужден за шпионаж в пользу Англии на 5 лет лишения свободы.

15. ИВАНОВ Сергей Георгиевич, 1895 года, уроженец гор. Луга, происходит из крестьян, русский, гр. УССР, женат, окончил медицинскую академию, беспартийний, по профессии врач, старший врач 44 полка 15 стрелковой Сивашской дивизии; —

ОБВИНЯЮТСЯ:

1. ФЕХТЕЛЬ Эдгард Эдуардович—в том, что:

1. Будучи завербован резидентом Английской разведки „Интеллиженс-Сервис“ Великобританским подданным Коксом Фридрихом, вступил в шпионско-вредительскую и диверсионную контрреволюционную организацию, ставившую себе целью свержение Советской власти.

2. Заняв руководящую роль в организации и, являясь помощником Кокса, провел нижеследующую работу:

а) вел широкую вербовку в организацию ряда лиц из среды антисоветски настроенного инженерства и командного состава плавающих единиц Черноморского флота;

Там само. Арк. 147.

б) создал шпионско-диверсионную сеть по об'ектам судостроительной промышленности и нефтефлоту;

в) являясь связывающим звеном между Коксом и организацией, руководил созданной сетью ячеек, дачей шпионско-вредительских и диверсионных заданий, отчитываясь о проведенной работе перед резидентом Английской разведки.

3. После от'езда Кокса и Гельера в Англию, продолжал руководить деятельностью отдельных членов организации и пересылал материалы о своей работе и других членов организации—в Лондон, через завербованных капитанов Нефтефлота.

4. Ставя себе задачей свержение Советской власти, при помощи интервенции, провел шпионскую и разрушительно-вредительскую работу, и получил ряд диверсионных заданий:

а) передал англичанам подробные данные о боевых единицах военного Черноморского флота—эскадренных миноносцах: „Фрунзе", „Петровский", „Незаможник", „Дзержинский" и „Шаумян"; крейсера „Червона Україна", указав основные тактические свойства этих кораблей: скорость, систему механизмов, устойчивость и осадку, вооружение, источники электроэнергии, систему рулевого устройства, систему сигнализации и личный состав;

б) сообщил о строющихся на Никгозаводе А. Марти' подводных лодках—их механизмах, подводной и надводной скоростях, числе торпедных аппаратов и зенитных орудий;

в) с от'ездом Кокса в Англию, получил от него задание сообщать о готовности военных судов, выпускаемых южными и северными заводами, а также и об изменениях в планах их постройки;

г) информировал о перспективах коммерческого судостроении СССР передав пятилетний план, с указанием количества намеченных к постройке судов, системы их механизмов, вспомогательных двигателей, а также сообщил об основных элементах плавающего коммерческого флота;

д) передал данные о мощности северного, западного и восточного доков Севморзавода, с указанием их устройства и действия;

е) сообщил о емкости нефтехранилищ Ленинградского порта, а также данные о свойствах Батумского и Туапсийского портов;

ж) информировал о намеченных планах экспорта нефти в Англию и себестоимости фрахта нефтеналивных судов СССР.

5. а) при проектировании судов нефтеналивного флота, намеченного к постройке, утвердил разработанный Судотрестом экономически невыгодный тип, зная о фактически пониженном тоннаже такового, следствием чего уменьшились эксплоатационные возможности судов этого типа и увеличился фрахтуемый СССР иностранный тоннаж;

б) в целях сохранения Английского „Ллойд-Регистра" в СССР, оказал влияние на решение Нефтесиндиката строить суда только класса „Ллойд";

в) проводил в Нефтесиндикате политику целесообразности заказа нескольких судов английским верфям;

г) способствовал в приемке на теплоходе „Эмбанефть" заведомо недоброкачественных вспомогательных двигателей;

д) установил бракованный кронштейн на теплоходе „Эмбанефть", вследствие чего поставил судно под угрозу аварий и гибели;

9

Там само. Арк. 148.

в) задерживал разработку рабочих чертежей, строившихся нефтеналивных суд в, путем внесения ряда изменений, с целю оттяжки готовности деталей к установке таковых на суда и срыва сроков их.

6. а) имел от Кокса задания о проведении диверсионных актов в Николаевском и Севастопольском заводах, а также в центральных силовых станциях и компрессорных установках;

б) получил от Кокса ряд диверсионных заданий, в развитие коих дал указания завербованным капитанам Нефтефлота вывести из строя суда, путем аварий и посадок их на мель.

7. а) получил задание, во время интервенции провести диверсионные акты в тылу, для чего должен был получить из Англии, через завербованных капитанов, взрывчатые вещества;

б) дал задание завербованным капитаном Нефтефлота СССР об уводе, к моменту интервенции, в иностранные порты воюющих с СССР держав,—судов, для интернирования их;

в) инструктировал завербованный плавсостав Нефтефлота о создании значительных аварий на судах, для вывода их из строя во время интервенции;

г) проводил работу по созданию ячеек в Черноморском военном флоте и военных портах, в целях подготовки измены флота и перехода на сторону противника. Кроме этого, дал задание завербованным лицам, находящимся в запасе флота, в случае их мобилизации, проводить работу по понижению тактических качеств корабля и его технической боевой готовности, выводу из строя ряда важных механизмов кораблей в начале боевых действий, как-то: турбин, управления рулевых устройств, электро-механизмов, а также электро-приборов и проводок к ним, осуществляющих связь и сигнализацию на корабле.

8. За проведенную им работу получал от англичан вознаграждение, что предусмотрено ст.ст. 54-2, 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

Виновным себя признал.

2. ПРОХОРОВ Алексей Николаевич—в том, что:

1. В 1927 году вступил в шпионско-вредительскую и диверсионную организацию английской разведки.

2. Провел ряд вербовок лиц инженеро-технического персонала в Ленинградском Судотресте.

3. В пользу организации провел следующее:

а) сообщил англичанам перечень дефектов Черноморского и Балтийского военного флота, а также о судьбе старого царского флота, и перспективах восстановления затонувших военных судов;

б) собрал сведения о состоянии артиллерии военно о флота, а также об управлении минным огнем эсминцев и крейсера „Червона Україна“;

в) передал сведения о состоянии Кронштадских и Севастопольских фортов, их стратегическом значении, мощности, числе батарей и радиусе их действий;

г) об уязвимых местах защиты Кронштадтского и Севастопольского военных портов, а также о состоянии ремонтных мастерских Кронштадтского порта;

д) о намеченных к постройке судах для Балтийского Военного флота;

Там само. Арк. 149.

е) о ремонтирующихся военных судах Севастопольского Морского завода;

ж) передал план военного судоремонта Севморзавода на 1928-29 г.г.;

з) передал программу пятилетки коммерческого судостроения, с указанием водоизмещения, скорости и районов плавания судов;

и) давал сведения о судостроительной промышленности и степени приспособленности заводов для военных нужд, а также о переключении других заводов, на случай войны, на выработку орудий, броневиков, танков и мин „Уайтхеда";

к) передал генеральный план Севморзавода и план его эвакуации;

л) сведения об импортных планах по судостроению;

м) о перспективах реконструкции Севморзавода и намеченной к постройке верфи в гор. Севастополе;

н) об уязвимых местах заводов Судопромышленности;

о) о дополнительных кредитах и капиталовложении на два последних года пятилетки на военное судостроение;

п) об уязвимых местах и системе защиты гос. сооружений Ленинграда и Севастополя, а также местонахождение противогазовых убежищ.

4. а) Являясь техническим директором Севморзавода, проводил вредительскую работу, путем задержки рационализаторских начал и создания бесплановости в работах, вследствии чего явился тормоз в выпуске судов;

б) с целью дезорганизации производства, составил нереальные планы работ по судостроению и судоремонту, что привело к прорывам на отдельных участках;

в) будучи Зам. Нач. Производственно-Технического Отдела Ленинградского Судотреста, через завербованных им лиц, искажал перспективные планы Судотреста, расходовал капиталовложения на эффектные, но ненужные работы, с целью задержки развития производственных сил страны;

г) преступно задерживал военный судоремонт на Севморзаводе, что отодвинуло сроки готовности судов.

5. а) получил ряд диверсионных заданий на мирное время, о выводе из строя силовой и компрессорных станций, под'емных и плавучих средств, а также доков Севморзавода.

6 а) Руководил созданными „Бригадами боевой активности", целью которых было,—на случай интервенции, проводить поджоги, взрывы и разрушения важнейших цехов Севморзавода;

б) вел организационно-подготовительную работу по охвату организацией военного флота, с целью деморализации и разложения команд.

Получал от английской разведки вознаграждение за проведенную работу, что предусмотрено ст.ст. 54-2, 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

Виновным себя признал

3. ПАННЕТЬЕ Карл Андрианович.

1. В организацию был завербован в 1926 году в Николаеве.

2. По заданиям англичан проводил обработку и вербовку лиц в организацию.

3. После от'езда Кокса и Гельера в Англию был оставлен резидентом разведки по г. Николаеву и получил задание пересылать

Там само. Арк. 150.

информации через капитанов английских судов, курсирующих между Николаевым и Лондоном

4. Являясь членом организации, выполнил нижеследующее:

а) передал данные об основных элементах военных судов Черноморского флота эсминцев: „Шаумян", „Червона Украина" и „Дзержинский", их скорости, вооружении и состоянии механизмов;

б) перед отъездом англичан в Англию получил задание давать информации о военном и коммерческом судостроении на Николаевских госзаводах А. Марти";

в) дал сведения о металлургических заводах Днепропетровска, Сталино и Мариуполя о их мощности, оборудовании, загрузке и изношенности станков;

г) об организации управления нефтяного хозяйства Союза и перспективах нефтяной торговли и ее развития.

5. а) составил стапельное расписание постройки коммерческих судов, намеренно растянув таковое, с целью увеличения сроков процесса работ и их готовности;

б) вносил дезорганизацию в планы заказов на оборудование нефтеналивных судов, переданных контрагентам завода или поставщикам;

в) задерживал разработку чертежей отдельных механизмов, что вызвало в целом срыв постройки судов и невыполнение заводом своего плана;

г) намеренно, путем чрезмерно излишних технических требований, предъявляемых при постройке теплохода „Эмбанефть" и ненужными переделками, оттянул срок готовности и сдачи флоту этого судна;

д) участвовал в совещании членов организации, где получил при распределении обязанностей, - задания о вредительстве при постройке судов.

6. а) получил задание от Кокса провести вербовку лиц, обслуживающих силовые установки завода, для проведения ряда диверсионных актов в мирное время и в случае войны, путем подрыва или создания пожаров на названных силовых установках или на складах материалов и топлива;

б) в момент интервенции уводить суда закордон или потопления их на месте.

7. За проделанную работу получал от англичан вознаграждение.

8. а) будучи связан с представителем Французского Общества „Веритас"—Бувье, получил от него задание собирать сведения о количестве и состоянии заводов, коммерческого и военного флотов, что предусмотрено ст.ст. 54-2, 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

Виновным себя признал.

4. ОРЛОВ Леонид Порфирьевич.

1. Завербован в организацию в ноябре месяце 1928 года.

2. Как член организации проделал следующее:

а) передал поквартально сведения о процентной готовности строющихся на Никгосзаводах А. Марти военных судов;

б) передал стапельное расписание судов Никгосзаводов А. Марти;

в) сообщил о тактических свойствах миноносца „Дзержинский";

Там само. Арк. 151.

г) информировал о мощности энергетического хозяйства завода стапелей;

д) передал мобплан по военному судостроению завода А. Марти набросок расположения цехов и отделов завода

3. Совместно с начальником литейных цехов Лясковским, со-ршил поджог модельного цеха завода, следствием чего явилось мас-вое уничтожение готовых моделей и приостановились на долго работы тейных цехов по отливке ответственных деталей для военных и ком-рческих судов, строившихся на Никгозаводах им. А. Марти. Убытки 300.000 рублей.

4. Получал, как член организации, вознаграждение от англичан.

5. а) Будучи завербован руководителем Украинского диверсион-го центра Георгиевским,—проводил, по его заданиям, вредитель-во в судостроении, что предусмотрено ст. ст. 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

Виновным себя признал, за исключением § 2, п. „д"—передачи бплана.

5. САНЧУРСКИЙ-СМИРНОВ Михаил Петрович.

1. Будучи завербован английской разведкой в 1928 году,—

а) информировал англичан о состоянии Очаковского укрепленного йона, числе батарей и дальности обстрела, а также оборонительного роительства;

б) передал сведения: о сторожевых военных судах Черноморского ота—количестве канонерских лодок, их вооружении и личном составе, также о состоянии крейсеров „Коминтерн" и „Червона Україна" и минце „Незаможник", о возможности использования Торгового флота случай войны, о дефектах в мастерских Военного Порта и ремонти-вавшихся военных судах и передал часть мобилизационного задания енного Порта.

2. В декабре месяце 1929 года совершил поджог котельной и мед-цкой мастерских Николаевского Военного Порта.

Получил от Кокса задание задерживать развертывание сил Со-тского военного флота, путем длительного ремонта военных судов стерскими Военного Порта, руководителем которого он должен был ть на случай интервенции.

4. С от'ездом англичан получил инструкцию продолжать шпионско-едительскую работу по данным им ранее установкам и передаче све-ний через завербованных капитанов.

5. Получал от англичан вознаграждение за свою работу.

6. Зная о разведывательной деятельности представителя француз-ого Общества „Веритас" Бувье, дал ему сведения о численном таве ремонтировавшихся в Николаевском Военном Порту канонерских док Черноморского военного флота: „Красный Аджаристан", „Крас-я Абхазия", о составе Черноморского флота, о производящихся по-ройках для флота быстроходных катеров типа „Туплоев", об Очаков-ой береговой обороне и ее вооружении и личном составе Управления енного Порта и его Технического Отдела.

7. а) зная о существовании к-р военно-морской офицерской орга-зации, по заданию ее руководителя в Николаеве Пестова задержал ок готовности ремонтировавшихся в Николаевском Военном Порту их канлодок „Красная Абхазия" и „Красная Грузия";

Там само. Арк. 152.

б) произвел ряд задержек в выполнении отдельных мобзаданий Техотдела Ник. Воен. Порта, чем сорвал мобработу в целом;

в) на случай интервенции получил задание задерживать мобилизацию военных кораблей в порту срывом плана отпуска топлива, воды и боезапаса и затягиванием работы по вооружению торговых судов при мобилизации;

г) использовал инженерно-технический состав Военного Порта по разложению команды Минной Партии, что предусмотрено ст.ст. 54-2, 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

Виновным себя признал.

6 ЛАПОТНИКОВ Сергей Иванович.

1. Был завербован в организацию в 1927 году.

2. Оказал содействие англичанам в вербовке для организации ряда лиц из инженерно-технического персонала в Николаеве и Севастополе.

3. В целях осуществления стоявших перед организацией задач выполнил следующее:

а) передал англичанам списки строющихся военных судов, указав главные элементы вооружения и скорость эсминцев: „Незаможник", „Петровский", „Шаумян", „Фрунзе", „Дзержинский" и крейсера „Червона Україна";

б) сообщил о перспективах постройки военных судов—миноносцев и крейсеров на Ник. госзаводах А. Марти;

в) получил задание о дальнейшей информации по военному судостроению после от'езда англичан;

г) передал, в письменной форме, сведения о состоянии работ по коммерческ[redacted]судостроению завода имени „61";

д) о приспособленности стапелей и их размеров для постройки военных судов того же завода;

е) о мощности корпусного цеха завода им. „61" на 1929-30 г.г., указав время закладки подводных лодок и сроки их готовности;

ж) о мощности корпусного цеха завода имени „61";

з) данные мобплана по Николаевским заводам А. Марти и средствах докования, под'емной силе плавдока и возможности переключения заводов на военное судостроение;

и) после от'езда англичан получил задание выслать новый мобплан завода „61" и продолжать информацию о ходе работ на НГЗ им. А. Марти по военному и коммерческому судостроению.

4. С целью дезорганизации производства, разоружил производственный Отдел Ник. госзаводов А. Марти, ликвидировав таковой.

5. За свою деятельность для англичан получал вознаграждение

6. Зная о существовании Украинского диверсионного центра, во главе с Георгиевским, проводил также вредительскую работу в области судостроения, совместно с членами вредительской группы НГЗ руководимой Харьковским диверсионным центром, что предусмотрено ст ст. 54-4, 54-6 ч. II, 54-7.

Виновным себя признал.

Там само. Арк. 153.

7. СОКОЛОВ Петр Александрович.

1. Будучи завербован Гельером, вовлек в организацию, в целях шпионажа, инженерно-технический персонал по нефтепромышленности и Транспортного Отдела Госплана, от коего черпал сведения о планах добычи, экспорта нефти и новом строительстве нефтяного хозяйства, а также о работе Госплана в области морского транспорта.

2. В целях подрыва коммерческого нефтеналивного судостроения в СССР и передачи заказов на постройку наливных судов Англии, направлял вредительскую деятельность в области постройки нефтеналивного флота на судостроительных заводах СССР.

3. Руководил вредительской работой по линии Нефтесиндиката, путем дачи директив и указаний вредительского характера инженерам наблюдающим за постройкой наливных судов на Николаевских судостроительных заводах, получал информацию о проводимой, по его указаниям, вредительской работе.

4. По его указанию были проведены нижеследующие вредительские акты:

а) при проэктировании судов нефтеналивного флота, намеченного к постройке, ввел и утвердил три типа судов разного водоизмещения— экономически невыгодных, следствием чего был отвлечен значительный капитал от рационального использования; сорваны сроки готовности судов, что повлекло за собой пользование иностранным тоннажем, увеличение себестоимости судов и уменьшение экспорта нефтепродуктов;

б) давая неопределенные задания при проектировании, затягивал разрешение основных вопросов, что привело к ряду дополнительных требований и в связи с этим переделке проекта, затянув, таким образом, утверждение его на полгода;

в) внося ряд исправлений в уже готовые рабочие чертежи, находящиеся в цехах, вызывал ненужные переделки таковых, оттягивая выпуск их для работы по цехам;

г) срывал срок готовности строющихся судов, путем пред'явления ненужных, чрезмерно жестких технических требований, вызывающих переделки установленных деталей на судах;

д) пред'явил заводу требование о смене 10000 штук заклепок на строившемся теплоходе „Эмбанефть", несмотря на прочность таковых, чем вызвал сдвиг срока готовности корпуса судна.

5. Наряду с вредительством—применением чрезмерно жестких излишних технических требований на судостроительных заводах СССР, будучи командирован во Францию на завод „Шантье Наваль" для наблюдения и приемки строившихся на этих заводах наливных судов „Нефтесиндикат СССР" и „Совнефть", не устранил целый ряд существенных дефектов по механизмам этих судов, главным двигателям, вспомогательным механизмам и машинного отделения, котлам и главным зачистным грузовым насосам, оказавшимися совершенно непригодными для перекачивания бензина, т. е. основного продукта, для перевозки которого предназначены эти суда, следствием чего явились задержки в эксплоатации и частые аварии—поломки отдельных механизмов, ставящие судно под угрозу гибели.

6. Получил задания по вредительству в нефтяной промышленности путем:

Там само. Арк. 154.

а) задержки темпов разработки и просмотрения новых нефтеперерабатывающих заводов;

б) уменьшение планов добычи нефти;

в) замедления темпов изыскания новых мест рождения нефти;

г) задержки развития портовых нефтяных сооружений, трубопроводов и проч.;

д) неправильного проектирования новых сооружений и задержек нового складского строительства и капитального ремонта существующих заводов.

7 Имел задание диверсионного характера по нефтяной промышленности СССР—вывода из строя силовых установок, нефтяных заводов и складов и перекачечных установок наливных портов, путем завербования ряда лиц для производства означенных диверсионных актов, как в мирное время, так и на случай войны.

8. После от'езда англичан в Англию, получил указание продолжать свою вредительскую деятельность по Нефтесиндикату и о передаче материалов в Англию через Фехтеля, что предусмотрено ст.ст. 54-2, 54-4, 54 6 ч. II, 54-7, 54-9.

Виновным себя не признал.

8. СМИРНОВ Александр Яковлевич.

1. Завербован в организацию в 1927 году.

2. а) передал англичанам составленную им сравнительную таблицу новых и старых подводных лодок;

б) получил задание о даче ряда уточненных сведений—количестве и расположении балластных цистерн, скорости заполнения и продувания, о количестве торпед в залпе, о скорости перезарядки аппаратов, о районах плавания под водой, а также даче схематического чертежа общего расположения подводной лодки, с показанием главнейших устройств и механизмов и о степени готовности подлодок—сроках их окончания.

3. а) задерживал разработку и выпуск чертежей судов военного флота: эсминцев „Петровский“, „Шаумян“ и крейсера „Червона Україна“;

б) с целью задержки работ по постройке подводных лодок настоял на разработке чертежей этих судов на Балтийском судостроительном заводе, а не на НГЗ имени А. Марти, что растянуло процесс проектирования и задержало поступление чертежей в цеха;

в) зная о техническом несовершенстве чертежей подводных лодок поступающих с Балтзавода, не вносил корректив, следствием чего, по изготовлению отдельных деталей, явилась замена таковых, срыв сроков готовности подлодок и сдачи их флоту;

г) допустил постройку подводных лодок, предназначавшихся для плавания в водах Черного моря по чертежам подлодок Балтийского завода, зная о разнице в условиях плавания в этих морях и несоответствии проекта Балтзавода для условий плавания в Черном море;

д) при разработке проекта восстановления эсминца „Фрунзе“ внес неточности в проект, следствием чего явилась чрезмерно малая остойчивость этого судна и приостановка дальнейших работ;

Там само. Арк. 155.

е) задержал готовность крейсера „Красный Кавказ", путем проектирования большого числа вариантов достройки его, повлекших за собой ряд изменений и переделок;

ж) в результате неправильно составленной и преуменьшенной нагрузки при проектировании теплохода „Эмбанефть" и лишения возможности выбора главных размеров судна, сократил общий тоннаж теплохода;

з) допустил установку заведомо непригодных двигателей „Нью Лондон" на теплоход „Эмбанефть", следствием чего явились перебои в эксплоатации и необходимость замены таковых.

4. Получал вознаграждение от англичан.

5. Работал в контакте с Николаевской ячейкой к-р Военно-Морской организации по проведению вредительских актов в военном судостроении выразившихся в задержках установки артиллерии и оборудовании постов и помещений на крейсере „Червона Україна", что предусмотрено ст.ст. 54 4, 54-6 ч. II, 54-7.

Виновным себя признал

9. ДНЕПРОВСКИЙ Владимир Павлович.

1. Был завербован в организацию в 1929 году.

2. Передал англичанам сведения:

а) об оборудовании Сормовской судостроительной верфи и реконструкции таковой;

б) о предполагающейся постройке новых верфей на Волге.

в) о строющихся речных теплоходах;

г) о гражданских сооружениях, служебных и хозяйственных постройках, а также промысловых предприятий;

д) о механических мастерских и электростанции;

е) сведения о реконструкции предприятий Нефтесиндиката в г. г. Астрахани, Кинешме и Нижнем Новгороде;

ж) о проведении программ Нефтесиндиката в отношении теплофикации механического оборудования;

з) о перспективах развертывания нефтяных предприятии Нефтесиндиката СССР;

и) оказал содействие в получении Коксом сведений по металлургическим заводам, указав источников.

3. а) проводил вредительство в области затяжки работ по судостроению, путем ухудшения качества и дачи неправильных консультаций в области практического характера и разработки чертежей;

б) преследуя, как цель, оттяжку сроков готовности нефтеналивных судов, пред'являл заводу чрезмерно жесткие технические требования при приемке отдельных деталей;

в) задерживал разработку чертежей, путем внесения ненужных коррективов и изменений по строющимся нефтеналивным судам;

г) оттянул срок готовности теплохода „Эмбанефть", пред'явив требование заводу о смене вполне годных заклепок;

д) принимал участие в совещаниях членов организации, где распределялись функции и об'екты вредительской деятельности, а также информировал Соколова о вредительской работе организации.

8

Там само. Арк. 156.

4. Получил задание на проведение диверсионных актов для остановки завода на случай интервенции.

За проведенную работу получал вознаграждение, что предусмотрено ст.ст. 54-2, 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

Виновным себя признал, за исключением § 2 п. „и“ и § 4.

10. КОРЧАГИН Григорий Дмитриевич.

1. Завербован в организацию в 1928 году.

2. Завербовал для организации ряд лиц из военнослужащих флота.

3. Представлял квартиру для совещаний организации, принимал участие в обсуждении организацией всех вопросов, а также англичане использовывали его квартиру для явок с намеченными к вербовке об'ектами

4. Являлся связывающим звеном между англичанами и отдельными членами организации, для передачи заданий информации.

5. а) получил и передал мобданные Николаевского военного Порта:

б) передал англичанам пятилетний план судостроения на заводе имени „61“, с указанием тоннажа намеченных к постройке судов;

в) информировал о структуре и деятельности Регистра СССР;

г) сообщил данные о речном торговом флоте р. р. Нижний Днепр и Южный Буг—средние мощности, грузоподъемности и их числе, а также передал их эскизы;

д) осветил состояние метталургических заводов Донбасса.

6. а) задерживал утверждение чертежей, строившихся нефтеналивных судов путем дачи заведомо неправильных указаний инструкторам, проектирующим судовые конструкции, а также затормозил отправку чертежей, подлежащих утверждению Регистра СССР;

б) применял излишние, чрезмерно жесткие технические требования при приемке деталей, с целью замены таковых и оттяжки срока готовности судна.

7. Перед от'ездом Кокса в Англию получил от него задание продолжать шпионско-вредительскую деятельность и пересылать материалы в Лондон, что также передал ряду агентов Кокса

8. Получал вознаграждение за свою деятельность в пользу англичан.

9. Будучи завербован в 1928 году французско-подданным Готье—представителем Общества „Веритас“, дал ему согласие проводить шпионскую работу в пользу Франции.

10. С этой же целью провел для французов вербовку ряда лиц на металлургических заводах Донбасса.

11. а) собрал и передал французам данные о ремонтировавшихся в Николаевском Военном Порту канонерских лодках Черноморского флота, а также сведения о береговой обороне гор. Очакова;

б) передал сведения о предстоящих постройках судов на Никгосзаводах имени А. Марти;

в) сообщил подробные данные о морском и речном коммерческом флоте СССР;

г) информировал о характере вырабатываемой продукции на Днепропетровском, Каменском и Сталинском заводах и количестве рабочих.

12. За выполненную работу для французов получал вознаграждение, что предусмотрено ст.ст. 54-4, 54-6 ч. II, 54-7.

Виновным себя признал.

Там само. Арк. 157.

11. ЗАЙЦЕВ Георгий Герасимович.

1. Завербован в организацию 1927 году.

2. Участвовал в совещаниях членов организации, где получил указание о его практической деятельности для англичан.

3. а) передал специальное расписание пятилетки в коммерческом судостроении на Никгосзаводах А. Марти, а также давал информации по отдельным судам коммерческого флота;

б) получил задания выяснить возможности использования отдельных единиц коммерческого флота во время войны;

в) передал сведения о металлургической промышленности с точным указанием количества доменных печей, их загрузки и производительности, количество бессемеров, их емкости, производительности, а также количестве печей и их систем.

4. а) по указанию Кокса, совместно с ним разрешил заварку и установку на теплоход „Эмбанефть“ заведомо негодного кронштейна с большой усадочной раковиной, чем поставил судно под угрозу аварии и гибели;

б) разрешил установку на теплоходе „Эмбанефть“ заведомо недоброкачественных двигателей „Нью Лондон“, вызвавших впоследствии перебои в эксплоатации судна;

в) задержал утверждение чертежей нефтеналивных судов;

г) применял излишние технические требования, с целью оттяжки срока готовности судов;

д) получил задание о вредительстве в процессе приемки материалов на металлургических заводах, путем сильной скидки с норм и создания затруднений с материалами на складах завода.

5. Получал от англичан вознаграждение за проведенную работу, что предусмотрено ст.ст. 54-4, 54-6 ч II, 54-7.

Виновным себя признал.

12. БЕРГОЛЬЦ Эгон Львович.

1. Был завербован в организацию в 1928 году.

2. Передал англичанам:

а) сведения о морской авиации бомбовозов „Дарнье Баль“, в количестве 5 Савойя 316 числом до 10 с моторами 450 сил, а также двух аппаратов „Хейнкель“ и их скорости;

б) данные о маневрировании авиа-эскадрилий Черного и Балтийского морей;

в) о состоянии подводного плавания и их материальной части, подготовленности личного состава и перспективы входа подлодок в строй из Никгосзаводов А. Марти;

г) о сторожевых военных катерах, а также о числе, скорости и вооружении малых катеров;

д) о новых секретных мореходных катерах „Цаги“ и их количестве;

е) о времени и характере предполагаемого ремонта военных кораблей: „Петровский“, „Парижская Коммуна“, „Профинтерн“, „Коминтерн“ и „Шаумян“;

ж) об установлении 4-х торпедных аппаратов на крейсере „Червона Україна“;

Там само. Арк. 158.

з) о береговой обороне Севастополя, числе батарей, их калибров, об окончании и установке двух 12″ башен по 2 орудия в каждой у мыса Фиолент, и дальности обстрела.

3. Получил задания: о вредительстве в эксплоатации судов, путем задержек погрузочно-разгрузочных работ и порчей перевозимых грузов, создании искуственных аварий во время плавания на „Азнефти“, с с целью задержек эксплоатации судна.

4. В случае нахождения судна во время войны в заграничном плавании, должен был сдать его интервентам.

5. Получил задание о вербовке комсостава военного флота для разложения судовых команд и деморализации личного состава.

6. Являлся также членом контрреволюционной Военно-Морской офицерской организации и при мобилизации военного флота, как командир запаса, должен был принять участие в работе организации, что предусмотрено ст.ст. 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

13. ЖОРЖОЛИАНИ Василий Максимович.

1. Завербован в организацию в 1929 году.

2. а) Передал англичанам сведения о состоянии Черноморского и Балтийского военного флота;

б) об оборудовании Батумского, Ленинградского и других портов СССР.

3 Задержал выпуск теплохода „Эмбанефть“, путем пред'явления чрезмерно жестких технических требований по этому судну, а также затяжкой рассмотрения чертежей, касающихся его оборудования.

4. Во исполнение полученного им задания по диверсии в 1929 г., во время плавания заграницей, командуя теплоходом „Эмбанефть“, с целью вывода такового из строя, в Балтийском море намеренно создал искуственную аварию, посадив судно на мель, следствием чего судно вышло из эксплоатации на продолжительное время.

5. В случае нахождения во время войны судна в заграничном плавании, должен был сдать его интервентам.

6. Будучи капитаном теплохода „Эмбанефть“, получил от Кокса в Батуме 3 запечатанных пакета и передал таковые представителю Английского Ллойда в Лондоне.

7. За проведенную работу в пользу англичан получал вознаграждение, что предусмотренно ст.ст. 54-4, 54-6 ч. II, 54-7, 54-9.

14. РЫБИНСКИЙ Николай Николаевич.

а) будучи завербован для шпионской работы, сообщал англичанам данные о военных судах Черноморского флота;

б) передал пятилетнюю программу коммерческого флота СССР;

в) информировал об импортных заказах для судостроения, что предусмотрено ст.ст. 54-4, 54-6

Виновным себя признал по п п. „б“, „в“.

Там само. Арк. 159.

15. ИВАНОВ Сергей Георгиевич.

1. Был завербован в организацию в 1929 году.

2. Сообщал о политико-моральном состоянии и бытовых условиях стей 44 полка 15 дивизии.

3. Привел в антисанитарное состояние 44 полк, следствием чего илась вшивость в казармах полка.

4. Составил неверные ведомости на имущество, необходимое на омплектование непзапаса, а также хранил медикаменты в заведомо пригодной посуде, с целью порчи и понижения мобготовности амбу-тории в период мобилизации и войны, что предусмотрено ст.ст. 54-4, 6, 54-7.

Виновным себя признал.

А ПОСЕМУ ПОСТАНОВИЛ:

Настоящее следственное производство передать на рассмотрение дебной Тройки при Колегии ГПУ УССР.

июня 1931 г.

Уполномоченный ОО 15 и
Николаевского Горотделения ГПУ **Гранский**

Нач. ОО 15 и Николаевского
Горотделения ГПУ **Корнев**

Согласны:

Зам. Нач. Особого Отдела УВО и
ГПУ УССР **Добродицкий**

Там само. Арк. 160.

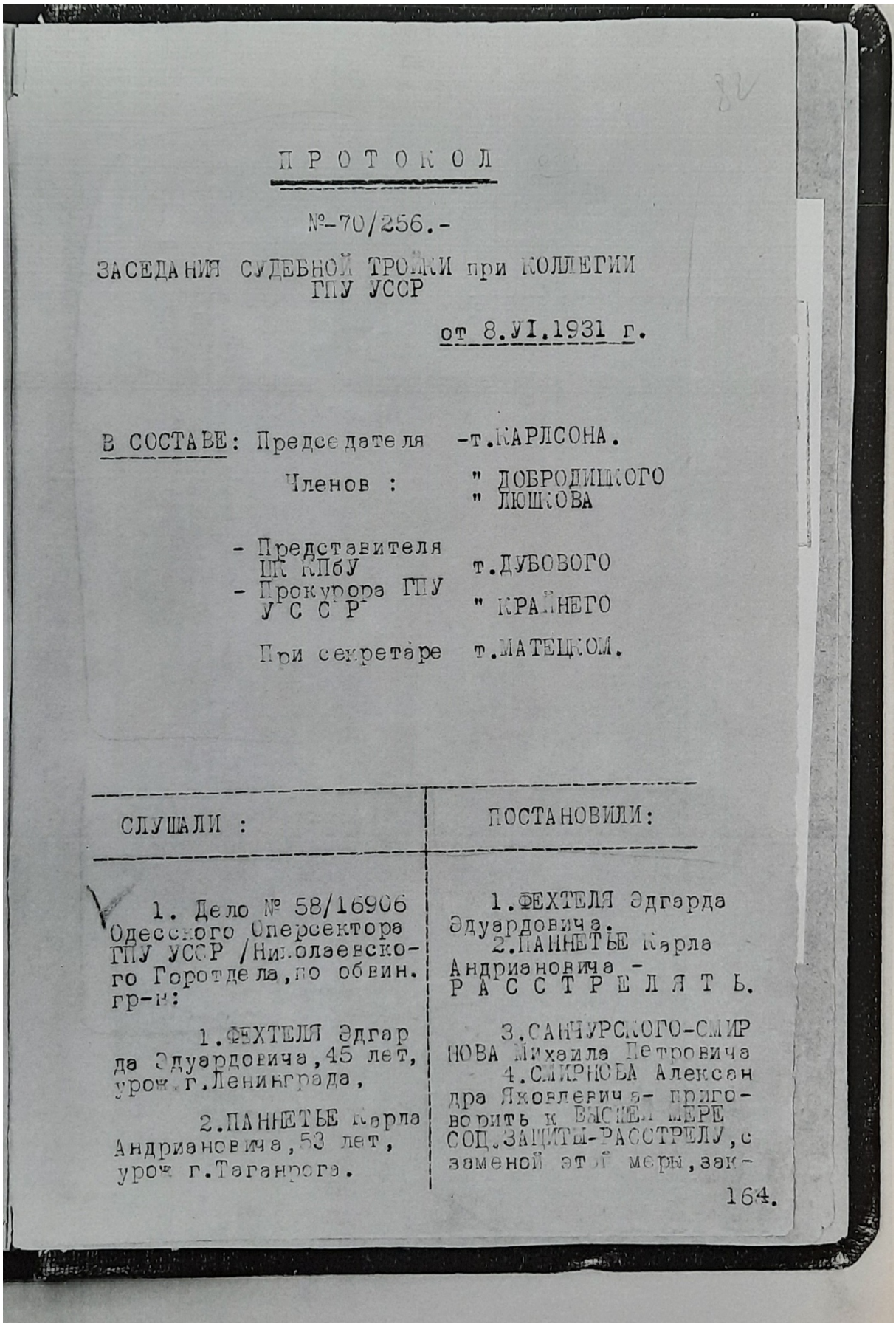

П Р О Т О К О Л

№-70/256.-

ЗАСЕДАНИЯ СУДЕБНОЙ ТРОЙКИ при КОЛЛЕГИИ ГПУ УССР

от 8.VI.1931 г.

В СОСТАВЕ: Председателя -т.КАРЛСОНА.

Членов : " ДОБРОДИЦКОГО
" ЛЮШКОВА

- Представителя ЦК КПбУ т.ДУБОВОГО
- Прокурора ГПУ У С С Р " КРАЙНЕГО

При секретаре т.МАТЕЦКОМ.

СЛУШАЛИ :	ПОСТАНОВИЛИ:
1. Дело № 58/16906 Одесского Оперсектора ГПУ УССР /Николаевского Горотдела, по обвин. гр-н: 1.ФЕХТЕЛЯ Эдгарда Эдуардовича, 45 лет, урож. г.Ленинграда, 2.ПАННЕТЬЕ Карла Андриановича, 53 лет, урож г.Таганрога.	1.ФЕХТЕЛЯ Эдгарда Эдуардовича. 2.ПАННЕТЬЕ Карла Андриановича - Р А С С Т Р Е Л Я Т Ь. 3.САНИУРСКОГО-СМИРНОВА Михаила Петровича 4.СМИРНОВА Александра Яковлевича- приговорить к ВЫСШЕЙ МЕРЕ СОЦ.ЗАЩИТЫ-РАССТРЕЛУ, с заменой этой меры, зак-

164.

Там само. Арк. 164.

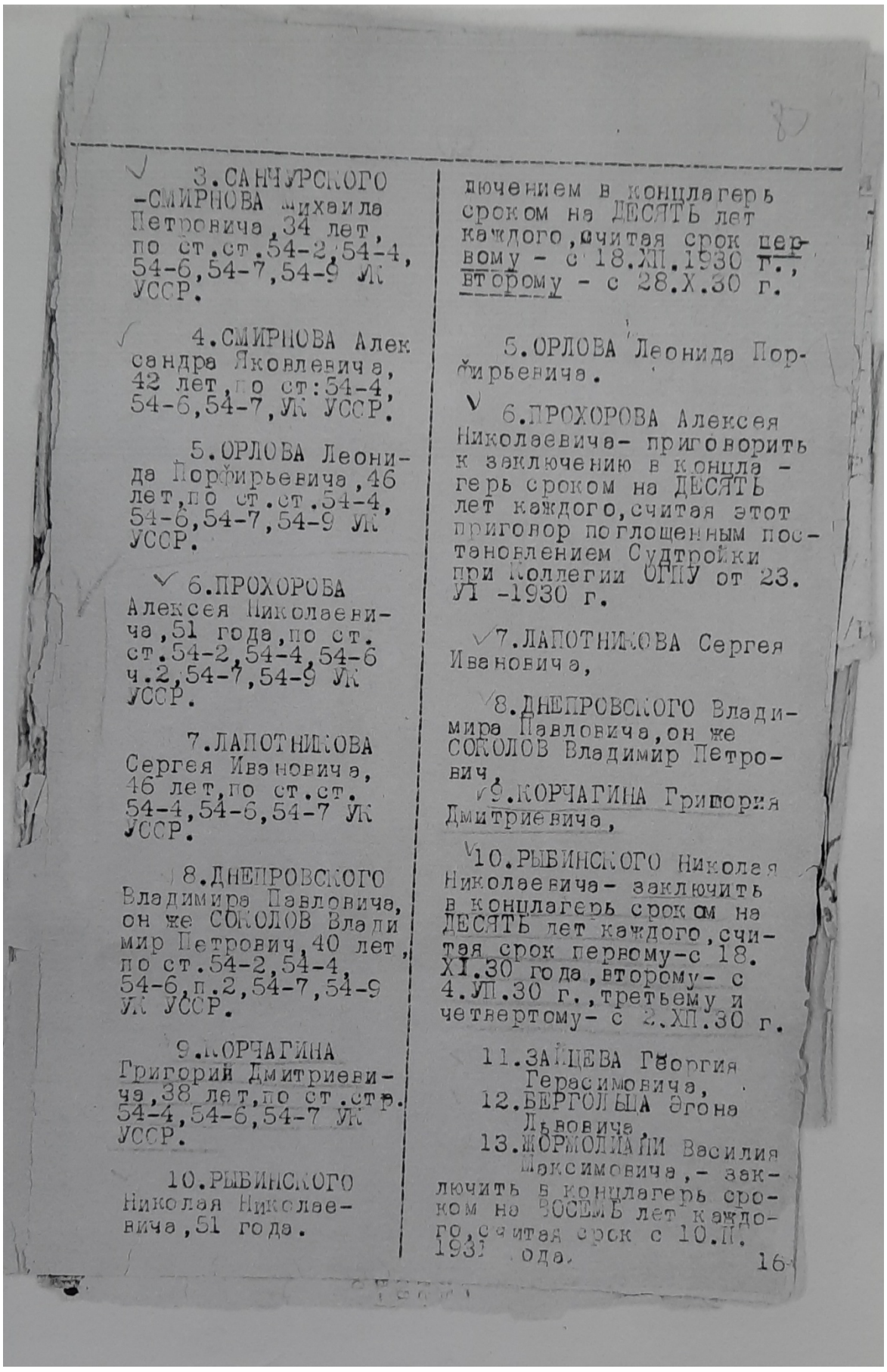

3.САНЧУРСКОГО -СМИРНОВА Михаила Петровича, 34 лет, по ст.ст.54-2, 54-4, 54-6, 54-7, 54-9 УК УССР.

4.СМИРНОВА Александра Яковлевича, 42 лет, по ст: 54-4, 54-6, 54-7, УК УССР.

5.ОРЛОВА Леонида Порфирьевича, 46 лет, по ст.ст.54-4, 54-6, 54-7, 54-9 УК УССР.

6.ПРОХОРОВА Алексея Николаевича, 51 года, по ст. ст.54-2, 54-4, 54-6 ч.2, 54-7, 54-9 УК УССР.

7.ЛАПОТНИКОВА Сергея Ивановича, 46 лет, по ст.ст. 54-4, 54-6, 54-7 УК УССР.

8.ДНЕПРОВСКОГО Владимира Павловича, он же СОКОЛОВ Владимир Петрович, 40 лет, по ст.54-2, 54-4, 54-6, п.2, 54-7, 54-9 УК УССР.

9.КОРЧАГИНА Григорий Дмитриевича, 38 лет, по ст.стр. 54-4, 54-6, 54-7 УК УССР.

10.РЫБИНСКОГО Николая Николаевича, 51 года.

лючением в концлагерь сроком на ДЕСЯТЬ лет каждого, считая срок первому - с 18.XII.1930 г., второму - с 28.X.30 г.

5.ОРЛОВА Леонида Порфирьевича.

6.ПРОХОРОВА Алексея Николаевича - приговорить к заключению в концлагерь сроком на ДЕСЯТЬ лет каждого, считая этот приговор поглощенным постановлением Судтройки при Коллегии ОГПУ от 23. VI -1930 г.

7.ЛАПОТНИКОВА Сергея Ивановича,

8.ДНЕПРОВСКОГО Владимира Павловича, он же СОКОЛОВ Владимир Петрович,

9.КОРЧАГИНА Григория Дмитриевича,

10.РЫБИНСКОГО Николая Николаевича - заключить в концлагерь сроком на ДЕСЯТЬ лет каждого, считая срок первому - с 18. XI.30 года, второму - с 4.VII.30 г., третьему и четвертому - с 2.XII.30 г.

11.ЗАЙЦЕВА Георгия Герасимовича,

12.БЕРГОЛЬЦА Эгона Львовича,

13.ЖОРМОЛИАНИ Василия Максимовича, - заключить в концлагерь сроком на ВОСЕМЬ лет каждого, считая срок с 10.II. 193[illegible] года.

16

Там само. Арк. 165.

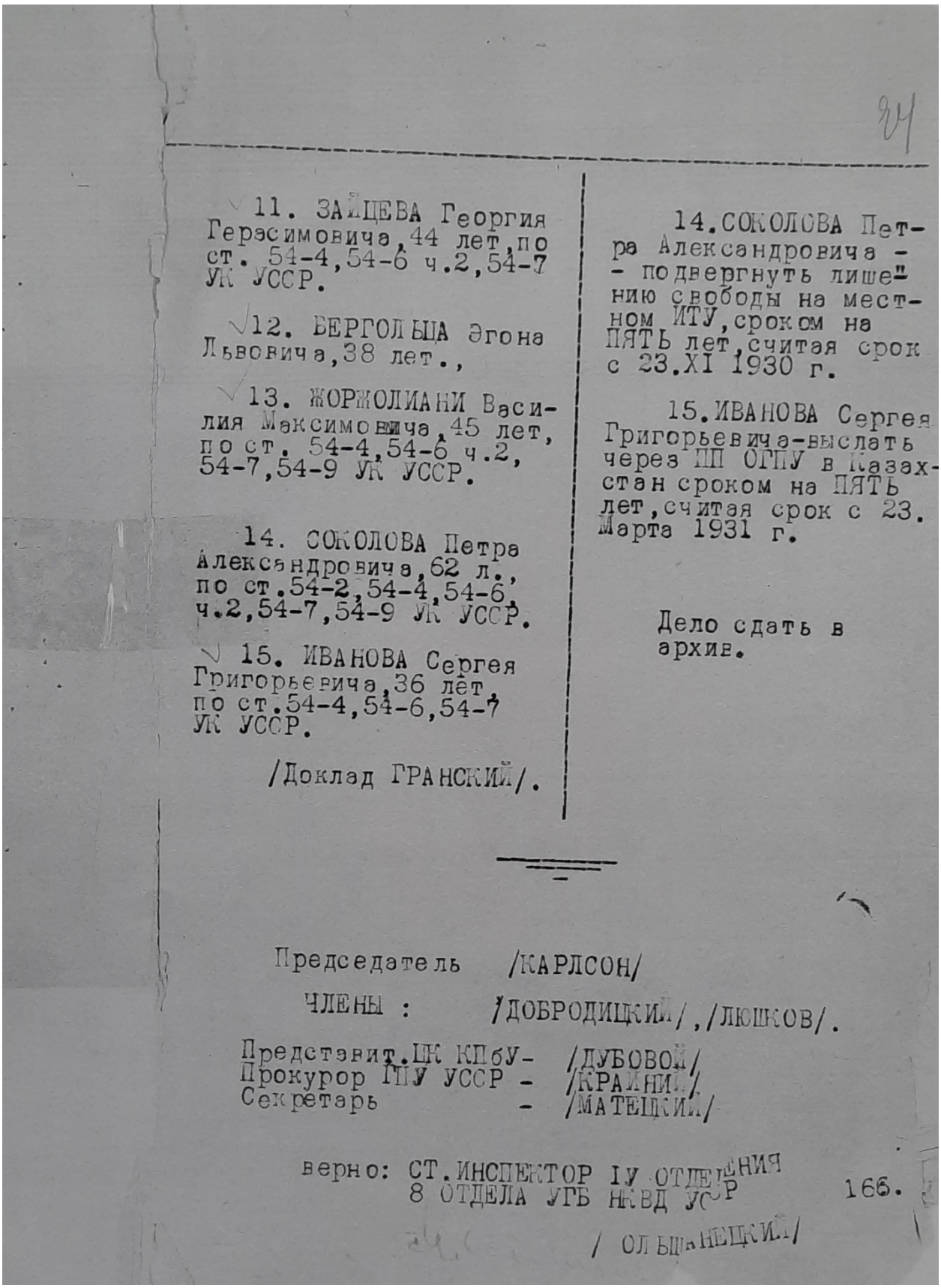

11. ЗАЙЦЕВА Георгия Герасимовича, 44 лет, по ст. 54-4, 54-6 ч.2, 54-7 УК УССР.

12. ВЕРГОЛЬЦА Эгона Львовича, 38 лет.,

13. ЖОРЖОЛИАНИ Василия Максимовича, 45 лет, по ст. 54-4, 54-6 ч.2, 54-7, 54-9 УК УССР.

14. СОКОЛОВА Петра Александровича, 62 л., по ст. 54-2, 54-4, 54-6, ч.2, 54-7, 54-9 УК УССР.

15. ИВАНОВА Сергея Григорьевича, 36 лет, по ст. 54-4, 54-6, 54-7 УК УССР.

/Доклад ГРАНСКИЙ/.

14. СОКОЛОВА Петра Александровича – подвергнуть лишению свободы на местном ИТУ, сроком на ПЯТЬ лет, считая срок с 23.XI 1930 г.

15. ИВАНОВА Сергея Григорьевича – выслать через ПП ОГПУ в Казахстан сроком на ПЯТЬ лет, считая срок с 23. Марта 1931 г.

Дело сдать в архив.

Председатель /КАРЛСОН/

ЧЛЕНЫ : /ДОБРОДИЦКИЙ/, /ЛЮШКОВ/.

Представит. ЦК КПбУ - /ДУБОВОЙ/
Прокурор ГПУ УССР - /КРАЙНИЙ/
Секретарь - /МАТЕЩКИЙ/

верно: СТ. ИНСПЕКТОР IУ ОТДЕЛЕНИЯ
8 ОТДЕЛА УГБ НКВД УССР
/ ОЛЬШАНЕЦКИЙ/

166.

Там само. Арк. 166.

Розділ IV

СПОГАДИ ТА БІОГРАФІЧНІ НАРИСИ ПРО РЕПРЕСОВАНИХ

І.Є. Ніколаєв

«Син полковника царської армії…». Доля репресованого Андрія Алексєєва

Одним з перших об'єктів терору та репресій періоду «єжовщини» стали колишні представники вищих станів Російської імперії та члени їх родин. Незважаючи на норми Конституції 1936 року, де вперше після приходу більшовиків до влади було формально надано всім соціальним верствам рівні політичні права, на практиці влітку 1937 року приймаються рішення не включати «колишніх» у радянське суспільство. Зокрема, наказом НКВС за номером № 00447 від 30 липня 1937 року «Про операції з репресій проти колишніх куркулів, карних злочинців та інших антирадянських елементів» прописувалися контингенти населення та затверджувалася кількість осіб, які підлягають репресіям по кожній області.

Титульний аркуш справи репресованого Андрія Алексєєва. 1937 рік.

На такому фоні «колишні» та їх родини постійно перебували під пильною увагою каральних органів та їх агентурного апарату. Кожне необачно виголошене слово могло закінчитися трагедією, у багатьох випадках навіть не було потреби в «необачному висловлюванні», для арешту достатньо було простого наклепу. За подібних обставин 2 вересня 1937 року було заарештовано та обвинувачено у злочинної діяльності «громадянина Алексєєва Андрія Костянтиновича, 1900 р. н., громадянина СРСР, педагога, дворянського походження, сина полковника царської армії…»[251].

Арешт здійснено на підставі інформації компрометуючого характеру, що з'явилась у розпорядженні місцевого НКВС щодо антирадянських висловлювань Алексєєва за місцем його роботи – 21-ї миколаївської школи.

Отриманих даних виявилося достатньо для того, щоб уповноважений Миколаївського відділу НКВС сержант державної безпеки Черненко виніс постанову про обрання запобіжного заходу – арешту відносно гр. А. К. Алексєєва за «…підтримку зв'язку з антирадянськими елементами, контрреволюційну агітацію…»[252]. Після чого розпочинається процес швидкого перетворення вчителя, сина царського офіцера на «ворога народу», фінальною крапкою якого стане розстрільний вирок.

Зазначимо, що у часи «Великого терору» спектр інкримінованих звинувачень був достатньо широким – це «шпигунство», «антирадянська агітація», «троцькізм», участь у «контрреволюційних націоналістичних організаціях» тощо. Характерними були епізоди, коли заарештовували за одним обвинуваченням, а в процесі слідства, яке тривало стислі терміни, додавалася ще низка «злочинів». Саме таким випадком стала справа Андрія Костянтиновича Алексєєва, затриманого спочатку за «систематичну антирадянську агітацію» яка полягала у виправдуванні вбивць Кірова, в процесі слідства перетвореного ще на «учасника контрреволюційної націоналістичної організації».

---

[251] Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО), Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 8.
[252] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 9.

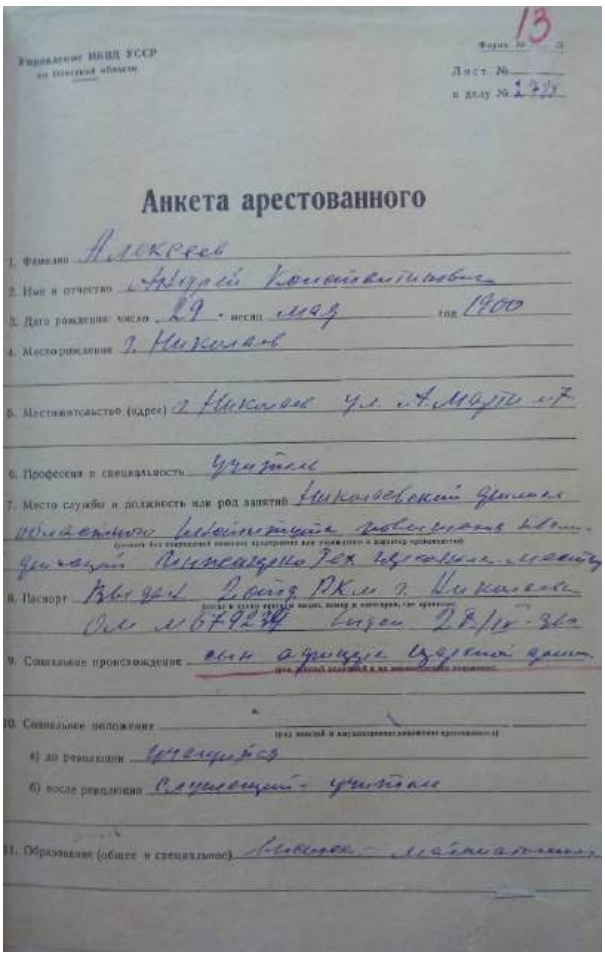

Управление НКВД УССР
по Одесской области

Лист № 13
к делу № 2735

Анкета арестованного

1. Фамилия Алексеев
2. Имя и отчество Андрей Константинович
3. Дата рождения: число 29 · месяц III год 1900
4. Место рождения г. Николаев
5. Местожительство (адрес) г. Николаев ул. 1 Мая № 7
6. Профессия и специальность учитель
7. Место службы и должность или род занятий Николаевский [illegible] Школьного [illegible] заведующий [illegible]
8. Паспорт [illegible] Райотд РКМ г. Николаев
Оли № 679234 Выдан 28/IX-36 г.
9. Социальное происхождение [illegible]
10. Социальное положение
а) до революции [illegible]
б) после революции Служащий - учитель
11. Образование (общее и специальное) [illegible]

Анкета заарештованого А. Алексєєва. 1937

Зазначимо, що 1937 рік виявився найбільш результативним для працівників НКВС у плані викриття «контрреволюційних націоналістичних організацій» серед науково-педагогічної інтелігенції новоутвореної Миколаївської області. Багато в чому знаковою стала колективна справа педагога Василя Северина, обвинуваченого в 1937 році у керівництві «українським націоналістичним центром Миколаєва». Сумарно у цій справі ув'язнено близько 50 осіб, 80 % серед яких – освітяни. Матеріали цієї справи було висвітлено у Книзі 9 «Реабілітовані історією. Миколаївська область».

У той час звинувачення, пов'язані з убивством Кірова, були широко вживаними каральними органами під час проведення репресій на загальнорадянському рівні. На думку багатьох дослідників, саме вбивство керівника ленінградської парторганізації, члена Політбюро ЦК ВКП (б) Сергія Кірова стало каталізатором початку Великого терору, відразу після якого виходить спеціальна директива за підписом Й. Сталіна «Про необхідність посилення боротьби з правотроцькістами». По всій країні

організовано мітинги та зібрання, де накладається тавро ганьби на «банду троцькістських убивць і наймитів», подібні заклики широко розповсюджують газети та радіо, тим самим створюючи необхідний психолого-емоційний фон для ескалації терору.

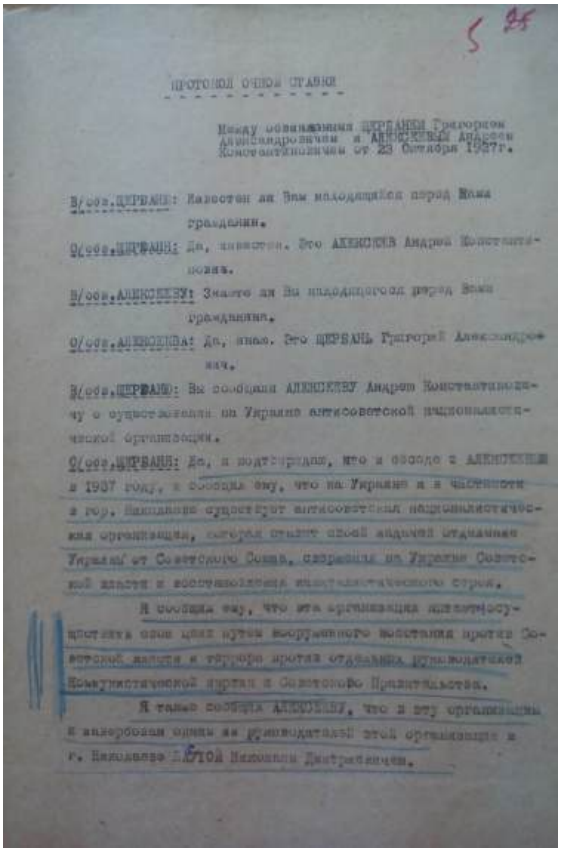

ПРОТОКОЛ ОЧНОЙ СТАВКИ

Между обвиняемыми ЩЕРБАНЕМ Григорием Александровичем и АЛЕКСЕЕВЫМ Андреем Константиновичем от 23 Октября 1937г.

В/обв.ЩЕРБАНЬ: Известен ли Вам находящийся перед Вами гражданин.

О/обв.ЩЕРБАНЬ: Да, известен. Это АЛЕКСЕЕВ Андрей Константинович.

В/обв.АЛЕКСЕЕВУ: Знаете ли Вы находящегося перед Вами гражданина.

О/обв.АЛЕКСЕЕВА: Да, знаю. Это ЩЕРБАНЬ Григорий Александрович.

В/обв.ЩЕРБАНЮ: Вы сообщали АЛЕКСЕЕВУ Андрею Константиновичу о существовании на Украине антисоветской националистической организации.

О/обв.ЩЕРБАНЬ: Да, я подтверждаю, что я сказал АЛЕКСЕЕВУ в 1937 году, я сообщил ему, что на Украине в ... г. существует антисоветская националистическая организация, которая ставит своей задачей отделение Украины от Советского Союза, свержение на Украине Советской власти и восстановление капиталистического строя.

Я сообщил ему, что эта организация добивается ... цели путем вооруженного восстания против Советской власти и террора против отдельных руководителей Коммунистической партии и Советского Правительства.

Я также сообщил АЛЕКСЕЕВУ, что в эту организацию я завербовал одного из руководителей этой организации в г. Николаеве ЛЯТОЙ Николая Дмитриевича.

Протокол очної ставки між заарештованими Г. Щербанем та А. Алексєєвим. 1937 рік.

Паралельно з цим посилюється репресивне законодавство. Приймається постанова Центрального виконавчого комітету СРСР «Про порядок ведення справ про підготовку і здійснення терористичних актів». У відповідності до неї попереднє слідство в цих справах обмежувалося 10-ти денним терміном. Обвинувальний акт вручався звинуваченому за добу до розгляду справи. Касаційне оскарження і навіть подання клопотань про помилування в цих справах не допускалось, а вирок (розстріл) виконувався у стислий термін після його винесення. 9 грудня 1934 року Г. Петровський підписав постанову ВУЦВК «Про внесення змін до кримінально-процесуального кодексу УСРР», де було враховано усі зазначенні положення, що стали підставою беззаконня на всі подальші роки[253].

[253] Шитюк М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20–50–ті роки XX століття. / Микола

При цьому не бралися до уваги побутові мотиви вбивства, пов'язані з ревнощами Леоніда Ніколаєва до Кірова через тривалий роман партійного керівника з його дружиною Мільдою Драуде. Натомість, офіційна версія, спираючись на отриманні у Ніколаєва зізнання, швидко оголосила про політичний характер злочину скоєного «підпільною терористичною контрреволюційною групою», на чолі якої знаходився так званий «ленінградський центр».

Враховуючи наведене, стає зрозумілим наскільки небезпечними наслідками погрожували для А. Алексєєва висунуті по справі звинувачення у «виправданні вбивства Кірова та підтримки терористичних актів». До того ж, соціальне походження стало обтяжуючою обставиною кримінального звинувачення. В анкетах, які містить справа, пункт «соціальне походження – син офіцера царської армії» слідчі НКВС виокремлювали червоним кольором[254].

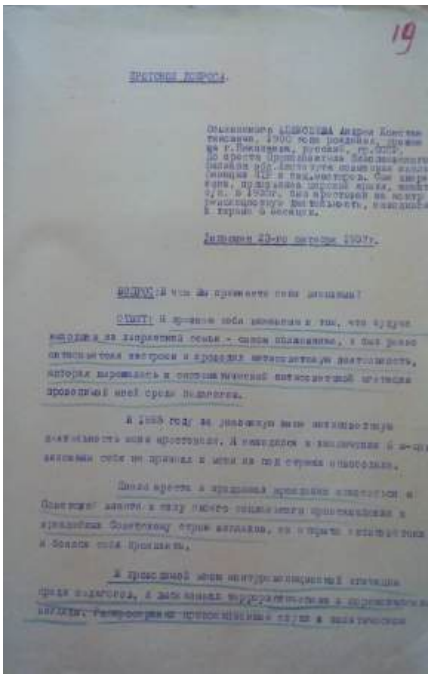

Протокол допиту А. Алексєєва від 23 жовтня 1937 року.

Згідно протоколу, перший допит відбувся наступного після арешту, 3 вересня 1937 року. На ньому А. Алексєєв відхилив звинувачення у «будь-яких антирадянських висловлюваннях», на що слідчий відповів

Миколайович Шитюк. Київ : Тетра, 2000. С. 72.

[254] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 13.

«компроматом» на його біографічні дані. Окрім батька-офіцера, виявилося, що рідний брат заарештованого, також царський офіцер, у 1918 році емігрував до Франції, де перебуває в даний час у місті Парижі. За словами А. Алексєєва, наразі епізодичний зв'язок з ним (листування) підтримує лише їхня мати, яка мешкає у Херсоні, сам він з ним не спілкується[255].

Надалі слідчі додають до справи протоколи допитів свідків, шкільних колег заарештованого. Педагог П. Баранцева зазначила: «…Зі слів Алексєєва мені відомо, що він є сином полковника царської армії. За період роботи у школі № 21 він виявив себе некваліфікованим спеціалістом, у групі якого завжди була погана дисципліна… У 1933/34 роках Алексєєв разом зі своєю сестрою Любов'ю Костянтинівною притягувалися до відповідальності за зв'язок з контрреволюційним закордонним елементом та участь у антирадянській офіцерській організації… Серед вчителів систематично проводив антирадянську агітацію, розповсюджував наклепи на командний склад Червоної армії…»[256].

Інша вчителька школи цієї школи, Лідія Бувалова свідчила: «…Алексєєв у школі вважався некомпетентним педагогом, дозволяв антирадянські вислови, був невдоволений розміром заробітної платні… Проводячи антирадянську агітацію серед вчителів, заявляв що було б добре якби разом з Кіровим вбили ще 8-10 радянських керівників…»[257].

[255] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 16.
[256] Там само. Арк. 24-25.
[257] Там само. Арк. 2-3.

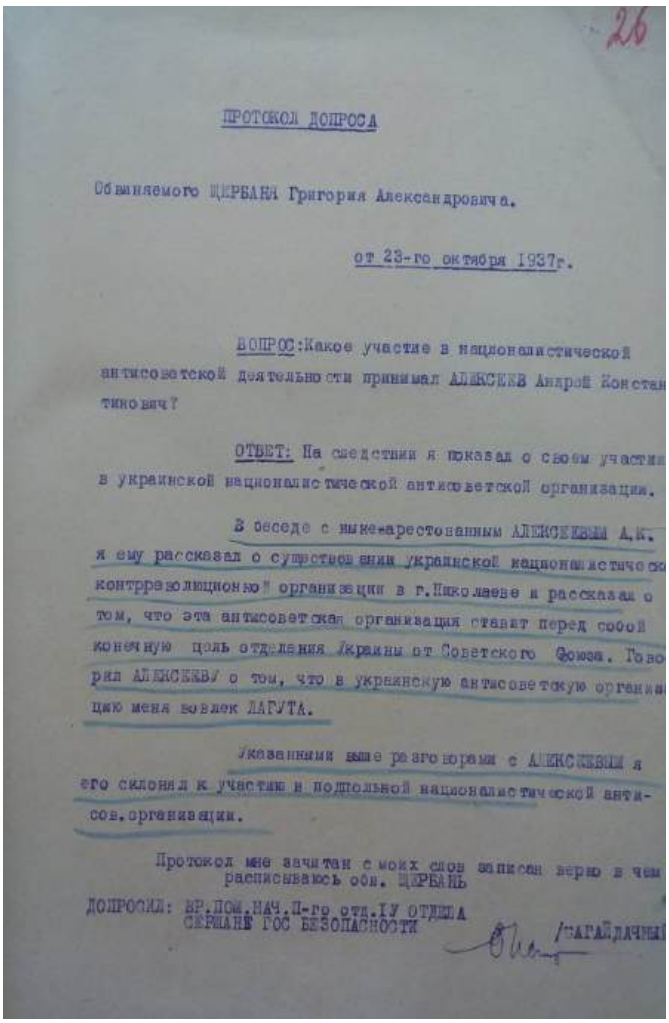

26

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Обвиняемого ЩЕРБАНЯ Григория Александровича.

от 23-го октября 1937г.

ВОПРОС:Какое участие в националистической антисоветской деятельности принимал АЛЕКСЕЕВ Андрей Константинович?

ОТВЕТ: На следствии я показал о своем участии в украинской националистической антисоветской организации.

В беседе с ныне-арестованным АЛЕКСЕЕВЫМ А.К. я ему рассказал о существовании украинской националистической контрреволюционной организации в г.Николаеве и рассказал о том, что эта антисоветская организация ставит перед собой конечную цель отделения Украины от Советского Союза. Говорил АЛЕКСЕЕВУ о том, что в украинскую антисоветскую организацию меня вовлек ЛАГУТА.

Указанными выше разговорами с АЛЕКСЕЕВЫМ я его склонял к участию в подпольной националистической антисов.организации.

Протокол мне зачитан с моих слов записан верно в чем расписываюсь щербань

ДОПРОСИЛ: ВР.ПОМ.НАЧ.II-го отд.IУ ОТДЕЛА СЕРБАНЬ ГОС БЕЗОПАСНОСТИ

Протокол допиту Г. Щербаня відносно «антирадянської діяльності» А. Алексєєва. 23 жовтня 1937 року

Незважаючи на показання свідків, на наступному допиті, 22 вересня, А. Алексєєв знову відхилив всі звинувачення: «…Щиросердно заявляю, що ніякої антирадянської агітації я не проводив, нічого стосовно вбивства Кірова ніде не казав, у жодних антирадянських організаціях не брав участі…». На що слідчий стисло та категорично відповів: «…Ви брешете. Слідство має в своєму розпорядженні інформацію про вашу активну антирадянську діяльність з 1935 року, про що в НКВС є відповідна інформація. Вимагаємо від вас стати на шлях надання слідству правдивих свідчень…»[258].

За поширеною практикою того часу, якщо на перших допитах заарештований відхиляв обвинувачення, на кілька тижнів робилася перерва, під час якої з ув`язненим проводилась «відповідна робота», після якої заарештований, як правило, «ставав на шлях надання слідству правдивих

[258] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 18.

свідчень», надаючи викривальні зізнання. Допомогу в чому становив таємний лист ЦК ВКП (б) розісланий у 1937 році усім партійним організаціям, що дозволяв застосування тортур на слідстві.

Выписка из протокола №

заседания тройки при УНКВД по Николаевской области

СЛУШАЛИ | ПОСТАНОВИЛИ

Витяг з протоколу засідання трійки при УНКВС по Миколаївській області по справі А. Алексєєва. 14 листопада 1937 року.

Так само сталося і з Алексєєвим. Після місячної паузи, на допиті від 23 жовтня 1937 жовтня він визнав себе винним у тому, що: «…Будучи сином царського полковника, я завжди був налаштований різко антирадянськи та проводив антирадянську діяльність, котра полягала у систематичній антирадянській агітації серед педагогів…У 1935 році мене вже заарештовували за антирадянську агітацію на 6 місяців, винним себе я не визнав і мене відпустили… Після арешту я продовжував вороже відноситися до Радянської влади в силу свого соціального походження… Проводив антирадянську агітацію серед вчителів, виказував терористичні погляди…Сутність моїх антирадянських висловлювань полягала в тому, що було б добре, якщо вбили не одного Кірова, а одночасно 8-10 осіб в різних кутках СРСР, а таких як Ніколаєв була б ціла група… Я сподівався, що

подібні терористичні акти нададуть надію багатьом, хто очікує на переворот у СРСР…»[259].

Доповнимо, що тема терактів проти перших осіб держави була достатньо популярною у каральних органах. Працюючи з архівними документами, автор нарису зустрічав приклади викриття «терористичних троцькістських угруповань» на Миколаївщині метою яких була організація та проведення замаху на перших осіб держави, зокрема Ворошилова.

Ще одна особливість обвинувачення, на якій буде акцентовано увагу при перегляді справи Алексєєва у 1957 році, полягає у тому, що звинувачення 1935 року були недоведені. Відповідною Постановою справу закрито за відсутністю доказів. У 1937 році без скасування цієї Постанови за тими ж матеріалами була знову відкрита справа, що є грубим процесуальним порушенням.

Тим часом, як сину царського військовослужбовця, А. Алексєєву довелося «зізнатися» в наклепах на Червону армію: «…В бесідах з вчителями на міжнародну тематику я казав, що нас втягнуть у війну і у цій війні Радянський Союз зазнає поразки, на Червону армію розраховувати не варто, оскільки багато червоноармійців невдоволені політикою Радянської влади… Також я розповсюджував провокаційні наклепи, стверджуючи, що в військовій частині Херсону відбулося повстання, яке було придушене…»[260].

Також Андрію Алексєєву довелося «визнати» себе причетним до «контрреволюційної націоналістичної діяльності». Дізнався про неї він зі слів раніше заарештованого «націоналіста» Щербаня. До справи долучено витяг з протоколу допиту Щербаня із зізнаннями щодо приналежності Алексєєва до миколаївської «націоналістичної організації» та протокол очної ставки, де Щербань заявив, що розповів Алексєєву про існування організації, яка ставить за мету зміну суспільного ладу через організацію терористичних

[259] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 19-20.
[260] Там само. Арк. 20.

актів проти радянського керівництва. На очній ставці Алексєєв це підтвердив.

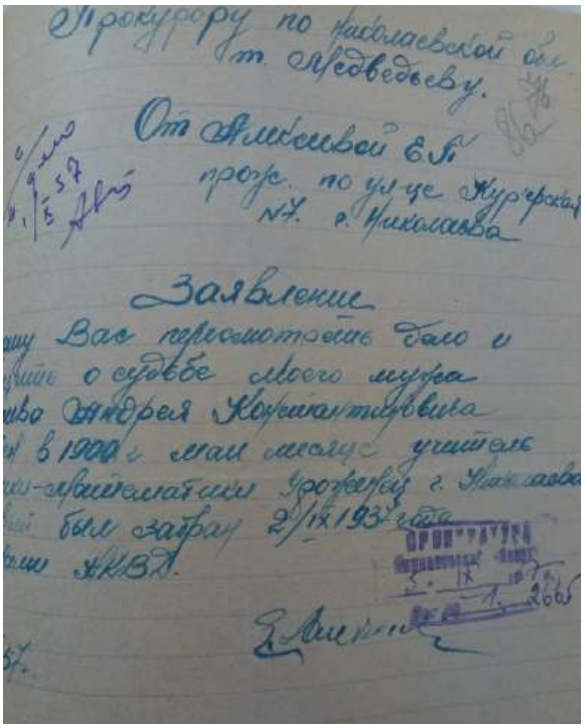

Заява дружини А. Алексєєва на адресу Прокурора Миколаївської області з проханням переглянути справу її чоловіка. 1957 рік.

Вагомим аргументом слідства на користь участі А. Алексєєва у «націоналістичній організації» стала інформація про його зв'язок у 1929 році з учасниками репресованої «Спілки визволення України» (процеси над діячами цієї організації відбулися у 1930 році), зокрема педагогами Миколаївщини: М. Лагутою, Х. Гудзь-Засульським, Вихтоденком, Корольчуком, братами Циганами та іншими. Більшість з цих освітян після відносно короткотривалого позбавлення волі у першій половині 1930-х років повернеться до освітянської професії, але у 1937-1938 роках вони будуть повторно заарештовані з набагато жорстокішою мірою покарання – розстріл, або довготривалі терміни ув’язнення.

На думку слідства, з окресленими «педагогами-націоналістами» Алексєєв мав постійний контакт, який здійснювався шляхом зустрічей під

час освітнього процесу, або в Домі просвіти вчителів, директором якого був раніше заарештований Хрисанф Гудзь-Засульський.

Для каральних органів наведеного виявилося цілком достатньо для того, щоб 13 листопада 1937 року сформулювати обвинувальний висновок, за яким Андрій Костянтинович Алексєєв: «…Службовець, із дворян, син полковника царської армії, має брата офіцера який перебуває за кордоном, був близько пов'язаний з активними учасниками антирадянської націоналістичної організації. Знав про існування контрреволюційної організації, її методи та форми роботи. У різко вираженій формі проводив терористичну антирадянську агітацію спрямовану на організацію терору проти керівників партії та Радянського уряду, тобто в злочинах передбачених ст. 54-8, 54-10 КК УРСР…» і невеличкий допис до висновку: «речові докази у справі відсутні»[261].

14 листопада 1937 року, наступного дня після затвердження обвинувального висновку, справу було передано на розгляд трійки при УНКВС по Миколаївській області, постановою якої стала вища міра покарання – розстріл. Вирок було виконано 25 листопада 1937 року[262].

Про долю розстріляного родині Алексєєва, за нормами того часу, повідомлено не було. Лише у 1957 році його дружина звернулася до Прокурора Миколаївської області с заявою про перегляд справи та можливість отримати інформацію про долю її чоловіка Андрія Костянтиновича Алексєєва.

Справу було повернуто на додаткове розслідування, яке проводилося більш ґрунтовно аніж слідство у 1937 році. Так, загальний обсяг справи 91 аркуш, з яких обвинувальний висновок складається з 30 сторінок, а дві третини справи – матеріали повторного розслідування, під час якого долучено висновки в архівно-кримінальних справах інших репресованих миколаївців – активних учасників «націоналістичних антирадянських

[261] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 30.
[262] Там само. Арк. 41.

організацій», які мали бодай непряме відношення до Алексєєва – Миколи Лагути, Григора Щербаня, Петра Цигана, Михайла Куця, Іллі Віхтоденко, Лідії Автутової, Хрисанфа Гудзь-Засульського, Порфірія Кравченко.

Характерною особливістю цих висновків є наявність у більшості з них спільної фрази, яка яскраво відображає механізми втілення репресивної політики каральними органами часів «єжовщини»: «…Підстав для арешту по справі не виявлено, речові докази у справі відсутні…Проведеною перевіркою встановлено винесення вироків на підставі недостатньо перевірених, вкрай сумнівних матеріалів…»[263]. І далі йде дотична до Алексєєва ситуація, коли на перших допитах після арешту підозрюваний категорично відкидає обвинувачення, з ним проводиться відповідна робота і на третьому-четвертому допиті даються викривальні «щиросердні зізнання».

На підставі чого, 10 жовтня 1957 року Прокурором Миколаївської області було опротестовано обвинувачення Костянтина Алексєєва, фактичний розгляд справи показав, що всі звинувачення є необґрунтованими.

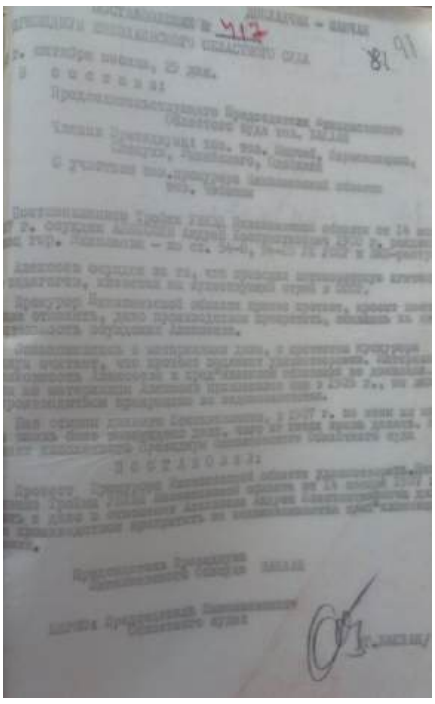

Постанова Президії Миколаївського обласного суду про закриття справи по обвинуваченню А. Алексєєва в зв'язку з недоведеністю висунутих обвинувачень. 29 жовтня 1957 року.

[263] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 299. Арк. 62.

Постановою Президії Миколаївського обласного суду від 29 жовтня 1957 року прокурорський протест задоволено. Визнано, що провина Алексєєва за висунутими в 1937 році звинуваченнями не була достатньо доведеною слідством. Андрія Костянтиновича Алексєєва посмертно реабілітували, але, як і у тисячах інших подібних випадків, повернути назад втрачене життя було вже неможливо.

І.Є.Ніколаєв

«Троцькіст та ярий націоналіст…». Доля репресованого Василя Митинкова.

Репресії періоду Великого терору 1936-38 років активно привертають увагу науковців, дослідників, громадськості. Оскільки за цим долі тисяч наших співвітчизників, точна кількість яких, навіть враховуючи надання зі здобуттям незалежності України вільного доступу до раніше закритих архівів, наразі невідома. Так, Служба безпеки України наводить цифру у понад 260 тисяч репресованих, за іншими підрахунками вона становить близько 300 тисяч потерпілих. Враховуючи, що Українська держава поставила завдання увічнити ти пам'ять кожного/ої жертви терору, дослідницький процес у цьому напрямі ще багато десятиріч не втратить свою актуальність.

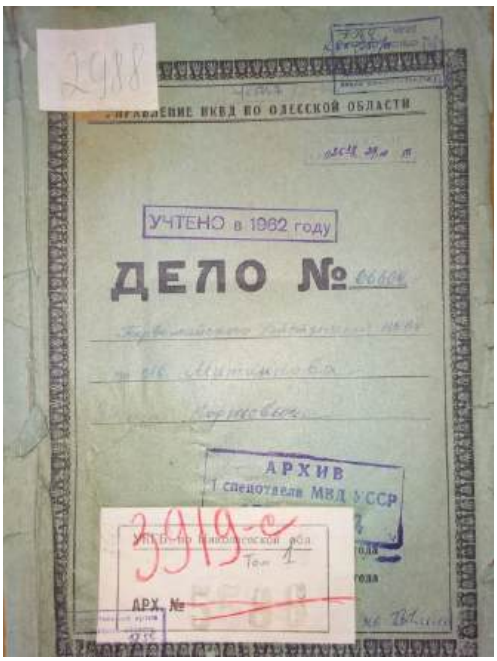

Титульний аркуш справи репресованого Василя Митинкова. 1937 рік.

Однією з найбільш постраждалих верств населення стали представники культурної та науково-педагогічної інтелігенції, серед яких перебували освітяни. У 2021 році Миколаївським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти спільно з Обласним центром пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності було видано колективну монографію, присвячену репресованим освітянам Миколаївщини. Один з розділів книги містить Мартиролог, складений на основі архівних справ, за яким кількість заарештованих педагогів у 1937-38 роках складає 157 осіб, при цьому загальна кількість освітян, постраждалих від репресій за період 1920-початку 1950-х років, становить 404 особи[264]. Серед яких учитель, завідувач Первомайського відділу Районної народної освіти Василь Корнійович Митинков, долі якого присвячена наявна публікація.

Незважаючи на широкий спектр інкримінованих «злочинів», таких як «шпигунство», «шкідництво» та інших, більшість звинувачень у ті часи припадала на «троцькізм» та «участь у контрреволюційних націоналістичних організаціях», за що безпосередньо заарештували Василя Митинкова.

[264] Голгофа правди і науки. Освітяни Миколаївщини – жертви репресивно-каральної системи : історичне видання / упор., гол. ред. І. Ніколаєв. – Миколаїв : ОІППО, 2021. – С. 158-208.

На сторінках Книги 9 «Реабілітовані історією. Миколаївська область» побачила світ стаття присвячена педагогу Василю Северину, репресованому в 1937 році за багато в чому ідентичним обвинуваченням – участі у «націоналістичних організаціях», з доповненням – як одного з керівників «українського націоналістичного центру Миколаєва». Сумарно у цій справі було заарештовано близько 50 осіб, 80 % серед яких – освітяни[265]. Утім, будь-яка справа, як і кожна людська доля має свою специфіку і унікальність, виокремити яку ми зробимо спробу, спираючись на аналіз архівно-кримінальної справи Василя Митинкова.

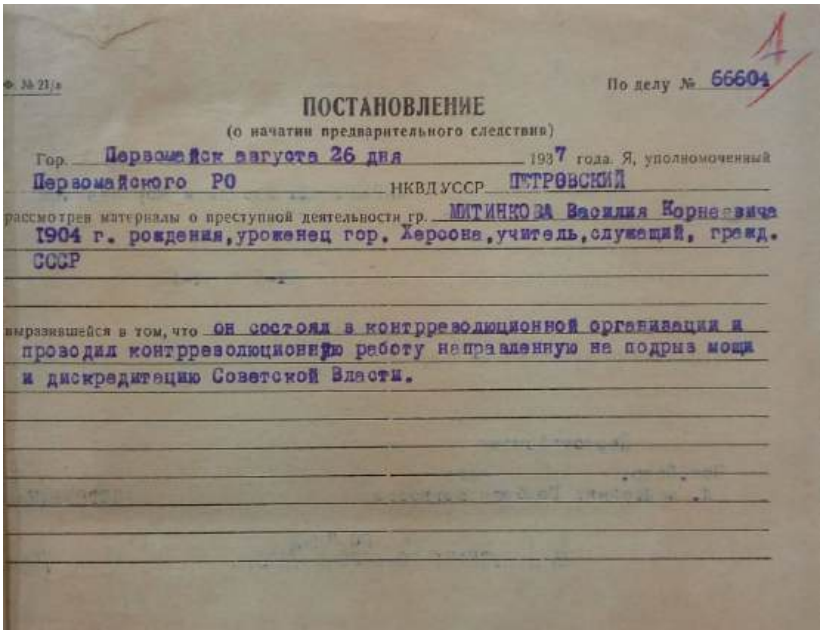

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(о начатии предварительного следствия)

Гор. Первомайск августа 26 дня 1937 года. Я, уполномоченный Первомайского РО НКВД УССР ПЕТРОВСКИЙ

рассмотрев материалы о преступной деятельности гр. МИТИНКОВА Василия Корнеевича 1904 г. рождения, уроженец гор. Херсона, учитель, служащий, гражд. СССР

выразившейся в том, что он состоял в контрреволюционной организации и проводил контрреволюционную работу направленную на подрыв мощи и дискредитацию Советской Власти.

Постанова про початок попереднього слідства гр. Митинкова Василя Корнійовича. 1937 рік.

Згідно постанови від 26 серпня 1937 року, ухваленої оперуповноваженим Первомайського РВ НКВС УРСР Петровським, для «…українця, класового походження з селян-батраків, за професією вчителя

[265] Реабілітовані історією. Миколаївська область. Кн. 9. Миколаїв. 2023. С. 165-181 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ocpdtarvd.mykolayiv.com/images/reabilitovani/books-reabilitovani/Mik9.pdf

Василя Митинкова…» запобіжним заходом обрано арешт, оскільки «…перебуваючи на волі, Митинков може вплинути на хід слідства»[266].

Саме з цього дня і розпочинається швидке перетворення каральними органами колишнього очільника Первомайської районної освіти на «ворога народу». Перший допит було проведено через чотири дні після арешту, 30 серпня 1937 року. Слідчий відразу розпочав з пошуку компрометуючих матеріалів його біографії, нагадавши, що підслідного під час партійних чисток тричі виключали з ВКП(б). Вперше у 1927 році, але через рік за сприяння «ворога народу» Ципенко його поновлено та навіть направлено на навчання, у 1931 році вдруге виключено за захист платформи Бухаріна, знову поновлено, втретє, вже остаточно позбавлено партійного квитка, у 1936 році. На підставі чого зроблено висновок, що заарештований В. Митинков давно і послідовно боровся з «генеральною лінією партії».

Зазначимо, що партійні чистки, приймаючи різні форми, були невід'ємної частиною функціонування більшовицької партії протягом 1920-30-х років. Спочатку це була боротьба з правою та лівою опозицією, насамперед троцкізмом. Як правило, каральною мірою виступало виключення з партії, позбавлення виборчих прав та інше. В 1930-ті роки це вже були репресивні процеси проти тих, кого партійні та каральні органи обвинувачували у розходженнях з «генеральною лінією», значно суворішими стали міри покарання – довготривале ув'язнення або розстріл.

Василя Митинкова у 1927 році виключили з партії за «підтримку поглядів опозиції». Згідно витягу з протоколу партійних зборів «підтримка» полягала у промові, де В. Митинков наголосив, що партія перероджується, районний комітет не звертає уваги на сільські організації, де панує пияцтво та посадові злочини, окружні перевіряючі, приїжджаючи в села, влаштовують пиятики, як це було у селі Бармашове, тому він поділяє погляди

[266] Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО), Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 3302. Арк. 2.

про переродження партії, а партійному керівництву необхідно усувати подібні ненормальності[267].

Незважаючи на те, що навряд чи можливо знайти щось злочинне у промові Василя Митинкова, через десять років цей виступ стане одним із ключових факторів його обвинувачення. До справи буде долучено заяву члена КП(б)У Одеської парторганізації Б. Геллерман, який «…був неприємно вражений, коли побачив Митинкова на чолі Первомайського Райвно, оскільки знаю його як палкого троцькіста, який у 1927 році на зібраннях Миколаївської партшколи висловлював погляди троцькістської опозиції, наголошував, що соціалізм у країні при керівництві партії Сталіним ми не збудуємо…»[268].

Спираючись на «троцькістське минуле», слідчі швидко знайшли у Василя Митинкова і «націоналістичні» погляди: «…У 1936 році Митинкова було виключено з партії як троцькіста та ярого націоналіста…. Мав тісний зв'язок з уже засудженими ворогами – членами контрреволюційних націоналістичних організацій… Будучи завідуючим районної освіти, влаштовував на викладацьку роботу контрреволюційний націоналістичний елемент та всіляко допомагав їм, зловживаючи своїм службовим становищем…»[269].

Показово, що судовий вирок Василю Митинкову було оголошено одночасно з вироком одному з його «висуванців», директору 8-ї неповної Первомайської школи Йосипу Дробнеру, а в звинувачувальному висновку фігурують у якості «націоналістів», яких особисто висунув на керівні посади Василь Митинков, інші директори Первомайських шкіл Бахер та Попова. Це є характерною особливістю того часу, коли заходи ліквідації «українського націоналістичного підпілля» органами НКВС характеризувалися своєю

[267] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 3302. Арк. 2.
[268] Там само. Арк. 52.
[269] Там само. Арк. 41.

винятковою масштабністю, долучаючи до кожної подібної справи десятки ні в чому не винних людей.

27 листопада 1937 року Трійка при УНКВС по Одеській області оголосила свій вирок, згідно якого Василя Митинкова було засуджено до десяти років позбавлення волі у виправних таборах. Через два роки у вчителя з'явилася надія на справедливість, коли його справу було відправлено на додаткове розслідування. Зазначимо, що арешт і подальший розстріл колишнього керманича НКВС СРСР М. Єжова призвів до певного послаблення терору, протягом 1939-40-х років було переглянуто певний відсоток найбільш одіозних справ часів «єжовщини», наприклад з місць ув'язнення було повернуто та повністю виправдано майбутнього маршала Костянтина Рокоссовського. Але цей процес за своїми розмірами неспівставний з реабілітацією, що розпочалася після смерті Й. Сталіна, та кінця 1980-х – початку 1990-х років.

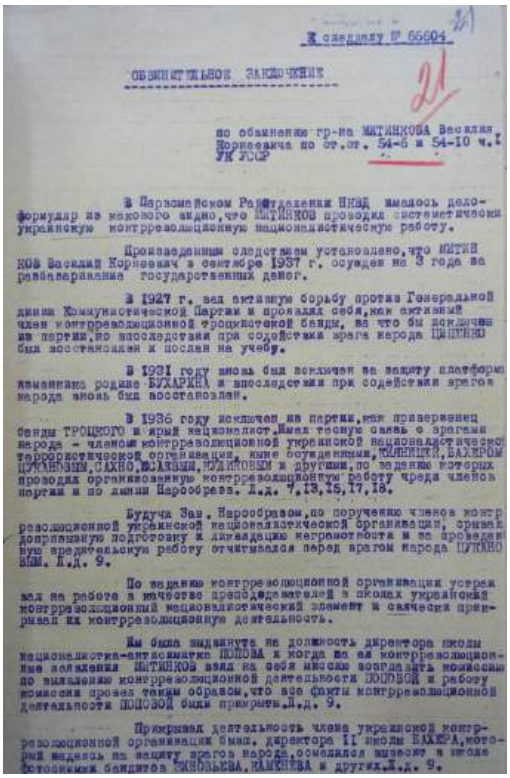

К следственному № 66604

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

по обвинению гр-на МИТИНКОВА Василия Корнеевича по ст.ст. 54-6 и 54-10 ч.1 УК УССР

В Первомайском Райотделении НКВД имеется дело-формуляр из которого видно, что МИТИНКОВ проводил систематически украинскую контрреволюционную националистическую работу.

Произведенным следствием установлено, что МИТИНКОВ Василий Корнеевич в сентябре 1937 г. осужден на 3 года за разбазаривание государственных денег.

В 1927 г. вел активную борьбу против Генеральной линии Коммунистической Партии и проявил себя, как активный член контрреволюционной троцкистской банды, за что был исключен из партии, но впоследствии при содействии врага народа ЦЕЛИНО был восстановлен и послан на учебу.

В 1931 году вновь был исключен за защиту платформы изменника родине БУХАРИНА и впоследствии при содействии врагов народа вновь был восстановлен.

В 1936 году исключен из партии, как приверженец банды ТРОЦКОГО и ярый националист. Имел тесную связь с врагами народа - членом контрреволюционной украинской националистической террористической организации, ныне осужденными ЛЕВИЦКИЙ, БАХЕРОМ ЦЕЛИНЫМ, САХНО, ВОЛКОВЫМ, ЛОЗИНОВЫМ и другими, по заданию которых проводил организованную контрреволюционную работу среди членов партии и по линии Наробраза. Л.д. 7,13,15,17,18.

Будучи Зав. Наробразом, по поручению членов контрреволюционной украинской националистической организации, срывал допризывную подготовку и дивизацию неграмотности и на проведенную им вредительскую работу отчитывался перед врагом народа ЦЕЛИНО ВЫМ. Л.д. 9.

По заданию контрреволюционной организации устроился на работу в качестве преподавателей в школах украинский контрреволюционный националистический элемент и сам вел среди них контрреволюционную деятельность.

Им была выдвинута на должность директора школы националиста-интеллигента ЛОЗОВА и когда на него контрреволюционные показания МИТИНКОВ взял на себя миссию возглавлять комиссию по вскрытию контрреволюционной деятельности ЛОЗОВОЙ и работу комиссии провел таким образом, что все факты контрреволюционной деятельности ЛОЗОВОЙ были прикрыты. Л.д. 9.

Прикрывал деятельность члена украинской контрреволюционной организации бывш. директора II школы БАХЕРА, который надеясь на защиту врага народа, ромеивал вышеку в школе сотрудников бандитов БАНДЫЛЬЯ, МАЛЮТЕНКА и других. Л.д. 9.

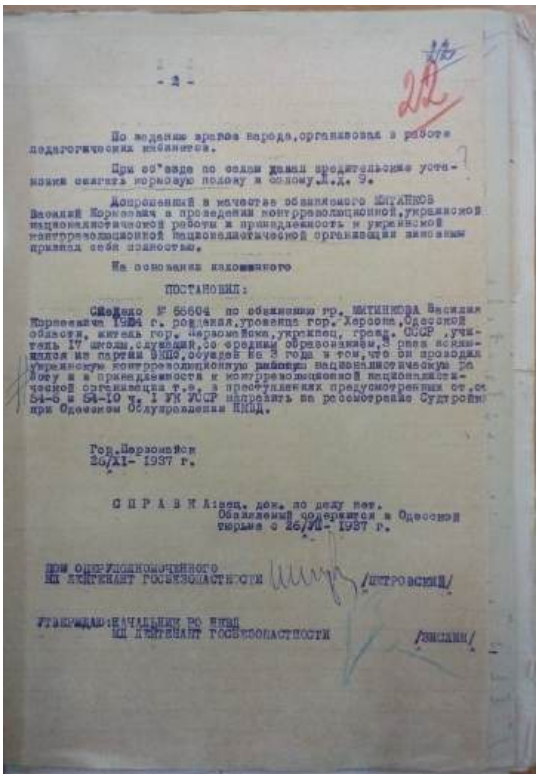

- 2 -

По заданию врагов народа, организовал в работе педагогических кабинетов.

При об'езде по селам давал вредительские установки сеятель нормальную подачу и сенокос. Л.д. 9.

Допрошенный в качестве обвиняемого МИТИНКОВ Василий Корнеевич в проведении контрреволюционной, украинской националистической работы и принадлежность к украинской контрреволюционной националистической организации виновным признал себя полностью.

На основании изложенного

ПОСТАНОВИЛ:

Следственное № 66604 по обвинению гр. МИТИНКОВА Василия Корнеевича 1904 г. рождения, уроженца гор. Херсона, Одесской области, жителя гор. Первомайска, украинца, гражд. СССР, учитель 17 школы, служащий, со средним образованием, в рядах ВКП(б) не состоял, из партии ВКП(б) исключался, осуждён на 3 года в том, что он проводил украинскую контрреволюционную работу националистического толку и в принадлежности к контрреволюционной националистической организации т.е. в преступлениях предусмотренных ст.ст. 54-6 и 54-10 ч. 1 УК УССР направить на рассмотрение Судтройки при Одесском Облуправлении НКВД.

Гор. Первомайск
26/XI- 1937 г.

СПРАВКА Архив. дело по делу нет. Обвиняемый содержится в Одесской тюрьме с 26/XI- 1937 г.

Для ознакомления
Мл. лейтенант госбезопасности /ШТРОВСКИЙ/

Утверждаю: Начальник РО НКВД
Мл. лейтенант госбезопасности /ЗИСКИН/

Обвинувальний висновок у справі Василя Митинкова. 1937 рік.

У 1939 році, з табору біля Улан-Уде, Василь Митинков надсилає скаргу з проханням перегляду його справи. На жаль, безуспішно. Висновок у справі 1939 року залишив у силі попередній вирок. Відзначимо, що додатковий розгляд справи проходив більш предметно, аніж у 1937 році. Було допитано більше свідків, залучено витяги з протоколів засідань партійних комітетів, висновків комісій з перевірки стану роботи навчальних закладів Первомайського району тощо. Зазначимо, що загалом кримінальна справа містить 131 сторінку, з них лише 23 сторінки – це матеріали 1937 року включно з витягом з протоколу засідання Трійки, усе інше – матеріали обох повторних переглядів справи.

Документи були різними. Так, свідок Родіон Лозинський, завуч Первомайської школи № 8 зазначив, що «під час роботи з Митинковим у районному відділу народної освіти жодних антирадянських висловлювань за ним не помічав, до того ж Митинков тоді був членом ВКП(б)». Директор місцевого «Книгокультторгу» Мойсей Бронштейн також зазначив, що «прикладів антипартійних виступів чи висловлювань Митинкова він навести не може»[270].

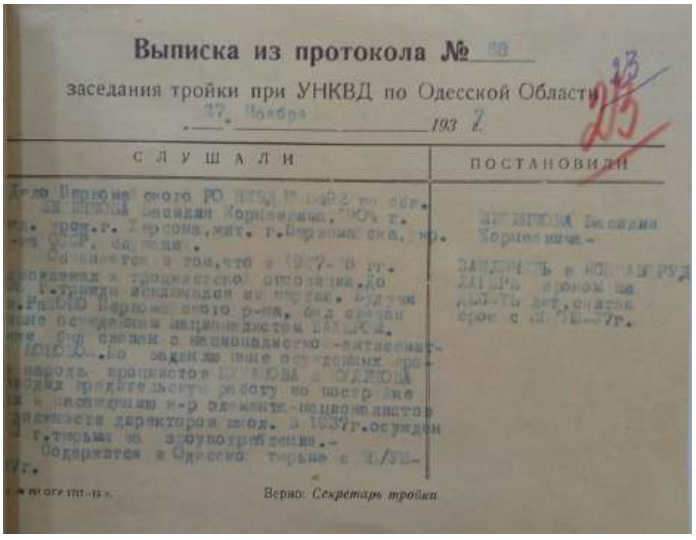

Выписка из протокола №

заседания тройки при УНКВД по Одесской Области

27. Ноября 193 7

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ

Верно: Секретарь тройки

Витяг з протоколу засідання трійки при УНКВС по Одеській області у справі Митинкова Василя Корнійовича. 27 листопада 1937 року.

[270] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 3302. Арк. 35-36.

Згідно довідки, направленої на адресу Первомайського НКВС завідувача Райвно Литвиненко, за «…колишнім завідувачем Райвно Митинковим жодних дискредитуючих матеріалів на знайдено…»[271].

Ще одним аргументом на користь В. Митинкова, який повинен був суперечити його нібито троцькістським поглядам, став висновок очолюваної ним комісії з перевірки стану роботи Первомайського педтехнікуму стосовно стану викладання соціально-економічних дисциплін. У документі активно викривалися «ідеологічні невитриманості» в викладанні політекономії: «…Ідеологічна невитриманість полягає у тому, що студентам не надано можливості усвідомити антимарксистські погляди Троцького… »[272].

Натомість, партієць Віктор Расторгуєв свідчив, що під час спільного навчання у Миколаївській партійній школі у 1927 році над ліжком Митинкова було вивішено портрет Троцького і він всіляко відстоював погляди партійної опозиції. Інший член партії Воєводін, у своїй заяві обвинувачує його у «змові з націоналістичними бандитами» [273].

На основі наведеного підсумкова постанова по справі констатувала: «…Рішення Трійки при УНКВС по Одеській області залишити в силі…Слідство у справі засудженого Митинкова В. К. припинити… Копію постанови направити начальнику Бамлагу для ознайомлення з нею засудженого Митинкова…»[274].

Через двадцять років, 26 червня 1959 року за рішенням заступника прокурора Миколаївської області, справу буде знову направлено на додаткове розслідування. Підставою для чого стала заява дружини

[271]ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 3302 .Арк. 41.
[272] Там само.
[273] Там само. Арк. 53-55.
[274] Там само. Арк. 67.

Митинкова, Зінаїди Боровкової з проханням допомогти дізнатись про долю її чоловіка, заарештованого у 1937 році Первомайським НКВС[275].

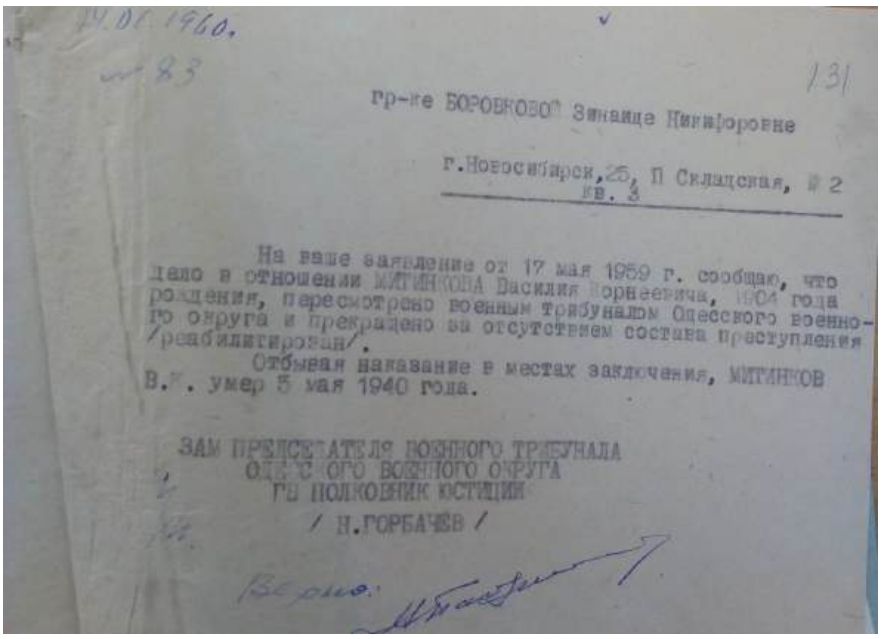

гр-ке БОРОВКОВОЙ Зинаиде Никифоровне

г.Новосибирск,25, П Складская, № 2
кв. 3

На ваше заявление от 17 мая 1959 г. сообщаю, что дело в отношении МИТИНКОВА Василия Корнеевича, 1904 года рождения, пересмотрено военным трибуналом Одесского военного округа и прекращено за отсутствием состава преступления /реабилитирован/.

Отбывая наказание в местах заключения, МИТИНКОВ В.К. умер 5 мая 1940 года.

ЗАМ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА
ОДЕССКОГО ВОЕННОГО ОКРУГА
ГВ ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ
/ Н.ГОРБАЧЕВ /

Верно:

Довідка вдові Василя Митинкова, Боровій Зінаїді Никифорівні щодо реабілітації її чоловіка та його смерті у місцях відбуття покарання. 1959 рік.

Знову піднято документи у справі, передопитано свідків, колишніх колег Василя Митинкова, які одностайно заявили, що вони не можуть повідомити про жодні антирадянські вислови або вчинки колишнього очільника Райвно. Напроти: «…Своїми діями і поведінкою В. К. Митинков створював враження відповідального працівника, який знає свою справу та відповідає займаній посаді…Користувався авторитетом серед учительського складу…»[276].

На підставі чого, Військовий трибунал Одеського військового округу виніс постанову: «…Рішення Трійки при УНКВС по Одеській області від 27 листопада 1937 року у відношенні Митинкова Василя Корнійовича скасувати, справу по ньому припинити за відсутністю складу злочину».

[275] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 3302 Арк. 69.
[276] Там само. Арк. 78-81.

Але побачити це рішення Василю Корнійовичу не судилося. Згідно довідки, він 5 травня 1940 року помер у таборах Сєвлага, про що було повідомлено його дружину, разом зі звісткою про повну реабілітацію її чоловіка.

І.Є.Ніколаєв

«До депутата Верховної Ради СРСР від заарештованого вчителя…». Доля репресованих педагогів Первомайська.

За багаторічний період роботи над серією Книг «Реабілітовані історією. Миколаївська область» автору даної публікації випала змога дослідити сотні справ репресованих земляків, у кожного з яких унікальна доля, власна трагедія. Безперечно, щоб зробити нариси по всіх справах, враховуючи їх кількість, є справою не одного десятка років, тому пріоритетом є оприлюднення епізодів, які дають змогу побачити загальні тенденції репресій, дослідження колективних справ, залучення додаткової джерельної бази тощо. Поштовхом для детального вивчення та висвітлення справи, за якою було репресовано Івана Троченка, стали збережені його родиною листи, передані головою Миколаївського товариства «Меморіал» Юрієм Зайцевим до Обласного центру пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності.

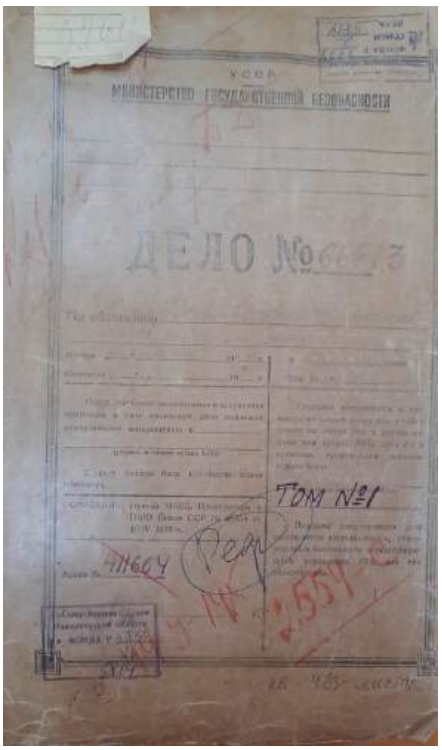

Титульний аркуш справи з обвинувачення Івана Миколайовича Троченка, Йосипа Іванович Вітряченка, Євгена Васильовича Коцюбинського, Павла Дмитровича Кульчицького, Андрія Денисовича Слижевського. 1938 рік.

Серед них звернення до «депутата Верховної Ради СРСР Д. Т. Степанка, від заарештованого Первомайським НКВС Одеської області вчителя Троченка Івана Миколайовича», копію якого (оригінал було написано розчином тютюну на обгортковому папері) надав його син – Владислав Троченко, - клопотання Івана Троченка про перегляд кримінальної справи в зв'язку з її відвертою фальсифікацією та насильницьким вибиттям працівниками НКВС потрібних їм свідчень, лист дружини до Верховного суду СРСР із проханням про додаткове розслідування справи репресованого чоловіка тощо.

Сама справа є колективною, достатньо об'ємною за обсягом, нараховуючи 463 аркуші. Обвинуваченими за нею, окрім Івана Миколайовича Троченка, проходять Йосип Іванович Вітряченко, Євген Васильович Коцюбинський, Павло Дмитрович Кульчицький та Андрій Денисович Слижевський[277].

Івана Миколайовича Троченка, вчителя Первомайської школи, заарештували 15 лютого 1938 року за обвинуваченням у тому, що він «як

[277] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 1.

колишній есер у даний час пов'язаний з контрреволюційним елементом проводить контрреволюційну агітацію, спрямовану на підрив могутності та дискредитацію Радянської влади»[278]. Під час обшуку в нього було вилучено паспорт, військовий квиток та службове посвідчення.

Згідно анкети заарештованого, Іван Миколайович походив з родини селян-бідняків, до революції навчався в повітових школах, у 1932 році закінчив Одеський інститут соціального виховання, за професією вчитель, займав посаду заступника з учбової частини та вчителя біології Первомайської школи № 14. У «контрреволюційних» військах не служив, але мешкав на території тимчасово зайнятої Білою армією – хутір Козачий рай Троїцького району[279].

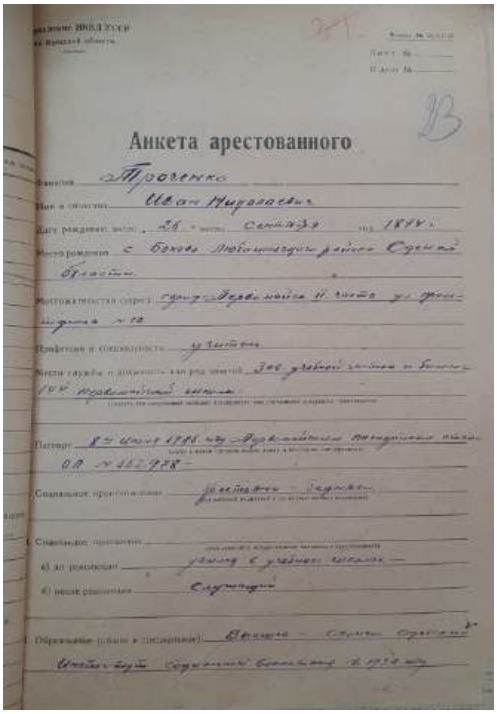

Анкета арестованного

Анкета заарештованого Івана Миколайовича Троченка. 1938 рік.

Перший протокол допиту Івана Троченко, що міститься в справі, датується 25 лютого 1938 року та є викривальним. Підслідчий визнав свою приналежність до «контрреволюційної націоналістичної організації», що діяла у місті Первомайськ, до лав якої був завербований директором Первомайського педагогічного технікуму Іларіоном Квасовим. За словами

[278] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 19.
[279] Там само. Арк. 23-24.

Троченка, спочатку вони регулярно спілкувалися на різні теми, надалі Квасов розпочав вести бесіди з націоналістичної тематики. Зокрема, на початку 1936 навчального року запропонував Троченку, який на той час був вчителем музики, вивчати з учнями виключно українські національні пісні, повністю виключивши російські. У тому ж 1936 році Квасов запропонував Троченку вступити до «націоналістичної контрреволюційної організації».

Серед інших членів цієї організації на допиті було названо інших освітян Первомайська – директора 17-ї школи Андрія Слижевського, викладача педагогічного технікуму Павла Коцюбинського, завідувача учбовою частиною 12-ї школи Йосипа Вітряченка. Наприкінці допиту Троченко пообіцяв слідчому «надавати виключно щирі показання» додавши, що до контрреволюційного націоналізму примкнув ще в 1919 році, добровільно вступивши до петлюрівських лав, брав участь у селянських повстаннях, виступав проти Радянської влади за самостійність України[280].

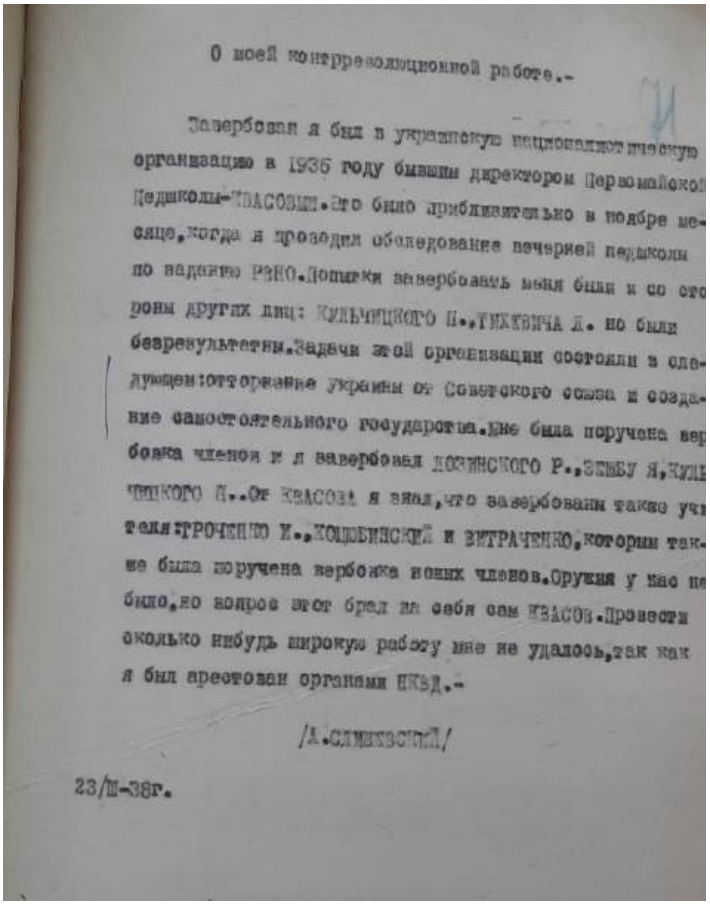

О моей контрреволюционной работе.-

Завербован я был в украинскую националистическую организацию в 1936 году бывшим директором Первомайской педшколы-КВАСОВЫМ. Это было приблизительно в ноябре месяце, когда я проводил обследование вечерней педшколы по заданию РайНО. Попытки завербовать меня были и со стороны других лиц: КУЛЬЧИЦКОГО П., ТИХОВИЧА Л. но были безрезультатны. Задачи этой организации состояли в следующем: отторжение украины от Советского союза и создание самостоятельного государства. Мне была поручена вербовка членов и я завербовал ЛОГИНСКОГО Р., ЗЕМБУ Я., КУЛЬЧИЦКОГО П.. От КВАСОВА я знал, что завербованы также учителя ТРОЧЕНКО К., КОЦЮБИНСКИЙ и ВИТРАЧЕНКО, которым также была поручена вербовка своих членов. Оружия у нас не было, но вопрос этот брал на себя сам КВАСОВ. Провести сколько нибудь широкую работу мне не удалось, так как я был арестован органами НКВД.-

/А.СЛИЖЕВСКИЙ/

23/III-38г.

Викривальні показання у справі заарештованого Андрія Слижевського. 23 березня 1938 року.

[280] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 95-96.

Зазначимо, що решта затриманих у справі також надавали слідству викривальні показання. Андрій Слижевський 23 березня 1938 року повідомив про власну «контрреволюційну діяльність» наступне: «…До націоналістичної контрреволюційної організації мене було завербовано в 1936 році колишнім директором Первомайського педагогічного технікуму Квасовим… До цього спроби мого вербування були з боку Кульчицького та Тихевича, але вони не дали результату. Завданням цієї організації був відрив України від Радянського Союзу та створення самостійної держави… Мені доручили вербування нових членів, я завербував Лозинського, Зембу, Кульчицького… Від Квасова я дізнався, що завербовано вчителів Троченко, Коцюбинського, Вітраченка…»[281]. Звернемо увагу на кричущу невідповідність «щиросердних зізнань». На початку допиту Слижевського йдеться про безрезультатну спробу його вербування Кульчицьким, а далі вже мова про те, що він особисто завербував того ж самого Кульчицького.

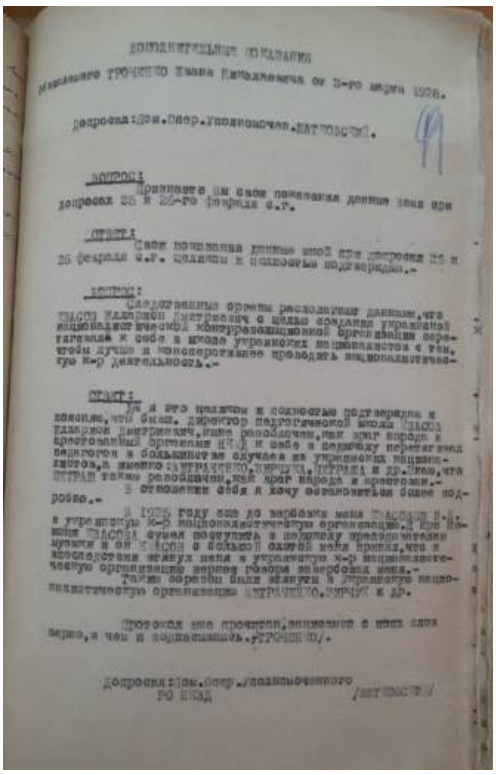

Додаткові свідчення у справі Івана Троченка. 3 березня 1938 року.

Інший фігурант справи, Євген Коцюбинський на допиті 23 березня 1938 року підтвердив свою участь у «контрреволюційній націоналістичній

[281] ДАМО, Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 71.

організації» до якої його було завербовано в 1937 році Квасовим, серед інших учасників йому відомі: «…директор 17-ї школи Слижевський, вчитель 14-ї школи Троченко, вчитель 6-ї школи Лозинський, вчитель літератури педагогічної школи Зирчук, голова вчительського союзу Кульчицький…»[282].

Заарештований Павло Кульчицький на допиті 25 березня 1938 року завірив слідство, що його знайомі Слижевський, Коцюбинський, Троченко, Вітряченко, Квасов, Холоденко є «ворогами народу, які заслуговують арешту» [283].

Єдиною особою у справі, яка до останнього відмовлялась визнати свою «провину», був визначений НКВС «керівник» націоналістичної організації Іларіон Дмитрович Квасов. Під час очних ставок з Іваном Троченком та Павлом Кульчицьким він категорично відкидав звинувачення, наголошуючи, що в жодних націоналістичних організаціях він не брав участі, з заарештованими вчителями він знайомий виключно по професійній діяльності, все висловлене проти нього є наклепом.

У свою чергу, на п’ятому допиті від 29 березня 1938 року (попередні відбулися 25, 26-го лютого, 3 та 16-го березня) Іван Троченко розкрив методи досягнення «завдань контрреволюційної організації». Серед них антирадянська агітація населення, підготовка його до збройного повстання, підтримка у випадку війни будь-якої капіталістичної країни, яка здійснить напад на СРСР тощо. Також йому стало відомо, що Первомайська організація отримувала вказівки безпосередньо від Обласного Одеського центру військової контрреволюційної націоналістичної організації через колишнього завідувача Одеського обласного відділу народної освіти Ісаєва. Окрім цього, члени Первомайської організації одержали завдання виїзду до сусідніх районів з метою вербування там нових членів: «…Кульчицький Павло Дмитрович виїжджав до Любашевського району, де в Велико-Бобринській

[282] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 53.
[283] Там само. Арк. 117.

школі завербував вчителів – сина куркуля Жеребецького Василя Олександровича та Лозинського Степана Уляновича…»[284].

Як бачимо, більшість «щиросердних зізнань» затриманих у справі педагогів перепадає на березень 1938 року. Саме в цей час Іван Троченко робить відчайдушну спробу добитися перегляду справи шляхом передачі листа місцевому депутату Верховної Ради СРСР Д. Степаненку. У ньому він наголошує, що всі його показання в приналежності до «контрреволюційної націоналістичної організації» були вибиті співробітниками НКВС під тортурами. Зокрема, сидіння протягом двох діб у холодній кімнаті на спеціальній табуретці з однією ніжкою – з витягнутими вперед ногами, доторкуючись п'ятами долівки, пальці вкупі, тулуб прямий, руки витягнені вниз. При цьому Івана Троченка били кільцем з ключами по голові, в потилицю і в підборіддя, викручували вуха та ніздрі.

Такими методами його призвели до нестями і він вимушений був визнати себе приналежним до «націоналістичної контрреволюційної організації», до якої був нібито завербований вже заарештованим директором Первомайської педшколи Квасовим. Окрм цього, під тортурами він назвав прізвища трьох вчителів: Вітряченка, Коцюбинського і Сніженка, які мали ту чи іншу пляму в минулому (діти розкуркулених та священників), що немов вони також належать до «контрреволюційної організації».

Насправді, за словами Івана Троченка, йому нічого не відомо про існування окресленої націоналістичної організації. Він звертається до Данила Тимофійовича Степаненка, як депутата Верховної Ради, з проханням довести до відома Президії Верховної Ради заяву, аби Верховний Уряд призначив спеціальну комісію для перевірки цього факту. При цьому Іван Миколайович у листі наголошував, що вороги народу безумовно є і їх треба нещадно викорінювати, але щоб не плямувати чесних партійних і безпартійних

[284] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 109-110.

робітників, органам Первомайського НКВС необхідно навчитися методам, як розпізнавати і карати дійсних ворогів народу.

Підсумком цього звернення став виклик дружини Івана Троченка до Первомайського районного відділу НКВС, де їй було доведено, що її чоловік наводить наклепи на співробітників наркомату, і, якщо вона надалі буде робити подібне, її також заарештують, а діти будуть відправлені до дитячого будинку.

Родичі заарештованих здійснили другу спробу донести свою думку до вищих органів державної влади. Дружина заарештованого директора 17-ї школи Андрія Слижевського поїхала до Москви, вклала прохання про перегляд справи всіх заарештованих освітян у сірникову коробку та перекинула через Кремлівську стіну. Утім, результату це не дало.

Зауважимо, що начальника Первомайського РВ НКВС Зісліна, за вказівкою якого проводилось слідство по справі, в 1941 році засуджено за порушення соціалістичної законності, його безпосередній керівник – колишній начальник УНКВС по Одеській області Дмитро Гречухін за фальсифікацію слідчих справ та порушення соціалістичної законності заарештований у грудні 1938 року, розстріляний у лютому 1939 року, колишній помічник оперуповноваженого Дмитрохін, який проводив слідство, у 1942 році загинув на фронті[285].

[285] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 342.

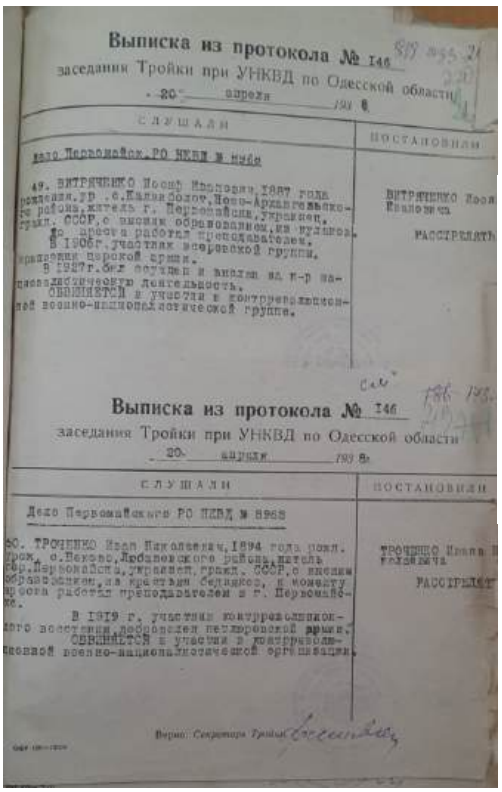

Выписка из протокола № 146
заседания Тройки при УНКВД по Одесской области
20 апреля 193 8

СЛУШАЛИ | ПОСТАНОВИЛИ

Дело Первомайск.РО НКВД № 6968

49. ВИТРЯЧЕНКО Иосиф Иванович, 1897 года рождения, ур. с.Калиновое, Ново-Архангельского района, житель г. Первомайска, Украинец, гражд. СССР, с высшим образованием, из рабочих. По месту работы преподаватель. В 1906г. участник вооруженной группы. В 1917г. был мобилизован в ряды царской армии. В 1927г. был судим и выслан за к-р антисоветскую деятельность. ОБВИНЯЕТСЯ в участии в контрреволюционной военно-националистической группе.

ВИТРЯЧЕНКО Иосиф Иванович
РАССТРЕЛЯТЬ

Выписка из протокола № 146
заседания Тройки при УНКВД по Одесской области
20 апреля 193 8

СЛУШАЛИ | ПОСТАНОВИЛИ

Дело Первомайского РО НКВД № 6968

50. ТРОЦЕНКО Иван Николаевич, 1894 года рожд. гражд. с.Некрасово, Арбузовского района, житель г.Первомайска, украинец, гражд. СССР, с высшим образованием, из крестьян бедняков, к моменту ареста работал преподавателем в г. Первомайске.

В 1919 г. участник контрреволюционного восстания добровольцев петлюровской армии. ОБВИНЯЕТСЯ в участии в контрреволюционной военно-националистической организации.

ТРОЦЕНКО Иван Николаевич
РАССТРЕЛЯТЬ

Верно: Секретарь Тройки

Витяг з протоколу засідання трійки при УНКВС по Одеській області щодо Йосипа Вітряченка та Івана Троченка. 3 квітня 1938 року.

Обвинувальний висновок по справі ухвалено 3 квітня 1938 року, згідно якого громадяни Іларіон Квасов, Євген Коцюбинський, Андрій Слижевський, Павло Кульчицький, Йосип Вітряченко, Іван Троченко визнавались винними в «участі в контрреволюційний антирадянській націоналістичній організації, яка здійснювала організовану діяльність серед вчителів Первомайського району». Головою осередку визначено Іларіона Квасова, вербування якого відбулося очільниками Одеського обласного відділу народної освіти Ісаєвим та Лляним, із вказівками створити в Первомайську місцевий осередок. На думку слідчих, «націоналістична діяльність» організації була повністю доведена, справу передано на розгляд Судової трійки при УНКВС Одеської області[286].

Рішення трійки було коротким і типовим для періоду «єжовщини». Постановою від 20 квітня 1938 року Іван Миколайович Троченко, Йосип Іванович Вітряченко, Павло Дмитрович Кульчицький та Андрій Денисович Слижевський отримали вищу міру покарання – розстріл.

[286] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 211-213.

Щодо «керівника» націоналістичної організацій, Іларіона Дмитровича Квасова, то він відмовився від своїх «щиросердних зізнань». На обласному судовому засіданні 18 липня 1938 року заявив, що справу проти нього було сфабриковано начальником Первомайського УНКВС Зісліним та слідчим НКВС Сабліним. Показання він надавав під фізичним примусом, протоколи допитів заздалегідь було написано слідчими, він нього потрібен був лише підпис. Справу відправили на додаткове розслідування. За його результатами, рішенням Особової Наради НКВС СРСР його засуджено до ув'язнення в виправних таборах терміном вісім років. Надалі Іларіон Дмитрович надсилав численні скарги з міст відбуття покарання[287].

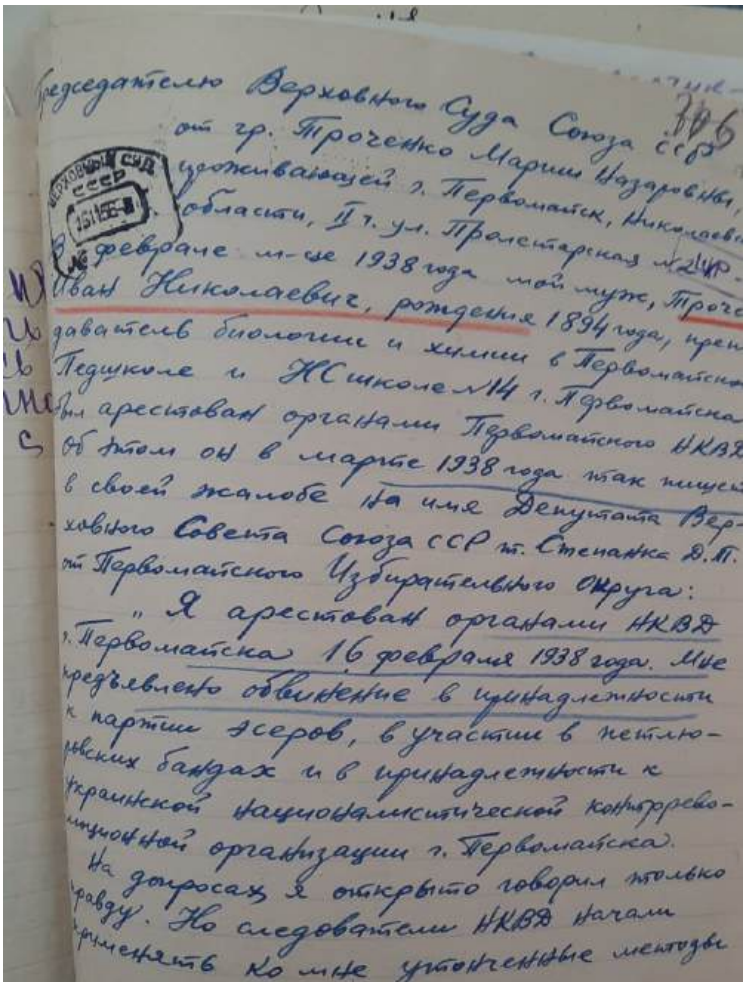

Председателю Верховного Суда Союза ССР
от гр. Троченко Марии Назаровны,
проживающей г. Первомайск, Николаевской
области, ул. Пролетарская №24
В феврале м-це 1938 года мой муж, Троченко
Иван Николаевич, рождения 1894 года, преподаватель биологии и химии в Первомайском
Педшколе и ЖСшколе №14 г. Первомайска
был арестован органами Первомайского НКВД.
Об этом он в марте 1938 года так пишет
в своей жалобе на имя Депутата Верховного Совета Союза ССР т. Степанка Д.П.
от Первомайского Избирательного Округа:
"Я арестован органами НКВД
г. Первомайска 16 февраля 1938 года. Мне
предъявлено обвинение в принадлежности
к партии эсеров, в участии в петлюровских бандах и в принадлежности к
украинской националистической контрреволюционной организации г. Первомайска.
На допросах я открыто говорил только
правду. Но следователи НКВД начали
применять ко мне утонченные методы

Лист Троченко Марії Назарівни до Голови Верховного суду СРСР із проханням про реабілітацію її чоловіка.1956 рік.

[287] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 340.

У 1940 році справу репресованих освітян направлено на додаткове розслідування на підставі скарги дружини репресованого П. Кульчицького адресованої ЦК ВКП(б) та раніше поданих скарг заарештованих вчителів, у тому числі Івана Троченка[288]. Справу поставлено на особливий контроль Прокуратури СРСР та ЦК ВКП(б). Знову опитано свідків – Григора Матвієнко, Олександра Бондаренко, Олексія Литвинова, Цилю Вайзман, Івана Ананійчука, Дмитра Дідоха.

Новопризначений завідувач Первомайського відділку народної освіти Литвиненко не зміг надати вичерпну характеристику на заарештованих, аргументуючи тим, що був призначений на посаду через тривалий час після їх арешту. Однак, зазначив, що «…у наказах по районному відділу за 1935-1938 роки Кульчицькому двічі оголошено догани…Колишньому вчителю міської школи № 2 Коцюбинському 23 січня 1938 року оголошено сувору догану за антипедагогічне ставлення до школярів…»[289].

На підставі чого, 26 грудня 1940 року начальник слідчої частини Одеського міськвідділу НКВС Ривкін виніс постанову, відповідно до якої «…сукупність матеріалів справи, як первинних так і отриманих у процесі додаткового розслідування, з повною очевидністю підтверджує злочинні дії засуджених, що надає підстави вважати вирок колишньої трійки при УНКВС по Одеській області вірним…» [290].

Через чотири роки позбавлять волі сина Івана Троченко, Владислава. Під час Другої світової війни він перебував на посаді командира взводу батареї 415 зенітно-артилерійського полку. 1 серпня 1944 року його заарештували працівники СМЕРШ за зневажливі вислови на адресу Верховного Головнокомандуючого, сумніви в перемозі над ворогом, вихваляння військово-технічного потенціалу країни-агресора – нацистської

[288] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 311.
[289] Там само. Арк. 415.
[290] Там само. Арк. 463.

Німеччини. Сам Владислав Троченко ці звинувачення відхиляв, наполягаючи на тому, що наведене є інсинуаціями його командира, лейтенанта Петрушенка та двох підлеглих йому солдат.

Після судового рішення, Владислав Троченко написав заяву щодо свого переводу до штрафного батальйону, де він зміг би довести власну відданість країни, однак трибунал її відхилив. Спочатку його засудили до десяти років ув'язнення в ВТТ, згодом міру покарання було знижено до трьох років. Реабілітовано в 1989 році.

У власному листі-спомині він так описує свою подальшу біографію: «…Все життя працював, загальний стаж 55 років, отримав орден, медалі, чисельні грамоти, премії, заохочення, подяки.. Два моїх сини військові-авіатори, старший перебуває на службі в Первомайську, молодший у Забайкаллі… Наразі я пенсіонер, друга моя дружина вчителька-пенсіонерка, матеріально забезпечені добре…».

Наступна спроба реабілітації освітян, як і у переважній більшості нагод того часу, відбулася в період хрущовської «відлиги». Дружина Івана Троченка 12 листопада 1956 року направила листа на адресу Голови Верховного суду СРСР із проханням про перегляд справи. Марія Назарівна Троченко наголошувала: «…Усі свідчення мій чоловік, Іван Миколайович Троченко, надав під тортурами співробітників НКВС…Відповідну скаргу я надала народному депутату Верховної Ради СРСР Данилу Степаненко… Про відданість мого чоловіка ідеалам комуністичної партії свідчить його служба в Червоній армії, грамоти та відзнаки, активна участь у культурно-просвітницькій роботі, проведенні колективізації… Мій чоловік був членом Комітету незаможних селян із 1924 року, членом колгоспу з 1929 року… Наведене зможуть підтвердити люди, що працювали з ним та документи які в мене зберігаються…Прошу Вас, товаришу Голова Верховного суду перевірити всі зазначені в листі факти та посмертно реабілітувати мого чоловіка, щоб тавро ворога народу не ганьбило його пам'ять, нашу родину,

щоб його діти, двоє з яких билися на фронтах Великої Вітчизняної війни, один загинув там, знали, що їх батько прожив життя чесно та їм нема чого ганьбитися…»[291].

До Президії Миколаївського обласного суду подано протест виконуючого обов'язки Прокурора Миколаївської області щодо засудження до вищої міри покарання Івана Троченко, Йосипа Вітряченко, Павла Кульчицького, Андрія Слижевського з проханням переглянути рішення трійки при УНКВС. В мотиваційній частині протесту йшлося: «…За основу доказів взято особисті свідчення заарештованих… У своїх поясненнях Троченко заявляв, що є членом контрреволюційної організації з 1936 року, під час допитів він неодноразово змінював власні свідчення по фактам створення організації та складу її учасників…У спільній заяві в процесі слідства Троченко, Вітряченко, Кульчицький, Слижевський від своїх зізнань відмовились, наголошуючи, що їх було отримано протизаконним шляхом. Про фальсифікацію матеріалів та протизаконне ведення слідства заявляв також засуджений Квасов… При таких обставинах слід визнати засудження Троченко, Вітряченко, Кульчицького, Слижевського протизаконним, їх дії не містять складу злочину…»[292].

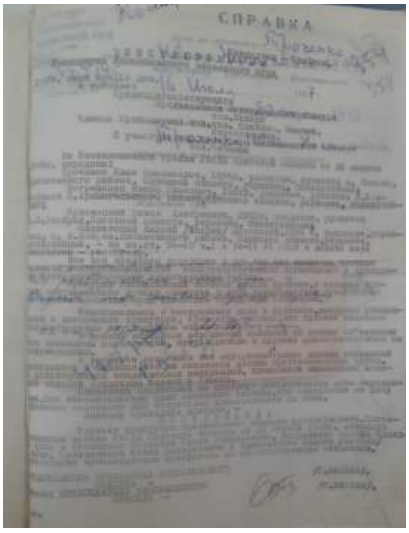
СПРАВКА

Постанова Миколаївського обласного суду про реабілітацію громадян Івана Миколайовича Троченка, Йосипа Іванович Вітряченка, Євгена Васильовича Коцюбинського, Павла Дмитровича Кульчицького, Андрія Денисовича Слижевського. 1957 рік.

[291] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 5814. Арк. 345-350.
[292] Там само. Арк. 351-352.

Відповідно до чого, 16 липня 1957 року Президією Миколаївського обласного суду ухвалено постанову про задоволення протесту Прокурора Миколаївської області та скасування постанови трійки УНКВС Одеської області від 20 квітня 1938 року за недоведеністю обвинувачення. Усіх засуджених о справі педагогів було реабілітовано.

І.Є.Ніколаєв

«Резидент американської розвідки…». Доля репресованого литовця Чарльза Йодіса.

Історично склалося так, що Південь України загалом і Миколаївщина зокрема є багатонаціональним регіоном. Згідно статистичних даних, на сьогоднішній день на території Миколаївської області мешкають представники 133 національностей із 134 загалом по Україні. Соціальні потрясіння періоду ескалації терору обернулися трагедією для багатьох етносів. Поряд з масовими репресіями проти українців, євреїв, німців, поляків каральна система вишукувала «ворогів народу» серед представників інших національностей, перетворюючи їх, як у випадку Чарльза Йодіса, на «шпигунів іноземних розвідок», «ворогів» радянської держави з якими необхідно було розправитися.

Тому не випадково в архівах сьогодні знаходяться сотні кримінальних справ, які розповідають про трагічну долю представників різних народів, які були притягнуті тогочасною системою до відповідальності. Однією з яких є справа заарештованого уповноваженим НКВС УРСР по Миколаївській області 10 червня 1938 року за «шпигунську діяльність на користь іноземної держави», литовця за національністю Чарльза Томашевича Йодіса[293].

[293] Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО). Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 1.

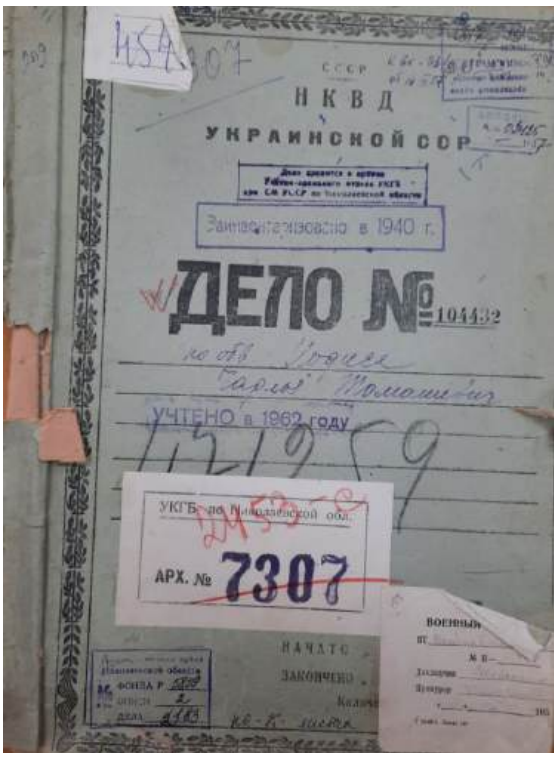

Титульний аркуш справи репресованого Чарльза Йодіса. 1938 рік.

На думку відомого миколаївського дослідника М. Шитюка ідеологія репресій у її початковому варіанті була сформульована Й. Сталіним у 1927 році, сенс якої полягав у тому, що СРСР є країною, оточеною ворожими капіталістичними державами. Тому її внутрішні вороги є агентурою капіталістів усіх країн. При цьому капіталістичні держави представляють собою базу та тил для внутрішніх ворогів, воюючи з внутрішніми ворогами проводиться боротьба з контрреволюційними елементами всіх країн. Саме в цих словах приховувалося передбачення тих подій, які розгорнулися в період «єжовщини» у другій половині 1930-х років[294].

[294] Шитюк М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20–50–ті роки XX століття. / Микола Миколайович Шитюк. Київ : Тетра, 2000. С. 331.

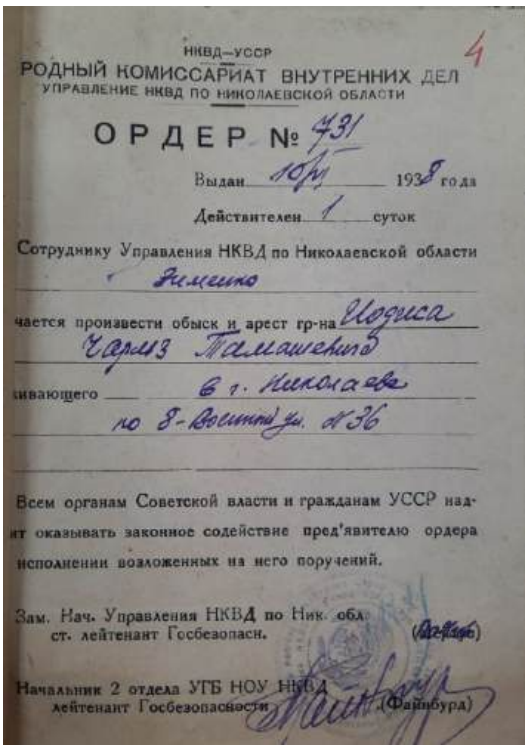

НКВД—УССР
РОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
УПРАВЛЕНИЕ НКВД ПО НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

4

ОРДЕР № 731

Выдан 10/VI 1938 года

Действителен 1 суток

Сотруднику Управления НКВД по Николаевской области
Ямненко

чается произвести обыск и арест гр-на Йодиса
Чарлз Томашевич

живающего г. Николаев
по 8-Восточной ул. д. 36

Всем органам Советской власти и гражданам УССР над-
ят оказывать законное содействие пред'явителю ордера
исполнении возложенных на него поручений.

Зам. Нач. Управления НКВД по Ник. обл.
ст. лейтенант Госбезопасн.

Начальник 2 отдела УГБ НОУ НКВД
лейтенант Госбезопасности (Файнбурд)

Ордер на проведення обшуку та арешт гр. Йодіса Чарльза Томашевича. 10 червня 1938 року.

Додамо, що за підрахунками історика на території Миколаївської області за період репресій загалом було заарештовано 17 представників литовської національності, 11 з яких було розстріляно[295]. Частина з них є фігурантами справи Чарльза Йодіса, колишніми членами миколаївського Литовського кооперативного товариства.

Показовим у справі Йодіса є те, що згідно анкети заарештованого, за рік до наведених вище висловів очільника Радянської держави Йосипа Сталіна, він переїхав до СРСР із США. В другій половині 1920-х років подібне було достатньо розповсюджено, оскільки до форсованої індустріалізації залучалося чимало інженерно-технічної інтелігенції, кваліфікованих робітників із різних країн світу, насамперед США та Німеччини.

Також у анкетних даних зазначено, що Чарльз Йодіс за соціальним походженням є сином селянина-середняка, член ВКП(б) з 1926 року, за

[295] Шитюк М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20–50–ті роки XX століття. / Микола Миколайович Шитюк. Київ : Тетра, 2000. С. 392.

професією завідувач виробництвом цегляного заводу Литовського кооперативного товариства в місті Миколаєві, на якому він працював із моменту переїзду зі США[296].

Заарештували його на підставі свідчень перебуваючого на той час під слідством ще одного литовця Антона Алешкевича. Він був уродженцем литовського села Магарово, у 1905 році емігрував до США, до СРСР приїхав у 1928 році через «Товариство технічної допомоги СРСР». Згідно його зізнань, перед приїздом до СРСР його завербував співробітник американської розвідки, етнічний литовець Домінік Сідорас, який працював разом із ним на вугільній шахті «Скрантонкол і Ко». За словами Сідораса, в СРСР є люди з якими Алешкевичу потрібно буде встановити шпигунські зв'язки[297].

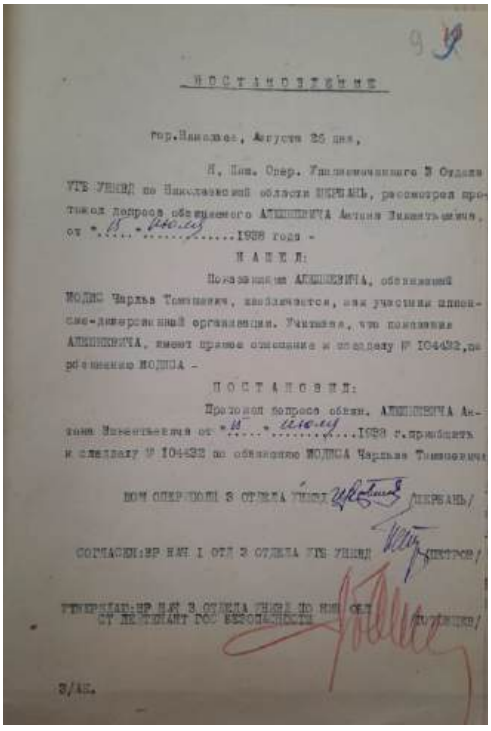

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

гор. Николаев, Августа 26 дня,

Н. Нач. Спец. Уполномоченного 3 Отдела УГБ УНКВД по Николаевской области КОРЕЦКИЙ, рассмотрев протокол допроса обвиняемого АЛЕШКЕВИЧА Антона Викентьевича, от "17" июля 1938 года -

НАШЕЛ:

Показаниями АЛЕШКЕВИЧА, обвиняемый ИОДИС Чарльз Томашевич, изобличается, как участник шпионско-диверсионной организации. Учитывая, что показания АЛЕШКЕВИЧА, имеют прямое отношение к следделу № 104422, по обвинению ИОДИСА -

ПОСТАНОВИЛ:

Протокол допроса обвин. АЛЕШКЕВИЧА Антона Викентьевича от "17" июля 1938 г. приобщить к следделу № 104422 по обвинению ИОДИСА Чарльза Томашевича

НОЧ СПЕЦГРУППЫ 3 ОТДЕЛА УНКВД /ЛЕВЕРАНЬ/

СОГЛАСЕН: НАЧ. 1 ОТД 3 ОТДЕЛА УГБ УНКВД /ШИТИКОВ/

УТВЕРЖДАЮ: НАЧ. 3 ОТДЕЛА УНКВД ПО НИК. ОБЛ. СТ. ЛЕЙТЕНАНТ ГОС. БЕЗОПАСНОСТИ /ЛЕВЕРАНЬ/

3/45.

Постанова про залучення свідчень Алешкевича до обвинувачення Чарльза Йодіса. 26 серпня 1938 року.

Головним завданням для Алешкевича було визначено переїзд у СРСР до міста Миколаєва з метою зібрання шпигунської інформації щодо діяльності місцевих оборонних підприємств, а також встановити зв'язок ще з одним агентом американської розвідки – Чарльзом Йодісом, для проведення

[296] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 7-8.
[297] Там само. Арк. 12-13.

спільної шпигунсько-диверсійної діяльності. Задля чого він влаштувався на роботу до цегляного заводу, вийшов на контакт з Йодісом, зізнався йому, що він є агентом американської розвідки, отримав розпорядження працювати спільно та отримувати від нього завдання. Також Йодіс розповів Алешкевичу, що в Миколаєві та в інших містах існує шпигунсько-диверсійна організація, до складу якої входять литовці, що прибули в СРСР по лінії організації «Товариства технічної допомоги СРСР». До лав місцевої організації входили колишній партійний секретар цегляного заводу Багачунас, працівники підприємства Казімір Ясунас, Кривицький, Дудник, Комаровський, Василь Кузьмін, Йосип Адамович Чедо (засуджений до вищої міри покарання постановою трійки від 27 вересня 1938 року). Шпигунську інформацію Йодіс передавав через американське консульство у Москві, з яким мав постійний зв'язок [298].

Згідно матеріалів справи перший допит Чарльза Йодіса відбувся через місяць після його арешту, 9 липня 1938 року, що є нетиповим для подібних справ, коли процедури активного дізнання розпочинаються відразу після затримання, а вже потім, якщо громадянин не визнає власної провини, робиться кількатижнева пауза.

На допиті, після уточнення автобіографічних даних, підозрюваному висунуто обвинувачення у тому, що «…слідство має достатньо інформації про Вашу контрреволюційну, шпигунську діяльність і вимагає від Вас зізнань…Зізнаннями Алешкевича Ваша шпигунсько-диверсійна діяльність повністю викрита. Навіщо Ви наполягаєте на протилежному…». Чарльз Йодіс категорично відхилив запити слідчого, наполягаючи, що свідчення Алешкевича наклепницькі[299].

[298] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 14-17.
[299] Там само. Арк. 25-26.

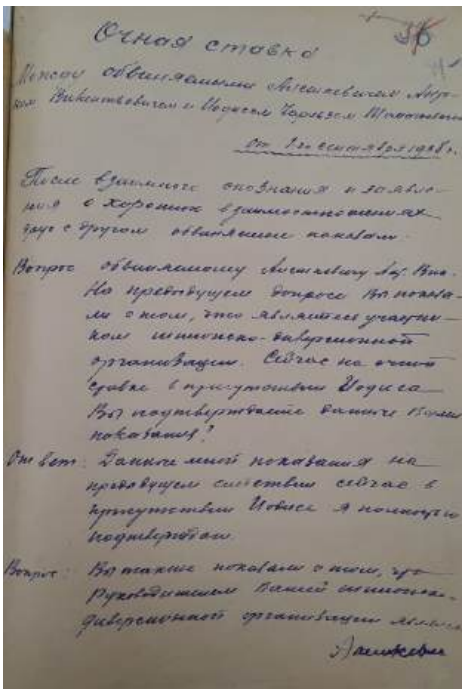

Очная ставка

Протокол очної ставки між Антоном Алешкевичем та Чарльзом Йодісом. 1 вересня 1938 року.

Для підтвердження «шпигунської діяльності» розпочалися допити свідків, які у різні роки працювали на цегляному заводі. В контексті реалій того часу інформація щодо Йодіса була відповідною, а саме «невдоволення політикою радянської влади», «контрреволюційні розмови», «шкідництво» тощо.

Також у показаннях свідків йшлося про незадоволення економічним становищем у СРСР, низькими прибутками кооперативного підприємства серед його пайщиків, головними з яких були заарештовані литовці: «…Ясуніс у 1927 році приїхав із США, неодноразово висловлювався, що завод належить йому, оскільки він вклав у нього власні 3 тисячі доларів, поділяв робітників на тих з ким він може працювати, а з ким ні… Йодіс завжди його підтримував, як і вислови інших ворогів народу…»[300].

Натомість, у 1957 році донька Йодіса, Олена Чарльзівна, якій на час арешту батька виповнилось чотири місяці, у заяві на можливість повернення пайових внесків батька, так описувала особливості організації підприємства: «Мій батько, Чарльз Йодіс, був одним із організаторів відкриття на паях цегляного заводу у місті Миколаєві, започаткований артіллю Литовський

[300] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 28.

кооператив, батько був він зробив пайовий вклад та віддавав щомісячно пайовий внесок…»[301].

Зазначимо, що артілі на кшталт Литовського промислового кооперативу, протягом 1920-50-х років у СРСР були широко представлені в сфері промислової кооперації, серед яких було і виробництво будівельних матеріалів. Вони мали власні статути, існували на принципах колективної власності при якій засоби виробництва та прибуток розподілялися між членами артілі. Природньо, що його головні пайщики які приїхали з капіталістичної країни США, мали свої погляди на ефективність управління, роботу персоналу, розмір прибутку. Утім, у 1938 році свідчення невдоволених за різними причинами колишніх і діючих працівників підприємства посилили звинувачувальну базу кримінальної справи.

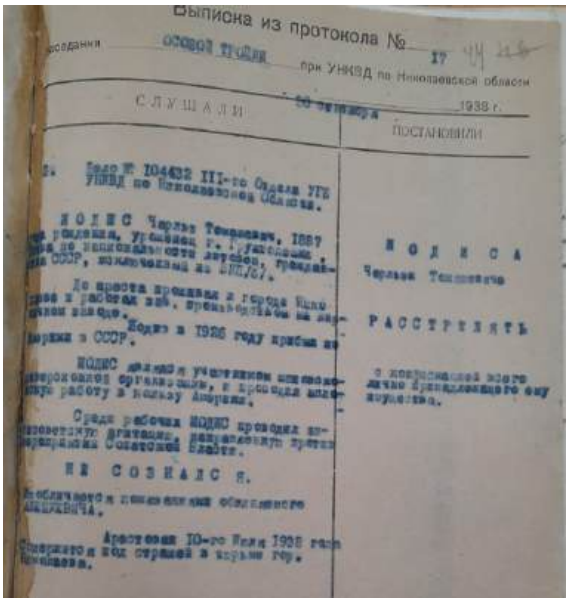
Выписка из протокола №

при УНКВД по Николаевской области

1938 г.

СЛУШАЛИ

ПОСТАНОВИЛИ

Дело № 104432 III-го Отдела УГБ УНКВД по Николаевской области.

ЙОДИС Чарльз Теодорович, 1887 г. рождения, уроженец г. [illegible], [illegible] национальности датчанин, гражданин США, беспартийный, из [illegible].

До приезда проживал в городе Нью-Йорке и работал зав. производством на [illegible] заводе. Выехал в 1926 году красным из Америки в СССР.

ЙОДИС являлся участником шпионско-диверсионной организации, в проводил шпионскую работу в пользу Америки.

Среди рабочих ЙОДИС проводил антисоветскую агитацию, дискредитируя [illegible] Советской власти.

НЕ СОЗНАЛСЯ.

Арестован 10-го Июля 1938 года. Содержится под стражей в тюрьме гор. Николаева.

Ж О Д И С А

Чарльза Теодоровича

РАССТРЕЛЯТЬ

Витяг з протоколу засідання трійки при УНКВС по Миколаївській області по справі Чарльза Йодіса. 30 вересня 1938 року.

Враховуючи займану посаду завідуючого виробництвом, Чарльзу Йодісу додали обвинувачення у шкідництві, які базувалися не на висновках технічних експертиз, речових доказах, а, як і інші матеріали справи, на показаннях свідків: «…Перед Жовтневими святами в 1937 році на заводі

[301] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 72.

виникла аварія, внаслідок якої було знищено близько 9 тисяч штук обпаленої цегли… Вважаю, що аварію організував і здійснив Йодіс… Він свідомо випускав неякісну цеглу, заздалегідь знаючи, що сировина для цегли негідна, вживав її у виробництві, внаслідок чого більш ніж мільйон штук цегли не відповідали встановленим виробничо-технічним нормам…»[302].

1 вересня 1938 року між підслідними Алешкевичем та Йодісом було проведено очну ставку. Алешкевич підтвердив надані раніше слідству зізнання, підтвердивши, що: «…Йодіс Чарльз Томашевич є керівником шпигунсько-диверсійної організації… Від нього я отримав завдання влаштуватись на оборонне підприємство № 200 і повідомляти шпигунську інформацію на користь Американської розвідки… Мною неодноразово були передані шпигунські дані Йодісу, зокрема в 1934 році я повідомив йому, що на стапелях закладені для побудови п’ять нових великих кораблів та випущено вісім підводних човнів…». Йодіс категорично спростував свідчення Алешкевича: «…Ці зізнання я вже чув на слідстві, їх спростовую, так як учасником шпигунсько-диверсійної організації я не був…»[303].

Зазначимо, що в підсумку «щиросердні» зізнання та активна співпраця зі слідством Антону Вікентійовичу Алешкевичу не допомогли. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 30 вересня 1938 року його було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу. Серед обвинувачень, окрім шпигунської діяльності, були постійний зв'язок з родичами зі США, в процесі якого він неодноразово скаржився на голод та погане життя в СРСР.

Інший свідок, Михайло Черкасов на очній ставці стверджував наступне: «…Я мав з Йодісом неодноразові бесіди, в яких він висловлював різке незадоволення існуючим в СРСР ладом, вихваляючи капіталістичні країни… Казав, що робітники та селяни в Радянському союзі живуть погано, голодують, у той час як у Америці вони ні в чому не знають потреби… На

[302] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 29, 35.
[303] Там само. Арк. 36-38.

моє питання, чому на заводі трапляються поломки агрегатів та випускається неякісна цегла, Йодіс відповів, що доки в керівництві Радянської влади перебуватимуть комуністи-більшовики на краще нема чого очікувати…»[304].

Йодіс відповів, що свідчення Черкасова йому відомі, підтвердив факт бесід у яких він розповідав про життя в США та інше, однак жодної антирадянської пропаганди, спрямованої проти заходів партії та Радянської влади він не проводив. За весь час ведення слідства Чарльз Йодіс не визнав жодного з висунутих йому обвинувачень.

21 вересня 1938 року у справі Чарльза Йодіса ухвалено обвинувальний висновок, у якому йшлося: «…Участь Йодіса у шпигунсько-диверсійній організації та його антирадянська пропаганда викриті свідками Алешкевичем, Сачко, Черкасовим… На підставі наведеного, Йодіс Чарльз Томашевич звинувачується в тому, що є резидентом американської розвідки, учасником шпигунсько-диверсійної організації, проведенні контрреволюційної пропаганди, тобто в злочинах передбачених ст. 54-6 і 54-10 ч.1 Карного кодексу УРСР…»[305].

30 вересня 1938 року Особливою трійкою при УНКВС по Миколаївській області ухвалено рішення: «…Йодіса Чарльза Томашевича розстріляти з конфіскацією всього особисто належного йому майна…»[306]. При цьому є суттєве розходження, витяг з акту приведення Постанови трійки у дію (розстрілу), датовано 29 вересня 1938 року, тобто на добу раніше ухваленого позасудового рішення.

У період хрущовської «відлиги» серед численних випадків реабілітації, чесне ім’я було повернуто і Чарльзу Йодісу. 15 грудня 1956 року його дружина, Ганна Микитівна Йодіс направила на ім’я Прокурора Миколаївської області заяву наступного змісту: «…Мій чоловік, Йодіс

---

[304] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 40-42.
[305] Там само. Арк. 44-45.
[306] Там само. Арк. 46.

Чарльз Томашевич, за національністю литовець, є пайщиком та будівничим цегляного заводу, артілі ім. 18-го Партійного з'їзду з 1928 року та працював там до 1938 року. У 1938 році його було заарештовано у місті Миколаєві, мені невідомо з якої причини, в чому його провина, яка його подальша доля, ніяких свідчень про нього не маю. Прошу з'ясувати, так як мені необхідно отримати його пайові внески, які виплачуються в даний час, у зв'язку з переходом підприємства з кооперативної у державну власність…»[307].

У відповідності до поданої заяви розпочався повторний перегляд справи. Було допитано свідків, зокрема Іван Васильович Антоненко зазначив, що: «…Знав Чарльза Томашевича Йодіса з 1932 по 1938 роки, працювали на цегляному заводі, взаємовідносини були нормальними, жодних антирадянських висловлювань від нього я не чув… Як завідувач виробництва Йодіс був кваліфікованим фахівцем, до аварії печі для випалу цегли в 1937 року він не був причетним, оскільки подібні випадки відбувались як тоді, так і зараз…»[308]. Інший свідок, Микола Бондаренко охарактеризував Йодіса як «…непоганого спеціаліста та людину…Випадки антирадянської агітації із боку Йодіса мені невідомі…»[309]. Подібні вислови містились у інших свідків – Марії Цуканової, Ганни Юданової, Івана Коча.

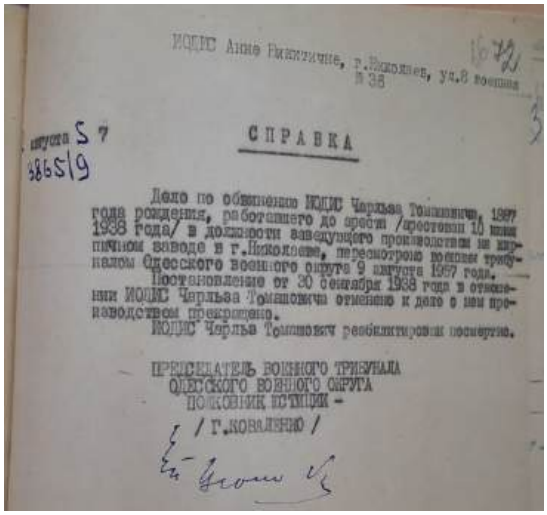

ЙОДІС Анне Ричіпічне, г.Николаев, ул.8 поенная

СПРАВКА

Дело по обвинению ЙОДІС Чарльза Томашевича, 1897 года рождения, работавшего до ареста /арестован 10 июня 1938 года/ в должности заведующего производством на кирпичном заводе в г.Николаеве, пересмотрено военным трибуналом Одесского военного округа 9 августа 1957 года.

Постановление от 30 сентября 1938 года в отношении ЙОДІС Чарльза Томашевича отменено и дело о нем производством прекращено.

ЙОДІС Чарльз Томашевич реабилитирован посмертно.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА
ОДЕССКОГО ВОЕННОГО ОКРУГА
ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ -
/ Г.КОВАЛЕНКО /

Довідка про перегляд справи Чарльза Йодіса військовим трибуналом Одеського військового округу. 1957 рік.

[307] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 2183. Арк. 48.
[308] Там само. Арк. 54-56.
[309] Там само. Арк. 61-62.

На підставі цього Військовим трибуналом Одеського військового округу винесено постанову про скасування рішення трійки при УНКВС від 30 вересня 1938 року через недоведеність звинувачення. Дружині Чарльза Йодіса, згідно Постанови Ради міністрів СРСР № 1655 від 8 вересня 1955 року, виплачено компенсацію в розмірі двомісячної заробітної плати її чоловіка до дня арешту. Чарльза Йодіса було посмертно реабілітовано, але повернути назад людське життя неможливо.

В 1990 році син Івана Троченка передав до Первомайського краєзнавчого музею диплом батька, його особисті документи, фотографії, дві заяви про перегляд справи, довідку про реабілітацію. Дружині репресованого призначили пенсію, яку вона отримувала до власної смерті в 1969 році та надали одноразову грошову допомогу. Втім, повернути назад життя неможливо.

І.Є.Ніколаєв

«Учасник контрреволюційної військово-офіцерської повстанської організації…». Доля репресованого Карла Пуссена.

Серед чисельних категорій репресованого населення значне місце належить як військовослужбовцям, так і особам пов’язаним із військовою службою або підготовкою. Арешти військових відбувалися протягом 1920-50-х років, утім кожний період мав свій вектор спрямування, відрізнявся кількісними показниками. На початку 1920-х років основна увага влади була прикута до боротьби з причетними до старого режиму, так званим «контрреволюційним та чужим елементом», апофеозом якого стала операція «Весна».

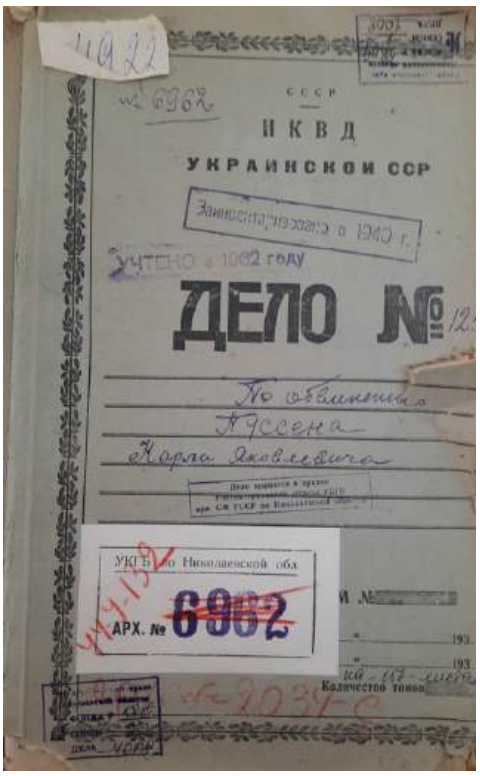

Титульний аркуш справи репресованого Карла Яковича Пуссена. 1938 рік.

Перша половина 1930-х років відзначилась поодинокими арештами різних категорій особового складу Червоної армії пов'язаних із зростанням у армійському середовищі негативних настроїв внаслідок колективізації селянських господарств і голоду. Пік терору припав на другу половину 1930-х, коли масово винищувався командний склад різних рівнів за причетність до «військово-фашистського заколоту» та інші злочини. Серед репресованих і згодом розстріляних опинились троє з п'яти перших маршалів Радянського Союзу – Михайло Тухачевський, Олександр Єгоров, Василь Блюхер.

Початок масових репресій у Червоній армії та пов'язаних з нею структур покладено 11 червня 1937 року, коли на закритому засіданні Спеціальної військової колегії Верховного суду СРСР було розглянуто справу «антирадянської троцькістської військової організації» на чолі з маршалом Михайлом Тухачевським. Разом із яким засуджено до вищої міри покарання групу вищих військових керівників – командуючих військами Київського та

Білоруського військових округів – Йону Якіра та Ієроніма Уборевича, командарма 2-го рангу Августа Корка та інших.

Одним із ключових фігурантів процесу став відомий радянський військовий діяч комкор Роберт Єйдеман, який на момент арешту очолював Центральну раду Товариства сприяння обороні, авіаційному та хімічному будівництву (Тсоавіахіму). У відповідності до вимог того часу після арешту керівника організації розпочинались репресії на регіональному рівні. На матеріалах справи Карла Пуссена ми побачимо як органи НКВС вичищали місцеві осередки Тсоавіахіму, активно викриваючи «контрреволюційні організації», у наслідок чого під молох репресій підпадали невинні люди.

Відзначимо, що у Книзі 8 «Реабілітовані історією. Миколаївська область», міститься нарис, присвячений репресованому за приналежність до «контрреволюційної офіцерської організації», та участь у «військово-фашистському заколоті» командиру дивізіону 6 корпусу артилерійського полку, розташованого в місті Вознесенськ, Георгію Михайловичу Квятковському[310].

У самій військовій частині каральні органи НКВС разом з командиром репресували майже весь її командний склад – начальника штабу артилерійського полку В. Іванова, помічника начальника штабу О. Курбатова, командира артилерії дивізіону В. Квашневського та командира батареї І. Шепелева.

У Книзі 9 «Реабілітовані історією. Миколаївська область» мова йде про трагедію членів родин засуджених військових – репресовану Ольгу Іванівну Квятковську, дружину командира дивізіону Георгія Квятковського[311].

Карла Яковича Пуссена, естонця за національністю, заарештовано 13 березня 1938 року як «учасника контрреволюційної офіцерсько-повстанської

[310] Реабілітовані історією. Миколаївська область. Кн. 8. Миколаїв: Іліон, 2020. С. 333-349.
[311] Реабілітовані історією. Миколаївська область. Кн. 9. Миколаїв. 2023. С. 155-164 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ocpdtarvd.mykolayiv.com/images/reabilitovani/books-reabilitovani/Mik9.pdf.

організації міста Миколаєва»[312]. Як і багато інших заарештованих у той час діючих або колишніх військовослужбовців, Карл Якович пройшов громадянську війну, в 1918 році вступив до більшовицької партії, у лавах Червоної армії перебував з 1918 по 1925 рік. На момент арешту працював на посаді педагога-воєнрука суднобудівельного та будівельного технікумів міста Миколаєва.

Згідно протоколу, під час обшуку, вдома у нього було вилучено паспорт, профспілковий квиток, патрони різних модифікацій у кількості 95 штук, пачка патронів до дрібнокаліберної гвинтівки та пачка збройного пороху. За словами затриманого, вилучені боєприпаси для стрілецької зброї є учбовим засобом для проведення занять у відповідності до займаної посади військового керівника. Надалі, безпосередньо в учбовому закладі, чекістами буде вилучено зброю призначену для стрілецького гуртка – учбові кулемети «Максим» та «Дегтярьова» (експертиза визнає їх придатними для бойової стрільби), гвинтівки трилінійні та дрібнокаліберні, револьвер і дрібнокаліберний пістолет[313].

Невдовзі після арешту, слідчі НКВС отримали від Карла Пуссена викривальні свідчення (оформлені заявою на ім'я начальника УНКВС від 16 березня 1938 року. Зазначимо, що на першому допиті Пуссен не визнав власної провини – Авт.). У заяві йдеться про те, що у 1936 році він, Пуссен, був завербований до контрреволюційної організації колишнім головою Миколаївського відділення Тсоавіахіму Маєром. Організація являла собою військову повстанську групу, метою якої було повалення Радянської влади в Миколаєві під час збройного повстання в центральних містах СРСР – Москві, Ленінграді, Києві. Озброєння для цього миколаївська філія повинна була накопичувати на складах при учбових стрілецьких гуртках Тсоавіахіму. Також слід було набувати зброю в місцевих частинах Червоної армії шляхом

[312] Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО). Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 4008. Арк. 2.
[313] Там само. Арк. 46.

проведення роботи з вербування військових, акумулювати запаси боєприпасів і зброї, надані закладам освіти для проведення занять із військової підготовки завербованими воєнруками[314].

Постанова

193 8 р. марта 13 дня. Прокурор Миколаївської Області, розглянувши матеріали подані 3-м Отделом УНКВД по Николаевской области про гр. ПУССЕНА Карла Яковлевича, 1899 года рождения, запідозреного в том, что он являлся участником контрреволюционной офицерско-повстанческой организации в г. Николаеве.

керуючись арт. 156 КПК УРСР.

ПОСТАНОВИВ:

Надати дозвіл на арешт гр. ПУССЕНА Карла Яковлевича, а обрати міру запобігання утримання його в Миколаївській тюрмі.

ПРОКУРОР Миколаївської Області /КАРПЕНКО/

Постанова про арешт підозрюваного в участі в «контрреволюційній офіцерсько-повстанській організації» міста Миколаєва Пуссена Карла Яковича. 13 березня 1938 року.

Звернемо увагу, що обвинувачення проти Карла Пуссена, традиційно для часів «єжовщини», базується виключно на «щиросердних» і неперевірених зізнаннях підслідного та свідчень інших затриманих у справі. Заарештували Пуссена на підставі показань інших позбавлених волі фігурантів справи – колишнього завідувача військовим відділом Миколаївського обласного відділу народної освіти Іллі Старицького та воєнрука миколаївських шкіл № 1,5 та 15 Миколи Вербицького.

З Іллі Старицького слідчим вдалося вибити свідчення на низку членів так званої Миколаївської військово-повстанської групи. Так, самого Старицького завербував інструктор 15-ї стрілецької дивізії по командуючому складу запасу Еміль Ємельянов. Вербування відбулось у Миколаївському Тсоавіахімі, де Старицький працював начальником відділу бойової підготовки. Надалі Старицький отримає завдання вербовки нових членів,

[314] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 4008. Арк. 7.

виконуючи яке Ілля Старицький залучив до організації завідуючого військовим кабінетом Миколаївського педагогічного інституту Анатолія Пляшковича, воєнрука середніх шкіл Івана Івановського, співробітників Миколаївського Тсоавіахіму Іллі Шора та Антонюка, командирів запасу Олександра Кравацького та Івана Голубцова. Про членство в контрреволюційній військовій організації Карла Пуссена та Миколи Вербицького йому розповів Ємельянов[315].

При цьому, згідно протоколів допитів, ми бачимо кричущу невідповідність та протиріччя у зізнаннях на тему «хто кого завербував». Так, за словами Пуссена його завербував голова Миколаївського Тсоавіахіму Маєр, але у справі заарештованого в 1937 році Маєра Пуссен взагалі не проходить. Старицький спочатку свідчить, що тільки знав про участь у організації Пуссена, потім вже каже, що він його особисто завербував, але завдань не давав і тому подібне

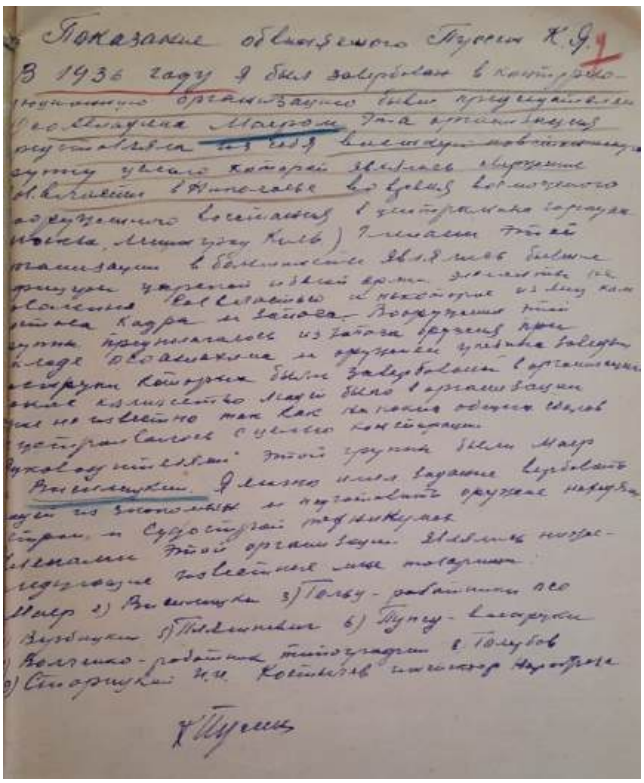

Зізнання обвинуваченого Карла Пуссена. 16 березня 1938 року.

[315] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 4008. Арк. 104-105.

Відповідь на питання щодо дійсних підстав арешту Карла Пуссена частково міститься у матеріалах додаткового розслідування по справі, проведеного в 1956 році: «…Допитаний 5 липня 1956 року в якості свідка колишній начальник Управління НКВС по Миколаївській області Фішер свідчив, що в 1937-1938 роках із НКВС УРСР та СРСР надходили директиви на проведення масових арештів громадян польської та інших національностей незалежно від того, були чи ні на них компрометуючі матеріали. У підсумку цього в Миколаївській області було необґрунтовано заарештовано велику кількість громадян…»[316].

Додамо, що згідно підрахунків професора М. Шитюка в Миколаївській області репресовано десять осіб естонської національності, з них двоє розстріляно[317]. Одним із цих розстріляних стане Карл Якович Пуссен.

На допиті від 15 березня 1938 року, Карл Якович навів слідству автобіографічні дані. До СРСР із Естонії він приїхав як біженець у 1917 році після входження до неї германських військ. Родина його також переїхала до СРСР, в Естонії залишилася тільки двоюрідна сестра. На питання слідчого про його місцевих знайомих, з якими він підтримує товариський зв'язок, Карл Пуссен назвав 15 прізвищ, серед яких переважна більшість освітяни, є працівник суднобудівного заводу, лікар та навіть співробітник миколаївського УНКВС Станіслав Сенкевич[318].

Наприкінці допиту слідчий звернувся з вимогою надання зізнань щодо його участі в військово-офіцерській шпигунській контрреволюційній організації, на що Карл Пуссен відповів незгодою. Але через два дні, 17 березня 1938 року, він вже повністю визнав себе винним, заявивши, що готовий надати слідству: «…правдиві свідчення щодо контрреволюційної діяльності та не бажаю більше заперечувати власну контрреволюційну

---

316 ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 4008. Арк. 180.
317 Шитюк М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20–50–ті роки XX століття. / Микола Миколайович Шитюк. Київ : Тетра, 2000. С. 392.
318 ДАМО. Ф. Р-5859. Оп.2. Спр. 4008. Арк.14-15.

діяльність, яку я проводив у боротьбі з Радянською владою… Завербовано до якої мене було весною 1936 року колишнім головою Тсоавіахіму Маєром…». Наведені слова заарештованого слідчий у протоколі виділив червоним кольором[319].

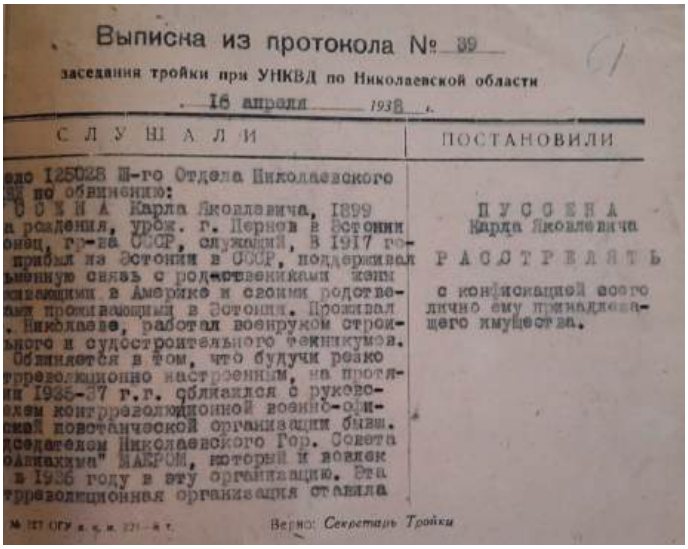

Выписка из протокола № 39
заседания тройки при УНКВД по Николаевской области
16 апреля 1938 г.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
дело 125028 III-го Отдела Николаевского ГО по обвинению: ПУССЕНА Карла Яковлевича, 1899 г. рождения, урож. г. Пернов в Эстонии, немец, гр-на СССР, служащий, в 1917 г. прибыл из Эстонии в СССР, поддерживал тайную связь с родственниками жены проживающими в Америке и своими родственниками проживающими в Эстонии. Проживал в г. Николаеве, работал военруком строительного и судостроительного техникумов. Обвиняется в том, что будучи резко контрреволюционно настроенным, на протяжении 1935-37 г.г. сблизился с руководителем контрреволюционной военно-офицерской повстанческой организации бывш. председателем Николаевского Гор. Совета Осоавиахим" МАЙЕРОМ, который и вовлек в 1936 году в эту организацию. Эта контрреволюционная организация ставила	ПУССЕНА Карла Яковлевича РАССТРЕЛЯТЬ с конфискацией всего лично ему принадлежащего имущества.

№ 127 ОГУ г. к. и. 121—а т. Верно: Секретарь Тройки

Витяг із засідання трійки при УНКВС по Миколаївській області у справі Карла Пуссена. 16 квітня 1938 року.

Пуссен вказував, що за словами Маєра, до даної групи входять колишні офіцери Царської та Білої армій, а також залучено представників діючого командного складу та запасу Червоної армії. Сам він, окрім допомоги у забезпеченні стрілецькою зброєю та набоями, отримував завдання вербування осіб із числа колишніх та діючих військових, контрреволюційно налаштованого елементу. Правою рукою Маєра та так званим «начальником штабу» названо іншого співробітника Тсоавіахіму, члена ВКП(б) із 1932 року Йосипа Весилицького, який особисто влаштовував членів організації до навчальних закладів Миколаєва на посади військових керівників.

На підставі викладеного, 13 квітня 1938 року оперуповноваженим 3-го відділу УНКВС Корнєвим складено обвинувальний висновок, який затвердив начальник УНКВС по Миколаївській області капітан держбезпеки Петро Карамишев (заарештований НКВС у 1939 році за «масові необґрунтовані арешти та фальсифікації», засуджений Військовим трибуналом військ НКВС Київського округу до вищої міри покарання – розстрілу). Карла Яковича

[319] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп. 2. Спр. 4008. Арк.17-18.

Пуссена звинувачено в тому, що він: «…є активним учасником контрреволюційної організації, проводив вербування нових учасників організації, на інструктажах у колишнього керівника організації Маєра обговорював практичні питання боротьби з Радянською владою, шляхом листування підтримував зв'язок із естонкою Ганзен, яка емігрувала до Естонії…»[320].

Уже через три дні, 16 квітня 1938 року, відбулося засідання трійки при УНКВС по Миколаївській області, на якому, прослухавши справу № 125028 3-го відділу Миколаївського УНКВС з обвинувачення громадянина Пуссена Карла Яковича, винесено вирок – розстріл із конфіскацією особистого майна. Згідно витягу з акту, завіреного комендантом УНКВС по Миколаївській області Круковським, постанову трійки приведено в дію опівночі 7 червня 1938 року[321].

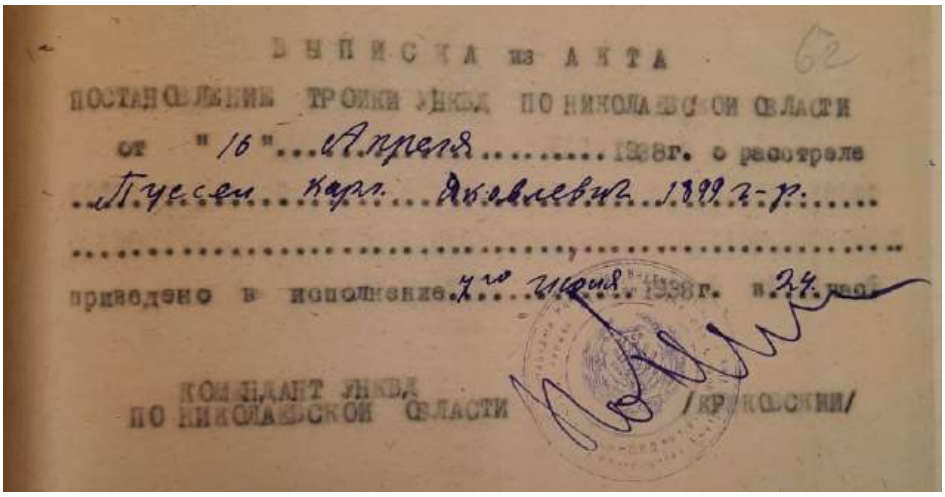

ВЫПИСКА из АКТА

ПОСТАНОВЛЕНИЯ ТРОЙКИ УНКВД ПО НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

от "16"...Апреля.....1938г. о расстреле

..Пуссен...Карл...Яковлевич..1899 г.р.....

.....

приведено в исполнение 7-го июня 1938г. в 24 час.

КОМЕНДАНТ УНКВД
ПО НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ /КРУКОВСКИЙ/

Витяг із Акту про виконання постанови трійки УНКВС по Миколаївській області щодо розстрілу Пуссена Карла Яковича. 7 червня 1938 року.

Зазначимо, що самого «очільника організації» Едуарда Генріховича Майєра заарештували 28 липня 1937 року, за півроку до арештів більшості членів «організації», 23 листопада 1937 трійка УНКВС засудила його до

[320] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп.2. Спр. 4008. Арк.60.
[321] Там само. Арк.61-62.

розстрілу, а сам вирок було виконано майже через рік, у ніч із 25 на 26 вересня 1938 року[322].

Увесь цей час із засудженого різними засобами добували зізнання. Як йдеться з матеріалів додаткового слідства, перші свідчення від Едуарда Майєра щодо причетності до «військово-фашистської повстанської організації» отримано лише через чотири місяці після арешту на допитах 28-29 листопада 1937 року. В цей час випитувати його розпочав начальник 5-го відділу УНКВС По Миколаївській області Овчинников, до цього Майєр визнавав тільки те, що виконував шкідницькі директиви від керівника Одеського обласного Тсоавіахіму Махліна, згодом викритого як «ворога народу».

Незадоволений ходом слідства Овчинников відсторонив свого підлеглого – оперуповноваженого 5-го відділу УНКВС Кублановського, звинувативши його в невмінні викривати «ворогів народу» та взявши справу в власне провадження, особисто показавши як треба виявляти «ворогів народу». Після цього Едуард Майєр почав надавати потрібні свідчення щодо існування «військово-фашистського заколоту», визнавши себе його керівником. 5 серпня 1939 року колишнього начальника 5-го відділу УНКВС по Миколаївській області Овчинникова буде заарештовано за «порушення соціалістичної законності», 13 березня 1941 року засуджено на 10 років виправно-трудових таборів[323].

Як і в більшості випадків того часу, повторний перегляд справ репресованих членів миколаївської «військово-фашистської повстанської організації» відбудеться в період десталінізації 1950-х років. 17 червня 1956 року в.о. прокурора Миколаївської області Клименко повернув до УДБ при Раді Міністрів УРСР по Миколаївській області на додаткове розслідування справу Карла Пуссена з формулюванням: «…обвинувачення Пуссена

[322] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп.2. Спр. 4008. Арк.68.
[323] Там само. Арк.70.

вибудовано на його особистих зізнаннях, жодного свідка по справі не допитано…»[324].

Безпосереднім приводом для перегляду справи став лист дружини репресованого Галини Карлівни Пуссен на ім'я юридичного очільника Радянської держави, Голови Президії Верховної Ради СРСР Климента Ворошилова. Цей лист яскраво ілюструє подробиці тогочасних людських трагедій: «…У 1938 році під час моєї відсутності (відправилася до хворого сина в Ленінград) мого чоловіка заарештували органи НКВС, квартиру опечатали, надалі мене з неї виселили, мого чоловіка оголосили ворогом народу, на мої намагання протестувати проти несправедливих обвинувачень начальник обласної в'язниці Казиміров, який вселився до нашої квартири, попередив мене не підіймати галасу та поставити хрест на чоловікові, оскільки галас не допоможе, а мене буде очікувати його доля…» [325].

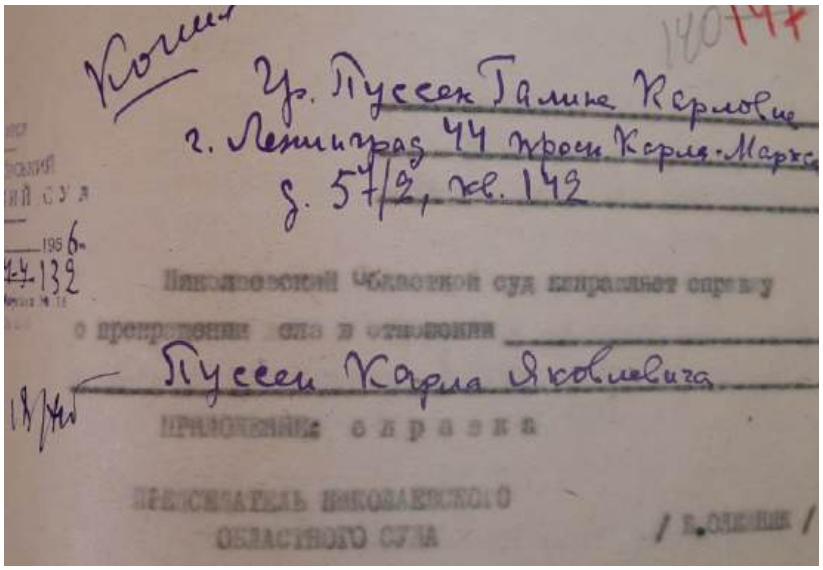
Ул. Пуссен Галина Карловна
г. Ленинград 44 просп. Карла-Маркса
д. 57/2, кв. 142
Пуссен Карла Яковлевича

Довідка Миколаївського обласного суду гр. Пуссен Галині Карлівні про припинення справи по відношенню до гр. Пуссена Карла Яковича. 1956 рік.

Повторний розгляд справи, на відміну від 1938 року, відбувався достатньо ґрунтовно. Залучено протоколи огляду справ інших фігурантів «військово-фашистської повстанської організації», більшість із яких на той

[324] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп.2. Спр. 4008. Арк.65.
[325] Там само. Арк.66-67.

час вже було реабілітовано – Едуарда Майєра, Йосипа Веселицького, Іллі Старицького, Миколи Вербицького, Адольфа Гольца. Допитано свідків, зокрема Олександр Красний повідомив, що знав Карла Пуссена з 1934 року, на момент його арешту вони працювали разом у суднобудівельному технікумі, взаємовідносини були рівні, службові. За що було заарештовано Пуссена йому «невідомо, особисто він нічого підозрілого за Пуссеном не помічав, працівники НКВС його не допитували…». З ділової та політичної точки зору Олександр Красний охарактеризував Пуссена позитивно[326].

31 жовтня 1956 року, начальником Управління КДБ Миколаївської області І. Сидоровим затверджено висновок по архівно-слідчій справі Карла Пуссена. Акцент зроблено на протиріччях та нестиковках, сумнівній об'єктивності, відверто фальсифікованому характері звинувачень. Підкреслено, що «…зізнання Пуссена в процесі додаткового слідства не знайшли свого підтвердження, що дозволяє зробити висновок про необґрунтованість його арешту. Об'єктивність висновку підтверджує, що в справі відсутні будь-які матеріали для притягнення Пуссена до кримінальної відповідальності…». На підставі викладеного, справу з обвинувачення Карла Пуссена передано Прокурору Миколаївської області для опротестування рішення трійки при УНКВС по Миколаївській області на предмет його скасування та припинення справи проти Пуссена Карла Яковича за відсутністю складу злочину[327].

Прокуратура в свою чергу підтримала протест у справі та спрямувала його до Президії Миколаївського обласного суду, який постановою від 1 грудня 1956 року задовольнив протест Прокурора Миколаївської області. Постанову трійки УНКВС від 16 квітня 1938 року скасовано, справу по відношенню Пуссена Карла Яковича припинено за відсутністю складу

[326] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп.2. Спр. 4008. Арк.118-119.
[327] Там само. Арк.136-137.

злочину. Довідку про прийняте рішення направлено дружині реабілітованого – Галині Карлівні Пуссен[328].

С.М.Березной

Ще одна сфабрикована справа («учасник контрреволюційної військової повстанської організації» – І.Д.Голубцов)

У квітні 2006 року спеціалізоване підприємство «Туманний Альбіон» (м. Севастополь), на чолі якого був заступник Міжвідомчої комісії у справах увічнення пам'яті жертв політичних репресій та депортацій АР Крим Федоров Юрій Володимирович, разом з Миколаївською обласною Міжвідомчою комісією, до складу робочого апарату якої - Обласного центру пошукових досліджень та редакційно – видавничої діяльності входив автор, проводили у Миколаєві дослідницькі археологічні роботи зі встановлення місць поховань страчених військовослужбовців 15 стрілецької дивізії, що дислокувалася у 20-30 роках XX століття у Миколаєві. Робота тривала три тижні та проводилася на території недіючого міського Староруського кладовища, розташованого на Херсонському шосе. У 1937-1940 роках осіб, страчених за рішенням «трійки», ховали, як в окремих так і групових похованнях, на секторах НКВС, що розміщувалися на краю міського кладовища на місці колишніх смітників. Проведення досліджень ускладнювалося тим, що на місцях секторів НКВС, де таємно, найчастіше вночі, ховали страчених «енкавеесниками» осіб, у 1950-1960 роках були поховані звичайні мешканці Миколаєва. Але доцільно спрямована праця та досвід в проведенні таких досліджень дали результати: було встановлено межі поховань, їх структуру, особливості. Як стало відомо з архівних документів, більшість страчених дійсно були офіцерами, старшинами та рядовими 15 стрілецької дивізії, яку ще називали Сиваською дивізією за

[328] ДАМО. Ф. Р-5859. Оп.2. Спр. 4008. Арк.144-147.

участь у боях у Криму в 1920 році. Про репресивні акції щодо офіцерського складу та військовослужбовців цієї дивізії було написано у 8 книзі «Реабілітовані історією. Миколаївська область» у нарисі доктора історичних наук І.Є. Ніколаєва про долю кадрового військового Г.М. Квятковського.[329]

Одним із репресованих офіцерів 15 стрілецької дивізії був Іван Данилович Голубцов – особистість неоднозначна і, водночас, характерна для свого часу. Саме його справа 1938 року з Державного архіву Миколаївської області і стала основою для написання цього нарису.

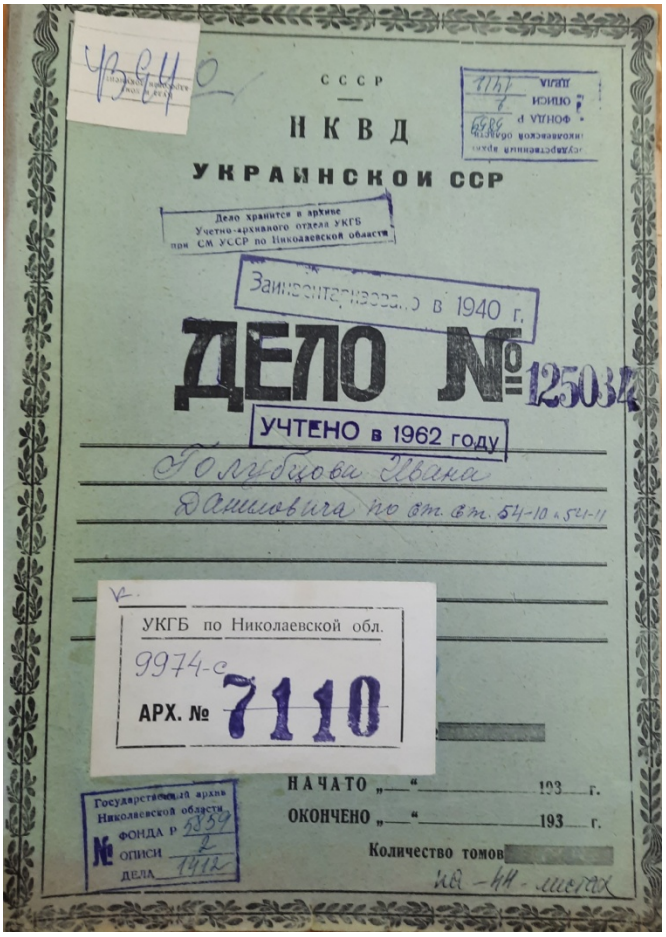
СССР

НКВД

УКРАИНСКОИ ССР

Дело хранится в архиве Учетно-архивного отдела УКГБ при СМ УССР по Николаевской области

Заинвентаризировано в 1940 г.

ДЕЛО № 12503

УЧТЕНО в 1962 году

Голубцова Ивана Даниловича по ст. ст. 54-10 и 54-11

УКГБ по Николаевской обл.

9974-с

АРХ. № 7110

Государственный архив Николаевской области ФОНДА Р 3359 ОПИСИ 2 ДЕЛА 1412

НАЧАТО „—“ 193 г.

ОКОНЧЕНО „—“ 193 г.

Количество томов

Титульна сторінка справи Голубцова І.Д.

Згідно біографічних даних у справі, Голубцов Іван Данилович народився у 1900 році в селі Пєтухово, Черновського району Єкатеринбурзької губернії (в радянські часи – Свердловська область), в родині селян-середняків, освіта початкова, позапартійний.[330] Біографія

[329] Реабілітовані історією. Миколаївська область. Книга восьма/Миколаївський обласний центр пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності. – Миколаїв: Іліон, 2020, с.333-349.

[330] Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО). Ф5859. Оп.2. Спр.1412. Арк. 15

Голубцова І.Д. досить типова для багатьох його сучасників. У віці 18 років він стає червоноармійцем однієї з частин на Східному фронті. Доброволець чи мобілізований, про це в жодному з документів інформації немає. Влітку 1919 року він уже служить рядовим в армії Колчака, до якої, з його слів, був мобілізований як полонений. До речі, за часів громадянської війни, як «білі» так й «червоні» проводили широку «добровільну» мобілізацію на підконтрольних територіях, тому його слова про те, що він не з власної волі пішов служити царю та «білій ідеї», певно були правдивими.

У липні того ж 1919 року він здається в полон і вступає до лав Робітничо-Селянської Червоної Армії, бере участь у бойових діях проти білих армій А. Денікіна та П.Врангеля у складі різних червоних військових підрозділів. На партійних зборах він неодноразово підкреслював, що під час перебування в білогвардійській армії виконував розвідувальні завдання та займався агітаційною роботою серед колчаківських військових. У справі слідства 1938 року нема ні підтвердження, ні заперечення цих фактів. На допитах у 1938 році Голубцов уже інакше розповідає про те, як опинився на службі у Колчаківській армії: в РСЧА, з його слів, він розпочав службу у 1918 році, але у 1919 році потрапив у полон до колчаківців та пробув там 2 місяці. Після втечі з полону, а не звільнення наступаючими червоними військами, як він казав раніше, Голубцов стає членом РКП(б). Дивно те, що 19-річний юнак, що був у полоні та служив у колчаківській армії, після звільнення майже відразу прийнятий до партії більшовиків. Це означає, що Голубцов І. Д. мав для цього підстави та підтримку збоку командування військової частини, де він проходив службу та з боку політичного комісара цієї частини, перевірявся представником Революційної Військової Ради та мав, можливо, підтримку з його боку щодо прийняття до партії. Не забуваємо, що інститут військових політичних комісарів був підлеглий РВР та особисто Л.Троцькому, і, мабуть, не випадково під час слідства у 1938 році Голубцову І.Д. ставили в провину зв'язок з «троцькістами». На подальше проходження служби він був призначений у полк червоних комуністів, що

воював на південних фронтах, а бойові дії проти армії Колчака відбувалися на східному напрямку. У нових військових частинах факти про його діяльність не були відомі. Звичайна біографія для пересічної людини того часу, скільки таких вихідців із селянства, міських робітників, кадрових військових зазнали перемін у житті. Рік Голубцов проходив службу у Волинський дивізії, яка була створена ще в часи польсько-радянської війни з колишніх бійців партизанської Таращанської бригади Івана Боженка. Після цього був переведений до 80-ї Донбаської стрілецької дивізії на посаду середнього комскладу. Низька освіта, яку мав Голубцов І.Д., була у більшості молодшого та середнього комскладу РСЧА та й у службовців Державної безпеки НКВС, але за відсутністю середньої або вищої фахової освіти мали офіцерські (так звання сержанта державної безпеки НКВС відповідало званню лейтенанта РСЧА, тобто це офіцерське звання на офіцерський посаді). Тому боротьба з «ворогами народу» йшла за типовою стандартною схемою: соціальне походження, особисте життя,погляди подібного «ворога народу» на звичайні життєві ситуації. Вперше увагу як потенційний «ворог народу»,негідний звання комуніста-більшовика, Голубцов І.Д. привертає у 1927 році, якраз на початку боротьби с «троцькізмом» у лавах ВКП(б). Він тоді був на службі у 80-й Донбаській стрілецький дивізії. Голубцова було виключено з партії за моральну «невідповідність» кодексу більшовицької партії – зв'язки з жінками непартійної належності, а це надавало підґрунтя щодо виховної роботи та уваги «компетентних органів». Парторганізація 80-ї Донбаської стрілецької дивізії виключає Голубцова І.Д. з лав партії, але чомусь залишає його виконувати свої службові обов'язки у лавах Червоної армії. Голубцов звертається до командуючого Українським військовим округом Й.Е. Якіра, з яким був знайомий особисто під час боїв на півдні України у період громадянської війни. За дорученням Й.Е. Якіра справа Голубцова І.Д. була переглянута, його було відновлено в партії, але переведено до іншої частини – 15 стрілецької Сиваської дивізії на посаду спочатку командира роти, а потім – командира батальйону.[331] Дивізія

[331] ДАМО. Ф5859. Оп.2. Спр.1412. Арк. 39

дислокувалася у місті Миколаєві. Існує думка, що штаб дивізії було розташовано у центрі,на вулиці Декабристів (колишній Глазенапівській). Сьогодні вона має назву Захисників Миколаєва. Штаб було розташовано у двоповерховому, з виразним архітектурним виглядом, особняку, з 1946 по 1971 роки там знаходився штаб 92 Криворізької мотострілецької дивізії радянських збройних сил, у подальшому – навчальний корпус філії Київського інституту культури та Київського Національного університету культури. Проходячи службу у 15 стрілецький дивізії, І.Д. Голубцов отримав підвищення до командира батальйону.У 1933 році за порушення матеріальної відповідальності та зловживання службовим становищем він підлягав притягненню до слідства, але, після особистої зустрічі з Й. Якіром, розгляд службової справи був припинений. Не було партійного засудження, тільки кадрове покарання: його переводять на нижчу посаду – помічника командира 36 батальйону матеріального забезпечення військ.

1937-1938 роки невипадково називають «Великим терором». Саме на цей період прийшлася найбільша в історії РСЧА кількість репресій. Не оминула ця чистка лав РСЧА й військових частин, дислокованих у сонячному південному місті Миколаєві. На підприємствах міста, в радгоспах, колгоспах області стало ознакою відданості ідеям партії, особисто товаришу Й. Сталіну пошук, виявлення, покарання імперіалістичних шпигунів, шкідників будівництва соціалізму, інших «ворогів народу». У 15-й дивізії починається перевірка партійних документів. Під час перевірки документів Голубцова слідчі звернули увагу не стільки на його службу у колчаківській армії та виключення з лав ВКП(б) у 1927 році, скільки на соціальне походження та долю його рідних. У1936 році Голубцов І.Д. під час перевірки партдокументів не заперечував, що походив з селян-середняків. Його звинуватили в тому, що він відверто не розповів про життя та подальшу долю рідних братів і сестер. Голубцов І.Д. заперечував службу старшого брата Левонтія Голубцова у колчаківській армії, визнаючи та підкреслюючи тільки те, що брат працював як мобілізований у постачанні

колчаківській армії худоби та інших господарчих потреб. Івана Голубцова звинуватили в тому, що він приховав від партійної організації факт, що Левонтій служив до революції 1917 року у поліції на заводі у містечку Мотовилиха та був притягнутий до карної відповідальності у 1927 році за злочинну фінансову діяльність, не сумісну с законами РРФСР (лихварство) і був розстріляний. Іван Голубцов не оприлюднив перед товаришами по парторганізації той факт, що іншого брата – Петра Голубцова було засуджено за невиконання держподатків та розпродаж особистого майна за часів колективізації. Рідні сестри, Олена та Олександра, були розкуркулені та вислані в інші регіони країни, за Урал.[332]

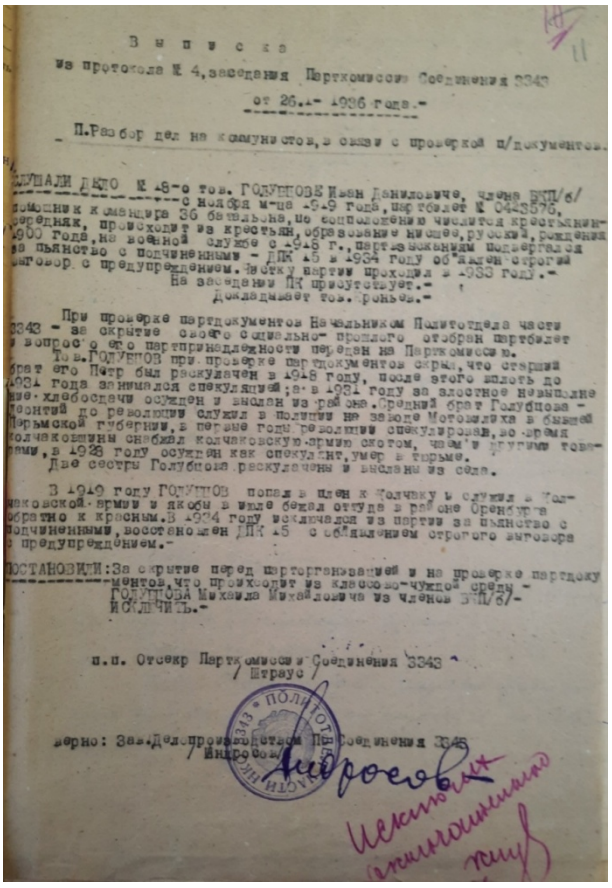

В ы п и с к а
из протокола № 4, заседания Парткомиссии Соединения 3343
от 26.1- 1936 года.-

П.Разбор дел не коммунистов, в связи с проверкой п/документов.

СЛУШАЛИ ДЕЛО № 48-е тов. ГОЛУБЦОВА Иван Даниловича, члена ВКП/б/ с ноября м-ца 4-9 года, партбилет № 0423576, помощник командира 36 батальона, по социальному положению крестьянин-середняк, происходит из крестьян, образование низшее, русский, рождения 1900 года, на военной службе с 1918 г., партвзысканиям подвергался за пьянство с подчиненными - ДПК 15 в 1932 году объявлен строгий выговор с предупреждением. Вступил партии прошедшем в 1933 году.-
На заседании ПК присутствует.-
Докладывает тов. Гольцев.-

При проверке партдокументов Начальником Политотдела части 3343 - за скрытие своего социально- прошлого отобран партбилет и вопрос о его партпринадлежности передан на Парткомиссию.
Тов. ГОЛУБЦОВ при проверке партдокументов скрыл, что старший брат его Петр был раскулачен в 1918 году, после этого жил до 1931 года занимался спекуляцией; а в 1931 году за злостное невыполне-ние хлебосдачи осужден и выслан из района. Средний брат Голубцова - Левонтий до революции служил в полиции на заводе Мотовилиха в бывшей Пермской губернии, в первые годы революции спекулировал, во время колчаковщины снабжал колчаковскую армию скотом, чем и другими товарами, в 1928 году осужден как спекулянт, умер в тюрьме.
Две сестры Голубцова раскулачены и высланы из села.

В 1919 году ГОЛУБЦОВ попал в плен к колчаку и служил в Колчаковской армии в якобы в июле бежал оттуда в районе Оренбурга обратно к красным. В 1924 году восстановлен на партии за пьянство с подчиненными, восстановлен ДПК 15 с объявлением строгого выговора с предупреждением.-

ПОСТАНОВИЛИ: За скрытие перед парторганизацией и не проверке партдокументов, что происходит из классово-чуждой среды - ГОЛУБЦОВА Михаила Михайловича из членов ВКП/б/-
ИСКЛЮЧИТЬ.-

п.п. Отсекр Парткомиссии Соединения 3343 -
Штраус

Верно: Зав. Дел. производством Парткомиссии Соединения 3343
Андросова

Виписка з протоколу № 4 засідання парткомісії з'єднання № 3343 від 26 січня 1936 року

Названі факти з біографії Голубцова І.Д. на думку автора стали підставою для рішення парткомісії з'єднання № 3343 від 26 січня 1936 року: «За приховування перед парторганізацією під час перевірки партдокументів, що походить з класово чужого середовища – Голубцова Михайла

[332] ДАМО. Ф5859. Оп.2. Спр.1412. Арк. 11

Михайловича з членів ВКП(б) виключити.»[333] Як бачимо , у постанові виписці з протоколу з'єднання 3343 від 26січня 1936 року допущена помилка – ім'я та по-батькові Голубцова вказані невірно. Виключення з партії за класове, соціально не відповідне робітничо-селянському, походження були несумісні з перебуванням Голубцова І. Д. у лавах Робітничо-Селянської Червоної Армії.У тому ж 1936 році його було звільнено з військової служби. Пошуки нового місця праці змушують Голубцова І.Д. зустрічатися з колишніми знайомими по службі. Звільнення з лав РСЧА та з ВКП(б) разом з тим не завадило залишити Голубцова на обліку, як командира запасу, що надало йому можливість шукати нове місце працевлаштування в тих установах міста, де були вимоги досвіду військової служби та статусу командира запасу. Командир одного з підрозділів 15-ї стрілецької дивізії Павловський, з яким Голубцов І.Д. був знайомий з часів служби у 80-й Донбаський дивізії, порекомендував йому зустрітися з Старицьким І.І., який мав відношення по службі до кадрів воєнізованих установ міста. Старицький сприяв працевлаштуванню Голубцова І.Д. начальником стройової частини Миколаївського аероклубу Тсоавіахіму. Голубцов зайняв посаду та отримав відомче житло за адресою вулиця Мархлевського № 60, сьогодні це на розі вулиць Соборної та Гетьмана Павла Скоропадського у самому центрі міста.

19 березня 1938 року Голубцова І.Д. було заарештовано співробітниками 5-го відділу Управління державної безпеки УНКВС по Миколаївський області на підставі того, що до цього відділу надійшла інформація про його участь у контрреволюційній військовій офіцерській повстанський організації.

[333] ДАМО. Ф5859. Оп.2. Спр.1412. Арк. 11

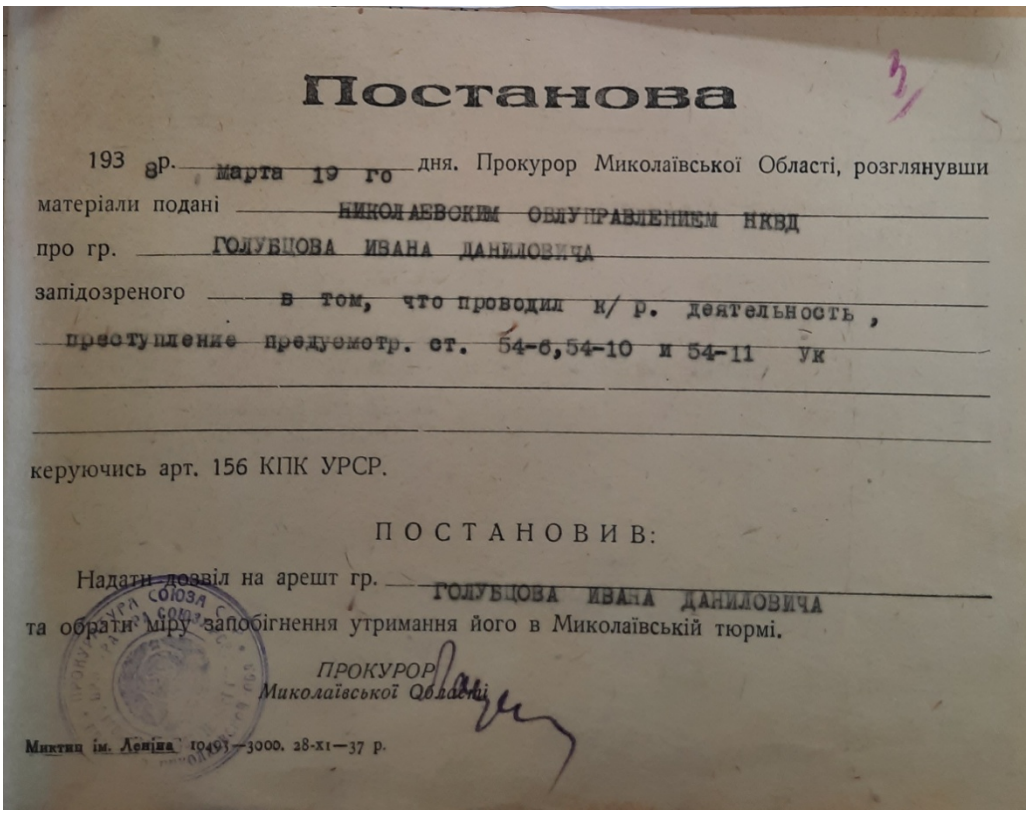

Постанова

193 8р. Марта 19 го дня. Прокурор Миколаївської Області, розглянувши матеріали подані НИКОЛАЕВСКИМ ОБЛУПРАВЛЕНИЕМ НКВД про гр. ГОЛУБЦОВА ИВАНА ДАНИЛОВИЧА запідозреного в том, что проводил к/ р. деятельность, преступление предусмотр. ст. 54-6,54-10 и 54-11 УК керуючись арт. 156 КПК УРСР.

П О С Т А Н О В И В:

Надати дозвіл на арешт гр. ГОЛУБЦОВА ИВАНА ДАНИЛОВИЧА та обрати міру запобігнення утримання його в Миколаївській тюрмі.

ПРОКУРОР Миколаївської Області

Микитин ім. Леніна 10491—3000. 28-XI—37 р.

Постанова на арешт Голубцова І.Д. від 19 березня 1938 року

Слідство тривало до 25 квітня 1938 року. Старицький Ілля Ілліч був керівником контрреволюційної військової офіцерської повстанської організації та, за версією слідства, завербував до неї Голубцова І.Д. в обмін на сприяння щодо працевлаштування на роботу начальником стройової частини Миколаївського Тсоавіахіму .

При проведенні слідчих дій стало відомо про тих, хто надав таку інформацію – Старицький І.І. та Пусен К. Я. Дивно тільки те, що обидва, й Старицький й Пусен, надали слідству свідчення, що безпосередньо кожний з них особисто завербував Голубцова І.Д. до контрреволюційної організації. Під час проведення слідчих дій було здійснено очні ставки Голубцова з Павловським, Старицьким, Пусеном. На очній ставці Паловський та Голубцов не заперечували того, що служили в одному полку 80 Донбаської дивізії. Під час проходження служби у 15-й стрілецький дивізії часто зустрічались родинами та ходили один до одного у гості. Але не чули ні про яку контрреволюційну офіцерську повстанську організацію, та ніякої участі в її роботі не брали. На очній ставці Старицького та Голубцова, останній

підтвердив, що познайомився зі Старицьким через Павловського, що Старицький надав допомогу у працевлаштуванні до Тсоавіахіму. Ні до якої організації Голубцова І.Д. Старицький не завербовував та ніяких завдань не надавав. На очній ставці з Пусеном К.Я. Голубцов визнав факт, що знайомий з Пусеном, як і був знайомий з великою кількістю військовослужбовців 15-ї стрілецької дивізії та Миколаївського військового гарнізону, але про участь Пусена у офіцерській повстанський організації не знав, те, що Пусен залучив його до складу організації заперечував та ніяких завдань від нього не отримував. На очних ставках як Старицький І. І., так й Пусен К.Я. дали показання про активну діяльність Голубцова І.Д. у контрреволюційній організації по залученню до неї нових членів, але жодного прикладу, жодної особи, яку Голубцов залучив до участі в організації, так назвати і не змогли. Тому їх показання щодо залучення Голубцова І.Д. до контрреволюційної повстанської організації та його заперечення цих показань не мали бути юридичними підставами щодо звинувачення. Слідча група 5-го відділу УДБ НКВС по Миколаївський області зробила інший висновок: враховуючи те, що Голубцов І.Д. не заперечував службу в армії Колчака, що він особисто був знайомий з Й.Якіром, який був страчений як «троцькіст» та «ворог народу» у 1937 році, те, що особисто був знайомий з колишнім командуванням 15-ї стрілецької дивізії: Соколовим-Соколовським, Соловйовим, Івановим та іншими офіцерами 15-ї дивізії, що були визнані «ворогами народу» такими, як Павловський, Іванов, Старицький, Пусен, йому було інкриміновано злочини, передбачені статтями 54-10 КК УРСР(пропаганда, агітація до послаблення та повалення Радянської влади) та статті 54-11 КК УРСР (діяльності щодо підготовки та здійснення контрреволюційних злочинів). УДБ НКВС по Миколаївській області визнала Голубцова І.Д. винним та вирішила передати його справу на розгляд «трійки» при УНКВС по Миколаївський області. Згідно постанови «трійки» УКНВС УРСР по Миколаївський області та на підставі статей 54-10, 54-11 КК УРСР 26 квітня 1938 року Голубцов І.Д. був засуджений до розстрілу.[334]

[334] ДАМО. Ф5859. Оп.2. Спр.1412. Арк. 42

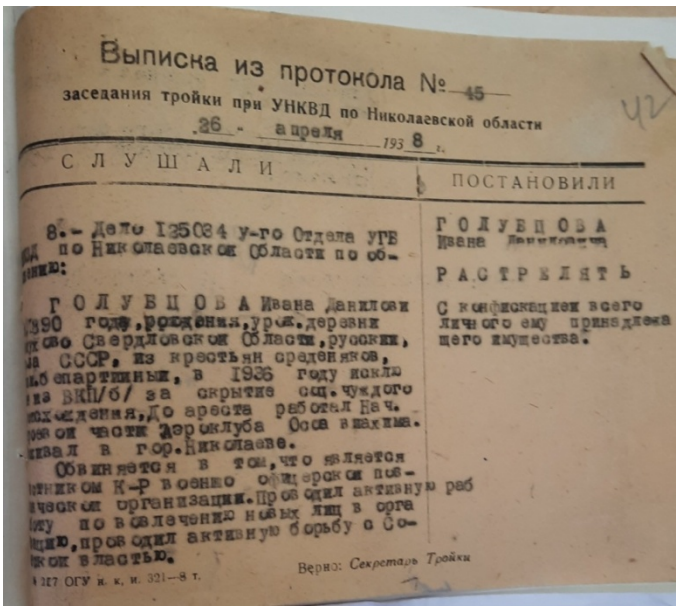

Выписка из протокола № 45
заседания тройки при УНКВД по Николаевской области
26 апреля 1938 г.

СЛУШАЛИ

8.- Дело 135034 у-го Отдела УГБ УНКВД по Николаевской области по обвинению:

ГОЛУБЦОВА Ивана Даниловича 1890 года рождения, урож. деревни [illegible] Свердловской области, русского, гр. СССР, из крестьян середняков, беспартийный, в 1936 году исключен из ВКП/б/ за сокрытие соц. чуждого происхождения. До ареста работал Нач. [illegible] части Дорклуба Осоавиахима. проживал в гор. Николаеве.

Обвиняется в том, что является участником К-Р военно офицерской повстанческой организации. Проводил активную работу по вовлечению новых лиц в организацию, проводил активную борьбу с Советской властью.

ПОСТАНОВИЛИ

ГОЛУБЦОВА Ивана Даниловича

РАССТРЕЛЯТЬ

С конфискацией всего личного ему принадлежащего имущества.

Верно: Секретарь Тройки

1127 ОГУ н. к. и. 321—8 т.

Виписка з протоколу № 45 засідання трійки при УНКВС по Миколаївській області від 26 квітня 1938 року

Але виникає питання про дату рішення про розстріл Голубцова І.Д. та дату виконання вироку.

Відповідно довідки про виконання вироку Голубцов І.Д. був розстріляний 18 червня1936 року.

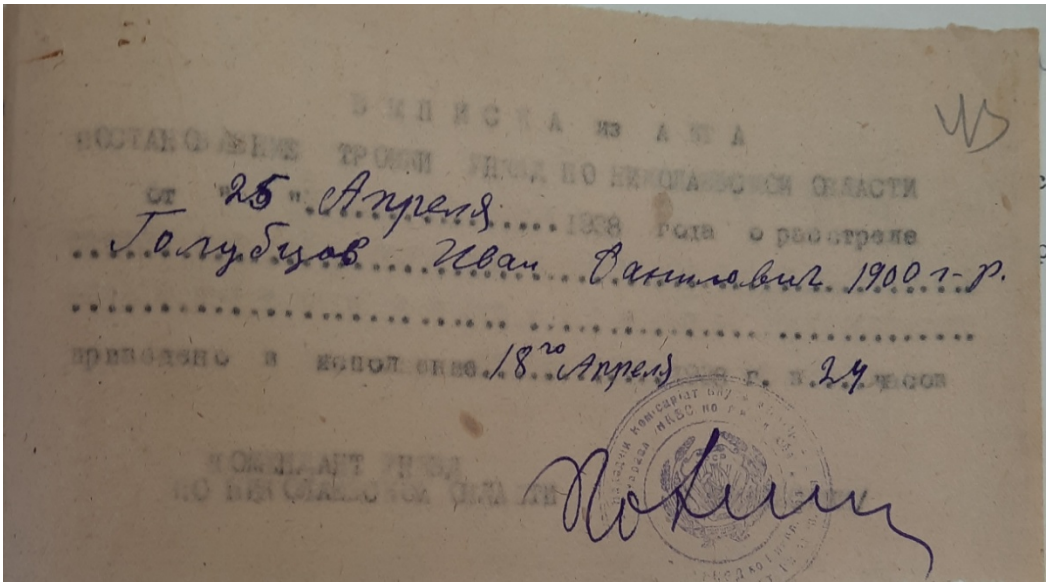

25 Апреля
Голубцов Иван Данилович 1900 г. р.
18го Апреля

Виписка з Акту виконання вироку Голубцову І.Д. 18 квітня 1938 року

Рішення про винесення вироку датується 26 квітня 1938 року. Голубцов І.Д. був страчений. Це ще раз підтверджує свавілля органів НКВС у виконанні своїх наглядових функцій та запланований результат у покаранні так званих «ворогів народу», спланований характер проведення

таких акцій, їх репресивний зміст та характер. Але будь-якої інформації про місце приведення вироку до виконання та місце поховання страченого Голубцова І.Д,у особовій справі немає. Існує багато версій миколаївських істориків та краєзнавців щодо того, де здійснювалися розстріли та поховання розстріляних там же на Лагерному полі, або приведення вироків у приміщенні УНКВС УРСР по Миколаївський області. Те, що страчених у 1937-1940 роках ховали на секторах НКВС в межах колишнього міського кладовища підтверджено матеріалами архівів УМВС УРСР, на жаль, переданих в радянські часи з області до Києва та, що гірше, до Москви. Але спеціалізоване підприємство «Туманний Альбіон» (м.Севастополь), здійснюючи дослідницькі археологічні роботи за дорученням Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам'яті жертв воєн, політичних репресій та депортацій у квітні 2006 року мала у своєму розпорядженні дані з архівів КДБ СРСР, МВС СРСР, копії листів родичів, страчених у 1938 році офіцерів 15-ї дивізії. В цих листах були записи їхніх бесід зі старожилами міста, які мешкали поруч з кладовищем та залучалися до риття могил та їх засипання після страти репресованих, та інші матеріали щодо діяльності УНКВС по Миколаївський області у 1937-1941 роках. За наслідками проведення дослідницьких археологічних робіт були встановлені місця поховання репресованих та страчених військових 15 стрілецької дивізії, а також цивільних осіб на Миколаївському міському Староруському кладовищі. Вище вже було сказано,що с початком хрущовської «відлиги» стали здійснюватися заходи щодо приховування злочинів комуністичної партії за часів репресій 1937-1940 років, в УРСР партійні органи та силові структури приділяли особливу увагу проведенню цих заходів, тому що безпосередньо Микита Хрущов в ці роки очолював компартію УРСР. На початку 50-х років Миколаївський міськкомунгосп провів рекультивацію колишніх ділянок УНКВС та передав їх під побутові поховання мешканців міста. Під час «перебудови» в СРСР завдяки тиску демократичних сил розпочався процес реабілітації без вини страчених громадян колишнього

СРСР. 31 серпня 1989 року слідча група УКДБ УРСР на чолі зі старшим помічником прокурора Миколаївської області по нагляду за слідчими діями в органах КДБ радником юстиції В.М. Колбешкіним, розглянувши справу Голубцова І.Д., встановила, що матеріали справи його провину не підтверджують. Тому Голубцов І.Д. підпадає під дію статі 1. Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року «Про додаткові міри щодо відновлення справедливості у відношенні жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х та початку 50-х років» та повністю реабілітований.[335]

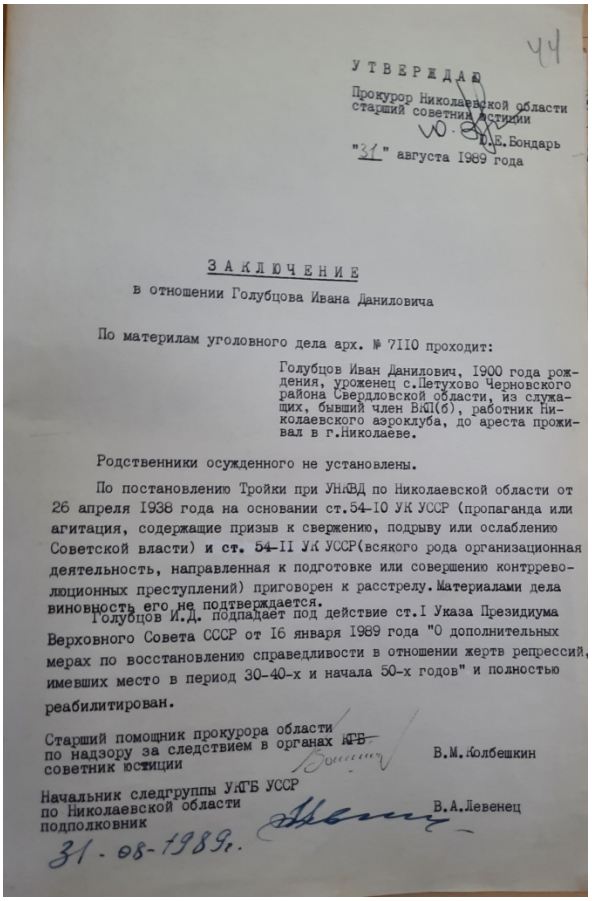

УТВЕРЖДАЮ
Прокурор Николаевской области
старший советник юстиции
Д.Е.Бондарь
"31" августа 1989 года

ЗАКЛЮЧЕНИЕ
в отношении Голубцова Ивана Даниловича

По материлам уголовного дела арх. № 7110 проходит:

Голубцов Иван Данидович, 1900 года рождения, уроженец с.Петухово Черновского района Свердловской области, из служащих, бывший член ВКП(б), работник Николаевского аэроклуба, до ареста проживал в г.Николаеве.

Родственники осужденного не установлены.

По постановлению Тройки при УНКВД по Николаевской области от 26 апреля 1938 года на основании ст.54-10 УК УССР (пропаганда или агитация, содержащие призыв к свержению, подрыву или ослаблению Советской власти) и ст. 54-11 УК УССР(всякого рода организационная деятельность, направленная к подготовке или совершению контрреволюционных преступлений) приговорен к расстрелу. Материалами дела виновность его не подтверждается.

Голубцов И.Д. подпадает под действие ст.1 Указа Президиума Верховного Совета СССР от 16 января 1989 года "О дополнительных мерах по восстановлению справедливости в отношении жертв репрессий, имевших место в период 30-40-х и начала 50-х годов" и полностью реабилитирован.

Старший помощник прокурора области по надзору за следствием в органах КГБ советник юстиции В.М.Колбешкин

Начальник следгруппы УКГБ УССР по Николаевской области подполковник В.А.Левенец

31.08.1989г.

Рішення про реабілітацію Голубцова І.Д. від 31 серпня 1989 року

Тригуб О. П.

Чеська контрреволюційна шпигунська організація на Півдні України (1932 р.): до постановки питання

[335] ДАМО. Ф5859. Оп.2. Спр.1412. Арк. 44

Серед істориків пострадянського простору значний інтерес продовжує викликати тема репресій проти національних меншин, що проживали на території СРСР. Дослідники сконцентрували свою увагу на добі Великого терору, коли проводилися різнонаправлені національні операції, що перемелювали у жорнах репресій тисячі, а подекуди й десятки тисяч представників не титульних націй. Однією з них є чехи, репресії проти яких почалися ще задовго до 1937 р.

Репресії проти чехів у СРСР у 1920-х – на початку 1930-х років не мали ще масового, «національного» характеру, як у 1937-1938 рр., але вже тоді сформувалися їхні передумови – політичні, соціальні та ідеологічні. Як зазначав миколаївський історик М. Шитюк, в середині 1920-х років у зв'язку з підготовкою чеських адміністративно-територіальних одиниць, було проведене спеціальне обстеження їх населених пунктів, яке дозволяло уточнити чисельність чеського населення і його розселення. Разом з цим на півдні – в Одеському, Первомайському, Херсонському, Мелітопольському, Маріупольському та Бердянському округах нараховувалося 8 чеських сіл з населенням близько 20 тисяч осіб[336]. Найбільшими населеними пунктами компактного проживання чехів у Надчорномор'ї були: Олександрівка, Софієнталь, Богемка, Любашівка, Сергіївка, Зелений Яр, Сиротинка та Кінський загон[337].

По згортанню НЕПу на жителів чеського національності посилювався не лише політичний, а й економічний тиск. За даними М. Шитюка у період масових репресій до кримінальної відповідальності було притягнуто 109 чехів, з них засуджено до розстрілу 28 осіб[338]. Фактично цим абзацом

---

[336] Шитюк М.М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20-ті – 50-ті роки XX століття. Київ: Тетра, 2000. С. 342.
[337] Haratyk A., Kaleta P., Piwowarczyk M., Vaculik J. Češi a Poláci na Ukrajině ve 20. století. Czesi i Polacy na Ukrainie w XX wieku. Brno: Masarykova univerzita, 2018. S. 34
[338] Шитюк М.М. Масові репресії… С. 343.

дослідник і «розкрив» усю глибину репресій радянської каральної машини проти чехів, що населяли Південь України.

Працюючи в Галузевому держархіві СБУ, автор натрапив на доповідну записку голови ДПУ УСРР С. Реденса то генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора від 2 грудня 1932 р. про «ліквідацію контрреволюційної шпигунської організації, створеної чеською розвідкою» (див. тут і далі: [339]). Перегляд наявних ґрунтовних праць з історії чеської національної меншини в Україні (С. Волкова, Ю. Луцький, Б. Чирко, Ю. Лаптєв й ін.) показав, що дана сторінка історії чеської громади в Україні пройшла повз уваги дослідників. Отже, на основі доповідної записки подамо короткий огляд даної справи, що, можливо, призведе до нових пошуків і віднайдення цього кримінального провадження.

Протягом жовтня-листопада 1932 р. органи ДПУ УСРР провели арешти серед чеської громади Одещини та тогочасної Молдавії. Відповідно до версії попереднього слідства, у середовищі чеських колоній Одещини та АМСРР було створено контрреволюційну організацію, якою керували агенти чеської розвідки Рейхардт, Єрсак та інші. До організації входили «куркульські та релігійно-націоналістичні елементи чеських колоній». Окрім чеської розвідки, організація начебто була тісно пов’язана з офіційними особами Чехословацької дипломатичної місії у Москві – Гірсом (ймовірно відомий чеський дипломат Вацлав Гірса, який підписав радянський українсько-чеський договір) і Ванеком.

Історія створення контрреволюційної організації у схемі чекістів виглядала наступним чином. У 1922-23 рр. керівники організації Рейхардт, Єрсак, Сивочук та ін., будучи підлітками та мешкаючи в СРСР, залишили країну й виїхали до Чехословаччини за допомогою представника чеської релігійної організації «Костніцька Єднота» («Kostnická jednota» – євангелічне товариство, яке спиралося на духовну спадщину Яна Гуса) пастора Шедим. У Чехії ці особи «виховувалися в різко антирадянському, націоналістичному та

[339] ГДА СБУ. Ф. 16. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 102-105

релігійному дусі та готувалися до розвідницької та контрреволюційної роботи в СРСР».

В кінці 1929 р. група цієї молоді – Рейхардт, Єрсак, Сивочук, Урбанець та ін. були завербовані пастором Шедим і капітаном розвідки чеського генштабу Радеховським, а потім відправлені до СРСР з наступними завданнями:

1. По прибуттю в СРСР оселитися у чеських колоніях Одещини та Молдавії, де проводити контрреволюційну та релігійну роботу.

2. Обробити найбільш авторитетних чеських колоністів і через них організувати зрив заходів радвлади на селі, у тому числі розвал колгоспів, протидію хлібозаготівлям тощо.

3. Під виглядом занять по культурному землеробству, організувати у чеських колоніях антирадянські гуртки молоді.

4. Проводити розвідувальну роботу у Червоній Армії та промисловості.

При цьому, коли пастор Шедий давав завдання «розкладати колгоспи», то він рекомендував не обмежуватися тільки чеськими колоніями, а «поширювати свій вплив і на інші села».

Для полегшення цієї роботи, Рейхардт та інші отримали завдання «укріпитися у радянському апараті та вступити до комуністичної партії». У відповідності до поставлених задач, Рейхардт вступив до ЛКСМУ та досяг керівної посади в Коопгоспоб'єднанні Центросоюзу Молдавії на посаді Завідувача сектором тваринництва.

Перерахована група агентів повинна була у своїй роботі підтримувати зв'язок з Чеської місією у Москві.

Рейхардт, прибувши до України, влаштувався агрономом Врадіївського РВК та «створив куркульські контрреволюційні угрупування» у чеських селах Олександрівка та Богемка на території сучасної Миколаївської області. Ці групи, що керувалися Рейхардтом, на своїх нарадах обговорювали тактику розвалу колгоспів, що зводилася переважно до захоплення у свої руки керівних ролей у колгоспі. При цьому, як стверджували слідчі, «керуючи

організацією, Рейхардт повинен був залишатися у тіні та проявляти себе як активний прихильник радянської влади».

У результаті діяльності організації, останній вдалося домогтися розвалу колгоспів у чеських колоніях Богемка й Олександрівка, німецьких селах Ново-Ніколаєвка та Сиротинка, та трьох сусідніх українських селах.

Знаходячись на роботі в Центрсоюзі АМСРР, Рейхардт всіляко сприяв залученню «своїх людей» до радянських органів влади. Так, «чех-куркуль» Андрш був влаштований в якості директору радгоспу с. Тернівка, низка інших «куркулів» також були влаштовані у радгоспах «з установкою на шкідницьку діяльність». Паралельно Рейхардт начебто проводив розвідницьку діяльність по оборонному будівництву та промисловості, використовуючи в якості своєї агентури біглих куркулів чеських колоній, які влаштувалися на промислові підприємства Донбасу.

Виконуючи свою роботу, Рейхардт увесь час підтримував тісний зв'язок з дипломатичним представництвом Чехословаччини у Москві, періодично направляв туди з інформаційними матеріалами членів організації.

Використовуючи зазначений агентурний матеріал і матеріали слідства, чекісти провели масові арешти, взявши під варту 23 особи – 6 чоловік, які повернулися до України з Чехословаччини, та 17 – заможне селянство чеських колоній. На жаль, за доповідною запискою неможливо прослідкувати подальшу долю арештованих, що є подальшою перспективою для майбутніх дослідників.

Ймовірніше за все, дана справа стала предтечею чеської національної операції часів Великого терору, оскільки після арештів «для вивчення стану чеських колоній у світлі діяльності ліквідованої контрреволюційної шпигунської організації, до чеських сіл Одеської області й АМСРР відряджено відповідального працівника ДПУ УСРР». Без сумніву, що останній зібрав потрібний агентурний матеріал і заклав підвали майбутніх масових репресій.

Тригуб О. П.

Постать Ф. Камінського у протоколах допитів М. Лагути (маловідомі сторінки справи СВУ 1929-30 рр.)

Мабуть не було такої постаті серед співробітників Миколаївського обласного краєзнавчого музею, яка б настільки була привабливою для дослідників історії краєзнавства, та й взагалі для біографічної реконструкції, як Феодосій Тимофійович Камінський (1888-1978). Натомість, з часом виринають все нові й нові факти та документи, які знову повертають нас до цієї неоднозначної людини.

Усім добре відомо, що 26 вересня 1929 р.[340] Ф. Камінський був заарештований у справі Спілки визволення України (СВУ). Разом з ним за грати попав і відомий педагог, краєзнавець і просвітянин, філолог Микола Дмитрович Лагута (1895-1937), якого було арештовано 2 жовтня того ж року, та інший просвітянин, учитель Зиновій Михайлович Гудзь-Засульський. Саме ця трійка й повинна була стати ключовими фігурантами «миколаївської філії» СВУ.

Камінський і Лагута у 1920-х роках підтримували дуже тісні та дружні стосунки. Миколаївський просвітянин Гудзь-Засульський з цього приводу свідчив у 1929 р.: «Між Камінським і Лагутою протягом багатьох років багато спільного, пов’язаного з розробкою наукових питань, переважно з історії Миколаївщини. Разом вони кудись їздили для розшуку старовинних українських городищ. З ним же він організував у [19]24 році наукове товариство, досить туманне, і разом там працювали; й характерно те, що в останній час Лагута, порвавши остаточно з гуртком Укррадкультури при Будпросі, усю свою роботу та діяльність переніс до музею, тобто до гуртка сприяння музею. (Мова йде про гурток «Друзі музею», який був створений Ф. Камінським – Авт.)

[340] Саме ця дата вказана у його первинній анкеті після арешту. Див.: Державний Архів Запорізької області. Ф. Р-5747. Оп.3. Спр.365.

Відмічаю, що із всієї української інтелігенції Миколаєва Лагута стояв ближче всіх до Камінського, їх спаяло винятково питання українське. Сам Камінський тип дуже скритний, створював враження досить замкненої людини і, не дивлячись на це, він був у близьких відносинах тільки з Лагутою… Щоб хто-небудь з українців (Так свідок називає прихильників українського руху – Авт.) так близько стояв до Камінського, як Лагута, я не бачив»[341]. Але чекісти зробили свою справу і найбільш довірена людина з наукового оточення директора музею сформувала підґрунтя для його подальшого обвинувачення.

Метою нашої публікації є оприлюднення матеріалів допитів Миколи Лагути, які проводилися протягом жовтня-грудня 1929 р. і які лягли в основу обвинувальної постанови слідчого ДПУ.

Якщо говорити про стан дослідження окресленої нами проблеми, то тут треба зауважити, що постать Феодосія Камінського не можна назвати недослідженою, чи малодослідженою (хоча білих плям у його біографії вистачає). Серед дослідників, які подекуди зверталися до окремих віх біографії нашого героя, слід назвати Олексія Нестулю[342], Віталія Шевченка[343] , Василя Нікітіна[344] й, звісно, широко знаного фахівця з вивчення життя та творчості Ф. Камінського – Наталю Гаркушу, яка системно протягом останніх десятиліть вивчає цю неоднозначну особистість[345] . Разом з тим, усі означені дослідники до місця Камінського у справі СВУ зверталися переважно широкими мазками, констатуючи лише

---

[341] Державний Архів Запорізької області. Ф. Р-5747. Оп.3. Спр.365. Арк. 133.
[342] Нестуля О.О. Феодосій Тимофійович Камінський// Зневажена Кліо: збірник/ відп. ред. Ю.З.Данилюк. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2005, с. 203-216.
[343] Шевченко В.І. Непідвладний мороку забуття (Камінський Феодосій Тимофійович)// Реабілітовані історією. Запорізька область. Т.3. Київ-Запоріжжя, 2006, с. 171-181.
[344] Нікітін В.І. Ф.Т.Камінський – дослідник пам'яток античності Нижнього Побужжя// Археологія. 2008. № 4. С. 118-121.
[345] Гаркуша Н. «В былых веках ищу свое начало…» (страницы жизни краеведа и археолога Феодосия Каминского) // Соборная улица. 2015. № 3-4. С. 8-15.
Гаркуша Н.М. Камінський Феодосій Тимофійович – людина цікавої творчої та трагічної особистої долі// Історія Миколаївського обласного краєзнавчого музею та його колекцій: До 110-ї річниці з дня заснування МОКМ / О.В.Пономарьова, Н.М.Гаркуша, І.І.Александренко та ін..; ред.. рада: В.В.Чернявський (гол. ред.), Е.І.Єлізарова, В.В.Животовська та ін. Миколаїв: Іліон, 2023. С.419-455.

ключові моменти цього трагічного життєвого моменту – арешт-обвинувачення-засудження. Окрім того, жоден із дослідників не працював з матеріалами справи «СВУ», що зберігається у Галузевому держархіві Служби безпеки України. Означені факти актуалізують окреслену проблему та надають їй наукової новизни.

Фото зі справи «СВУ»
(ГДА СБУ)

Вперше про Камінського було згадано на допиті від 12 жовтня 1929 р. у контексті організації Наукового товариства імені Аркаса. З цього приводу Лагута розповів, що «Наукове товариство було організоване у Миколаєві у 1923 році. Участь в організації приймали Бучило[346], Камінський, Лагута… Про організацію Наукового товариства я почув від Камінського… Гр.[омадянин] Бучило прагнув пройти до складу бюро. Ми з Камінським вирішили обрати тимчасове бюро та відсторонити будь-що-будь від участі в товаристві Бучило. На першому засіданні тимчасово обрали Камінського головою, мене секретарем. У подальшому роботу розгорнути не вдалося, у зв’язку з перевантаженістю іншою роботою членів. У зв’язку з тим, що мені з Камінським було не по дорозі з Бучилом, то наше завдання було так чи

[346] Єпископ Миколаївський і Херсонський УАПЦ Пилип Бучило, який досить активно займався науковою роботою, у тому числі й археологічними шуканнями. Брав непостійну участь в одній із ольвійських експедицій.

інакше відсторонити його від справ товариства. Це нам вдалося. Бучило потім не втручався в роботу товариства. Товариство проіснувало з пів року, не розгорнувши роботи. Я з Камінським вирішили ліквідувати існування цього товариства…»[347]. Пізніше Лагута уточнив, що Камінський хоча й підтримував зв'язки з П. Бучило, але жодних спільних справ з ним мати не хотів. При цьому «спільне між Бучило та Камінським було тільки прагнення працювати по історії місцевого краю та музейна справа»[348].

Описуючи Ф. Камінського на першому допиті М. Лагута дав йому наступну характеристику: «З Камінським я познайомився у 1918 році. Камінський представляв тоді для мене інтерес як людина в якої є невелика бібліотека, з необхідними мені літературними й історичними книгами, як людина, що знає місцевий край, його історію.

Про його минулу діяльність знаю, що він приймав участь, як офіцер, в імперіалістичній війні, був декілька разів поранений. У 1918 р. при Центральній Раді служив у комендатурі м. Миколаєва. Участі активної в українських організаціях не приймав, завжди посилаючись на те, що військові не повинні втручатися у політику. При радянській владі він був арештований, засуджений, висланий до Москви, звідки повернувся. Затим служив в Українбанку, як співробітник, звідки Окрполітпросвіт призначив його завідувати Миколаївським історико-археологічним музеєм, яким він завідував до останнього часу.

Політфізіономія Камінського, на мою думку, така, хоча мені не приходилося чути його доповідей, повних точок зору, а тільки випадкові зауваження, що він цілком віддав тепер себе для роботи на користь радянської влади. Такий висновок я роблю із приватних його зауважень з приводу музейної роботи, куди він віддає усі свої сили. Йому вдалося, нарешті, при радянській владі організувати величезний музей, про який він

[347] Галузевий державний архів Служби безпеки України (Далі – ГДА СБУ) Ф.6. оп.1. Спр. 67098 фп. Т. 145. Арк.27-28.
[348] Там само. Арк. 32.

давно міркував. Камінський не політик. Військова школа навчила його бути виконавцем. У своїй роботі він знайшов своє завдання і виконує [його] як може. Камінський теоретично, як мені здається, недостатньо розбирається у різних теоріях, але розуміння про класи, переважно засвоїв. Це я суджу із розмов з ним. Жовтневу революцію, на мою думку, Камінський прийняв, але для нього шлях до неї, як і для багатьох з нас, був непростим, зигзагоподібним. Тепер я дивлюся на Камінського, як на радянського громадянина, що працює у далекій від життя історико-археологічній галузі»[349] .

На наступному допиті слідчий знову звернувся до постаті Камінського й Лагута розлого описав його роботу, оточення, спілкування тощо [350]. Усі ці матеріали однозначно стануть у нагоді дослідникам біографії вченого. Разом з тим згадав арештант і потрібні для слідства моменти, зазначивши: «З київських наукових діячів, з якими він вів бесіди, Камінський, згадується, називав мені наступних: академіків Макаренка, Курінного, Кримського, Єфремова, про зустрічі з ним мені не казав, а тим більше про політичні зв'язки з ним. Ніколи у розмовах зі мною Камінський мені не казав, що крім питань чисто наукового характеру, перерахованих вище, він обговорював з окремими академіками, діячами ВУАН питання політичні, направлені до підриву радянської влади; не говорив ніколи мені, що він підтримував зв'язок з антирадянською групою наукових співробітників ВУАН, що отримує від них директиви письмові чи усні, що ці директиви він проводить тут на місці, що їх необхідно і мені прийняти до відома. Про такий антирадянський зв'язок Камінського з окремими співробітниками ВУАН я не знав, не здогадувався зовсім.

[349] ГДА СБУ. Ф.6. оп.1. Спр. 67098 фп. Т. 145. Арк. 32-33.
[350] Там само. Арк. 54-58.

…Згадуючи тепер, на кого міг впливати Камінський у своїй роботі, скажу, що на тих екскурсантів, які відвідували музей, на тих учнів, які слухали його виконання пісень у супроводі бандури…

Допускаю можливість, що Камінський міг підтримувати зв'язок з Києвом для антирадянських цілей, використовуючи свої поїздки до Києва, знайомство з окремими академіками, як-то: Макаренком, Єфремовим, науковими співробітниками, проф. Курінним, отримуючи від них інформацію. Гадаю, що Камінський їздив до Києва двічі на рік. Камінський цікавився у Києві, як слідувало з його слів, національним українським рухом, говорив про важкі умови для існування ВУАН…»[351].

15 жовтня 1929 р. Лагута у своїх свідченнях про Камінського додав: «Камінський у висвітленні різних подій, як-то: передчасна смерть проф. Щербаківського, про боротьбу між російською та українською частинами членів Академії, про кінофільм «Арсенал», про розвиток української культури – *давав висвітлення у дусі дрібнобуржуазних націоналістичних ідей* (тут і далі курсив наш. – Авт.).

Також про вибори в Академії у президенти проф. Забритного замість проф. Кримського, про статтю Єфремова «Голод в українській літературі», розміщеній в ювілейному збірнику імені Бачаня. Камінський казав, що хоча окремі моменти й правильні, але Єфремов згустив фарби про голод і в окремих примітках у статті, і що стаття свідчить про рішучу незгоду Єфремова з ідеями радянської влади. З його слів можна було зробити висновок, що він підтримував такий рішучий виступ Єфремова»[352]. Надалі цей напрямок думок у «головного свідка» посилюється: «Додаю, що у бесідах з Камінським він повідомляв мені, що Єфремов у своїх статтях, роботах намагається здійснювати націоналістичний вплив на читаючу публіку, що він, начебто, *взявся за організацію у наукових колах товариств,*

[351] ГДА СБУ. Ф.6. оп.1. Спр. 67098 фп. Т. 145. Арк. 55-58.
[352] Там само. Арк. 60.

щоб через них проводити свій вплив – націоналістичний… Камінський у бесідах зі мною говорив про існування організації на окремих осіб правої частини академіків ВУАН у Києві.

Допускаю думку, що *Камінський міг знати про основні цілі, задачі цієї організації*. Він же, *Камінський, міг підтримувати безпосередній зв'язок з членами цієї організації в Києві*»[353]. Зі слів Лагути виходило, що Камінський міг бути членом націоналістичної організації, що була створена у нетрях ВУАН, і фактично був зв'язком між Києвом і Миколаєвом.

Згадав Лагута і за націоналістичний ухил в роботі музею: «Камінський у своїй роботі при музеї думав звернути значну увагу на роль музею, як одного з центрів української культури в місті, що таку роботу проводять і київські музеї. Камінський у своїх бесідах зі мною мав на увазі націоналістичний характер роботи, специфічне висвітлення окремих питань у даному напрямку. Звідси випливає ставити відповідні доповіді *для проведення своєї націоналістичної лінії*»[354].

19 жовтня Лагута, ймовірно, остаточно зламався і визнав існування «Спілки визволення України»: «Визнаю себе винним перед радянською владою у тому, що (коливався в окремі моменти) я прямим та опосередкованим шляхом сприяв всеукраїнській організації "Спілка Визволення України". Для проведення ідей цієї організації на Миколаївщині я був зв'язаний з такими особами: Близнюком, Бучилом, Камінським… Про існування СВУ на Миколаївщині знали: Камінський, я – по академічній лінії, по лінії автокефальній – вірогідно Гук. Про те, що існує СВУ, Камінський знав з короткої розмови зі мною після моєї зустрічі з Близнюком. Я і *Камінський,* входячи до гуртка сприяння музею, тут також *прагнули*

[353] ГДА СБУ. Ф.6. оп.1. Спр. 67098 фп. Т. 145. Арк. 61-62.
[354] Там само. Арк.69.

проводити націоналістичну лінію, використовуючи легальні можливості концентрації українців у цьому гуртку»[355].

21 жовтня Лагута підкреслив глибоку українськість Камінського: «Його [Камінського] ідеал не в дійсному житті при радянській владі, а в далекому минулому – у минулій історії України, в археології, у старовинній українській пісні. Він вказував, що необхідно серйозно взятися за вивчення історії нашого краю з націоналістично-української точки зору, що необхідно читати лекції на такі теми, передавати ці відомості молодому поколінню, щоб, впливаючи на них у такому напрямку, викувати справжніх українців. Камінський вів бесіди на теми з історії України з тими вчителями, які відвідували музей, зацікавлював їх історичним минулим – козаччиною, Запорожжям…

Камінський впливав на окремих вчителів під час відвідування ними музею, розповідаючи, пояснюючи наявні музейні експонати, він же вказував при неодноразових бесідах, що вчительству необхідно взятися за вивчення України та місцевого краю з націоналістичним ухилом, що у своїй педагогічній роботі відтіняти моменти української культури, взагалі українське питання»[356].

24 жовтня Лагута вже конкретно вказав на причетність Камінського до створення та діяльності миколаївської філії СВУ: «Визнаю, що у Миколаєві дійсно у 1926 році Близнюк приїжджав організувати філію СВУ. Для цього, зупинившись у мене, вів переговори з Камінським, Гуком. У результаті переговорів з ними йому вдалося дійсно домогтися організації філії СВУ у Миколаєві, куди входили я, Камінський, Гук. Гуку він доручив діяти по автокефальній лінії, Камінському по науково-музейній, мені по лінії учительства»[357].

---

[355] ГДА СБУ. Ф.6. оп.1. Спр. 67098 фп. Т. 145. Арк. 74-75.
[356] Там само. Арк. 81-82.
[357] ГДА СБУ. Ф.6. оп.1. Спр. 67098 фп. Т. 145. Арк. 88.

Саме ці, й інші свідчення М. Лагути лягли в основу звинувачень проти Ф. Камінського. Витяги з них складають п’яту частину кримінальної справи (23 аркуші). Свідчення М. Лагути, а також агентурні матеріали (на Ф. Камінського було заведено справу-формуляр[358], матеріали з якої, на жаль, на сьогодні недоступні та, ймовірніше за все, втрачені назавжди), склали основу обвинувачення, яке зводилося до наступного:

«У [19]26-27 рр. Камінський їздив до Києва, по приїзду він інформував Лагуту про національний рух у Києві, відмітивши, що академік Єфремов з метою національно-шовіністичного впливу організовує наукові гуртки та товариство, і що Єфремову у цій справі допомагає Ніковський, що повернувся з еміграції.

У бесіді з Лагутою Камінський підкреслював необхідність об’єднання миколаївських наукових українських сил, вважаючи, що археологічний музей повинен стати центром української культури.

У тому ж році Лагута (зізнався у належності до «СВУ»), ділився з Камінським про причини появи у Миколаєві колишнього комісара Таврії та Херсонщини Близнюка та передав зі слів останнього про організацію «СВУ».

З цього випливає, що Камінський знав про існування організації «Спілка Визволення України», проводив її лінію в організованому ним гуртку «Сприяння Музею", де концентрувалися у своїй більшості українські шовіністи.

Усі вищеперераховані обставини підтверджуються агентурними матеріалами і свідченнями Лагути, Гудзь-Засульського[359]…

---

[358] У подібних справах відкладалися агентурні матеріали – донесення, довідки, витяги із протоколів, фотографії тощо, які стосувалися підозрюваної особи. Із звинувачувального висновку від 14 січня 1930 р. видно, що слідчий опирався і на цю справу. Так, арк. 2 цієї справи свідчив, що Камінському «часто приходилося роз’їжджати по периферії [Миколаївської] округи, де групуючи селян за допомогою бандури, співав вузько-націоналістичних пісень, чим налаштовував оточуючих у шовіністичному дусі» [4, арк. 135].
[359] Витяг з протоколу допиту З. Гудзь-Засульського розташований на 1 (одному) аркуші і доданий до справи лише тому, що там згадується Камінський.

Свою приналежність до «СВУ» Камінський категорично заперечує, вказуючи, що не пам'ятає, чи казав йому Лагута про «СВУ»[360].

Ґрунтуючись на такій доказовій базі, справа була передана до Трійки при Колегії ДПУ УСРР, і, як наслідок, рішенням Колегії ОДПУ від 29 січня 1930 р. Камінського було засуджено за ст. 58-10 КК до 5 років виправно-трудових таборів[361]. Відбував покарання у Далекосхідному таборі «Дальлаг» у Хабаровському краї. 28 травня 1933 р. справу було переглянуто й додано, що після відбуття покарання він позбавлявся права проживання у 12 населених пунктах на три роки[362]. До цього списку відносився і Миколаїв, що змусило колишнього директора оселитися у Запоріжжі[363].

У підсумку керівниками Миколаївської філії «СВУ» чекісти призначили М. Лагуту та науково-педагогічного працівника Петра Близнюка. Членів цієї організації звинувачували у намірі повалити радянську владу, підготовці контрреволюційного перевороту та реставрації буржуазно-капіталістичного ладу[364] . У результаті Лагута був засуджений лише на три роки умовно й повернувся до Миколаєва, де його було завербовано органами НКВС в якості агента[365] (мабуть віддячили за змістовні показання), а Близнюк отримав шість років суворої ізоляції, був етапований до Казахстану, де й згинув.

Розділ V

---

[360] Державний архів Запорізької області. Ф. Р-5747. Оп.3. Спр.356. Арк. 135
[361] Там само. Арк. 136.
[362] Там само. Арк. 137/2.
[363] Гаркуша Н. «В былых веках ищу свое начало…» Арк. 13.
[364] Ніколаєв І.Є., Сліпущенко С.М. Викриття органами держбезпеки «антирадянських, націоналістичних організацій» серед освітян та творчої інтелігенції Миколаївщини. // Реабілітовані історією. Миколаївська область. Т. 7. Миколаїв: Іліон, 2017. С. 56.
[365] Про вербування М. Лагути вказано у справі оперативної перевірки 1936 р. І хоча справа не збереглася (принаймні, вона на сьогодні не виявлена), але наявна довідка у справі Х. Гудзь-Засульського свідчить, що «з органами [НКВС] співробітничали у минулому надалі заарештовані Лагута, Северин, Х. Гудзь-Засульський». Також серед агентів у довідці згадуються і вчителі І. Миронець та П. Кравченко, яким «зі сторони оперативних працівників давались завдання бувати у вчителів і будь-якими засобами домагатися їх спілкування між собою» [Державний архів Миколаївської області. Ф. Р-5859. Оп.2 Спр.1574. Арк. 135.].
Також цікавим є те, що публікуючи вищезгадану довідку у 2005 р., укладачі тому «Реабілітовані історією. Миколаївська область» скромно опустили цю неприємну інформацію із документа (див.: Реабілітовані історією. Миколаївська область. Т. 1. Київ-Миколаїв, 2005. С. 284-285).

ВІДОМОСТІ ПРО ГРОМАДЯН-ЖЕРТВ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ, ЩО НЕ ВВІЙШЛИ ДО ПОПЕРЕДНІХ ВИДАНЬ

К

Каратєєв Василь Архипович, 1884 року народження, с. Привільне Привільнянського району Одеської області, українець, із селян, малоосвічений, проживав у радгоспі «Червона Баштанка» Привільнянського району Одеської області, робітник. Заарештований у вересні 1937 р. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 31 вересня 1937 р. засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований у 1989 р.

Каращук Олексій Матвійович, 1888 року народження, с. Восіятське Новобузького району Миколаївської області, українець, із селян, освічений, проживав у с. Новомиколаївка Новобузького району Одеської області, рахівник. Заарештований у січні 1933 р. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 01 лютого 1933 р. засуджений до 3 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Капацин Авксентій Іларіонович, 1877 року народження, с. Ташине Т-Березанського району Одеської області, українець, із селян, освічений, хлібороб. Заарештований у червні 1937 р. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 21 вересня 1937 р. засуджений до 8 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Карпенко Зоя Іванівна, 1916 року народження, м. Ленінград, росіянка, із робітників, освіта середня, проживала у м Миколаєві, касир. Заарештована у травні 1949 р. Постановою Особливої Наради при Міністрі Державної Безпеки СРСР від 22 березня 1950 р. засуджена до 15 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 р.

Клейн Леонід Мартинович, 1908 року народження, с. Новософронівка Новоодеського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. У 1924 році заарештовувався ДПУ як куркуль, висланий на Північ. У 1931 році заарештований ДПУ за втечу з висилки. У 1934 році засуджений на 10 років за крадіжку державного майна. У липні 1937 року заарештований. 11 серпня 1937 року рішенням трійки при УНКВС по Одеській області засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 11 серпня 1937 року. Реабілітований у 1991 році.

Клеоповський Дмитро Іванович, 1887 року народження, с. Кам'янка Нововоронцовського району Дніпропетровської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освіта середня. Проживав у с. Балицьке Баштанського району Миколаївської області, священик. Заарештований у липні 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою трійки УНКВС по Миколаївській області від 26 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 21 грудня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 15 березня 1958 року.

Клетке Іван Християнович, 1905 року народження, Бесарабія, німець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Ренівка Очаківського району Миколаївської області, хлібороб. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 11 серпня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 20 серпня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Клесов Ісай Тимофійович, 1875 року народження, с. Восиятське Новобузького району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, неосвічений, хлібороб. Заарештований у березні 1933 року за крадіжку колгоспного зерна. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 15 червня 1933 року засуджений до 3 років у виправно-трудовому таборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Клименко Афанасій Микитович, 1887 року народження, с. Синюхин Брід Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, неосвічений, хлібороб. Заарештований у грудні 1932 року за злісне ухиляння від здачі хліба. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 20 січня 1933 року засуджений на 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Книль Мартин Августович, 1895 року народження, м. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, одружений, освічений, колгоспник. Заарештований у липні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 21 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Коблик Антон Максимович, 1893 року народження, с. Синюхин Брід Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян,

позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав на ст. Підгородня Первомайського району Миколаївської області, заступник начальника депо. Заарештований 29 січня 1938 року. Постановою трійки УНКВС по Вінницькій області від 23 квітня 1938 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 20 серпня 1966 року.

Ковалевська Катерина Фрідріхівна, 1891 року народження, м. Миколаїв, німкеня, з робітників, позапартійна, одружена, освіта середня, рахівник. Заарештована у лютому 1947 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 28 травня 1947 року засуджена як фольксдойче до 5 років виправно-трудових таборів з конфіскацією майна. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Ковальов Єгор Семенович, 1870 року народження, с. Лиса Гора Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 1 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Ковальов Марко Іванович, 1894 року народження, с. Янівка, Галичина, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Григоріївка Благодатнівського району Одеської області, працював головою сільради. Заарештований у вересні 1935 року. Рішенням НКВС СРСР від 10 січня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Ковальський Ганс Йосифович, 1892 року народження, м. Берлін (Німеччина), німець, зі службовців, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Херсон, інструктор пожежної охорони. Заарештований у грудні 1935 року за підозрою у шпигунстві. У березні 1936 року справу закрито Миколаївським відділом НКВС. У червні 1936 року постановою Особливої Наради при НКВС СРСР за незаконне зберігання зброї засуджений до 3 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Козицький Іван Дорофійович, 1886 року народження, с. Кантакузинка Ананьївського повіту Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освіта вища. Проживав у м. Вознесенськ, учитель. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою НКВС і Прокуратури СРСР від 26 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання.

Розстріляний 30 листопада 1937 року. Реабілітований рішенням Судової Колегії з карних справ Верховного Суду УРСР від 19 липня 1958 року.

Козирєв Севастян Еммануїлович, 1895 року народження, с. Явкине Баштанського району Одеської області, росіянин, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, працював в артілі. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою трійки УНКВС по Одеській області від 27 жовтня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 19 серпня 1988 року.

Козирєва Анна Василівна, 1908 року народження, м. Кашин Московської області, росіянка, позапартійна малоосвічена, рецидивістка. Постановою Судової трійки при УНКВС по Миколаївській області від 27 листопада 1937 року засуджена до вищої міри покарання. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Козицький Іван Дорофійович, 1886 року народження, с. Кантакузинка Ананьївського повіту, українець, із селян, освіта вища, проживав у м. Вознесенську, вчитель. Заарештований у вересні 1937 р. Постановою НКВС та Прокурора СРСР від 26 листопада 1937 р. засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 30 листопада 1937 р. Реабілітований у 1958 р.

Козіол Станіслав Карлович, 1878 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, одружений, малоосвічений, токар. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою НКВС СРСР і Прокуратури СРСР від 29 жовтня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 11 листопада 1937 року. Реабілітований рішенням Судової колегії з карних справ Верховного Суду УРСР від 24 лютого 1962 року.

Колесник Архип Григорович, 1880 року народження, с. Дубинове Кривоозерського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УРСР від 19 січня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Колесніков Олександр Антонович, 1895 року народження, с. Карабиш Т-Березанського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській

області від 27 листопада 1937 року засуджений до 10 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Колесніченко Андрій Павлович, 1913 року народження, м. Первомайськ Миколаївської області, українець, з робітників, позапартійний, одружений, малоосвічений. Заарештований у лютому 1938 року за шпигунську діяльність на користь японської розвідки. Постановою трійки при Київському обласному управлінні НКВС СРСР від 30 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році.

Колесниченко Іван Петрович, 1884 року народження, м. Очаків, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, моряк. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 8 серпня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Колесниченко Лідія Іванівна, 1919 року народження, с. Н-Мар'янка Хмелевського району Кіровоградської області, українка, з робітників, позапартійна, одружена, освічена. Проживала у с. Волегоцулово Одеської області, торговий працівник. Заарештована у вересні 1944 року за зв'язок з агентами німецької розвідки. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 5 січня 1946 року вислана на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Колесниченко Павло Антонович, 1892 року народження, с. Кароліно-Бугаз Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Був засуджений у 1934 році за шкідництво, у 1935 році – за крадіжку борошна. Проживав у с. Карабиш Т-Березанського району Миколаївської області, колгоспник. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 8 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 травня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Колісніченко Йосиф Костянтинович, 1902 року народження, с. Волко-Сафонове Жовтневого району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав на х. Тимофіївка Жовтневого району Миколаївської області, хлібороб. Заарештований у квітні 1933 року. Розкуркулений. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УРСР від 15 червня 1933 року засуджений на 3 роки виправно-трудових таборів умовно. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Коломієць Софрон Мефодійович, 1881 року народження, с. Хащувате Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у березні 1929 року за антирадянську агітацію. Рішенням засідання Судової Колегії ОДПУ від 10 червня 1929 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований у 1991 році.

Коломок-Трегубенко Віра Володимирівна, 1907 року народження, с. Любимівка Каховського району Миколаївської області, українка, зі службовців, освіта незакінчена вища. Проживала у м. Миколаєві, студентка суднобудівного інституту. Заарештована у листопаді 1937 року як член сім'ї зрадника Батьківщини. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 5 лютого 1938 року засуджена до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 28 квітня 1956 року.

Колцун Микола Костянтинович, 1875 року народження, м. Новий Буг Миколаївської області, українець, із селян, освіта вища, проживав за місцем народження, вчитель. Заарештований у березні 1944 р. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 24 березня 1945 р. висланий в Північно-Казахстанську область на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Коль Теодор Якович, 1897 року народження, с. Данциг Баштанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, одружений, освічений, хлібороб. Заарештований у лютому 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УРСР від 10 лютого 1933 року засуджений до 3 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Колюх Степан Миколайович, 1888 року народження, Болгарія, болгарин, з робітників, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав на ст. Вознесенськ Одеської залізниці, городник радгоспу. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 2 червня 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 24 жовтня 1959 року.

Комендантов Іван Якимович, 1876 року народження, с. Анатоліївка Т-Березанського району Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, одружений, неосвічений, сторож у колгоспі. Розкуркулений.

У 1920-30х роках був висланий на Північ, утік в 1934 році. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС від 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у1989 році.

Кондратович Євген Григорович, 1848 року народження, Полтавська губернія, росіянин, із селян, позапартійний, одружений, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, не працював. Заарештований у лютому 1920 року за контрреволюційну діяльність. Рішенням Миколаївської Колегії Губ НК від 23 лютого 1920 року ув'язнений на 2 роки умовно з виправним терміном на 1 рік, з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

Кондратьєва Клавдія Тимофіївна, 1907 року народження, м. Миколаїв, українка, з робітників, позапартійна, малоосвічена, домогосподарка. Заарештована у лютому 1938 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 16 лютого 1938 року віддана під гласний нагляд за місцем проживання на 2 роки.

Кондратюк Феофан Теофілович, 1906 року народження, с. Розношенці, Первомайського округу, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, швець. Заарештований у березні 1927 року. 7 травня 1927 року Первомайським окружним прокурором справа провадженням припинена за недоведеністю. 19 грудня 1927 року Особливою Нарадою при Колегії ОДПУ висланий до Сибіру на 3 роки із забороною проживання в столичних містах. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Коновалов Леонід Кузьмович, 1893 року народження, м. Харків, українець, з міщан, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, лікар. Заарештований у серпні 1929 року. 13 лютого 1930 року постановою Особливої Наради при Колегії ОДПУ обмежений в місцях проживання на 3 роки. 9 серпня 1930 року постановою Президії ЦВК СРСР обмеження скасовані. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Конон Гнат Омелянович, 1895 року народження, Румунія, румун, з робітників, позапартійний, одружений, неосвічений. Проживав у м. Первомайськ, рибак в артілі. Заарештований у серпні 1937 року за підозрою у шпигунстві. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 26 жовтня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 21 листопада 1937 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 21 липня 1964 року.

Кононець Анна Андріївна, 1891 року народження, м. Миколаїв, росіянка, з робітників, позапартійна, одружена, малоосвічена, прибиральниця на заводі. Заарештована у жовтня 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 10 лютого 1938 року засуджена до 5 років висилки. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою Президії Миколаївського обласного суду від 3 серпня 1963 року.

Консицький Микола Миколайович, 1892 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, одружений, малоосвічений, не працював. Заарештований у серпні 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокуратури СРСР від 4 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 19 листопада 1937 року. Реабілітований визначенням Судової колегії з карних справ Верховного Суду УРСР від 5 жовтня 1957 року.

Константинеску Федір Миколайович, 1895 року народження, Румунія, румун, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Калуга Березнегуватського району Миколаївської області. Заарештований у лютому 1938 року за шпигунство. Постановою Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 30 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році.

Константинов Гаврило Іванович, 1894 року народження, с. Явкине Баштанського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, не працював. Заарештований у грудні 1932 року за крадіжку колгоспного хліба. Постановою Особливої Наради ДПУ УРСР від 10 січня 1933 року засуджений до 3 років у виправно-трудовому таборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Константинов Микола Павлович, 1888 року народження, м. Херсон, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений,тесля. Заарештований у серпні 1937 року за антирадянську агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 3 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 20 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Константинов Яків Костянтинович, 1890 року народження, м. Куйбишев, росіянин, з робітників, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві,розмітник майстерень торгового порту. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 лютого 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів.

Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Миколаївського обласного суду від 22 листопада 1958 року.

Корж Авксентій Іванович, 1896 року народження, с. Полянецьке Кривоозерського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений. Розкуркулений, член артілі ім. 2 п'ятирічки. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 11 лютого 1933 року висланий на Північ на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Корєнков Костянтин Єгорович, 1893 року народження, с. Кучерган АМСРР, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Богословка Благодатнівського району Одеської області, коваль. Заарештований у липні 1937 року за шкідництво. Постановою трійки УНКВС по Одеській області від 1 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Коринецький Тимофій Петрович, 1878 року народження, с. Коза Анатоліївського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, хлібороб. Проживав у м. Очаків. Заарештований у листопаді 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 15 лютого 1933 року висланий в Казахстан на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Корнієнко Дмитро Пилипович, 1888 року народження, с. Гнатівка Н-Бродського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у колгоспі ім. 2 п'ятирічки, сторож. Заарештований у вересні 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 26 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 4 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Корнієнко Єфрем Васильович, 1897 року народження, с. Явкине Баштанського району Одеської області, білорус, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 9 серпня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 17 серпня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Корнієнко Іларіон Трохимович, 1891 року народження, с. Явкине Баштанського району Миколаївської області, росіянин, зі службовців, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, майстер цеху, інпрозкомбінату. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою трійки УНКВС по Миколаївській області від 22 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 червня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 12 квітня 1958 року.

Корнієнко Микола Афанасійович, 1900 року народження, с. Явкине Баштанського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, селянин-одноосібник. Заарештований у грудні 1932 року за невиконання плану хлібозаготівель. Постановою Особливої Наради ДПУ УСРР від 10 січня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Король Іван Іванович, 1925 року народження, с. Щербані Вознесенського району Миколаївської області, українець, із селян, неодружений, освіта 7 класів. Проживав у с. Рено Новоодеського району Миколаївської області, секретар комсомольської організації. Заарештований у серпні 1944 року. Постановою особливої Наради, НКВС СРСР від 17 листопада 1945 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Корсунський Ель Хаймович, 1898 року народження, с. Добровеличківка Первомайського округу, одружений, малоосвічений, бухгалтер. Заарештований у жовтні 1926 року як учасник підпільної контрреволюційної організації. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ від 8 березня 1927 року справу закрито. З-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Корчинський Павло Арефович, 1899 року народження, с. Дигори Котовського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Розкуркулений у 1930 році. У 1932 році засуджений і висланий на Північ. Після повернення проживав на х. Миколаївка Мостовського району Одеської області, робітник контори «Заготскот». Заарештований у вересні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 14 вересня 1937 року засуджений на 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 4 грудня 1963 року.

Косько Максим Кіндратович, 1897 року народження, с Косаричі Глуського району БСРР, росіянин, позапартійний, одружений, освіта вища. Заарештований у травні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ від 3 листопада 1932 року отримав покарання у вигляді позбавлення права проживання у 12 пунктах СРСР на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Котенко Степан Миколайович,1883 року народження, м. Миколаїв, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, працівник заводу. Заарештований у липні 1937 року. Рішенням трійки УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Котович Борис Іванович, 1877 року народження, Польща, із службовців, позапартійний, одружений, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, служитель релігійного культу. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 4 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Котовський Іван Гаврилович, 1886 року народження, с. В. Шайторове Благодатнівського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 15 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 21 вересня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 10 травня 1958 року.

Кохлер Іван Іванович, 1877 року народження, с. Добре Баштанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, одружений, неосвічений. Проживав у с. Явкине Баштанського району Миколаївської області, сторож на елеваторі. Заарештований у серпні 1944 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 16 грудня 1944 року висланий в Новосибірську область на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кочеров Макар Іванович, 1895 року народження, с. Благодатне Одеської області, росіянин, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, колгоспник. Розкуркулений у 1931 році. Засуджений у 1934 році за невиконання державних зобов'язань. Заарештований у жовтні 1937 року. Рішенням трійки УНКВС по Одеській області від 3 листопада 1937 року

засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Кошик Ананій Ємельянович, 1894 року народження, с. Полтавка Херсонської губернії, українець, із селян, позапартійний, неодружений, неосвічений. Заарештований у червні 1920 року за участь в єврейських погромах і бандитизмі. Постановою Колегії Губ НК від 5 вересня 1920 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Реабілітований у 1991 році.

Кравцов Йосиф Єрмолайович, 1889 року народження, с. Ново-Олександрівка Знаменського району Кіровоградської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, оглядач вагонів на станції Миколаїв. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 21 серпня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 26 грудня 1959 року.

Кравченко Макар Федорович, 1896 року народження, с. Михайлівка Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освічений, бригадир у колгоспі. Заарештований у березні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 8 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 травня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Кравченко Павло Данилович, 1893 року народження, с. Інгулка Баштанського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний , одружений, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року за агітацію проти хлібозаготівель. Постановою особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 8 квітня 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кравченко Петро Трохимович, 1889 року народження, с. Ульянине Київської губернії, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Підгур'я Первомайського округу, хлібороб. Заарештований у березні 1929 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ СРСР від 12 липня 1929 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Кравченко Яків Романович, 1894 року народження, с. Максимівка Снігурівського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, неосвічений, хлібороб. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 29 березня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кравченко Ясько Антонович, 1890 року народження, с. Куца Балка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 8 лютого 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Крагулець Олександр Олександрович, 1904 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, одружений, освічений, слюсар. Заарештований у серпні 1937 року як керівник баптистської організації. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 15 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 26 листопада 1937 року. Реабілітований визначенням Судової Колегії з карних справ Верховного Суду СРСР від 15 грудня 1956 року.

Крайтер Дмитро Якимович, 1879 року народження, с. Лиса Гора Благодатнівського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освічений, колгоспник. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 1 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 5 липня 1974 року.

Крапивницький Омелян Ілліч, 1876 року народження, с. Верхні Торгали Таврійської губернії, українець, зі службовців, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, касир у банку. Заарештований у жовтні 1929 року за контрреволюційну агітацію. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 3 березня 1930 року висланий у Казахстан на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кремповський Венедикт Іванович, 1899 року народження, с. В. Мечетня Кривоозерського району Одеської області, українець, зі службовців, освіта незакінчена вища, вчитель. Заарештований у вересні 1937 р. Постановою

трійки при УНКВС по Одеській області від 16 листопада 1937 р. засуджений до 10 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Кржечковський Павло Павлович, 1877 року народження, с. Волосків Подольської губернії, поляк, із селян, позапартійний, одружений, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, конструктор АКО заводу № 198. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 4 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 19 листопада 1937 року. Реабілітований Судовою Колегією з карних справ Верховного Суду УРСР від 13 квітня 1958 року.

Кривда Василь Юхимович, 1899 року народження, с. Хащувате Первомайського району Одеської області, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Заарештований у березні 1929 року за контрреволюційну агітацію. Постановою засідання Колегії ОДПУ від 3 червня 1929 року засуджений до вищої міри покарання. Даних про розстріл немає. Реабілітований у 1989 році.

Кривоніс Семен Романович, 1893 року народження, м. Станіслав Херсонської губернії, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, робітник. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою Комісії НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 5 лютого 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 лютого 1938 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Прибалтійського Воєнного округу від 21 вересня 1957 року.

Криворученко Лаврентій Лаврентійович, 1893 року народження, с. Катеринівка Богопільського району, українець, із селян, позапартійний, одружений, освіта середня. Проживав у м. Первомайськ, помічник бухгалтера райсоюзу. Заарештований у березні 1929 року за антирадянську агітацію. Постановою засідання Колегії ОДПУ від 3 червня 1929 року засуджений до вищої міри покарання. Реабілітований у 1989 році.

Криворучко Іван Федорович, 1896 року народження, с. Михайлівка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освічений. Розкуркулений у 1930 році. Проживав у с. Акимівка Миколаївської області, колгоспник. Заарештований у вересні 1937 року за антирадянську агітацію. Постановою Судової трійки при УНКВС по Одеській області від 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кригер Георгій Георгійович, 1913 року народження, с Катеринеталь Одеської області, німець, із селян, позапартійний,хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 31 січня 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Крикмер Мойсей Рахмилович, 1905 року народження, с. Снігурівка, Херсонського округу, єврей, позапартійний, хлібороб. Заарештований у грудні 1925 року як учасник сіоністської організації. Особливою Нарадою при Колегії ОДПУ від 16 квітня 1926 року висланий до Казахстану на 3 роки. Постановою особливої Наради при ОДПУ від 29 березня 1929 року після відбуття терміну покарання позбавлений права проживання у Москві, Ленінграді, в Україні, в Криму терміном на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Криштопов Іван Іванович, 1896 року народження, с. Є-Платонівка Жовтневого району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у травні 1932 року за перебування у секті єговістів. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 15 листопада 1932 року висланий у Казахстан на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 13 січня 1989 року.

Кровопускова Наталія Германівна, 1903 року народження, м. Миколаїв, росіянка, з дворян, позапартійна, освіта середня. Заарештована у квітні 1935 року за підтримку зв'язку з представником англійського Ллойда інженером Коксом. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 27 липня 1935 року засуджена до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 1 лютого 1957 року.

Кровопускова-Котлярова Ольга Германівна, 1903 року народження, м. Миколаїв, росіянка, з дворян, позапартійна, одружена, освіта середня. Заарештована у грудні 1934 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 4 березня 1935 року засуджена на 5 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітована визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 13 листопада 1965 року.

Крокосенко (Кракосенко) Петро Афанасійович, 1880 року народження, с. Ново-Георгіївка Херсонської області, українець, з робітників, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, робітник. Заарештований у серпні

1937 року за антирадянську агітацію. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 4 жовтня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 26 червня 1957 року.

Круглікова Антоніна Миколаївна, 1907 року народження, м. Миколаїв, українка, з робітників, позапартійна, малоосвічена, домогосподарка. Заарештована у січні 1938 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 22 лютого 1938 року вислана в Казахстан на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована визначення Військового трибуналу Одеського Воєнного округу від 2 листопада 1956 року.

Кудря Авксентій Микитович, 1890 року народження, с. М.Виски Кіровоградської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві. Заарештований у березні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 4 квітня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кужильний Макар Микитович, 1911 року народження, с. Вісунськ Березнегуватського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у серпні 1940 року. Особливою Нарадою при НКВС СРСР 27 вересня 1940 року за здачу в полон білофінам був засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Московського Воєнного округу від 27 вересня 1944 року. Подальша доля невідома.

Кузьменко Григорій Терентійович, 1898 року народження, с. Дубинове Кривоозерського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 5 лютого 1933 року засуджений до висилки на 3 роки. 9 листопада 1934 справу було закрито, вирок скасований, з висилки звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Кузьменко Порфирій Романович, 1895 року народження, с Хащувате Первомайського округу Одеської області, українець, із селян, позапартійний малоосвічений, хлібороб. Заарештований у березні 1929 року за контрреволюційну агітацію. Постановою Особливої Наради при Колегії ОДПУ від 31 травня 1929 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кузьмин Василь Андрійович, 1870 року народження, м. Миколаїв, українець, малоосвічений, мандрівний священик. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 27 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 13 грудня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Кузьминцев Савелій Митрофанович, 1867 року народження, с. Єланець Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у липні 1920 року за контрреволюційну агітацію. Постановою Колегії Одеського Губ НК від 17 серпня 1920 року засуджений до 1 року виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Кузьмович Георгій Федотович, 1888 року народження, с. Липняжка Добровеличківського району Одеської області, українець, із службовців, позапартійний, освічений. З 1930 по 1933 роки знаходився у висилці. Проживав у с. Лиса Гора Благодатнівського району Одеської області, учитель. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 23 жовтня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 2 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Куйбар Іван Лаврентійович, 1886 року народження, с. Троїцьке Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Нова Одеса, експедитор МТС. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 8 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 травня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 17 серпня 1958 року.

Кукуруза Пилип Никифорович, 1884 року народження, с. Голованівськ Первомайського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, секретар сільради. Заарештований у 1929 році за антирадянську агітацію. Постановою Особливої Наради при Колегії ОДПУ СРСР від 29 січня 1930 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кулагіна Анна Михайлівна, 1897 року народження, м. Миколаїв, українка, із службовців, позапартійна, малоосвічена, домогосподарка. Заарештована у січні 1938 року за приховування контрреволюційної діяльності чоловіка. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 16 лютого 1938 року передана під негласний нагляд за місцем проживання на 2 роки. Подальша

доля невідома. Реабілітована визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 13 листопада 1956 року.

Кулачинський Тимофій Пилипович, 1880 року народження, с. Куморове Первомайського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, освічений. У 1930 році був висланий як куркуль у Вологду. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 15 серпня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 18 серпня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Кулєв Георгій Васильович, 1885 року народження, с. Чадирлунга (Бесарабія), українець, зі службовців, позапартійний, одружений, освіта вища. У роки І світової війни був офіцером царської армії. Проживав у с. Арбузинка Одеської області, педагог. Заарештований у серпні 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Одеській області був засуджений до 10 років у виправно-трудових таборах. У грудні 1939 року Арбузинським РО НКВС рішення Трійки скасовано, справу припинено, але з-під варти не звільнено. Перебував в Амурському залізничному таборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Кулініч Петро Максимович, 1893 року народження, с. Ново-Касіорівка Єланецького району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 2 жовтня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 24 січня 1959 року.

Кульманов Тихон Васильович, 1909 року народження, с. Бакланове Пагинівського району Смоленської області, росіянин, із селян, позапартійний, неодружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, коваль. Заарештований 16 червня 1941 року за антирадянську агітацію. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 19 серпня 1942 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кульчицький Никифір Васильович, 1888 року народження, с. Трояни Первомайського району Одеської області, українець, із службовців, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, бухгалтер. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 14 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 15 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Кумельський Євген Костянтинович, 1875 року народження, м Житомир, українець, зі службовців, позапартійний, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Миколаєві, економіст-плановик. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 2 січня 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кун Готфрід Георгійович, 1907 року народження, Оренбурзький повіт, Челябінської області, німець, із селян, позапартійний, освіта середня. Проживав у с. Водопій Миколаївської області, тваринник. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 16 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 24 січня 1959 року.

Кун Йосиф Петрович, 1899 року народження, с. Катеринеталь Миколаївського округу, німець, із селян, позапартійний, неодружений, малоосвічений, хлібороб. У період громадянської війни служив у білогвардійців. Заарештований у серпні 1921 року. Постановою Малої трійки при Миколаївській Губ НК від 26 грудня 1921 року засуджений до 2 років у концтаборі. Згідно амністії від покарання звільнений, справу провадженням припинено. Реабілітований у 1991 році.

Кун Іван Пилипович, 1890 року народження, с. Макеєвка Ананьївського повіту, німець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Н.Рошадт Мостовського району Одеської області, колгоспник. У 1929 році засуджений на 5 років далеких таборів. Постановою Судової трійки при УНКВС по Одеській області від 28 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кундерович Мотрона Адамівна, 1894 року народження, Мінська губернія, полька, із селян, позапартійна, малоосвічена. Проживала у с. Бандурка Одеської залізниці, чорнороб. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 2 листопада 1937 року засуджена на 10 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою Президії Миколаївського обласного суду від 31 січня 1961 року.

Куницький Василь Андрійович, 1880 року народження, х. Батрак Первомайського району, поляк, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, хлібороб. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР

від 7 березня 1930 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Судової Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 27 грудня 1988 року.

Купчевський Серафім Серафімович, 1897 року народження, Донська область, українець, із селян, позапартійний, одружений, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, робітник. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 30 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 лютого 1938 року. Реабілітований постановою Миколаївського обласного суду від 12 квітня 1958 року.

Купченко Митрофан Степанович, 1880 року народження, Бесарабська губернія, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Очаків, хлібороб. Заарештований у січні 1930 року за антирадянську агітацію. Постановою Особливої Наради від 8 травня 1930 року справу провадженням припинено, з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Курінний Григорій Тихонович, 1907 року народження, с. Баратівка Новобузького району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освічений. Розкуркулений. Утік з висилки. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 19 серпня 1937 року засуджений до 10 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 1 серпня 1964 року.

Курінська Євдокія Іванівна, 1906 року народження, Житомирська область, українка, із селян, позапартійна, малоосвічена. Проживала у с. Баришівка Доманівського району Одеської області, колгоспниця. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 4 липня 1945 року засуджена до 5 років висилки. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Куріц Ольга Абрамівна, 1901 року народження, м. Миколаїв, єврейка, зі службовців, позапартійна, одружена, освіта середня, домогосподарка. Заарештована у січня 1938 року. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 16 лютого 1938 року засуджена до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою Президії Миколаївського обласного суду від 7 грудня 1957 року.

Куркін Тимофій Севастянович, 1911 року народження, с. Гандробурове Ананьївського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освічений, хлібороб. Заарештований у липні 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 1 вересня 1937 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Курц Магдалина Матвіївна, 1898 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, одружена, малоосвічена, колгоспниця. Заарештована у лютому 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 23 вересня 1938 року засуджена до 8 років виправно-трудових таборів. 20 лютого 1939 року справа була направлена на дослідство Прокурором району, того ж дня справу було припинено за недоведеністю, з-під варти звільнена. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Кусс Петро Олександрович, 1887 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, одружений, малоосвічений, слюсар. Заарештований у серпні 1937 року за антирадянську агітацію. Постановою НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 4 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 19 листопада 1937 року. Реабілітований у 1991 році.

Кухарський Михайло Йосифович, 1879 року народження, с. Любомирка Ново-Українського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. У 1931 році був розкуркулений, висланий на Північ. У 1932 році утік. Проживав у с. Софіївка Благодатнівського району Одеської області, колгоспник. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 23 жовтня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 2 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Куценко Йов Трохимович, 1873 року народження, с. Грушівка Первомайського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав на х. Ольвіопіль Первомайського району, тесля. Заарештований у липні 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 15 серпня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Куций Григорій Онуфрійович, 1903 року народження, с. Бакши Кривоозерського району Одеської області, українець, із селян,

позапартійний, одружений, малоосвічений. Розкуркулений. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 7 лютого 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кучеров Григорій Максимович, 1888 року народження, с. Натягайлівка, Вознесенського району Одеської області, українець, з робітників, позапартійний, одружений, неосвічений, помічник машиніста. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Кучерявий Іван Йосифович, 1897 року народження, с. Богданівка Деражецького району Вінницької області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Суха Верба Мостовського району Одеської області, хлібороб. У 1936 році був засуджений за невиконання хлібозаготівель до 4 років позбавлення волі. Заарештований у березні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 7 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 19 квітня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Кушнеренко Харитон Іванович, 1894 року народження, с. Петрівка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, малоосвічений, проживав на ст. Камінний Міст Одеської залізниці. Заарештований у жовтні 1937 р. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 04 грудня 1937 р. засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 05 грудня 1937 р. Реабілітований у 1960 р.

Кушнір Василь Гаврилович, 1886 року народження, с. Олександрівка Миколаївської області, молдованин, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у березні 1933 року за антирадянську агітацію. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 3 травня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Л

Лавочин Сергій Іванович, 1895 року народження, с. Савоці Брянської області, росіянин, з селян, малоосвічений, проживав у м. Миколаєві,

робітник. Заарештований у листопаді 1937 р. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 29 листопада 1937 р. засуджений до 10 років ув'язнення. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 12 квітня 1958 року.

Лавренко Іван Михайлович, 1898 року народження, с. Степківка Первомайського району, українець, із селян, малоосвічений, проживав у с. Степківка Первомайського району, колгоспник. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 15 серпня 1937 року засуджений до 10 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лавриненко Дмитро Юхимович,1888 року народження, м. Ізмаїл, українець, зі службовців, освіта середня, проживав в с. Анатоліївка Т-Березанського району Миколаївської області, вчитель. Заарештований у липні 1938 року. Постановою Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 03 жовтня1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 08 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Лавут Зейлик Самойлович, 1906 року народження, колонія Романівка Березнегуватського району Миколаївської області, єврей, з селян, освіта вища технічна, проживав у м. Миколаєві, інженер. Заарештований у грудні 1935 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 15 квітня 1936 року засуджений до 5 років у концтаборі. Відбуваючи покарання, згідно постанови трійки УНКВС по «Дальбуду» від 23 квітня 1938 року, 10 травня 1938 року був розстріляний. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 6 жовтня 1956 року.

Лавут Мара Самойлівна, 1904 року народження, с. Романівка Березнегуватського району Миколаївської області, єврейка, зі службовців, проживала в м. Миколаєві, домогосподарка. Заарештована у жовтні 1937 р. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 27 грудня 1937 р. вислана в Казахстан на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 20 листопада 1956 року.

Лагута Микола Дмитрович, 1896 року народження, м. Миколаїв, українець, із міщан, позапартійний, освіта незакінчена вища, педагог. У 1930 році засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Заарештований у вересні 1937 року за антирадянську діяльність. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 15 листопада 1937 року засуджений до вищої міри

покарання. Розстріляний 25 листопада 1937 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 21 червня 1957 року.

Ланге Євген Йосифович, 1884 року народження, с. К.Лібкнехталь Одеської області, німець, зі службовців, позапартійний, одружений, освіта вища. Проживав у с. Дружківка Константинівського району Донецької області. У 1925 році засуджений за крадіжку на 4 роки. У 1933 році заарештовувався за контрреволюційну діяльність. Заарештований у серпні 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 17 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 27 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Ланге (Лянге) Лідія Мартинівна, 1895 року народження, Польща, росіянка, проживала у м. Москві. Заарештована у серпні 1927 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ОДПУ від 18 лютого 1928 року засуджена до 3 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 р.

Ланц Георгій Андрійович, 1907 року народження, с. Карлсруе, Баштанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у с. Михайлівка Єланецького району Миколаївської області, голова колгоспу. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 23 серпня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 27 серпня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 21 лютого 1969 року.

Лапшук Фросина Семенівна, 1899 року народження, с. Воскресенськ Миколаївської області, українка, із селян, позапартійна, освіта середня. Проживала у м. Миколаєві, домогосподарка. Заарештована у квітні 1938 року. Постановою особливої Наради при НКВС СРСР від 28 серпня 1938 року засуджена до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована визначенням Військового трибуналу Одеського Воєнного округу від 18 січня 1957 року.

Ласиця Зіновій Данилович, 1874 року народження, с. Староголовнево Ананіївського повіту, українець, із селян, малоосвічений, проживав у с. Камінний Потік Арбузинського району, коваль. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 10 вересня 1937 року засуджений до 10 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Лаубенштейн Микола Пилипович, 1909 року народження, м. Одеса, німець, з робітників, позапартійний, одружений, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, старший механік. Заарештований у липні 1938 року як учасник шпигунської організації. Постановою трійки при НКВС по Миколаївській області від 22 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний 7 жовтня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 12 січня 1960 року.

Лахновський Захарій Дмитрович, 1884 року народження, м. Миколаїв, українець, із міщан, одружений, малоосвічений. Заарештований у липні 1938 року як агент японської розвідки. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 30 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний 7 жовтня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Одеського воєнного округу від 7 вересня 1956 року.

Лебедєв Георгій Степанович, 1897 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, позапартійний, одружений, малоосвічений, вантажник Миколаївського торгового порту. Заарештований у грудні 1937 року як учасник контрреволюційної грецької шпигунської організації. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 5 лютого 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 11 березня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 25 лютого 1958 року.

Левандовський Микола Іванович, 1867 року народження, м. Кірове Миколаївської області, українець, із міщан, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, служитель релігійного культу. Заарештований у жовтні 1937 року за антирадянську агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 14 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований у 1989 році.

Леванський Людвіг Станіславович, 1892 року народження, Польща, поляк, з робітників, позапартійний, освіта середня. Проживав у с. Градівка Мостовського району Одеської області, рахівник у колгоспі. Заарештований у вересні 1937 року за антирадянську агітацію. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 26 жовтня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 5 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Левін Айзик Симхович, 1887 року народження, м. Гродно, єврей, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, майстер теслярського цеху Миколаївського кораблебудівного інституту. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 19 серпня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 8 серпня 1964 року.

Левіна Доротея Данилівна, 1898 року народження, м. Одеса, єврейка, зі службовців, позапартійна, освіта вища. Проживала у м. Миколаєві, учитель. Заарештована у листопаді 1937 року як дружина учасника троцькістської організації. Була засуджена до 8 років у виправно-трудових таборах. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 14 лютого 1940 року покарання знижено до 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 10 серпня 1956 року.

Левінзон Лев Ізраїлевич, 1880 року народження, м. Миколаїв, єврей, з робітників, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Варварівка Миколаївської області, робітник на заводі. Заарештований у липні 1937 року за антирадянську агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 21 липня 1956 року.

Левицький Василь Митрофанович, 1883 року народження, с. Бросилівка Кам'янець-Подільської області, українець, зі службовців, позапартійний, освічений. Проживав у с. Криве Озеро Одеської області, священик. Заарештований у листопаді 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 27 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 13 грудня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Лейбгам Пилип Валентинович, 1896 року народження, с. Блюменфельд Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований 22 червня 1941року. Постановою Особливої Наради УНКВС по Миколаївській області від 3 червня 1942 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Левкович Розалія Іванівна, 1911 року народження, м. Миколаїв, полька, з робітників, позапартійна, малоосвічена, робітниця на заводі «Дормашина». Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 10 жовтня 1937 року засуджена до 10 років виправно-трудових таборів. Реабілітована постановою Президії Миколаївського обласного суду від 14 листопада 1964 року.

Леонов Володимир Гаврилович, 1894 року народження, х. Амбаров, А-Іванівського району Одеської області, росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Колосівка Мостовського району Одеської області, колгоспник. Заарештований у серпні 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 28 серпня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Леонтович Микола Павлович, 1876 року народження, м. Кіровоград, росіянин, зі службовців, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, головний касир Миколаївської ТЕЦ. Заарештований у липні 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 19 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 18 травня 1957 року.

Лерхе Жан Якович, 1899 року народження, Латвія, латиш, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, робітник. Заарештований у грудні 1937 року за підозрою у шпигунстві. Постановою Колегії НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 12 січня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 12 січня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Прибалтійського Воєнного округу від 7 жовтня 1957 року.

Лещенко Максим Феодосійович, 1893 року народження, с. Новгородки Кіровоградської області, українець, зі службовців, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, викладач хімії. Заарештований у вересні 1937 році за участь в антирадянській націоналістичній організації. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 18 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований визначенням Президії Миколаївського обласного суду від 2 лютого 1957 року.

Липський Іван Терентійович,1867 року народження, с. Бицелеєвка Разделянського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний,

освіта вища. Проживав у с. Н-Павлівка Врадіївського району Одеської області, священик. Заарештований у липні 1937 року за антирадянську агітацію. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 25 вересня 1937 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лисавецький Олександр Васильович, 1900 року народження,с. Лугіни Коростенського району Житомирської області, українець, із службовців, позапартійний, одружений, освіта вища. Проживав у радгоспі «Червона Баштанка» Привільнянського району Миколаївської області, агроном. Заарештований у лютому 1938 року за шкідництво у радгоспі. Рішенням Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 8 жовтня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 27 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Лисенко Кирило Іванович, 1916 року народження, с. Ольївка Жовтневого району Миколаївської області, українець, з селян, малоосвічений, проживав за місцем народження. Вироком Жовтневого району Миколаївської області в 1937 році засуджений до 10 років ув'язнення. Заарештований у липні 1951 року в Тюменській області, ст. Надим. Постановою Особливої Наради при МДБ СРСР від 28 листопада 1951 р. висланий на поселення в Ямало-Ненецький округ Тюменської області. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Лисенко–Рябенька Уляна Прокопівна, 1919 року народження, с. Шмидтівка Снігурівського району Миколаївської області, українка, із селян, проживала в с. Первомайське Снігурівського району Миколаївської області, медсестра. Дата арешту відсутня. Постановою Особливої Наради при МВС СРСР від 10 червня1946 року вислана в Північно-Казахстанську область на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 р.

Лисовець Спиридон Денисович, 1890 року народження, с. Грушівка Первомайського району, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайськ, двірник. Заарештований у липні 1937 року за антирадянську агітацію. Рішенням трійки при УНКВС по Одеській області від 1 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Литвиненко Михайло Васильович, 1888 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, позапартійний, малоосвічений, нормувальник на заводі А.Марті. Заарештований у липні 1937 року за антирадянську агітацію.

Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 4 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Литовченко Антон Миронович, 1884 року народження, с. Жовтневе Миколаївської області, українець, з робітників, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, модельник у суднoремонтній майстерні. Заарештований у березні 1938 року за антирадянську агітацію. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 4 серпня 1938 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 30 грудня 1961 року.

Литовченко Марія Омелянівна, 1919 року народження, с. Мирівка Володимирівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, освіта 5 класів. Проживала у м. Миколаєві, майстер-пресовик. Заарештована у грудні 1946 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 27 травня 1947 року засуджена до 4 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Лихнякович (Лихнякевич) Климентій Павлович, 1875 року народження, с. Косарі Київської губернії, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, котельник. Заарештований у листопаді 1937 року як учасник контрреволюційної організації. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 29 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лищиненко Микола Максимович, 1883 року народження, с. Кочурган Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Юровка Новобузького району Миколаївської області, колгоспник. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 9 лютого 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Ліберт Ян Петрович, 1891 року народження, Ліфляндська губернія, латиш, з робітників, малоосвічений. Проживав у м. Первомайськ, тесля. Заарештований у грудні 1937 року за контрреволюційну агітацію. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 7 січня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 15 січня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 15 серпня 1956 року.

Лібес Йосиф Григорович, 1911 року народження, єврей, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, інженер на заводі. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою Комісії НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 27 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 7 грудня 1937 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Одеського Воєнного округу від 22 листопада 1957 року.

Лівий Леонід Авксентійович, 1898 року народження, с. Арбузинка Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, робітник залізниці. Заарештований у березні 1933 року за антирадянську агітацію. Особливою Нарадою при Колегії ДПУ УСРР від 22 травня 1933 року з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Лігор Христофор Григорович, 1875 року народження, м. Горт-Стура (Македонія), українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Голованівськ, безробітний. Заарештований у березні 1929 року. Постановою Колегії ОДПУ від 10 червня 1929 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований у 1989 році.

Лінденберг Антон Аполлінарійович, 1883 року народження, Австрія, поляк, з робітників, позапартійний, одружений, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, робітник. Заарештований у вересні 1937 року за антирадянську діяльність. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 4 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 19 листопада 1937 року. Реабілітований визначенням Судової Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 16 березня 1958 року.

Лінек Олександр Андрійович, 1914 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, освічений, тесля. Заарештований у липні 1937 році за антирадянську діяльність. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 25 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 3 січня 1938 року. Реабілітований визначенням Судової Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 10 квітня 1959 року.

Лінкор Іван Михайлович, 1891 року народження, с. Малахове Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у грудні 1937 року як учасник націоналістичної німецької контрреволюційної організації. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 29 січня 1938 року

засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 29 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Лінкор (Лінкер) Томас Савелійович (Ксаверійович), 1873 року народження, с. Візирки Комінтернівського району, німець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Малахове Т-Березанського району Миколаївської області, чоботар. Заарештований у листопаді 1937 року за контрреволюційну діяльність. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 25 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 7 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Ліпп Маркус Томасович, 1901 року народження, с. Аннівка Т-Березанського району, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Малахове Т-Березанського району Миколаївської області, голова артілі. Заарештований у липні 1938 року як учасник німецької контрреволюційної організації. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 13 жовтня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 1 жовтня 1938 року народження. Реабілітований у 1989 році.

Лісанов Григорій Тихонович, 1910 року народження, с. Ярмолівка Баштанського району, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січня 1933 року за антирадянську агітацію. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 10 лютого 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лічман Василь Андрійович, 1882 року народження, с. Богоявленськ Олександрівського району, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Старосолдатське Баштанського району Одеської області, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року за виступ проти плану хлібозаготівель. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 10 лютого 1933 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Ліщенко Микола Максимович, 1883 року народження, с. Кочурган Одеської області, українець, із селян, малоосвічений, проживав у с. Юровка Новобузького району Миколаївської області, колгоспник. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 9 лютого 1933 року засуджений до 3 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лобашевич Михайло Захарович, 1904 року народження, Польща, білорус, із селян, позапартійний, освіта середня. Проживав у Доманівському районі, технік радгоспу ім. Енгельса. Заарештований у жовтні 1937 року. Рішенням Особливої Наради НКВС СРСР від 10 січня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 21 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Лобова Олімпіада Михайлівна, 1913 року народження, м. Миколаїв, українка, з робітників, позапартійна, освічена. Проживала на окупованій німцями території Миколаївщини, пройшла реєстрацію «фольксдойче». Заарештована у січня 1947 року. Постановою Особливої наради при МВС СРСР від 27 травня 1947 року засуджена до 4 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою президії Миколаївського обласного суду від 7 серпня 1965 року.

Логачевський Петро Леонтійович, 1900 року народження, м. Миколаїв, українець, зі службовців, позапартійний, освіта вища, лектор з автосправи. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 10 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Миколаївського обласного суду від 21 вересня 1957 року.

Лойченко Афанасій Лаврентійович, 1883 року народження, с. Камінний Міст Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайськ, головний оглядач вагонів ст. Голта Одеської залізниці. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 3 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 9 грудня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 23 грудня 1959 року.

Лопаткевич Василь Трохимович, 1887 року народження, с. Семенівка Арбузинського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, освічений. Проживав у с. Кантакузівка Доманівського району Миколаївської області, чоботар. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 4 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лорбер Ганс Гансович, 1899 року народження м. Відень(Австрія), австрійський підданий, з робітників, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, старший майстер на заводі. Заарештований у

березні 1937 року за шпигунську діяльність. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 4 листопада 1937 року висланий за межі СРСР. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лоренц Яків Іванович, 1906 року народження, с. Озерівка Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, одружений, освічений, бухгалтер. Заарештований у грудні 1937 року за антирадянську агітацію. Постановою НКВС СРСР і Генерального Прокурора СРСР від 2 січня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 січня 1938 року. Реабілітований визначенням Судової Колегії з карних справ Верховного Суду від 30 липня 1968 року.

Лосєв Ісаак Іванович, 1879 року народження, с. Явкіне Баштанського району Миколаївської області, українець, із селян, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 5 лютого 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лось Сава Михайлович, 1905 року народження, с. Полянецьке Кривоозерського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 15 лютого 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Луб'янова Харитина Іванівна, 1887 року народження, х. Ольгине Очаківського району Миколаївської області, українка, із селян, позапартійна. Проживала у с. Аджимое Очаківського району Миколаївської області, не працювала. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 9 червня 1945 року вислана в Казахську РСР на 3 роки з конфіскацією майна. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Луданов Сергій Микитович, 1897 року народження, м. Миколаїв, українець, зі службовців, позапартійний, малоосвічений, бухгалтер. Заарештований у лютому 1938 року як учасник контрреволюційної організації. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 15 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 1 червня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 16 березня 1957 року.

Лужанський Петро Федорович, 1891 року народження, с. Катерино-Платонівка Жовтневого району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Розкуркулений. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС Одеської області від 27 жовтня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Лукацький Овсій Климентійович, 1902 року народження, с. В.Мечетня Кривоозерського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, освіта середня. Проживав у с. Троїцьке Ташкентської області, викладач тактики авіашколи. Заарештований у січні 1942 року. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 25 квітня 1942 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Туркестанського Воєнного округу від 11 лютого 1966 року.

Лукашов Михайло Іванович, 1876 року народження, м. Одеса, росіянин, із селян. Проживав у м. Новий Буг, хлібороб. Заарештований у липні 1921 року. Рішенням великої трійки Миколаївського Губ НК від 27 серпня 1921 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Лук'яненко Павло Терентійович, 1900 року народження, с. Маліївка Володимирського району Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 27 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 10 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Луста Микола Минович, 1892 року народження, с. Вісунськ Березнегуватського району Миколаївської області, українець, із селян, освіта вища, інспектор Березнегуватського районного відділу освіти. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 28 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 10 лютого 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 27 липня 1960 року.

Лучич Валеріан Федорович, 1908 року народження, ст. Камінний Міст Ананьївського району Одеської області, українець, зі службовців, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Славута у воєнному містечку, начальник зв'язку. Заарештований у березні 1938 року за шпигунську

діяльність. Постановою Особливої трійки УНКВС по Кам'янець-Подільській області від 19 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний 20 вересня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Прикарпатського Воєнного округу від 4 квітня 1967 року.

Лушніков Микола Герасимович, 1895 року народження, м. Новий Буг Новобузького району Миколаївської області, українець, із селян, малоосвічений, проживав у м. Миколаєві, ст. Водопій Одеської залізниці, штукатур. Заарештований у вересні 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Миколаївській області від 29 листопада 1937 р. засуджений до 10 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням транспортної Колегії Верховного суду СРСР від 7 травня 1955 р.

Лущин Микола Павлович, 1893 року народження, м. Миколаїв, українець, зі службовців, освіта середня, проживав у м. Миколаєві, плановик на цегляному заводі. Заарештований у листопаді 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 10 січня 1933 року висланий в Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Любнер Хая – Голда Йосипівна, 1904 року народження, с. Добровеличківка Кіровоградської області, єврейка, зі службовців, освіта середня, проживала в м. Миколаєві, касир. Заарештована у квітні 1938 року. Постановою Особливої Наради від 28 серпня 1938 року. засуджена до 5 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою Президії Миколаївського обласного суду від 12 жовтня 1957 року.

Люц Карл Карлович, 1899 року народження, с. Ватерлоо (Ставки) Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, малоосвічений, проживав у м. Миколаєві, вантажник Миколаївського рибрайкопа. Заарештований у червні 1941 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 03 червня 1942 р. засуджений до 5 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 16 квітня 1966 р.

Лягін Георгій Георгійович, 1915 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, освіта середня, проживав у м. Мурманську, військовослужбовець. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 лютого 1942 р. засуджений до 5 років ув'язнення. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Ляндсберг Юхим Володимирович, 1903 року народження, м. Миколаїв, єврей, зі службовців, освічений, проживав у м. Миколаєві, не працював. Заарештований у квітні 1949 року. Постановою Особливої Наради при МДБ СРСР від 21 вересня 1949 року засуджений до висилки на поселення в Північний край. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 6 квітня 1963 року.

Ляшенко Микола Олександрович, 1897 року народження, м. Нова Одеса Миколаївської області, українець, із селян, малоосвічений, проживав за місцем народження, машиніст млина. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 01 грудня 1937 року засуджений до 10 років ув'язнення. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

Ляшенко Мойсей Силович,1886 року народження, с. Новопетрівка Любомирівської сільради Березнегуватського району Миколаївської області, українець, із селян, малоосвічений, проживав за місцем народження, хлібороб. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 08 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 28 червня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського Воєнного округу від 1 квітня 1960 року.

Ляшко Микола Андрійович, 1912 року народження, с. Лиса Гора Благодатнівського району Одеської області, українець, із селян, малоосвічений, проживав за місцем народження, хлібороб. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 01 вересня 1937 року засуджений до 10 років ув'язнення. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Президії Миколаївського обласного суду від 12 січня 1960 року.

Ляшков Петро Павлович, 1884 року народження, с. Молдованка Доманівського району Одеської області, українець, із селян, освічений, проживав у с. Маринівка, коваль. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 01 вересня 1937 року засуджений до 10 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 р.

М

Маас Густав Християнович,1911 року народження, с. Йоганесталь Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживав у Німеччині. Служив у робітничому батальйоні німецької армії. Заарештований по репатріації у 1945 році. Згідно постанови № 9871-С від 18 серпня 1945 року переселений у Комі АРСР. Звільнений 29 січня 1955 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Маас Елла Карлівна, 1937 року народження, с. Михайлівка Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу. У 1945 році репатрійована. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Акмолинську область, де проживала на утриманні батьків. Звільнена у лютому 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маас Роза Карлівна, 1928 року народження, с. Михайлівка Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала на поміщика. У січні 1945 року вивезена до Німеччини, працювала у бауера. Репатрійована у 1945 році. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Сталінабадську область. У 1948 році переселена в Акмолинську область до батьків. Звільнена у лютому 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маас Емма Готлібівна, 1881 року народження, с. Новий Люсдорф, Одинцовського району Одеської області, проживала в с. Йоганесталь Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта 4 класи. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 рік проживала в Польщі, домогосподарка. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена у лютому 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Магуран Митрофан Трохимович, 1898 року народження, с. Липецьке Бирзульського району, молдованин, із селян, позапартійний, малоосвічений, проживав у с. Шевченкове Доманівського району, працював у артілі. Заарештований у січні 1932 року. Доманівським народним судом від 2 червня

1932 року виправданий. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Маєвський Терентій Іванович, 1889 року народження, с. Велика Мечетня Кривоозерського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав на хут. Єрмолаївка Первомайського району, хлібороб. Заарештований у грудні 1931 року. Рішенням Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 11 січня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Маєр Анна Матвіївна, 1926 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживала в Німеччині, не працювала. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Маєр Антон Бернгардович, 1899 року народження, с. Катеринеталь Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, одружений освіта 4 класи, колгоспник. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 16 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 7 січня 1938 року. Реабілітований рішенням Судової Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 2 листопада 1963 року.

Маєр Антоніна Пилипівна, 1894 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німкеня, із селян, малоосвічена, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживала в Польщі, не працювала. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Маєр Віра Харитонівна, 1925 року народження, с. Катеринка Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна. У березні 1944 року разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала за наймом. Заарештована по репатріації у червні 1945 року. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа

німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. У березні 1956 року знято обмеження зі спец поселення. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маєр Катерина Федорівна, 1904 року народження, с. Рорбах Веселинівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена, проживала у с. Суворове Т-Березанського району Одеської області. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживала в Польщі, займалася сільським господарством. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 28 вересня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маєр Людвіг Томасович, 1929 року народження, с. Роштадт Мостовського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. У 1944 році разом з родиною був вивезений до Польщі. Заарештований у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Актюбінську область. У лютому 1956 року був звільнений зі спец поселення. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Маєр Марія Яківна, 1890 року народження, Варварівський район Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживала в Польщі, займалася сільським господарством. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 13 березня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маєр Маргарита Домініківна, 1932 року, с. Михайлівка Мостовського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1943 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1943 по 1945 роки проживала в Польщі, займалася сільським господарством. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена у 1956 році. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маєр Мартин Вільгельмович, 1929 року народження, с. Ральфштат Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживав у Польщі, працював у господаря. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Карагандинську область. Помер 7 вересня 1951 року. Реабілітований у 1991 році.

Маєр Пія Геронімівна, 1893 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта 4 класи. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживала в Польщі і Німеччині, не працювала. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Мазаєва Дар'я Максимівна, 1894 року народження, с. Семенівка Арбузинського району Одеської області, українка, із селян, позапартійна, малоосвічена. Колишня черниця. У 1935 році заарештована у справі церковної організації «ІПЦ» («істинно-православна церква»). 19 березня 1935 року карна справа припинена за недоведеністю. Проживала у м. Первомайську, домогосподарка. Повторно заарештована у листопаді 1936 року. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 травня 1937 року вислана в Казахстан на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Мазулевський (Мазоловський) Захарій Прокопович, 1901 року народження, с. Малинівка Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, одружений, малоосвічений, проживав у с. Димівка №3 Новоодеського району, голова колгоспу «Україна». Заарештований у листопаді 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 13 квітня 1933 року справа провадженням припинена, з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мазур Ілля Андрійович, 1903 року народження, с. Голта Первомайського району Одеської області, українець, із селян, виключений з лав ВКП(б) у 1938 році, освіта 4 класи. Працював начальником продовольчого забезпечення військової частини. Заарештований у липні 1938 року. Постановою Особливої Наради НКВС СРСР від 26 червня 1939 року

засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Військового Трибуналу Ленінградського Воєнного округу від 18 листопада 1957 року.

Мазур Тадей Пилипович, 1881 року народження, с. Ташлик Первомайського району Одеської області, із селян позапартійний, одружений, малоосвічений, коваль. Заарештований у квітні 1929 року. Постановою Колегії ОДПУ СРСР від 3 вересня 1929 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мазуренко Герасим Созонович, 1903 року народження, с. Грушівка Первомайського району Одеської області, українець, із селян, одружений, освіта початкова, Заарештований у квітні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 22 травня 1933 року справу провадженням припинено, з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мазуренко Григорій Якимович, 1884 року народження, с. Акмечетка Доманівського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у серпні 1930 року. Вироком народного суду Доманівського району від 6 грудня 1930 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів з ураженням у правах на 5 років і висилці на той же термін. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мазуренко Микола Кіндратович, 1868 року народження, с. Підгур'є Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 20 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 28 квітня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 30 грудня 1961 року.

Мазуренко Трохим Ілліч, 1880 року народження, с. Сухий Єланець Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, працював в індивідуальному господарстві. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 30 березня 1930 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мазурик Володимир Никифорович, 1896 року народження, с. Ферпазія, АМСРР, українець, зі службовців, позапартійний, малоосвічений, проживав у м. Миколаєві, агроном. Заарештований у лютому 1933 року. Рішенням трійки при Колегії ДПУ УСРР від 11 листопада 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Майєр Амалія Едуардівна, 1932 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживала в Німеччині, навчалася. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Новосибірську область. Звільнена 4 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Майєр Альвіна Георгіївна, 1928 року народження, с. Йоганесталь, Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта 6 класів. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживала в Польщі, працювала у господаря. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Майєр Анна Едуардівна, 1936 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1943 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1943 по 1945 роки проживала в Німеччині. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Новосибірську область. Звільнена 6 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Майєр Анна Петрівна, 1922 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу (м. Гнєзно), перебувала у таборі. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Північно-Казахстанську область. 17 січня 1956 року звільнена

зі спец поселення без права повернення до попереднього місця проживання. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Майєр Берта Михайлівна, 1912 року народження, с. Антонівка Жовтневого району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. Проживала у с. Суворове Т-Березанського району, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, потім в Німеччину. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Свердловську область. 11 лютого 1956 року звільнена зі спец поселення без права повернення до попереднього місця проживання. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Майєр (Маєр) Вільгельм Вільгельмович, 1903 року народження, с. Вормс К-Лібкнехтівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освіта 3 класи, проживав у с. Рорбах, колгоспник. Заарештований у липні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 21 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Майєр Григорій Михайлович, 1911 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки проживав у Німеччині, служив у німецькій санітарній частині. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Новосибірську область. Звільнений 30 грудня 1955 року. Реабілітований у 1991 році.

Майєр Едуард Георгійович, 1904 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений, конюх. Заарештований 25 червня 1941 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 31 січня 1942 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Майєр (Маєр) Еммануїл Вільгельмович, 1900 року народження, с. Вормс К-Лібкнехтівського району, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 31 січня 1933 року засуджений до 3 років

виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Майєр Євген Антонович, 1915 року народження, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 26 листопада 1937 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Верховним судом УРСР від 13 травня 1969 року справа провадженням припинена. Реабілітований обласною прокуратурою 13 вересня 1990 року.

Майєр Йосиф Якович, 1901 року народження, с. Шпалерове К-Лібкнехтівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Малинівка Новоодеського району Одеської області, машиніст. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 17 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 3 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Майєр Людвіг Якович, 1897 року народження, с. Шпалерове К-Лібкнехтівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Малинівка Новоодеського району Одеської області, машиніст. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 17 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 3 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Майєр Матвій Францович, 1928 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений в Польщу. Працював на різних роботах. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Актюбінську область. Звільнений 9 лютого 1956 року. Реабілітований у 1991 році.

Майєр Микита Якович, 1888 року народження, с. Мангелове Дніпропетровської області, німець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Малинівка Новоодеського району Миколаївської області, колгоспник. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 27 лютого 1965 року.

Майєр (Маєр) Олександр Якович, 1895 року народження, с. Шпалерове К-Лібкнехтівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Малинівка Новоодеського району Одеської області, мірошник. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 17 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 3 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Майєр Плацидус Севастянович, 1901 року народження, с. Катеринеталь К-Лібкнехтівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с Атаманівка Т-Березанського району Миколаївської області, колгоспник. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 29 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Майєр Рафаїл Григорович,1936 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений в Німеччину. На утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в м. Новосибірськ. Звільнений 7 червня 1955 року, призваний до лав Радянської Армії. Реабілітований у 1991 році.

Майєр Роза Іванівна, 1919 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У березні 1944 року разом із сім'єю була вивезена у Польщу. У січні 1945 року перевезена до Німеччини, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Вологодську область. У 1954 році переселена в Акмолинську область. Звільнена 4 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маірко Зиновій Іванович, 1893 року народження, с. Широке Криворізького округу, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у пос. Граховський Володимирівського району. Заарештований у квітні 1929 року. Постановою Колегії ОДПУ від 23 серпня 1929 року ув'язнений у концтаборі на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Майнцер Діна Іванівна, 1930 року народження, с. Маріцине Очаківського району, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1943 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1943 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. У 1953 році переселена до Свердловської області. Звільнена 23 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Майнцер Маргарита Готфрідівна, 1887 року народження, м. Очаків Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, неосвічена, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Працювала на різних роботах. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 18 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Майстренко Степан Олександрович, 1892 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 1 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Майхель Фрідріх Якович, 1876 року народження, с. Зульц К-Лібкнехтівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. Проживав на хут. Кари Варварівського району Миколаївської області, сторож у колгоспі. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Майхровський Олександр Володимирович, 1904 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, позапартійний. Заарештований у серпні 1936 року. Постановою Особливої Наради НКВС СРСР від 22 червня 1937 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 7 липня 1956 року.

Мак Карл Васильович, 1918 року народження, с. Щасливка Доманівського району Одеської області, українець, зі службовців, освічений. З 1939 року

військовослужбовець Радянської Армії. Заарештований у травні 1941 року. Вироком військового трибуналу Ленінградського воєнного округу від 40 липня 1941 року позбавлений волі на 10 років. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Воєнної колегії Верховного суду СРСР від 24 січня 1963 року.

Македонський Віктор Семенович, 1881 року народження, м. Одеса, росіянин, зі службовців, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, економіст Миколаївського інструментального транспортного заводу. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 30 грудня 1936 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Макеєнко Кіндрат Кирилович, 1893 року народження, с. Катеринка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 20 січня 1933 року ув'язнений у концтаборі на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Макелька Мокрида Петрівна, 1893 року народження, с. Штенфельд Братського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, неосвічена. З 1941 по 1943 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1943 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Працювала на різних роботах. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Звільнена 7 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Макельки Клементина Пилипівна, 1925 року народження, с Новий Шпеєр Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Працювала на різних роботах. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Комі АРСР. Звільнена 21 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Макельки Мартин Якович, 1896 року народження, с Новий Шпеєр Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У

1944 році разом з родиною був вивезений в Польщу. Працював на заводі. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Акмолинську область. Звільнений 2 лютого 1956 року без права повернення на попереднє місце проживання. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Макелько Єгор Матвійович, 1930 року народження, с. Данилівка Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. Проживав у м. Миколаєві. У 1941 році був висланий в Північно-Казахстанську область. У 1948 році переселений у м. Караганда. Звільнений 15 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Макелько Тамара Матвіївна, 1927 року народження, с. Данилівка Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. Проживала у м. Миколаєві. З 1941 по 1943 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1943 році була вивезена в Польщу. Працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 28 березня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Макільке Моніка Михайлівна, 1911 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. У 1941 році як особа німецької національності була виселена в Акмолинську область. Працювала в колгоспі. У 1943 році мобілізована в трудармію в м. Солікамськ. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Маковецький Потап Григорович, 1902 року народження, с. Букове Олександрівського повіту, позапартійний, хлібороб. Заарештований у вересні 1920 року. Постановою Херсонсько-Миколаївського Губ НК від 4 жовтня 1920 року засуджений на 5 років концтабору (умовно). Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Макогонюк Костянтин Тимофійович, 1885 року народження, с. Соколовка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, неосвічений. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 17 листопада 1937

року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 листопада 1937 року. Реабілітований постановою Миколаївського обласного суду від 25 жовтня 1958 року.

Максименко Митрофан Іванович, 1903 року народження, с. Криве Озеро Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 22 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 28 грудня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 23 січня 1957 року.

Максимов Сергій Іванович, 1902 року, м. Тверь, росіянин, з робітників, позапартійний, неосвічений. Проживав у м. Миколаєві, коваль. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 10 січня 1938 року засуджений до 10 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Макушев Микола Антонович, 1897 року народження, с. Явкіне Баштанського району Миколаївської області, білорус, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 1 лютого 1933 року засуджений до 3 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Малай Степан Андрійович, 1876 року народження, с. Липецьк Ананьївського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, неосвічений. Проживав на хут. Кирнички Доманівського району, хлібороб. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 1 лютого 1933 року висланий в Казахстан на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мальований Андрій Лук'янович, 1897 року народження, хут. Бобрик Любашівського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 31 березня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 7 квітня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 15 вересня 1956 року.

Малєр Ванда Фрідріхівна, 1928 року народження, с. Григоріївка Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. У1941 році як особа німецької національності була

виселена в Актюбінську область. Звільнена 22 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Малєр Марія Мартинівна, 1896 року народження, с. Григоріївка Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. У 1941 році як особа німецької національності була виселена в Актюбінську область. Померла 24 листопада 1950 року Реабілітована у 1991 році.

Малий Петро Іванович, 1895, м. Новий Буг Миколаївської області, українець, зі службовців, позапартійний, освічений, старший інспектор Новобузького сільгоспбанку. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Малиновський Франц Карлович, 1904 року народження, с. Адамполь Вінницької області, поляк, із селян, позапартійний, грамотний. Проживав у м. Миколаєві, безробітній. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 15 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 26 листопада 1937 року. Реабілітований постановою Судової Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 22 травня 1959 року.

Малицький Костянтин Костянтинович, 1876 року народження, с. Онилове Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Катеринка Первомайського району, працівник лісгоспу. Заарештований у квітні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 5 травня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 травня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 25 березня 1961 року.

Маліков Арсентій Іванович, 1906 року народження, с. Благодатне Первомайського району Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у червні 1930 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 14 листопада 1930 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 30 грудня 1988 року.

Малікова Катерина Федорівна, 1870 року народження, с. Благодатне Первомайського району Миколаївської області, українка, із селян, позапартійна, неосвічена. Заарештована у червні 1930 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 14 листопада 1930 року засуджена умовно. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою Президії Миколаївського обласного суду від 30 грудня 1988 року.

Малінський Василь Трохимович, 1878 року народження, с. Володкова Дівиця Ніжинського району Чернігівської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, проживав у м. Первомайську, служитель культу. Заарештований у квітні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 5 травня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 травня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 1 вересня 1956 року.

Маліченко Єфрем Іванович, 1911 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, чл. ВЛКСМ, освіта початкова. Заарештований у січні 1933 року . Рішенням трійки при Колегії ДПУ УСРР від 9 травня 1933 року засуджений до 3 років концтабору умовно, з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Малкен Юрій Янович, 1891 року народження, Естонія, з робітників, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, механік планово-виробничого відділу заводу ім. А.Марті. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою Комісії НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 5 лютого 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського Воєнного округу від 24 вересня 1957 року.

Маловський Микола Леонтійович, 1884 року народження, Кам'янка Мелітопольського району Запорізької області, українець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Веселинове Миколаївської області, сторож. Заарештований у червні 1944 році. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 7 жовтня 1944 року висланий на 5 років у Сузунський район Новосибірської області. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Малохатка Семен Григорович, 1895 року народження, с. Грушівка, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у квітні 1930 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 3 травня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки умовно. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Маміенко Петро Дем'янович, 1888 року народження, с. Любо-Олександрівка Врадіївського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Одеській області від 14 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мамрієнко-Козлюкова Олександра Панкратіївна, 1900 року народження, м Новий Буг Миколаївської області, росіянка, із селян, позапартійна, освіта початкова. Заарештована у січні 1923 року. Постановою Одеського Губ ревтрибуналу від 7 травня 1923 року засуджена до вищої міри покарання. Постановою Президії Всеукраїнського ЦВК від 9 червня 1923 року вища міра покарання замінена на 10 років виправно-трудових таборів з конфіскацією майна і ураженням у правах на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мандзюк Дмитро Пилипович, 1896 року народження, с. Уяринці Тавровського району Вінницької області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайськ, робітник у шовкорадгоспі. Заарештований у квітні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 6 травня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 31 травня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 19 листопада 1960 року.

Манжелей Микола Федорович, с. Покровка Херсонської губернії, росіянин, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Одеса, робітник. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 9 травня 1933 року висланий у Північний край на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Манжос Павло Мойсейович (Матвійович), 1890 року народження, с. Бурикове Кривоозерського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, тракторист. Заарештований у березні 1933 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 21 липня 1933 року засуджений до 3 років висилки. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 23 вересня 1961 року.

Манзій Архип Васильович, 1906 року народження, с. Лозоватка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у березні 1938

року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 28 березня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 5 квітня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Манн Яків Фрідріхович, 1925 року народження, с. Ватерлоо Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1943 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1943 році разом із сім'єю був вивезений німцями в Польщу, у 1945 році – у Німеччину, працював у поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення у Свердловську область. Звільнений 11 січня 1956 року без права повернення на попереднє місце проживання. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мансон Вільгельм Марцевич, 1898 року народження, м. Рига, латиш, позапартійний, освічений. Проживав у м. Миколаєві, працював у лікарні. Заарештований у грудні 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 12 січня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 31 січня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Мануйлова Надія Іванівна, 1893 року народження, м. Брест-Литовськ, росіянка, з кустарів, позапартійна, малоосвічена. Проживала у м. Миколаєві, домогосподарка. Заарештована у січні 1938 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 12 лютого 1938 року відправлена під гласний нагляд за місцем проживання на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою Президії Миколаївського обласного суду від 20 жовтня 1956 року.

Манько Федір Костянтинович, 1881 року народження, с. М.Сміле Долинського району Дніпропетровської області, українець, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у с. Каширівка Долинського району Дніпропетровської області, хлібороб. Заарештований у лютому 1931 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 30 березня 1931 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Маращук Григорій Григорович, 1915 року народження, с. Парутине Очаківського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, військовослужбовець 45 артполку. Заарештований у березні 1934 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР

від 28 травня 1934 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Маргардт Кароліна Яківна, 1891 року народження, с. Ватерлоо Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році була вивезена німцями в Польщу, потім – в Німеччину, не працювала. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у м. Актюбінськ. Померла 8 березня 1951 року. Реабілітована у 1991 році.

Маргеліс Андрій Дмитрович, 1895 року народження, м. Миколаїв, грек, позапартійний, освіта середня, статистик міськжитлобуду. Заарештований у грудні 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 5 лютого 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 лютого 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Маргеліс Дмитро Панайотович, 1866 року народження, о. Левкос (Греція), грек, позапартійний, неосвічений. Проживав у Миколаєві, сторож електромережі. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 5 лютого 1938 року засуджено до вищої міри покарання. Розстріляний 22 лютого 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Маргеліс Панайот Васильович, 1916 року народження, м. Миколаїв, грек, з робітників, позапартійний, малоосвічений, оглядач вагонів. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 22 лютого 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 21 квітня 1956 року.

Маринич Корній Трохимович, 1886 року народження, с. Березова Балка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, хлібороб. Заарештований у квітні 1931 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 6 вересня 1931 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мариновський Петро Каменович, 1903 року народження, с. Цареводар Херсонської губернії, поляк, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, слюсар. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки

при УНКВС по Одеській області від 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Маріс (Матіс) Яків Іванович, 1891 року народження, с. Н.Данциг Баштанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УРСР від 31.01.1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Марков Іван Єремійович, 1893 року народження, с. Дурняки Н-Угіського району Вінницької області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Катеринка Первомайського району Миколаївської області. Заарештований 2 грудня 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 6 грудня 1937 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Марковська Яніна Іванівна, 1889 року народження, Кривоозерський район, полька, із селян, позапартійна, малоосвічена. Проживала у м. Первомайську, домогосподарка. Заарештована у вересні 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 5 листопада 1937 року засуджена до вищої міри покарання. Розстріляна 18 листопада 1937 року. Реабілітована у 1989 році.

Марковський Георгій Олексійович, 1885 року народження, м. Миколаїв, росіянин, зі службовців, позапартійний, освіта середня, технік-будівельник. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 22 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 червня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 30 листопада 1957 року.

Маркс Ервін Емільєвич, 1936 року народження, с. Нейгайм Новобузького району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений німцями у Польщу. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення у Томську область. У 1955 році переселений у Молотовську область. Звільнений 12 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Маркуца Пилип Омелянович, 1899 року народження, с. Русанове Броварського району Київської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Петрове-Вісунськ Володимирівського району Миколаївської області. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 30 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 19 лютого 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 16 квітня 1960 року.

Марсал Єлизавета Християнівна, 1910 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році була вивезена німцями у Польщу. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Карагандинську область. У 1947 році переселена в м. Актюбінськ. Звільнена 9 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Марсал Іван Іванович, 1932 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році був вивезений німцями у Польщу. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був вивезений в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Марсал Матвій Християнович, 1915 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році був вивезений німцями у Польщу. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Актюбінську область. У 1947 році переселений в м. Актюбінськ. Звільнений 9 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Марсал Павлина Михайлівна, 1920 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році була вивезена німцями у Польщу, потім – в

Німеччину, працювала у бауера. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Свердловську область. Звільнена 13 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Марсал Яків Іванович, 1935 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році був вивезений німцями у Польщу. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Марсал Франц Матвійович, 1904 року народження, с Шпеєр К-Лібкнехтівського району, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у грудні 1937 року. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 22 лютого 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1990 році.

Марсалл Петро Алоїзович, 1930 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році був вивезений німцями у Польщу. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Акмолинську область. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Марталер Єлизавета Іванівна, 1909 року народження, с. Мар'єнбург Новогоровського району Семипалатинської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. Проживала у с Братське Миколаївської області. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена німцями в Польщу, в січні 1945 року – в Німеччину. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Архангельську область. У 1954 році переселена в Карагандинську область. Звільнена 16 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Марталер Марія Михайлівна, 1920 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом із родиною була вивезена в Польщу, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 16 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мартин Вільгельміна Іванівна, 1934 року народження, с. Карлсруе Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, неосвічена, на утриманні батьків. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом із родиною була вивезена в Польщу, а потім – у Німеччину. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Молотовську область. Звільнена у січні 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мартин Іван Олександрович, 1890 року народження, с. Карлсруе К-Лібкнехтівського району Миколаївської області, німець, зі службовців, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, бухгалтер. Заарештований у листопаді 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 28 квітня 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мартин Франциска Валентинівна, 1915 року народження, с. Карлсруе Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, неосвічена, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом із родиною була вивезена у Німеччину. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Молотовську область. Звільнена 9 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мартинов Прокопій Семенович, 1868 року народження, с. Бармашове Баштанського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, сторож в артілі. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 10 січня 1933 року висланий в Казахстан на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мартинюк Степан Максимович, 1883 року народження, с. Підболотне (Польща), білорус, з робітників, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, листоноша. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 лютого 1938 року засуджений на 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 22 липня 1957 року.

Марущак Григорій Фомич, 1910 року народження, с. Дорошенки Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у січні 1933 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УРСР від 26-27 квітня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Марущак Іван Юхимович, 1899 року народження, с. Дорожинка Первомайського району Миколаївської області, українець із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у листопаді 1932 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УРСР від 26-27 квітня 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Марущак Олександр Васильович, 1885 року народження, с. Юзефполь Первомайського району, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 11 лютого 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Марфенко Іван Матвійович, 1888 року народження, с. Кантакузівка Вознесенського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, ветсанітар. Заарештований у березні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 31 березня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 8 квітня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Марц Іван Іванович, 1899 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у січні 1937 року. Рішенням Військового трибуналу Київського воєнного округу від 2 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів з ураженням у правах на

5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Військової колегії Верховного суду СРСР від 13 жовтня 1966 року.

Марц Катерина Іванівна, 1889 року народження, с. Волкове Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 18 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Марцишевський Олександр Ксенофонтович, 1871 року народження, с. Мокре Хащуватського району Первомайського округу, українець, із селян, позапартійний, освіта середня. Проживав у с. Струнькове Хащуватського району Первомайського округу, хлібороб. Заарештований у березні 1930 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УРСР від 9 травня 1930 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Марченко Віктор Вікторович, 1917 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, позапартійний, малоосвічений, червоноармієць. Заарештований у серпні 1942 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 30 червня 1943 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Марченко Михайло Тимофійович, 1889 року народження, с. Гальма Любашівського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Федорівка Врадіївського району Миколаївської області, хлібороб. Заарештований 27 листопада 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 27 листолпада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 13 грудня 1937 року. Реабілітований у 1991 році.

Марченко Никифор Євтихійович, 1900 року народження, с. Юзефполь Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, псаломщик. Заарештований у лютому 1930 року. Постановою особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 22 березня 1930 року справа провадженням припинена, з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Марчишин Гнат Матвійович, 1886 року народження, с. Заводка Дрогобицької області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Старе Головневе Доманівського району. Заарештований у лютому 1953 року. Рішенням Одеського обласного суду від 11 квітня 1953 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів з конфіскацією майна. Верховним судом УРСР від 23 грудня 1954 року покарання знижено до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Масс Анатолій Олексійович, 1937 року народження, с. Новополтавка Привільнянського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта 5 класів. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-1945 роках – проживав у Польщі на утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Карагандинську область. Звільнений 5 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Масс Георгій Матвійович, 1899 року народження, с. Богоявленськ Миколаївського району Миколаївської області, українець, із селян, виключений з лав ВКП(б) у 1936 році, малоосвічений. Проживав у Троїцькому районі Одеської області, уповноважений заготзерно. Заарештований у серпні 1936 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 10 грудня 1937 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мастіо Магдалина Юхимівна, 1903 року народження, с. Блюменфельд Т-Березанського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944-1945 роках проживала у Польщі, не працювала. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 14 вересня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Маструко Йосиф Семенович, 1898 року народження, Югославія, хорват, із селян, позапартійний, малоосвічений, маляр. Проживав у Миколаєві. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 29 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований

постановою Президії Миколаївського обласного суду від 17 серпня 1957 року.

Маташніков Михайло Михайлович, 1886 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників виключений з ВКП(б) у 1936 році, директор заводу «Більшовик». Заарештований у листопаді 1936 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 22 червня 1937 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 4 серпня 1956 року.

Матвєєв Василь Георгійович, 1893 року народження, с. Туманове Тираспольського району, українець, позапартійний, освічений. Проживав у Миколаєві, педагог школи № 14. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 7 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 грудня 1937 року. Реабілітований визначенням Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 1 грудня 1956 року.

Матвєєв Володимир Костянтинович, 1882 року народження,м. М.Гусятин Вінницької області, українець, із селян, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, юрисконсульт комунального відділу міськради. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 23 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 30 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Матвєєв Сергій Федорович, 1889 року народження, м. Уфа, росіянин, з робітників, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Первомайську, бухгалтер. Заарештований у вересні 1937 року. Рішенням НКВС і Прокурора СРСР від 27 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 8 грудня 1937 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Прибалтійського воєнного округу від 11 жовтня 1950 року.

Матвєєва Олександра Георгіївна, 1895 року народження, с. Чутулешти Сорокського повіту Бессарабської губернії, молдаванка, зі службовців, позапартійна, малоосвічена. Проживала у м. Первомайську, домогосподарка. Заарештована у вересні 1937 року. Рішенням НКВС і Прокурора СРСР від 27 листопада 1937 року засуджена до вищої міри покарання. Розстріляна 8 грудня 1937 року. Реабілітована визначенням Військового трибуналу прибалтійського воєнного округу від 11 жовтня 1950 року.

Матвієнко Никифор Тимофійович, 1896 року народження, с. Паранівка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайську, хлібороб. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 9 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 14 листопада 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 11 лютого 1961 року.

Матері Роза Олександрівна, 1925 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала на цукровому заводі, у січні 1945 року переселена в Німеччину. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Молотовську область. Звільнена 10 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Матейс Еміль Йоганнович, 1915 року народження, с. Глікталь Григоріопольського району МРСР, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайську, без визначеного місця роботи. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Одеській області від 27 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Матес Йосиф Францович, 1880 року народження, Польща,німець, з робітників, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, кочегар. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 28 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 11 жовтня 1937 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 18 вересня 1962 року.

Матукевич Іустин Савелійович, 1877 року народження, м. Лібава (Латвія), росіянин, з робітників, позапартійний, освчений. Проживав у м. Миколаєві, інструктор товариства сліпих. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 4 жовтня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 25 травня 1957 року.

Матюхін Гнат Федорович, 1907 року народження, с. Іванівка Братського району Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, освічений. Проживав у м. Миколаєві, головний інженер Миколаївської тюрми. Заарештований у вересні 1936 року. Постановою Особливої Наради НКВС СРСР від 22 червня 1937 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Судової Колегії з карних справ Верховного суду СРСР від 17 вересня 1955 року.

Матяш Захарій Іванович, 1888 року народження, с. Мигія Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УРСР від 4 лютого 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Махновський Еммануїл Абрамович, 1882 року народження, с. Гола Пристань Херсонської області, єврей, зі службовців, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Євпаторія, продавець. Заарештований у липні 1938 року. Постановою Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 4 вересня 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мац Рафаїл Лоренцович, 1930 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році був вивезений німцями у Польщу. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Актюбінську область. Звільнений 20 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мац Рафаїл Францович, 1885 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, неосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У березні 1944 року вивезений у Польщу, працював на пивзаводі. За підготовку до втечі двічі штрафувався. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Марійську АРСР. Помер 21 лютого 1954 року. Реабілітований у 1991 році.

Мац Фріда Яківна, 1923 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Чехословаччину, потім – в Німеччину. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Іркутську область. У 1955 році переселена до м. Караганда. Звільнена 1 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мацковський Семен Васильович, 1904 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, малоосвічений, начальник ПВО на заводі № 200. Заарештований у серпні 1938 року. Рішенням Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 26 жовтня 1938 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний 4 листопада 1938 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 5 лютого 1957 року.

Мацкул Іван Іванович, 1890 року народження, с. Малинівка Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у лютому 1930 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ СРСР від 22 лютого 1930 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. За даними ГІЦ МВС СРСР від 9 грудня 1944 року Військовим трибуналом військ УНКВС Миколаївської області засуджений до вищої міри покарання. Визначенням Верховного суду СРСР від 3 червня 1945 року вища міра покарання замінена на 20 років виправно-трудових таборів. 18 січня 1957 року був звільнений згідно Указу ПВС від 17 вересня 1956 року «Про амністію». Подальш доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Машанов Василь Костянтинович, 1876 року народження, м. Кунгур Уральської області, росіянин, позапартійний, освіта середньо-технічна. Проживав у м. Миколаєві, безробітний. Заарештований у жовтні 1935 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 30 грудня 1936 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Машанова Єлизавета Василівна, 1884 року народження, с. Подсонки Красноярського краю, росіянка, позапартійна. Проживала у м. Миколаєві, домогосподарка. Заарештована у жовтні 1935 року. Постановою Особливої

Наради при НКВС СРСР від 30 грудня 1936 року засуджена до висилки на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Машевський Захар Леонтійович, 1899 року народження, с. Осипове Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, колгоспник. Заарештований у вересні 1929 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ від 15 грудня 1929 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Машков Афанасій Семенович, 1891 року народження, с. Привольне Баштанського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Єрмоловка Баштанського району Миколаївської області, хлібороб. Заарештований у січні 1930 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УРСР від 26 лютого 1930 року засуджений до 7 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 13 січня 1989 року.

Машкова Емма Леонардівна, 1915 року народження, с. Роштадт Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта середня. Заарештована у грудні 1943 року. Рішенням Особливої Наради НКВС м. Москви від 8 грудня 1943 року засуджена до 5 років виправно-трудових таборів. Після звільнення згідно Наказу Президії Верховного Суду від 26 листопада 1948 року відправлена на спец поселення. Звільнена 21 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мащук Сергій Петрович, 1884 року народження, м. Дубосари (МРСР), росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайську, муляр. Заарештований у березні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеbській області від 25 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 вересня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського Воєнного округу від 17 червня 1958 року.

Медведцький Семен Якимович, 1884 року народження, с. Валегоцулове Ананіївського району (АМРСР), українець, зі службовців, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайську, служитель культу. Заарештований у квітні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 20 квітня 1928 року засуджений до вищої міри

покарання.. Розстріляний 28 квітня 1938 року. Реабілітований постановою № 90 від 27 лютого 1957 року.

Медвецький Костянтин Олександрович, 1910 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, малоосвічений, робітник заводу № 198. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 15 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 26 листопада 1937 року. Реабілітований постановою Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 1 серпня 1958 року.

Медвецький Олександр Йосифович, 1872 року народження, Латвія, поляк, з робітників, позапартійний малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, інвалід. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 26 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 9 жовтня 1937 року. Реабілітований визначенням Судової Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 30 липня 1958 року.

Мединський Микола Григорович, 1882 року народження, с Держанівка Кам'янець-Подільської області, українець, із селян, позапартійний. Проживав у с. Йоганесталь Варварівського району Миколаївської області, колгоспник. Заарештований у червні 1941 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 16 травня 1942 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Меєрович Леонід Леонтійович, 1910 року народження, м. Миколаїв, єврей, з робітників, позапартійний, освіта початкова. Проживав у с. Акмечетка Доманівського району. Заарештований у травні 1942 року. Рішенням Військового Трибуналу Південного фронту від 19 липня 1942 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів з ураженням у правах на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований рішенням Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 24 квітня 1990 року.

Меєрович Юхим Ізраїльович, 1893 року народження, м. Вознесенськ, єврей, з робітників, позапартійний, освіта початкова, проживав у м. Миколаєві, слюсар. Заарештований у серпні 1936 року. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 2 жовтня 1937 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мезрін Олександр Миколайович, 1906 року народження, м. Іжевськ, росіянин, з робітників, позапартійний, малоосвічений, червоноармієць.

Заарештований у квітні 1931 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УРСР від 17 серпня 1931 засуджений до 3 років виправно-трудових таборів(умовно), з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мельдизин Каюм Костянтинович, 1915 року народження, Середньо-Волзький край, татарин, позапартійний, освічений. Проживав у м. Миколаєві, курсант школи моряків. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 4 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. 26 червня 1939 року справу провадженням припинено за недоведеністю звинувачення. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Меліхов Макар Касянович, 1886 року народження, с. Володимирівка Володимирівського району Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у травні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мельник Іван Тимофійович, 1909 року народження, с. Ольшаниця Білогорського району Хмельницької області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Полтавка Первомайського району Миколаївської області, завгосп у колгоспі. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 15 жовтня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 жовтня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 15 серпня 1961 року.

Мельник Мирон Григорович, 1889 року народження, с. Камінна Балка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 6 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мельцижевич Юхим Федорович, 1900 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, малоосвічений, робітник на заводі ім. 61 Комунара. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 лютого 1938 року засуджений до 10 років

виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований рішенням Миколаївського обласного суду від 30 листопада 1955 року.

Мелян Микола Васильович, 1894 року народження, с. Мамаївці (Румунія), українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, тесля. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою комісії НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 2 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 7 грудня 1937 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Білоруського воєнного округу від 25 жовтня 1957 року.

Мензелевська Михалина Станіславівна, 1908 року народження, с. Отрадне Благодатнівського району Одеської області, полька, із селян, позапартійна, малоосвічена, колгоспниця. Заарештована у жовтні 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 10 січня 1938 року засуджена до вищої міри покарання. Розстріляна 22 січня 1938 року. Реабілітована визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 29 вересня 1959 року.

Мензелевський Іполит Йосифович, 1884 року народження, с. Задубовеньки Уманського повіту, поляк, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Отрадне Благодатнівського району Одеської області, колгоспник. Заарештований у березні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 15 жовтня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 2 листопада 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 7 грудня 1958 року.

Мензелевський Юліан Йосифович, 1893 року народження, с. Задубовеньки Уманського повіту, поляк, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Отрадне Благодатнівського району Одеської області, колгоспник. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 10 січня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 січня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 29 вересня 1959 року.

Ментковський Станіслав Йосифович, 1895 року народження, м. Смоленськ, поляк, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, книжник у Миколаївському книготорзі. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду ві 18 травня 1963 року.

Меньшов Микола Олександрович, 1896 року народження, м. Миколаїв, росіянин, з робітників, позапартійний, освіта середня, технік-кресляр на заводі «Дормашина». Заарештований у квітні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 9 серпня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 16 серпня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 23 жовтня 1965 року.

Мердіан Гнат Рафаїлович, 1930 року народження, с. Роштадт Мостовського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений німцями в Польщу, а потім – в Німеччину. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Комі АРСР. Звільнений 19 серпня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мерер Еммануїл Християнович, 1926 року народження, с. Йоганесталь Варварівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-1945 роках проживав у Польщі, працював у поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Новосибірську область. Помер 4 вересня 1952 року. Даних про реабілітацію немає.

Мерідіан Ізабелла Йосипівна, 1911 року народження, с. Добре Баштанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова, проживала у с. Високопілля Б-Олександрівського району. З 1941 по 1943 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1943 році разом з родиною була вивезена в Польщу, потім – у Німеччину, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Молотовську область. Звільнена 7 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Меркель Берта Антонівна, 1898 року народження, с Ватерлоо Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11

жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Новосибірську область. У 1950 році переселена в Акмолинську область. Звільнена 17 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Меркель Емма Генріхівна, 1928 року народження, с Ватерлоо Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Новосибірську область. У 1950 році переселена в Акмолинську область. Звільнена 17 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Меркель Емма Григоріївна, 1921 року народження, с. Ватерлоо Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 7 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мерклінгер Михайло Севастянович, 1892 року народження, с. К.Лібенталь Спартаківського району, німець, із селян, позапартійний, освіта вища духовна. Проживав у с. Роштадт Мостовського району, священик. Заарештований у лютому 1936 року. Рішенням Одеського обласного суду від 16 травня 1936 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів з конфіскацією майна. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1992 році.

Мерсі Барбедуа Пилипівна, 1892 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова, проживала на х. Волкове Мостовського району, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році з родиною була вивезена німцями в Польщу, працювала на сільгоспроботах. У січні 1945 року евакуйована в Німеччину, не працювала. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Свердловську область. Звільнена зі спец поселення без

права повернення на попереднє місце проживання 13 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мерсі Григорій Балтазарович, 1913 року народження, с Бондарівка Мостовського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений до Польщі, працював на будівництві доріг. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Карагандинську область. Звільнений 13 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мерсі Михайло Йосипович, 1930 року народження, с. Волкове Мостовського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений до Німеччини. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Свердловську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Мертенс Фрідріх Фрідріхович, 1894 року народження, с. Астрахівка Мушикойської волості Терської області, німець, позапартійний, освічений. Проживав у с. Бесарабка Т-Березанського району, голова колгоспу ім. Тельмана. Заарештований у вересні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 10 травня 1933 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мерчак Пилип Олександрович, 1893 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, малоосвічений, робітник на заводі № 198. Заарештований у грудні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 лютого 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 26 червня 1957 року.

Месетюк Григорій Давидович, 1892 року народження, с. Волиця Полива Вінницької області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайську, хлібороб. Заарештований у вересні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 15 вересня 1937 року

засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Месмер Іван Іванович, 1895 року народження, с. Карлсруе Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова, колгоспник. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році був вивезений до Німеччини, працював у поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Кіровську область. У 1955 році переселений в Карагандинську область. Звільнений 1 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мессер Роза Йосифівна, 1908 року народження, с. Зульц Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, неосвічена, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Звільнена 31 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Месхідзе Володимир Ілліч, 1919 року народження, с. Твіна-Ткуца (Грузія), грузин, позапартійний, освіта 6 класів. Проживав у с. Вільна поляна Привольнянського району Миколаївської області, слюсар, Заарештований у березні 1944 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 30 вересня 1945 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Метц Євгенія Михайлівна, 1912 року народження, с. Роштадт Мостовського району, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова, проживала у с. Ленінталь Мостовського району, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Звільнена 24 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Метц Роза Георгіївна, 1936 року народження, с. Ленінталь Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта

початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, навчалась у школі. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Звільнена 24 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мец Лідія Семенівна, 1934 року народження, с. Фріденгейм Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, навчалась у школі. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в м. Караганда. Звільнена 14 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мец Паулина Еммануїлівна, 1937 року народження, с. Ліхтенвальд Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, на утриманні батьків. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 20 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мец Роза Яківна, 1924 року народження, с. Роштадт Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Німеччину, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно постанови ДОКО СРСР № 2060-935 від 12 серпня 1941 року була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 12 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мец Роза Яківна, 1933 року народження, Т-Березанський район Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 4 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мештер Ілля Іванович, 1899 року народження, с. Малинівка Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освіта 3 класи. Проживав на тимчасово окупованій території з 1941 по 1943 рік, був старостою колгоспу. З 1944 року служив у Червоній армії. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 28 серпня 1945 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мещеряков Юхим Венедиктович, 1886 року народження, с. Благодатне Первомайського району Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, освіта початкова, селянин. Заарештований у червні 1930 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 14 листопада 1930 року засуджений до вищої міри покарання. Дата виконання вироку у справі відсутня. Реабілітований постановою президії Миколаївського обласного суду від 30 грудня 1988 року.

Мизецький Яким Якимович, 1901 року народження, с. Бандурка Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 21 січня 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Милковський Іван Васильович, 1895 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, малоосвічений, шліфувальник на заводі ім. 61 Комунара. Заарештований у жовтні 1937 року. Рішенням НКВС і Прокурора СРСР від 26 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 8 грудня 1937 року. Реабілітований Судовою колегією з карних справ Верховного суду УРСР від 10 липня 1959 року.

Мисников Дмитро Юхимович, 1887 року народження, с. Анатоліївка Херсонської губернії, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у липні 1932 року. Постановою Колегії ОДПУ від 13 січня 1930 року засуджений до позбавлення волі на 4 місяці. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Миргородський Петро Пилипович, 1885 року народження, с. Шевченко Київської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Горький, рахівник. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 23 серпня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома.

Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 18 травня 1957 року.

Мироненко Микола Петрович, 1877 року народження, с. Новософронівка Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у січні 1930 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 7 травня 1930 року звільнений з-під варти. Справа провадженням припинена. Реабілітований у 1991 році.

Миронов Никифор Павлович, 1885 року народження, с. Інгулка Баштанського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, зав. пед. частиною фінансового технікуму. Заарештований у грудні 1932 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 30 квітня 1933 року позбавлений права проживання у 12 населених пунктах терміном на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Миронов Данило Васильович, 1889 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, позапартійний, малоосвічений, вантажник. Заарештований у жовтні 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Миколаївській області від 29 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. За клопотанням Прокуратури термін скорочений до 3 років. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мироян Григорій Арменакович (Гурген-Герегин Арменакович), 1913 року народження, м. Ерзерум (Туреччина), вірменин, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, електрик. Заарештований у листопаді 1944 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 15 вересня 1945 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 28 березня 1958 року.

Мирянов Василь Якимович, 1900 року народження, с. Синюхин Брід Первомайського району миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 3 лютого 1933 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мислов Віталій Кирилович, 1904 року народження, с. Милятине Волинської губернії, українець, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві і м. Одесі, прокурор. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 червня 1938 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 9 березня 1957 року.

Митінков Василь Корнійович, 1904 року народження, м. Херсон, українець, із селян, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Первомайську, учитель. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 27 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. У 1939 році, з табору біля Улан-Уде, Василь Митінков надсилає скаргу з проханням перегляду його справи. Висновок у справі 1939 року залишив у силі попередній вирок. Помер 5 травня 1940 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 12 січня 1960 року.

Митка Павло Єпифанович, 1903 року народження, с. Підгур'є Первомайського округу, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у березні 1928 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ОДПУ СРСР ув'язнений у концтаборі на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Митрофанов Іван Іванович, 1900 року народження, м. Тульча (Румунія), румун, зі службовців, позапартійний, освічений. Проживав у с. Н-Софронівка Новоодеського району Миколаївської області, машиніст млина. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою Особливої Наради при Колегії НКВС СРСР від 19 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Митряєв Федір Юхимович, 1891 року народження, с. Соболівка Пензенської губернії, росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, сторож. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Миколаївській області від 22 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. 10 лютого 1942 року слідчий УНКВС по Миколаївській області своєю постановою рішення трійки скасував, справа провадженням припинена, з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Михайлов Петро Сергійович, 1953 року народження, с. Виселки Краснодарського краю, росіянин, зі службовців, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві. Заарештований 12 травня 1971 року. Постановою начальника слідчої групи Управління КДБ від 9 червня 1971 року справу провадженням припинити. Подальша доля невідома.

Михайлов Яків Степанович, 1873 року народження, м. Миколаїв, росіянин, з робітників, позапартійний, освіта середня, бухгалтер ОРСа заводу А.Марті. Заарештований у квітні 1935 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 28 липня 1935 року висланий в Казахстан на 3 роки. 26 січня 1946 року постановою Особливої Наради при НКВС СРСР судимість знято. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Михалевич Костянтин Іванович, 1867 року народження, с. Пнєвни Мінської області, росіянин, із селян, позапартійний. Проживав у м. Миколаєві, безробітний. Заарештований у січні 1929 року. Постановою Колегії ОДПУ від 23 серпня 1929 року і від 3 вересня 1929 року висланий у Сибір на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 31 липня 1959 року.

Михальський Остафій Ісакович, 1881 року народження, с. В.Врадіївка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, неосвічений, колгоспник. Заарештований у квітні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 5 травня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 травня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 18 травня 1957 року.

Михальчук Євген Іларіонович, 1897 року народження, с. Вітольдів Брід Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, продавець сільмагу. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 23 жовтня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 листопада 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 20 жовтня 1956 року.

Михальчук Йосиф Онуфрійович, 1878 року народження, х. Вергуле (Польща), українець, зі службовців, позапартійний, освіта вища, проживав у м. Первомайськ, архієпископ. Заарештований у вересні 1937 року народження. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 26 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 4

жовтня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 19 грудня 1956 року.

Мишагін Микита Васильович, 1896 року народження, с. Кашенка Малоархангельського району Орловської області, росіянин, з робітників, позапартійний, малоосвічений, проживав у м. Миколаєві, пічник. Заарештований у листопаді 1937 року. Постановою НКВС і Прокурора СРСР від 17 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 3 січня 1938 року. Реабілітований визначенням Судової колегії Верховного суду УРСР від 21 вересня 1957 року.

Мишевський Гаврило Деонісович, 1893 року народження, с. Бурилове Кривоозерського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 25 вересня 1937 року засуджений до 10 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мишевський Олександр Михайлович, 1908 року народження, с. Голоскове Кривоозерського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, неосвічений, колгоспник. Заарештований у липні 1937 року . Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 27 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 12 травня 1962 року.

Мишенін Андрій Антонович, 1887 року народження, м. Новий Буг Миколаївської області, росіянин, із селян, позапартійний, освічений, працівник артілі. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мишенін Семен Антонович, 1895 року народження, м. Новий Буг Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, колгоспник. Заарештований у липні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 19 серпня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мишук Болеслав Хомич, 1880 року народження, с. Основка Гродненської губернії, поляк, із селян, позапартійний, освіта початкова, проживав у м. Миколаєві, слюсар морського порту. Заарештований у грудні 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 5 лютого 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22 лютого 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Міллер Герман Генріхович, 1896 року народження, м. Руда (Польща), поляк, з робітників, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, працював на скляному заводі склодувом. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 жовтня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Міллер Єлизавета Леонтіївна, 1933 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, навчалася у школі. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 3 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Міллер Петро Олександрович, 1906 року народження, с. Кир'яківка Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Шейфельд К-Лібкнехтівського району, тесля. Заарештований у серпні 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 вересня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Міллер Томас Мартинович, 1887 року народження, м. Баку, німець, зі службовців, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, директор школи № 22. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 26 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 1 жовтня 1938 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 13 серпня 1957 року.

Міллер Яків Давидович, 1915 року народження, с. Глікстал Григоріопільського району (Молдавія), німець, з робітників, позапартійний,

малоосвічений. Проживав у с. Катеринка Первомайського району Миколаївської області, вантажник. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 4 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мільденбергер Адам Йосипович, 1927 року народження, с Катеринеталь Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта 6 класів. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-1945 роках проживав у Німеччині, працював у бауера. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення у Свердловську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Мільденбергер Роза Йосипівна, 1924 року народження, с. Катеринка Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала за наймом. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Звільнена 10 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мінаті Олександр Альфонсович, 1894 року народження, м. Миколаїв, італієць, син земського фельдшера, позапартійний, освіта середня. Заарештований у вересні 1937 року. Рішенням трійки при НКВС по Миколаївській області від 14 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 25 листопада 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 14 лютого 1969 року.

Міндерле Християн Християнович, 1887 року народження, с. Кассель Гроссулівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайську, робітник на маслозаводі. Заарештований у травні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 13 жовтня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 20 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Міндт Едуард Адамович, 1901 року народження, с. Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. У 1944-1945 роках перебував у Німеччині, в концтаборі.

Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення у Комі АРСР. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Міндт Емілія Кіндратівна, 1904 року народження, с. Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала за наймом. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 16 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Міндт Ольга Едуардівна, 1931 року народження, с.Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 16 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Міндт Роза Едуардівна, 1928 року народження, с.Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 16 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мінцер Йосиф Сигізмундович, 1895 року народження, м. Вінер Найштар (Австрія), поляк, з робітників, позапартійний, освіта початкова. Проживав у м. Миколаєві, майстер на заводі. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням Комісії НКВС СРСР від 7 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Дата виконання вироку відсутня. Реабілітований ухвалою Судової Колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 28 вересня 1957 року.

Мірза Пилип Сергійович, 1896 року народження, с. Н.Істоцк Томської губернії, росіянин, із селян, позапартійний, освіта середня. Проживав у радгоспі «Суха Балка» Мостовського району, зоотехнік. Заарештований у листопаді 1936 року. Рішенням Спецколегії Одеського обласного суду від 24 жовтня 1937 року засуджений до 25 років виправно-трудових таборів з ураженням у правах на 5 років. Реабілітований визначенням Судової колегії з карних справ Верховного суду УРСР від 15 січня 1955 року.

Мірошніченко Данило Григорович, 1875 року народження, с. Нечаянне Варварівського району Миколаївського округу, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у лютому 1930 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 16 лютого 1932 року висланий в Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Міссал Едуард Мартинович, 1906 року народження, с. Перлішанове Ровенського району Волинської області, німець, із селян, позапартійний, неосвічений. Проживав у с. Березова Балка Первомайського району Одеської області, коваль. З 1941 по 1943 рік проживав на тимчасово окупованій території. З 1943 по 1945 року проживав у Польщі і Німеччині. Працював у поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення у Свердловську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Міхель Еміль Фрідріхович, 1905 року народження, кол. Фельдзенгут Апостоловського району Дніпропетровської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, тесля. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 28 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Дата виконання вироку відсутня. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 18 вересня 1962 року

Міхель Маргарита Іванівна, 1921 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Звільнена 14 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Міхель Тіна Яківна, 1929 року народження, с. Ландау Варварівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта 4 класи. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, навчалася у школі. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Комі АРСР. Звільнена 15 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Міхель Цецилія Георгіївна, 1893 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова, колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Звільнена 14 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Міхель-Гейнле Ерна Пилипівна, 1926 року народження, с. Суворове Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944-1945 роках перебувала у Польщі. Працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 30 серпня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Міхельсон Тамара Олександрівна, 1913 року народження, м. Владивосток, росіянка, зі службовців, позапартійна, освіта середня, проживала у м. Миколаєві, інструктор держдоходів Миколаївського обласного фінансового відділу. Заарештована у червні 1944 року. Рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 1 листопада 1944 року ув’язнена в Чорногорський спеціальний виправно-трудовий табір на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Міц Степан Степанович,1931 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, на утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец

поселення в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Міцкевич Іван Ільдефонсович, 1894 року народження, м. Миколаїв, поляк, з робітників, позапартійний, освічений. Заарештований у квітні 1938 року. Рішенням Особливої трійки при НКВС по Миколаївській області від 27 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний. Реабілітований у 1989 році.

Міцкевич Пилип Федосійович, 1888 року народження, м. Очаків, українець, зі службовців, позапартійний, освіта середня, завідуючий неповною середньою школою № 2. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 2 грудня 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. За протестом Прокурора Миколаївської області від 27 лютого 1940 року справу провадженням припинено. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Міць Володимир Іванович, 1882 року народження, м. Седлець (Польща), українець, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Первомайську, викладач фізики і математики. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 17 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний. Реабілітований постановою Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 11 січня 1957 року.

Могилевський Натан Ілліч, 1914 року народження, м. Одеса, єврей, з міщан, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, радіотехнік обласного управління зв'язку. Заарештований у вересні 1938 року. Постановою Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 5 листопада 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 15 листопада 1938 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 2 березня 1956 року.

Мозговський Олександр Вікторович, 1916 року народження, м. Миколаїв, росіянин, з робітників, позапартійний, освічений, стругальник трамвайного парку. Заарештований у березні 1935 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 27 липня 1935 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мозер Андрій Емільєвич, 1927 року народження, с. Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У березні 1944 року разом з родиною був вивезений в Польщу, у серпні мобілізований в німецьку армію. У травні 1945 року потрапив у полон на території Австрії. Заарештований по репатріації. Згідно постанови ДОКО № 9871 від 18.08.1945 року переведений на положення спец переселенця на 6 років. 24 жовтня 1947 року Особливою Нарадою при МВС СРСР засуджений до 6 років у виправно-трудових таборів за втечу з місця поселення. Звільнений від спец поселення 26 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Анна Адамівна, 1932 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 роки перебувала в Польщі і Німеччині. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Молотовську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Мозер Анна Іванівна, 1920 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 рік перебувала в Польщі. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Ленінабадську область. Звільнена 1 серпня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Анна Фрідріхівна, 1908 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, неосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Польщу, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Карагандинську область. Звільнена 21 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Берта Яківна, 1905 року народження, с Суворове Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по

1945 рік перебувала в Польщі, працювала у поміщика. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Акмолинську область. Звільнена 3 жовтня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Валентина Іванівна, 1936 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 рік перебувала в Польщі, на утриманні батьків. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Карагандинську область. Звільнена 6 жовтня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Варвара Данилівна, 1888 року народження,с. Марієнталь Спартаківського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена, проживала в с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 рік перебувала в Польщі. Заарештована по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Карагандинську область. Померла 19 жовтня 1952 року Реабілітована у 1991 році.

Мозер Віктор Мартинович, 1932 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, на утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в м. Караганда. Звільнений 17 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Вільгельм Альбертович, 1930 року народження, с. Суворове Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, на утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був

висланий на спец поселення в Акмолинську область. Звільнений 2 жовтня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Вільгельм Емільйович, 1925 року народження, с. Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта 5 класів. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 рік перебував у Польщі. Був рядовим німецької армії. 25 квітня 1947 року Військовим трибуналом військ МВС Горьковської області був засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. 29 серпня 1955 року прибув з табору МВС по репатріації з Німеччини. На спец поселенні проживав в Акмолинській області. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Мозер Вінделін Павлович, 1936 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, на утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в м. Караганда. Звільнений 12 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Генефефа Францівна, 1889 року народження, с. Мюнхен Мостовського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У березні 1944 року разом з родиною була вивезена до Польщі, потім – до Німеччини, працювала у поміщика. Заарештована у грудні 1945 року по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у Свердловську область. Звільнена 20 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Доротея Михайлівна, 1912 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У березні 1944 року разом з родиною була вивезена до Польщі, домогосподарка. Заарештована у грудні 1945 року по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення у м. Караганда. Звільнена 20 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Ебергард Карлович, 1936 року народження, с Кельпен Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. З 1944 по 1945 рік проживав у Польщі на утриманні батьків. Заарештований у червні 1945 року по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Акмолинську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Мозер Едуард Францович, 1913 року народження, с. Волкове Мостовського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, працював на поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Акмолинську область. Звільнений 30 січня 1956 року без права повернення на попереднє місце проживання. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Едуард Християнович, 1931 року народження, с. Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, на утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Акмолинську область. Звільнений 29 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Едуард Якович, 1926 року народження, с. Рорбах Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, потім – в Німеччину. Заарештований у жовтні 1945 року по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Молотовську область. Звільнений 17 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Єлизавета Францівна, 1908 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, працювала

у господаря. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в м. Караганда. Звільнена 17 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Єлизавета Фрідріхівна, 1884 року народження, с. Рорбах Веселинівського району, Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Німеччину. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Молотовську область. Померла 15 січня 1951 року. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Іоганна Бернгардівна, 1912 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, не працювала. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в м. Караганда. Звільнена 6 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Катерина Венделінівна, 1914 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, працювала у господаря. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в м. Караганда. Звільнена 12 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Катерина Петрівна, 1933 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, на утриманні батьків. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 9 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Ліна Яківна, 1919 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, працювала у господаря. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 17 вересня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Людмила Іванівна, 1935 року народження, с. Ново-Миколаївка Врадіївського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, на утриманні батьків. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Свердловську область. Звільнена 10 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Мартин Валентинович, 1910 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, працював у поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в м. Караганда. Звільнений 20 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Мартин Вікторович, 1905 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, працював у поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в м. Караганда. Звільнений 17 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Михайло Йосифович, 1895 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Василівка Т-Березанського району. Заарештований у лютому 1938 року. Рішенням трійки при УНКВС по

Миколаївській області від 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу з конфіскацією майна. Розстріляний. Даних про реабілітацію немає.

Мозер Никодим Мартинович, 1932 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, на утриманні батьків. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Карагандинську область. Звільнений 29 вересня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Олена Мартинівна, 1935 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в м. Караганда. Звільнена 17 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Павло Петрович, 1910 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, працював у поміщика. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Карагандинську область. Звільнений 25 серпня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Петро Валентинович, 1914 року народження, с. Красне Т-Березанського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною був вивезений у Польщу, працював учителем. Заарештований по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Ленінабадську область. Звільнений 1 серпня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозер Поля Петрівна, 1916 року народження, с. Ново-Миколаївка Врадіївського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 24 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році

Мозер Сара Яківна, 1879 року народження, с. Рорбах Березівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944-1945 роках проживала у Польщі, потім – у Німеччині, не працювала. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Кемеровську область. Звільнена 12 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозер Софія Едуардівна, 1928 року народження, с. Рорбах, Василівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. Проживала у с. Найгальтч Веселинівського району Одеської області. З 1941 по 1944 рік перебувала на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках проживала у Польщі, працювала на сільгоспроботах. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 4 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мозолевський Микола Іванович, 1904 року народження, с. Тернувате Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Миколаївка Веселинівського району, рахівник колгоспу. Заарештований у квітні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 22 травня 1933 року з-під варти звільнений, справа провадженням припинена. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мозурцева Варвара Іванівна, 1897 року народження, с. Сенчове Миколаївської губернії, із селян, неосвічена. Заарештована у липні 1920 року. Засіданням Миколаївського губернського ревтрибуналу від 1 травня 1921 року справу припинено за відсутністю складу злочину. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мойсеєнко Микола Олександрович, 1912 року народження, с. Парутине Очаківського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 23 травня 1934 року засуджений до 3 років у виправно-трудових таборах. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мойченко Анна Пилипівна, 1903 року народження, с. Пересадівка Миколаївської області, українка, із селян, позапартійна, малоосвічена. Проживала у м. Миколаєві, не працювала. Заарештована у вересні 1932 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 27 жовтня 1932 року засуджена до 3 років у концтаборі (умовно). Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Мойченко Михайло Володимирович, 1903 року народження, с. Себине Новоодеського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, вантажник в Миколаївському торгморфлоті. Заарештований у вересні 1932 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 27 жовтня 1932 року засуджений до 3 років у концтаборі (умовно). Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мок Петро Християнович, 1881 року народження, х. Велідарівка Єланецького району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Н-Софронівка Новоодеськеого району Миколлаївської області, хлібороб. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 3 жовтня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Мокілько Роза Михайлівна, 1929 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта 5 класів. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках перебувала у Польщі, навчалася у школі. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Актюбінську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Мокк Роза Яківна, 1931 року народження, Т-Березанський район Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941

по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944-1945 роках проживала в Польщі, навчалася в школі. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 11 вересня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мокряк Степан Іванович, 1865 року народження, с. Пересадівка Миколаївського округу, українець, із селян, позапартійний, неосвічений. Заарештований у лютому 1930 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 1 квітня 1930 року справа провадженням припинена, з-під варти звільнений. Подальша доля невідома. Реабілдітований у 1991 році.

Молдован Вікторія Василівна, 1890 року народження, м. Кишинів, молдованка, із селян, позапартійна, неосвічена. Проживала у Первомайському районі без певного місця проживання. Заарештована у листопаді 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Одеській області від 17 листопада 1937 року засуджена до вищої міри покарання. Розстріляна 22 листопада 1937 року. Реабілітована у 1989 році.

Молдован Павло Дементійович, 1895 року народження, м. Голованівськ, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, не працював. Заарештований у березні 1929 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 27 квітня 1929 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Молога Григорій Сергійович, 1891 року народження, с. Акменчит МАССР, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Акмечетка Доманівського району. Заарештований у липні 1944 року. Вироком військового трибуналу залізничних військ 3-го Українського фронту від 27 серпня 1944 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів з ураженням у правах на 3 роки з конфіскацією особистого майна. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1992 році.

Молодецька Анна Львівна, 1908 року народження, м. Кам'янка Балтського округу, єврейка, зі службовців, позапартійна, освіта вища, безробітна. Заарештована у грудні 1927 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ від 24 серпня 1928 року вислана до Сибіру на 3 роки. Тією ж постановою після відбуття висилки обмежена в місцях проживання на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Молокан Григорій Олексійович, 1903 року народження, с. Бурилове Кривоозерського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освіта початкова. Заарештований у березні 1933 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 21 липня 1933 року засуджений до 3 років висилки. Подальша доля невідома. Реабілітований рішенням Президії Миколаївського обласного суду від 23 вересня 1961 року.

Молокан Митрофан Олексійович, 1911 року народження, с. Бурилове Кривоозерського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освіта початкова. Заарештований у березні 1933 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 21 липня 1933 року засуджений до 3 років у концтаборі. Подальша доля невідома. Реабілітований рішенням Президії Миколаївського обласного суду від 23 вересня 1961 року.

Монастирський Микола Антонович, 1902 року народження, м. Одеса, українець, з робітників, позапартійний, освіта вища. Проживав у м. Миколаєві, інженер-механік. Заарештований у липні 1938 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 17 січня 1940 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Постановою Особливої Наради МДБ СРСР від 30 грудня 1950 року висланий на поселення в район Колими на Далекій Півночі. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 2 червня 1956 року.

Моок Агата Йосифівна, 1937 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1943 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1943-45 роках проживала у Польщі, на утриманні батьків. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 2 грудня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році

Моок Антон Антонович, 1937 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках проживав у Польщі, на утриманні батьків. Заарештований у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в м. Караганда. Звільнений 10 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Моок Антон Георгійович, 1913 року народження, Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1943 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1943-45 роках проживав у Польщі. Заарештований у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в м. Караганда. Звільнений 9 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Моок Єва Георгіївна, 1924 року народження, с. Блюменфельд Т-Березанськго району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році була вивезена у Польщу, працювала у поміщика. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 20 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році

Моок Маргарита Йосифівна, 1932 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках проживала у Польщі, на утриманні батьків. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 31 серпня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році

Моок Марія-Єва Йосифівна, 1887 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, не працювала. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 2 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Моок Марія Григоріївна, 1924 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, потім – у Німеччину. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР №

181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в м. Караганда. Звільнена 2 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Моок Роза Петрівна, 1885 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, не працювала. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 20 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Моок Роза Яківна, 1918 року народження, с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, потім – у Німеччину, працювала за наймом. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Акмолинську область. Звільнена 2 грудня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мораш Валентина Венделінівна, 1920 року народження, с. Василівка Т-Березанського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, працювала у поміщика. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 3 лютого 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Моргун Василь Петрович, 1880 року народження, с. Зуївці Миргородського району Полтавської області, українець, позапартійний, освіта середня, служитель культу. Проживав у м. Полтава. Заарештований у червні 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Одеській області від 10 серпня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 16 серпня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Морель Антон Християнович, 1931 року народження, с. Зульц Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян,

позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках проживав у Польщі, Німеччині на утриманні батьків. Заарештований у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Новосибірську область. Звільнений 4 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Морель Єлизавета Францівна, 1904 року народження, с.Зульц Варварівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, працювала у поміщика. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Новосибірську область. Звільнена 5 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Морель Іван Томасович, 1921 року народження, с. Зульц Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, освіта 7 класів. У грудні 1942 року мобілізований у промисловість. У грудні 1945 року переведений на стан спец поселенця. Згідно директиви МВС СРСР від 22 листопада 1945 року переселений у Свердловську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Морель Іван Християнович, 1928 року народження, с. Зульц Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках проживав у Польщі, працював у господаря. Заарештований у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Новосибірську область. Подальша доля невідома. Даних про реабілітацію немає.

Морель Отто Християнович, 1927 року народження, с. Зульц Варварівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках проживав у Польщі, не працював. Заарештований у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий

на спец поселення в Новосибірську область. Звільнений зі спец поселення 5 січня 1956 року. Реабілітований у 1991 році.

Мороз Іван Харитонович, 1894 року народження, с. Н-Костянтинівка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, хлібороб. Заарештований у лютому 1921 року. Постановою трійки Миколаївської Губчека від 18 жовтня 1921 року засуджений до вищої міри покарання. Даних про виконання вироку немає. Реабілітований у 1991 році.

Мороз Григорій Федотович, 1893 року народження, с. Н-Костянтинівка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, хлібороб. Заарештований у лютому 1921 року. Постановою трійки Миколаївської Губчека від 18 жовтня 1921 року засуджений до вищої міри покарання. Даних про виконання вироку немає. Реабілітований у 1991 році.

Мороз Григорій Харитонович, 1895 року народження, с. Н-Костянтинівка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, хлібороб. Заарештований у лютому 1921 року. Постановою трійки Миколаївської Губчека від 18 жовтня 1921 року засуджений до вищої міри покарання. Даних про виконання вироку немає. Реабілітований у 1991 році.

Мороз Єрофій Матвійович, 1876 року народження, с. Михалкове Кривоозерського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у липні 1937 року. Постановою засідання трійки при УНКВС по Одеській області від 15 вересня 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мороз Митрофан Харитонович, 1889 року народження, с. Н-Костянтинівка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, освічений, хлібороб. Заарештований у лютому 1921 року. Постановою трійки Миколаївської Губчека від 18 жовтня 1921 року засуджений до вищої міри покарання. Даних про виконання вироку немає. Реабілітований у 1991 році.

Морозенко Іван Павлович, 1871 року народження, с. Маринівка Доманівського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1932 року. Вироком Доманівського народного суду від 24 січня 1932 року засуджений до 7 років виправно-трудових таборів з ураженням у правах на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 16 лютого 1990 року.

Морозов Іван Іванович, 1886 року народження, м. Миколаїв, росіянин, з робітників, позапартійний, освіта вища, учитель школи № 35. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Миколаївській області від 14 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою президії Миколаївського обласного суду від 23 квітня 1958 року.

Морозова Варвара Тимофіївна, 1883 року народження, с. Ландау Варварівського району Миколаївської області, росіянка, із селян, позапартійна, неосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, працювала у поміщика. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 14 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Морозова Катерина Борисівна, 1914 року народження, м. Миколаїв, німкеня, з робітників, позапартійна, освіта початкова. У 1940 році була евакуйована з чоловіком в м. Актюбінськ з м. Запоріжжя. Згідно директиви НКВС СРСР № 20/26590 від 4 вересня 1945 року в 1948 році як особа німецької національності була взята на облік спец поселенця. Звільнена 30 квітня 1954 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Морозюк Василь Парфентійович, 1886 року народження, с. Саврань Одеської області, українець, зі службовців, позапартійний, освіта домашня, бухгалтер у колгоспі. Заарештований у листопаді 1932 року. Постановою Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 31 січня 1934 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. У результаті перегляду справи Судовою трійкою при Колегії ДПУ УСРР постановою від 22 березня 1934 року строк знижений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мосейчук Василь Лук'янович, 1892 року народження, с. Н-Єгорівка Баштанського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, стрілочник на залізниці. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 11 лютого 1933 року висланий в Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мосензова-Бенюх Фросина Кузьмівна, 1909 року народження,м. Н.Одеса Миколаївської області, українка, із селян, позапартійна, малоосвічена, чорнороб. Заарештована у червні 1945 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 9 червня 1945 року вислана в Північно-Казахстанську область на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1989 році.

Москаленко Володимир Савич, 1919 року народження, м. Первомайськ Одеської області, росіянин, позапартійний, освіта початкова. Заарештований 4 березня 1943 року. Рішенням Військового трибуналу 98 окремої стрілецької бригади від 28 березня 1943 року засуджений до 8 років ув'язнення з ураженням в правах на 3 роки з конфіскацією особистого майна. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Москаленко Омелян Якович, 1895 року народження, с. Овсяники Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 31 січня 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Москалюк Петро Омелянович, 1889 року народження, с. Ново-Константинівка Новобузького повіту Херсонської губернії, із селян, позапартійний, неписьменний. Заарештований у лютому 1921 року. Постановою трійки Миколаївської Губернської Надзвичайної Комісії від 18 жовтня 1921 року засуджений до розстрілу. Дані про покарання відсутні. Реабілітований у 1992 році.

Москвин Георгій Йосифович, 1898 року народження, м. Миколаїв, українець, зі службовців, позапартійний, освіта вища, педагог школи № 10. Заарештований у лютому 1938 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 21 червня 1938 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Моспаненко Єлизавета Іванівна, 1920 року народження, с. Марицине Очаківського району Одеської області, німкеня, із селян, позапартійна, освіта початкова. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена у Польщу, не працювала. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Карагандинську область. Звільнена 19 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мосько-Горохова Анна Гаврилівна, 1900 року народження, м. Херсон, українка, зі службовців, позапартійна, освіта середня, домогосподарка. Заарештована у січні 1938 року. Постановою Особливої Наради НКВС СРСР від 16 лютого 1938 року взята під гласний нагляд за місцем проживання строком на 2 роки. Подальша доля невідома. Реабілітована ухвалою Президії Миколаївського обласного суду від 20 жовтня 1956 року.

Мотуз Андрій Михайлович, 1894 року народження, с. Андріївка Варварівського району Миколаївської області, українець, зі службовців, позапартійний, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, бухгалтер. Заарештований у лютому 1938 року. Рішенням трійки при УНКВС по Миколаївській області від 26 квітня 1938 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний 3 липня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Мотуз Яків Микитович, 1880 року народження, с. Казанка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Заарештований у січні 1930 року. Рішенням Особливої Наради при Колегії ОДПУ від 17 березня 1930 року висланий на 3 роки у Північний край. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1997 році.

Мохорт Петро Флоріанович, 1893 року народження, с. Камінний Брід Грушівського району Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Єрмолаївка Первомайського району Одеської області, електромонтер. Заарештований у грудні 1932 року. Рішенням Судової трійки при Колегії ДПУ УСРР від 10 січня 1933 року ув'язнений у концтаборі на 5 років. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Моцак Павло Терентійович, 1910 року народження, м. Миколаїв, українець, з робітників, позапартійний, освіта незакінчена вища. Заарештований 24 червня 1941 року. Новосибірським обласним судом від 25 жовтня 1942 року засуджений до 5 років виправно-трудових робіт. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1992 році.

Мочар Карпо Іванович, 1888 року народження, с. Нерубайка Єлизаветградського району, українець, із селян, позапартійний, освіта початкова. Проживав у м. Миколаєві, чоботар. Заарештований у листопаді 1937 року. Рішенням трійки при УНКВС по Миколаївській області від 7 грудня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 22

грудня 1937 року. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 20 вересня 1958 року.

Мошкевич Юхим Іванович, 1886 року народження, с. Бден Кодимського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайськ, кучер. Заарештований у жовтні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 17 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 4 серпня 1956 року.

Мошкович Яків Соломонович, 1877 року народження, м. Очаків, єврей, з поміщиків, позапартійний, освіта середня. Заарештований у серпні 1927 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ від 4 листопада 1927 року позбавлений права проживати в Москві, Ленінграді, Ростові-на-Дону, Україні з прикріпленням до певного місця проживання на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1997 році.

Музиченко Степан Тихонович, 1907 року народження, с. Мостове Одеської області, українець, з робітників, позапартійний, освіта початкова. Заарештований у жовтні 1941 року. Вироком Військового трибуналу 15 стрілецької дивізії від 18 жовтня 1941 року засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією майна. Розстріляний 27 жовтня 1941 року. Реабілітований у 1991 році.

Муллєр Юхим Петрович, 1896 року народження, с. Болеславчик Первомайського району Миколаївської області, українець, із селян, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у вересні 1929 року. 12 вересня 1929 року прокурором переглянуто і припинено. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ висланий у Північний край строком на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мунтян Петро Прокопійович, 1884 року народження, м. Бендери (Молдавія), молдован, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав на ст. Вознесенськ, майстер у паровозному депо. Постановою Особливої Наради НКВС СРСР від 21 червня 1938 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований ухвалою Президії Миколаївського обласного суду від 3 листопада 1956 року.

Мунш Емма Карлівна, 1927 року народження, с. Ватерлоо Веселинівського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена,

колгоспниця. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках була вивезена до Польщі, працювала у поміщика. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Новосибірську область. Звільнена 5 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мунш Отто Карлович, 1932 року народження, с. Ватерлоо Веселинівського району Миколаївської області, німець, із селян, позапартійний, малоосвічений. З 1941 по 1944 рік проживав на тимчасово окупованій території. У 1944-45 роках був вивезений до Польщі, навчався. Заарештований у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності був висланий на спец поселення в Новосибірську область. Звільнений 6 січня 1956 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мурич Анна Трохимівна, 1911 року народження, с. Дмитрівка Очаківського району Миколаївської області, українка, із селян, позапартійна, малоосвічена, домогосподарка. Заарештована у квітні 1945 року. Постановою Особливої Наради від 20 жовтня 1945 року згідно директиви НКВС і Прокурора СРСР № 252 від 27 червня 1942 року вислана строком на 3 роки умовно. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мусієнко Поліна Володимирівна, 1919 року народження, м. Первомайськ, зі службовців, позапартійна, освіта вища, лікар. Заарештована у квітні 1945 року. Рішенням Військового трибуналу від 5 липня 1945 року засуджена до 10 років виправно-трудових таборів з ураженням в правах на 5 років з конфіскацією майна. Після таборів проживала в Красноярському краї в с. Молотове, де працювала лікарем. Потім повернулася в Первомайськ. Реабілітована рішенням Військового трибуналу Одеського Воєнного округу від 15 жовтня 1957 року.

Мускіна-Овсієнко Віра Марківна, 1907 року народження, м. Миколаїв, українка, із селян, позапартійна, малоосвічена, обліковець на цукерковій фабриці. Заарештована у жовтні 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 10 лютого 1938 року засуджена до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована постановою Президії Миколаївського суду від 21 вересня 1957 року.

Мустяца Іван Сидорович, 1901 року народження, с. Н-Григоріївка Вознесенського району Миколаївської області, українець, із селян,

позапартійний, малоосвічений, селянин. Заарештований у лютому 1931 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 20 серпня 1931 року висланий у Північний край на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мут Єлизавета Францівна, 1881 року народження, с. Флорівка Братського району Миколаївської області, німкеня, із селян, позапартійна, малоосвічена. З 1941 по 1944 рік проживала на тимчасово окупованій території. У 1944 році разом з родиною була вивезена в Німеччину, домогосподарка. Заарештована у 1945 році по репатріації. Згідно директиви НКВС СРСР № 181 від 11 жовтня 1945 року як особа німецької національності була вислана на спец поселення в Новосибірську область. Звільнена 30 грудня 1955 року. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

Мухін Іван Васильович, 1902 року народження, с. Глинне Слободзейського району МССР, росіянин, із селян, позапартійний. Проживав у с. Конецполь, колгоспник. Заарештований у серпні 1937 року. Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 27 листопада 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 8 грудня 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

Мухін Микола Васильович, 1866 року народження, Курська губернія, росіянин. Проживав у м. Севастополь, охоронець кораблів у порту. Заарештований у грудні 1920 року. Постановою надзвичайної трійки ударної Кримської групи Управління особливих відділів від 19 грудня 1920 року засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1991 році.

Мухін Платон Федорович, 1907 року народження, с. Глинне Слободзейського району МССР, росіянин, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Первомайськ робітник цегляного заводу. Заарештований у квітні 1938 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 6 травня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 31 травня 1938 року. Реабілітований у 1989 році.

Мухіна-Новікова Марія Семенівна, 1903 року народження, м. Миколаїв, українка, з робітників, позапартійна, малоосвічена, домогосподарка. Заарештована у листопаді 1937 року. Постановою Особливої Наради при НКВС СРСР від 5 лютого 1938 року засуджена до 8 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітована визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 10 серпня 1956 року.

Мушаренко Устим Мефодійович, 1904 року народження. Ст. Водопій Миколаївської області, українець, з робітників, позапартійний, малоосвічений. Проживав у м. Миколаєві, вантажник міськторгу. Заарештований у липні 1938 року. Постановою Особливої трійки при УНКВС по Миколаївській області від 26 вересня 1938 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 2 жовтня 1938 року. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського воєнного округу від 14 червня 1957 року.

Мушинський Григорій Дем'янович, 1890 року народження, с. Кумари Первомайського району Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, рахівник. Заарештований у січні 1933 року. Постановою Особливої Наради при Колегії ДПУ УСРР від 7 квітні 1933 року засуджений до 3 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мушкет Борис Федорович, 1909 року народження, с. Кашперівка Барановського району Київської області, українець, із селян, позапартійний, освіта середня. Проживав у с. Криве Озеро, агроном. Заарештований у лютому 1933 року. Постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 21 липня 1933 року засуджений до 5 років концтаборів. Подальша доля невідома. Реабілітований постановою Президії Миколаївського обласного суду від 23 вересня 1961 року.

Мушлян Карапет Оганесович, 1873 року народження, Туреччина, вірменин, із селян, освіта середня. Проживав у м. Миколаєві, орендар млина. Заарештований у лютому 1928 року. 5 травня 1928 року з-під варти звільнений під підписку про невиїзд. 9 грудня 1928 року справу припинено. 23 квітня 1930 року позбавлений права проживання в УСРР і Закавказзі строком на 3 роки. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

Мягкий Іван Васильович, 1905 року народження, с. Арбузинка Миколаївської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений, хлібороб. Заарештований у серпні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 25 вересня 1937 року засуджений до 8 років виправно-трудових таборів. Постановою Особливої Наради при МДБ СРСР від 31 серпня 1949 року висланий після відбуття покарання на поселення в Красноярський край. Подальша доля невідома. Реабілітований визначенням Військового трибуналу Одеського Воєнного округу від 16 листопада 1956 року.

Мягков Сергій Тихонович, 1902 року народження, с. Шаків Орловської області, росіянин, позапартійний. Проживав у м. Миколаєві, експедитор. Заарештований у липні 1937 року. Постановою засідання трійки при УНКВС по Миколаївській області від 14 листопада 1937 року засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1989 році.

Мясоєдов Іван Петрович, 1899 року народження, с. Володимирівка Одеської області, українець, із селян, позапартійний, малоосвічений. Проживав у с. Вечірній Кут Криворізького району, хлібороб. Заарештований у червні 1937 року. Постановою трійки при УНКВС по Одеській області від 2 вересня 1937 року засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний у 1937 році. Реабілітований у 1989 році.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВМН – высшая мера наказания

ВТ – военный трибунал

ВУЧК – Всеукраинская чрезвычайная комиссия

ВЧК – Всероссийская чрезвычайная комиссия

ГБ – государственная безопасность

ГПУ – Государственное политическое управление

губЧК – губернская чрезвычайная комиссия

ГУГБ – Главное управление государственной безопасности

ГУКР – Главное управление контрразведки

ГУЛАГ – Главное управление лагерей

ГУПВО – Главное управление пограничной и внутренней охраны

ГУРКМ – Главное управление рабоче-крестьянской милиции

ГУШОСДОР – Главное управление шоссейных дорог

ГЭУ – Главное экономическое управление

ИНО – иностранный отдел, институт народного образования

ИТК – исправительно-трудовая колония

ИТЛ – исправительно-трудовой лагерь

КГБ – Комитет государственной безопасности

КП – Коммунистическая партия

КП(б)У – Коммунистическая партия (большевиков) Украины

КРО – контрразведывательный отдел

ЛКСМУ – Ленинский коммунистический союз молодежи Украины

МАССР – Молдавская автономная Советская Социалистическая Республика

МВД – Министерство внутренних дел

МГБ – Министерство государственной безопасности

НКВД – Народный комиссариат внутренних дел

НКГБ – Народный комиссариат государственной безопасности

НКО – Народный комиссариат обороны

ОГПУ – Объединенное Государственное Политическое Управление

ОДТО – отделение Дорожно-транспортного отдела

ОДТЧК – отделение Дорожно-транспортной чрезвычайной комиссии

ОИТК – отдел исправительно-трудовых колоний

ОКР – отдел контрразведки

ОО – особый отдел

ОСО – Особое совещание

ОСОАВИАХИМ – общество содействия обороне, авиационному и химическому строительству

ОСУ – особоуполномоченный

ОМЗ – отдел мест заключения

ОЧО – оперативно-чекистский отдел

ПВС СССР – Президиум Верховного Совета СССР

СМЕРШ – военная контрразведка «Смерть шпионам»

СО – секретный отдел

СОУ – секретно-оперативное управление

СОЧ – секретно-оперативная часть

СПО – секретно-политический отдел

УГБ – Управление государственной безопасности

УИТЛиК – Управление исправительно-трудовых лагерей и колоний

УНКВД – Управление Народного комиссариата внутренних дел

УНКГБ – Управление Народного комиссариата государственной безопасности

УПВО – управление пограничной и внутренней охраны

УПК – Уголовно-процессуальный кодекс

УПО – Управление пограничной охраны

УР – укрепленный район

УРКМ – Управление Рабоче-крестьянской милиции

УСВИТЛ – Управление Северо-Восточных исправительно-трудовых лагерей

УСО – учетно-статистический отдел

УССР – Украинская Советская Социалистическая Республика

ХОЗО – хозяйственный отдел

ХОЗУ – хозяйственное управление

ЦУПЧРЕЗКОМ – Центральное управление чрезвычайных комиссий Украины

З М І С Т

Від обласної редколегії…… 3

Р О З Д І Л І

Політичні репресії на Миколаївщині у 1920-1970-х роках…… . 6

О.Г.Бажан, В.А.Золотарьов

«Ми самі копали могилу свою…»: Начальник Миколаївського міського відділу НКВС Прокопій Мулявко…….. 6

А.В.Бойда

Голова виконавчого комітету миколаївської округи
Іван Федотович Слинько…… 31

С.С.Макарчук

Трагедія родини Ікономіді під час проведення «грецької операції» 1937-1938 років…….. 53

О.П.Тригуб

УАПЦ у протоколах допитів Миколи Лагути (за матеріалами справи СВУ 1929-30 рр.)…….. 78

Р О З Д І Л ІІ

Мовою архівних документів……..... 84

Справа № 2161 за звинуваченням Ікономіді Ангела Апостоловича у шпигунській діяльності

№ 1 Постанова про початок попереднього слідства
(*13 грудня 1937 р)*..…… 84
№ 2 Постанова про обрання запобіжного заходу
(13 грудня 1937 р)…….. ….. 85
№ 3 Анкета заарештованого А.А.Ікономіді
(15 грудня 1937 р.)…….. . 86
№ 4 Протокол допиту А.А.Ікономіді
(19 грудня 1937 року)…….. 87
№ 5 Виписка з протоколу допиту Ікономіді А.А.
(19 грудня 1937 року)…….. 96
№ 6 Протокол допиту Фінідіса І.С.
(17 грудня 1937 року)…….. …… 97
№ 7 Протокол допиту Маргеліса Д. П.
(21 грудня 1937 року)……. 101
№ 8 Протокол допиту Маргеліса Д. П.
(22 грудня 1937 року)……... …… 105

№ 9 Протокол допиту Сидоропуло Д.П.
(25-27 грудня 1937 року)……. …… 106
№ 10 Обвинувальний висновок
за звинуваченням Ікономіді А.А……. …….. 128
№ 11 Лист голові президії Верховної Ради СРСР К.Є. Ворошилову
від Іваницької Ф.Д. (*21 червня 1956 року)*……..... . 131
№ 12 Протокол допиту свідка Фішера Й.Б.
(*5 липня 1956 року)*…….. 133
№ 13 Лист начальнику КДБ при Раді Міністрів УРСР по Миколаївській області (*17 жовтня 1956 року)*……... 139
№ 14 Протокол допиту Калашникової Анни Іванівни
(21 грудня 1956 року)…… 140
№ 15 Протокол допиту Демирова Івана Дмитровича
(22 грудня 1956 року)…… 142
№ 16 Висновок у архівно-слідчій справі № 768021
(26 грудня 1956 року)…… . ……145
№ 17 Довідка з відділу кадрів УМВС по Миколаївській області
(25 грудня 1956 року)…… 152
№ 18 Ухвала Військового Трибуналу Воронезького Воєнного суду про реабілітацію Ікономіді А.А. *(13 вересня 1957 року)*……... 153

ДОКУМЕНТИ НКВС СРСР І ПРОКУРОРА СРСР ЗА 1938- 1939 РР.

№ 19 Наказ № 0059 Про своєчасну перевірку запитів осіб, які їдуть у відрядження за кордон.
(*16 лютого 1938 року)*…….. 155
№ 20 Наказ № 00932 Про порядок розгляду справ на секретних співробітників. (*11 серпня 1939 року)*……. 156
№ 21 Наказ № 00681 Про організацію роботи ЦОАГС НКВС СРСР у зв'язку із запитами з-за кордону про записи актів громадянського стану.
(15 липня 1939 року)…… 157
№ 22 Інструкція щодо організації роботи органів ЦОАГС НКВС СРСР у зв'язку із запитами з-за кордону на записи актів громадянського стану
(1939 р.)……..... 159
№ 23 Наказ № 00836 З оголошенням Інструкції про порядок проведення операції (обшуків, арештів) ГУДБ НКВС.
(22 липня 1939 року)…… 162

№ 24 Інструкція про порядок проведення операції (обшуків та арештів) ГУДБ НКВС.
(22 липня 1939 року)……... 163

ДОКУМЕНТИ З ОСОБИСТОГО АРХІВУ ГОЛОВИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «МЕМОРІАЛ» ЮРІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА ЗАЙЦЕВА

Теряник М.О., Зайцев Ю.О.

Миколаївський «Меморіал»: історія, листування, здобутки…….. 181

Р О З Д І Л III
Фотодокументи з архівних фондів……... 205
Справа « англійської розвідувальної мережі» («Ллойд»), т. 2…….. 205

Р О З Д І Л IV
Спогади та біографічні нариси про репресованих…… 369
І.Є. Ніколаєв
«Син полковника царської армії…».
Доля репресованого Андрія Алексєєва…….. 369
І.Є.Ніколаєв
«Троцькіст та ярий націоналіст…».
Доля репресованого Василя Митинкова…… 381
І.Є.Ніколаєв
«До депутата Верховної Ради СРСР від заарештованого вчителя…».
Доля репресованих педагогів Первомайська…… 390

І.Є.Ніколаєв
«Резидент американської розвідки…». Доля репресованого литовця Чарльза Йодіса…… 403
І.Є.Ніколаєв
«Учасник контрреволюційної військово-офіцерської повстанської організації…».
Доля репресованого Карла Пуссена…….. 413
С.М.Березной

Ще одна сфабрикована справа («учасник контрреволюційної військової повстанської організації» – І.Д.Голубцов)……. 425
Тригуб О. П.
Чеська контрреволюційна шпигунська організація на Півдні України (1932 р.): до постановки питання…….. 437
Тригуб О.П.
Постать Ф. Камінського у протоколах допитів М. Лагути (маловідомі сторінки справи СВУ 1929-30 рр.)…….. 441

РОЗДІЛ V
Відомості про громадян-жертв політичних репресій, що не ввійшли до попередніх видань…….. 451

Відомості про громадян-жертв політичних репресій,
що не ввійшли до попередніх видань
книги «Реабілітовані історією»…….. 451

Список скорочень, що використовуються в книзі…… 559

Наукове видання

Науково-документальна серія книг

«РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ»

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Книга десята

Упорядники:

А.П.Назаров М.О.Теряник